CLAVDII

GALENI PERGAMENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBRI III.

Recens Latini facti, & Commentariis illustrati, quibus mensium Lunarium Solariúmque, anni item Aegyptiaci, Arabici, Persici, Hebræi, Attici, necnon etiam & Romani ratio ita ponitur ob oculos, vt iam demum, & de mora partus in vtero, & de mensium Græcorum, exterarúmque & principum nationum cum Latinis collatione certi quid & haberi posit, & statui:

Ioanne Lalamantio apud Heduos, vt Celticæ olim Galliæ opulentissimos, ita hodie Ducatus Burgundiæ antiquiss. & celeberrimos Medico clariss. auctore.

Ἐξελέγχειν καὶ μὴ συκοφαντεῖν.

Philippus Hecquet
Doct. Med. [illegible]
Abbavillaeus
1688

LVGDVNI,

APVD GVLIELMVM ROVILLIVM,

1559.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Extraict du priuilege du Roy.

AR grace & priuilege du Roy est permis à Guillaume Rouille Libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne foys ou plusieurs, ce præsent liure intitulé, *Claudij Galeni de Diebus Decretorijs libri tres, Ioanne Lalamantio Heduo, Doctore Medico interprete, & eiusdem commentarijs illustrati.* & faict defences depar ledict Seigneur, à tous autres Libraires, Imprimeurs, & personnes quelconques, de non imprimer, ne faire imprimer, vendre, ne distribuer, en ses païs, terres & Seigneuries, ledict liure, si ce n'est par le consentemēt dudict Rouille, & ce iusques au temps & terme de douze ans, à compter du iour & datte que sera paracheué d'imprimer ledict liure, sur peine d'amende arbitraire, & de confiscation des liures qu'ilz auroient imprimez. Et afin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledict Seigneur veut & entent, que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement desdictz liures, serue pour toute notification, sauf en demander copie audict Rouille (si bon leur semble) & ce à leur despens. Car tel est son plaisir, nonobstant oppositions & appellations quelconques, comme plus à-plein est contenu & declaré par lesdictes lettres de priuilege, sur ce donnees à Paris, le huictiéme iour d'Octobre, mil cinq cens cinquante huict.

Par le Roy en son conseil estably pres la Royne.

Signé Fizes.

ROBERTO HVRALTO ABBATI SANCTI MARTINI AD VRBEM HEduam, viro cùm moribus & pietate, tum eruditione etiam insigni Ioannes Lalamantius S. P. D.

MEDICINA corpori humano regendo tuendóque dicata scientia, sanis corporibus status sui conseruationem, ægrotis sanitatẽ promittit. Cùm verò corpore humano res nulla omnium, quæ ex elementis conflatæ cælo teguntur, aut præstantior sit, aut excellentior: sanitas item etiam tanti sit apud homines, vt nemo sit, qui, si eam habeat, nõ ipsa tota vita frui votis omnibus expetat: si amissam non habeat, omnibus eam facultatibus, & vel regno libentißimè redimat, haud iure quidẽ culpari poßit, quisquis medicina nõ aliud maius, aut præstantius donum ad homines vnquam à Deo Opti. Maximo dimanasse credat. Et sanè tum quia Dei donum semper credita est, tum quia rem tantam, &, quam modò dixi, magnam profitebatur, nõ solùm ipsa magno semper in honore fuit, sed & inuentores eius & professores tanto in pretio

habiti, vt hos ciuitates magnis præmijs retinuerint, illos in Deorum numerum retulerit antiquitas. In eam ſcientiam etſi multi & magni quidem viri ſemper incubuerunt, eámque eruditione celebres, & ingenio clari, vel excoluerunt, vel excultam exercuerunt: ſuperiore tamen & noſtra ferè memoria à tam multis indoctis, Barbaris, & paucas Latinas literas, pauciores Græcas, vnde hæc tanquam à fonte dimanabat, habẽtibus ita miſerè, magno omnium damno, tractata eſt, vt parum abfuerit, quin ea cum bonis omnibus alijs diſciplinis tota Europa exularit, & vix vllum ſui veſtigium relinquẽs tenebris ignorantiæ ſepulta æternùm iacuerit. Et iacuiſſet certè, ni Deus Opt. Max. hominum ſortem miſeratus, tantũ ſuum in homines beneficium ex ipſorum cœtu tolli, & euaneſcere non facilè ferens, afflictæ, imò verò penè ſepultæ auxiliatricem ſuam manum porrexiſſet, hominéſque excitaſſet, alios vt traditam olim diuinitus ſcientiam, ſed temporum iniquitate ex hominum ferè memoria obliteratam ſtudio ſuo ab interitu vindicarent, alios vt præmijs & quibus poſſent beneficijs eos inuitarent, qui in eo ſtudij genere elaborandum ſibi putarent. Et verò vt Deus Opt. tunc temporis rem magnam & arduam moliebatur, ita tum cordatos homines & auctoritate non minus, quàm opibus nixos ad tam præclarum obeundum facinus, ſelegit, in queis primus afflatum diuinum ſenſit,

ſit, quem nuper viuentem vidimus, Franciſcus Rex Gallus Henrici huius noſtri ſecundi pater, qui regia ſua liberalitate, & Valeſianis opibus publicos profeſſores magnis ſalariys inſtituit, & tam multa & præclara ingenia ad medicinæ, ſed & aliarum etiam ſcientiarum ſtudium illexit, vt infiniti Principes, & opibus etiam potentes magnates tota ferè Europa derepentè, & quaſi miraculo extarent, qui illius tam illuſtre occœptum imitandum ſibi proponerent, ſtudioſósque ſuis opibus ſuſtẽtatos ad literarum cultũ inuitarent. Quo factũ eſt, vt intra paucos annos bonæ literæ, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ tota ferè Europa & florere inciperent, & miros fructus, homines ſcilicet ad miraculũ doctos producerẽt: in queis tu, Roberte, huius noſtræ ciuitatis decus & ornamẽtum, vel facilè primas tenes. Qui cùm pro ea indole, quam & familia & ingenij tui candor tibi conciliarãt, inter innumeros alios dignus eſſes iudicatus, qui regijs beneficijs in eũ finẽ ornarere: tãtos profectus in literis feciſti, vt in tribus linguis pares paucos, ſuperiorem haberes neminẽ. Et ſanè te à primis annis miro literarũ flagrauiſſe deſiderio ſatis hinc cõſtare poteſt, quòd ſexagenarius ne de põte quidẽ deijci te patiare, ſed vel hac ætate tã mirificè etiã literis, ſed potiſſimũ Hæbraicis delectaris, vt omne id tẽpus tibi deperire putes, quod in illorũ ſcriptis nõ ſit impenſum: ad quæ tiã tractãda ſyncerius viris doctis domũ tuã ſemp

patere voluiſti, quorum præſtãtiſſimos magnis præ-
mijs inuitatos, tũ multis beneficijs auctos ornatóſq; re
tinuiſti, tibiq; ita addixiſti, vt etiã hodie nuſquã abs
te abſcedẽtes magno ſint ædibus tuis ornamento. Sed
ad medicinã redeo, quæ ab annis circiter 40. vnà cũ
alijs bonis artibus quaſi ab exilio reuocata, & poſtli
minio rediens, ſenſim potentũ virorũ beneficio, inge-
niorũ bonorũ dexteritate, tẽporũ felicitate iã ad tan-
tum incrementũ deuenit, vt eius ferè nulla pars ſit ho
die, quam nõ viri docti pars de bona Græca, bonã La
tinã fecerint, pars lucubrationibus etiã illuſtrarint.
Ego cùm in id ſtudiũ per annos aliquot incubuiſſem,
ac per eas ingenij dotes, quas mihi Deus largitus eſ-
ſet, profectus non quidem quãtos vellem, ſed quãtos
non pœniteret, feciſſem, aliorũ exẽplo excitatus, quid
in interpretãdi genere poſſem experiri aliquando in
animum meum induxi. Itaq; cùm perlectis aliquot
Galeni libris, in eum tandẽ incidiſſem, cui titulum fe
cit περὶ κρισίμων ἡμερῶν, id eſt, de diebus Decretorijs, eúm-
que luce aliqua indigere iudicarem, quòd nullius ad-
huc cuiuſquam lucubrationibus illuſtratus obſcurior
eſſet, & mendis multis ſcateret, ad eum de Græco in
Latinum cõuertendum, & cõmentarijs etiã illuſtrã
dum, vel hoc potiſſimũ nomine ſum aggreſſus, quòd
ſine eius rei, quæ in his libris tractatur, cognitione me
dicinam, & mancam eſſe, & ægrotos pleroſq; vitæ pe
riculũ ſubire intelligerẽ. Nam cùm ea pars medicinæ
quæ

quæ victu medetur (diæteticen vocant) sit omnium trium Therapeutices partiũ facilè prima & præstãtissima. Victus autẽ ratio pro morbi cõditione, seu instantis Criseos ratione, vel plenior, vel exquisitior habeat imperari, fit vt si die Critico ignorato in instituẽda diæta, vel minimum erratum admittatur, ingentem noxam ægrotus sustineat, & infamiæ notam medicus incurrat. Vnde intelligi datur, medicum, qui bene cùm sibi tum ægroto cõsultum velit, nulli rei tã debere, quàm diei Critici præcognitioni attendere, vt scilicet eo præcognito victus rationem, in qua ferè tota consistit curandi ratio, debitam instituat. Optimum quippe medicamentũ est, opportunè datus cibus: quod tamen vix persuadeas triuialibus quibusdam, & circunforaneis pharmacopolis, hominibus imperitis, sine ingenio, sine literis, medicinam hodie passim magno Reipub. damno, vel in triuijs profitentibus, qui medicũ præclari nihil gessisse putant, ni, vt ait etiã Galenus ad ægrotos accedens, ipsosi temerè nulla habita generis morbi, aut diei ratione extremè ita, quæstus tantùm gratia purgauerit, vt eos supernè infernéq; exenterare voluisse videatur. Sed enim qud hîc effecerim, aut quantùm præstiterim, alijs iudicandum relinquam. Tantum dicam, me nõ sine magno labore ex infinitis locis, partim corruptis, partim vt corrupti nõ essent, natura sua obscuris emersisse, & antiquitatẽ, quo ad anni rationẽ attinet, tenebris inuersam in lucem reuocauisse. Nam, occasione nacta, in

anni diuersarum & principum nationum rationem excurri, & Ephemeride cõstructa quasi digito indicaui multorum, qui id anteà tentarant, conatus frustrà fuisse susceptos. Primùm verò Hebraici anni, deinde etiam & Attici diarium construxi, & vnde vtriq; anni sui principiũ facerent, ita planè ostendi, vt cui è nostris mensibus Hebræorũ Nisan, Atticorum Hecatõbæon, aut quiuis alius respondeat, nullo negotio deprehendi poßit: quæ res ad historias tam sacras, quàm prophanas nõ parum cõducit. Triplicium quinetiam mensium Lunarium rationem reddidi, vt hac via partus in vtero moræ ratio haberi poßit: quæ tamẽ res hactenus adeò cõtrouersa fuit, vt quid quis sequeretur, nõ haberet. Tantum ergo præstiti, laboreq́; & quantulacumq; in me est industria, effeci, vt iam demum ea res nostris hominibus cognita esset & perspecta. Hos verò nostros labores tibi, Huralte clarißime, dicandos ideo putaui, et quòd literarum dignitas & præstantia ea semper fuerit, vt eas dicari sibi magni viri & honestum & gloriosum putarint, & quòd propter cognitu dignißimam & nouatam antiquitatem eos nõ iniucundos tibi antiquitatis studiosißimo, fore sum arbitratus. Porrò verò nostra hæc si tibi placuisse, & eo quo offeruntur animo, in clientelam tuam te accepisse intellexero, & me tali patrono beatum iudicabo, & ad alia his fortasse & maiora & tua dignitate digniora meme comparabo.

Vale Heduæ, Calendis Augusti 1558.

AVCT

IOANNIS LALAMANTII HEDVI *in tres Claudij Galeni libros* περὶ κρισίμων ἡμερῶν, *id est, de diebus decretorijs, Præfatio.*

GALENVS vt his tribus libris titulum fecit περὶ κρισίμων ἡμερῶν, ita iiſdem totis paſsim, ſicuti & Commentariis etiam in libros Aphoriſmorũ, Prognoſticôn, Epidemiôn, Prorrheticôn, & aliis aliquot, eadem nominis ad dies morbos iudicantes appoſitione ex Hippocratis diſciplina vtitur. Siquidem Hippocrates Epide. primo in dierum parium catalogo, in hiſtoria item Cleonactidæ, ſicuti rurſum cap. 10. lib. 3. Prog. diebus de morbis iudicantibus eandem appellationem tribuit κρισίμους ἡμέρας nuncupans. Quin & Prorrhetic. etiam tertio τὰς τῶν αἱμορραγιῶν κρισίμους περιψύξιας, id eſt, decretorias hæmorrhagiarum refrigerationes nuncupat eas, quæ diebus decretoriis fiant. Nec verò Gale. κρισίμους tantùm dies appoſito & Hippocrati conſueto Epitheto vocat, ſed & κρίνουσας ſæpe, vt prædictis Commentariis paſsim, interdum (quanquam rarius, & vno à me tantum obſeruato loco) κριτικὰς, vt Cõmentario in Aphor. 61. quarto, cum eius loci Aphoriſmo pro ἐν περίσσῃ ἡμέρᾳ, ἐν κριτικῇ ſatius eſſe legẽdum ſcribit. Rurſum paſsim ἐκκρίσεις κριτικὰς, vt li. 4. de dignotione ex pulſibus, γνωρίσματα & συμπτώματα κριτικὰ, καιροὺς, μῆνας & ἐνιαυτοὺς κριτικοὺς, id eſt, excretiones Criticas, ſigna, ſymptomata, & tempora Critica, menſes & annos Cri

ticos, vt in fine ſecundi de diebus Decreto. Et modò item σημεῖα κρίσιμα, id eſt, ſigna Criſima, vt Commentario in Apho. 12. primo, & 36. Commētarij 4. & item 7. primi Criſeon, modò κριτικὰ, vt paſsim ἀριθμὸν item κριτικὸν & κρίσιμον ἡμερῶν, id eſt, numerum dierum Criſimum & Criticum ſecundo de dieb. decret. dicit vt facile intelligere liceat κρισίμους κριτικὰς & κρινούσας ἡμέρας eadem Galeno ſignificatione vſurpari. Sunt autem κρίσιμοι, κριτικαὶ, ἤτοι κρίνουσαι ἡμέραι, αἱ τὴν τοῦ κρίνειν δύναμιν ἔχοντες, οὐ πρώτως ἀλλὰ κατά τι συμβεβηκός, id eſt, dies qui vim habent iudicandi morbos non primariò, ſed ex aliquo accidenti, vt 3. de dieb. Decre. vel vt finit Commenta. in cap. 1. tertij Progn. ἐν αἷς αἱ μεταβολαὶ μετὰ φανερᾶς κενώσεως ἢ ἀποστάσεως πισταί τε ἅμα καὶ πλεῖσαι γίνονται. id eſt, In quibus firmæ & plurimæ cum euidenti vacuatione aut abſceſſu mutationes fiunt. Definitionibus ſumptis priore, à cauſa efficiente, poſteriore ab effectis. Corn. Celſus lib. 3. cap. 4. antiquos dies Criſimos nominauiſſe ſcribit eos, quibus tanquã de ægris iudicaretur, & impares potiſsimum eſſe ſecutos. Deducuntur verò nomina hæc κρίσις, κριτικὸς, κρίσιμος, κρινοῦσα à verbo Græco κρίνω, quod Latinis iudico, decerno, & ſententiam fero ſignificat. Vnde & iudiciales ſeu iudiciarij, pleriſque decernentes ſeu decretorij Latinis vocabulis, aliis Critici, &, vt Celſo loco prædicto, Criſimi Græcis nominibus pro Latinis vſurpatis dicuntur, nominibus videlicet de medio foro ad artem medicam tranſlatis, quod & Galen. paulò antè præcitatum ex Prog. locũ in nomine Criſis his verbis innuit. ἡ γὰρ περὶ τὰ νοσήματα κρίσις ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μετενήνεκται. Vſurpata, inquit, in morbis dictio Criſis à foro tranſ-

lata

lata est, significans subitam in morbo mutationem. Aptissimè vero & similitudine quadam dictiones hæ de foro ad res Medicas & curandi ratione olim translatæ sunt. Similia enim quodammodo sunt capitis causam dicere, & acutè laborare, ab actore seu accusatore infensissimo in iudicium rapi, & à morbo hoste naturæ infestissimo in vitæ discrimen trahi. Item vt Cassij iudicis, ita & diei itidē κρίσιν, seu iudiciū subire. Quinetiam vt tria sunt quæ forū constituunt, actor, reus, & iudex, ita tria sunt etiā quibus medicina constat, & curatio omnis perficitur. Morbus, natura & dies. Ac vt in foro iudiciali actor, verbi gratia, Seius est reus, Titius Iudex, non quiuis, sed quem sors dederit, vt verbi gratia, Cassius: ita in curandi ratione, morbus, actoris, natura, rei: Dies, non quiuis quidē, sed qui à virtute cęlesti talem vim sortitus est, iudicis partes obtinere videtur. Adde quòd vt actor infensus & atrox reum conatur pro viribus opprimere, ita morbus naturā, cui hostis est infensissimus. Rursum item quemadmodum reus qui ab accusatore capitis arcessitus causam coram iudice quamlibet æquo & humano dicens, vehemēter adeò commouetur vix vt apud se sit, formidolosissimúmque hominum, in quorum manibus vitam suam positam esse sentit, iudicium ipse non solùm reformidat, sed & propinquos etiam in eundem metum adducit, ita qui acuto morbo correptus est (acutorum enim Crises sunt) de salute sua agi etiam sentiens instante Crisi, die etiam laudabili & bono adeò perturbatur, vt cōsternetur animo, concidat, & neque videat, audiat, sentiat aut loquatur, vnde assidentes etiam perturbari adeò contingit, vt

de homine planè actum esse clamitet. Similiter verò vt reus patronũ, pragmaticos, & subscriptores habet, quorũ patrocinio & industria causam suã sibi tuendã arbitratur, ita natura (naturã hic cùm dico, facultatẽ eam, quæ corpus humanũ regit & dispensat, intelligo, qua læsa & noxam sentiente, ægrotare hominem necesse est, vnde parum referre arbitror naturam hîc an ægrum dicam) Medicum, patronum, ministros seu asidentes, pragmaticos & subscriptores habet. Reum enim, id est, naturam seu ægrum, Medicum & ministros vnà in morbum conspirare oportet, & ipsum, quantum in se est, profligare satagere. Denique vt reus criminum vel multitudine vel magnitudine aut testibus aut suo ipsius testimonio conuictus, abs iudice etiam clementissimo morti addicitur, ita æger seu natura vitiosorum humorũ tam copia quàm qualitate oppressa (vitiosi enim humores criminibus hîc respondent) abs iudice die scilicet Crisimo quantumuis laudabili & bono ad malum & mortem iudicatur. Idque testibus prementibus cùm domesticis & externis, tum ægro etiam ipso, suo sese testimonio opprimẽte. Domesticis quidem, vt facultatibus tribus nostrum corpus dispẽsantibus naturæ vitiosæ seu ægro operam suam recusantibus accommodare, & adhæc etiam earum pedissequis, vrina, alui excrementis, sputis, respiratione, pulsu & functionibus animalibus, quę omnia à sanorum statu abscedentia, ægrotũ etiam suo testimonio lædunt & opprimunt. Externis, vt vultu Hippocratico, decubitu non consueto, sudore & extremitatibus corporis frigidis, somno qui fiat ore aperto, corporis grauitate, oculis non spõte illachrymantibus

tibus

tibus, peruersis, lumen refugientibus, & id genus aliis externis reum etiam suis testimoniis onerantibus. Aeger verò tunc suo sese testimonio premere comperitur, cùm cibum auersatur & respuit, cum non bene sese habet ad ea quæ offeruntur, cùm Medico morē gerere recusat, ac deniq; cùm grauiter adeò sese laborare aut expressis verbis, aut re ipsa testatur, vt nullā, aut admodū exiguā salutis spem ipse concipiat, vel aliis concipiendam relinquat. Iam verò vt iudicē nisi rogatis sententiis, ita neque diem nisi expectata & suscepta virtute cælesti morbum iudicare minimè par est, alioqui temerarium vtrobique & nimis præceps, eóque periculosum & fidū minimè fit iudicium. Vnde propter tam multa similia, aptissimè commodissiméque dictio Crisis de fori consuetudine à Medicis vsurpata est. Porrò autem licet intelligere Latinos ea ratione dies iudiciales, iudiciarios, decernentes aut decretorios nuncupare, qua Græcos κρισίμους, κρίνουσας, & κριτικὰς nuncupare dixi. Vt enim forum iudiciale aut iudiciarium dicimus locum, inquo iudicia fiunt, sic diem iudicialem, tempus iudiciale aut iudiciarium dicere possumus, quibus die & tempore iudicium exerceatur, & ius suum cuique tribuatur. Est enim fori consuetudine iustitium quoddam, tempus scilicet quo à iure dicundo feriantur iudices. Sunt & dies quidam nefasti, quibus lege agere non licet. Ea ergo forma, qua Pragmatici iudiciales seu iudiciarios dies fastos vocant eos, quibus iudicia fiūt, eadem Medici iudiciales seu iudiciarios eos vocare possunt ἐν αἷς αἱ κρίσεις γίνονται, id est, quibus morborum iudicia seu Crises fiunt. Quin decernentes etiam, seu decretorij

eadem ratione dicatur, quod iis scilicet veluti senten-tia feratur, & de morbo decernatur. Decernere enim iudicare est & ferre sententiam, vnde aresta curiæ decreta, etiam appellantur. Plinius tamen lib. 18. cap. 28. alia significatione decretoriũ vsurpare videtur, cùm caniculam decretorium vuis sydus esse, & alio loco, circa Vergilias quatriduum oleæ esse decretorium dicit. Dictione significante caniculâ, de futuro vuarum, quatriduo circa Vergilias, de futuro oleæ prouentu ferri posse iudicium. Qua significatione si cui in arte Medica Decretorium etiam vsurpare visum fuerit, Decretorij dies dicentur non solùm illi, quibus de morbo decernitur, sed & illi, quibus de futuro tempore, id est, die ægritudinis iudicandæ iudicium fieri potest. Sic dictio non solùm Criticos dies propriè dictos, quibus scilicet morbus iudicatur, sed & θεωρητὰς etiam, seu ἐπιδήλους, id est, indices & spectabiles, quibus, quid die Cri-simo proximo futurum sit, iudicium ferri so-let, compre-hendet.

★

AVCTORVM NOMINA,

quorum fide & testimonio hæc scripta nituntur.

Aegineta
Aratus
Aristoteles
Augustinus

Cato
Cælius Rhodig.
Celsus
Cicero
Columella
Conciliator

Diodorus Siculus
Diogenes Laërtius

Gellius

Hesiodus
Hippocrates
Homerus
Hyginius

Iheronymus
Ioannes Picus Mirand.
Io.Franc.Mirandula.
Iosephus
Iuuenalis

Lactantius
Liuius

Macrobius
Marſ. Ficinus
Martialis
Moyses

Nicephorus Callis.

Oppianns
Ouidius

Plato
Plinius
Plutarchus

Suetonius
Suidas

Theodorus Gaza

Valerius Max.
Varro
Virgilius
Vitruuius.

CLAVDII GALENI PERGAMENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER PRIMVS,

Ioanne Lalamantio Hæduo Interprete.

Capitis primi summa.

DOcet non admodum fidendum esse ijs magnorum morborum solutionibus, quæ subitò sine solutoriis signis, id est, aut copiosis excretionibus, aut insignibus abscessibus fiant: quòd scilicet tales solutiones suspectæ sint, & recidiuam minentur. Eóque vult eum qui ita conualuisse videatur, in officio suo contineri, nec ita arbitrio suo relinqui, vt illicò ad pristinam victus consuetudinem redeat, aut quid eorũ faciat, quæ ægroto planè sanitati restituto Medicus permitteret. Addit & hoc, Magnam in ægrotantis corpore perturbationem, & quæ terrorem astantibus afferat, ob symptomatum & multitudinem & vehemẽtiam, illas vel excretiones, vel abscessus solere præcedere. Inde inuehitur in eos (Sophistas innuens) qui neque excretione, neque abscessu morbos subitò solui fatebantur: vel si faterentur, symptomata tamen quæ commemorauit, concurrere inficiarentur: aut si ipsum etiam admitterent, Crisim tamen idipsum negarent appellari. Sub capitis finẽ, quasi Sophistæ morbos per crises iudicari præcedentibus symptomatis, excretionibus, & abscessibus negare non possint sine stultitiæ opinione, cùm id euidens sit sensui, & quotidie appareat, ponit sibi de re cum illis conuenire: de nomine tantùm esse cõtrouersiam, quam cùm negligendam sciat & passim doceat, tandem nomen ipse rei imponit, quale scilicet impositum antè fuit ab adstante illo idiota, quisquis is fuit: qui symptomatum videns vehementiam, nesciens eius quod fieret, exclamauit, quòd ægrotus iudicaretur, capitísque diceret sententiam: aptè admodum, quanquam nescius, vocem de medio foro ad morborũ crises transferens. Eam rem Galenus seruata prima nominis impositione, Crisim, id est, iudicium nominat. Definítque subitam eam esse in morbo, seu ad salutem, seu ad mortem mutationem.

CAPVT I.

Votquot [1] *morborum, non eorum dico qui paulatim imminui, ſed eorum qui ſubitò quieſcere conſueuere, ſolutiones fiunt, ne illæ omnino quò fidæ ſint & firmæ, aut copioſam aliquam excretionem, aut* [2] *inſignẽ abſceſſum requirunt.* Nam *qui morbi citra hæc quieſcũt,* [3] *illi ſanè reuerti ſolent.* [4] *Quare animum diligenter adhibere conuenit, ægrúmque modis omnibus obſeruare, ne quid eorum, quæ ijs qui fidè conualuerunt, vel in cibo, vel in potu, balneis, motu, vel in alijs quibuslibet cõcedimus, ipſum agere permittamus.* [5] Nam *ſi, qui quieuit morbus, ſimplex & exiguus fuerit, ſorſan*[6] *ob tam exactam victus rationem ita planè ſedabitur, vt poſteà nunquam reuertatur.* At *ſi quiſpiam de malignioribus extiterit, etiam hac obſeruata victus ratione redire poßit, ſed tamen non ita cum ſummo diſcrimine.* Quòd *ſi quaſi fidè ſolutus ſit, neglectui deſpectuíque habitus fuerit, multò hic grauior quàm ab initio euadet.*

1 QVotquot morborum. *τῶν νοσημάτων αἱ λύσεις ὅσαι, μὴ κατὰ βραχὺ μειωθέντων, ἀλλ' ἐξαίφνης παυσαμένων γίνονται &c.* Morbi omnes in vniuerſum aut acuti ſunt, aut diuturni. Acuti propriè iudicari: diuturni, ſolui dicũtur. Aliquando tamen per abuſionem ſolui de acutis etiam vſurpatur, vt ex hoc loco apparet, quo Galenus λύσεις ἀντὶ τοῦ κρίσεις. i. ſolutionis nomen pro nomine Criſeos videtur vſurpaſſe. Eam differentiã aſsignat Gale. libro Criſeon primo, cap. 20. libr. ſecũdo, cap. 11. item tertio capitib. 3. 5. 7. & huius commentationis libri 2. cap. 5.

2 *Inſignem abſceſſum requirunt.* Ἀποστάσεως οὐκ ἀφνοῦς δέονται. In Venetiano Aſulanij codice ita ſcriptum reperias: in Baſilieſi Oporino, ἀφανοῦς, eodem tamen ſenſu, cùm illud per ſincopem ab hoc factum videatur. ἐπιφανοῦς poſteà dicet proximo ſecundo capite, & in ſupradictorum item anacephaleoſi: infrà cap. 5. Hęc quanquam vix notatu digna videbantur, eò tamen adſcribere placuit, vt variorum codicum lectionem indicarem.

Illi

Illi sanè reuerti solent. ὑποτροπιάζειν φιλεῖ, praua scilicet & inutili retenta in corpore materia, non autem secreta & expulsa. Nam si quæ à morbis post Crisim relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt, vt Aphor. 12. comment. 2. quid de ea, non quæ reliqua est, sed quæ tota in corpore asseruatur peccante & morbifica materia expectãdum est? Cum ergo morbifica materia praua sit, & à corporis, in quo continetur, natura aliena, nisi profectò copiosè & tempestiuè per loca conferentia vacuetur, recidiuos morbos causatur. Ceterùm Basiliensis Oporini codex sic malè hoc loco scriptũ habet, ὡς ὅσος γε ἐξεργασώνησαν pro ἐξεργασώνησιν, quo modo scriptũ habet Asulanius codex, & rectè, iisdem verò ferè verbis idem repetit libro 3. Criseon capite 2. 3

Quare animum diligenter, &c. Repentinũ omne Naturæ inimicum. Tenuem ergo victum & exquisitum in morbis acutis, in quibus scilicet conueniat, si vel Medicus ægroto præscripserit, vel ægrotus sibi, & morbus interea iudicatus esse, vel cum solutoriis signis vel etiam absque illis videatur, ibi non, vt de-repente cessauit morbus, ita & de-repente ad pleniorem victum, & consueta, sed paulatim redeundum est. quod docebat Galenus commentario in Aphor. 51. secundo: & comment. in primum librũ de Victus ratione acutor. cùm ita dicebat, Contingit interdum vt tanquam soluto integrè morbo ægri confidant, cibentúrque inde negligentius, & eius quæ per circuitum repetat accessionis occasionem præbeant. Tutum est igitur, etiam si morbus iudicatus fuerit ad duos vsque dies diligentem victus rationem, qua æger vsus fuerit, seruare. Præteritis autem ab iudicatione diebus duobus, iam securum est plenius cibare: sic tamen vt neque tunc mutationem eam quæ vniuersim & subitò fit, efficiamus. & quæ sequuntur. Quàm periculosa autem sit omnis subita in ratione victus mutatio, licet discere ex Philonis filiæ historia, quam habes libro 1. Epidem. Constitutione 3. Cui cum copiosè sanguis fluxisset è naribus, eóque seruari debuisset, vt seruati fuerant, quibus eo statu aliqua excretio contigisset, quia tamen intempestiuius die septimo cœnauit, obiit mortem. Intempestiuius autem cœnasse ipsam interpretor, citius quàm par fuisset ad consuetam victus rationem rediisse. Mirum verò esse non debet si ægrotis repentè immutata victus ratio sit no- 4

xia & periculosa, cùm ea etiam ſanos offendant Hippocrati libro 2. de Rati. vict. acu. & Gale. commen. in eundem locum. Cęterum conualeſcentibus ex morbo, ſicuti & ſenibus, debetur ea victus ratio quæ græcè Analeptice & Anathreptice, i. inſtauratrix & altrix dicitur Galeno in Arte parua, & libro 7. Metho, Conualeſcentium, inquit, victus ratio media quædam eſt inter eam quæ ſanorum propria eſt, & quæ ægrotantium.

5 *Nam ſi qui quieuit morbus.* Inter morbos acutos alij ſunt legitimi, magni, & exquiſiti, qui & maligni quoque dicuntur. Alij nothi & ſpurij, qui parui, mites, & ſimplices nominantur. Porrò hi ſpurij dicũtur, quibus de legitimo ſymptomata alia inſunt, alia nõ inſunt. vt cõmen. in libro 4. de Rat. vict. ac. Cauſon, inquit, reperio Medicos febrem appellantes, cùm vrens caliditas ſitíſque inextinguibilis hominem torquet. Quòd ſi ita habet, Cauſon quidem ſimpliciter: exquiſitum verò & legitimum non dicemus. Et commenta. in primum Epid. In legitimis itaque, vt quis dixerit, ardentibus febribus ſurſum latis ad caput ob caliditatis copiam ſuccis, ſanguinis eruptiones fiunt, & delyria. Nunc autem quòd exquiſita febris ardens non fuiſſet, iure ſymptomata non habuit quę febriũ ardentiũ eſſent: & inde multa in eandem ſententiam dicit. Cæterum magni morbi vno modo dicuntur ij, quos Natura vincere non poteſt ſine externo auxilio. Exigui contrà, ij qui ſeparatis cauſis facientibus illicò finiuntur: Natura videlicet ipſos ſanante, vt libr. 1. Loco. affect. cap. 1. Altero modo magnos vocamus vehementes & malignos. paruos contrà, mites, remiſſos & ſimplices, quantitatem pro qualitate vſurpantes. quo ſenſu Hippo. Prog. 2. cap. 3. dicit, & mitiſsimæ febres quæ cum ſignis ſecuriſsimis fiunt, quarto die finiunt, vel priùs. At quæ malignitate excellunt, & cum ſignis grauiſsimis accidunt, quarto die occidunt, vel anteà. Mites quidem malignis opponens, ſeu placidas implacidis, Gale. lib. 1. Criſ. cap. 16. Sed & ex hoc loco ſatis intelligitur μικρὸν νόσημα (ego ſimplex & exiguus conuerti) maligno opponi. Nam poſtquam dixit, εἰ μὲν γὰρ μικρὸν εἴη τὸ ῥαςώνησαν νόσημα. ſtatim ſubdit, εἰ δὲ ἦν τῶν κακοηθεστέρων, &c. Quod autẽ malignus morbus ſit is, qui omnibus ritè factis nihil iuuetur, conſtat omnibus, Gale. comment. 3. in 1. Epide. Maligno ergo morbo μικρὸν νόσημα, ἔυηθες καὶ ἔυτρεπτον etiam Græcis dictum: primùm morbus paruus & mitis, & qui facilè ad

bonum

bonum vergat, opponitur. vt comment. 2. in lib. de Rat. vic. acu. quãquam ἐυήθης per ironiam aut antiphrasim malignus etiam, & κακοήθης dicitur, vt lib. 3. Prog. cap. 2.

Ob tam exactam victus rationem. Diæta, seu exquisita victus ra- 6
tio à Medico præscribitur, vt Natura vacet concoctioni humorum morbum procreantium. vt commẽ. in Apho. 7. & 8. primo. Proinde si morbus exiguus fuerit, Natura humorem peccãtem concoquet, & sic morbo superior euadet. Sin malignior fuerit, etiam obseruata exacta victus ratione, redibit, sed minore tamẽ cum periculo: quòd Natura in cõcoquendis humoribus minus sit habitura negotij. Non obseruata autem ea, multò grauior quàm ab initio iccirco reuertet, tum quòd is vires iam ex his, quæ antea infestabant, fatigatas offendat, tum quòd Natura occupetur in concoquendis cibo & noxijs humoribus. Nam si magnitudine æqualis cum priore morbo is qui redit fuerit, validiores quidem vires ipsum fatigaturum esse certum est, & multò magis imbecilles: vt docet Galenus commentar. 2. in 1. Epid.

ITaque morbi cuiusdam magni & vehementis solutionem firmam[7] *signa, quæ* λυτήρια, *id est, solutoria vocat* Hippocrates, *præcedere oportet. Cuius generis sunt partim*[8] *sudores boni toto manantes è corpore,* [9] *vrinæ multæ, alui copiosæ deiectiones, vomitus multus: partim etiam sanguinis è naribus profusio, vel alia quæpiam eius euacuatio, putà ex ani venis,* αἱμοῤῥοΐδας *vocant, aut etiã ex vtero: nec non &*[10] *in glandulis, quæ ponè aures sunt, abscessus, aut in alia quadam*[11] *ignobili particula, aut etiam articulis. Cæterùm quibus nullo eiusmodi signo apparente morbus visus est quieuisse, de his* Hippocrates, *vndecunque admirabilis, generali quidem sermone hunc in modum pronunciauit,*[12] *Quæ sine signis, & obscurè finita sunt, ferè reuertuntur. Particulatim verò &*[13] *in ipsis Aphorismis, & opere prognostico.* Nec *verò minus etiam in* Epidemiis *edocuit* [14] *quinam morbi, ex his qui reuertuntur, sint exitiales: quinam item hoc ipsum habent, quòd sine exitio simpliciter reuertunt: ad hæc quinam sint*[15] *quos curare possimus, &*[16] *quos ne reuertant, prohibere. Sanè nos de his ipsius sententiam alibi explicauimus.*

7 *Igna quæ λυτήρια Hippo. vocat.* Capite 10. lib. 3. Progn. his verbis, ὁκόσοισι δ' ἂν οἱ πυρετοὶ παύονται μήτε σημείων γενομένων λυτηρίων, μήτε ἐν ἡμέρῃσι κρισίμῃσιν ὑποστροφὴν προσδέχεσθαι καὶ τουτέοισιν. Oportet autem ſigna hæc λυτήρια, vt integrè morbum ſoluant, copioſè, die critico, & per loca conferentia fluere.

8 *Sudores boni.* Sudor eſt tenue excrementum in corporis habitu collectum, ex ipſo, vnde partes aluntur, ſucco, per cutis ſubiectæq; carnis ſpiracula in roris formam à ſpiritu maiore impetu irruente confertim erumpens, vt lib. 1 Sanit. tuē. Ex qua definitione licet intelligere ſudores omnes eſſe violentos, & proinde præter Naturam: vis quippe à ſpiritu interno infertur in ſudoribus criticis. Quin & ſudores etiam ij, quibus per balnea, & vehementes exercitationes, caloreſque æſtiuos toti diffluunt homines, cauſas conſequūtur violentas, vt commē. primo Aphor. 15. Omnis præterea temperatura ſiue ſit abſoluta illa ad pondus, ſiue illa quæ ab ea perfecta & omnium exceſſuum media declinat, præter Naturam ſudat: excepta frigida, & humida, quę, quia neceſſariò tenuem humorem parit, ſecundū Naturam, ſed ſuam tamen ſudat. Cæterùm in morborum criſibus multi ſudores fiunt, dum tota ſimul & confertim humiditas excernitur: vt cōmentarij 3. Aphoriſmo 6. Quod autem eodem Apho. & Apho. etiam 61. commentarij 7. Galenus docet ſudores manare non poſſe ſine ambiētis nos aëris calore, & ſine ſuperuacua aliqua humiditate in corpore contenta, priùs illud ad ſudores non criticos refertur: nam ſudores critici interni caloris impetu foras prorumpunt: poſterius tam ad criticos, quàm nō criticos. Quòd ſi qua parte corporis ſudor eſt, ibi morbus, vt Apho. 38. commē. 4. ſudores profectò toto manantes è corpore, indicant morbū æquè ad omnes corporis partes pertinere: qui, ſi multi ſunt, multitudinem humorum: ſin pauci, eorum paucitatem oſtendunt. Qui autem ſudores boni ſint & laudabiles, videas prog. 1. ca. 11. & commen. 4. Apho. 36. Copioſi verò ſudoris cauſas quinque aſsignat Galen. libr. 3. de Symptomatum cauſis, in fine capitis 9. Corporis ſcilicet raritatem, excrementi tenuitatem, eiuſdem abundantiam, facultatis retentricis imbecillitatem, & expultricis robur.

9 *Vrinæ multæ.* Vrina eſt humorum in venis contentorum ſerum,

rũm, vt cõmenta.3.in 1. Epide. seu humor tenuis & aquosus facultate Renum à sanguine segregatus, illúcque per Vreteras in Vesicam, & ab ea rursum foras ad voluntatis & rationis imperium excretus, vt lib.5.de vsu par. Eius per morborum Crises copiosa mictio, redundantium humorum massa sanguinea contẽtorum vacuationem arguit: quæ eadem ratio est copiosarum deiectionum vomituũ, hæmorrhagiæ, hæmorrhoidarũ, & mensium, per quæ omnia succorum toto corporis habitu contentorum malitia excernitur à facultate, quæ cuique particulæ inest, alienorum expultrice, vt lib. 3.de Facul.nat. si igitur Natura validè per vrinam corpus expurget, abscessu eum liberabit: eo scilicet humore, qui alioqui in Articulos prolapsurus erat, per Vesicam euacuato, vt commenta. 4. in Aphoris. 74. Et per deiectiones quidem, aut vomitus (illud inferioris, hoc superioris ventriculi orificij est actio) tum sese exonerat Natura, dum in ventriculum tanquam in locum aliquem communem & publicum promptuarium humores sibi molestos & graues reponit: à quibus tandem irritatus & ipse, alterutra via ipsos foras propellit, per supernam quidem, si humores leues sint, & ad os superius repant: per infernam verò, si graues sint & in fundum ventriculi pessum eant, vt cap. 10. lib.3. Crise. Hæmorrhagias verò, hæmorrhoidas, & menses eadem ipsa Natura inuehit, dum facultate expultrice agens vehementius, magnum & vehementem arteriarum motum efficit. eorum quæ molesta sunt depellendi studio, vt comment. 7. Aphor. 21. Rumpuntur verò etiam, & aperiuntur venæ præter causam iam dictam, præ spiritus & sanguinis copia ipsas inflantis & distendentis. Communem verò hanc causam in omni humorum illapsu tenere oportet, quòd calidiores succi in sublimiores corporis partes irruant: frigidiores verò, deorsum, vt comment.1.in 1. Epide. Obseruatione porrò dignum est, quòd licet Hippocra. hæmorrhagiæ nomine intelligat eam, quæ per nares fit, sanguinis eruptionem, vt loco etiam mox citato: solet tamen sæpè Galen. hoc nomen pro sanguinis, è quacunque corporis parte fluat, profluuio vsurpare. Vnde hoc loco non simpliciter αἱμοῤῥαγίαν dixit, sed addidit ἐκ ῥινῶν. Porrò hæc omnia si tempestiue fiant, sanitatem pollicentur: si intempestiuè, periculum minantur, vt 1. ad Glauconem. Et quòd ad propriam eorum naturam attinet, symptomata dicuntur: quia tamen mutationem subitam significant,

ſigna Criſima. j. decretoria ſolent appellari, vt commentar. 1. in Aphoriſ.12.

10 *In glandulis quæ ponè aures ſunt abſceſſus.* εἰς τοὺς ὑπὸ τοῖς ὠσὶν ἀδένας ἀποστήμματα. Ex hoc loco apparet ἀπόστασιν & ἀπόστημμα indifferenter à Gale. eadem ſignificatione vſurpari. Nam vbi in ipſo ſtatim initio dixit, τῶν νοσημάτων αἱ λύσεις δέονται ἀπλῶς τινὸς ἐκκρίσεως ἢ ἀποστάσεως οὐκ ἀφνῶς, hoc loco pro ἀποστάσεως reponit ἀπόστημμα. Eſt autem ἀπόστασις, ſeu ἀπόστημμα humorum irruptio, vt in fine Aphoriſ.44. commentar. 4. cùm ſcilicet relicta, quam prius obſidebant, parte, in aliam transferuntur & abſcedunt, vnde abſceſſus Latinis dicuntur: niſi fortè malis ita dici, quòd partes, quę prius iungebantur, abſcedant & diſiungantur, materia aliqua vel flatuoſa, vel humida, vel ex vtraque mixta locum mediũ occupãte, vt 2. ad Glauco. Et hæc affectio tumorem concitans ἀπόστημα dicitur: Humorum irruptio ἀπόστασις καὶ ἀπόστημμα. Hoc autem abſceſſus genus, de quo nunc agitur, Hippocrati κατ᾽ἀπόθεσιν. j. per repoſitionem dicitur, quem potiſsimum fieri in morbis longis docet Gale. commenta. 2. in 1. Epide. & in Articulos firmari: fieri verò etiam nonnunquam in acutis, Natura humorem noxium per Criſim in partem aliquam regerente. Nam aliud abſceſſus genus facit idem Hippocr. & loco ſuprà citato, & comment. etiam 3. in 6. Epid. quod ipſe κατ᾽ἔκροην. j. per immiſsionem vocat, dum ſcilicet humores mordaces ad Renes, Veſicã, Ventrẽ inferiorẽ, & cætera corporis emiſſaria, necnon etiam & ad fiſtulas confluũt, & diarrhæas, dyſenterias, tineſmos, lienterias, & id genus alia cauſantur. Iis autem parotides. j. ſecundùm aures abſceſſus (quæ etiam ἐπάρματα appellare Hippocratem docet Gale. comment. 4. in 6. Epide.) fiunt quibus coaceruati ſunt ſucci multi, craſsi & crudi, qui propter vehementiam, acrimoniámque, & febrilis caloris abundantiam ſurſum ad caput ferũtur. Dein cum eos in aurium glandulis reponit Natura, Parotides dictæ fiunt, vt commen. 1. in 1. Epid. & Apho. 74. commen. 4. Quibus autem abſceſſus in Articulis fiant, vide Aphoriſmos 31. 32. & 44. comment. 4. item Prog. 3. cap. 10. Iccirco autem fluxiones in Articulos decumbunt, quia ſi ſpatia ſuperuacuis recipiendis idonea faciliáque habẽt. vt cap. 12. lib. 2. Progno. Cæterum abſceſſus omnes recipiuntur aut in partem maximam quidem, ſed non mo-

menta

mentaneam: qui & optimi esse censentur, aut in neque momentaneam neque maximam, aut in momentaneam & maximam simul, vt lib. de inæquali Intemper.

Ignobili particula. Ex vtilitate statuendum est quæ pars in animantis corpore princeps sit habenda, quæ minimè. Nam quæ partes referuntur ad vitam, eæ principes sunt habendæ, quę autem vel ad vitam commodiorem vel ad prędictorum duorum conseruationem ac salutem spectant, eę ignobiles. Et ea quidem ignobilior magísque discedens à principis pręstantia, quę patiente principe minus compatitur facilè: quæ autem hac facilius principi parti laboranti compatitur, hæc illa etiam est nobilior, vt libro 6. de vsu par. κύρια καὶ ἄκυρα μόρια Gręci dicunt. 11

Quæ sine signis. τὰ ἀσήμως ῥαστωνήσαντα φιλυπόστροφα. Crediderim legendum, τὰ ἀλόγως ῥαστω. &c. vt in comment. cap. 2. tertij Progno. vnde huc translatum est hoc enuntiatum. Quòd si tamen hanc lectionẽ recipis, & ἀσήμως legere placet, certe hanc dictionem per ἀσαφῶς licebit interpretari: cum aliâs ἀσήμως iudicari dicantur, quæ nullo contemplabili aut pręnuncio die iudicantur, vt proximo cap. 2. & c. 10. lib. 3. Criseon. 12

In Aphorismis, & opere Progno. Aphoris. 27. commenta. 2. his verbis, Non si quid in morbis acutis pręter rationẽ fiat, leuius fidere oportet. Quo loco Galen. Cum vehemens morbus inquit, hominem inuadit, qui posteà mitior de-repente fiat & facilior, nullo vel sudore, vel vomitu, vel alui deiectione vel sanguinis eruptione corpore vacuato, nec vllis etiamnum apparentibus signis coctionis, eiusmodi tum morbi facilitati parum fidere oportere putat Hippocra. In opere verò Progno. loco paulò antè citato, putà capit. 10. libro 3. Si quibus febris desinit, non cum indiciis solutionis, neque diebus decretoriis, recidiuam expectare oportet. 13

Quinam morbi ex his qui reuertuntur sint exitiales. Id est, in quibus morbis exitialis sit recidiua, in quibus minimè. Certè eas ophthalmias nullo exitio reuertisse constat, quas lib. Epide. primo plurimis reuertisse & ad Autumnum desiisse commemorat, sicut & diurnas nocturnásq; semitertianas, tertianas ex- 14

quisitas, quartanas erraticas: quos morbos eodẽ loco plerisque ægrotantium ait bono admodum ordine, cum intermittentiis ad dies septendecim fuisse iudicatos. Nam cùm dicit, cum intermittentiis, ostendit antè quidem iudicatas imperfectè, sed à reuersione secundo iudicatas & perfectè. Particularibus verò exemplis, si licet agere, nullo exitio fuit recidiua Herophonti, qui tertius est descriptus ægrotus Epide. primo. Cleonactidę, qui sextus est: cui cum febris septuagesimo die inducias dierum decem dedisset, octogesimo rediens cum rigore, sudore multo, vrinis sedimentum rubrum habentibus & leue, perfectè fuit iudicatus. Nullo item exitio fuit recidiua ei mulieri quæ ibidem decima tertia est: sicut & Melidiæ quę decimoquarto & vltimo ordine eiusdem primi Epide. adscripta est. Item & duobus fratribus qui eadem hora simul febricitare inceperunt. Item & ei qui in Dealcis horto iacebat, qui tertius est, constitutione prima Epide. 3. Duo verò fratres in constitu. 3. Epide. primo Cherioni pręterea & item Anaxioni nullo exitio rediit morbus. Ille secundus est, hic octauus constit. 2. Epide. 3. Cum exitio verò reuertit, Harmocrati, qui secundus est ægrotus consti. primę tertij Epide. Pario item, qui primus est constit. 3. Epid. 3. & mulieri in Thaso, quę ottogesimo obiit.

15 *Quos curare poßimus.* Morbos curabimus, &, modò omnino maligni non sint, ne reuertant inhibebimus, si & ipsi oportuna, & ægroti, & ministri fecerimus docente Hippo. cùm in Aphorismis passim, tum in Epide. libris.

16 ***Et ne reuertant prohibere.*** καὶ κωλῦσαι παλινδρομῆσαι. Reuerti morbos multis modis Gręci dicunt. παλινδρομεῖν, ὑποστροφεῖν, ὑποστροφὰς ποιεῖν, φιλυποστρόφους εἶναι, ὑποστροπιάζειν. παλινδρομεῖν tamen alia significatione vsurpat Gale. commen. in caput 12. lib. 2. Progno. de Abscessibus loquens, quos si in eum locum vnde commoti sunt, reuertuntur, παλινδρομεῖν dicit.

T nunc de ijs morbis 17 *qui simul cum solutorijs signis desierunt, qui & iudicati esse quoque dicuntur, mihi dicendum esse arbitror, cùm illa sint cognitu necessaria illis, qui vtilis quippiam & boni de diebus criticis sunt*

sunt intellecturi. Nam *excretiones, aut abscessus, qui in illis morbis fiunt, non mediocris ægroti corporis ,, præcedit perturbatio. fit siquidem sæpe vt ægrotus*[19] *in dyspnœam repentinam incidat,*[20] *deliret,*[21] *caliginem vel splendores ob oculos versari putet,*[22] *illachrymet, oculos rubentes habeat,*[23] *temporum grauitatem aut etiam dolores in collo percipiat: interim etiam fit vt caput doleat, vel*[24] *tenebrosa quædam & obscura oculis offundi sibi putet. vel cordis, id est, stomachi, vellicationem & morsum sentiat, vel*[25] *inferius labrum quasi tremulum ac intrò contractum habeat, aut vehementi rigore concussum. Quinetiam & plerisque*[26] *hypochondrium attollitur: ferunt & nonnulli difficilius, subsiliunt,*[27] *frigidam expetunt, &*[28] *vehementius solitò se vri incendíque dicunt. Quibusdam etiam*[29] *ipsorum accessio quoque & maturius incipit, & longior fit & vehementior.*[30] *Et hæc coma,*[31] *& aliud quoddam, atque aliud symptoma concomitatur. Atque hic iam*[32] *vniuersos, qui adsunt, in metu positos esse maximo videre licet: audiréque dicentes, quòd ægrotus nihil ab illis differt, qui in iudiciali foro capitis dicunt sententiam, & de vita periclitantur.* Vnde *mihi ne adfuisse quidem eiusmodi ægrotantium perturbationibus* Medicorum *nonnulli videntur: alioqui neque inquirerẽt quid* Criseos *vocabulo significaretur, neque an res ita fieri nécne posset.*[33] Vtrum *enim morborũ subitas quasdam solutiones cum excretione aliqua, vel abscessu fieri dubitant?* An *hoc quidem vidisse se confitentur, alia verò symptomata, quæ paulò antè recensui, concomitari ipsas ignorant?* An *hoc quoque intelligentes, id quod accidit,* Crisim *esse appellandam negant?* Quod *si est, non de re profectò, sed de nomine tantũ altercantur & disceptant.* Nam *hoc ipsum fateri se nescire, quòd scilicet circa ægrum cordis vellicatione affectum, prosilientem vel desipientẽ, aut alia id genus patientem, neque subitæ quædam perturbationes fiant, neque quòd paulò pòst ipsas vel sudore, vel sanguinis profluuio, vel alio quopiam simili eueniente secura sæpe morbi solutio consecuta sit, id certè vel ab extremo contentionis & cauilli studio, vel ab extrema parum*

abest dementia. Siquidem hæc non sunt de ijs quæ raro contingunt: sed de ijs quæ quotidie apparent. Nos sanè subitam adeò in morbis mutationem, Crisim, i. iudicium appellamus: ipsámque finire plerunque ad salutem, interdum verò etiam ad ægrotantis perniciem dicimus. Quòd si quis non hoc, sed aliud quippiam Crisim esse dicit, ac præter hæc contendit, & meam definitionem improbat, næ is iudicium suum, non me reprehendit.[14] *Præstaret sanè istos ipsos reprehensores & Sophistas admissa vocabuli significatione & constituto quid hoc nomine significaretur, de re ipsa verba facere.*[15] *Verùm enim horum inscitiam contendendíque studium ne Iuppiter quidem ipse sanauerit. Sed hæc mihi verò & longè quidem plura quàm oporteat, in illos dicta sint. Iam in eorum rem, quibus artis tractatio curæ est, de proposita in hoc libro commentatione edisseram.*

17 QVi cũ simul solutoriis signis desierunt, qui & iudicati. Morbos iudicari, finiri, paulatim imminui, cessare, quiescere, solui eadẽ propè significatione dicũt Latini, sicut & Greci totidẽ ferè dictionibus κρίνεσθαι, παύεσθαι, κατὰ βραχὺ μειοῦσθαι, cui opponitur ἐξαίφνης παύεσθαι, λύεσθαι, τελευτᾷν, ῥαστωνεῖν. Sed quid propriè differant iudicari & solui, paulò antè docuimus.

18 *Præcedit perturbatio.* Perturbatur corpus vehemẽter, vbi Natura malũ humorẽ qualitate aut quãtitate peccantẽ à bono secernit, & secretũ paratúmq; ad excretionẽ tentat foras propellere, quod paulò antè Crisim fieri consueuit ad bonum, quia scilicet plures Crises ad bonum desinunt. Vt mirum non sit mortem ante accessionem grauem esse, si interdiu debeat morbus iudicari: & contrà, diem grauem, si noctu. Quòd si intempestiuè, & ante legitimam Crisim irritetur Natura, & perturbetur corpus, malo est, vt cap. 10. lib. 3. Crise.

19 *In dyspnœam repentinam.* Galenus in ipso statim libri de dyspnœa initio definit dyspnœã βλάβην τινας τῆς ἀναπνοῆς. id est, noxam quandam respirationis, seu animæ ducendæ difficultatem. Eius quanq

quanquam variæ multiplicésque causæ & differētiæ sint, vt eodem lib.& lib.4.Locorum affe.cap.8.eius tamen quæ paulò antè Crisim fit, cuius hîc fit mentio, causa est, caloris & humoris sursum ascendentis copia, quæ quia breui quadam quiete opus thoracis intercipit, continenter vel inspirare vel expirare ægrotantem cogit.

Deliret. Delirare Græci παραπαίειν, παρακόπτειν, παραφρονεῖν, (vnde ipsis παραφροσύνη delirium dicitur) παραλαλεῖν, & παραλέγειν dicunt: quæ verba significant παρὰ λόγον τι ἢ λέγειν ἢ πράττειν. id est, quippiam præter rationem, seu aliena à ratione aut dicere, aut facere. Est autem delirium deprauatus aut errans motus imaginationis, quam & phantasiam vocant, vel etiam rationis, vel horum vtriusque, vt capit.3.libr. primi de different. Sympt.quo loco sicuti & lib.2.Loco.affec.cap.3. varias eius causas assignat. Sed eius, qua de nunc agimus, causa est abundans calor febrilis è corpore sursum humores & vapores acres euehens: quod tamen delirium per Crisim sedatur. Antequàm autem quis deliret, frequentem atque exiguum: infestante verò iam delirio multa varietate inæqualem spiritum reddit, vt lib.de dyspn.& cap.3.lib.5.Loco.affec. 20

Caliginem vel splendores. Σκοτόδινον. Caliginem verti: alij vertiginem, alij vertiginem tenebrosam. Fit cum simul quæ cernuntur circumagi videntur, & de-repente sensus visus euanescit, putantibus qui id mali patiuntur, sibi offusas esse tenebras. Hoc autem accidit ore ventriculi morso & vellicato ab humorum prauitate, vt Apho.17. comment.4.& ob inordinatam etiam spiritus flatuosi ex infernis partibus sursum lati agitationem, vt cōment.in lib.4.de Ratio.vic.acu. Hanc autem affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso vertiginosorum sensu manifestū est, vt lib.3. Loco.affec.cap.8. Cæterùm marmariges, splendores cōuerti, Leonicenus oculorū hallucinationes, alij ferè omnes splendores. Sunt autē μαρμάριγες atomi, seu minuta & diuulsa quædam corpuscula maculis marmorum similia ob oculos ægrotantium concursare visa, propria signa profluuij sanguinis è naribus. Tales autem apparent, quòd humor qui horum causa est, flauus est: flauus autem color ad splendidum vergit. 21

Illachrymet. Oculi lachrymantur propter causam anteà sæpe 22

dictam, fluxionis scilicet ad superiora copiam, vt 3. Crif. cap. vltimo. Aliâs si propter retentricis facultatis imbecillitatem lachrymantur, exitiosum lethaléque est, vt Apho. 52. commen. 4. & cap. 4. lib. 1. Progn. quo loco Hippo. oculos candidum rubidũ habere dixit, pro eo quod hoc loco Gale. ægrotos habere ipsos rubentes scribit, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρυθροὺς ἴσχειν. Porrò cùm album oculi rubrum apparet, vt eo loco docet Galen. plenitudinem significat cerebri, & meningum: interdum etiam inflammationẽ quæ in eo est. Nã cùm ex illo nerui omnes prodeant, vt quæque pars multorum aut magnorum neruorum particeps est, ita facile affectum principium in sympathiam ipsam adducit, vt in fine capit. 12. lib. 1. Prognost.

23 *Temporum grauitatem.* Tempora partes sunt capitis ad aures musculis duobus, vtrinque scilicet vno præditæ: hos κροταφίτας Græci vocant. Oritur verò vterque à verticis, frontis, temporis & cuneiformi ossibus, & sensim crassescens desinit in magnum tendonem, tum genæ inferioris coronæ seu acumini infigitur: qui dum tenditur, sursum eam trahit, actum animalis os clauditur. Porrò autem si quæ propinqua sunt, quæ communia, & quæ prima, vt inquit Hippo. maximè læduntur prompréque afficiũtur: nihil verò sit cerebro propinquius quàm musculi temporales, neque item alius vllus musculus per plures neruos cerebro communicet, mirum non est si, his solis inter alios læsis, conuulsiones, febres, cari & deliria contingant, vt lib. de vsu par. 11. Tẽporum autem grauitas fit ob distentos humore multo & acri sursum elato musculos temporales exacto tactus sensu ob neruorum multitudinem, præditos: quod & idem de ceruicis, capitis & stomachi dolore dici potest.

24 *Tenebrosa quædam & obscura.* Tenebrosa tum & obscura oculis offunduntur, cùm bilis assata vehementius atrum vaporem seu fumum euaporans, humorem purum, & pellucidum oculorum reddit turbulentiorem, vt cap. 12. lib. 3. Progn. Nam prout humor ascendens & spatium inter Cristallinũ humorem & Vueam intercipiens æqualiter mouetur aut inæqualiter, hũc aut illum colorem habet, ita similem ei, ea quę videntur, imaginem repræsentant, vt cap. 2. de Symp. cau.

25 *Inferius labrum.* Mirum non est si affecto ventriculo afficiantur

tur

tur & labia, cùm continua sit interna ventriculi, stomachi, & omnium quę in ore sunt, tunica: Gale. 4. de Vsu par. & lib. 11. docet labiorum substantiam solam eiusmodi extitisse, vt eam vel musculum pro cute, vel cutem musculosam quis vocare queat. Nã cum cute musculi simul, vt ita dicam, pereunt, cutíque per totũ commiscentur. Vnde cùm bilis internam oris ventriculi tunicam mordet & introrsum conuellit, inferioris labij agitationem fieri non est mirum.

Hypochondrium attollitur. Partes supra vmbilicum nothis vtrinque costis ad latera subiectę, hypochondria nominantur. Et dextrum quidem, Hepar: Sinistrum, lienem sibi habet suppositum. Hę partes in his corporis perturbationibus quibus de nunc agimus, vaporosis humoribus sursum tendentibus distentę attolluntur, seu, si vis, in tumorem adducũtur, &, vt Gręci dicunt, ἀνασπῶνται, εἰς ὄγκον ἄγονται, καὶ μετέωρα γίνονται, vt loquitur Hippo. Apho. 73. commen. 4. Nam inflari, attolli, tendi, contrahi hypochõdrium eadem hoc loco significatione dici intelligo, cùm illa sese mutuò consequantur. Nam hoc casu vtris instare, ab humoribus vaporosis inflata attolluntur, sublata tenduntur, tensa contrahuntur, quanquam tendi etiam sine tumore possunt. Et licet tensum laxo, durum seu quod in tumorem sublatum est, molli opponi videatur, hoc tamen loco durum cum tenso coincidit, quòd durum non in propria significatione, sed pro renitenti hic accipere, & durum tensione, seu, vt dicit Gale. cap. 5. lib. 5. Simpl. nimia repletione, non siccitate aut concretione, hypochondrium inaudire oporteat. 26

Frigidam expetunt. ψυχρὸν αἰτοῦσι. vt Gręci ψυχρὸν simpliciter, cùm dicunt ὕδωρ: ita Latini frigidam cùm dicunt, aquam intelligunt. Plautus in Cistell. 27

-Ita nostro ordini
Palam blandiuntur: clam si occasio vsquam est, frigidam
Subdolé suffundunt.

Vehementius solitò. Dum Natura siue tempestiuè, id est, in statu: siue intempestiuè, id est, ante statum insurgit aduersus morbum & quasi indicto duello humores noxios foras propellere conatur, humores mouẽtur, cóque incalescunt. Noti & calidio- 28

res facti, calorum etiam febrilem augent, partésque principes maximè offendunt, vnde non mirum si ęgri se tunc vehementius quàm anteà vri inflammaríque dicant.

29 *Ipsorum accessio maturius.* Accessionem maturius incipere tunc dicimus, cùm ipsa horam consuetam pręuertit, anticipat, & si vis, cùm citius venit: sicut longiorem fieri dicimus, cùm diutius durat, & occupat posterius. Vehemētiorē, cū maior fit. Ceterùm hęc tria si concurrant in acuto morbo incrementum morbi demonstrant, quod vnum per se non potest. vt lib. 1. Cris. cap. 3.

30 *Et hæc coma.* Vetus interpres habet. Et accidit ei Subet. Giunteius conuertit, Ad hęc grauis sopor, &c. sed vterque meo quidem iudicio malè: cùm Galeno hic sermo non sit de eo comate quod barbari Subet, Latini grauem soporem, Veternum, profundum somnum, & sensus stuporem dicunt. Quę affectio in expergefaciendo difficultatem habet coniunctam, & quidem tantam vt vix puncti aut vellicati ęgroti expergefiant, quod fit primo sensifico, id est, cerebro refrigerato, vt Aphor. 3. commen. 2. aut humorum κακοηθέια, id est, malignitate occupato, vt Apho. 1. commen. 2. Non de eo, inquam, comate Galeno hîc sermo est, sed de eo quod vigilandi simul & dormiendi impotentiam quandam habet, cùm scilicet neque apertis oculis, sed conniuentibus ęgroti vigilãt, neque item contrà profundis somnis, sed tenuibus detinentur, vt commen. 1. & 2. in 3. Epid. id est, cùm ęgroti in medio consistunt exquisitè vigilantium & dormientium. Et vt prius illud comatis genus quod graue, seu profundum vocant, communionem quandam habet ad Catochen, vt commen. 2. in 3. Epid. in historia vxoris Occeti, & commē. item 3. in 3. Epid. sic posterius comatis genus communionem habet ad Cataphoram. In acutis autem morbis coma, de quo nunc nobis sermo est, per accidens fit: quia caliditas febris ad caput humores prauos & putrefactos euehit, vt loco iam citato.

31 *Aliud atque aliud symptoma.* vt vigilię, sitis, aurium tinnitus, vrinæ suppresio, surditas, obliuio, adstantium ignoratio, vt cap. 2. lib. 3. Cris.

32 *Vniuersos qui adsunt.* Eadem ferè ad verbum reperias libro 3. Cris.

Crif. capitu.2.his verbis. καὶ φόβος inquit, ἐπήρτητο τοῖς ὁρῶσιν οὐ
σμικρός. κἄν τούτῳ τὶς ἰδιωτῶν παρών, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀναγκα-
σθεὶς ἐξεφώνησεν ὡς ὁ κάμνων κρίνοιτο περὶ τῆς ζωῆς. id eſt ibi metus
ingens ſpectantes corripuit, cùm interea Idiota quiſpiam adſtãs
re ipſa coactus exclamauit quod ægrotus capitis diceret ſentẽ-
tiam. Et ſubdit, Medicum autem generoſum non decet perter-
reri. Et cap.8.eiuſdem libri, Sed melius eſt more vulgarium non
perterreri. Et inde, Quo pacto non turpe erit Medicum perinde
ac plebeium aliquem imminẽte Criſi perterreri, ac obſtupeſce-
re? Et primo ad Glauco. In his verò ne perterrearis, inquit, etiã
ſi delirare ac ſubſilire hominem videas. Hæc enim ſunt humo-
rum ſurſum tendentium ſigna.

Vtrum enim morborum. In Aſclepiadem ſophiſtam in vero op- 33
pugnando exercitatũ & omnia ad ſuos ὄγκους καὶ πόρους. id eſt, mo-
les, ſeu incompacta corpuſcula (de his autem cap.1.lib.1.Simplic.
& 1.de Sanit.tuẽ.) referentem hoc loco inuehi videtur Galenus,
quem eundem nominatim taxat & iiſdem fere verbis quæ hîc
habentur, cap.8.libri 3.Criſ.& lib.1.de Morb. diff. ſignificat autẽ
hîc Gale. Aſclepiadem ſeu quenquam alium qui ab illo ſtet, de
nomine eius quod fit, magis quàm de re ipſa controuerſiam mo
uere, cùm neque ipſe Aſclepiades, neque quiſquam alius ſanæ
mentis quod euidens eſt ſenſui negare poſsit. Eſſe autẽ euidens
ſenſui, & de ijs quæ quotidie apparent, adeóque lippis & ton-
ſoribus notum, quod morbi quidam excretione aut abſceſſu iu-
dicentur, præcedántque ea, quæ commemorat, ſymptomata.
Quia ergo de re Galeno cum omnibus hominibus, modò qui
ſanæ mentis ſint, videtur conuenire, iam rei ipſi nomen impo-
nit, ſubitámque adeo in morbis mutationem, ſiue ea ſit ad ſalu-
tem ſiue ad mortem Criſim ſe appellare dicit. Quam definitio-
nẽ ſi quis improbat, inquit, næ is aliter loquitur ac cogitat, &
ſeipſum atque adeo τὴν οἰκείαν ὑπόνοιαν ὁ τοιοῦτος οὐχ ἡμᾶς ἐξε-
λέγχει. id eſt, rationem ſuam potius quàm me reprehendit. Cæ-
terùm ſimilem definitionem adſcribit etiam Aphoriſmo 13. cõ-
mentarij 2. Criſis, inquit, ſubita eſt in morbo ad ſalutẽ aut mor-
tem mutatio. de exacta tamen nominis Criſeos ſignificatione
vide cap.7.lib.3.Criſ.

Præſtaret ſanè iſtos ipſos. In Sophiſtas tam multis in locis in- 34

uehitur Gale. quòd rebus neglectis in nominibus vitam traducerent, vt dies me deficiat, si eos hîc adscribere velim. E tam multis paucos adscribam. Hęc primùm in fine Artis paruę habentur, Sophistę, inquit, rerum differentias contemnunt, plurimum verò temporis in nominibus conterunt, aduersus quos in aliis operibus plura scripsimus. Et libro 3. Cris. cap. 8. Sophistę nihil vtile inuenire student, sed quę recte inuenta sunt, suggillare. Sed & lib. 1. Loco. affe. Satius est inquit, rerũ differentias intelligere, quàm de omnibus cõtẽdere. Et eadẽ c. 1. li. 2. simp. & passim. Cęterum quòd de nominibus cõtrouersiam mouere non oporteat, docet etiam Gale. ex Platone lib. 2. de differ. feb. his verbis, Ἀλλὰ γὰρ ὥσπερ ὁ Πλάτων φυσὶ. καταφρονεῖν χρὴ τῶν ὀνομάτων οἷς τοσούτων τε καὶ τηλικούτων πραγμάτων πρόκειται σκέψις. Id est, Sed vt est apud Platonẽ, par est eos quibus tot tantarúmque rerum cura incũbit, de nominibus non admodum esse sollicitos.

35 *Verùm enim horum inscitiam.* Simili genere dicendi vsus est Galenus Metho. meden. lib. 8. de Diatritariis logiatris loquens. Ne Mercurius quidem ipse, inquit, cum Musis horum stupiditatem sanauerit.

Capitis secundi Summa.

DEfinire primùm oportet, inquit, Plato in Phædro, dein de diuidere: quod docet etiam Galen. lib. 2. de differentiis febr. & j. Metho. Et Cicero de Finib. 4. Definitioni adiunctum esse, ait, vt res in partes diuidatur. Postquam ergo circa finem superioris capitis Galenus quid esset Crisis definiuit, iam inde ab huius initio, quod bonum logicum decet, idipsum nomen in suas differentias partitur & diuidit, tum ordine singulas persequitur.

CAPVT II.

IPSAE [1] sanè Crises diebus quidẽ singulis fiunt, at neque pares sunt numero, neque similiter fidæ. Quin hoc etiam inter se differunt, quòd aliæ sunt salubres & bonæ, aliæ insalubres & malæ. Item quòd hæ cum pluribus difficilioribúsque symptomatis & maiore cum lucta fiut, aliæ statim ab initio tutò inuadunt. Quinetiam in eo non parua est diffe-

differentia, quòd aliæ deficientes sunt, aliæ perfectæ. Maxima *verò in eo est, quòd nonnullæ indicibus diebus & contemplatorijs, quòd futuræ sint priùs sint indicatæ: aliæ repetè et ex-improuiso nō imperitis modò, sed et peritis etiā artificibus sese prodiderint.* 2 Tot *quidem sunt* Criseon *differentiæ: tot verò etiam & dierum decretoriorum existunt.* In *duodecimo etenim & decimosexto neminem vnquam noui iudicatum.* In *septimo verò, ne numerare quidem omnes possum.* In *sexto iudicantur nonnulli, sed cum difficilioribus symptomatis, & periculo non mediocri: adhæc absque fide, imperfectè, obscurè, sine signis, & ad perniciem.* Cum *igitur non solùm mihi, qui tot annos in obseruatione consumpsi, huiusmodi quædam dierum differentia obseruata sit & deprehensa, sed* 3 Archigeni *etiam diligenter in artis operibus versato, ac insuper huic superiori* Tarentino Heraclidi, *qui omnes ex vsu & experientia speculationem collegerunt, postremò etiam* Philotimo & Diocli *aliísque veteribus, tum ante hos vniuersos ijs etiam qui ab* Hippocrate *diuino, ingenio admirabili fluxerunt, quomodo non quis iure in dierū numero differentiam quandam esse existimet?* Nam *quòd in tot annis septimus quidem frequenter simul & absolutè, firmè, tutò, manifestè, præiudicatiuè & salubriter:* Sextus *contrà iudicare sit visus, id non paruum quoddam discrimen osten dit.* Porrò *quòd ipse duodecimum nunquam viderim iudicantem, alius autem quispiam raró simul & imperfectè, non firmè, cum periculo, obscurè, sine signis & malè ipsum eundem iudicātem viderit: næ id quoque non exiguam dierum differentiam indicat.* Permulti *siquidem morbi sunt, qui septimo die iudicantur absolutè pariter & securè, tutò, manifestè, cum bonis signis & bellè.* At *qui duodecimo, rari quidem adeò sunt, vt nobis visi sint adhuc in eo nulli morbi iudicati.* Quin *si cui aliquando ante nos duodecimo die* Crisis *visa est euenisse, ea certè vel imperfecta, vel infida, vel periculosa, obscura, sine signis, vel omnino ad malum accidere visa est & deprehensa.* Imperfectam *voco* Crisim, *cum ex morbo fuerit quippiam relictum.* Infidam *seu incertam, cùm morbi recidiua continget.* Pericu-

losam quæ cum grauibus ſymptomatis. Obſcuram, quæ citra excretionem, vel abſceſſum quempiā euidentē continget. Sine ſignis fieri dicetur, quæ à nullo priore die fuerit indicata. Quòd mala verò in ægri perniciem omnino deſinat, non habeo dicere. Contrà abſolutam voco, quæ in morbo nihil reliqui facit. fidam, firmam, ſecuram, certam, quæ non amplius redit. Tutam. quæ ſine periculoſis ſymptomatis accidit. Sic & manifeſtam voco eam, cui excretio quædam, vel abſceſſus inſignis ac conſpicuus adeſt. Cum bonis & laudabilibus ſignis accidit, quæ ab indice præiudicata eſt. Quòd verò bonam ad ſanitatem deſinere intelligere oporteat, non puto quempiam latere. Sed enim cum hæc ita ſe habeant & appareant, maximam eſſe dierum inter ſeſe differentiam, nemo, opinor, negauerit.

1 CRISES, inquit diebus ſingulis contingunt tam Criticis ſcilicet quàm non Criticis. ſed in illis, multò plures. In his, pauciores fiunt: quo fit vt numero pares inter ſe non ſint, neque etiam æquè fidè. Magis ſiquidem fidæ ſunt, quæ Criticis diebus fiunt: minus fidę quę non Criticis. Similiter quę in illis fiunt, bonę vt plurimum ſunt, cum leuioribus mitioribúque ſymptomatis perfectę & prędiudicatæ. Quę in his, contra, malę, cum difficilioribus ſymptomatis, deficientes ſeu imperfectę, non pręiudicatę, ſed de-repente ſuperuenientes & exercitatiſsimos etiā Medicos fallentes: vt in-vniuerſum Criſeon ſex ſint, quod ad dies attinet, differentię. Idem habet etiam Gale. comment. 4. in Aphoriſ. 36. Non quemuis inquit, dierum numerum ad decernendum idoneū eſſe experientia ipſa manifeſtò teſtatur. vnde admirari ſubit eos, qui nullam in his differentiam ſtatuunt. Cęterum dies Critici in acutis, impares ſunt: in longis, pares: ſed de paribus & Imparibus pòſt.

2 *Tot quidem ſunt Criſeon.* Criſeon, inquit, ſex ſuprà aſsignatæ differentię ad duas reducentur, ſi tot Criſeon differentias aſsignauerimus quot dierum decretoriorum. Dierum verò Criticorum duę ſunt differentię. Alię ſiquidem Critici ſunt, alij non Critici. Abuſiuè etiam Criticos vocās eos qui tamē Critici non

ſunt

ſunt:non quòd reuera ſint,ſed quòd in illis Criſis nonnunquam vi morbi incidat. Tum deinde collatione trium dierum inter ſe, duodecimi dico,ſeptimi,& ſexti, probat quod dixit:nēpe neque numero pares eſſe Criſes quę ſingulis diebus fiant, neque æquè fidas,bonas,&c.

Archigeni. Hic eſt ille Archigenes, quem libros decem Febrium dignotione,tres de Locis affectis edidiſſe lib.2.Criſ.cap.8. 3
Epiſtolarum item lib. 15.& librum de Oblęſæ memoriæ reſtauratione teſtatur Gale.3.Loco.affect.cap.4.Cuius pluribus meminit etiam Gale.eiuſdem 3.Loco.affect.capitibus 1.2.3. & Paulus Aegine. lib. 7. cap. 8. in Hiera Archigenis, quam habet etiam Meſue lib.3.de Antidotis.Paulus item lib.3.cap.34. in compoſiſione medicamēti ab ipſo Archigene compoſiti ad mammillarum eroſionem, ſicuti & ad carcinode ſeu cacœthe vlcera libro 4.cap. 26. Heraclidem autem Tarentinum inter multos Heraclidas nouum ordine facit Diogenes Laër.lib.5.in vita Heraclidis Pontici.Philotimi mentionem reperias lib.3. de Faculta. natura.circa medium,quo loco dicit ſe de generatione excrementorum Hepatis, Lienis, Veſicæ Fellis, &c. poſt Hippocratem, Platonem, Ariſtotelem, Dioclem, Praxagoram, Philotimum dicere nolle. Itē & lib. περὶ τρόμου, vbi cauſam rigoris veſtigat. De vſu partium.8.lib.& 4.Sanitatis tuen.Dioclis multis in locis meminit:nominatim autem in fine cap.7.lib. 1. De Sympto. differen.& lib.1.de Facult. alimen. quo loco Dioclem profeſsione dogmaticum ad Pliſtarchum de ſanitate lib.aliquot ſcripſiſſe innuit.Item & lib.3.Loco.affe.cap. 6. & aliquot ſequentibus: vt & comment.quoque in Aphoriſ. 15.lib1. & Plinius lib.26.cap.2. Porrò hæc figura Criſeon inter ſe differentiā oppoſitam ſubiiciet ob oculos.

Criſis	Τελεία.	Perfecta.
	Πιςὴ, βεβαία, ἀσφαλής.	Fida,firma,ſecura.
	Ακίνδυνος.	Sine periculo.
	Σαφής.	Manifeſta
	Εὔσημος.	Indicata.
	Αγαθή.	Bona,ſeu laudabilis.

&contrà:	Ἀτελὴς ἢ ἐλλιπὴς	Imperfecta.
	Ἄπιστος	Infida,infirma.
	Κινδυνώδης	Periculosa.
	Ἀσαφὴς	Obscura.
	Ἄσημος	Non præiudicata.
	Κακὴ ἢ πρὸς κακοῦ	Mala,seu ad malum,& perniciem.

Et per aduerbia.

Crisis hoc illo die contingit.	πολλάκις.	Crebrò
	τελείως ἢ τελέως.	Perfectè.
	Πιστῶς καὶ βεβαίως.	Fidè,firmè.
	Ἀκινδύνως.	Tutò,vel sine periculo.
	Σαφῶς	Manifestè
	Προδήλως,ἢ εὐσήμως	Præiudicatiuè, aut cũ signis.
	Χρηστῶς,ἢ ἀγαθῶς.	Benè,vel salubriter.

Et contrà:	Σπανίως	Rarò.
	Ἀτελῶς	Imperfectè.
	Ἀβεβαίως,ἀπίστως	Infidè,infirmè.
	Μετὰ κινδύνου	Periculosè.
	Ἀσαφῶς.	Obscurè.
	Ἀσήμως	Sine signis.
	Κακῶς	Malè,vel insalubriter.

Cæterùm sub finem capitis Asulanius codex habet scriptũ: Ἀλλό τι μὲν εἴπερ ταῦθ᾽ οὕτως φαίνεται. &c. Sed legendum cum Basilien.codice, Ἀλλ᾽ ὅτι μὲν,&c.

Capitis tertij Summa.

PRofitetur se, quod virum bonum decet, nulla gratia adductum & dixisse antè & pòst dicturum esse de diebus Decretoriis,quæ ipsemet longa experientia vera esse deprehenderit. Quæ quidem eò veriora sibi esse persuadet,quòd cum ijs quæ Hippocrates,Diocles,& cæteri antiqui de dierum Decretoriorum obseruatione scripsère,conueniãt. Inde inuehitur in Sophistas quosdam,qui idcircò dies Decretorios tollebant,nullósque omnino esse dicebant,quòd de iis inter Medicos nõ conuo

conueniret, neque facilè esset iudicare quis horum vera, quis falsa diceret. Ostendit autem antiquos de illis ambigere tantùm, qui non habeant omnes notas Crisеon. In iis verò vniuersos conuenire qui Criseon omnes notas habeāt: vnde dierum Decretoriorum fides & dignitas stabilitur, & confirmatur. Vt autem ostēdat quínam dies notas omnes habeant, quínā minimè, quatuor veluti dierum ordines facit, & suum cuique pro dignitate locum adscribit.

CAPVT III.

AT [1] dicet fortasse quispiam, nihil verum esse corū quæ iam dicta sunt, sed nos accepta abs iudiciarijs diebus pecunia ipsos in res medicas introducere, & quasi nothos pueros in verum germanúmque genus adoptare. Nam quo alio beneficio prouocati, nisi argento inescati rem euidentem & apertam falsi argueremus? Neque enim vlla generis propinquitas nobis cum diebus decretorijs intercedit, non conciues sunt, non familiares, vt ipsis nulla mercede opitulemur. Et quid possit esse præstantius, vel illis si decretorij esse iudicentur: vel nobis, si, quòd tales sint, comprobauerimus? Sed enim quemadmodum & cætera omnia, quæ per experientiam cognita sunt, ingenuè patefacimus, quòd scilicet iniquissimum esse putemus veritati tenebras offundere: sic & dierum discrimina iam tradimus vti & vidimus [2]. Porrò cùm præstantissimos Medicos simul & homines, Hippocratem, inquàm, Dioclem (sunt enim ambo præstantissimi) item & alios, quorum paulò antè mentionem feci, eadem de ipsis statuisse pro comperto habeamus: hoc certè magis nos veritate niti nobis persuademus. At de diebus Decretorijs, inquiunt, non omnes hi inter se conueniunt: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt. Item quidam hos, quidam illos decretorios esse asserunt: nō eosdem vniuersi, sed vt sua cuique est opinio. Quid, per Deos, illis hominibus facias, aut quid quæso illis respondeas? [3] Num si de re quapiam oborta dissensio est hanc omnino tollitis, & negatis subsistere? Atqui nunquam id fateamini. Nam quòd accuratiore experientia, peruestigatione ac iudicio huiusmodi opus habeant, apud omnes pro cer-

to confeßóque est. At quòd nullus eorum qui dissentiunt, vera dicat, non modò non vos, qui eximij dierum decretoriorum calumniatores & infamatores estis, admittitis, sed ne ij quidem, qui Pyrrhoneam dubitationem profitentur, recipiunt. Quoniam hi non simpliciter vniuersam quamlibet dissensionem, sed eam, quæ inexplicabilis sit, nec satis comprehensibilis ignorationis, rei signum esse pronuntiant.

1 CVm homines paßsim aut pecunia corrupti, aut generis propinquitate, aut verò familiaritate adducti multa in alicuius rem comminisci soleant & confingere, Galenus hoc loco, quasi cum Sophistis ludens, à partium duarum, vltimo loco enumeratarum, remotione tandem effectum relinquit: Sophistas putare ipsum argento inescatum hæc quæ de diebus Decretoriis & dixit & dicturus est, esse commentum. Deinde quasi innuens rem tanti non esse momenti, vt in ea pecunia versari debuerit ironicως infert. Egregiam verò laudem & vtilitatem cum illis si decretorij fuerint habiti: tum nobis, si quòd tales sint comprobauerimus. Nihil horum inquã, nos mouit, vt hos dies Decretorios esse affirmaremus, illos esse planè negaremus. Sed pro nostro more vt quæcunque semper experientia magistra vera esse deprehendimus literis mandauimus. Ita & quæ de iis, diebus dico Decretoriis, vera esse obseruauimus, etiam scriptis tradere voluimus.

2 *Porrò cùm præstantiß. medicos simul & homines.* Græca sic habẽt. ὅταν δὲ καὶ τοὺς ἀρίστους ἰατρούς τε ἅμα καὶ ἀνθρώπους. ἄμφω γὰρ ἔστων οἱ περὶ τὸν Διοκλέα τε καὶ Ἱπποκράτην, καὶ τοὺς ἄλλους, &c. tollendum autem incisum est, quod in vtroque codice Græco verbum, ἔστων, à suo nominatiuo subdistinguit & separat. Est enim sensus, ἄμφω γὰρ ἔστων, ἄριστοι δηλονότι, ὅτε Διοκλῆς καὶ ὁ Ἱπποκράτης καὶ οἱ ἄλλοι &c. Nam quod hæc dicendi forma οἱ περὶ τὸν, &c. singularem etiam hominem significet, postea indicabimus.

3 *Num si de re quapiam.* Addenda est in vtroque codice Græco interrogationis nota. εἶτα διαπεφώνηται, τοῦθ' ὅλως οὐκ εἶναι φατέ, eo scilicet quo diximus sensu. Cæterùm quod rem nõ eò tollere oporteat, quòd de ea dubitetur oriatúrque inter homines controuer

ſia, eleganti etiam ſimilitudine docet Galenus libro περὶ τρόμου καὶ παλμοῦ, &c. his verbis, πολὺ δ' ἂν ἦν ἄμεινον, εἴπερ οὕτως ἐστὶν ἄπορον, οὐκ ἀνατρέπειν ἐπιχειρεῖν τὸ πρᾶγμα φαινόμενον ἐναργῶς, ἀλλὰ τῆς αἰτίας ὁμολογῆσαι τὴν ἄγνοιαν. τὸ δ' ἀναιρεῖν τὸ φαινόμενον ὅμοιον ἐστὶ τῷ μηδ' ὁρᾶν ἡμᾶς ὁμολογεῖν, διὰ μὴ γινώσκομεν ὅπως ὁρῶμεν. Id eſt, vt verò dubium re-vera controuerſúmque eſſet vnde rigor fieret, longè tamen ſatius erat rem euidentem & manifeſtam nõ conari euertere, ſed cauſæ eius fateri ignorantiã. Nam quod euidẽs eſt ſenſui, propter cauſæ eius ignorationẽ tollere velle, perinde eſt ac ſi quis ne videre quidem nos fateatur, quia, qua ratione videamus, ignoremus. Et li. 2. de motu Muſcul. Non eſt autem æquum inquit, in quibus cauſam non reperimus in iis diſcedere ab iis quæ euidenter apparent. His haud diſsimilia dicet etiam proximo cap. 5.

At qui nunquam id fateamini: καὶ μὴν οὐκέτ' ἂν ὁμολογήσητε. Sic 4
equidem conuerti, vt mihi hoc dicere videatur: Nunquam conceſſeritis, inquit, dies Decretorios, iccirco eſſe tollendos, quòd de iis inter Medicos oborta ſit controuerſia. Quanquam & ſic conuerti eodem ferè ſenſu, poſsit, Atqui haud amplius concordes fueritis: cum vos omnes in eo conueniatis, & quaſi vno omnes ore clametis, ea potius accuratiore iudicio, diſquiſitione, & experientia eſſe examinanda, quàm omnino tollenda. Porrò qui Pyrrhonis dogma ſecuti ἐποχὴν, id eſt, aſſenſionis retentionem introducunt, ſeu aſſenſionem à rebus dubiis & incertis cohibent, nihilque comprehendi aut ſciri poſſe dicunt propter continuam rerum omnium cum ſecundum formas ſubſtantiales, tum accidentarias mutationẽ, Pyrrhonij paſsim & hæſitatores dicuntur Galeno. vt lib. 2. de Facul. natu. An hæſitatores, inquit, ac Pyrrhonij quidam in medium proſilietis? Et. Temper. 2. Nonne hæc ſunt Pyrrhonis hæſitatio & nugæ immenſæ? Sanè. Gel. lib. 11. cap. 5. dicit illos Pyrrhonios philoſophos σκεπτικοὺς quaſi conſideratores cognomento Græco fuiſſe appellatos. Nihil enim inquit ille, decernunt, nihil conſtituunt, ſed in quærendo ſemper conſiderandóque ſunt, quídnam ſit omnium rerum de quo decerni conſtituíque poſsit. Ac ne videre quoque plane quicquam, neque audire ſeſe putant, ſed ita pati afficíque quaſi videant vel audiant. Hoc verò ab Academicis illos differre putat, quòd Academici quidem ipſum illud nihil poſſe compre-

hendi,quaſi comprehendunt, & nihil poſſe decerni quaſi decernunt. Pyrrhonij ne id quidem vllo pacto videri verum dicunt, quia nihil eſſe verum videtur. Fuit autē Pyrrho hic, vt eſt apud Laërtium libr. 9. Helienſis, primùm pictor, deinde philoſophiæ profeſſor, & Scepticorum pater, qui omnia exæquabat, rerúmque delectum tollebat: contra quem iampridem deſitum eſſe diſputari docet Cicero Offici. primo, de Finib. 2. & Acade. quæſti. 2. Dicit tamen hîc Galc. Pyrrhonios ſuum illud axioma non in vniuerſum de re qualibet, ſed de ea tantum quæ nec ſatis commodè explicari, doceri, & comprehēdi poſſet, intellexiſſe. Nam controuerſia, inquiebant illi, inexplicabilis & inter homines perpetua, ſatis indicat rem, de qua agitur, comprehendi non poſſe. At cum de diebus decretoriis oborta controuerſia non ſit eiuſmodi, ſed ſit explicabilis, & quæ componi aliquando comprehendíque etiam poſsit, ne Pyrrhonij quidem dicant, nugas planè eſſe, & commenta, quæ de illis dicantur: ſed fateantur ingenuè alios ex his, qui de ipſis diebus ſcribunt, vera, alios falſa dicere.

N igitur[5] *iudicari minimè poteſt, quis de diebus* De*cretorijs vera, quis falſa dicat? poteſt quidem, ſed non ita facilè. Siquidem id tempus longum & accuratam obſeruationem deſiderat.* N*am morborum initia plerunque obſcura ſunt: item & vtrum quo die quempiam Criſis primùm pertentarit & occuparit, is decretorius ſit habendus, an quo morbus primùm diſcuſſus ſit, & ſolutus, conſiderationem quandam deſiderat.* Nam *alius, credo, alterum ipſorum, alius alterum opinabitur: forſan etiā aliquis neutrum, ſed eum decretorium eſſe dicet, in quem maior pars temporis* Criſeos *peruenerit.*[6] *Cum verò præter hoc neceſſarium etiam eſſe quis exiſtimauerit, vt decernentem crebrò diem viderit, (priuſquam illum decretorium eſſe pronunciet:) id autem in nonnullis diebus, nimirum in ijs qui rarò vel etiam caſu quodam decernunt, fieri non poſsit, (neque enim eiuſmodi eſt hypotheſis, vt fieri non poſsit, ſi quiſpiam in primos dies raros incidat) tum deinde priuſquam idem ipſe longam experientiam expectet, ipſos decretorios eſſe pronūciet: inde profectò neceſſe eſt*

veram

veram dierum decretoriorũ historiam turbari. Nam *si eum decretoriũ diceremus, in quo quis iudicatus est, facillima sic ipsorum dierum cognitio euaderet, & omnibus ferè decretorijs esse liceret. Quoniam verò non satis est rarò iudicatem vidisse diem, verùm crebrò, ac insuper Crisi etiam adesse oportet ea quæ modò recensui, nimirum vt bona, perfecta, secura, manifesta, & adhæc tuta sit & præindicata constat, sanè vniuersum in Soriticam dubitationem incidere. Si enim quædam eorum quæ dixi, adsint, quædam verò absint, & præsentia æquentur absentibus, aut verò exiguus sit alterutrorum excessus, certum est nos de huiusmodi die esse addubitaturos, an ne scilicet decretorium ipsum, an non appellare oporteat.* Nam *vel omnibus, quæ modò dixi, præsentibus, vel plurimis horum & maximis adhuc hærere quasi dies ille non sit decretorius, summa omnino stultitia est.* Haud *secus, ac si quis nullo etiam horum aut aliquo pauca omnino leuique facultate prædito, præsente hæreret: Cùm certum sit hunc diem decretoijs non esse adnumerandum.* Quod *si parua quædam eorum quæ ipsi adsunt & non adsunt, differentia sit, certum est nos in dubitationem venturos, hæsitaturósque, an ne hic inter dies* Decretorios *adscribendus veniat, an secus.*

Nigitur iudicari minimè potest. Græca lectio sic habet: 5
Ἆρ' οὖν ἀδύνατον ἐπικρῖναι τίς ἀληθεύοι περὶ τῶν κρισίμων ἡμερῶν, καὶ τίς ψεύδεται, ἢ δυνατὸν μὲν ἀλλ' οὐ ῥᾴδιον. Hãc scripturam habet Asulanius codex, nec posterius mẽbrum interrogationis notam habet, quam particula, ἢ, postulare videtur. Basiliensis nec interrogationis notam, nec particulam, ἢ, habet: quam etiam nec vetus interpres agnoscit, nec sensus videtur expostulare. Sic autem scriptum est in Basili. Δυνατὸν μὲν ἀλλ' οὐ ῥᾴδιον: vt responsio sit eius quæ præcessit, interrogationis, quod & secuti sumus. Nam ad hoc quæsitum, Cùm vel Pirrhoniis hęsitatoribus tractatio hæc de diebus Decretoriis comprehensibilis sit, imò verò etiam & explicabilis, An cuiquam imposibile esse videatur iudicare & intelligere quis de diebus Decretoriis vera, quis falsa dicat? statim subdit, Posibi-

le quidem esse quanquã non ita facilè. Primum propter temporis longitudinem. Deinde propter accuratã, quæ necessaria est, obseruationem: tum propter principij morbi difficilem agnitionem. Postremò quia, Crisi plures dies occupante, alius alium diẽ Crisis esse dicit, nec de vero die inter eos cõuenit. Hæ autem res omnes interturbant historiam dierum Criticorum, & studiosos medicinæ in Soriticam dubitationem inducunt. Cæterùm Sorites ἀπὸ τοῦ σωροῦ, id est, ab aceruo, vnde aliquot interpretes Latini acerualem vocauère, deducitur. Est autem argumentandi genus vitiosum, & captiosum cùm aliquid minutatim & gradatim additur, aut demitur: seu cùm minutatim quis interrogat. Et sanè Soritas vocant, qui aceruum efficiunt vno adducto grano, Ciceroni Acade. quæst. 2. Vt autem Soritæ exemplum tibi ponatur ob oculos: Esto sic, aliquis roget quẽpiam, quem ad singula quæsita fingas respondere. Ecquis dies è tribus, quos fortasse Crisis comprehendat, Criticus est? Ecquid etiam si rarò is iudicat, criticus est? Quid si malè decernit, ecquid sic etiam Criticus? quid si imperfectè, an sic etiam? quid si non tutò, non manifestè, sine signis? quid si maior pars horum adsit? quid si absit? quid si præcipua horũ pars adsit absitue? quid si minus præcipua? ibi vides responso ad singula quæsita dato (id enim postulaui vt fingeres) gradatim minutatimque ab vno quæsito ad aliud transiri. Sed de Sorite pluribus infrà in caput 13. lib. 2.

6 *Cùm verò præter hoc necessarium etiam.* Sic habet vtriusque codicis Græci scriptura. ὅταν οὖν πρὸς τοῦτο καὶ τὸ πολλάκις αὐτὰ θεάσασθαι χρήζωμεν, ἦν δὲ τοῦτο ἐπί τινων ἡμερῶν ἀδύνατον, ὅσαι σπανίως κρίνουσιν, ἢ κατά τινα τύχην. οὐ γὰρ ἀδύνατος ἡ ὑπόθεσις, εἰ συντύχοι τις ταῖς σπανίαις ἡμέραις πρώταις. ἔπειτα πρὶν ἀναμεῖναι τὴν μακρὰν κρίσιν ἀποφαίνονται περὶ αὐτῶν ὡς κρισίμων, &c. Crediderim tamen sic legendum. ὅταν οὖν πρὸς τοῦτο καὶ τὸ πολλάκις αὐτὰ θεάσασθαι χρήζῃ μέν τις, ἦν δὲ τοῦτο, &c. & pro ἀποφαίνονται, quod sequitur, ἀποφαίνηται reponendum: sic & sensus constabit, & dilucidior erit oratio. Cæterùm significat Galenus hunc illum diem Decretorium nõ prius esse dicendum, quàm crebrò decernere sit visus. Crebrò autem decernere videri nõ possunt primi, & rari dies, eóque decretorij simpliciter dicendi non sunt: sed cum addito, decretorij rarò aut etiam casu quodam decernentes. Ne si simpliciter Decretorios voces, confusionem parias, & dierum criticorum historiam

ſtoriam interturbes. Primos autem dies vocat eos quos primus terminat quaternarius: vt extremo fine cap. 18, lib.1. Criſ. πρώτας, inquit, δ' ἡμέρας δηλονότι τοῦ νοσήματος εἴπομεν ἃς ἡ πρώτη τετρὰς διορίζει. Raros verò eos in quibus raro contingit Criſim fieri: quales ſunt octauus, & decimus: vt paulò poſt, cap.5. & quartus in acutis, vt Apho.36. commen.4. & lib.3. Criſ. cap.4. Primi autem crebrò non decernunt, quia pauci admodum morbi ſunt acuti, adeò vt quatuor primis diebus iudicentur.

Ipſe equidem ab adoleſcentia dies Decretorios obſeruare incœpi, vt vel de mea ipſius experientia quippiam de eorum controuerſia ſtatuerem: ſed tamen iam, velut tum ſuperiore memoria, de quibuſdam non poſſum certi quid enuntiare. Et tale quid Hippocrati, etiam viro nimirum veraci, poſt multos annos elapſos videtur accidiſſe, ſi quid ex his quæ primo Epide. habentur licet colligere: quo in loco multos dies in vnum congeſsit, quos in Prognoſtico, & Aphoriſmis decurtare comperitur. Demonſtratum verò nobis eſt alibi, nec iam etiam minus clarum ex ſequentibus euadet, quod Hippocrat. prius libros Epide. ſcripſit, dum ſcilicet adhuc ſpeculationes experimentis exploraret, nec in vniuerſum ſententiam in ijs ferre auderet, & quid certi ſtatuere. Quamobrem ij qui dies Decretorios, perinde ac ſi nulli ſint, ideò tollunt, quòd de illis inter Medicos non conueniat, non adeò operibus artis animum mihi videntur adiunxiſſe. Nam ſi adiunxiſſent, non ſolùm in certis diebus diſcordare eos, qui de ijs ſcripſerunt, ſed & in permultis conuenire cum comperiſſent, ac deinde ſuam experientiam in memoriam reuocauiſſent, alterius naturæ & virium illos, in quibus conueniunt, deprehendiſſent, alterius illos in quibus diſcrepant. Quis enim aut ſeptimum, aut vndecimum, aut decimumquartum, aut alios huius notæ, decretorios eſſe negauerit? Nemo opinor. Itaque omnes antiqui quaſi vno ore de iis ipſis ſtatuere & ferre ſententiam comperiuntur. At verò ſi de omnibus inter ſe conuenirent, exiſtimaret fortaſſe quiſpiam ipſos omnes antiquos ſine iudicio & veritatis diſquiſi-

tione dies Criticos eo ipso ordine esse persecutos, quo is descripsit, qui primus de illis ipsis tulit sententiã. Sed cũ in plurimis discordẽt, haud amplius tale quippiam suspicari licet. Imò verò mirari subit eos viros tãto veritatis agnoscẽdæ studio cupidos fuisse. Nã quòd non eosdẽ omnes dicant, sed sint, in quibus discrepent: quòd item neque temerè hoc neque præter rationem fiat, sed quòd qui dies notas omnes Criseon, paulò antè à me scriptas, retinent, eos vniuersi pariter adscribunt. Qui verò ambiguitatem aliquam dubitionémque habent, eo quòd nonnullæ notæ eis adsint, quædam non adsint, haud ita pariter ab omnibus scribantur: id inquam non paruam coniecturam affert, quòd dierum Criticorum natura quædam sit propria & peculiaris. Quos enim per se seorsum vnusquisque nostrum ad talium experientiam deueniens decretorios esse pronunciauerit, eo maximè quòd omnes Criseon notas seruent, eosdem ab illis quoque admissos esse reperias. Sicut contrà, de ijs quos nemo potest experientia diiudicare, esse inter ipsos dissensionem. Itaque nullum ego, hisce prædictis, antiquius aliud esse arbitror de dierum decretoriorum natura & viribus signum, quàm quòd, inquam, & eos dies, qui omnes Criticas notas habent, apud illos quoque reperias & in eo omnes conuenire: De quibus verò quispiam dubitet, de ijs etiam esse controuersiam. Eiusmodi autem controuersia fidem ijs, qui pro confessis habentur, firmam adstruit. Præstaret sanè Sophistas cauillos iam tandem aliquando exosos, de illis diebus, qui omnes Criseon notas habent, suntq; apud omnes in confesso ingenuè quid statuere, de reliquis autem considerationem inire. Siquidem propter dubitationem, quæ in paucissimis sit, certitudinem in plurimis adeò conspicuam euertere, summè est absurdum. Age itaque: Nos, siquidem veritati studemus, ipsorum examinationi sincerè manum admoliamur, & primos illos qui omnes triticas notas habent, tanquam pro regula adscribamus. Secundos, his proximos. Deinde tertium quendam, & quartum etiam ordinem statuamus, necnon & cuiusque dignitatem indicemus. Etenim eiusmodi cognitio ad morborum curationes, eorúmque solutiones non leue momentum

tum adfert: sed facit vt ne suspectos eos habeamus, qui fidis diebus sunt indicati, ac proinde tenuem ipsis victus rationem præscribamus: aut verò contrà, ne eos qui perfidis diebus indicati sunt, parum cautè nutriamus.

Pse equidem ab adolescentia &c. Eadem ferè habet etiã Galen.metho.Meden.lib.9. Non heri, inquit, aut nudiustertius, sed statim ab adolescentia philosophiæ studio capti primùm nos ad eam contulimus: mox patris euidenti insomnio moniti ad Medicinæ studium venimus, ac per totam vitam re magis quàm verbis vtrique studio incubuimus. Galenus ergo somnio paterno monitus ab adolescentia totum se studio Medicinæ tradidit, & iam inde ab ea ætate dies Decretorios, vt ipsemet hîc dicit, obseruare incœpit, vt de sua experientia certi quid de ijs posset statuere, & notata ipsorum differentia obortam de ipsis litem dirimere. Obseruasse autem sæpe se dicit aliquos dies de morbis iudicauisse, quos tum temporis inter Decretorios reposuerit, de quibus iam tamen & ea ætate qua tunc esset, certi quid dicat non habeat. Quod & idipsum accidisse etiam docet veri studiosissimo Hippocrati, qui aliter de diebus scripsit cùm primùm libros Epide. scriberet, artísque speculationes cum experientia coniungeret, aliter multò pòst tẽpore cùm opus Prog. & Aphorismos scriptis mãdaret: quibus in duobus operibus, quæ ipse longa experiẽtia deprehendit, paulò certiùs & consideratiùs scribit. δεύτεραι γὰρ φροντίδες, iuxta prouerbium, σοφώτεραι. Porrò quos dies in Epidemiis inter Decretorios admiserit, quos in Prognostico, & Aphorismis ademerit, ex subiecta tabella facilè lector deprehendet. In hac enim dies Decretorios, primùm, Pares, deinde Impares ex Epide.lib.primo. Prognosticon lib.3.cap.3. & Aphorismis 36. comment. 4. & aliis passim collatos inuicem comperiet. 7

Pares ex	Epid.1.	4.6.8.10.14.28.30.48.60.80.100.
	Apho.	14.34.
	Prog.	14.20.
Impares ex	Epid.1.	3.5.7.9.11.17.21.27.31.
	Apho.	3.5.7.9 11.17.21.27.31.
	Prog.	7.11.17.

Qui igitur putant, inquit hîc Gale. dies Decretorios ob hanc ipsam causam esse tollēdos, quòd aliâs aliter Hippocrates, aliâs aliter ego, aliâs aliter etiam antiqui Medicinæ professores de iis censuerint, ne ij, inquit, non admodum mihi diligenter in artis operum tractatione versati esse videntur. Nam si paulò versati essent diligentiùs, primùm vbi ex Theoria didicissent, artis professores omnes in plurimis conuenire, in paucioribus discordare: at tum deinde experientiam suam ad Theoriam reuocauissent, alterius sane facultatis illos in quibus conueniunt, deprehendissent, alterius illos in quibus discrepant. Porrò autem de septimo, vndecimo, decimoquarto, & cæteris eius ordinis inter omnes cōuenit, nec quisquam Decretorios esse negat. De sexto, octauo, decimo, & similibus, non item vnde facilè colligere licet, aliam esse illorum, aliam horum de quibus oritur controuersia, naturam & conditionem. Imò verò, inquit, si de omnibus sine controuersia inter Medicos conueniret, inde quispiam magis dubitandi occasionem arriperet, diceretque antiquis hoc cōmentum placuisse, ac proinde ipsos eundem in ijs ordinem tenuisse, quem tenuisset is qui primus de diebus Decretoriis sententiam suam scripto mandauisset. Sed iam nihil tale suspicari licet, propter obortam de diebus inter authores medicinæ controuersiam: susceptam non tam altercandi studio, quàm cognitionis & scientiæ, veríque inueniendi cupiditate. Concludit autem nullum aliud antiquius aut præstantius argumentum haberi posse ad probandum, dierum Decretoriorum non vnam eandémque esse vim, & facultatem, quàm quòd & antiqui, & suę tempestatis medici conueniant, vnóque omnes ore asserant, eos dies Decretorios esse qui notas omnes Criseon, quas suprà enumerauit, habent. De ijs verò ne inter antiquos quidem conuenire qui non omnes habeant. Sub capitis finem perhumaniter admonet Sophistas, vt cauillandi studium deponant, candidè autem pro Decretoriis eos admittant, qui omnes Criseon notas habent. Reliquos autem de quibus controuersia est consideratiùs examinent, effectíque causam per otium vestigent. Cæterū de quatuor dierum ordinibus, & eorum dignitate, dicemus proximo capite quinto. Dignitatis autem dierum cognitio ad morborum, vt ipse inquit, & curationes & solutiones non parum conducit. Ad curationes quidem, quia si quem parum fidis & minus

minus dignis diebus iudicatum esse nouerimus, ægroto timentes cautius ipsum nutriemus: ne si incautius nutriuerimus, lædamus. Ad solutiones verò quia si fidis & dignioribus quempiã iudicatum nouerimus, ipsi ægroto timebimus, eóque tenuem victum etiam post biduum à morbi solutione imperabimus, cõtrà ac faciendum supra cap. 5. docemus ex Hippocrate. Nam victum tenuem secunda semper valetudine (sub qua comprehendas, licet eos qui perfectè iudicati per biduum iam conualescunt) fugere oportet: vtpote qui naturæ vires & robur imminuat. Quod tamen in sanis aut seruandum est alimentis, aut augendum: non autem frangendum aut imminuendum, vt Aphoris. 4. commen. 1.

Capitis quarti Summa.

VT manifestius probet dierum Decretoriorum non eandem esse dignitatem, septimum cum sexto confert: & illum quidem Regi, hunc tyranno comparans, ostendit permagnam esse inter vtrunque differentiam. Nam quanquam vterque Decretorius sit, septimus tamen, vt plurimum, bonus: sextus contrà, vt plurimum, malus esse, ex ipsis symptomatis deprehenditur.

CAPVT IIII.

PRIMVM[1] *itaque omnium decretoriorum dierum septimum dicimus non numero videlicet, & ordine primum, sed viribus & dignitate. Omnes enim decretoriorum dierum notas complectitur. Siquidẽ plurimos iudicat, & integrè: & cum manifesta excretione, aut abscessu: sine vehementi periculo: & vt plurimũ quartus eum præiudicat. Nã si omnino vel vrinarum in eo die, vel sputorũ, vel deiectionum, appetitus, mentis, sensus, vel alterius cuiuspiam eiusmodi manifesta contingat mutatio: certè quin huic similis in die septimo sese offerat, fieri nullo modo potest, bona nimirum, si ad salutem: mala, si ad malum facta fuerit commutatio. Vt plurimum igitur bonæ Crises sunt, quæ die septimo fiunt: etenim hoc ei præter cæteros adest proprium & peculiare. At verò nõnulli etiam in eo moriun-*

tur: plerique etiam insignem in deterius mutationem eo die nacti, in sequenti aliquo decretorio die intereunt. Sextum verò diem quanto à septimo deficere, & relinqui multitudine eorum qui in ipso iudicantur, tanto malignitate illum ipsum superare comperio: quasi ex diametro septimo naturam habeat oppositam. Etenim *plerique ex his qui in quarto in deterius mutationem accipiunt, sexto moriuntur.* Econtrario *rursum, si bona contingat in eo die mutatio, septimum expectat.* Quod *si aliquando, quod rarò tamen fit, bonam transmutationem, quæ quarto die facta sit, sextus dies excipiens iudicare conabitur, difficile dictu est, quantam is perturbationem, periculum, quàm denique non exiguum metum adferat: tantum scilicet quantum si homo iamiam moriturus esset.* 2 Nam *si in somnum ferantur ægroti*, Caro *quid simile ipsis euenit: iacéntque penitus cum sensus, tum vocis expertes.* Et *si aliqua excretio ipsis accidat, animo consternantur, pulsus concidit, decolores fiunt, tremunt, collabuntur: cùm contrà, septimus dies semper pro excretionis proportione ferendi facilitatem adaugeat.* Porrò *verò cùm sexto die excretiones contingunt,* 3 *maligna, acria, fœtidáque multa & deijciuntur, & vomuntur.* 4 Sudores *rari quidem, æquales, & toto manantes corpore, & calidi: quales si quando contingunt, concidunt ægroti vt plurimùm, & collabuntur: ac tum timor spectatores huiusce rei ignaros corripit.* Est *& cum* 5 *parotidas etiam malignas, aut* 6 *icterum, aut alium quempiam abscessum alio certamine ad sui solutionem egentem sextus idem dies attulit.* Quod *si & per vrinas idem aliquando iudicarit, ne has quidē bonas inueneris.* 7 Nam *crudas, decolores, tenues* 8 *bonum nullum sedimentū habentes* 9, *sed interdum quasi testaceum, interdum etiam arenosum, omnino autem inæquale, incoctum, & sola ipsa quantitate iuuantem vrinam comperies, quibus sexto die superuenerit.* Hæc *sunt diei sexti moderatissima leuissimáque opera, si quis æger saluus sit euasurus.*

Prim

RIMVM *itaque, omnium decreto, &c.* E quinque modis quibus prius & posterius dicuntur Aristoteli in Prædicamentis, duos hic vsurpat Galenus, dicens septimum diem esse ante omnes alios primum (primi autem eadem ratio quæ prioris) non numero quidem & ordine, id est, non secundùm loci situm, quo scilicet naturali serie dispositi sunt numeri, sed viribus & dignitate, id est, præstantia & perfectione. Vt enim situ, seu, si mauis, numero & ordine primus prior est secundo, secundus, tertio, ísque & reliqui intermedij septimo: ita illis omnibus ordine prioribus, septimus prior est dignitate & perfectione, id est, δυνάμει & ἀξιώματι, vt Græci dicunt. Sanè non solùm Pythagorici eum ipsum numerum miris laudibus extulerunt, sed & magni quoque nominis Theologi eundem ipsum sacrum esse, & diuinitatis nescio quid habere scriptis suis testati sunt. In his sunt Philo Iudæus, & Iheronymus: quorum ille in libro περὶ κοσμοποιΐας, id est, de mundi opificio, inter alias, quas enumerat, Septenarij dotes sic scribit, τοσοῦτο δ' ἐν ἑβδομάδι πέφυκεν ἐστὶν ἱεροπρεπὲς, ὥστε ἐξαίρετον ἔχειν λόγον παρὰ τοὺς ἐν δεκάδι πάντας ἀριθμούς. Ἐκείνων γὰρ οἱ μὲν γεννῶσιν οὐ γεννώμενοι. οἱ δὲ γεννῶνται μὲν οὐ γεννῶσι δέ. οἱ δὲ ἀμφότερα. καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται. Μόνη δ' ἑβδομὰς ἐν οὐδενὶ μέρει θεωρεῖται. τὴν δὲ ὑπόσχεσιν ἀποδείξει βεβαιωτέον. τὸ μὲν οὖν ἓν γεννᾷ τοὺς ἑξῆς ἅπαντας ἀριθμοὺς ὑπ' οὐδενὸς γεννώμενον τὸ παράπαν. τὰ δὲ ὀκτὼ γεννᾶται μὲν ἀπὸ τοῦ δὶς τέσσαρα. γεννᾷ δὲ οὐδένα τῶν ἐν δεκάδι. Id est, Tãta verò est septenario numero innata diuinitas, vt hic præter omnes qui intra denarium sunt, eximiam quandam prerogatiuam habeat. Nam ex illis alij quidem gignũt, nec gignuntur. Alij gignũtur & non gignunt. Alij vtrunque: & gignunt scilicet, & gignũtur. Solus autẽ septenarius in horum nullo membro cernitur. At enim propositum demonstratione confirmandum roborandúmque est. Vnitas numeros omnes ordine sibi proximos gignit, à nullo planè ipsa genita numero. Octonarius contrà ex bis sumpto quaternario gignitur: nullum verò numerum ex his qui decade continentur, gignit. Idem etiam eodem loco paulò pòst subdit: μόνος δ' ὡς ἔφην, ὁ ἑπτὰ οὔτε γεννᾶν πέφυκεν οὔτε γεννᾶσθαι. δι' ἣν αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι τῇ ἀμήτορι Νίκῃ καὶ παρθένῳ, ἣν ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀναφανῆναι λόγος ἔχει. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τῶν συμπάντων, &c. Id est, Solus verò, vt & prædixi, septenarius neque

gignere, neque gigni etiam natus est. secundum quam rationem Philosophi alij numerum hunc Nicæ nulla matre genitæ & eidem virgini, quam etiam ferũt ex Iouis capite esse prognatam. Pythagoræi verò rerum omnium principi asſimilant, &c. Quo loco pluribus verbis ſeptenarium celebrat, dicens præter alia τὴν φύσιν φιλέβδομον εἶναι ἥδε χαίρειν τῇ ἑβδομάδι. id est, Naturam ſeptenario gaudere. Tandem verò post alia multa ſic infert: Διό μοι δοκοῦσιν οἱ τὰ ὀνόματα τοῖς γράμμασιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφημίσαντες, ἅτε σοφοὶ καλέσαι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν σεβασμοῦ καὶ τῆς προσούσης σεμνότητος. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ προστιθέντες τὸ ἐλλειφθὲν ὑφ' ἑλλήνων στοιχεῖον τὸ Σ. τρανοῦσιν. ἔτι μᾶλλον τὴν ἔμφασιν ἐτυμωτέραν Σέπτεμ προσαγορεύοντες. ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ, ὥσπερ ἐλέχθη, καὶ σεβασμοῦ. id est, Quamobrem illi mihi videntur, vt pote ſapientia præstantes, qui ab initio literis nomina decorauerunt, ſeptenarium numerum quaſi σεβασμὸν & σεμνὸν, id est, ſacrum & venerandum ab ea ſcilicet quæ ipſi inest cum ſanctimonia & religione, tum maiestate & diuinitate appellauiſſe. Romani verò, addito eo, quod à Græcis omiſſum erat, elemento, emphaſim veriorem retinentes dictionem S. litera illustrant, ſeptem ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ σεβασμοῦ, vt dictum est, id est, à ſacro & diuino nuncupãtes. Hactenus Philo. Iheronymus verò cum alibi paſsim, tum nominatim libro ſecundo commentariorum in Amos cap. 5. his verbis, ſeptenarium numerum esse ſanctum, etiam Sabbatum probat, in quo requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis. Et iubet ne quid in eo operis ſeruilis fiat, niſi ea tantum quæ ad animam pertinent, & ne in eo onera portemus. Quo etiam loco Iheronymus Galeni, Hippocratis, & dierum Criticorum meminit, in Medicorum meſſem etiam falcẽ ſuam immittens. Quem ego quaſi clypeum ictibus cauillatorum, qui me fortaſſe impeteſſent, quòd ſacra prophanis immiſceam, obtendam. Illis ergo authoribus, ne plurium testimonia conquiram, ſeptenarius numerus ſacer est, & diuinitatis plenus. Quanquam tamen Philo nominis notationem ſeu etymologiam longius deducere cuipiam videri queat: licet eam etiam approbet Macrob. libro primo in Somnium Scip. His verbis de ſeptenario loquens: Hic numerus heptas nunc vocatur antiquato vſu primæ literæ. Apud veteres enim ſeptas vocabatur, quod Græco nomine testabatur venerationem debitam numero, &c. Porrò autẽ Galenus hîc ſeptimum diem primum esse dignitate: &

cap

cap.1.libro 3.Progno.eundem omnium fortiſsimum eſſe dicit, quòd is omnes dierum decretoriorum notas, quas ipſe particulatim enumerat,complectatur: & quòd præter cætera,quartus vt plurimum eius ſit iudex. Iudices verò ſeu ſpectabiles dies appellare ſolet Hippocrates,vt docet Gale.comment. ſecundo in Aphor.24.eos in quibus ſignũ aliquod iudicationis in alio quopiam decretorio die futuræ apparet. Sic quartus, ſeptimi:vndecimus,decimiquarti iudex eſt & prænuntius. Sed qui dies iudices ſunt & quare,poſteà oſtendemus, vbi ſeptimanas, ex Hippocratis & Galeni doctrina, in quaterniones digeremus. Fieri autem non poſſe docet hìc Gale.quin,ſi die quarto,vt pote ſpectabili,aliqua fiat & effatu digna mutatio, ſiue ea ſit ad bonum ſiue ad malum,non etiã eadem & ſimilis illi ſeptimo die reſpondeat. Cęterùm ſola ſigna coctionis triplicium excrementorum, die aliquo iudice apparentia, bonas iudicationes die proximo decretorio futuras præſignificant, vt commenta.4.Aphoriſ.71. Cruditatis contrà, malas: eóque magis ſi laudabilis appetentia,in appetentiam deiectam: mens conſtans & ſana in delirantem & inconſtantem,ſenſus inculpabilis in vitium ſuæ functionis,aut contrà,commutentur. Et ſi autem, inquit, ſeptimus vt plurimum ad bonum iudicat, vt & ſextus ad malum, nonnulli tamen ſeptimo moriuntur: vel in eo mutationem in peius nacti, in aliquo ſequenti decretorio die intereunt.Sicut & contra,nonnullos etiam in ſexto,quanquam decretorius ſit & malus, ſeruari contingit. Porrò ſeptimo obierunt, vt particularibus exemplis agam,Adoleſcẽs ille octauus ordine libro tertio Epid.1.qui in mendacium foro, annos circiter viginti natus iacebat. Mulier item illa quę ibidem ordine decima eſt,& apud Pãtimedem habitabat. Sicut & illa quæ ibidem vndecimum locum habet. Septimo verò die mutationẽ in deterius nacti in aliquo ſequentie decretorio obierunt.Silenus ordine tertius libro primo Epide.die vndecimo:& eodem homo etiam ille qui ibidem duodecimus eſt.Sicut & mulier illa quę in mendacium foro decumbẽs decimoquarto mortua eſt. Sexto cõtrà, ad bonum iudicata eſt: Lariſſæa illa virgo duodecima ordine Conſtitutione tertia tertij libri Epide.Sicut & quarto die mutationem in deterius nacti ſexto obierunt.Philiſcus primus ægrotus Conſtitutionis tertiæ libro primo Epide.& Dromeadæ vxor, quæ eodem loco vndecima eſt ordine. Indicatio autem in quartum diem non incidit,

nisi celeriter admodum morbus moueatur vt Aphorismō 71. comment.4. Quod si morbus celeritati magnitudinem coniunctam habuerit,& adhæc κακοήθης seu malignus fuerit,sanè quarto die mutationem in deterius accipiet. Per eiusmodi enim morbos vires admodum frangi debilitaríque etiam primo quaternario cōstat. Et quia persistere diutius,& sufficere non possunt, iccirco hominem mori sexto contingit:si verò tantū celer fuerit morbus,cęterum salutaris,quarto die bona aliqua continget transmutatio:vt vrina rubra prius non visa,vt Aphor.71.comment.4.vel etiam alba,item enæorema vel nubecula media,&c. quę si tantundem etiam temporis,id est,tres dies acceperit,& vires ad septimum sufficient,erit eodem ipso Crisis ad bonum futura. Ideò autem bonam transmutationem, quæ quarto die facta sit,sextus, iudicare præoccupans & tentans,id non sine periculo & perturbatione efficit,quòd natura,vt alio loco dicemus, intempestiuius insurgat, & quasi bellum indicet prius quàm vires recuperarit, & valida recreatáque fuerit:quo tempore nondum superior,imò ne vix quidem par viribus cum morbo,difficultatem in eo profligādo habet. Huc accedit quòd neque tum cōcocti sunt humores,neque dies est decretorius, saltem bonus. Qua ratione dixit Hippocra. Febricitantibus si sexto die rigores fiant, iudicationem habent difficilem, Aphoris. 29. commentar. 4. potest & id cælo referri acceptum. Sed de hoc postea, libro tertio.

2 *Nam si in somnum ferantur ægroti.* Si somno,inquit,inter has perturbationes corripiantur ægroti, perinde afficiuntur ac si Caro (nostri soporem dicunt) oppressi tenerentur. Fit autem Caros cùm ab humore pituitoso anterior cerebri pars,primò sola,deinde tandem etiam per consensum & media & postrema compatiuntur. Vnde functiones trium animæ facultatum vitiari contingit. Quo fit vt qui ita affecti sunt, neque sensu, neque motu, neque etiam voce frui possint, spirandi tamen facultate illæsa manente,quo inter alia differt ab Apoplexia. Nisi enim à cerebro,tanquam principio,ad organa sensuum:& contrà,nisi ab his ad cerebrum spiritus plurimus transmittatur,& ad ipsum etiam alteratio, quæ in vnoquoque fit sensorio,perueniat, nihil amplius animal sentiet. Cæterùm si anterior dūtaxat cerebri pars afficeretur,sola linguæ notio vitio careret. Proinde haud ἄφω-

ψοι

νοι,id est,muti essent.Sed quia posterior etiam cerebri pars per consensum,vt dixi,etiā afficitur,à qua septima neruorum coniugatio linguam mouentium procedit(nimirum quâ cerebrum desinit,& spinalis medullæ est initium)iccirco muti fiunt,vt lib. 4.Locorum affect.cap.2.& de vsu part.9. Porrò si aliqua excretio,vt vomitus,alui fluxio,hęmorrhagia:sudor ægris contingat die sexto,λειποψυχοῦσι,id est,animo consternātur,exoluuntur, & in animi deliquia incidunt. Nam λειποψυχεῖν, λειποθυμεῖν, ἐκλύεσθαι eadem significatione vsurpari liquet ex Galeno, primo ad Glauco.Ideo verò consternantur animo,vel quia immodica fit vacuatio,quæ vires deijcit:vel quia humores qui vacuantur, sua acrimonia mordent & rodunt partes per quas feruntur, & dolorem vehementem excitant.Pulsus verò ἀσφυκτεῖ,id est, cōcidit,perit,aboletur & vix sensibilis est, cum fit languidus, paruus & rarus:qualis scilicet solutarum virium esse solet:Perit autem corde affecto,eóque languente vitali facultate, quæ pulsus est causa efficiens.Decolores itidem fiunt spiritu & sanguine intro reuocatis.Sicuti etiam tremunt:quia crassi & lenti humores facultatis vias ita obstruunt,vt parcior spiritus affluat. Tremor verò motus est ad contraria,facultate scilicet sursum: grauitate verò deorsum & in contrarium trahente,vt lib.2.de causis Sympto.cap.3.Denique collabuntur, quia neque pes, neque manus, neque vllum aliud membrum propter vias spirituum interceptas,suum facit officium.

Maligna,acria,fœtidáque &c. Malignæ deiectiones sunt quæ 3
exitium propter humorum malignitatem portendunt. Acres, quæ exedunt & vlcerant:fœtidæ, sunt graueolentes putredinis indices.Maligna ergo alui deiectio est,nigra,liuida,pinguis,fœtida. Vrina maligna seu exitialis,aquosa,fœtida,nigra,crassa.Vomitus pessimus porraceus,liuidus,niger,omnium colorum particeps vt progno.lib.2.cap.3.4.6.7.& Apho.item 21.commen.4. & sequentibus.

Sudores rari quidem. ἱδρῶτες δὲ σπάνιοι μὲν οἱ ὁμαλοὶ καὶ δι' ὅλου τοῦ 4
σώματος, καὶ θερμοί. κἂν εἰ γίνοιντο δὲ περὶ τοιοῦτοι. διανόηται τὰ πολλά. Raro quidem inquit,sexti diei sudores æquales sunt manantes è toto corpore,& calidi. Qui si tamen tales aliquando contingant,æquales inquam,& cætera,tantùm abest, vt ad bonum,

ſeu perfectè iudicent morbum(quod tamen die Critico in ſalubribus morbis præcedentibus ſignis coctionis ſolent efficere)vt per eos ægroti concidant, & viribus defecti in ſyncopen incidant. vnde intelligitur eos ſudores contrarios eſſe ijs, qui à virtute robuſta per morborum Criſes fiunt,& reſoluto totius corporis habitu prouenire:vnde ſyncope,vt libri 3.de Sympto.cauſis cap.9.Sudor tamen calidus multus, manans è toto corpore ſexto die, cum larga è naribus hæmorrhagia Lariſſæam illam virginem,cuius paulò antè memini,quę duodecima eſt Conſt.3. lib.3.Epid. iudicauit.Sed notat Gale.commentario in eum locū, morbum debuiſſe reuerti. Idq; Hippocratem tanquam nouum & rarum in ea ſignificauiſſe.Iccirco autem non reuertiſſe docet ibidem Galen.& quòd muliebris vacuatio diebus poſt Criſim maneret,& quòd nulla eſſet partis principis phlegmone, neque, item maligna eſſet plethora. Cæterùm ad verbum διακόπτονται, ſubintellectus de communi nominatiuus, οἱ νοσοῦντες, præponi poteſt, hoc ſenſu: Aegroti viribus defecti collabuntur, &c. vel adſcriptus in contextu nominatiuus, οἱ ἱδρῶτες, vt ſenſus ſit: Si ſudores æquales calidi, & è toto corpore manantes ſexto die fiant,illi certe frequenter διακόπτονται, οὐκ ἀεὶ ῥέουσι. id eſt, interrūpuntur,nec aſsiduè,aut continenter, dum integrè morbus iudicetur,fluunt,vt fieri aſſolet tali ſudore die Critico erumpente. ὁμαλὸν autem ſudorem,id eſt,æqualem dicit,qui æqualiter prodeat è ſingulis corporis partibus:non copioſior ſcilicet è capite, brachijs, pectore, q̃ è pedibus:aut ex illis, quàm è reliquo corpore,vel æqualiter,vt ſit omni tempore talis,dum morbus iudicetur,vt de æqualibus ſedimentis paulò pòſt dicemus. Gunterius διακόπτονται τὰ πολλὰ conuertit, plurimum afficiunt ægrotos,vt intelligat tales ſudores noxam afferre ſolere. Vetus interpres dixit.Et ſi fuerit ſudor talis,abſciditur multoties.vt ille ſuperiorē noſtram,hîc poſtremam interpretationem ſequi videatur.Sed ſequentia faciunt vt priore modo conuertendum putē. Nam iccirco timore corripi adſtantes dicit,quòd ægroti defecti viribus,collabantur.

5 *Parotides malignæ.* Παρωτίδες, ἀποστάσεις εἰσὶν κατ' ἀπόθεσιν εἰς τοὺς περὶ τὰ ὦτα, ἢ ὑπὸ τοῖς ὠσὶν ἀδένας.id eſt,parotides ſunt humorū abſceſſus ſeu decubitus per repoſitionem ad glandulas quæ ad aures ſeu ſub auribus ſunt. Et ſi autem fiunt ab humore craſſo, crudo,

crudo, lento, vt suprà cap. 1. diximus, tamen hæ quæ per acutiores morbos fiunt, vt commen. in caput 6. lib. 2. Progn. ab humore minus crasso fiunt. Malignæ autem sunt, quia sexto die, qui Decretorius, saltem bonus, non est, eueniunt, vel malignas dicit, id est, dolentes, duras, magnas, & quas virtus ferre non possit. nam tales tumores mortem breui affuturam significant, vt libri 1. Prog. cap. 13.

Aut icterum, aut alium abscessum alio certamine ad sui solutionem egentem. Icterus aliàs fit hepate, schirro, inflammatione, vel obstructione affecto, aliâs obstructis etiam meatibus vesicæ, fellis, aliâs ab imbecilla eiusdē facultate modo attractrire, modo expultrice: vt cap. 4. lib. 3. de causis Sympt. Fit etiam interdum vbi humores in corpore transmutantur & corrumpuntur, haud aliter ac ab epoto veneno: vt Loco. affec. cap. 7. lib. 5. facultate secretrice tum suo munere probè fungi nequeunte ob excrementi prauitatem quæ consistit in multitudine, crassitie & lentore eiusdē, & de hoc ictero nobis hîc sermo est. Nam vbi per febres acutas flauæ bilis excrementum à sanguine non separatur, quia scilicet multus est, crassus & lentus, non est mirum tunc vniuersum corpus auriginosum euadere: Natura humorem illum cōtristantem ad cutim reponente iudicatoriè, eo modo quo per abscessus humores etiam alios in partem aliquam Criticè solet reponere. Icterum autē ante septimum diem criticꝯs ad cutim effundi non posse docet Hippocr. Apho. 62. Commen. 4. & Galenus in eum locum. Cæterùm abscessus ij alia lucta ad sui solutionem egent, quorum contumax est & concoqui difficilis materia, vtpote frigida, crassa, lenta: maximè si exiguus existat calor natiuus, eóque facultas sit imbecilla. 6

Nam crudas, decolores &c. Vrinæ crudę, decolores, tenues sunt per magis & minus. Ea autem crudissima est, quæ aquosa non simpliciter, sed cum addito, aquosa quæ mingitur celerius dicitur, vel etiam pellucida & alba vt Aphor. 62. comment. 4. Nam quatenus aquosa est, desperatæ coctionis accidens est & venenosæ naturæ passionē significat; quatenus verò celerius mingitur (affectus διαβήτης ἢ ὕδερος εἰς ἀμίδα dicitur) facultatum retentricis & alteratricis extinctionem significat. Hæc verò minus cruda est, quæ aquosa simpliciter dicitur, quæ non aliud malum 7

quàm cruditatem arguit. Hac item minus etiam cruda est, quæ tenuis & alba est. Cui proxima est quæ mixtam habet formam vini tenuis & albi. Decolor quoque maximè est alba & aquosa, quæ nullum liquorē seu si mauis, ichorem ex bile flaua suscepit. Vrinas enim aut sanguinis aut bilis serosa superfluitas tingit. Rursus hac minus decolor est, quæ bilis aliquantum, & item hac minus quæ paulò plus bilis accepit. Hæc autem duo ad vrinæ colorem spectant. Tenuis vrinæ eadem ratio est. Nam tenuis maximè ea est, quæ etiam si multo tempore quieta steterit, nullam secretionem recipit, cùm nulla in ea pars sit crassa, quæ per secretionem fundum matellæ petere, supernatante leui portione possit. Hac minus tenuis est, quæ postquam micta est, residendo tandem crassescit. Hac item minus tenuis est, quæ tenuis & subrussa est, aut subflaua. Nam ea quâ tenuis, cruda est, quâ subrussa iam concoquitur, eóque aliquid quod subsideat, & crassius fiat, habere incipit, seu mediocriter constans & compactum vt Commen. 4. in Aphor. 77. Et secundum eam rationem Hippocr. dixit. Progn. 2. cap. 6. Donec russa fuerit vrina ac tenuis, morbum crudum significat, consistentiam scilicet talem improbans, non colorem.

8 *Bonum sedimentum nullum habentes.* Bonum sedimentum debet esse album, leue & æquale per totum tempus dum morbus iudicetur: vt capite supradicto. Non bonum, contrà. Est autem sedimentum (ὑπόστασιν Græci dicunt) id quod in vrina pessum it, & in fundum vasis descendit. Sicut quod medium locum tenet ἐναίωρημα illis, nostris sublimamentum. Quod verò supremum locum, illis νεφέλη, nobis Nubes dicitur. Porrò verò vrina nullum sedimentum habens, eorum est qui tenui victu. Quæ multum, eorum qui pleniori. Quæ paucum, eorum quæ moderato vsi sunt, vt loco ex Prog. paulò antè citato. Aequalia autem sedimenta sunt, continua & nulla parte diuulsa: siue quorum partes omnes similes sunt, vel etiam omni tempore talia. Est verò æqualitas, coctionis nota.

9 *Testaceum aut arenosum.* Cum ex venis deducatur vrina, & à renibus prolectetur, in his vero percoletur, indéque per canales vrinarios in vesicam transmittatur, atque in ea vt receptaculo accruetur, quicquid in ipsa præter naturā apparuerit, aut venas,

aut

aut renes aut vesicam malè habere significabit. ὀστρακώδη autem ὑπόστασιν (sedimentum testaceum conuerti) testis ouorum in minuta confractis similem dicit. Et crediderim hic Galenum ὀστρακώδη dixisse, pro eo quod Hippocrates Progno. 2. capi. 6. πεταλώδη dixit. Nam cùm eo loco Hippocra. omnia mala sedimenta in vrinis apparentia recensere videatur, nec tamen ὀστρακώδους ὑποστάσεως meminerit, hanc sedimẽti speciem (quæ & ipsa mala est, vt quæ solidas partes inæqualiter colliquari denotet ab absumente & colliquante febrili calore) ipsum sub illarum aliqua comprehẽdisse est verisimile. Et quia testæ ouorum comminutæ, lamarum speciem referũt, ὀστρακώδη καὶ πεταλώδη ὑπόστασιν, id est, testaceam & Lamarum speciem referentem, idem significare putem. Quid autem denotet ψαμμώδης, id est, arenosa hypostasis, docet Hippocrat. Aphoris. 79. commenta. 4. Quibus, inquit, in vrina subsident sabulosa, iis vesica calculo laborat.

DE [10] multis autem alios in syncopen de-repente coniecit, [11] aut largo sanguinis profluuio extinxit, aut euacuationibus immodicis vel etiam [12] catoche quadam aut mania multauit. Alios verò in manifestam perniciem coniecit, icterum inuehens, [13] parotidas non bonas excitans, & [14] adhæc marasmis incurabilibus irretiens. Et quod demum mali genus non ille dies infert? [15] Mihi quidem frequenter in mentẽ venit, septimi diei naturam Regi *aßimilare. Sexti verò* Tyranno. *Ille siquidem boni instar alicuius principis prouidet & prospicit ijs qui à se iudicantur, vel supplicij magnitudinem minuendo, vel victoriam adornando & conferendo. At sextum diem huic contrarium finxeris: & vel pernicie illius, quem iudicandum cœpit, gaudere, vel eiusdem salute dolere comperies: quærereque quomodo animum expleat, & malè ægrum qui in ipsum incidit, multet, longóque supplicio implicans afficiat. Age igitur. Sermo enim hic mihi sistat prius, quàm aliorũ decretoriorũ dierum omnium naturam explicem. Si quis me roget, ecquid septimus dies* Decretorius *sit, deinde verè à me dato ad hoc responso, de sexto vicißim itidem roget, quid ei respondeam? Nam si & huic quoque eandem*

nomenclaturam imponam, existimauerit me fortasse aliquis, eius naturam & conditionem septimo similem iudicare. Sin eum ipsum, quòd natura sit illi contrarius, de numero dierum decretoriorum exemerim, inde quis forsan opinabitur, ex eodem ipsum genere esse, cuius sunt duodecimus & decimussextus, quos ante dixi, me nunquam vidisse decernentes. De his sanè, vt & de septimo dixi, apertè quid sentiam pronunciabo. Nam eos, vt pote qui nullas Criticas notas habeant, haudquaquam Criticos esse dixero. Hunc autem eo ipso quòd omnes habeat, decretorium esse affirmabo. At simplicem adeò de sexto die non habeo ferre sententiam. Decernit enim frequenter: sed dolosè & prauè. Quapropter si quis me cogat de ipso ferre sententiam, non longis verborum vsus ambagibus, vt paulò antè feci, cum vniuersam eius naturam recenserem, sed summatim complectens. 16 *Sextum diem tam malum decretorium esse dixero, quàm septimum bonum assero. De re tamen non simplici haud quaquam par est in simplicem adeò atque angustam enũciationem sese concludere. Nam præter alia & de nominibus quoque imprudentes nonnulli Medici disceptant & controuersias mouent. Hi siquidem subitam in morbis mutationem Crisim esse autumant. Alij nisi addatur & hoc, Ad bonum, nondum Crisim tale quid vocitant. Nonnulli verò horum vtrunque* 17 *Criseos effectum esse dicunt. Crisim verò esse ipsam perturbationem subitò mutatam cum signo euidenti, ex ipsa quidem morbi natura, non extrinsecus prouenientem, esse arbitrantur. Deinde pluribus de significato contendunt, ne hoc ipsum quidem intelligentes, quòd Medicis rebus neglectis Dialecticorum, Grãmaticorum vel etiam Rhetorum dignam considerationem pertractant. Siquidem Dialectici est, nominum rectam positionem considerare. Rhetorum vel Grammaticorum, an nomen sit in vsu apud Græcos. At id tamen nonnulli Medici faciunt, tantã vel Dielectices, vel Rhetorices, vel Grammatices cognitionem intelligentiámve habentes, quantam asinus lyræ. Hi igitur Medicorum res omittentes & aliena malè tractantes vtrobique grauiter peccant. Nos sanè quomodo quis Medicis nominibus*

optimè

optimè vtatur, alibi demonſtrauimus: hoc verò præſenti Commentario dierum naturam declarare ſtatuimus. Sophiſtarum nugas & deliramenta iјs relinquentes, qui nugas potius (veluti fieri ſolet in adoleſcentum diatribis & ſcholis) quàm artis opera curant. Dicetur tamen nonnihil in ſequentibus de prædictis nominibus, vt homonymias diſtinguendo, illorum captiones & nodos poßit quis diſſoluere. Nunc autem hoc ipſo ſcilicet libro, quod & in omnibus alijs fecimus, prius vtilitatem ipſam explicemus. vt illa habita & perſpecta, eáque fruens quiuis abundè, [18] *Sophiſtarum deliramenta reprehendere & conuincere condiſcat. Nam præter alia multa, tum & hoc quoque licet reipſa intelligere, nimirum quòd ſine longa ipſorum loquacitate artis candidati poſſunt omnium dierum naturam ex ipſa doctrina conſequi & perdiſcere.* [19] *At verò omnino ab eorum tam vulgata loquacitate ſe abſtinere impoßibile eſt: itaque & nos ſuperiori oratione, quanquam inuiti, in ipſam impingentes inſultauimus.*

DE-*repente in Syncopen coniecit.* Συγκώπτει ἐς' ὀξεῖα καὶ ἀθρῶα κατάπτωσις δυνάμεως. id eſt, virium vniuerſarũ præceps ſubitáque ruina, quæ contingit cùm facultates tres Animalis, Vitalis, Naturalis ita ſimul afficiuntur & condoleſcunt, vt ſpiritus pars reſoluatur, diſsipetur & euaneſcat in auras, pars relicta ſua ſede aliò ſeſe, puta ad ſuum principium recipiat. Fit etiam cùm vna ex his tribus primario affecta, reliquas duas conſortij lege in ſympatheiam adducit, ſed hanc præcedit animi deliquium, nec ita per eam de-repente facultates tres ſimul corruunt. Et ſi autem quæ ſexto die ſyncope fit, vtrouis horum modorum poteſt contingere, tamen & quia dies de ſe malus eſt, & quia non ſimpliciter συνέκοψεν dixit, ſed addidit αὐτίκα. id eſt, de-repẽte de prima illa pręcipiti ruina, meo quidem iudicio, locus hic intelligendus venit. 10

Largo ſanguinis profluuio. αἱμοῤῥαγίαις λάβροις ἢ κενώσεσιν ἀμέτροις *&c.* Speciem generi præpoſuit. Eſt enim hęmorrhagia κενώσεως. id eſt, vacuationis ſpecies. Vacuatio verò eo ab excretione (quæ Græcis ἔκκρισις ἢ διαχώρησις. dicitur) differt, quòd vacua- 11

tio arte fit, puta purgatione, venæ sectione, aut sudoris promotione, & omnes humores æqualiter vacuat Gale. commen. 2. in Aphor. 17. Excretio autem sponte naturæ, quanquam sæpe cõfundi solet differentia: porrò immodica vacuatio fit, cùm propter imbecillitatem facultatis retentricis partium, tum propter vim expultricem immoderatius per totum corpus motam, & excitantem diarrhœas, lienterias, dysenterias, hęmorrhagias per nares, vomitum, vterum, hæmorrhoidas, purgationes à partu, vulnus &c. Per immodicas autem vacuationes, quæ omnino præter naturam sunt, siue solito siue insolito tempore fluant, spiritus haud aliter suffocari didicimus, quàm per suffocationem seu impeditam respirationem, admixtione scilicet alienæ materiæ tota substantia contrariç, alimenti itẽ penuria & resolutione.

12 *Catoche aut mania.* κάτοχη, quæ & κατάληψις dicitur, memoriæ resolutæ vitium est, vel ob frigidam posterioris partis cerebri intemperiem, vel ob frigidos humores in ea coaceruatos, eueniens. Maniam verò sine febre desipientiam definit Galen. comment. 2. in 1. Epide. in fine status 2. Desipientias autem eodem, sed multò pòst, loco fieri docet ob flauam bilem in cerebrum confluentẽ, qua ita exusta vt iam in nigrã transeat, maniam seu maniosas desipientias fieri tradit. Cicero Thuscul. 3. dicit se nõ facilè dicere posse vnde μανίαν Græci appellent, μανῆναι tamen & ἐκμανῆναι (ex quibus verbis μανίαν deductam putẽ) illi dicunt: nos furore percitum esse, mente moueri, furere & insanire dicimus, vt furorem & insaniam confundamus, quæ duo Græcos distinguere quidem velle, sed parum valere verbo eodem loco ostendit Cicero: quasi eos rideat, quòd dicant μελαγχολίαν, seu maniam ab atra tantùm bili causari: non etiam ab aliis, vt ipse vult causis, putà iracundia grauiore, timore, dolore, quibus de causis non autem ab atra bili Alcmeonem, Aiacem, Orestem furore correptos fuisse docet. quos quanquam furiosos deberi dici contendat scrupulosius: insanus tamen Aiax etiam ab Horatio dictus est Sermo. 2. Satyra 3.

Insanus quid enim Aiax
Fecit, cùm strauit ferro pecus.

Et alio loco,

Aiax immeritos dum desipit, occidit agnos.

Vides Aiacem & insanum & desipientem contra Ciceronis senten

ſententiam ab Horatio dici, quod pluribus etiam docuimus in præfatione Aiacis Sophoclis, cuius totum opus ante Biennium Latinum fecimus. Ridebit autem Græcos, quantùm volet Cicero. Crediderim tamen viros illos in tantum furorem nunquã fuiſſe actos, ni temperamẽto bilioſo cùm eſſent, larga bilis flauæ copia in ipſis per vſtionem in nigram bilem fuiſſet commutata, & melancholiam morbum procreaſſet. De mentis autem commutatione & de ſuo ſtatu deiectione hæc paucis habe, quæ excerpta ſunt ex Apho. 14. Commen. 7. 53. Commen. 5. & Commen. 1. in 1. Epide.

Mens delirat { Leuiter — Ληρεῖ. / Grauius — Παραφρονεῖ. / Grauiſsimè — Παραφέρεται.

Vnde {

Λήρησις. Delirium leue, ſeu cum riſu. Fit à ſola caliditate citra nocuum ſuccum, ſimile ei qui ex ebrietate accidit.

Παραφροσύνη, Delirium graue, ſeu cũ ſtudio. Fit à flaua bile infeſtante, ſeu à ſanguinis fæce.

Nomine caret. Sed dicere poſſumus teterrimum, grauiſsimum, furioſum, immane & audax delirium, ſeu temeraria mẽtis alienatio à bile plus nimium vſta & retorrida.

}

Tertium verò hoc & vltimum tripliciter diuiditur, magis & minus ſuſcipit. Mens enim παραφέρεται, id eſt, transfertur, & de ſuo ſtatu vehementiſsimè & grauiſsimè deijcitur,

Et vel { Παρακόπτει, — Alienatur. / Ἐξίσαται, — Attonita eſt & ſtupet. / Ἐκμαίνεται, — Furit, inſanit. }

Vnde { Παρακοπὴ, id eſt, Mentis alienatio. / Ἔκστασις, Mentis ſtupor. Aphor. 5. Comment. 7. / Μελαγχολίας. Furor ſeu inſania. }

Suidas tamen in dictione λῆρος paulò aliter hac de re scribit his verbis: Ἐπιτεταμένη βλάβη τοῦ νοῦ, παραφροσύνη λέγεται. ἡ δὲ μέση, λῆρος. ἡ δ' ὑφειμένη, παράληρος. Sed medicorũ opinionem in hoc sequendam potius arbitror: Suidæ ergo

Mentis affectio & deiectio	Leuis seu remissa	παράληρος	dicitur.
	Media	λῆρος	
	Intensissima seu grauissima	παραφροσύνη	

13 *Parotidas non bonas suscitans.* Παρωτίδας οὐ χρηστὰς nunc dicit, quas paulò antè παρωτίδας οὐκ εὐήθεις dixit eodem ferè sensu.

14 *Marasmis incurabilibus.* μαρασμὸς Galeno initio li. 1. περὶ μαρασμοῦ ἐστὶ φθορὰ ζῶντος σώματος ἐπὶ ξηρότητι. id est, corporis viuentis præ siccitate consumptio. Non mirum autem si ad immodicas vacuationes sequatur Marasmus, cùm per eas spiritus substantia vacuetur, & alimonia corpori subtrahatur.

15 *Mihi quidem frequenter.* Differt tyrannus à rege Aristoteli Politicorum 3. ca. 10. quòd Reges ciuium armis, Tyranni externo præsidio stipantur. Reges lege & volentibus, Tyranni pro arbitrio nolentibus imperant. Reges à ciuibus custodiuntur. Contra tyrannos ciues præsidio muniuntur. Et Politic. 4. cap. 2. Tyrannidem aberrationem reipub. à regno degenerantem esse dicit. Libro tamen 5. eandem administrationem nõ solùm omniũ pessimam esse, sed & vix inter respub. etiam deprauatas numerari posse tradit. Festiuè ergo Galenus septimum Regi. Sextum Tyranno comparat, quòd is prauè & dolosè iudicet: vt tanquã nouum & rarum notet Hippo. Epid. 3. vt paulò antè dixi, Larissæam virginem eo die ad bonum fuisse iudicatam.

16 *Sextum diem tam malum &c.* Sextum diem, inquit, Decretoriũ non simpliciter & absolutè, sed cum addito Decretorium malũ esse dico. Neque enim conuenit in concisam adeò & ieiunam enunciationem in re præsertim non simplici, qualis est hæc de Crisibus, sese coarctare & includere. Quippe multiplex omne distinguendum est, tollendáque omnino homonymia priusquam quid enuncietur. Id faciendum est in Crisi. Nam cùm ea dictio

varié

variè & multipliciter & ab alijs aliter vſurpetur (alij enim Criſim ſubitam in morbo mutationem eſſe dicunt, alij nō ſubitam mutationem tantùm, ſed ſubitam mutationem ad bonum, vt ſubitam ad malum mutationem Criſim eſſe negent) cōſtituendum primùm eſt quid ea res ſit priuſquàm ſextum diem aut alium decretorium aut non decretorium eſſe pronūcies: quod ſe paulò pòſt facturum recipit, & in caput 9. proximum item & 5.lib.2. id negotij reijcit. Nam dierum vſum toto hoc primo commentario ſe conſtituiſſe dicit.

Criſeos effectum. Ἀποτέλεσμα, effectum, ſeu id quod efficitur tanquam ab aliqua cauſa efficiente, quaſi velint Criſim, ſeu ſi mauis cum illis de quibus hîc loquitur Gal. dicere perturbationem ſubito mutatam cum ſigno quodam euidenti. (Id enim nonnulli, inquit, Criſim etiam eſſe dicunt) cauſam eſſe efficientem. Mutationem autem ſubitam, ſeu ad bonum mutationem: effectum eſſe Criſεως. Pari ſanè acribologia vtūtur qui cauſam finalē & finē ſeparant, eóq; differre dicūt, quòd finis ſit intētionis & propoſiti conſecutio. Cauſa aut finalis ipſa intentio, propoſitum & ſcopus. Pari ratione dicas aëris ſerenitatem ſeu maris tranquillitatem quæ tempeſtuoſa tonitrua & ventos ſequatur, effectum eſſe tēpeſtatis. Tempeſtatem autem ſerenitatis in aëre, vel tranquillitatis in mari eſſe cauſam efficiētem. Et ſane quemadmodum niſi perturbatio in ægroto corpore fuiſſet excitata: morbus per excretionem aut abſceſſum non fuiſſet diſcuſſus. Ita niſi per agitata ventis tonitrua neque tranquillitas in mari, neque ſerenitas in aëre (vtroque horum ſcilicet craſsis vaporibus & exhalationibus tanquam morbo implicito) fuiſſet conſecuta. Perturbationem autem illam ſubitam &c. quam Criſim appellandam cenſet, vult ex ipſa morbi natura, id eſt, ab interna cauſa, non autem ab externa prouenire. Sępe enim fit vt propinato ægrotanti medicamento purgante, aut prouocato quouis modo ſudore, aut vomitu per helleborum aut alia concitato, corpus vehementer perturbetur. eámque perturbationem ſequatur, ſiue ad bonum, ſiue ad malum mutatio, quæ tamen Criſis dici nullo modo queat, cùm ea mutatio non ab ipſa morbi natura ſed extrinſecus eueniat. 17

Sophiſtarum nugas & deliramenta. De Sophiſtis multis in lo- 18

cis agit. Sed eandem fere, quam hîc sententiã habet lib. 2. simpli. cap. 3. his verbis, Sophistæ & tẽpus adulescentulorum frustra terunt, & Sophismatis cauillisque homines seducentes eorum soluendorum imperitos, falsis eos dogmatis opinionibúsque imbuunt. Et commenta. 3. in primũ Epide. Sophista vero, inquit, cum de nominibus & significatis contendit, tempus cum suum tum adulescentulorũ terit. Sophistes autem Ciceroni Academi. quæst. 2. is dicitur qui ostẽtationis aut quęstus causa philosophatur. Sophismata autem contorta & aculeata, fallaces seu captiosas conclusiunculas dicit appellari. Etsi autem ex argutiis Sophisticis, vtpote quæ ad oppugnandam veritatem inaniter excogitentur, nulla scientia comparari potest, sunt tamen adulescentes etiam à principio iis captionibus assuefaciẽdi, vt veram argumentationem à falsa & Sophistica queant discernere, necnon & Sophisticos cauillos dissoluere. quæ ratio mouit Aristotelem vt Elenchorum Sophisticorum lib. conscriberet. Galenus lib. 3. facult. natu. circa medium scribit veteres quibusdam suis assertionibus disputationis robur minime adhibuisse, quod ne suspicati quidẽ fuissent vnquam fore vllos adeò impudentes Sophistas, qui rebus euidentibus contradicere conarentur: è iunioribus vero, alios Sophismatis quibus victi erant, fidem adhibuisse, alios Sophismata refellere conatos &c.

19 *At verò omnino, &c.* Difficile factu est, inquit, vt quis sese cohibeat ab impetenda, reprehẽdenda & insectanda illorum nugaci futilitate (id enim est, ἀπέχεσθαι τῆς αὐτῶν φλυαρίας) atque adeò factum est vt in superioribus in fine scilicet capi. 1. & 3. ad hos scopulos impegerim, & in illis reprehendendis obiter meme occupauerim.

Capitis quinti Summa.

QVænam vtilitas ex differentię dierum agnitione, ad artem Medicam manet, iam inde ab hoc capite sese ostensurum profitetur. Ac primum quidem paucis & velut Epilogo ea repetit, quę hactenus dicta sunt. Deinde vero, quemadmodum antea sextum cum septimo conferens & vtriusque naturã scrutatus, suis tandem vtrumque depinxit coloribus, ita & deinceps reliquorum ab illis simili ratione ad vicesimum vsque naturam & vires examinat: tum ordines quosdam, pro singulorum in decernendo virtute, dignitate & excellentia constituit, vt intelligi detur, eam morbi solutionem quę diebus primi ordinis contingat

tingat, tutiorem esse, vtiliorem & magis ex ęgrotātium vsu, quàm eam, quę diebus secundi ordinis cōtingat, & eā item quę secundi quàm quę tertij ordinis diebus, & ita deinceps. Ex illa ergo dierum in ordines digestione vtilitas & vsus sine orationis patrocinio, id est, sine nomine Criseos, è quo Sophistę contradicendi ansam arripiunt, satis euidenter ostenditur.

CAPVT V.

T [1] *verò, fac putes illa exordij mihi instar alicuius, extollendæ speculationis gratia esse prædicta: vsum verò ipsum & id quod ad artis tractationem conducit, nunc deinceps vniuersum tractari.* Et *quod quidem inde vtilitas quæpiam ad artem* Medicam *manet, etiam sine appellatione aut nominis impositione ostenditur. Quod autem id verum sit, non statim apparet, sed ex ipsarum rerum obseruatione iudicium & certitudinem expectat. Quare eos ipsos, qui hæc lecturi sunt, obsecrare peroportunum est, vt quemadmodum nos quæ hic scripta sunt, diu admodum obseruauimus, postquam eadem ipsi quoque in ægrotis explorauerint, tum audeant, de dictorum veritate ferre sententiam, prius autem minime.* Rursum *igitur ab ijs dicendi nobis initium faciendum est, à quibus in ipsius libri initio incepimus: & quæcunque antè dicta sunt, summatim nobis hic comprehendēda veniunt, tantum vt memoriā refricemus.* Quæcunque *verò nondum enarrauimus, ea fusa sunt nobis oratione explicanda.* Hæc *quidem dicta sunt:* [2] Morborum *solutiones quæ subito fiunt, excretionem quandam vel abscessum insignem & conspicuum requirere.* Dierum *naturas in quibus illæ fiunt esse differentes.* Etenim *septimum quidem & frequenter soluere, & perfectè, & cum fide, salubriter, sine periculo, clarè, & cum præcedentibus inditijs.* Sextum *verò frequenter quidem & ipsum, sed non perinde ac septimum, cum & pauciores iudicet, & multitudine eorum quos iudicat, longe absit à septimo, & solutionis modo plurimum etiam differat.* Neque *enim bonas salubrésque ipsas esse, verū magnam partem malignas: & si bonas, ne omnino quidem esse perfectas. Imò neque si perfectas, statim etiam & fidas: quod nonnun-*

quam morbus, licet planè solutus esse videatur, reuertatur. Quin etiam hoc quoque dictum est, Sexti diei maximè esse proprium, vt cum periculo & obscure iudicet. At tamen Crisis sine signis non ita sexti diei propria est. Sed quartus, vt & septimi, ipsius quoque est iudex. Hæc igitur dicta sunt. Iam quæ reliqua sunt, ijs adijciantur. 3 *Septimi naturam decimusquartus imprimis imitatur: proximi his sunt, nonus, vndecimus, & vicesimus. Proximè hos verò decimusseptimus & quintus, post hos quartus: quem sequuntur tertius & decimusoctauus. At sexti naturam nullus exactè aliorum dierum imitatus est. Quod si verò aliquando in octauum diem vel decimum subita morbi solutio incidat, similis ferè ei est, quæ sexto accidit. Verùm in his rarò soluitur morbus, & nec fidè, nec benè, nec perfectè, sed & præter hæc obscurè simul & citra diei prænuntij notas: vnde ipsi alterius esse naturæ à supradictis deprehenduntur. Vt autem in ijs diebus morbus subito non soluitur, ita neque in ijs quos recensebimus, duodecimo, inquam, decimosexto & decimonono. Medius quodammodo inter hos ordines, quos iam recitauimus, ordinem dico dierum planè subitò non soluentium, puta octaui, decimi, duodecimi, decimisexti, deciminoni: & eorum dierum, quos soluere diximus, puta tertij, quarti, quinti, sexti, septimi, noni, vndecimi, decimiquarti, decimiseptimi, decimioctaui, & vicesimi, decimustertius maxime mihi videtur esse collocatus: nec scilicet ita vilis & abiectus, quàm sunt ij qui secundo ordine continentur: nec ita rursum soluere morbos natus, quàm sunt ij qui primo ascribuntur. Huiusmodi quædam dictorum dierum ad vicesimum vsque differentia est. Reliquas ordine deinceps percurram, vbi primum hoc quod paulò antè promisi, in memoriam reuocaro. Nam quicquid ad operum artis tractationem conducit, longo ad inuentionem eget tempore, breuissimo, ad disciplinam. Quicquid præter hoc est aliud, id totum vel sophistarum deliramentum est, vel aduersus* 4 *ipsos controuersa responsio, deliramentum sanè & ipsa existens. Præstaret enim ipsos despectui neglectuíque habere. Sed tamen propter iuuenes qui aliquando cauillis sophisticis abs*

ratiocinatione naturali abalienantur, necessario locum habet. Iam *itaque quod propositum erat apertè demonstratum est* 5 *: nempe quòd sine nominibus his iudicari, iudicatum esse, iudicium decretorium, dierum differentias explicaui: non ratione quadam abstrusa, vel abditarum rerum dogmate eas introducens, verùm ipsarum speculationem ex sola diuturna experientia colligens.* Porrò *quicunque hac omissa, vel quomodo Crisim definire oporteat, vel quid causæ sit quamobrem non æquè in vniuersis prædictis diebus Crises fiant, inquiret, is certè sophistis contradicendi ansam præbebit, qui eiusmodi dictis cum contradicunt, rem ipsam subuertere sese arbitratur, haud alio modo quàm* 6 *si quis videndi causis, quas* Philosophi *assignant, contradicendo, visum se quoque sustulisse credat: vel si quis de motu quod dicat non habeat, vel etiam de loco, tempore, generatione, corruptione, ambigat, vnà cum verbis res se quoque sustulisse putet.* 7 Haud *illis dissimilis est in* Crisim *& dies* Criticos *sophistarum dicendi vis & facultas, qui euidens ipsum & id quod apparet, immutare non possunt, at significata transponunt, & ad definitiones quasdam reclamant: ac tandem de numerorum natura placita conuellunt: verùm quæ nuper à nobis tradita est præceptio ac disciplina, nihil horum attigit, sed vtilitatem ipsam, vsúmque breuiter edocet.* 8 *Cæterùm eadem via & ratione pari dierum, qui post vicesimum sunt, differentias compendio percurrissem, nisi quæstio quædam necessaria obstitisset, quæ & ipsa* 9 Empiricis, *qui nihil aliud quàm quod euidenter apparet, recipiunt, perspecta planè est & cognita, non tamen ijs qui tum primum arti se dedunt, & eandem excolunt.*

T verò sac putes &c. Institutum Galeni & præcipuus 1
eius scopus est, in his duobus primis Commentariis dierum differentias ad artem necessarias explicare. In tertio, earum causas, vt Comment. 4. in Aphoris. 36. Quoniam autem eum præcipuum sui instituti scopum vixdum adhuc attigit hactenus, ideò id sibi dari nunc postulat: vt quæ ante dicta sunt omnia pro exordio habeantur, existimentúrque.

huic operi, theoriæ magis celebrandæ gratia, quàm quòd ad institutum faciant, esse præposita, aut alia ratione quàm ab oratoribus exordium causis, auditoris magis quàm causæ gratia, solet adaptari.

2 *Morborum solutiones &c.* Hæc tibi est anacephalæosis illa, cuius ego in ipso statim primi capitis huius Commen. initio feci mentionem in dictione Ἀφνοῦς, pro qua hic ἐπιφανοῦς substituit. Sic enim hic scribit: ἄρκιον μὲν δὴ ταῦτα, τὰς λύσεις τῶν νοσημάτων ὅσαι ἀθρόαι γίνονται δεῖσθαι τινὸς ἐκκρίσεως ἢ ἀποστάσεως ἐπιφανοῦς. qua dictione etiam vsus est ante in fine cap. 2. his verbis: Ἀσαφῆ δὲ τὰ χωρὶς ἐκκρίσεως ἢ τινὸς ἀποστάσεως ἐπιφανοῦς. & tribus ferè lineis post eundem locum ἀποστάσεως φανερᾶς dicit, vt φανερὸς, ἐπιφανὸς, ἀφανὸς eodem significatu dicantur. Porrò pro ἄρκιον legendum putem ἄριστα.

3 *Septimi naturam &c.* Duplicem hic tibi dierum ordinem facit Galenus, vnum quidem eorum qui benè, perfectè, & subitò decernunt. Alterum eorum qui malè, imperfectè, non subitò. Sed primum ordinem rursum subdiuidit in dies præcipuos, minus præcipuos, & item minus; vt subiecta figura clarius ostendet.

Vt plurimum decernunt benè, perfectè, frequenter, subitò &c.	Præcipuè	7.	14.	
	His minus	9.	11.	20.
	His item minus	5.	17.	
	His rursum minus	4.		
	His itẽ adhuc minus	3.	18.	
Decernunt malè, imperfectè, non subitò &c.	Frequenter	6		
	Raro	8. 10. 12. 16. 19		

Horum tamen duorum ordinum decimustertius medium tenere videtur, & vtriusq; ordinis naturæ esse particeps. Quod ad decimum attinet, Galen. in capit. 12. lib. 3. Progno. eum haud quaquam decretorium esse notat. Tertiũ verò & nonũ decretorios quidẽ esse, nõ per quaternarias aut septenarias periodos, sed ea ratione quòd intercidant. Et de his dierum ordinibus nonnihil dixit ante in fine cap. 3. Cæterùm in tertio ordine primi ordinis

dinis,quinto decimumſeptimũ debes adiungere:nõ cum Guinterio,aut vetere interprete decimumtertiũ:cùm Græci codices habeãt:καὶ ταύταις ἐγγὺς ιζ. καὶ ε. καὶ μετὰ ταύτας ἡ τετάρτη. Et fidẽ facit maiorẽ Epilogus qui mox ſequitur,in quo cũ vtriuſq; ordinis dies repetit,decimũſeptimũ adſcribit his verbis:μεταξὺ δὲ πῶς τούτου τοῦ στοίχου τοῦ νῦν εἰρημένου παντὸς τῶν μὴ λυουσῶν ἀθρόως ἡμερῶν. τῆς ὀγδόης λέγω καὶ τῆς δεκάτης καὶ τῆς δωδεκάτης καὶ τῆς ἑξκαιδεκάτης καὶ τῆς ἐννεακαιδεκάτης: καὶ τοῦ πρόσθεν εἰρημένου τῶν λυουσῶν, τῆς τε τρίτης, καὶ τετάρτης καὶ πέμπτης καὶ ἕκτης καὶ ἑβδόμης καὶ ἐννάτης καὶ ἐνδεκάτης καὶ τεσσαρεσκαιδεκάτης καὶ ἑπτακαιδεκάτης καὶ ὀκτωκαιδεκάτης καὶ εἰκοστῆς ἡ τρισκαιδεκάτη μάλιστά μοι φαίνεται τετάχθαι. &c. Huc accedit quòd decimumtertium vtriuſq; illius ordinis medium facit, illíque velut proprium ordinem aſsignat. Ad viceſimum ergo vſque diem dierum inter ſe differẽtiam percurrit: reliquas à viceſimo differentias ſe percurſurum pollicens, vbi id in memoriã ſuggeſſerit, quod paulò antè in ipſo ſcilicet ſtatim huius capitis initio ſe effecturum recepit:nimirum re ipſa potius quàm verbis demonſtraturum id quod ad artis opera cõduceret,quod & ipſum pręſtitit cùm ordines dierum conſtituit, quibus in decernendo differentia agnoſceretur. Eadem quæ hic habet Aegineta cap.6. lib.2.

Vel aduerſus hos controuerſa reſponſio. ἡ πρὸς τούτους ἀντιλογία. Antilogia,id eſt, obiectorum à Sophiſtis confutatio, ſeu ſi mauis, aduerſaria ad ipſorum obiecta reſponſio neceſſaria eſt, inquit, ne iuuenes falſis Sophiſtarum argumentationibus illaqueati, eorúmque argutijs decepti, ineſcatique rectam & veram argumentandi rationem deſerant,& ad falſam deficiant. Hæc ratio ſæpe mouit Galenum, vt multis in locis in Sophiſtas ageret: ſicuti & ipſe teſtatur lib.1.Natura.facul.Cùm inquit,Neque enim nos ſinunt Sophiſtæ dignas oratione dubitationes, quanquam plurimæ ſunt,aggredi: ſed in ſoluendis ijs quæ proponunt Sophiſmatis tempus noſtrum terere cogunt. Huc pertinent quæ in fine ſuperioris capitis de ijſdem Sophiſtis diximus. Cæterùm Antilogiæ multa extant paſsim apud Galenum exempla: ſed inter alias duæ celebres ſunt lib.de Facul. Natu. primo. Vna & prima, cùm Aſclepiadis abſurdam de vrinæ in veſicam deductione opinionem refellit. Altera cùm Epicurum tractricem facultatem negantem, ſed eam vim atomis attribuentem repre- 4

hendit. Galenus etiam ἀντιλογικὸν ἄνδρα apposito epitheto Sophistam vocat,& controuersum hominẽ,omnia etiam quæ certa sunt in controuersiam rapientem libr.3.Crise.cap.8.Et libr.2. de feb.diff.ἀντιλογικὸν λόγον vocat,σοφισμάτων ἐπιλυτικὸν,cui ἐπιστημονικὸν ἢ διδασκαλικὸν opponit, his verbis: οὔτε γὰρ ἀντιλογικὸν οὔτε σοφισμάτων ἐπιλυτικὸν ἐνεστησάμην τόνδε τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπιστημονικὸν καὶ διδασκαλικὸν.

5 *Nempe quod sine nominibus his iudicari,iudicatum esse &c.* Græca sic habent: ὡς καὶ χωρὶς τῶν ὀνομάτων τότε κρίνεσθαι, καὶ κεκρίνεσθαι, καὶ κρίσεως καὶ κρισίμου τὴν διήγησιν ἐποιησάμην,&c.hic χωρὶς τῶν ὀνομάτων dicit,quod initio capitis dixit,χωρὶς συνηγορίας.

6 *Si quis videndi causis &c.* De hoc diximus initio adnotationũ in caput 3.huius.Cæterùm visio actio est seu actiuus, qui in instanti fit, oculi motus. Causa autem seu facultas abs qua hæc actio procedit, est spiritus animalis purus & lucidus,per neruorum opticorum à cerebro in eum vsum productorum cauitatẽ manifestam, in humorem chrystallinum (qui primum est, & præcipuum videndi instrumentum) & inde foras per radium visiuum (cuius conus in oculo, basis in re visa est) in obiectum visibile,per medium diaphanum emissus. Spiritus autem ille nobis connatus, mens etiam Lactantio dicitur cap. 8. libri de opificio Dei,quo loco dicit mentem per oculos ea quæ sunt opposita transpicere, quasi per fenestras lucente vitro aut speculari lapide obductas.Is spiritus mihi cum Virgilio igneus & spiritalis vigor commodè dici posse videtur, haberéque tantam cum aëre externo puro, luminéque corporis alicuius lucidi illustrato affinitatem societatémque, vt symbolisantes ambo amicè ita conspirent, vt neuter per se sine alterius ope sufficiens sit ad visionem efficiendam. Neque enim aër quamlibet luminosus per se res visibiles videt aut percipit:sicut item easdem oculus siue radius visiuus, nisi concurrente & operam mutuam præstante aëre externo luminoso, cùm in tenebris nihil quicquam, & si apertos oculos teneamus,cernamus: purum ergo, pellucidum, nec vlla re densa interceptum spiritum visorium internum, sicuti & aërem externum medium præter hæc, luminoso etiam corpore illustratum esse oportet:siquidem alterutro alicunde turbulẽto reddito & tenebricoso,visionem quoque impediri & turb

turbari necessum est. An verò visio fiat extramittendo, vt cum Platone sentit loco prædicto Lactantius. An verò intromittendo, vt Epicurus, Aristoteles & reliqui Peripatetici censent. An verò per συναύγειαν id est, corradiationem, seu si mauis, per concursum radiorum in medium spatium coeuntium huic ab oculo, illinc à re visa, seu ab obiecto propulsante & perferente per refractionem speciem rei visæ in oculum, philosophis considerandum relinquo. Sed de cernendi natura plura vide apud Aristot. cap. 2. de sensu & sensato: & apud Gell. lib. 5. cap. 16. Cęterùm de loco, tempore, motu, generatione & corruptione principiis rerum naturaliũ annexis, pluribus agit Aristoteles totis 8. Physicorum libris.

Haud illis dissimilis est &c. Quia Sophistæ, inquit, id quod euidens est & manifestum negare non possunt, puta alios dies perfectè, absolutè, benè &c. morbos iudicare, alios contra, ad nominum significationes & definitiones confugiunt. Et cum quis hoc esse Crisim dicit, illi contradicendi studio aliud esse dicunt. Sicut cum quis hunc illum diem, vt verbi gratia vicesimum in decernendo virtute pollere dicit. Illi alium vt verbi gratia, vicesimum primum dicunt. Sic medicorum placita de numerorum natura conuellunt. 7

Ceterùm eadem via & ratione, &c. Græcus Asulanij codex habet, ὡσαύτως δ᾽ αὖ καὶ διὰ ταχέων ἐμνημόνευσα. malè Basiliensis, ἐμήνυσα, legit, putem tamen emendandum vtrunque codicem & legendum μνημονεύσαιμι potentiali modo. 8

Empiricis qui nihil. Empirici, vt etiam Gale. docet libro primo, Faculta. natura. rationem negabant, sensus recipiebant. Horum neutrum Asclepiades. Et libro primo Metho. Empirici, inquit, apparere ea dicunt, quæ sub sensum cadunt. Ex quibus locis apparet hunc locum in Gręcis codicibus esse corruptum. Sic enim habent, οἱ μὲν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὁρμώμενοι καὶ μηδὲν τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις προσδοξάζοντες, &c. cum tamen legendum sit, καὶ μηδὲν ἄλλο ἢ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, &c. Cui lectioni subscribit vetus interpres, qui sic hunc locum conuertit, Qui cautionem medicinæ habent experientia, & non recipiunt aliquid, nisi quod apparet sensui: vide quę de Empiricis etiam diximus ex Corne. 9

Celso in fine cap.7.lib.2. Posſis tamen & hunc locum de iis qui longa experientia in permultis ægrotis dies Criticos obſeruarint, intelligere quibus opponit tyrones rudes in arte & experiẽtia ſeſe tum primum mancipantes. Dicit autem tractationem de morbi principio illis perſpectã eſſe & cognitã, vt pote qui ſciant ipſum ab eo die eſſe deſumendum, quo quis febricitare incipiẽs decubuerit, ſed non item his qui ad experientiam tum primùm animum adiungunt: proinde capi.7. proximo tyrones in principij & diei Critici præcognitione exercet.

Similiter & dierum poſt viceſimum. Dierum poſt viceſimum differentias percurret proximo capite nono.

Capitis ſexti Summa.

GAlenus dierum differentias hactenus ad viceſimum vſque percurrit, reliquas à viceſimo eodem ordine percurſurus, niſi alia, vt ipſe inquit, mage neceſſaria quæſtio occurriſſet. Quæſtio autem ea eſt de morbi principio. Nam quia de die Critico imò ne de ipſorum quidem dierum numero conſtare poteſt, niſi prius de morbi conſtet principio, (quomodo enim diem hunc tertium, quartum, quintum, ſeptimum aut vndecimum eſſe dicas, ſi vnde faciendum ſit numerandi initium, ignores?) Iccirco ſe de eo morbi dico principio, quaſi per digreſsionẽ à propoſito, tractaturum recipit. In eóque capita tria ſextum, ſeptimum, & octauum impendit, ac demum capite nono redit ad propoſitum.

CAPVT VI.

VAESTIO [1] *autem eiuſmodi eſt quæ veſtigat & querit, quódnam tandem morborum ſit principium. Nam & permulti eorum qui ægrotaturi ſunt, vigilant, & cibos faſtidiunt, capitis grauitatem ſentiunt, ſegnéſques & ad motum pigri fiunt, toto corpore laſsitudinem ſentiunt: & id genus ſexcenta perpetiuntur. Eáque primùm ipſos inuadunt remiſſè, augentur verò paulatim magis magíſque, ipſis interea etiam obambulantibus & conſueta munia obeuntibus: vbi verò à morbo primùm victi oppreſſique fuerint, tum decumbunt. Quódnam igitur morbo principium aſsignare opporteat, difficile eſſe videtur iudicare. Nam exactè primum principium ferè eſt inſenſibile.*

ſenſibile. At eius temporis quo ægrotus decubuit, principium decubitus quidem eſſe poteſt, ſed non tamen morbi principium. 2 *Etenim vel quia nonnulli robuſtiores ſunt, & morbum facilius tolerantes, vel quia in ciuili aliquo negotio occupati ſunt, aut etiam longam viam confecerunt, aut procul abſunt abs ſedibus domeſticis, ob has certè & alias eiuſmodi cauſas nondum poteſt quiſpiam decubuiſſe, at malè tamen eſſe affectus.* Contrà, *mollis quiſpiam animo, imbecillis, timidus, & leui de cauſa ſuſpitioſus ſtatim decumbit: vtrius igitur horum decubitum, principium morbi exiſtimare oporteat, non facilè quis deprehẽdet.* Atqui *ſi neque primum exactè principium pro vero principio licet aſſumere, imò ſi neque etiam decubitum, morbi principium ponere rationi conſentaneum eſt, conſtat ſanè nullum aliud tempus quàm quod eſt vel antè vel poſt decubitum morbi principium eſſe conſtituendum.* Atenim *omnia quæ ſunt ante decubitum, tempora perperam aſſumentur pro morbi principio, cum ipſum primum principium non deprehendatur.* Quæ *verò item decubitum ſequuntur tempora, multo iniquius, ſi neque huius tempus morbi principium eſt.* Huiuſmodi *quidem ſunt addubitationes, at ipſarum ſolutiones variæ.* Prima & *maxima hæc eſt,* Quòd *ſcilicet multi morbi de-repente inuadunt, vel vnà cum rigore, vel dolore vehementi, nullo planè ſenſibili præcedente ipſos ſymptomate.* Et *ego morbis aliis quorum obſcura ſunt principia valere iuſsis, decretoriorum dierum experientiam in manifeſtiſsimis colligo.* Quippe & *cœnatos pleroſque faciléque ſe ad cibum habentes, & exercitatos & lotos de re-pente morbus corripuit, vt &* Hippocrates *quoque de multis ægris ſcriptum reliquit.* Et *quemadmodum inquam, ipſemet de aliis ægrotis contra ſcribere conſueuit, quòd ſcilicet priuſquam ægrotare inciperent, etiam erecti & ſtantes grauius habebant.* Atqui *cum hoc ipſum dicimus* [*priuſquam ſcilicet ægrotare inciperent*] *imprudentes veritatem confitemur.* Nam *in illis ægris tempus illud morbi principium exiſtimandum eſt, cum manifeſtò febricitare incipientes decubuerint.* 3 Non *enim idem eſt, capitis dolor, & febris, ſicuti nec*

insomnia, cibi fastidium, totius corporis grauitas & laßitudinis sensus, verùm vnunquodque diuersum quid à febre existens, febrim denunciat. Tu igitur Sophista mentem his adhibe. *Febris verò inuadens ac potißimum acuta neque nos neque idiotam quemquam latere potest, sed finge, si voles, latere quoque.* Mirarer profectò si horâ diutius ægrotantem quamlibet saxeum, stupidum & sensus expertem lateret. *Statuatur ergo inuasisse hora decima: sit autem verum principiũ, non quod hora decima, sed nona fuerit. quid hoc ad dies* Decretorios? A*dmodum igitur vt vides, eò res* Medi*cæ pereunt & periclitantur, quòd ægrotantium nonnullos hora vna latuit.* Sane *quemadmodum* Medicorum *omnium diligentißimus* Hippocrates *vniuersa hæc cum obseruasset, memoriæ prodidit quòd quamplurimi de-repente nullo antea oborto sibi symptomate, nonnulli vero stantes, & recti grauius habentes febricitare inceperunt, ita &* Crises *manare & proficisci ab eo primo die quo febricitauit homo, non ab illo quo caput indoluit, vel quippiam eiusmodi paßus est, obseruauit.* Nam *& ab eiusmodi principiis* Medici *dierum* Decretoriorum *experientiam colligunt.* Verùm *si tu ratione contemplabilia principia voles considerare.* Forsan ἀσπαθέας, *id est, inualetudinis perpetuæ præceptũ attinges.* Sed Asclepiadarum *Medicina non est eiusmodi.* Ratione *siquidem contemplatorias febres, neque illi dignoscere neque curare dignati sunt.* At *sensibiles & manifestæ, potißimum cum acutæ fuerint (in quibus scilicet vel maximè dierum* Decretoriorum *consideratio necessaria est) neque idiotam quempiam neque* Medicum *latere possunt.* Q*uid iam vis amplius? vtrum ex his qui de-repente decubuerunt, obseruationem colligere, an ex his qui recti & consueta munia obeuntes grauius habuerunt?* Hippocrates *sanequidem cum ex vtrisque obseruationem collegisset, ex ambobus eosdem decretorios esse pronunciauit, non vbi primùm quis caput indoluit, sed cum primùm febricitauit, principium morbi statuens.* Idem & *quisque eorum facit, quibus ars curæ est, 4 non sermones falsi probabiliter contexti.* Sanè *morborum principium iam omnino* Me-

dicis perspectum cognitúmque est. Quòd si quis se ab hac appellatione eximit, necdum sibi ita esse persuadet, ac insuper nugari non solum nos, sed & Hippocratem, Dioclem, & reliquos quorum paulò antè mentionem feci, existimat, is victoriam Cadmeam vincat.

Væstio autem eiusmodi est &c. Politiores Latini interpretes & temporis beneficio humaniores veterem tẽporis iniuria incultiorem insecuti, libros Galeni perpetua oratione conscriptos memoriæ credo iuuandæ gratia, in capita digesserunt, atque huic sexto initium vnde & ipse feci, fecerunt: cùm tamen commodius multò, paulò altius caput incohare potuissent, nempe ab eo loco qui fini præcedentis capitis quinti adscriptus est, & sic habet, ὥσπερ οὖν καὶ διὰ ταχέων μνημονεύσαιμι τὰς μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν διαφορὰς, εἰ μή τις γε κατεῖχεν ἀναγκαῖος λόγος &c. quod & animaduertens Basiliensis typographus, qui in excusis Græcis Galeni libris interuallum quoddam instar lacunę scriptura vacuum relinquere solitus est, ad ea loca, vnde Latini interpretes capita sua incohare solent, indicanda. Lacunam etiam seu interuallum eo ipso, quem modo citaui è fine quinti capitis loco, non eo vnde incohaui caput hoc, reliquit: vt intelligi detur ipsum existimasse caput hoc sextum commodius inde incohari potuisse. Hęc res fortasse in causa fuit, vt Guinterius, vir alioqui doctus, hîc hęreret, & malè hunc locum ita cõuerteret. Cæterùm est aliquis hic qui roget, quod tandem morborum principium? Græca sic habent: Ἐστὶ δ᾽ οὗτος τίς ὁ ζητῶν ἢ τις ποτὲ τῶν νοσημάτων ἡ ἀρχή. Dictio, οὗτος, virum illum bonum fefellit, quæ refert dictionem, λόγος, positam in ea litera quam modo è fine capitis quinti huc transferri debere dixi. Porrò quoniam principium variè dicitur & intelligitur, existimantibus scilicet nonnullis exactè primũ principium (Galenus hîc τὴν ἀκριβῶς ἀρχήν, ἢ τὴν λόγῳ θεωρητὴν καὶ ἀναισθητον vocat) & illud veluti instans quo quis vel rigere, vel insomnia premi, cibos auersari & fastidire, caput dolere, aut ita quomodolibet affici incepit, pro morbi principio esse sumendũ. Alijs verò latitudinem etiam quandam ipsi asignantibus, & totum id tempus quod ab illo instanti ad decubitum vsque intercedit, principium vocantibus, quo scilicet tempore toto prædi-

cta omnia symptomata medioctia sensim ingrauescunt, affectis tamen taliter rectis & obambulantibus: nonnullis verò contra totum id tempus, quod decubitum præcessit, negligentibus, sed decubitum ipsum principij nomine dignantibus atque ita diuisis sententijs nomen principij in dubium reuocãtibus, & de eius notione controuersiam mouentibus. Iccirco Galenus id sibi dubij prius esse soluendum ait, quàm institutum persequatur, & dierum post vicesimum differentias percurrat. Obortam verò de eiusmodi principij notitia controuersiam ita dirimit: primũ vt neget exactè primum principium, morbi principium esse statuendum, cùm id imperceptibile sit, insensibile & latitudinis expers, & quâ tale in considerationem venire nõ debere: tum deinde pari ratione refellit eorum opinionem qui decubitum morbi esse principium dicebant, astruens id tempus, decubitus potius quàm morbi esse principium: maximè cùm fiat aliquãdo vt delicatus quispiam & suspiciosus prius multo decumbat, quàm ægrotet. Sicut contra vt occupatior aliquis, auarior aut etiam semotior abs suis, diutius antè ægrotet quàm decumbat. Sic cũ neque principium illud imperceptibile, neque etiam decubitus ipse morbi principium sit relinquitur, vt tempus ante vel post decubitum pro morbi principio assumendum sit. At iniquè, inquit, & temerè assumat quispiam tempus ante decubitum pro morbi principio, cùm ipsum primũ principiũ nusquã deprehendatur. Imò cùm ipsum exactè principiũ & veluti instãs pro morbi principio non admittatur, sed reijciatur & negligatur. Et verò iniquius etiam quis pro morbi principio tempus post decubitum assumat, cùm ne decubitus quidem ipse morbi principiũ sit. Atque hæc sunt, inquit Galenus, quæ oboriuntur de morbi principio dubia, quæ & si multis modis solui diluíque possunt, prima tamẽ & præcipua solutio hæc est, quòd scilicet multi morbi (& qui ægrotantem etiam si locus, tempus & occasio sinant, cogant decumbere) de-repente inuadant, nullo præcedẽte ipsos sensibili symptomate, quod tempus morbi principium sit, vtpotè quod non imperceptibilem & obscuram, sed manifestam & sensu perceptibilem noxam adferat. Et quidem quod ad me attinet, inquit, non soleo ego dies Decretorios examinare aliter, quàm ab ipso sensibili & manifesto principio ipsos numerandi rationem iniens: valere intereà iussis & pro morbi principio reiectis, imperceptibili illo & latitudine carente: ipso etiam decubitu

bitu, & item temporibus ipsum decubitum vel præcedentibus vel subsequentibus. Id Hippocratem imitatus facio, qui cœnatos quosdam & bene se ad cibum habentes, exercitatos & lotos de-repente morbo correptos fuisse scribit, hoc autem est, vt ego interpretor, ægrotare vehementer, atque adeò decumbere incepisse. Neque enim νοσῦντας, id est, morbo correptos, sed ϛνοχλῦντας ὀρθοστάδην eos dicere solet Hippocrates, qui erecti & stantes vel sine vel saltem cum leui febricula, grauius habeant. Galenus ergo ex Hippocratis doctrina id tempus morbi principium esse dicit, quo febris adeò σαφῶς, id est, insigniter facultates lædit, vt homo non amplius rectus stare posit, sed coactus decumbat, si per locum, tempus & occasionẽ id ei facere liceat. Et abs tali principio docet medicos omnes, qui verè medici sint, non triuiales quidam Empirici, dierum Decretoriorum experientiam colligere. Quin addit etiam, Hippocratem diligentem adeò in artis tractatione fuisse, vt & in ijs qui recti grauius habebãt, & in illis etiam qui de-repente febricitare insigniter & iacere inceperant, dies Decretorios obseruarit: sed deprehendisse tamen Crises pendere ab eo die quo quis febricitare insigniter atque adeò decumbere: non autem ab eo quo grauius habere cœpisset. Quod si verò quis velit etiam morbi principium venari & obseruare in obscuris & insensibilibus morbis (sic vocat eos qui vix & actionẽ lædãt, & morbi nomine digni sint, sed per quos sanis nobis esse licet) næ is, inquit, prope ad ἀειπαθείαν accedere, & haud procul ab eorũ opinione abesse videbitur, qui ἀειπαθείαν amplexati dicunt nos aduersa perpetuò valetudine laborare. Nam vt illi morbos ita isti principium morbi imaginatione potius concipiunt, quàm vllo sensu percipiunt. Est autẽ ἀειπαθεία perpetua inualetudo, seu nunquàm deficiens affectio, quam ij introducunt, qui omnes homines vrgentibus morbis perpetuò premi dicere malunt, quàm satis amplam latitudinem sanitati tribuere, id est, qui sanitatem solam eam esse dicunt, quę optima sit, inculpata, & omnibus numeris absoluta, in corpore scilicet quod ex æquo omnium quatuor elementorum sit particeps. ἀειπαθείας meminit Gale. Tempera. 3. artis paruæ initio, & libr. 1. Sanitat. tuendæ. Cæterùm Hippocrates Erasinum qui octauus est Constit. 3. lib. primi Epide. à cœna igne correptum fuisse commemorat. Pythiona, qui primus est Constitutione prima, lib. 3. Epid. primo die tremore manuum cum febre acuta ve-

xatum. Phreneticum item qui ordine quartus eſt Conſtitut. 3. tertij Epid. primo die febre horrida vexatum iacuiſſe. Sicut & Caluum qui ibidē quintus eſt ordine, de-repente femoris dextri dolore cum febre acuta præhenſum narrat. Contrà verò Epid. primo ſcribit idem, Multis ad alteram aurem tumores fuiſſe, plurimis ad vtranque, ſine febre & rectis, quo loco Galenus ὀρθοστάδην ἀνθρώπους ἐνοχλεῖσθαι interpretatur, ita tumoribus fuiſſe correptos, vt ne tamen, velut fieri aſſolet in vehementibus morbis decumberent: ſed ſtantes & recti obambularent, conſuetáque munia obirent. Et ibidem: In Aeſtatę, inquit, & Autumno, Lienteriæ, dyſenterię, tineſmi, diarrhœę. & ſequitur, Fiebāt autem hęc multis rectis & febre carentibus. & Conſtitu. prima tertij Epid. Eum qui in Dealcis horto iacebat (hìc tertius eſt ordine) diu grauitate capitis affectum dextróque tempore dolentem, cum occaſione igne præhenſum fuiſſe & iacuiſſe ſcribit. Sicut & Apollonium quoque in Abderis qui decimuſtertius eſt Conſtit. 3. Epid. 3.

2 Εἰ μὲν γε καὶ μαλακός τις τὴν γνώμην. Sic quidem legit Venetianus codex. Baſilienſis verò, καὶ μὴν γε καὶ, & meo quidem iudicio melius ſicut paulò pòſt. Venetia. habet: τὰς πολλὰς νόσους ἐξαίφνης εἰσβάλλει, cùm tamen ex Baſilien. εἰσβάλλειν legendum ſit. Et paulò etiam pòſt malè ſic ſcriptum habet Venetianus idem codex, εἰ μηδ' ὁ ταύτης χρόνος ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ὑπάρχει, cùm legendum ſit ἀρχὴ nominandi caſu non accuſandi. Baſilienſis verò codex emendandus eſt in eo loco quo ſcribit, ἀλλὰ θαυμάζοιμ' ἂν εἰ πλέον ὥρας λύσει τὸν κάμνοντα κἂν ἀναισθητότατος ᾖ. Nam pro λύσει ſcribendum λήσῃ, variata orthographia, ſenſu ita poſtulante.

3 *Non enim idem eſt capitis dolor & febris.* Nempe dolor capitis laſsitudo totius corporis ſpontanea, cibi faſtidium & cætera id genus nonnunquam προφάσεις ἤτοι μικραὶ ἀφορμαὶ ſunt, id eſt, paruæ cauſæ, vt in paulò antè citata Dealcis hiſtoria. Nonnunquam etiam manifeſtè vt Commen. 1. in 1. Epid. Hæc autem per ſe quidem morbum committere non poſſunt, at dum præexiſtunt, veluti præparatio quædam ſunt ad morbum & indicant affectionem quandam morboſam homini eſſe ingenitam, quò reſpiciens Hippo. dixit: Spontaneæ laſsitudines morbos prænunciant

nunciăt, Apho.5.commē.2.De his laſsitudinibus vnde caput 7. libr.2. de ſymptomat. cauſis. De capitis dolore ſiue primario, ſiue per conſenſum vide librū primū, ad Glauc. Cęterum ἀγρυπνία, id eſt, inſomnia ſeu vigiliæ fiunt propter partis principis ſenſificæ, id eſt, cerebri caliditatem, quæ vel ab intemperie ſola vel ab humore bilioſo redundante orta ſit, vt commenta.in Aphor.3.ſecundo. Ἀνορεξία verò, quam & ἀποσιτίαν vocari docet Gale.comment.4.in Aphoriſ.17.Latini, cibi faſtidiū & fruſtratam appetentiam dicunt, ſymptoma eſt omnium humorum mordendi vim habentium, & os ventriculi infeſtantium, vnde ἀνορέκτους καὶ ἀποσίτους cibum auerſantes & faſtidientes dici ſolitos docet etiam Gale.comment.1.in 1.Epid.

Non ſermones falſi probabiliter contexti. Periphraſis eſt Sophiſtarum ſermonibus falſis captioſíſque argutiis veritatem ementientium, & ſic iuuenes circunuenientium & illaqueantium, de quibus & nos diximus ante in caput 4. 4

Victoriam Cadmeam vincat. Νικάτω νίκην οὗτος Καδμείαν. Victoriam Cadmeam vincat, id eſt, infeliciter ſeu etiam inutiliter vincat, quaſi dicat, Iam quidem vincat, ſed ita vt turpius poſteà, veritate ſcilicet comperta, vincatur. Notat Suidas Καδμείαν νίκην λέγεσθαι ἐπὶ τῶν κακῶς νικώντων, ἢ ὅτι Θηβαῖοι νικήσαντες, ὕστερον ὑπὸ τῶν ἐπιγόνων ἡττήθησαν, ἢ ὅτι Οἰδίπους τὸ αἴνιγμα λύσας, ἔπαθλον τὴν μητέρα ἔγημε, ὡς δὲ αὐτὸς ὁ τὰ περὶ τῶν Θηβαίων συντάξας, ὅτι Κάδμος ἀνελὼν τὸν τὴν Ἀρείαν κρήνην τηροῦντα Δράκοντα ἐθήτευσεν Ἄρει ὀκτὼ ἔτη. ἀποδιδόασι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀλυσιτελοῦς νίκης, ἐπεὶ Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης μονομαχήσαντες ἀμφότεροι ἀπώλοντο. Ἕτεροι δέ φασιν αὐτὴν λέγεσθαι ἐπὶ τῶν νικώντων μὲν τοὺς πολεμίους, πλείονας δὲ τῶν οἰκείων ἀποβαλλόντων. Cadmea ergo victoria infelix & infauſta dicitur, vel quòd victores Thebani poſtea à poſteris eorum quòs vicerant, victi ſunt, & ſuæ victoriæ pœnas dederunt, vel quòd Oedipus ſoluto Sphingis ænigmate matrem in præmium duxit vxorem, vel etiam vt vult is qui Thebanorum geſta cōſcripſit, quod cum Cadmus dracone qui Areum, id eſt, Martium fontem ſeruabat, interfeciſſet, Marti annos octo inſeruiuiſſet, & referunt etiam ad inutilem victoriam. 5

Capitis septimi Summa.

QVia superiori capite ex Hippocratis doctrina docuit Gale. morbi principium hinc esse desumendum cum quis febricitare incipiens decumbit, iam hoc ipso Tyronem exercet in prçcognoscẽdo eo die quo Crisis & quidem fida, futura sit. Nam vbi de morbi cõstat principio, perfacile est obseruatis per vnum atque alterum diem horis accessionis iudicare in quem diẽ Crisis debeat recidere. Cętera suo loco.

CAPVT VII.

IHI [1] *siquidem Sophistas iam reprehendere non est propositum, nisi obiter & perfunctoriè. Verùm ijs qui veritatis sunt studiosi cognitionem, quam teneo, impartiri. Proponatur igitur nobis, clarioris doctrinæ gratia, talis quispiam ægrotus,* [2] *qui decima diei hora acuta febre conflictari incœperit, in quo ægroto Sophistis concedendo ratione conceptum & contemplabile morbi principium perquirere* [3] *ipsi nos secundum ipsum diem, an scilicet aliquod aliud initium accessio altera in ipso faciat sensibile & manifestũ obseruabimus. Deinde eodem modo tertium, vt siue tertio quoque die, siue etiam quotidie accessiones fiant cognoscamus. Et hoc etiam amplius. An scilicet paribus diebus an imparibus vehementius exacerbetur. Esto verò febris quidem continua. Tertio verò quoque die exacerbationes fiant.* [4] *Et tertio quidem die hora vndecima. Quinto verò, noctis hora prima accessionem habeat. Septimo, noctis hora tertia. Semper enim accessionem duabus horis tardare fingamus. Itaque nona etiã nocte hora quinta, vndecima verò hora septima fiet accessio.* [5] *Sed & huic ægroto sint etiam alia quidem omnia similia per totum morbi decursum ab initio ad noctem vsque vndecimam.* [6] *Vndecimo verò die coloratiores simul vrinæ reddantur & præterea nubeculam quandam eámque albam neque prius visam ostendant. Hic primum non mediocris spes est, ijs qui verè Medici sunt, morbum decimoquarto die iri solutum.* [7] *Sæpe tamen contingit vt solutio in dierum sequentium quempiam excidat. Sed id quónam*

nam pacto fiat commentationis de Crisibus proprium est. Ideò in eo opere idipsum tractabitur.

1 *IHI siquidem Sophistas, &c.* Hinc pendet sententia. Siquis, inquit, in his quæ de diebus Decretoriis dicimus, nugari non solum me, sed & Hippocratē etiam Dioclem & eiusmodi præstantes Medicos arbitratur, is victoriam Cadmeam vincat, tantisperque victoria fruatur, dum aliâs commodius & oportunius à me vinci possit. Nam mihi imprꝑsentiarum propositum non est, nisi obiter Sophistas refellere: quin hic, magis do operam, vt veri cognoscendi cupidos doceam, & quicquid post longam contemplationem experientia deprehēdi studiosis patefaciam, quàm vt in Sophistis refutandis plus temporis operæque impendam.

Qui decima diei hora, acuta febre conflictari inceperit, &c. τῇ δεκάτῃ τῆς ἡμέρας ὥρᾳ πυρέττειν ὀξέως ἀρξάμενος. Febre acuta corripi, ac proinde etiam continua. Nam si acutos morbos febres vt plurimum comitantur continuæ, vt initio libri primi Ratio. victus, aut certe acuta febris, simul erit etiam & continua. οἱ γὰρ πυρετοὶ συνεχεῖς, ἀχώριστοι τῶν ὀξέων νοσημάτων, vt ipse etiam Galen. docet commen. primo, in Aphoris. 7. porro hypothesis hæc ægroti est non tam hemitritæo vero, id est, semitertiana correpti, quàm ea febris specie quæ tertio quidem fit die, sed altero remittitur, quæ propior esse videtur naturæ tertianæ exacerbantis, cuius mentionem facit Gale. commenta. 2. & 3. in primum Epide. vbi eam τριταιοφυῆ vocat. Sed de hoc febrium genere postea cap. 8. lib. 3.

Ipsi nos secundum diem &c. Haud temerè est quod dicit se diem 3 secundum aut etiam tertiū esse obseruaturum. Simplicem enim affectionem nemo qui (modò perspicaci sit ingenio) primo die ex propriis indiciis ignorare possit: vt cap. 2. libr. 2. Crise. Eam verò quæ commista est, qualis est hæc cuius imprꝑsentiarū meminit, non omnibus contingit per initia agnoscere, quo fit vt absurdum non sit ad duplicis affectus meliorem cognitionem duobus opus esse diebus, sicuti & si triplex, tribus: vt etiam docet cap. 9. lib. 2. Crise.

Et tertio quidem die hora vndecima. Ex hoc loco, sicuti & ex plu- 4

ribus aliis, colligere licet Galenum, vt diei ita & numeri horarũ initium ab ortu Solis ad eius occasum, & vicissim noctis initium ab occasu Solis ad eiusdem ortum duxisse, eóque horis inæqualibus vsum fuisse, nec diem vsurpauisse eo quo docet significatu initio lib. 9. Metho. Meden. & capitibus 16. lib. 1. & 2. lib. 2. de Crisib. nimirum pro die naturali, non solùm lumen, sed etiam noctẽ complectente & viginti quatuor horis inter se æqualibus constante, qua ratione mei Galli diem suum partiuntur. Initio tamẽ facto à media nocte. Nõ eo dico significatu vsurpauisse, sed pro die tantùm artificiali seu inæquali, nimirum pro eo tẽpore quo Sol motu primi mobilis fertur super nostrum Horizonta. Sicut & noctem artificialem seu inæqualem pro spatio quo Sol fertur sub Horizonte. Et certè cùm dies artificiales subinde mutentur, certè horas quæ earum partes sunt aliquotæ, etiam variari necessum est. Sic dies quidem naturalis horas vigintiquatuor cõtinet, æquales inter se, vtpote quarum singulæ minuta sexaginta contineant, vnde & ἰσημεριναὶ, id est Aequinoxiales etiam dicuntur Galeno lib. 7. & 8. Metho. At diei artificialis seu inæqualis horæ καιρικαὶ, id est, temporales dictæ, interdum plura quàm sexaginta minuta, vt ab Aequinoctio verno ad Solstitium. Interdum pauciora vt Aequinoctio Autumnali ad Brumam continẽt, qua ratione Vitruuius Solstitiales horas dixisse videtur in Cancro, omnium longissimas. Sicut contrà Brumales in Capricorno, omnium breuissimas. Quæ eadem horarum nocturnarũ ratio est. In vtroque tamen Aequinoctio, verno dico & Autumnali, horæ inæquales cum æqualibus coincidunt, quòd dies noctibus æquales sint. Quod autẽ Galenus hic dicit, tertio quidem die hora vndecima, hora vna ante Solis occasum dicit. Verùm cùm Solis occasus pro vario anni tempore sit varius, & hic Galenus de horis inæqualibus loquatur, certè fieri non potest, nisi prius de anni tempore constet, vt ea hora nostris horis cõmodè adaptetur. Sed finge si placet Aequinoctium alterutrum esse, Solémque ingredi Arietem aut Libram, & tertio die hora vndecima inæquali inuadat accessio, ea vndecima nostrę quintæ à meridie respondebit. Sicuti si Brumam mediam fingis dum Sol est in tropico Capricorni: tùnc ea vndecima nostræ tertiæ horæ à meridie respondebit. Si Solstitium æstiuum fingere lubet dum Sol Cancrum ingreditur, eadem vndecima nostræ septimæ vespertinæ respondebit. Sic pro vario anni tempore eæ horæ

ræ quibus vtitur Galenus,noſtris & quidem variis adaptantur.

Sed & huic ægroto ſint omnia ſimilia &c. Id eſt,per totum mor- 5
bi decurſum nihil omnino innouari deprehendatur in eo quem nuper finxi ægroto,neque in ſignis Criticis,ſymptomatiſve aut etiam ſignis coctionis vſque ad vndecimum diem.

Vndecimo verò die &c. Quia vndecimus decimiquarti eſt iu- 6
dex:vt Apho.24.Cõmẽ.2.Si ſigna aliqua coctionis in vrinis tũ primũ apparere inceperint,cùm in colore, tũ in corpore ipſius, quam conſiſtentiã dicũt,& ad hęc etiam contentis:ſpes ſanè erit morbũ decimoquarto iri ſolutũ.Et in colore quidem ſigna coctionis apparebunt,ſi cùm antea toto morbi tempore vrinæ eſſent,verbi gratia,albæ eóque crudæ, vndecimo coloratiores:vt puta,pallidæ,ſubruffæ aut ſubflauæ appareant.Nam quæ talem habent colorem iam concoquuntur:vt cap.12.lib.1.Criſ.In corpore verò ipſius ſeu cõſiſtentia vt ſi tenuis anteà cùm eſſet, mediocriter craſſa euadat:vt Comment.in Apho.71.quarto,in cõtentis verò ſi cùm anteà vrinæ ipſæ nulla haberent contenta, eóque cruditatem arguerent, vndecimo tamen tandem nubeculam albam coctionis indicem oſtendant, per νεφέλην autem, id eſt,nubeculam ſiue cum Hippocrate craſsius id quod in vrinis vel medium exquiſite locum occupat, vel deorſum potius quàm ſurſum petit,potes intelligere, vel cum Gale: ἐναιώρημα, id eſt, ſublimamentum ſurſum verſus ſupernatans,quod ipſe propriè νεφέλην ſe appellare docet cap. 6.lib.2. Progn. Nam vtrouis repat conſiſtens in media vrina nubecula alba,bona eſt, ſed melior tamen quæ peſſum it, vt docet Galen. Comment. in prædictum Hippocr.locum. Sed quia fortè in contentorum in vrinis mentionem incidi,haud abs re mihi viſum eſt, eorum differentiam tabella oculis ſubiicere.

Contenta in vrinis occupant aut { medium, / imum } & dicũtur: { Νεφέλαι Hippocr. 2 Prog.cap. 6. & ἐπινέφελα οὖρα. Aph. 71. Cõment.4. Latinis Nubes aut Nubeculæ,& hæ aut / Ὑποστάσεις Græcis, Latinis ſedimenta. }

- Medium exquisitè locum tenent
- A medio deorsum tendunt
  - Galeno ἐναιωρήματα,
  - Latinis sublimamenta.
- A medio sursum
  - Νεφέλαι propriè Galeno.

Cæterùm consideratione dignum est quod postquàm Gale. Comment. 4. in Apho. 71. quæsiuit vtrum quarto die nubecula alba conspecta, futuram septimo Crisim indicet, in alio verò quopiam indice, si appareat, non indicet. Respondet sæpe esse visum, Crisim non solùm tribus diebus (dies autem periodorum Criticarum intelligit) sed pluribus indigere, si vndecimo talis nubecula apparuisset, quòd scilicet tardior iudicatio morborum solutionibus aliquid admetiatur & Crises tardiores efficiat. Ita vt cui die septimò apparuisset, is decimoquinto esset iudicatus, & cui decimoquarto, is vicesimo, & cui rursum vndecimo, is decimoseptimo, vel etiam nonnunquam vicesimo fuisset iudicatus.

7 *Sæpe tamen contingit vt solutio &c.* Manifesto aliquo signo coctionis die vndecimo apparente, tum vltra decimumquartum Crisis differtur, cùm præter causam modo dictam, neque morbi magnitudo, neque motus velocitas festinarint, vt in fine cap. 4. lib. 3. Criseon. Et si quidem anni tempus, ætas ægrotantis & quęcunque his proportione respondent, ad frigidius declinauerint, fortè sperandum est morbi solutionem die vicesimo secuturam. Quòd si mixta signa adfuerint & dies decimusquartus coctionem insigniter auxerit, die decimoseptimo Crisis occurret.

IMpræsentiarum de diebus Decretorijs instituta est oratio. Sed enim persequi id par est, cuius gratia exẽplum assumpseram.[8] *Esto enim inuadat decimætertiæ noctis accessio*[9] *hora quotacũque cum rigore. Fit siquidem vt ipsa &*[10] *horam consuetam præoccupet, & non præoccupet. Vtrunque enim accidit, sed magis tamen alterum nimirum vt præoccupet, cùm scilicet Crisis futura est: esto verò etiam, si placet,*[11] *molesta & grauis fuerit tota nox decimatertia, quo firmius certiúsque Crisim futuram esse speremus. Fieri enim non potest quin is qui incipiente decimætertiæ noctis accessione ita*

ægrot

ægrotauerit, iudicetur. Iam verò vt nihil indefinitum relinquatur, fingamus noctem grauem fuisse. Inuadat autem accessio hora octaua cum vehementi rigore,[12] *nullúmq; aliud ex ijs quæ Crises concomitari solent, adsit symptoma. Sit verò*[13] *pulsus inordinatus, inæqualis sed motus plures, alti & magni appareant.*[14] *Talis æger vbi accessio cum rigore inuadēs vigorem suum recuperarit, sudare statim decretoriè, die videlicet decimoquarto incipit. Sic enim euenit.* Decimatertia *nocte hora octaua inuadente accessione. Igitur pro euacuationis ratione, facilius iam spiret moueátque sese, pulsus meliores habeat, & ferat facilius: toto quinetiam die per vniuersum corpus æqualiter sudor largus & copiosus manet. Exin ad vesperam in totum febri leuetur. Sanè talis æger tuto iudicatus est, & de-cætero*[15] *paulatim ipsum recreare cibis metu omni posito, & reficere licet.*[16] Nam *& dies fida fuit, & omnia signa decretoria concurrerunt.*[17] Et *quidē quòd vndecimo die in vrinis nota quædam decretoria apparuit, signum fuit* Criseos, *quæ laudabiliter indicata merito nuncupari possit.* Quod *verò & nox accessionem præcedens grauis fuerit, & accessio cum rigore, pulsuum agitatio decretoria, sudores boni, hac ratione signum fuit Criseos manifestæ meritò nuncupatæ.* Quod *autem sine periculis horrendis euenerit, eatenus tutæ Criseos signum fuit: vt & etiam perfectæ, quòd febrem perfectè discusserit.* Bonæ *verò signum fuit, cùm ob prædictam causam, tum quòd sine periculo fuit. Quid igitur restat amplius ad Crisim testimonio confirmandam? Huc mihi iam animū adhiberi velim, & in eam considerationem veniendum, quòd ea Crisis fida securáque est, & quod nullus subest metus recidiuæ. Vnde hoc compertum habemus?*[18] Nempe *ex eo quòd singula alia vel vno quopiam, vel duobus, vel pluribus, quæ euenerint, egent: sed non tamen vniuersis. At quo fida sit Crisis omnibus simul collectis & coeuntibus est opus. Quo in numero est etiam diei natura & cōditio.*[19] Nam *si omnia alia, quæ modo retuli, euenissent: ac in decimumquintum diem Crisis incidisset, ea sanè non perinde secura fuisset.* Exquisita *igitur fides à die stabilitur & confirmatur.* Et

hæc etiam dierum Decretoriorum *vtilitas.*

8 E*ST O enim inuadat decimætertiæ noctis acceſſio.* Nempe decimatertia nox ſibi locum vẽdicat in iis acutorum acceſſionibus, quæ tertio quoque die exacerbantur, & ægrotum fatigant. Acuti enim imparibus iudicantur. Cum ergo à terio in quintum, ſeptimum, nonum, & vndecimum impares omnes, ægrotum oratione deduxerit, apte poſt hos dies decimumtertium ſubſtituit.

9 *Hora quotacunque cum rigore.* Ex hoc loco ſicuti etiam ex eo qui mox ſequitur, quo ponit acceſſionem inuadere hora octaua cum vehemẽti rigore, manifeſte apparet τριταιοφυῆ febrem, vt ante monui, hic per hypotheſim fingi potius, quam hemitritæum, quod huic horror, qui per plurimam totius acceſſionis partem extendatur. Illi rigor ſit proprius, queãdmodum & tertianæ exquiſitæ, ad cuius naturam propius accedit. Huc etiã pertinet quod hemitritæus lethalis eſt, & periculoſus, vt commenta. 3. in primũ Epide. & Galen. hic febrem ſalutarem fingit.

10 *Horam conſuetam præoccupet.* Acceſſionẽ pręoccupare ſeu anticipare, quod Græci προλαμβάνειν dicunt, eſt eam ſolito citius inuadere. Sicut tardare ſeu non anticipare, quod μὴ προλαμβάνειν ἤδη ὑστερίζειν dicunt, eſt eam ſolito tardius venire, & de futuro tempore poſterius aliquid occupare. Anticipatio autem morbi, incrementum præindicat, ſi quidem acceſſionum adſit longitudo, morbíque præterea magnitudo & mos concurrant, vt ca. 2. libri primi Criſe. Contra acceſſionis tardatio, declinationem. Porrò verò anticipat tardátve acceſſio, nec eandem periodum ſtatámque horam ſeruat, cum eius cauſa fixa firmatáve minime eſt, quæ & ipſa cauſa eſt, quamobrem iudicatu facilis aut difficilis morbus fiet, vt Aphoriſ. 12. commenta. 1. Cæterum potius anticipat acceſſio cum Criſis futura eſt, quòd morbus ab incremẽto properet ad ſtatum, in quo etiam ſunt vehementiora. Et vero Criſim vel in ſtatu, vel paulò ante ipſum fieri nouimus. vt ca. 6. lib. 3. Criſ.

11 *Moleſta fuerit tota nox decimatertia.* Si moleſta fuerit tota nox decimatertia, Criſim eo certius futuram ſperabimus. Iuxta Apho. 12. cõm. 2. Quibus Criſis fit, nox ante acceſſionẽ grauis eſſe ſolet.

solet. Molestior autem die nox esse solet, quòd somnus per eam quæ euenit turbationem & naturæ cum morbo luctam, eo tempore quo nobis est dormiendi necessitas, interrumpatur.

Nullúmque ex his quæ Crises concomitari solent, adsit symptoma. 12
Symptomata quæ Crises concomitari solent, eóque concomitantia dicuntur, sunt vigiliæ, ferendi difficultas, delirium, sitis ingens, inquietudo, & cætera id genus, quæ à mobo non sunt inseparabilia, neque eius essentiam constituunt, sed tantum proprias differentias, eóque cum morbo simul interdum inuadunt, interdum superueniunt, nonnunquam vero absunt. Et hæc de sua natura symptomata proprie & sunt & dicuntur. Quatenus vero mutationem aliquam adfuturam significant, signa etiam Crisima solent appellari, vt commentario in Aphorism. 12. primo.

Pulsus inordinatus, inæqualis. Non abs re vtrũque coniunxit cũ 13
ἀταξίᾳ vt plurimum sequantur anomaliæ, id est inæqualitates. Rarò enim pulsum æqualem inordinatum reperias. Porrò pulsus inordinatus est, cùm nulla prorsus seruatur percussionũ periodus. Inæqualis præfertim in motu est, cùm arteria modo velocius, modo tardius, modo languidius mouetur. Porrò inæqualem fieri pulsum in pluribus quidem Crisibus, præcipuè tamen in his quæ fiunt non sine periculo & lucta, multò verò magis cùm biliosi humores ad ventriculum confluunt ipsúmque grauant & mordent, Galenus docet lib. 3. Cris. cap. vltimo. Motus autem plures, id est celeriores, vehemẽtiores, maiores: tot enim sunt pulsuum à motu differentiæ. Magni sunt aucti in omnem dimẽsionem qui non paruam indicant offensionem, sicut inæquales & inordinati, vires grauatas & pressas à materiæ copia & inflãmatione: tales autem pulsus paulò pòst Decretorios vocat.

Talis æger vbi accessio cum rigore. Subiecta formula partes acces- 14
sionis particularis, quarum singulis horas quatuor attribuimus, tibi ponet ob oculos. Esto ergo ex hypothesi, aliquis decimatertia nocte hora noctis octaua exacerbante accessione febrili corripiatur. Sit verò verbi gratia nox quæ intercedit inter diem dominicam duodecimam Martij & diem Lunæ decimamtertiam eiusdem, hora illa octaua noctis, nobis erit secunda à media no-

cte, quæ secundum Galenum ad decimamtertiam noctem pertinet, cum is diem ab ortu Solis incohet, nobis ea ipsa hora ad decimumquartũ refertur, cum diem à media nocte incipiamus. Sed en tibi formula accessionis.

	Galeni more	Nostro more		Galeni more	Nostro more
Horæ principij	8	2 à media nocte.	Horæ status	4	10 Meridies diei Lunæ.
	9	3		5	11
	10	4		6	12
	11	5		7	1
Horæ incrementi	12	6	Horæ declinationis	8	2
	1	7		9	3
	2	8		10	4
	3	9		11	5

Medici tamen neque ab ortu Solis aut eius occasu, sicut neque à meridie aut media nocte diei sui (quod ad Criticorum rationem attinet) principium faciunt, sed abs quacunque diei hora qua ægrotus febricitare & decũbere inceperit, secundũ quam rationem, si ægrotus quispiam acuta febre conflictari inceperit, vt ipse huius capitis fingit initio, hora diei decima, id est, secundum nostrum morem duabus horis ante occasum Solis seu hora quarta à meridie, certè dierum ægritudinis supputatio inde incipiet & eadem hora desinet, quantumuis anticipet aut tardet accessio. Cæterum quatuor horæ quæ statui attribuuntur, sũt eæ quibus fingit ęgrotũ sudare decretorie incipere, die videlicet decimoquarto. Quatuor vltimæ quæ declinationi adscribũtur, eiusdẽ decimiquarti diei horæ pomeridianæ sunt, quibus fingit ægrotum facilius spirare, mouere sese, &c. tum sub vesperam circiter horam decimam aut vndecimam in totum febre leuari: id autem est vna aut duabus horis ante occasum Solis, & nostro more quarta aut quinta, posito quòd in Aequinoctio alterutro simus.

15 *Paulatim ipsum recreare cibis.* De ratione victus eorum qui iudicati sunt perfectè, diximus in fine cap. 3. huius commen.

16 *Nam & dies fida fuit.* Nempe decimumquartum superiori c. 5. inter

inter dies primæ notę, vt qui vt plurimũ, benè, perfectè, frequenter, & subito decernunt, reposuimus.

Et quidem quòd vndecimo die &c. De his omnibus quæ hic dicuntur diximus ante in fine cap. 2. 17

Nempe ex eo quod singula alia. Nempe vt Crisis verbi gratia 18
ἰυσημως, id est, laudabiliter ad bonum indicata dicatur, vno tantum indiget signo, vt verbi gratia, ne à proposita hypothesi discedam, nebula in vrinis alba, aut alio coctionis signo in sputis & deiectionibus. Vt vero manifesta dicatur, vno vel excretionis eget genere vt sudore multo, vrinis aut deiectionibus copiosis, vel etiam abscessũ post aures aut in aliam particulam. Similiter vt tuta sit, hoc vno eget, vt scilicet sine periculis horrendis eueniat. Vt vero bona sit, duobus signis eget, vt & febrem scilicet discusserit, & sine periculo fuerit. Vt vero fida dici queat, prę dicta omnia concurrere oportet, & ad illa etiam referre & auctarij vice addere diei naturam, porrò diei natura & conditio eiusmodi est vt vel Criticus sit vel non Criticus, vt ante dictum est in initium cap. 2.

Nam si alia omnia quæ modo retuli. Vt si Crisis die iudice præ 19
indicata fuisset, si nox ante accessionem grauis, si accessio cum rigore, sine periculis horrendis prehendisset, adhæc si febris discussa fuisset, haud tamen metu recidiuæ caruisset, si alio die quàm Critico omnia hæc modo commemorata euenissent. Dies igitur stabilit & corroborat Crisim, eámque mage fidam facit.

ἢ ὁ γινώσκει. Male scriptum habet Asula. codex, ὁ pro οὐ. negandi aduerbio.

VOD[20] *si quis solos ipsos dies omnem vim habere existimat, is certe non solum plura ignorat, quàm intelligit, verùm Sophistis etiam contradicendi & obstrependi præbet occasionem, statim siquidem obijcient, Si decimiquarti diei natura & conditio in morborum solutionibus fidem præstaret, fidum certe ipsum esse oporteret, etiam*

si sine copiosis et laudabilibus sudoribus occurreret. Quàm nugax autẽ & inepta sit illa oratio, ego ne vel ostendere quidem ab initio volui. Sed singulos Medicorum scholas frequentantes tantos progressus in literis fecisse optarim priusquam Medicos adeant, vt manifestos adeò cauillos & captiunculas possent dignoscere. Siquidem talia deliramenta omnino omne genus remedij euertunt, neque phlebotomiam vnquam auxilio esse demonstrantia (nam si auxilio esset, cur non tandem statim eos quibus secta est vena, in balneum dimittimus, & audacter nutriendos præcipimus, sed in lecto continemus & tenuem victum præscribimus?) neque cataplasma (siquidem & hoc quoque repletos, lotos & ebrios iuuare oporteret.) Sed neque clysterem, neque ex omnibus remedijs vllum aliud. Similis enim est in omnibus nugacitas. Sed quoniam artem mirabilem adeò & arduam pro veteribus Asclepiadis Lanifices & publicani tractant, par est & nos quoque ipsi suggillatæ & oppugnatæ ferre suppetias, & dicere quod si vnum (siue causam siue signum quoduis intelligere poßis) vnius vel efficiens vel indicans esse dicatur, & quis idipsum quod dicatur demonstret esse inualidum, vt pote quod alterius semper præsentia & comitatu egeat, ne is perbelle assertionem illam redarguat, falsámque esse conuincat. Quod si vero plura simul coeuntia aut facere aut indicare dicantur hoc aliquid, næ delirus est qui seorsum vnumquodque ipsorum assumit & eligit. Non enim vnumquodque ipsorum singulatim, tanquam non sufficiens, sed vniuersa simul infirmare & reijcere oportet. Dicas enim ita opinor: Quia singuli seorsim viri hoc tale pondus humo attollere non possunt, quod decem tamen viri sustulerint, nihil ad totius operis consummationem vnum aut singulos quosque adferre. Quid iam vis? Vtrum Decretorios dies fidæ morborum solutionis esse causas an signa? In vtrisque siquidem promptè captiosa ratio deprehenditur. Age prius causas esse ponamus. Sicut & venæ sectionem, clysterem, cataplasma, aliáque singula præsidia sanitatis causas esse dicimus. Atqui vt illorum nullum adeò validum erat, vt sine alijs sanitatem posset restituere, ita nec decretorius

cretorius dies. R*ursum igitur, si placet, ipsos dies non amplius causas sed signa esse dicamus, qualia in vrinis, alui recrementis, sputis & alijs eiusmodi sunt. Sed neque certe illorum vllum solum vel salutem vel mortem poterat indicare. Verùm enim si decretorios dies solos neque vt causas, neque vt signa semper aut facere aut iudicare idem censuerimus, sed cum plurimum concursu, nullam amplius vim ipsorum* Sophisma *& captiosa argumentatio habebit, non enim hæc est decretorium dierum certa & recta probatio, quòd scilicet sine alijs signis decretorijs fidi sint, verùm alia quædam reuera est. Nam si vniuersis alijs signis æqualiter progreßis decretorius tantum dies desideretur & deficiat, multum sanè de* Criseos *fide deciditur. Sin alijs decernendi signis non admodum integris perfectísque, decretorium diem addideris, securæ solutionis morbi spem quandam concipies.* A*tqui vt hoc quoque solum diebus decretorijs contingeret, puta vt cum ipsis frequēter vel plurima & maxima, vel etiam vniuersa decretoria signa concurrerent, æquum sanè eßet vel hac sola ratione dierum decretoriorum propriam quandam naturam esse existimare. Cum autem præter hoc de sua etiam natura, aliquid afferant in medium & conferant, multo sanè magis ipsos secernemus ab ijs qui neque quicquam conferunt, neque cum multis signis decretorijs concurrunt, vt propriam illi quidem, hi verò propriam etiam naturam habeant. Mea quidem sic est opinio.* R*ursus itaque omißis* Sophistis, *qui artis* Medicæ *præstantißima conspurcant, præscriptæ paulò antè clarioris doctrinæ gratia, hypotheseos memores ægrotum illum quem continue febricitantem tertio quoque die acceßione oppressum in vndecimū diem oratione deducentes decretorium in vrinis signum habuisse posuimus, deinde decimoquarto iudicatum, nunc non sic amplius. Sed iniudicatum adhuc in decimamquintam noctem perducentes, acceßionem quæ in ea accidit similiter cum totius corporis concußione inuadentem fingamus, pari modo & ipsum eundem sudore iudicari ponamus die decimosexto, vt aperte discamus quantam vim & facultatem dies decretorius obtineat.* P*rimum enim-vero esto vt neque*

laudabiliter sudauerit talis ægrotus, neque eum perfectè febris illo die dimiserit. Imò verò si quid præter opinionem nec expectatum euenerit aliud, sine fide omnino Crisis erit, & si quid vel minimum æger peccauerit recidiua morbi continget.

20 *VOD si quis solos &c.* Si quis, inquit, soli Decretorio diei exclusis omnibus aliis aut causis aut signis quæ possint ad fidam Crisim efficiendam concurrere vim omnem attribuit, nę is non solùm indoctior est, quàm intelligentior, sed præter id etiam Sophistis fenestram ad contradicendum aperit, & vt ipse hîc loquitur, ἀφορμὴν ἀντιλογίας παρέχει, id est, cauillandi præbet occasionem. Porrò quòd indoctior sit quàm intelligentior is qui soli Decretorio diei vim omnem fidę solutionis morbi attribuit, hinc apparet quod vnum vnius id est, vel vnam causam efficientem vnius effecti causam, vel vnum signũ vnius rei indicatiuũ esse asserit: ad quam tamen rem, vel efficiendam, vel indicandam multæ aliæ causæ & signa habeant cõcurrere. Sic cùm falsum ille & proponat & enuntiet, si quispiam alter demonstret ei enunciatum illud stare non posse, sed esse falsum infirmum & inualidum, concursúque aliarum vel causarum vel signorum, vt verum sit, indigere: næ is hac via rectè enuntiatum illud falsi arguet, & illum alterum coget agnita veritate mutare sententiam. Nam vbi plures cõcausæ ad vnũ effectum concurrunt, non potest verè quis vna illarum posita effectũ inferre, quod fieri tamẽ posset, vbi vna tãtùm causa vnũ aliquod effectum causatur, vt quia, verbi gratia, Sol sola & vnica est diei causa efficiens, & vicissim dies, vnius solis effectum, rectè possis inferre, diẽ esse cùm Sol luceat, & Solẽ lucere cùm dies sit. Sic quia vteri gestatio solius congressus virilis effectum est, rectè inferas vterum gestantem mulierem, cum viro esse congressam. Cùm ergo ad hoc vnum (quod hic per hypothesim fingit) effectum, morbi dico fidam solutionem, omnes hæ tres causæ & signa habeant concurrere: (acutum enim & magnũ morbum fingimus, ad cuius solutionem vix duo sufficiant) dies Decretorius, signa coctionis, & excretio copiosa aut abscessus insignis, deliret profectò ille qui vno illorum posito morbum fide iudicatum inferat. Sanè causarum efficientis dico, formalis, materialis & finalis, alia necessaria est, alia sufficiens. Necessariam voco, sine qua effectus esse non potest. Sufficientem qua existente non potest non esse effectum. Effectum verò id voco quod ad

causam sequitur. Sed enim omissis tribus aliis causarum generibus de sola causa efficiente necessaria nobis hic sermo erit. Nã singula hæc: dies Decretorius, signum coctionis, & excretio manifesta, necessariæ sunt causæ efficientes, sed & etiam signa. At nullum tamen horum causa est sufficiens, vt hic mihi de sufficiente causa aliquid dicere nihil sit opus. Verùm enim de illis prius loquamur vt causæ efficientis. Deinde verò de iisdem, vt signorum habent rationem. Dico ergo à causa efficiente ad suũ effectum inferẽdum, negatiue esse arguendum, hoc pacto: Dies Decretorius nõ est: ergo nõ erit fida morbi solutio: & signũ coctiõis nullũ adest, ergo nõ sequetur fida morbi solutio. Excretio aut etiã abscessus insignis nõ adest, ergo fide nõ iudicabitur morbus. Nã profectò si causa necessaria non est, neq; etiã eius effectũ esse potest. Affirmatiuè id inferre non possis: dies Decretorius adest, ergo sequetur fida morbi solutio: signum coctionis adest, ergo sequetur &c. Contrà verò, ab effecto causæ necessariæ ad ipsam causam inferendam, progrediendum est affirmatiuè, hoc pacto, Fida morbi solutio contigit: ergo dies Decretorius fuit, ergo signum coctionis præcessit, vel, Ergo excretio aut etiã abscessus fuit. Nam posito effectu ponitur & eius causa necessaria. Negatiuè id concludere non possis. Fida morbi solutio non est, ergo dies Decretorius nõ est, vel, Ergo signa coctionis non adsunt. Nã fieri potest vt fide morbus nõ sit iudicatus: & tamẽ vel dies fuerit Decretorius, vel signa coctionis adfuerint, aut etiam manifesta excretio. Et si autem difficile est cùm multæ causæ concurrant & conspirent in vnum effectum, quænam ex omnibus, vel profuerit, vel obfuerit iudicare, vt docet Galen. Commen. primo in Apho. primum: id tamen pro causa apprehendendum esse, quod plurimũ cõtulisse, & vel etiã obfuisse videatur, docet Corne. Celsus libri primi proœmio. Ex prædictis ergo apparet tria illa, diem dico Decretoriũ, signa coctionis & insignes excretiones causarum efficientium habere rationem: earum verò trium causarũ concurrentium effectum esse, fidam morbi solutionem. Sciendum tamen est illa tria causas esse per accidens. Dies siquidem Decretorius per se morbum fide non soluit, sed quia vim cæleste͂, potissimum verò Lunaris circuitus recipit, vt paulò pòst cap. 8. lib. 3. Sic neque etiam coctionis signa per se: sed quia natura materiæ dominatur, eámque subigit. Eadem ratio est copiosarum excretionum quæ & ipsæ morbum fide soluunt

per accidens: nimirum quia per eas vacuatur morbum committens materia. Iam verò habet etiam prædicta illa tria signorum, & quidem præcipuorum fidę solutionis morbi, aut infidę rationem. Indicant enim quo vel præsens vel futura Crisis euasura sit. Cæterùm primum & maximum instantis bonæ Crisis indicium coctionibus dat Gale. lib. 3. Criseon cap. 3. secundum diei indicanti: tertium diei iudicanti seu Critico. Sed enim concludendus totus hic est cum Galeno locus: dicendúmque eum parum sanæ mentis esse, qui cùm plura coeuntia rem vnam aut facere aut indicare dicantur, horum quoduis seorsim assumat, & cùm singula suum effectum per se seorsim causari & efficere nō posse deprehendat, coniuncta etiam & coeuntia simul efficere itidem non posse putet. Et si enim verum sit, quod nullum illorum seorsim fidam Crisim efficere possit, non vtique tamen verum erit, coniuncta omnia non etiā posse. Fieri siquidem potest, vt duo, tria, plura aut pauciora concurrentia id simul efficiant, quod vnumquoduis horum seorsim efficere non possit: & quæ singula non valent efficere, turba valeat. Non oportet igitur singula infirmare & euertere vt verum habeatur, sed omnia simul vt falsum deprehendatur. Quod si singula tamen infirmanda & euertenda putas: tam absurdè facis, quàm si singulatim progrediens sic dicas: Homo hic molem hanc attollere non potest: neque secundus hic, sed neque item tertius hic, quartus, quintus, decimus denique hic. Ergo omnes decem hi molē hanc non possunt attollere. Similis enim est in vtroque absurditas. Porrò quam cauillandi occasionem Sophistis præbeat is qui diei Decretorio fide solutionis morbi vim omnē attribuat, manifesta de se satis obiectione patefacit. Eiusmodi autem est ex persona Sophistarum obiectio, si decimusquartus, verbi gratia, dies solus morbos fide iudicat, certè sine coctionibus, excretionibus, remediis etiam nullis adhibitis, talis semper erit, & fidam semper morbi solutionem causabitur, quo dicto apparet Sophistas genus omne remediorum, quibus medici vtuntur ad morborum profligationem tollere de medio & neque phlebotomiā, neque cataplasmata, clysteres potus, fotus, balnea, & cætera id genus ad vnum effectum, vtpote fidam Crisim concurrentia quicquam conferre dicere. Et sanè si dies, vt Sophistæ volunt, tantam habet vim vt nullo etiam remedio adhibito, nec concurrentibus etiā aliis concausis fidè morbū soluere possit, faten-

dum

dum profecto eſt,temere auxilia morbis adhiberi & concauſas alias deſiderari.Si vero id Sophiſtarum effatum falſum eſt,vt reuera eſt (hoc enim vnum aliquid,id eſt,fidā morbi ſolutionem, auxilia multa,multa etiā concurrentia & facere & indicare dicuntur)næ is plane deliret qui horum vnum aliquod retineat & aſſumat,reiiciat autem & pro nullis habeat alia quę coire dicantur ad rem illam per hypotheſim fictam,vel efficiendam vel iudicandam. Et ſubdit Galenus, Diem decretorium plurimū quidem poſſe in Criſeos fide,ſed non tamen ſolum,at cum plurium concurſu, ex qua concluſione captioſa & ignaua Sophiſtarum ratio infirmatur & euertitur. Quātum autem dies decretorius valeat & vt propriā quandam & eximiam naturam habeat,docet alia hypotheſi,qua fingit ægrotum decimoſexto, qui decretorius non eſt, ſaltem bonus vt ante capit.5.iudicari,his verbis, Si die decimoſexto, aut alio non decretorio ſudore quidem,ſed minime tamē laudabili morbus fuerit iudicatus,febríſque item ægrotum ſed non perfecte dimiſerit. Imò verò vt etiam ſudor pęrter ſpem fuerit laudabilis & febris perfecte diſcuſſa,& adhęc vt etiam quid aliud boni præter ſpem & expectationem vel circa reſpirationem, mentem, ferendi facilitatem accidat(præter ſpem autem dico,quia cum dies ex hypotheſi minime Criticus ſit,quídnam boni expectari poſsit?)profecto ſine fide Criſis erit, & vel minimo errato morbi recidiua continget.Cęterum quod in Græcis exemplaribus legitur,καὶ λέγειν ὡς εἴτε αἴτιον εἴτε σημεῖον ὁτιοῦν. Εἰ μὲν γὰρ ἑνὸς ἢ ποιητικὸν ἢ δηλωτικὸν εἶναι λέγοιτο, δέξαις τὶς ἀσθενοῦν αὐτὸ περὶ τὴν ἐπαγγελίαν, &c.Crediderim dictiones eſſe tranſpoſitas & legendum, καὶ λέγειν ὡς εἰ μὲν γὰρ, εἴτε αἴτιον εἴτε σημεῖον ὁτιοῦν, ἑνὸς ἢ ποιητικὸν ἢ δηλωτικὸν, &c.Et circa finem Venetianus habet,ὁπότ' οὖν πρὸς τούτῳ καὶ παρ' ἑαυτῶν τι συνεισφέρουσιν οὐ πολὺ λείπει μᾶλλον,&c.Baſilien.ſine particula negādi οὐ ſcripſit,quā nec agnoſcit vetus interpres, nec ſenſus poſtulat,vt recte omiſſa videatur. & paulò pòſt,male vterque codex ſic habet: Εἰ δ' ἄρα τι καὶ παράδοξον ἀπαντήσειεν, ἀλλ' ἄπιστος γε πάντως, &c. legendum enim eſt, εἰ δ' ἄρα τι καὶ παράδοξον ἀπαντήσειεν ἄλλο, ἄπιστος γε, &c.

Capitis octaui Summa.

SVperiori capite tyrones Galenus exercuit in præcognoſcendo die Critico & iudicando fidáne Criſis an infida futura eſſet. Iam quoniam plerumque fit vt Criſis die aliquo decretorio, puta ſeptimo, incipiat, deſinat autem non Critico, vt verbi gratia, poſtridie diei Critici, vt ſi placet, octauo. Docet ei diei Criſim attribuendam, in quem tria hæc, Acceſsio, ſignum decretorium, & Criſis, id eſt, perfecta morbi ſolutio ſimul inciderint.

CAPVT VIII.

RVRSVM [1] *ergo eundem ægrotum repreſentantes & in medium producentes, quarto die, vt paulò antè in vndecimo finximus, ſignum decretorium habuiſſe ponamus.* Huic *adfuturam die ſeptimo Criſim expectare oportet.* Nam *in ſecunda ſeptimana contemplabilis quidem eſt vndecimus, in prima verò quartus.* Et *quemadmodum vndecimus decimumquartum, ita quartus ſeptimum qualíſnam erit indicare natus eſt.* Inuadat *autem ſeptima nocte circa horam tertiam, ſicut prius fingebatur, acceſsio.* Rigor *item & pulſus ſimiliter etiam occurrant, ac iam nocte deſinente ſudare incipiat, ac toto deinceps die octauo laudabiliter ſudet, poſtremò ſub veſperam febre liberetur.* Hic *mihi quæſo rurſum animum aduerte.* Neque *enim leui de cauſa ægrotum in medium produxi.* Nam *ex prima hypotheſi decimatertia nocte decretorio more acceſsione correptus dein decimoquarto febre ſolutus, non decimotertio, ſed decimoquarto iudicatus dicebatur.* Nunc *autem quanquam ſudores ſolutorij morbi in totum & integrum diem octauum exciderint, tamen ſeptimo die hic iudicatus eſſe dici debet.* Neque *enim ſimpliciter acceſsionũ principijs, vt etiam cum decretorijs ſignis inuadãt, animum adhibere oportet, neque cum primum ſudare: aut alio quouis pacto iudicari cœperint (etenim hoc ſolum non admodum fidum eſt) ſed neque etiam conſiderare oportet cum primum febricitare deſierint.* Imò *verò ne duo quidem concurrentia reliquo altero maiorem*

iorem vim & facultatem necessariò habent, verùm tria simul concurrentia omnem dubitationem tollere conspicuum est. Dico verò, Si vno aliquo die & accessio cum signis decretoriys inuadat, & Crisis contingat, & adhæc sequatur perfecta solutio: sin diuidantur hæc, & separatim contingant, solutio primo & maxime determinetur ijs diebus quos indices & contemplatorios appellãt. Nam si vel quarto vel vndecimo die indice facto Crisis quoquomodo vel septimum vel decimumquartum attigerit, existimare oportet ipsam illorum esse, & ad illos pertinere. Sin extra illos dies excidat, vt neque in illis incipiat, neque in ijsdem desinat, & perficiatur, constat non amplius dicere licere morbum septimo aut decimoquarto esse iudicatum. Sed alio quopiam die, nempe eo qui totam Crisim in se comprehenderit. Quòd si nullo indice præcedente subito [2] Crisis eueniat duos dies cõplectens, ad has notas respiciẽs, vtriúsnam sit distingues, ad accessionum dico rationem, dierum naturam, numerum Criticorum temporum, & ipsum Criseως tempus. Ad accessionum quidem rationem, sic, Imparibus diebus si æger grauius laborauerit, propria magis diei imparis Crisis est, quemadmodum si paribus, illius etiam propria, nam in accessionibus vt plurimum Crises fiunt. Ad dierum naturam, hoc pacto, Si ambigatur vtrum ad nonum an ad decimum Crisis pertineat.[3] Si quidem salubris, bona perfecta, & sine periculo est, noni magis est. Si imperfecta, mala, & periculosa, decimi. Iam [4] ad numerum Criticorum temporum (quoniam hæc tria erant proposita, Criticæ accessionis principium, Criticæ motionis principiũ, & ipse finis Criseos) [5] qui dies duo in se tempora conplectitur, is magis crisim sibi vẽdicat. Sic vero et ipsum Criseos tẽpus examinabitur, vtrius diei longius tempus fuerit, illi sane potius Crisis adscribetur. Quin si quatuor hæ notæ in vnum diem introducantur, huic & te Crisim attribuere par est. Sin vna ex his absit & desideretur, sic quoque etiam adhuc adscribes. [6] Sed iam tamen alterum diem ipsius Criseos participem esse putandum est. Quod si æquales notæ fuerint, Crisim quoque vtriusque diei communem esse est etiam existiman-

dum. At vero interdum etiam Crisis nõ duos modo dies, sed & tres quoque attingit. Hic igitur, inquam, habita ratione longitudinis temporis, medius præferendus est, non tamen ei vniuersum adscribendum. Sed imprimis quidem an sine indice & cõtemplatorio die Crisis contigerit, considerandum venit, quoniam hoc ipsum maximam vim habere iam dictum est. Deinde & aliæ quoque regulæ, quas nuper commemorare desij, perpendendæ & considerandæ veniunt. Accessionis dico analogia seu ratio, dierum natura, temporum Criticorum numerus, & ipsum Criseos tempus.

1 Fingebat superiori capite Crisim laudabilem, & abs indice & contemplabili vndecimo præindicatam, die decimoquarto contigisse, decimotertio symptomata præcessisse tantùm tria. Accessionem dico cum rigore prehendisse noctem grauẽ, & quod tertiũ est pulsus inęquales & inordinatos fuisse nullis aliis, quæ Crises concomitari soleãt, superuenientibus symptomatis quo casu æger non decimotertio, sed decimoquarto iudicatus esse dicebatur. Iam contra per alteram hypothesim fingit eundem ægrotum die septimo quẽ quartus præindicarit, hora noctis tertia accessione cum rigore & cæteris modo dictis esse correptum. Toto autem die octauo, qui septimum decretoriũ sequitur, laudabiliter sudauisse, & inde eo ipso octauo sub vesperam febre fuisse liberatum. Reuocat ergo in dubiũ Galenus, & considerandum proponit num sicut in prima hypothesi dies posterior, puta decimusquartus decretorius esse dicebatur: non autem prior decimustertius scilicet, quo symptomata Critica inceperant. Ita in hac, an septimus qui, quod ad symptomata attinet, ratione respondet decimotertio diei propositi exempli, decretorius sit vocandus, an verò octauus, quo sudor Criticus & febris solutio contigerint, quíque symptomatum proportione videtur decimiquarti diei primæ hypotheseos respondere. Et respondet: Septimo die morbum iudicatum debere dici: non autem octauo, quãquam eo ipso & sudor Criticus & morbi solutio contigerint, docens non solùm cõsiderare oportere quo die inceperit ægritudo, & vtrum cum Decretoriis signis, sicut neque etiam tantùm quo primùm tempore æger febricitare desierit, quòd horum singulorum consideratio

deratio non admodum fida sit, imò ne duorum quidem: quippe si duo concurrant, vix tertio fortiora fuerint, aut maiorem vim habuerint. Verum trium horum habendam esse rationem docet, vt tuto de die Critico pronunciari possit. Initij dico accessionis, signorum Decretoriorũ & solutionis febris. Nam si tria hæc in vnum diem concurrant, omnis proculdubio tolletur de die Critico dubitatio. Sin autem vnum vel duo ex his vno aliquo die contingant, tertiũ verò illorum vno altero die, vt dubites vtri diei Crisim debeas attribuere: huius dubij, inquit, indices & cõtẽplatorij dies scrupulum eximẽt, huicque dubitationi finem imponẽt, quî autem id fiat, aperta satis oratione, & quę explicatione non egeat, declarat.

Crisis eueniat duos dies complectens. Crisis vno tantùm die interdum absoluitur & integratur, interdũ duobus, interdũ verò etiam tribus. Vnum tantùm diem complectitur & occupat ea potissimum quæ in peracutis morbis duobus primis quaternariis accidit. Intra quos soluitur morbus, vel ad salutem vel ad mortem, duos dies occupat, vt plurimum ea quæ duobus sequẽtibus quaternariis, hoc est tertio & quarto morbo acuto tantũ non etiam peracuto existente. Tres dies occupat vt plurimum quæ post prædictos quaternarios euenit, vltra quos fatiscit & languet illa quæ Crisim accelerare solet, morborum vehementia. Sed de hoc etiam infra cap. 5. lib. 2. 2

Si quidem salubris, bona, perfecta &c. Noni magis est. Nos supra cap. 5. nonum diem reposuimus in secundo ordine eorum dierum qui vt plurimum benè, perfectè, &c. decernunt. Decimum verò in eorum ordine qui malè, imperfectè, & id quidem raro decernunt. 3

Ad numerum Criticorum temporum. Critica tempora tria esse dicta sunt, principium accessionis, principium motionis & finis Criseos, id est morbi solutio, quæ Galeno dicuntur, ἡ ἀρχὴ τοῦ κριτικοῦ παροξυσμοῦ, ἡ ἀρχὴ τοῦ κριτικοῦ κινήματος, τὸ τέλος αὐτῆς τῆς κρίσεως. Criticæ accessionis initij exemplum habes in superioris capitis hypothesi: in qua nocte decimatertia, hora noctis octaua accessio anticipans & molẽsta cum rigore vehementi prehendere ponebatur. Initij autem Criticæ motionis sicuti & finis 4

Criſeos exemplum etiam habes in eadem hypotheſi, in qua cũ die decimoquarto in vigore & morbus & acceſsio etiam particularis eſſent, ſudare decretorie ægrotus ponebatur, facilius itẽ ſpirare, mouere ſeſe, ferre facilius, & pulſus meliores habere & demum ſub veſperam febre omnino leuari. Criticæ autem motionis initium dicit, quo ſcilicet moueri humores incipiunt & vacuari per ſudores, vrinas, alui deiectiones, ſputa, vomitus &c. id genus.

5 *Qui dies duo in ſe tempora.* Putauerit fortaſſe quippiam Galenum hic hærere, & ſibijpſi repugnare, quòd dicat eum diem, qui duo tempora in ſe complectatur, magis ſibi Criſim arrogare, quàm eum qui vnum tantùm tempus ſibi vendicet: cùm tamen hoc ipſo capite contrarium dixiſſe videatur eo loco quo ſeptimo Criſim attribuit, & ſi octauus duo tempora occuparet, Criticæ ſcilicet motionis principium (nam ſudor laudabilis eo die manaſſe fingebatur) & item morbi ſolutionem, ſeu Criſeos finẽ. Sed à calumnia Galenum vindicat locus ille, quo paulò ante dixit, ne duo quidem concurrentia reliquo altero maiorem vim & facultatem neceſſariò habere: ex quo loco licet intelligere non ſemper eſſe neceſſe, vt duo concurrentia ſoli alteri tertio præualeant.

6 *Sed tamen iam alterum diem.* Eum ſcilicet in quem inciderit ea nota de quatuor quæ abfuiſſet, deſiderataque fuiſſet illo altero die quo tres concurrerint. Quod ſi de notis quatuor prædictis duæ vno die eueniant, duæ item reliquæ altero, hoc caſu Criſim vtriuſque diei communem oportet exiſtimare. Quod vero de Criſi tres dies occupante dicit, explicatione non puto indigere. Cæterum hoc loco Galenus ἀναλογίαν παροξυσμῶν dicit rationem & vſitatam inuadentis & prehendentis acceſsionis conſuetudinẽ. Nam morbus acutus vſitata quadam conſuetudine & analogia diebus imparibus, diuturnus paribus ſolet & exacerbari & iudicari.

Capitis noni Summa.

INſtituti Galeni ratio poſtulabat, vt cum dierum differentias ad viceſimum vſque in finem capitis quinti percurriſſet, iiſdem ratione & via eorum etiam qui poſt viceſimum ſunt, differentias percurreret.

Sed

Sed cùm alia quæstio mage, vt ipse eo loco dixit, necessaria occurisset, eam per digressionem & quidem hactenus tractauit, hac vero pertractata hoc ipso capite in viam redire & institutum suum persequi conatur, sed nescio quo modo transuersus rapitur & cursu orationis in aliud propositum deducitur, dierum post vicesimum differentias capite tan tum proximo tractare aggrediens. Hoc ipso verò capite, vt nihil quicquam intactum indeterminatúmque & vnde oriri queat dubitatio, relinquat, disquirit, ecquid primus & secundus dies, de quibus nullum hactenus adhuc verbum fecit, sint, vt Diocles voluit, decretorij, an vero minime. Sed quoniam de illis diebus certi quid dici non potest, nisi constituto prius quid Criseos nomine significetur, id ipsum nomen Galenus in suas significationes partitur & diuidit.

CAPVT IX.

VONIAM [1] vero & de his abunde satis est determinatum, iterum regreßi in viam, vt prius ad vicesimum vsque dies decretorios enumerauimus, ita iam qui post illum sunt enumerabimus & cōplectemur: non prius tamen quàm iam ad prædicta tantum adiecerimus, quantum & ad præsentem disputationem conducit, & ne vlla in iam commemoratis quærendi hæsitandíque occasio relinquatur. Quid hoc vero est? De primo nimirum in morbis, die vti neque de secundo nihil superiore toto sermone diximus. [2] Atqui Diocli etiam hi de morbis decernere visi sunt. Quid igitur hac de re statuere oporteat, determinandum est. [3] Nam si præceps ac subita in ægrotantis corpore perturbatio morbi solutionem præcedens Crisis, id est, iudicium nominatur, neque primum diem neque secundum, decretorios existimare oportet, quia illa velut fluctuatio solutionem præcedens, nequanquam in his manifesta est. Si vero solutio simpliciter & absolutè Crisis est appellanda, fuerint & hi quoque decretorij. Omnes siquidem febres diariæ dictæ solutionem partim in primo, partim in secundo nanciscuntur. De dictionis igitur significatione instituta hic potius quæstio est, quàm de re ipsa. Siquidem rem ipsam, plerasque scilicet febres primis statim diebus solui nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis illud quoque spectat. [4] An

vbi coorta perturbatio in morbi ſolutionem finierit, Criſim eſſe factam dicere oporteat, an quando inſignis quædam mutatio acciderit. Quinetiam vtrum ipſum ſolutionis nomen tantum vſurpare oporteat, cum ad ſanitatem æger redierit, an etiam cum mors inſecuta fuerit, etiam ſic adhuc morbum ſolutum eſſe dicere conueniat, diu quæſitum eſt & perueſtigatum. Cæterum cuicunque eiuſmodi diſquirere per ocium licebit, poſt alias reſpondebitur. Sed nunc hoc videlicet priore commentario vſum ſolum mihi propoſitum eſt demonſtrare, qui etiam ſine logicis demonſtrationibus ex hypotheſi colligi poteſt. Ponamus enim exactæ ſolutionis perturbationem Criſim ſimpliciter nominari. Aliarum nulla, Criſis abſolutè, verùm quæ ad perniciem deſinit, Criſis mala complexis verbis nuncupetur. Quæ vero inſigne quidem momentum attulit, morbum vero perfectè non ſoluit, ea deficiens Criſis appelletur. At alia quæ inſigne momentum habet in deterius, imperfecta ſimul & mala Criſis dicatur.[5] Hoc modo *nominibus vtemur cum ſingulas res propriè & circunſcriptè explicare voluerimus. Verùm interim defectiuis, vt vocant, interpretationibus vtentes, vniuerſas quatuor differentias Criſes nominamus. Citra appoſitionem horum adiectiuorum, bona, mala, imperfecta. Atque hanc deficientem interpretationem apud omnes homines ſatis eſſe in vſu alibi declaratum eſt copioſius. Sed tamen etiam nunc quoque dicetur, quantum ad præſens inſtitutum ſatis eſt. Sane neque Chenicem neque cubitum, neque pedem aut quamlibet aliam menſuram cùm iuſto maior minórve fuerit, eodem appellaſſe vocabulo par èſt, quoniam quantitatem certam & determinatam tale quodque nomen indicat. Eſt tamen cum minorem maioremque quàm conuenit, Chenicem nominamus. Similiter & cubitum & pedem & alias quaſque menſuras. At cum accuratè quid explicamus, non cubitum ſimpliciter, ſed magnum aut paruum cubitum nominamus. Simpliciter verò iuſtum tantum. Eſt verò & cum quædam per egregiam excellentiam generis totius appellationem ſortiuntur & ſibi vendicant, velut cum dicimus tale quid à poeta ſcribi, nullum alium*

quàm

quàm Homerum intelligentes, infiniti licet alij poetæ ſint. *Eius farinæ eſt & cum dicitur, Apud Comicum eſt.* *Et item,*[6] *Rarus homo eſt, cum homo eſt.* *Nam agreſtem, ferinum, amentem, ruſticum non ſecundum hominis naturam eſſe putantes, hominis nomen ad integros in hominum genere & perfectos transferimus.* *Sed an ſic per excellentiam quandam Criſeos nomen vſurpemus, an ſecundum priorem rationem, alterius temporis diſputatio eſt.* *Quid hoc autem momenti ad opera medicinæ adferat, iam ex præſcriptorum nominum hypotheſi colligi poteſt.* *Nam quæ notas omnes Criſeon habet, ea Criſis abſolutè vocatur, aliæ cum addito appellabuntur omnes.* *Iam ſi quis non ſubitæ mutationis perturbationem, verùm ſolam ipſam mutationem Criſim nominare voluerit, bona quidem ſimúlque perfecta ſolutio, Criſis abſolutè vocetur, reliquæ omnes cum addito.*

ABunde ſatis, inquit, ſupra oſtendimus vnde certum morbi ſumi debeat principium, qui dies item Critici fidi qui infidi ſint habendi. Reſtat vt regreſsi in viam dierum differentias à viceſimo eadem via perſequamur, qua ſupra ipſorum eorum differẽtias ad viceſimum vſque ſumus perſequuti. 1

Atqui Diocli etiam hi. καί τοι τοῖς γε περὶ τὸν Διοκλέα καὶ αὐτοὶ κρίνειν ἐδόξαν. Obſeruatione dignum eſt quòd hæc dicendi formula οἱ περὶ τὸν &c. modo ſingularem hominem deſignat, modo hominis, aut comitatum, aut opinionis eius ipſius ſequaces, vt parum referat an hoc loco conuertas, vt Diocli viſum eſt. An vt Dioclis ſequacibus viſum eſt, vetus interpres vtrũque comprehendere voluit, dum ſic conuertit hunc locum, Verũtamen Diocles & eius ſecta putauerunt, quod ipſi de diebus Criſis ſunt &c. Hac etiam dicendi formula vſus eſt ſupra cap. 2. his verbis: ὅταν δὲ μὴ μόνον ἐμοὶ διὰ τοσούτοις ἔτεσι παραφυλάττουσι τοιαύτη τις εὑρίσκηται διαφορὰ τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀρχιγένην &c. & poſt, καὶ τοῖς περὶ Ταραντῖνον Ἡρακλείδην καὶ τοῖς περὶ τὸν Φιλότιμόν τε καὶ Διοκλέα καὶ τοὺς ἄλλους παλαιοὺς &c. 2

Nam ſi præceps ac ſubita. Dies primus, inquit, & ſecundus ſecũ- 3

m

dùm vnam rationem Critici dici possunt,secundùm alterum nõ possunt.Et Critici quidem dici possunt,si Criseos nomen ea significatione accipias,vt solutionem simpliciter significet. Dici non possunt,si ipsum nomen pro ea perturbatione & agitatione(σάλον καὶ ταραχὴν Græci dicunt)quæ Crisim solet præcedere,vsurpes.Per solutionem autem simpliciter intelligere potes, vel eam quæ agitationem Criticam sequitur, ita tamen, vt ipsam agitationem diuersum quid à solutione esse intelligas,vel etiam eam solutionem quæ nulla præcedente,aut si qua fiat,exigua admodum & cum Crisi vna confusa & coincidente perturbatione fiat, & ad bonum qualis contingere solet in febribus Diariis,ἐφημέρας Græci vocant,quæ de sua natura vnica tantùm accessione constant,nec vltra horas vigintiquatuor extenduntur.Sed enim,inquit,cùm ad nominum distinctionem itur,de dictionis significatione potius,quàm de re quæstio instituitur.Nã quòd febres Diariæ primo aut secundo die soluãtur,nemo ignorat,adeò res est omnibus nota. At an ea res Crisis debeat appellari in dubium & controuersiam rapitur. Hanc autem vt dirimat,nomen Criseos in suas significationes distribuit,eóque nomine aliâs simpliciter, aliâs cum addito ad vitandam confusionem vtendum esse monet.

4 *An vbi coorta perturbatio.* Similiter quæritur,inquit,an perturbatio,quam siue perfecta siue imperfecta solutio secuta fuerit Crisis debeat appellari. An verò quando insignis quædam mutatio etiam sine perturbatione acciderit, in respiratione, verbi gratia,pulsu,ferendi & mouendi sese facilitate & cæteris id genus.Cæterùm de nominis Criseos significatione & distinctione Gale.multa etiam capitibus primis librorum 1.2.3. Criseon.

5 *Hoc modo nominibus vtemur &c.* A primo impositore rebus sunt imposita & indita nomina ad ipsas interpretandas, declarandas & oratione explicandas: sed cùm res multò plures sint quàm verba,neque omnibus ideò imposita sint nomina, de necessitate fit vt vnum nomen pluribus rebus vel affinitatẽ quandam inter se,vel similitudinem habentibus accommodetur.Nominibus ergo vtimur in propria significatione,cùm rem quam ex impositione prima significant circunscriptè & propriè volumus expromere & designare.Si quando verò iisdẽ necesse fuerit in re quam minus propriè aut per translationem etiam significant

ficant, vti:id cum addito facimus,vel si simpliciter aut sine addito facimus,per licentiam quãdam aut abusionem facimus. Exẽplis quod dico Galenus patefacit in nominibus Crisis, Chænix, Cubitus & pes. Sed quia de nomine Crisis quod dicit, est manifestum & multis aliis locis explicatum,ad cæteras dictiones aggrediar,quæ explicatione & aliqua luce videntur indigere. Sciẽdum itaque primũ est quod Chęnicem (vetus interpres Cafitiũ conuertit)aliâs simpliciter,aliâs cum addito dicimus,maximè si propriè & definitè loqui volumus. Simpliciter autem cùm dicimus,Atticam Chænicem intelligimus, quæ mensura solidorum est,Medimni Attici pars quadragesima octaua,duas libras mensurales capiens & quadrantem,seu vncias tres, quod est in vniuersum vnciæ vigintiseptem,quam mensuram si ad nostras Gallicas referre quis voluerit,comperiet Chęnicem libras duas Parisinas cũ drachmis sex pẽdêre,& proportione respõdere Cheopinæ Parisinæ quæ bilibris est:additis tamen,vt modo dixi, drachmis sex. Ita Attica Chænix & Cheopina (sic dimidiam pintã vini,scilicet mensuram vocant Parisienses) Parisina capacitate drachmis tantũ sex inter se differunt. Hac Chænice Attica alia quædam maior est, quæ Georgica dicitur, Atticam illam superans vna Cotyla,id est libra vna & vncia vna & semis. Aequius est enim vt τοῖς γεοργοῖς,id est,agricolis & victum labore quęritantibus plus cibi quàm iis qui sedentariam & ociosam vitam viuunt impartiamus. Ergo Chænix georgica,maior Attica est, librásque tres pendet,seu tres semisextariolos Parisinos (est autem semisextariolus quarta pars pintæ Parisinæ) continet, & amplius vncias duas cum drachmis totidem. Est & alia Chænix prædictis minor capacitate,vt quæ vncias tantũ octodecim cũ drachmis sex capiat,sexquisextariolum Parisinum æquans drachmis minus nouem,seu vncia vna & totidem drachmis:ea mẽsura erat demensum diurnum eorum qui carceribus conclusi detinerentur ex constitutione Honorij & Theodosij Imper. desumpta ex lege duodecim Tabularum. Carcere, inquit lex, detentus,suo si volet viuito. Ni suo viuat,qui eum vinctum habebit duas libras farris in dies dato. Duæ illæ libræ farris, quæ & libellæ quoque dicuntur,explent vncias decem & octo cum drachmis sex:eóque Chænici huic proportione respondent. Cubitus autem ὁ πῆχυς Græcis dictus, medicis id os propriè dicitur, quod inter brachium & carpum situm,vehit os aliud minus &

breuius,quod κερκίδα Græci,Latini radium appellant. Ab hoc osse maiore radio & lõgiore,pars ea tota quæ inter brachium & carpum interiacet,cubitus etiam dicitur: vt totum à parte denominationem accipiat. Geometræ,ne longius mensuram,si quando ea opus foret,peterẽt, sed eam in promptu haberent, certas mensuras ex humani corporis partibus desumere voluerunt: cubitúmque paulò aliter ac medici, id spatij vocauerunt, quod est à brachij curuatura ad extremos digitos,quæ longitudo itidem ei respondet,quæ ab eadem brachij curuatura ad medium pectus est: vt duos cubitos totum id spatium capere intelligas, quod est à medio pectore ad summos digitos: quatuor verò cubitos brachiis expansis intercedere à summo vno digito ad alium,quæ quantitas æquare comperitur suam cuiusque longitudinem. Cubitum ergo aiunt capere palmos sex, sed cum palmus alius sit quatuor, alius quinque,alius octo digitorum,fit vt cubitus alius alio maior sit aut minor. Pedis eadem ratio est. Est enim pes Græcus δακτύλων 15. Suidæ,id est, digitorum sedecim, vnciarum duodecim seu palmorum quatuor. Romanus Græco breuior est semuncia. Hæc verbosius dici oportuit, vt intelligeretur quid per iustam Chænicem,iustum pedem, aut cubitum, aut per maiorem minorémve Chænicem,cubitum, pedem Galenus sibi vellet.

6 *Rarus homo est,cùm homo est.* Id est, rari sunt homines qui homines sint,id est viri boni, frugi & prudentes. Huc respiciebat credo Diogenes qui in media luce & refertissima hominibus ciuitate ardente face hominem sese quærere aiebat. Obseruandũ Basiliensem codicem Græcum hoc loco male scriptum habere, χροίνικα γῦρ, pro χοίνικα γ'ῦρ.

Capitis decimi Summa.

IAm primùm tandem è diuerticulo redit in viam,& dies Crisimos qui post vicesimum sunt, eo pergit ordine percurrere, quo eos qui vicesimum præcedunt,anteà capite scilicet primo percurrit, vt si hoc caput decimum fini quinti assuas, & transcursis omissísve capitibus intermediis sexto, septimo, octauo, nono huc traiicias, rem & propositum cohærere comperias.

CAP

CAPVT X.

QVINAM *sunt igitur post vicesimum diem decretorij? Hoc enim mihi adhuc propositum est percurrere.* [1] *Archigenes sanè quidem Dioclésque vicesimũprimum ante omnes potissimum primo loco dignãtur & admittunt.* Et verò *Archigenes ipsum vicesimo præponit. Mihi tamen sicut &* Hippocrati *aliter visum est. At id in sequentibus demonstrabitur, vicesimiseptimi similis est ratio. Siquidem ego hũc etiam vicesimooctauo antepono, illi postponunt.* Habet quoque *& tricesimusquartus vim non contemnendam: & ipso etiam magis quadragesimus.* His verò *minus decernunt vicesimusquartus & tricesimusprimus, & multò his adhuc minus tricesimusseptimus: ita vt in dierum decernentium & eorum qui non decernunt medio collocatus esse videatur, sed magis quidem esse ex eorum numero qui non decernunt.* Porrò *tota alia dierum caterua quæ inter vicesimum & quadragesimum intercedit, decernendi est expers vniuersa.* Sed audi *ipsos ordine iam tibi declaratos. Vicesimussecũdus, vicesimustertius, vicesimusquintus, vicesimussextus, vicesimusoctauus, tricesimus, tricesimussecundus, tertius, quintus, sextus, octauus & nonus.* Vniuersi *duodecim sunt.* [2] *Sed qui dies sunt ad decimumquartum vsque magnas in morbis fluctuationes & perturbationes adferunt.* Proximè *sunt qui ad vicesimum, qui post hũc ad quadragesimum succedunt vniuersi: hi paulatim vehementiam laboriosúmque certamen remittunt: vt & qui post quadragesimũ sunt omnes prorsus languent, coctione potius & abscessibus, quàm* Crisibus *morbis finem imponentes & solutionem adferentes.* Fiũt *tamen etiam in his diebus* Crises *per excretiones, sed rarò nec laboriosum certamen habent: & vt plurimum* Crises *pluribus diebus absoluuntur, maximè cùm in abscessum vertuntur.* Cæterùm *alios quidem omnes dies qui post quadragesimum sunt, contemnere planè videtur* Hippocrates [3]. *At sexagesimi tamen & octogesimi & centesimi vicesimi habet rationem.* [4] *Post hos dies, morbos alios*

mensibus septem, alios annis septem iudicari ait. Alios item vt assolet, in binis annorum hebdomadis & ternis: nec verò desunt etiam qui quadragesimisecundi & quadragesimiquinti, insuper & quadragesimioctaui & quorundam aliorum meminerunt: de quibus vniuersis sermo nobis deinceps futurus est.

1 *RCHIGENES sanè quidem Dioclésque.* Græcè est, τὴν μὲν εἰκοστὴν πρώτην οἱ περὶ τὸν Ἀρχιγένην τε καὶ Διοκλέα, &c. De qua dicendi formula præcedente capite diximus, vetus interpres sic conuertit, Inuenimus autem Archigenem & sodales eius & Dioclem & sectas eius dicentes quòd &c. Porrò verò quòd de vicesimo & vicesimoprimo dicit, nos vicesimum superiore cap. 5. inter dies secundæ notæ in ordine noni & vndecimi ex Galeno reposuimus. Restat vt pari ratione in ordinem digerentes eos qui post vicesimum sunt ad quadragesimum vsque, ab iis qui maiorem vim habent ad eos qui minorem pergamus. Ergo à vicesimo ad quadragesimum vim non contemnendam habent seu

Præcipui sunt	27	κζ'	Prçcipuorum summa, tres.
	34	λδ'	
	40	μ'	
Minus præcipui	24	κδ'	Horum etiam summa, tres.
	31	λα'	
	37	λζ'	

Sed vltimus hic 37. inquam λζ' Græcis numeris notatus in medio decernentium & non decernentium collocatus esse videtur, magis tamen esse ex eorum numero, vt vult Galenus, qui non decernunt. Inter vicesimum autem & quadragesimum

Non decernunt	22	κβ'.	Vniuersi duodecim.
	23	κγ'.	
	25	κε'.	
	26	κϛ'.	
	29	κθ'.	
	30	λ'.	
	32	λβ'.	
	33	λγ'.	
	35	λε'.	
	36	λϛ'.	
	38	λη'.	
	39	λθ'.	

Vt si numeros omnes prædictos, præcipuos dico, minus præcipuos & non decernentes in suam numerorũ naturalẽ seriem disponas, duos tantum illos abesse comperias, quos Archigenes & Diocles in Decretoriorum ordinem referebant, κα, καὶ κη; vicesimumprimum dico & vigesimumoctauum. Obseruandum verò hic est vtrunque codicem Græcum, in ordine supradictorum numerorum non decernentium male prætermisisse numerum κε, id est, vicesimumquintum, qui tertium in ordine locum tenet, vt videre licet. Reponendus igitur venit, si summam ad duodecim, vt Galenus colligit, velis assurgere. Et certe vetus interpres vicesimumquintum non prætermisit.

Sed qui dies sunt ad decimumquartum vsque. Cruenta non solet esse, sed ne laboriosa quidem pugna aut victoria, nisi ἀνταγωνισταὶ, id est, aduersarij & commissi gladiatores, pugiles aut luctatores viribus sint & robore corporis laterũque firmitate prope æquales. Cum ergo morbi symptomatúmque vehementia & magnitudo vna ex parte pugnant, ex altera vires robustæ, magnas tunc perturbationes in ægri corpore fieri necesse est, dum alter pugil alteri succumbat. Et si quidem citò virtus succumbit, citò mori ægrotantem contingit. Si contra morbus citò dominãte virtute succumbit & profligatur, sanitas recuperatur. Fit autem vtrũque vel multo tempore ante decimũquartum, vt quinto, septimo, nono, vndecimo, vel eo ipso decimoquarto, quem acutorũ terminum esse ponit Hippocra. Apho. 23. Commen. 2. Cęterùm quo morbus maior est & celerior, eo maior fit in ęgro tantis corpore perturbatio. Contra quo mitior & tardior, eo minor & languidior. Quanto enim crescit dierum morbi numerus, tantò decrescit ipsius vehemẽtia. Et contrà, Quantò maior est morbi vehementia, tantò decrescit dierum numerus. Et si particularibus exemplis probare oportet eos dies qui sunt ad decimumquartum magnas in morbis adferre perturbationes, qui post quadragesimum sunt, vehementiam illam remittere, primum comperies Phreneticum qui quartus est ordine Constitutionis tertiæ tertij Epide. Sicuti & Caluum Larissęum ibidem ordine quintum vtrũque, inquam, die quarto obiisse. Comperias & Philistem Thasium primum Consti. 2. tertij Epide. Sicut & Erasinum octauum Constitu. 3. primi Epide. & Anginosam quartam Constitu. 2. tertij Epide. quinto die tres illos inquam 2

obiisse Philiscum primum Constit. 3. primi Epide. sexto. Adolescentulum, qui in mendacium foro iacebat, hic quintus est Cōstitu. 2. tertij. septimo. Silenum qui secundus est Constitu. 3. primi, vndecimo. Mulierem illam nonam Constit. 2. tertij, decimoquarto obiisse. Diem autem obitus cuiuslibet horum magnas perturbationes præcessisse indicatis locis comperies. Contrà, qui post 14. sunt vehementiā illam remittunt, vt in Clazomenij historia apparet, cui tumores secundùm aures die 27. cum dolore coxæ vehementi adfuerunt, & quadragesimo tandem liberatus est. Hic decimus est Constitutione 3. primi Epid. Qui in Dealcis orto iacebat, tertius ordine Constitu. primæ tertij Epid. notis coctionis 24. die apparentibus excretionibus, id est sudore quadragesimo & ipse quoque iudicatus est. Et Anaxion Abderites tertius Constitut. 3. tertij Epid. 27. die cocta multa eduxit. In vrinis hypostasis multa, alba: tandem 34. sudauit per totum, & penitus iudicatus est.

3 *At sexagesimi tamen & octogesimi meminit.* Vt sectione tertia primi Epide. in parium impariúmque catalogo, certè Epicratis vxor quinta Constit. 3. primi Epid. octogesimo obiit. Cleonactides, qui eam ordine sequitur eodem octogesimo perfectè iudicatus est. Parius in Thaso primus Constit. 3. tertij Epid. centesimo vicesimo die obiit. Et quæ eum ipsum ordine sequitur mulier in Thaso mortua est octogesimo: Heropythus ibidem nonus centesimo vicesimo perfectè iudicatus est.

4 *Post hos dies morbos alios mensibus septem.* Id docet Hippo. Apho. 2. Commentar. 3. de morbis puerorum loquens. Pueris, inquit, maximam partem morbi iudicantur, alij intra dies 40. nonnulli intra septem menses, quidam intra annos septem, alij etiam ipsis ad pubertatem accedentibus &c. Nec verò dissimilia etiam his habet idem Hippocr. in fine libri de Natura hu. quo loco Galenus, Vult, inquit, auctor morbos qui in vetustatem incidunt, & non dierum, sed mensium circuitu fiunt, hos contrario anni tēpore quo generati sunt, hoc est septimo mense finiri: in quo si nō soluti fuerint, annuum fieri morbum pronunciat. Porrò annuū nomen potest significare eum qui post annum primum suæ generationis soluitur: potest & eum qui septem annorum, vt & septem mensium circuitu finitur. Cæterùm quod hoc loco dicit Galen

Galen. alios morbos binis annorum hebdomadis & ternis iudicari per binas annorum hebdomadas, annos quatuordecim: per ternas annos viginti & vnum intelligit: quod etiam clarius docet Commen. in nuper citatum Aphor. cùm inquit: Qui verò hunc ſuperãt terminum (de quadrageſimo die loquitur) ſeptenaria ratione iudicationem ſortiuntur, nõn iam diebus connumeratis ſeptem, ſed primùm quidem menſibus, deinde annis. Et verò morbos qui hoc tempus ſuperauerint, ad decimum quartum peruenire manifeſtum eſt.

Capitis vndecimi Summa.

EXemplis per hypotheſim docet fieri poſſe, imò verò contra multorum medicorum opinionem eſſe perfacilè ei qui in Hippocratis theoria diligenter primum verſatus ſit. Deinde artis tractationi & exercitationi totum ſe tradiderit, diem quo morbus iudicari debeat, & præcognoſcere & prędicere. Theoriã ergo cum vſu, & vt vocant praxi, coniungendam eſſe vult ei qui perfectus eſſe in prædicendo die Critico velit. Quod ſi quis alterutro neglecto, in altero tantũ tẽpus operámque impenderit: is multum quidem à perfectione abſuerit: ſed tamen eius qui in Theoria fuerit verſatus longè melior erit conditio: quàm eius qui vſum & praxim ſine Theoria exerceat. Vult ergo Galen. non prius quemquam ad iudicandũ de die quo futura ſit Criſis atque adeò de morbi euentu, venire, quàm libros Progn. Hippocratis. Itẽ & ea quę ſparſim de aëris conſtitutione, de ętatibus, naturis, locis & cęteris id genus eidem ipſi Hippocrati dicta ſunt, vnà cum libris etiam de pulſibus à ſe conſcriptis, diligenter euoluerit. Neque verò tamẽ perſpectis etiã & cognitis iis quę in prędictis libris ſcripta ſunt, temerè vult eſſe de morbi euentu pronunciandum: ſed perpendi prius oportere monet, num quod peccatum erratúmve aut ab ęgroto aut miniſtris, aut etiam medico admiſſum ſit, ſicuti etiam & an exteriora ritè ſint comparata. Hęc enim qui obſeruarit, vix vnquam falſus vates & vanus cõperietur.

CAPVT XI.

PERMVLTIS[1] *ſane quidẽ Medicis fieri haud poſſe videtur, vt dies quo morbus iudicabitur, præſagiri poßit. At re-vera id fieri poteſt, ſi quis accuratè Hippocratis ſpeculatione perſpecta, artem colere ſerio ſatagat. At ſi vel priuſquam hanc ipſam ediſcat, apud ægrotos ver-*

ſetur, vel ſi diligenter quidem ipſam didicerit, artis vero vſum & tractationem contemnat, nihilo ſane plus proficiet, quàm ſi fruſtra ægris aſsideat & ludat operam. Longe ſane quidem hic, illo altero qui non ante didicit melior eſt, abeſt tamen permultum ille quoque à perfectione. Quicunque igitur diei de morbo iudicaturi præſcius eſſe cupit, huic imprimis adamuſsim cognoſcenda ſunt omnia,[2] quæ ab Hippocrate *in opere prognoſtico tradita ſunt,[3] tum deinde & quæ de conſtitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit.* Poſtremo *& quæ de ætatibus, naturis, anni temporibus & locis tradidit, quorum nonnulla etiam in ipſo* Progno. *libro tradita ſunt.* Hæc *poſtquàm edidicerit, his ſi demum[4] artem dignoſcendorum pulſuum adiunxerit, perdidiceritque tum facili negotio diem* Criſeos *præcognoſcet.[5]* Certe *ſi in morbo acuto nullum periculoſum ſignum habente quarto die inſignis quædam coctionis nota apparuerit ſeptimo die ſanè* Criſis *occurſura eſt.* Atque *hæc imprimis & vt plurimum vera, paucis ita explicata ſunt.* [6] Cæterum *nihil ex hoc ſermone proficiet is, qui lethalia ſigna & periculoſa abs ſalutaribus dignoſcere non potuerit, quanquam ſi & hæc omnia quoque cognoſcat, ſigna autem coctionis ignoret, etiam hinc ille nihil frugis relaturus eſt.* Atque *huiuſce rei gratia* Hippocratis Prognoſticon *prælegendum eſſe monui[7] periculoſis ſiquidē ſymptomatis præſentibus, ſimul & coctionis nota quarto die apparente,* Criſis,[8] *ſi paribus diebus acceſsio fiat, ſexto die.* Si *hunc exceſſerit, octauo expectanda eſt.* Si *verò imparibus fatiget, ſeptimo.* At *ſalutaribus ſignis præſentibus, ſeptimo die ſoluetur morbus.* Nam *lethalia ſigna cum notis coctionis nunquam euenerint.* Coctionis *autem notæ non minus ſunt quàm periculoſa & ſalutaria ſigna inſpiciendæ.* Nam *ſi quarto primum apparuerint, ad ſeptimum mors.* Dictum *vero eſt quòd hoc* Criſis *mala nominatur.* Cæterum *lethalium ſignorum & magnitudinem & multitudinē hic obſeruare conuenit.* Nam *ſi & multa & magna ad quartum diem euenerint, de futura morte ex paroxiſmis erit determinandū iudicandúmque hominem ſexto die, ſi ſcilicet acceſsiones paribus*

diebus

diebus inuaserint, moriturum, si imparibus, septimo. At vero *interdum etiam si accessiones imparibus fatigent, sextus, ita affectum hominem iugulat, cum propter morbi celeritatem, tum propter magnitudinem multitudinémque symptomatum die quarto subortorum. Quamobrem accurate perspexisse oportet symptomatum secundum vires magnitudinem.* [9] Verum *quomodo hæc magnitudo ab illa quæ imaginatione concipitur distinguenda veniat, in libris de Crisibus scribitur.* Et *omnia in omnibus confundere permiscerèque non oportet.* Sed *hic tantum percurrere ea decet, quæ ex illis dierum decretoriorum propria sunt.* At *enim cum diligenter admodũ eos qui acuto morbo correpti essent, obseruassemus* [10] *diem quartum septimi semper esse indicem de sua natura deprehẽdimus.* De *sua autem natura, ita venit intelligendum, si nihil rarum & magnum siue extrinsecus siue ipsa morbi natura aut etiam ægrotãtis habitu intercidat, quartus dies omnino septimi est index,* [11] *sin quid eorum quæ extrinsecus eueniunt, de quibus nos postea præter opinionem euenerit,* [12] *aut si etiam morbus vehementer ad* Crisim *vel obscure properet & moueatur, ægrotantísque vires aut validæ aut imbecillæ fuerint, attendendum hic est, distinguendúmque periturúsne sit æger ante diem septimum, an vero post ipsum iudicabitur.* Si *quidem vbi incommodum aliquod extrinsecus præter opinionem nec expectatum superuenerit,* [13] *& morbus non simpliciter acutus, sed peracutus fuerit, ac præter hæc vires ægri imbecillæ, signum malum quod die quarto apparuit, septimum diem non expectat, sed talis æger sextanus morietur, præsertim si paribus diebus exacerbatus sit morbus.* Quod *si nihil extrinsecus erratum sit, & morbi motus haud ita velox, & æger validus,* [14] *si quidem manifestum in quarto die malum signum fuit, septimo die mors expectanda, sin obscurum, etiam hunc quoque excedet.* Et *si accessiones paribus diebus fiant, octauanus. sin imparibus nonanus æger decedet.* [15] Q*uæ porro manifesta, quæ obscura signa vocitem, in libris de* Crisibus *dictum est, sed tamen etiam in hoc libro procedente sermone declarabitur.*

Prius autem ad ea quæ restant disputanda reuerto. Ergo bonum *aliquod euidenter quarto die signum appareat, nulla in ægroto sit periculi suspicio: fieri hic non potest quin septimo die morbus iudicetur. Siquidem nihil extrinsecus erratum fuerit.*[16] Erratorum *autem quædam admittuntur ab ipso ægroto, quædam ab ijs admirãdis medicis qui putant, nihil ab eo arte dignum gestum esse qui ad ægrotum accedens & sese succingens non vel cataplasma apposuerit,*[17] *vel vnxerit, fouerit, clystere indiderit, venam inciderit, cucurbitulas admouerit, confricuerit, cibum exhibuerit & nutrierit, vel quid aliud eiusmodi fecerit.* Hi *enim quotiescunque ad ægrum accedunt, toties peccant. Fieri igitur non potest, tot intereà erroribus admißis, vt* Crisis *septimo die, ad quem parata tendebat, eueniat. Siquidem naturæ motus pro sui ratione certis statísque circuitibus contingit: impeditur verò & ipsa ab extrinsecus in se admißis erratis statos seruare circuitus.* Proinde *ita vndequaque admirabilis* Hippocrates *dicebat,*[18] Natura *omnino sufficit.* In *hanc autem hæc extrinsecus, Cataplasma, inunctio, fotus totius & partis.* Qua *ratione &* Medicũ, *qui reuerà* Medicus *sit, naturæ ministrum appellat, non pharmacopolam quendam ex triuio.* Tantùm *enim hic à iusta ministri naturæ appellatione abest, vt etiã maximè contrarium nomen ipsi conueniat, dicatúrque iure & hostis & inimicus cum naturæ tum ægrotantium.*[19] Meritò *igitur, cùm quispiam nos alicuius ægrotantis euentum iubet prædicere, cum limitatione prædicimus, dicentes hunc talem tali die iri iudicatum: primùm si à nobis non ab alio vllo* Medico *victus ratio præscribatur.* Deinde *si ipse nihil peccet, at faciat omnia quæ iniungãtur.* Postremò *si nullus magnus error extrinsecus admissus sit, iã quænã sint hæc quæ extrinsecus errata admittũtur.*[20] (Sũ *etenim & hoc determinare pollicitus) tempus esse dicere fortasse videatur, si quis æger videlicet incendio in ædibus oborto, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante subitò cogatur aufugere, quanta ipsi noxa inde adueniat, quorsum attinet referre? Simili modo si tegmen aliquod ruere, vel parietem sentiat, ac de repente teneatur, & fugam moliatur.* Item

& si per tegulam quippiam defluat, vel pluuia largior oboriatur, quæ posteà in ægrotantis caput recidat, vel si alius quispiam quomodocunque ipsum irrigauerit, ita vt locum mutare, vigilare, & timere cogatur, non mediocrem certè & hoc ipsi ei offensam adfert. Similiter & vicinorum tumultus,[21] *aut quæpiam alia eiusmodi insomniæ causa ipsi ægroto adueniens, vel etiam triste aliquod nuntium & molestum pro damni quod adferat magnitudine etiam exactam accuratámque prædictionis certitudinem corrumpit.* Nam *quæ insomnia propter morbum ipsum inter prædictionem &* Cri*sim intercedit, nihil præsagia offendit.* Quæ *verò extrinsecus inopinata eueniũt, horum nihil præcognoscit* Medicus. Vnde *nec quãta ab illis futura offensa sit, potest conijcere, neque prædictioni pro morbi ratione ante denunciatæ, quicquã adiicere.* Hæc *itaque ipsa*

[22] Hippocrates *in ipso statim* Aphorismorum *initio complectitur his verbis:* Oportet *autem non solùm præstare se opportuna facientem, sed & ægrum & aßidentes &* exteriora. Si *placet, inquit, nostrorum scriptorum explorare & examinare veritatem, tu primùm* Medice, *omnia ritè gere, deinde ægrotus in omnibus se tibi præbeat morigerum: nihílque præ intemperantia peccet.* Ad *hæc adstantes nihil etiam ipsi ei delinquant: vt nę vel irã, hoc ipso quòd errant, ægroto concitent: vel mœrorem, eo quod intempestiuè quid nuntient, vel etiam noxam, eo quod minus inculpatè & accuratè in apparatu se gerant: inferant.* Quin *apparatus omnis ante* Criseos *tempus promptè & expeditè fiat, obsonia pulchrè parentur, quæ ministerij sunt, rite præstentur & inculpate.* Est *insuper & quartum genus eorum quorum rationem habendam esse præcipit.* Nominat *autem ipsum vno complexus nomine, exteriora.* Ac *licet id nomen multiplex sit, ipsum tamen quoque vacare culpa decet.* Etenim *pluuiæ, tonitrua, fulgura, vicinorum tumultus, canum latratus,*[23] *insultus latronum, ruina domus, defluens aqua, fluuius inũdans & irruens, incendia, plagæ inflictæ, atque eius generis omnia exteriorum nomine comprehenduntur.*[24] Hæc *igitur genera quatuor, quæ particulatim etiam multiplicia sunt, dum naturæ motus*

impediunt, frequenter circuituum ordinem interturbant & interrumpunt. Nam *vbi quartus dies manifestum & euidens signum decretorium attulerit: si neque* Medicus *quid peccauerit, neque æger, neque ministrorum quisquam, imò si neque extrinsecus error vllus admissus sit, septimo die necessariò* Crisis *occurret.* Licet *igitur intelligere* [25] *non alium esse qui accuratè præsagiat, & qui rectam victus rationem instituat: sed in vnum & idem ambo coire necesse est, futurum alioqui vt alterum ab altero corrumpatur. Sanè quod erratum quodlibet in victus ratione admissum* (Sic *enim appello hic vniuersam morbi curationem)* Crisim *impediat, abundè est demonstratum.* Quod *autem nec proba victus ratio siue status morbi &* Criseos *præcognitione & præsensione possit præscribi in* Commentarijs Methodi *medendi demonstratur.* Si *mutua igitur opera hæc omnino indigent: nõ alius certè* Medicus *rectè curauerit, alius exactè præsagiet.* Verùm *quisquis fuerit egregius, is & præsagiet & simul etiam curabit.* Sed *de his rebus alibi fusius tractamus.*

1 P*Ermultis sane quidem, &c.* Vult Galenus eum qui præscius esse velit diei de morbo iudicaturi, non diligenter modo in Hippocratis Prognosticon libris, de natura humana, aëre, locis, aquis, in libris itẽ de pulsibus à se cõscriptis & cæteris eiusmodi ad theoriam spectantibus, sed etiã in artis operũ tractatione pari quoque diligentia esse versatum, cùm neque speculatio (id enim est theoria) sine artis operibus, neque item artis opera sine speculatione quicquam aut certe parum posſint. Meliore tamen cõditione eum esse dicit & potiores eius esse partes, qui theoriam prædidicerit, etiã si ea sola contentus artem exercere negligat, quàm eius qui contra sine theoriæ cognitione experientię sese tradiderit. Nam hos Empiricos vocare solet, quos tanto odio prosequitur, vt passim in illos inuehatur. Non negat tamen Galenus illum ipsum qui theoria contentus artem exercere negligat, etiam à perfectione abesse, quod sic effert, ἐνδεῖ δ' οὐκ ὀλίγου οὐδ' αὐτὸς πρὸς τὸ τέλειον, legere enim malo οὐδ' αὐτὸς, quàm cum vtroque codice Græco οὐδ' αὐτός.

2 *Quæ ab Hippo. in opere Progno. tradita sunt.* De ægroti scilicet vultu

vultu, signis ex oculis, decubitu, vulnerum accidentibus, ferẽdi facilitate & cæteris id genus, ex quibus Crisis ne ad bonum an ad malum futura sit dignosci potest.

Tum deinde & quæ de constitutionibus. Græce scribitur, Δεύτερα δὲ τὰ περὶ τῆς καταστάσιος ἐν ἑτέροις βιβλίοις γεγραμμένα, &c. 3
Notat Gale. in præfatione cõmen. 3. in 3. Epid. Hippocratẽ solere appellare κατάστασιν non solum ambientis nos aëris temperaturam præter naturam, verùm & omnem etiam cuiusuis rei statum, idæam, formam seu conditionem, vnde sepe κατάστασιν τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῶν ὡρέων τοῦ ἔτεος, καὶ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος, id est, constitutionem anni, temporum anni, ambientis nos aëris, Imò etiam καὶ τῆς νόσου κατάστασιν, id est, morbi constitutionem, id est, speciem seu conditionẽ ex partibus talibus & tantis constitutam dicimus, vt Aphor. 12. commenta. 1. Hoc autem loco etsi simpliciter & sine vllo addito τὰ περὶ τῶν καταστάσεων, id est, de constitutionibus dicit, potes tamen indifferenter intelligere περὶ τῶν καταστάσεων τῆς νόσου ἢ περὶ τῶν καταστάσεων ἐνιαυτοῦ, id est, de constitutionibus morbi, seu etiam anni intelligere, cum ex vtriusque constitutione, statu & conditione diem Criseos possis præcognoscere. Huc accedit quod de cõstitutione cùm morbi tum etiam anni passim mentionem facit Hippocrates, vt Aphor. 15. commenta. 3. & sequentibus, item totis passim Epid. libris. Sicut de Aetatibus, & naturis ibidem etiam multa vt & in libro de natura huma. de locis, aëre, & aquis.

Artem dignoscendorum pulsuum. De pulsibus libros aliquot scripsit Galenus, inter quos sunt libri quatuor περὶ διαγνώσεως, & totidem περὶ προγνώσεως σφυγμῶν, id est, de dignotione & prænotione ex pulsibus. In his libris ac potissimum in iis de dignotione vult Galenus eum esse accurate versatum qui de Crisi futura bene velit diiudicare: de pulsibus autem nihil tractauit Hippocrates, vel quia in his sese non exercuerat, vel quia eam tractationem non magni esse momenti existimabat, quod notat Gale. lib. 3. Criseon capite vltimo. 4

Certè si in morbo acuto nullum periculosum signum habente. Haud dissimilia istis etiam docet cap. 4. lib. 3. Criseon de primo quaternario loquens his verbis, Oportet igitur mentem adhibere dili- 5

genter nunquid aliquod ſignum manifeſtum coctionis oſtendat. Nam ſi hoc fiat, neceſſe eſt vt ſeptimo die æger liberetur, modo interim nullus error admittatur. Sane ſigna manifeſta coctionis tantam vim habent vt ſi primo die apparuerint, reliquis tamen nullum periculum portendentibus, primo quaternario morbi ſolutionem ſubſequi ſit neceſſarium, quod & loco nuper citato docet. Quid autem per manifeſtū coctionis ſignum, quod ipſe paſsim σαφὲς, ἀξιόλογον, ἢ ἐναργὲς σημεῖον ἤτοι γνώρισμα πέψεως vocat, intelligat, docet cap. 17. lib. 1. Criſeon, de eo ipſo manifeſto die coctionis ſigno loquens, his verbis, Sic autem appello, inquit, ea quæ inter debilia ſunt & perfectę coctionis indicia. Perfecta porro coctio eſt, cum in vrinis verbi gratia ſubſedeat aliquid album, læue, æquale & continuum. Debilis quando ex aquoſa mediocriter ſubpallida, ruffa etiam ac tenuis, & adhęc turbulenta & talis permanēs apparueruit. Ex his intelligere licet manifeſtum ſignum coctionis medium eſſe inter σημεῖον τῆς τελείας πέψεως καὶ τῆς ἀμυδρᾶς ἤτοι ἀσαφοῦς, id eſt, ſignum perfectæ coctionis & obſcuræ ſeu debilis. Alias Galenus πεπασμῶν ἀξιολόγους μεταβολὰς, id eſt, inſignes coctionis mutationes dicit eas non quæ exquiſitę, ſed quæ quodammodo mediæ ſunt inter debiles & perfectas, ſeu quæ propius accedunt ad perfectas.

6 *Cæterum nihil ex hoc ſermone promouebit is qui lethalia, &c.* ὀλέθρια σημεῖα καὶ κινδυνώδη καὶ σωτήρια. Hæc qualia ſint declarat etiam Gale. cap. 14. lib. 1. Criſ. Coctionis, inquit, & cruditatis ſigna alui excrementa, & ſputa & vrinas ſtatuere oportet. Mortem autem atque ſalutem portēdentia ſunt ea quæ vnà cum iſtis excernuntur & quæ per totum apparent corpus. Quæ cum iſtis autem excernuntur ſunt, Cum alui quidē excrementis, glutinoſa, ſpumoſa, pinguia, aquoſa, candida, crocea, liuida, nigra, vt cap. 4. lib. 2. progno. & cap. 11. lib. 1. Criſ. Cum vrinis nebulæ vel ſuſpenſiones nigræ vt cap. 10. lib. 3. Criſ. Item ſubſidentiæ farinæ hordei craſsioris, foliis & furfuribus ſimiles vel etiam nigræ, virides liuidæ, fętidæ vt cap. 12. primi Criſ. & progno. 2. cap. 6. cum ſputis excernuntur viridia, ſpumoſa &c. vt cap. 5. lib. 1. Criſ. per totum autem corpus ſeu etiam per totius corporis partes aliquas apparent, icterus, ſudores, hæmorrhagia, naſus acutus, oculi con caui, extrema frigida, &c. de quibus lib. 1. progno. capitibus 5. & 6. Lethale porrò ſignum præcipuum & ad quod cætera conferri deb

ri debeant, est virium imbecillitas vt cap.10.libr.3.Cris.sane catalogum signorum malorum & lethalium reperias Progno.2.cap.10.quæ licet eo loco de purulentis dicantur, morborum tamen etiam acutorum communia sunt, Galeno lib.1.Crise.cap.5. Enimuero ad numerum etiam exitialium & lethalium signorum pertinent signa decretoria quę non decernunt vt Apho.12.commen.1.Et talis fuit sudor Philisci ordine primi consti.3.primi Epid.quem cùm tertio die ad occasum solis febris acuta prehendisset cum sudore, tantùm tamen abest: vt die 4. fuerit iudicatus, vt eo ipso omnia sint proritata & tandem sexto ad meridiem obierit. Quod autem signa coctionis Crisis acceleratiōnē & salutis certitudinē significent, discas ex Hippoc.Epid.1.& ex capitibus 3.& 5.tertij Cris. Fit enim tum coctio, cùm natura morbosas causas euincit.

Nam & periculosis symptomatis. Κινδυνωδῶν μὲν συμπτωμάτων παρόντων ἅμα τῷ τῆς πέψεως γνωρίσματι τῷ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν φανέντι &c. Periculosa symptomata simpliciter dicta cum signis coctionis euenire possunt: at periculosa aut periculosissima vel cum aduerbio κάρτα, id est, valde aut admodum periculosa dicta, quæ eadē & ὀλέθρια id est, lethalia & exitiosa dicuntur, nūquam, vt mox dicet, possunt. Quod autem vtrūque signorum tam bonorum quàm malorum genus magis & minus suscipiat, & prauum peius, pessimum magis & minus dicatur, docet Galen.lib.1.Crise.cap.13. 7

Si paribus diebus accessio fiat, sexto die. Nempe oportet Crisim in idem tempus cum accessione incidere Gale.cap.3.lib.3.Cris. & Hippocr.Epid.1.morbi, inquit, iisdem diebus iudicantur quibus & accedunt. Si ergo fingamus periculosa simpliciter symptomata adesse & simul coctionis notam quarto die apparere, die sexto aut octauo Crisis ad bonū fieri poterit. Signum enim vnum fortè persæpe multis debilibus fortius existit: vt cap.13.lib.3.Cris.Et coctionis nota nunquam malè apparet, vt ex historia Larisseæ virginis in Constit.3.tertij Epid.videre licet, & docet etiam Gale.cap.8.lib.1.Cris.Sed vtrum sexto an octauo Crisis continget, ex magnitudine & motu morbi dignosces, quod si verò periculosa symptomata quæ ipse κινδυνώδη καὶ ὀλέθρια vocat, multa & magna fuerint, coctionis autem notæ quarto 8

primum die nec antea visæ,atque ideo debiles apparere incepe-rint,septimo mors:proinde haud temerè est quod hic scribit: χρὴ δ' οὐχ ἥττον καὶ ταῦτα σκοπεῖσθαι τῶν κινδυνωδῶν τε καὶ σωτηρίων. ταῦτα autem dicit:τὰ τῆς πέψεως γνωρίσματα.id est,nec verò minus considerare oportet signa coctionis,quàm considerare solemus signa periculosa aut salutaria.Haud enim aliter ac signorum tam periculosorum quàm salutarium alia minus,alia magis,alia valde,aut periculosa aut salutaria esse dicimus,ita & signorum coctionis alia debilia sunt,alia manifesta seu media, alia perfecta: vt paulò ante docuimus etiam ex 18.cap. libr.1. Criseon: vnde scitè Galen.infert, διόπερ ἀκριβῶσαι χρὴ διαγνωστικὸν εἶναι τοῦ κατὰ δύναμιν μεγέθους τῶν συμπτωμάτων, id est, quamobrem accuratè perspexisse oportet symptomatum secundum vires magnitudinē &c. secundum vires autem, id est, secundum symptomatis cuiusque naturam.Nam alia signa bona sunt, alia meliora, alia optima,alia praua,alia peiora,alia pessima,alia cum viribus fortibus salutaria,cum debilibus periculosa. Et sanè huc respiciens Hippocra.dixit: Oportere ediscere signa omnia, & eorum vires inter se conferendo,eadē perpendere.3 .Prog.cap. 39.

9 *Verùm quomodo hæc magnitudo,Græce legitur,* ἀλλ' ὅπως μὲν χρὴ τοῦτο διορίζεσθαι τοῦ κατὰ φαντασίαν *&c.*Hoc dicit, Symptomatum magnitudinem secundum suas cuiusque vires imaginatione tantum delineantes concipimus. At in libris de Crisibus per hypothesim eam ipsam ab intellectu ad sensum transferimus & quasi oculis subiicimus.Artis medicæ Theorica præcepta in imaginatione consistunt,seu intellectu tantùm comprehenduntur. At tardiorum ingeniorum clariorisque doctrinæ gratia hypotheses fingi solent, quibus quasi in rem præsentem studiosos velut manu deducimus.Porrò autem quæ Crises ad quam magnitudinem symptomatum sequantur,videas capit.10.lib.3. Crise. & particularibus historiis passim in libris Epide.

10 *Diem quartum semper septimi esse indicem.* Ex Hippocratis doctrina quartus septimi est index,vt Apho.24.commen.2. & cōmen.1.in tertium Prog.De sua natura autem:id est, quantum in se est,& vt loquitur hic Gale.ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ,nullo siue intrinsecus siue extrinsecus superueniente impedimento, quod & ipse declarat,cùm dicit:Si nihil rarum & magnum superueniens impe-diat

diat. Rarum id vocans, quod rarò solet contingere. Magnum quod ingentem noxam adfert. Rara & magna sunt hęc quæ extrinsecus eueniunt, Incendia, fluuiorum inundationes, insultus latronum, ruinæ tectorum & cætera quæ paulò pòst enumerat. Nam hæc rarò quidem eueniunt, & si quando tamen fortè fortuna eueniunt, magna ægrotātibus causantur incommoda. Sed & intrinsecus etiam quædam eueniunt, quæ & ipsa impediunt, quo minus quartus dies, qualis sit futurus septimus indicet, quorum alia proueniunt ab ipsa morbi natura, alia ab ægrotantis habitu. Naturam porrò cùm dico, formam speciem, seu constitutionem intelligo, suis quamlibet vniuersalibus temporibus cō stantem, quam Gale. passim φύσιν καὶ εἶδος. Hippocra. τρόπον καὶ κατάστασιν vocat. Tunc verò morbi natura impedit, quominus quartus septimi sit index (quod tamen natura sua esse solet) vel cùm morbus est exquisitè peracutus: (nam talis primo quaternario iudicari solet) vel cùm acutus quidē est, sed vel tardè mouetur, vel vires robustæ sunt: nam talis nono, vndecimo, aut etiā decimoquarto iudicatur: vel etiam cùm est diuturnus. Per ægrotantis autem habitum (ἕξιν hic dicit Gale.) hic potes eam quæ tunc sit acquisitam per morbum corporis affectionem intelligere, quæ quidem vires vel adeò parum labefactarit, vt adhuc validę sint, vel prorsus ita deiecerit, vt imbecillas reddiderit: nā illo casu, morbus vltra septimum progatur, eóque à quarto non præindicatur: hoc verò casu deiectis nimirum viribus, Crisis septimum non expectat. Quod autem ἕξις ita interpretari possit, liquet ex eo quod Gale. duabus lineis post dicet, & ægrotantis vires validæ aut imbecillæ fuerint &c. id enim est ex ægrotantis habitu, & vt dicit ἐκ τῆς τοῦ κάμνοντος ἕξεως quartum septimū non præindicare sicut ἐκ τῆς τοῦ νοσήματος φύσεως, id est, ex morbi natura, εἰ τὸ νόσημα σφοδρῶς ἐπὶ τὴν κρίσιν ἢ ἀμυδρῶς κινοῖτο. si morbus vehementer aut obscure ad Crisim properet: potes quinetiā per ἕξιν, id est, habitū, temperaturam seu naturā κρᾶσιν dico καὶ φύσιν, intelligere. Nā hęc nomina ἕξις, κρᾶσις, φύσις, eadē significatione vsurpantur Galeno cùm alibi passim, tum maximè cap. 3. lib. 2. Criseon. Primum enim postquam eo loco calidam & siccam temporis constitutionem, regionē item calidam & siccam magnum prouentum tertianarum febrium causari dixit, statim subdit, τί δ' οὐχὶ καὶ τοῦ κάμνοντος ἡ κρᾶσις αὐτοῦ; id est, quid verò? An non etiam & ægrotantis temperatura? Et

paulò pòst, de tertiana febre loquens, ὃς γὰρ ἂν ἐν θέρει μὲν γένηται καὶ τούτῳ μάλιστα θερμὸς τε καὶ ξηρὸς, τοιοῦτο δὲ ᾖ τὸ χωρίον καὶ ἡ τοῦ κάμνοντος φύσις ὁμοία. &c. id est, quæ enim tertiana in æstate potissimũ calida & sicca euenerit, fueritque & regio talis, & ægrotantis ad hæc natura similis &c. Item cap. 4. lib. 3. δεύτερον δ' ἐπὶ τούτοις τήν τε ὥραν τοῦ ἔτους καὶ τὴν τοῦ κάμνοντος ἡλικίαν καὶ τὴν κρᾶσιν &c. id est, deinde verò ad hæc & anni tempus, & ægrotãtis ætatem & temperaturam &c. Et ibidem de anni tempore, ætate & regione quartanam causantibus loquẽs addit, καὶ ἡ φύσις τοῦ κάμνοντος μελαγχολικωτέρα. id est, & ægrotantis natura mage melãcholica, quin hoc loco ita, ἢ καὶ τῆς τοῦ κάμνοντος ἕξεως &c. Ex quorum locorum inter se collatione satis liquet Galenum nominibus κράσεως, φύσεως, καὶ ἕξεως indifferẽter vti. Alias habitus firmatam & inueteratam eóque solutu difficilem dispositionem significat: vt Apho. 28. Commen. 4. Verum enim tunc ægrotantis ἕξις, id est, habitus natura seu temperatura impedit quominus quartus septimi sit index, cũ ipsa est bibliosa, id est, calida sicca, præsertim si morbus peracutus est, si anni tempus, regio & ætas etiam calida & siccca sit: nam hoc casu morbus ante quartum, aut ipso quarto ægrotantem, vt plurimũ iugulat, nec sinit ipsum, qualísnam septimus sit futurus indicare.

11 *Sin quid eorum quæ extrinsecus.* Εἰ δὲ τι τῶν ἔξωθεν ἀδόκητον προσγένοιτο, &c. sic legit Venetianus codex : at legendum cum Basilien. Εἰ δέ τι τῶν, &c. Cæterum quænam sint ἀδόκητα, id est, quæ præter opinionem nec expectata eueniant, hoc ipso capite aliquot lineis pòst docet.

12 *Aut si etiam morbus vehementer ad Crisim aut obscure properet.* Hæc sunt illa duo quę intrinsecus impedire diximus quominus dies quartus septimum indicet, morbi natura, & ægrotantis habitus seu temperatura, quæ duo mutatis verbis hîc repetit, si morbus, inquit, vehementer vel obscure ad Crisim properet, quod ad morbi naturam, & ægrotantis vires validæ aut imbecillæ fuerint, quod ad ægrotantis habitum refertur.

13 *Et morbus non simpliciter acutus, sed peracutus fuerit.* Simpliciter seu absolute acuti intra dies quatuordecim iudicãtur, vt Apho. 23. Cõment. 2. quo fit vt hîc de his sermo non sit, sed de peracutis qui

tis qui intra ſeptimum iudicãtur,& peracuti abſolute dicuntur, quos definit Galen.Cõmen.1.in Aphor.7. eſſe,qui ſtatim adulti vigeant,per ſtatim autẽ intelligendum ait circiter quatuor primos dies aut paulò pòſt, quod ego interpretor circa quintum aut ſextum,ſeu,ſi vis,intra ſeptimum. Et vero peracutos quoſdam eſſe qui intra quartum iudicẽtur & peracuti exquiſite,ſeu, vt quibuſdam placet,diſtinctionis ab illis gratia,perperacuti dicantur,liquet ex Aphor.6.Commen.5.

Siquidem manifeſtum quarto die ſignum malum fuit. Signum malum in vrinis, nubecula nigra. Sedimentum ſimile farinæ craſſioris aut ſquamarum,tenue item,candidũ, furfureum.In ſcreationibus,ſputum candidum,flauum,glutinoſum,rotundum,viride,ſpumans. In alui deiectionibus, excrementum admodum aquoſum candidum, admodum item croceum,ſpumans, exiguum,glutinoſum,leue,nigrum,liuidum,pingue,fętidum,verſicolor,vt ſecundi Progno. capitibus 3.6.8.Quod autem in Gręcis codicibus ſic legitur, εἰ δ' ἀμυδρὸν, ὑπερβάλλει καὶ ἔτι τήνδε, expungenda dictio ἔτι, & legendum ὑπερβάλλει καὶ τήνδε. eo modo quo paulo ante hunc locum dixit, εἰ δὲ ταύτην ὑπερβάλλοι, ἔτι τὴν ὀγδόην, &c. 14

Quæ porro manifeſta quæ obſcura ſigna vocitem, in libris de Criſib. dictum eſt. Capite ſcilicet 17. lib.primi.Supra etiam in fine capitis 2.quid manifeſtum quid obſcurum ſignum vocaret, docuit, σαφὲς καὶ ἀμυδρὸν σημεῖον, dicit. 15

Quædam erratorum autem committuntur, &c. Eadem ferè quæ hic,habet etiam in ipſo ſtatim initio libri 9. Methodi Medicorum,inquit,ignorantia peccatur,aut errore miniſtrantium, aut ægrorum intemperantia. Hìc de ſolo eorum medicorum errore agere videtur,qui ne nihil agere circa ægrotum videãtur, res etiam non neceſſarias, imò ne vtiles quidem, aut ad morbum quicquam facientes,moliuntur, in quos inuehitur etiam libr.11. Metho.Non defuerũt,inquit,profecto qui & cucurbitula quoque ipſa ſunt vſi, eo tantum conſilio vt circa ægrotantem aliquid ſemper moliri viderentur. 16

Vel vnxerit. In Venetiano codice ſcribitur καταπιονήσειεν in 17

Basilien. κἰαιονήσειεν, ita vt mendi sit suspicio. Guinterius vel perfuderit vel adusserit, conuertit, in posteriore dictione secutus veterem interpretem, qui cauterizat, conuertit, & si autem vel καταιονήσειεν cum Venetiano, vel κἰενίζειεν (hoc pexuerit, illud, perfuderit significat) legere sensu integro posis, crediderim tamen καἰαχρίζειεν, id est illeuerit seu vnxerit, esse legendum, coniecturam adiuuat, quod vbi paulò pòst per nomina loquitur, dicit, εἰς δὲ ταύτην (τὴν φύσιν dicit) ἔξωθεν μὲν καἰάπλασμα, κατάχρισμα, ἐμβροχὴ ὅλυ τε καὶ μέρεος, &c. & per verba antè dixit, ἢ καἰαπλάσειεν, ἢ καἰαιονήσειεν, ἢ κλύσειεν, ἢ φλεβοτομήσειεν, ἢ σικυάσειεν, &c. Porrò inter errata quæ committuntur assumptorum per os nullam hic facit mentionem, sed admotorum tantum, admotis enim potius quàm assumptis medicamentis, morbus si fieri potest, abigendus est, quòd omnia fere medicamenta assumpta stomachum lędant, malique succi sint, vnde factum vt Asclepiades non sine causa eorum vsum sustulerit, & ad victus rationem omnem suam curã transtulerit, docente Celso in proœmio li.5. Sane hæc omnia cataplasmata dico, vnctiones, fomẽta, irrigationes, clysteres & cætera id genus ad diæteticẽ pertinẽt. Ea enim Galeno lib. vndecimo Metho. autore ex his maxime rebus cõstituitur, cibo, potu, perfusione, cataplasmate, alui ex clystere ductione & cæteris, quæ singula tempestiuè adhibita iuuant, intempestiuè nocent. Et ibidem, Calfacere, inquit, præcordia cataplasmatis aut perfusionibus non est perpetuo tutum, sed in iis tantum ægrotis quibus in toto corpore nullum erat superfluum. Cæteris omnibus extrema pernicies est.

18 *Natura omnino sufficit.* φύσις ἐξαρκεῖ παντάπασιν. Diuersis verbis sed eodem fere sensu Hipporc. initio, sectionis quintæ lib. 6. Epide. dixit, Naturæ morborum Medicæ. His autem axiomatis significat Hippocrates naturam esse (per hanc autem intelligo hic facultatem corporum dispensatricem) quæ sola morbos sanet, atque adeo quæ sola ad ipsos profligandos sufficiat. Sane Galen. dictum hoc Laconica & Hippocrati consueta breuitate interpretari videtur lib. 1. locorum affec. circa medium, cum scribit naturam morbos exiguos curare, in illis vero profligandis tantum egere externo auxilio, quos per magnitudinẽ ipsa sanare non posit. Natura ergo morbos exiguos sanat, & in his cu

randis sola sufficit. At in magnis morbis externo eget auxilio, vt pote ministro, & veluti coadiutore Medico, qui beneficio artis salubriũ insalubriúmque ipsa præeunte & viam monstrante natura, & ad hæc etiam arte pariter auxilia suppeditãte, morbum profligat, & sanitatem restituit. Neque vero par est quenquam existimare Hippocratẽ his axiomatis aut artem Medicam tollere de medio, aut Medicos de republ. exterminare, nullósq; omnino esse velle: quod forte intelligeret is qui hoc ipsius effatum ita ieiunè, vt dictum est, accipiẽdum putaret. Nam profecto longe alia mens est Hippocrati, quàm vt rem tantam, tam ciuitatibus vtilem & necessariam è mundo tollere velit. Sed neque etiã turbari aut hærere debet is qui audit aliâs, Naturã esse quæ sanet morbos, aliâs Medicum esse, aliâs vero, auxilia. Nam vt hęc effata vera sunt, ita profecto vere dicuntur & enuntiantur. Sed natura primo & maxime curat morbos, dum scilicet Crisi per sudores, vrinas, deiectiones, sputa, vomitus & similia noxios humores foras protrudit. Nam morborum Crises à natura fieri docet Gale. in extremo fine li. 16. de vsu part. Medicus secundario sanat tanquam naturæ minister, dum scilicet obseruat quid naturam grauet, quò vergat ipsa, & quà noxium humorem tentet propellere, & dum simul cogitat de adhibendo oportune conuenienti medicamento. Tertio loco, morbos curant auxilia à Medico artis præceptis instructo adhibita. Auxilia enim sunt materia quibus finem artis, id est sanitatem consequimur. Sic tria illa in vnum finem concurrunt, adeo non est absurdum vnius rei plures esse causas. Siquidem Solem & plãtam generare plantam, & Solem & hominem generare hominem, physica constantíque ratione dicimus. Cæterum notat Gale. in eum quem modo citaui ex Epide. locum Hippocratem effatis prędictis satis aperte indicare se non esse de eorum cœtu qui naturam artificio carere existimãt, sed fateri ingenue passim eam nõ solùm non artificiosam esse, sed plane artificẽ (quod & Zeno etiã facit apud Cicero. 2. de natu. deo.) consultricẽ & prouidam vtilitatum oportunitatúmque omnium, cõtra falsum Asclepiadis dogma, qui ipsam inertem impudentissime audebat asserere. Est autem notandum antiquum interpretem in ea sententia Hippocratis, Natura omnino sufficit, conuertendą negationem interposuisse & sic dixisse. Et secundum hunc modum dixit Hippocrates quòd natura non est sufficiens, quam tamen

negationem nec ſenſus poſtulat,nec Græci codices habent.

19 *Meritò igitur cum quiſpiam nos, &c.* Δεόντας οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπειδάν τις ἀξιώσει ἡμᾶς προειπεῖν ἐπί τινος ἀῤῥώστου τὸ μέλλον ἀποβήσεσθαι, μετὰ διορισμοῦ τὴν πρόῤῥησιν ποιούμεθα. Rogati,inquit, de alicuius ægritudinis euentu,circunſcriptè & cautè, idque meritò reſpõdemus,ne ſi aliter eueniret,ac reſpõderemus,falſi,& vani deprehenſi,mendaciique conuicti paſsim rideremur. Extrinſecus enim multa ſuperueniunt,quæ naturæ ordinem interturbant & interrumpunt & certum iudicium impediunt. Legendum autem hoc loco μετὰ διορισμοῦ, non cum Venetiano codice μετὰ διρισμοῦ.

20 *Sum etenim & hoc determinare pollicitus.* Hoc ipſo ſcilicet capite, paulò ante.

21 *Quæpiam alia eiuſmodi inſomniæ cauſa.* Contingit inſomnia vel propter vnum aliquod ex his quæ extrinſecus aduenire mox dixit, vel propter vim magnitudinémque morbi. Illa medici prędictionem impedit,hæc non item.

22 *Hippocrates in ipſo ſtatim Aphoriſmorum initio.* Aphoriſmo primo Commen.1.vbi etiam Galenus docet quid exteriorum nomine intelligat, vt ex eo loco nonnulla paucis immutatis huc traducta ſint. Quàm periculoſa autẽ ſint ea peccata quę vel abs medico vel abs ægroto cõmittuntur,docet etiam noſter hic auctor lib. 3. Criſeon cap. 5. quo loco cùm neminem vnquam vi morbi in declinatione periiſſe ſcriberet,eſſent autẽ quidam qui ſe multos ægrotos periiſſe vidiſſe in declinatione dicerent, ſubdit,Certum eſſe ſibi omnes illos erroribus pręcipue quidem ſuis ipſorum,ſed & etiam medicorum interiiſſe, qua ratione motus Hippocrates Conſti.1.primi Epid.dixit, Circa hæc te exerceas oportet: vt morbis auxilieris & non lædas, in quem locum Galen.Oportet ſiquidem inquit, Medicum ægris auxilium præſtare,aut verò ſanè ſi id minus poteſt,ipſos ſaltem non lædere. Notat porrò idem Gale.id eſſe dictum Hippocrati : propter quoſdam magnæ alioqui eruditionis viros : qui temporibus Hippocratis reprehendebantur,quòd minus oportunè vel venam ſecarent,ægrotos lauarent, medicamentum,vinum, vel frigidam exhiberent.

Insultus latronum. ἐφόδοις ληστῶν. De dictione ἔφοδος dicemus 23
infrà capite 6. lib. 2.

Hæc igitur genera quatuor. Medicus æger, aſsidentes, & exteriora, dum naturæ motus ordinatos impediunt, circuituum ordinem interturbant. Cæterum Medicus & æger duo ſunt ex his quæ cum tertio, vt pote morbo, artem perficere & curationem abſoluere docet Commenta. 2. in primū Epide. Ambos bellum morbo indicere, ipſúmque totis viribus nec vllo interea errato admiſſo oppugnare oportet, ſi ſanitas recuperanda ſit, plerunque tamen fit vt & æger & Medicus ſua caſtra deſerant & ad morbum deficiant. Aeger quidem, dum & ſuo vult indulgere genio, & Medici præſcripta negligere, Medicus, dum vel ignarus eſt & indoctus, vel ita audaculus & temerarius vt quicquid in mentem venerit nulla habita ratione perſonæ, temporis, loci, aſſumendorum aut faciendorum, id experiri conetur. Si ergo vel æger vel Medicus vel etiā ambo ſeſe non præſtiterint opportuna facientes, ordinatos hinc naturæ motus interturbari contingit. Sed enim hæc genera quatuor πολυειδῆ κατὰ μέρος ὑπάρχουσι, id eſt, particulatim etiam multiplicia ſunt. Nam primum, Medicorum alius eſt doctus & experiētia clarus, alius pharmacopola quidam è triuio indoctus & inexpertus. Alius audacior in experiundis medicamentis, alius timidior. Aegrorum alius mitis, alius moroſus, alius Medici præſcriptis parens, alius ſibi magis obtemperans. Sic aſsidentium alij officioſi ſunt, alij minime. Alij prompti ad miniſterium, alij tardi. Alij Medici præſcripta ad vnguem ſeruant, alij ægroti iuſsis magis obtemperant. Sequuntur exteriora, quæ & ipſa multiplicia ſunt, infiniti quippe ſunt caſus qui occurrunt & naturæ motus ordinatos impediunt, talia ſunt pluuiæ, tonitrua & ſimilia quæ & hoc ipſo loco Galen. percurrit, & commen. etiam primo in Apho. 1. Quàm periculoſa autē ſint ea errata quę ab ipſis ægrotis admittuntur, experientia didici in Ioanne Laurētio, Hydropotà cognominato, ciue noſtrate primario, ad ampliſsimum illum nundinarium cāpum, quem D. Lazari vocant, magnificè habitāte. Is anno 1556. Iulij die 7. febre acutiſsima quidem, cætera ſalutari, correptus eſt. Nam vrinas vel à primo die boni coloris & cum paucis ſedimētis, virtute etiam conſtate fecit, vnde à primo die futuram quarto die Criſim & expectabam & prædicebam, tum quia ce-

leriter morbus mouebatur, tum quia temporis constitutio & ætas (erat enim tum natus annos ad 35.) cum morbo concurrebant. Nec fefellit opinio. Nam eo ipso quarto vrinas & melioris coloris & cum copiosioribus, albis, leuibus & æqualibus sedimentis fecit, & adhęc sub vesperam copiose satis per totum sudauit, vnde mihi morbus perfectè iudicatus esse & re-vera dicebatur. Sed cum ille triumphum ante victoriam caneret, nec ad biduum tantum præscriptam à me victus rationem seruare posset, verùm ad pristinam victus consuetudinem citius quàm par esset redire, ac omnino sibi obtemperare, per cœnaculum quod habet satis spatiosum, obambulare, vino os colluere, eius vel tantillum haurire voluisset, morbi recidiuam incurrit. Itaque ab eo die, qui erat Iulij decimus, ab initio autē morbi quartus, hominem rursum in officio continui, & medicamento quod bilem duceret tempestiuè propinato, omnibúsque rite factis id sum consecutus, vt Iulij 13. ab initio autem morbi septimo, natura quæ semper superior morbo fuerat, Crisim tentaret, & ad bonum. Nam & biliosa ex residuo clystere die sexto iniecto & deiecit & euomuit, & aliquot horis post, sudauit largiter, sicque perfecte iudicatus est. Itaque cum ille à vespera septimi diei ad multam noctem octaui à febre immunis bene sibi habere, vt re-vera habebat, videretur, ægrè ferret autem aluum sibi esse suppressum, nec toto die octauo deiecisse nocte intempesta sub mediam noctē, reclamantibus licet assidentibus probè toto morbi tempore & diligētiss. officio suo functis, deambulare iterum per cęnaculum, aërem liberaliorē captare, frigida os colluere, ad vomitum sese digito in os immisso prouocare, & balanum sibi imperare voluit, existimans melius sibi fore, si euacuationibus copiosioribus naturā quoquo modo leuare posset, sed tātum abest iis omnibus factis vt melius habuerit, vt nono ab initio morbi, die omnia sint exacerbata, & in tantum, vt ni mature succursum fuisset, & ætas aliquid auxilij attulisset, tum actum plane de homine fuisset, qui tamen opera, & diligentia D. Petri Dandosillani Nauarræi medici nostratis clariss. tum in cōsilium mecum asciti seruatus, & cautior factus, vicesimo tandem dię perfectè iudicatus, etiam hodie salubriter degit.

25 *Non alium esse qui rectè præsagiat, &c.* Nemo potest, inquit, quando & qualis sit futura Crisis præsagire, nisi & præscribendę

diætæ

diætæ artifex etiam fuerit. Nam vel minimum in victus ratione erratum iudicium omne interturbat, quod docet etiam in fine cap. 5. li. 3. Crif. Neque enim inquit, conueniens victus ratio præscribi poteft, nifi ftatus præcognofcatur, neque de ægri falute vel morte alio modo manifeftam habere notitiam cõtingit, fed neque de Crifi nunquid futura fit aut omnino non erit: & cum fit, quanta aut qualis fit fciri poteft, fi præcognitio ftatus non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus & cæteris omnibus anteferendũ, ad præcognofcendum ftatum exercitatio, &c. Ex his intelligi datur eum qui male victus rationem inftituet, male etiam de euentu morbi iudicaturũ & futuram Crifim præcogniturum, & contrà, eum qui non præcognofcat futurã Crifim, male victum effe imperaturum. Hæc enim mutuis ftant auxiliis, Bene maléve rationem victus inftituere, & bene maléve futuræ Crifis diem præcognofcere. Sic alterum ab altero ftabilitur, aut vero corrumpitur & deftruitur. Obferuatione vero dignum eft quod Gale. victus rationem non in fumendis tantum, fed & in admouendis, educendis, faciẽdis & in fumma in vniuerfa morbi curatione & œconomia, de qua Comment. 2. in 6. Epide. confiftere dicit.

VNC ad id quod initio propofitum erat, reuertamur. Cùm quartus dies clarum aliquod & bonum fignum attulerit, feptimo Crifim euenturam præindicat, nullo ex his interea, quos recenfuimus, errore cõmiffo. Quod fi verò quis admitttatur, eius infpicienda eft magnitudo. Nam fi exiguus fuerit, continget etiam fic feptimo die Crifis: at eam tamen deficiet bonæ Crifis aliqua conditio. Dictum verò eft anteà quòd perfectè, falubriter, fine periculo, & omnia eiufmodi ad bonas Crifes pertinent. Sin error admiffus maior fuerit. haud amplius feptimo die Crifim fieri permiferit. Hic itaque diligenter *quemlibet animum adhibere par eft, & offenfæ magnitudinem fignis colligere.* [26] *Nam monumentis literarum ipfam prodere aut oratione explicare non folùm non difficile eft, fed & planè impoffibile. At verò arte difcipulum inftruere, vt hæc quoque perfectè intelligat poffibile. Sed huius temporis non eft hæc tractatio.* Mage

siquidem propria est commentationis de Crisibus. Rursum *igitur ad orationis seriem reuertamur, & propositam hypothesim in memoriā reuocemus. Sanè ponebatur ex hypothesi quarto die*[27] *morbo acuto existente & natura sua salutari Criticum signum manifestum & fortè euenisse: tum & hoc etiam, quòd scilicet nullo errore admisso bona omnino Crisis septimo die futura præindicabatur: tum quòd si planè leuis error admissus esset, ita quoque & in septimo, sed non tamen exquisitè bonam Crisim euenturam.* Quod *si magnus adeò esset error vt septimo quidem Crisim demeret, in insequentem verò aliquem transferret, hic magnitudini noxæ attēdere oportere monebamus.* Nam *diligens & solers huius magnitudinis indagator facilè intelliget in nonúmne diem, an in vndecimū* Crisis *recidet.* Sanè *morbi qui prorsus vacant periculo, ob errata diuturni esse solent.* At *qui natura sua, non sine tamen periculosis symptomatis sanitatem pollicentur: ob errata admissa lethales fiūt.* Quin *ij qui prorsus vacant periculo, multis subinde & magnis erratis admissis, in lethalium naturam degenerant: neque, opinor, mirum.* Nam *cùm in sanis grandia delicta lethalium morborum causæ existant, quid in ægris expectare oportet?* Perspicuum *itaque iam est quòd indicum decretoriorúmque dierum*[28] *ratio, quam nos docuit* Hippocrates, *non ab alio quopiam examinari potest, quàm ab eo qui perinde ac ille diætæ instituendæ fuerit artifex.* Hic *enim solus erratorum vim examinat pernoscitque, & solus item offensæ magnitudinem & diem in quem* Crisis *illabetur & recidet, intelligere potest.*[29] Vt *autem in morbis periculo vacantibus* Crises *tantùm tardant quantùm ex erratis interim noxæ ægri acceperint: ita in lethalibus præueniunt & præoccupant.* Nam *si in lethali morbo lethale signum quartus dies indicauerit: & in septimū diem mala præindicata sit Crisis, interea verò temporis erratum non ita exiguum admissum sit, septimum Crisis non expectat, sed interim morbus iudicio scilicet malo indicabitur* Sed *vtrum quinto an sexto: id cùm ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, necnon ex accessionum forma interstinguetur.* Nam *si imparib*

paribus diebus ipsæ accessiones fiant: & morbus sit peracutus, erratáque haud admodum exigua in ipso videlicet quarto committantur, nihil mirum erit hominem die quinto interire. Si verò in paribus accessiones fiant: nec morbus peracutus sit, nec item erratorum magna noxa fuerit: sextũ expectat. Cæterùm eiusmodi omnia indicum decretoriorúmque dierum speculationem confundunt & perturbant, quòd scilicet pauci medici rectè victus rationem præscribant, pauci ægri obtemperent, pauci suum ministerij munus inculpatè obeant, adde quòd pauciores etiam sint, quibus nihil externum sit aduersatum. Oportet igitur medicum accuratè cum curandi tum præsagiendi esse peritum. Accuratè verò etiam ipsum noxæ magnitudinẽ dignoscere oportet, vt si quãdo diẽ futuræ Crisis prædixerit: sed intereà offendi ægrum contigerit, mutare & ipse quoque prouidè posit prædictionem. Hinc perspicuum euadit tantùm abesse vt is qui pusillo abiectóque animo sit, singula quæ diximus, in ægrotis cognoscere studeat, vt ne ipsam quidem speculationem ediscere sustineat.

NAM monumentis literarum ipsam prodere. Cùm offensæ magnitudo magis & minus suscipiat, támque latè pateat vt in infinitum etiam extendatur, eius certè disciplina scriptis mandari non potest. Infiniti quippe non est scientia. Et verò vniuersalia in disciplinis tractanda sunt, particularia prætermittenda. Fieri tamen posse docet: vt discipulus τεχνικὸς, id est, artificiosus reddatur, hypothesibúsque fingendis, (quod passim fecit Gale. totis Criseon libris) offensæ magnitudo ita ponatur ob oculos, vt ea quæ alioqui erant infinita, ex vna hypothesi, intelligi possint. 26

Morbo acuto & natura salutari existente. Græcè legitur, τοῦ νοσήματος ὀξέος τε καὶ περιεστηκότος τῇ φύσιν ὑπάρχοντος, &c. Περιεστηκὸς τὸ νόσημα λέγεται μὴ θανατῶδες ἤτοι ἀκίνδυνον, id est, morbus salutaris dicitur minimè lethalis & perniciosus, sed periculo vacans & quo ægri liberari queunt, vt Commenta. in cap. 12 & 15. libri 3. Prognost. Liquet etiam ex eo quod paulò post dicit: τὰ μὲν οὖν ἀκίνδυνα τελέως νοσήματα χρονίζειν εἴωθεν ἐπὶ τοῖς ἀμαρ- 27

τήμασι, τὰ πόῤῥιεσνκα μὲν ὃ μὴν ἄνευ κινδυνώδῶν συμπτωμάτων ὀλέθρια γίνε) ὥπ τοῖς ἁμαρτήμασι. quo loco τὰ ἀκίνδυνα νοσήματα τοῖς μὴ πόῤῥιεσνκῶσι opponit, & si autē vterque codex habet, τὰ πόῤῥιεσνκα μὲν &c. putem tamen legendū, τὰ πόῤῥιεσνκα δὲ &c.

28 *Ratio quam nos docuit Hipprocrates &c.* Græcè legitur, λόγος, ὃν Ἱπποκράτης ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁδ' ἐξετασθῆναι πρὸς ἄλλȣ τινὸς ἐν τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ δύνα), πλὴν ὅσης ἂν ὁμοίως ἐκείνῳ τεχνικὸς ὑπάρχει περὶ διαίταν: putem hæc verba, ἐν τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ, vel corrupta esse vel mutila & truncata aliunde pendere, vel etiam è margine in contextum falsò esse regesta, quanquam & vetus interpres & Guinterius ea agnoscere videantur, cùm latina ea facere, sed nullo, meo quidem iudicio, sensu conati sint, vetus interpres hoc pacto, non est posibile vt experiatur & sciat concordiam eius per apparentiam, nisi ei qui habet ex prudentia regendi infirmos simile ei quē posuit Hippoc. Guinterius sic: Non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse &c. hæc verba, ἐν τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ. quia mihi nullum sensum reddere videbantur, omittenda censui.

29 *Vt autem in morbis periculo vacantibus.* Græca sic habent: ὥσπερ δ' ἐν τοῖς ἀκινδύνοις νοσήμασιν ὑστερίζουσιν τοσȣ̃τον αἱ κρίσεις, ὅσον ἂν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ πλημμεληθέντων οἱ κάμνοντες βλαβῶσιν: ȣ̃τως ἐν τοῖς ὀλεθρίοις προλαμβάνουσιν. Græca hæc ideo citaui, vt ostenderem Galenum τὰ ἀκίνδυνα νοσήματα τοῖς ὀλεθρίοις opponere: ἀκίνδυνα autē καὶ τὰ πόῤῥιεσνκὰ vnum & idem significare, vt hîc paulò antè docuimus.

Capitis duodecimi Summa.

DIcit eum, qui suo exemplo veri inuestigandi cupiditate illectus nullam vel honestorum studiorum molestiam vel temporis prolixitatem reformidauerit, sed nec vlli etiam in obseruandis subleuandísque ægrotis labori operæque pepercerit, non solùm accuratè diem, sed & horam etiam futuræ Criseos, aut etiam mortis posse prædicere. In quo ficta, vti solet, hypothesi tyronē vt clarius doceat, exercet. Inde fieri posse tradit vt quālibet etiam oculatus & curiosus obseruator in prædicendo, potisimum in firmorum signorum penuria, aliquando fallatur. Innuit tamen eum qui studiose obseruarit qua parte tempori morbi symptomata & plura & sæuiora fuerint, veritatem vt plurimum esse

esse assecuturum, & quò vergat morbus intellecturum. Monet item, si quis adeò importunus reperiatur, vt etiam nullis validis signis præsentibus Medicum cogat de die Critico, aut morbi euentu ferre sententiam: id vt timidè & circũspectè faciamus: & potius procrastinemus, iudicium differamus, imò verò omnino potius taceamus, quàm temerè pronunciando ex temeraria assertione decepti falsique in risum reprehensionémque incurramus.

CAPVT XII.

CONTRA [1] generosus quispiam & veritatis amans, quem nullus in rebus honestis labor deterreat, & qui neque theorematum difficultatem, neque temporis prolixitatem [2] aut exercitij laborem subterfugiat, ad prædictorum perfectionem veniet: vt non solùm diem pro certo aliquando, sed & horam ipsam in qua ægrotum quempiam vel iudicari vel mori necesse sit, possit prædicere. [3] Nã postquam aliquãdo diem, verbi gratia, mortis præcognouerit, inde consideret oportet, [4] in quo potissimum accessionis tempore æger maximè grauetur: nam si statim ea prehendente & inuadente refrigeretur vehementius, si vix calor reuocari possit, pallidus item maneat diutius, pulsus adhæc exiguus, nullus aut verò malus sit: motus præterea adsit pigritia aut tarditas, somnus veternosus, aut in summa tale quid æger patiatur: hoc sanè tempus maximè suspectum habendum est. Sin inuadens accessio moderata fuerit: at in statu vel delirantem vel cum impetu exilientem, aut implacidè habentem ægrotum videas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed vehementer inardescentem, vertigine affectum, caput dolentem, corde, id est, stomacho laborantem, aut id genus alijs affectum: hoc pariter tẽpus maximè suspectũ habere decet. Porrò verò si & accessionis initiũ & status moderatè se habuerint, sed declinatio animi quædã deliquia, sudores inæquales & frigidos vel circa caput tantùm, aut collum, aut pectus adferat: pulsus adhæc obscuros exiguósque efficiat, & his similia concitet, hoc etiam tempus maximè suspectum habendum est: claréque intelligendum ægrotum in pessi-

mo totius accessionis tempore esse interiturū. Quod si hoc determinatum apertè cognitúmque sit, nihil negotij superest mortis horam prædicere. Nam si secundo, verbi gratia, die vel quarto, aut etiam primo tertio & quinto vehementissimam accessionem inferentibus in sextum diem mors futura præindicata sit: accessionis autem pars difficilima grauissimáque in primo ipsius insultu percipiatur, sitq; hora, exempli gratia, sexta: non admodum operosum est hominem ea ipsa hora moriturum prædicere.[5] *Neque verò id iam, quod quis fortasse putauerit, astruere conor, fieri scilicet non posse, vt quis hac speculatione fretus falli possit: sed magna ex parte ipsum veritatem assecuturum esse non probabili oratione, sed re ipsa ostendimus. Cæterùm noui quosdam eorum qui optimis inuident, vim plerunque facere, dum nos semper futurum prædicere, licet interim nullum firmum signum habeamus, volunt,*[6] *quamquam aruspicibus auguribúsque superdiuinare & iterum iterúmque de cælo seruare permittant, cùm obscura sunt vaticinia. Deinde etiam obstrepunt nobis, quasi speculationis quæ captum humani ingenij transcendat, cupidiores simus. Quin ad hæc etiam in artis tractatione prædictiones exactè adeò examinant, vt nullum vatem exactius. Verùm enim illorum haud habenda ratio est, sed in ipsam veritatem collimare oportet: signorúmque vim & facultatem diligenti exercitio pernoscere, & cum tuto aliquid determinari poterit, tunc prædicere conemur: sin quid obscurum fuerit, sequentem diem expectemus. Quod si ne ipso quidem die quicquā certi possumus prædicere, tacere certè præstat, quàm temerè pronunciādo falli.*[7] *Tali equidem fiducia fretus non memini me in prædicendo sæpe diúque esse delusum: quamquam in ipso statim febris initio de tota ipsius natura sæpe tulerim sententiam, vel tertianam hanc quæ, vt fortè prehenderet, febrem esse prædicens, vel quartanam, vel quotidianam, vel harum quidem nullam, verùm continuam aliquam & acutam quartum diem excedere nequeuntem.*[8] *Sed enim non in omni principio euentum morbi licet agnoscere, nisi si fortè aliquod morbi speciē planè declaret: verū hoc iam operis de Crisibus propriū est.*

Contra

ONTRA *generosus quispiam, &c.* E fine præcedentis 1
capitis dictionis huiusce dependet initium. Nam vt illic docebat eum qui pusillo esset abiectóque animo non solum esse elaboraturum in iis quæ commemorat, circa ægrotos, explorandis & obseruandis, sed ne toleraturum quidem ipsam theoriam ediscere, ita hoc loco generosum Medicum cognitionis & scientiæ studio captum & ad labores subeūdos capessendósque non impigrum perfecte & tuto diem Criseos, imò verò etiam & horam qua morbus vel ad bonum vel ad malum iudicari debeat, posse & præcognoscere & prædicere docet: quomodo autē & qua ratione aperte satis declarat.

Aut exercitij laborem subterfugiat. Græce legitur, ὅτι τῆς ἀσκήσεως τοῦ πόνου ὑπειδόμενος. Sic male habet Venetus codex, sed legendum cum Basilien. τῆς ἀσκήσεως τὸν πόνον accusandi casu non gignendi. 2

Nam postquam aliquando diem, &c. Dies mortis præcognoscitur, vt cap. 10. lib. 3. Cris. cōsiderando & quāto morbus naturam superat, & grauiores etiam accessiones inspiciēdo. Si enim effatu dignus fuerit excessus, & parum resistere adhuc vis naturæ videatur, mors cito subsequetur: si verò contraria adfuerint, tardius. & ibidem paulò pòst· Quo enim die debet fieri accessio, in illo morietur, & qua eiusdem diei hora id accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus in vniuersum eorum quæ paulò antè diximus, & cap. 9. eiusdem libri docet quínam sint qui in accessionum principiis, qui in augmentis, statu aut declinatione moriantur. 3

In quo potissimum accessionis tempore. Accessio seu exacerbatio quæ παροξυσμὸς Græcis dicitur, vt Commentar. 1. Aphorism. 12. est totius periodi pars prior & peior, seu, si mauis, periodi pars, continens tres primas temporum morbi partes, principium dico, augmentum & statum, docente Galeno in libro περὶ τῶν ἐν ταῖς νόσοις καιρῶν, de periodo loquens his verbis, Ἔξεστι δὲ καὶ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον εἰς μείζω μέρη διελεῖν ὅλην τὴν περίοδον. εἴγε γὰρ εἰς δύο δυνατὸν αὐτὴν ὅλην διελεῖν. ἓν μὲν τὸ τοῦ πρώτου παροξυσμοῦ ποιοῦντας ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς ἄχρι τῆς ἐσχάτης αὐξήσεως. τὸ δὲ μεταξὺ ἐστὶ τῆς παρακμῆς καὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ δευτέρου παροξυσμοῦ, id est, Licet verò alia quadam ratione totam pe- 4

riodum in maiores partes diuidere. Siquidem enim in duas partes totam ipsam partiri est possibile. Vnam quidem primi paroximi partem à prima inuasione vsque ad vltimam remissionem facientes. Alteram eam quæ inter declinationem & secundæ accessionis inuasionem media est. Et paulò pòst· Ἄυτη μὲν ἐστιν ἡ εἰς δύο μέρη τομὴ τῆς μιᾶς περιόδου. τὸ μὲν ἕτερον μέρος αὐτῆς τὸ πρότερον ὀνομαζόντων ἡμῶν παρόξυσμον, τὸ δὲ ἐπ᾽ αὐτῷ δεύτερον, ἤτοιγε ἄνεσιν ὡς ἀρτίως, ἢ ὡς ἔνιοι διάλειμμα. Διάλειμμα γὰρ καλοῦσιν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἰατρῶν τὸ μετὰ τὴν ἀκμὴν ἅπαν ὅπως ἂν ἔχει φύσεως, id est, Vnius periodi hæc est in duas partes facta diuisio, appellantibus quidem nobis aliam ipsius partem priorem, paroximum. Aliam post illam secundam, vel remissionem, vt nuper fecimus, vel vt nonnulli volunt, integritatem. Integritatem enim vocant non pauci Medici eam totam partem vtcũque sese habeat, quę post statum est. Ex quibus locis intelligere licet paroxismum priorem esse periodi partem, tres primas temporum morbi partes complectentem. Ἄνεσιν vero, id est, remissionem, παρακμὴν etiam dictam vnà cum ea etiam parte quæ διάλειμμα dicitur, esse posteriorem ipsius dico periodi partem. Est tamen & cum prima periodi pars παροξυσμὸς dicta, quatuor omnes morbi tẽporum partes comprehendit τὴν ἀρχὴν δηλονότι, αὔξησιν ἤτοι ἀνάβασιν, ἀκμὴν, παρακμὴν ἤτοι ἄνεσιν, principium dico, incrementum seu augmẽtum, statum, & declinationem seu remissionem, quo casu posterior pars periodi solum διάλειμμα ἤτοι ἀπυρεξίαν, id est, intermissionem siue infebricitationem comprehendit, οὐ γὰρ ἄλλο τι τὸ διαλιπεῖν Ἱπποκράτης ὠνόμασεν ἢ τὸ ληγεῖν εἰς ἀπυρεξίαν, id est, Non enim aliud intermittere Hippoc. vocat quàm ad infebricitationẽ desinere, Galeno libr. de morbi temporibus. Ac quod paroxismus tres primas partes temporum morbi complectatur, sola declinatione & toto eo tempore quod ab ea est inclusiue ad initium vsque secundi insultus exclusa, liquet ex Aphor. 11. Commenta. primi, qui sic habet· ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή, id est, In ipsis exacerbationibus adimere oportet. Innuit quippe Hippocrates in paroxismis, id est, concitatioribus morbi motibus, quales sunt principium, augmentum & status cibum minime esse præbendum, sed tantum cum ij inclinantur, & vehementiam remittunt. Quod autẽ quatuor partes paroxismus etiam nonnunquam, vt dictum est, complectatur, ex hoc ipso loco intelligas, quo postquam Galenus de morbi principio

cipio & ſtatu fecit mentionem,ſubiungit.Porrò verò ſi & acceſſionis initium & vigor mediocriter ſeſe habuerint,ſed declinatio animi quædam deliquia,&c. adferat,hoc etiam tẽpus maxime ſuſpectũ habendum eſt,claréque intelligendum ægrotum in peſsimo totius paroxiſmi tempore eſſe interiturum,hoc autem dicit ægrotum etiam in declinatione eſſe interiturum, ſi in ea ipſa de quatuor paroxiſmi temporibus ſæuiora ſymptomata extiterint.

Neque verò id iam,&c. Vterque codex ſic ſcribit, καὶ τοῦτ' ἐστιν ὃ πειρῶμαι κατασκευάζειν νῦν, &c. Vetus interpres aliter legiſſe videtur,cum ſic dicit: Et illud non dico quod forſan aliquis putet, &c. ſecutus fortaſſe eam lectionem quam Baſilien. codex margini habet aſcriptam in hunc modum, καὶ ὃ πειρῶμαι, &c. credam ego, ſaluo tamen meliori iudicio,legendum eſſe, καὶ ὃ τοῦτ' ἐστιν ὃ πειρῶμαι,&c. eo ſenſu quam mihi videor expreſsiſſe. 5

Quanquam aruſpicibus auguribúſve, &c. Græca ſic habent, καίτοι τοῖς ἱεροσκόποις τε καὶ τοῖς οἰωνισταῖς ἐπιτεκθύεσθαι καὶ ἐπεξοιωνίζεσθαι συγχωροῦσιν ὅταν ἀσαφῆ γένηται τὰ μαντεύματα, quaſi innuat: Durius multo cum Medicis quàm cum aruſpicibus auguribúſve agi. Nam qui,vt ipſe inquit, præſtantiſsimis Medicis inuidẽt, vrgent eos & vel in ſignorum penuria,cogunt euentum morbi prædicere. Cum aruſpicibus tamen ſacra victimáſque iterare permittatur, itidem & auguribus non ſemel de cęlo ſed iterum iterúmque ſeruare, ſi minus rectè prima via quod venabantur olfacere aut deprehẽdere potuerint.Cæterum quod ad dictiones attinet, ἱεροσκόποι ſunt ij qui τὰ ἱερεῖα,id eſt,victimas & exta eorũ quæcunq; in deorum honorẽ litantur inſpiciunt,aruſpices latinis dicti. οἰωνισταὶ ἤτοι οἰωνοσκόποι,οἰωνοπόλοι Homero,Latinis augures dicti, qui ex auium volatu augurãtur,Galeno,Comment.in primum lib.rati. victus acut.quo loco docet vtrunque nomen nomine mantices(τὴν μαντικὴν autem Cicero primo de diuinatione præſenſionem & ſcientiam rerum futurarum interpretatur)contineri.Sane Aruſpices exta vt pulmones,cor & iecur inſpiciunt,potiſsimum autem caput iecoris hoſtiæ omni ex parte diligentiſsime conſiderant, quod ſi inuentum non eſt,nihil putant accidere poſſe triſtius.Et cùm triſtiſsima exta ſine capite fuerunt, quibus nihil videtur eſſe dirius,proxima hoſtia li- 6

tatur, in tauri opimi extis immolante Cæſare cor non fuiſſe ſcribunt. Apud auctores mentionem duorum clarorum aruſpicum reperias, Spurini apud Suetonium, qui immolantem Cæſarem monuit vt caueret periculum. Vmbritij, apud Plinium, quem ex triſtibus extis inſtantes inſidias Sergio Galbæ Imperatori ſacrificanti pro æde Apollinis prædixiſſe memorant. Obſeruant antè Aruſpices pecudis iecur nitidum atque planũ, an contrà horridum atque exile ſit, an etiam fiſſum. Cor cum capite an ſine capite, pulmo ſit inciſus nécne: nam ſi eſt, etiam in bonis extis dirimit & profert diem. Auguria verò apud antiquos tanto in prętio & honore fuere, vt nihil vnquam publicè nec domi nec militiæ niſi auſpicato gererent. Quin apud veteres qui rerum potiebantur, iidem auguria tenebant, nec magis ſapere quàm diuinare regale erat. Sic Romulũ & Remum vrbis parentes & conditores in condenda vrbe augurio auſpicióque dediſſe operam certum eſt, teſtante Ennio,

Curantes, magna cum cura concupientes
Regni, dant operam ſimul auſpicio augurióque, &c.

Celeberrimi augures apud Græcos fuere Calchas, Alitherſes Polydamas, & alij, quos celebrat Homerus vt Iliad. α.

Κάλχας Θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος·
Ὃς ᾔδη τάτ' ἐόντα, τάτ' ἐσσόμενα, πρώτ' ἐόντα. Nos ſic,
Calchas Theſtorides longè clariſſimus Augur,
Qui quod præteritum eſt, quod præſens, quódque futurum
Norat. Et Odyſſ. β.
γέρων ἥρως Αλιθέρσης
Μαστορίδης, ὁ γὰρ οἶος ὁμιλικίων ἐκέκαστο
ὄρνιθας γνῶναι, καὶ ἐναίσιμα μυθήσασθαι. Nos ſic,
Senior heros Altherſes
Maſtorides: nam hic ante æquales nouerat vnus
Auguria, omina, aues & non fallacia fari.

Et rurſum Ilia. μ. de Polydamante loquens,
ὧδέ χ' ὑποκρίναιτο θεοπρόπος, ὃς σάφα θυμῷ
Εἰδείη τεράων, καὶ οἱ πειθοίατο λαοί. Nos ſic,
Sic vates infit, penitus qui mente tenebat
Auguria, vnde ipſi populus accommodat aurem.

7 *Tali equidem fiducia fretus.* In Eudemi Philoſophi tribus quartanis affecti prædictione nunquam ſe fraudatum eſſe docet Galen. Comm. 3. in primũ Epid. Et ca. 4. li. 2. Criſ. dicit ſe inuadente acceſſ

acceſsionē nonnullos ſuos familiares eſſe contemplatum, quorum pulſus probè cognouerat, præindicaſſe autem nullius alterius quàm quartanę febris eſſe principium, atque ita eueniſſe. Et cap. 9. eiuſdem lib. de eo adoleſcente loquens qui circa Autumni finem primo die circiter horam quintam febricitare cum rigore. Secundo die circiter decimam ſimilem acceſsionem habuiſſe. Tertio, hora ſecunda etiam ſimiliter, ſubdit, Nobis igitur omnē febris formam diligenter conſiderantibus viſa fuit trium tertianarum complicatio. Et commen. primo, in Apho. 12. Conditionem morbi qualiſnam ſcilicet futura ſit, & ſingulas acceſsiones Medici quāplurimi dignoſci nō poſſe arbitrati ſunt, non tamen Hippocrates. Sed & in iis vt & in aliis exactè ſæpe propéque dixerim ſcientia certa, ſæpe etiam cōiecturis, ſed non citra artem factis, à veritate non longe abſuimus, ſed prope imò verò proxime acceſsimus & futurum vigorem & qualéſnam acceſsionum futuræ eſſent inter ſe viciſsitudines præuidentes.

Sed non in omni principio euentum morbi licet agnoſcere. Hunc locum malè conuertit Guinterius, cùm dixit: Verū in omni principio futurum cognoſcere non licet, niſi quis adamuſsim morbi ſpeciem perſpectam referat, &c. Græca ſic habent: ἀλλ' ἐπὶ πάσης ἀρχῆς οὐκ οἷόν τ' διαγνῶναι τὸ μέλλον, ἀλλ' εἴ τις αὖ ἀκριβῶς ἐμφανίζει τὴν τοῦ νοσήματος ἰδέαν. Nam illud τίς. quod Guinterius, quis conuertit, refert dictionem ἀρχῆς præcedentem: vt ſit, ἀλλ' εἴ τίς. ſupple ἀρχὴ. ſicut & Latinè, niſi ſi quod, ſupplendum principium: vt ſit ſenſus, niſi ſi aliquod principium, ſpeciem morbi planè declaret. Porrò autem principium ſpeciem morbi declarat in exquiſitis potiſsimum febribus, ſiue eæ intermittētes ſint, ſiue continuæ: nam eas ſtatim à principio noviſſe datur Galeno cap. 9. lib. 2. Criſ. Quæ verò ex aliarum mixtione variantur, difficile quidem, ſed non tamē impoſsibile in die primo cognoſcere. Sanè principium cum frigore partium extremarum ſine rigore cum pulſu inæquali, inordinato, paruo, debili, tardo quotidianam. Principium ſtatim cum rigore non mediocri, & cum pulſu primum quidem inæquali: inordinatóque, ſed tamen qui æqualis ordinatúſque citò fiat, in vna percuſsione, & in multis tertianam. Principium verò cum rigore paruo, ſeu potius horrore aut frigefactione tali, qualis per hybernū gelu ſentitur, aut cum tali ſenſu qualis ex laſsitudine ſentitur, quaſi confringatur 8

ſcilicet caro & comprimatur cum pulſu itidem paruo, debili, raro, tardo, quartanam arguit. Haud ſecus principium morbi cum febre acuta, paruo rigore, inſomnia, toleratione difficili, ſiti magna, nauſea & ſimilibus cauſum indicat. Cùm verò compoſitorum & commixtorum affectuum naturā difficile ſit primo die, præſertim homini non ſatis in ea re exercitato, agnoſcere: nihil mirum eſt, ſi non in omni principio liceat euentum morbi prædicere. Sed de hoc pluribus Gale. toto libro 2. Criſeon.

Capitis decimitertij Summa.

IN fine ſuperioris capitis vndecimi relicta ea, quę in manibus erat, hypotheſi per digreſsionem excurrerat Gale. in ea quę indicum Decretoriorúmque dierum ſpeculationem interturbant. Iam hoc capite abſoluto eo propoſito è diuerticulo redit in viam, & hypotheſim pręſumptam perſequens, docet diem bonę aut malę Criſeos præſagire.

CAPVT XIII.

ITERVM *igitur redeũdum ad propoſitum eſt:*[1] *dicendumq; quòd ſi quis ad primum quidem diem acuta febre corripiatur, at ipſi tamen periculoſum nullum ſignum adſit, ſed in vrinis aliqua coctionis nota ſit deprehenſa, huic*[2] *die quarto & nõ vltra morbus ſoluatur. Sin omnia contrà ad primum ſtatim diem lethalia deprehendantur, næ is planè intra diem quartum morietur. Quod ſi verò acutè quidem febricitet, nihil tamẽ ipſi lethale adſit, ſed & ne vlla quidem coctionis nota appareat, hunc ſanè ægrotũ quartò die liberatum iri non continget. Hic verò rurſum diſtinguere oportet, vtrum ſicut nulla coctionis nota ei adeſt, ſic &*[3] *longi tẽporis nota etiam nulla adſit: an verò præter quàm quòd coctionis abſunt indicia, longi etiam temporis ſigna adſint. Nam ſi vt coctionis, ita etiam & tẽporis omnino ſigna abſint. Circa ſecundum quaternionem morbus ſtatum accipiet. Sin longi quoque temporis ſignum adfuerit, omnino ſecundum quaternionem, hoc eſt ſeptimum diem excedet. Sed in quantũ tempus extendetur: id non licet in ipſo ſtatim initio dignoſcere, ſed*

ſequen

sequentibus diebus distinguetur. [4] Iam ex antedicta prænotione tantùm capies commodi ad probam victus rationem instituendã, vt intelligas oportere tantùm cibi indulgere, quanto vigor posterius futurus est. Cùm enim morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summéque tenuissimo victu vtendum est. Cùm verò minimè, sed pleniorem victum licet exhibere, tantùm de extrema victus ratione remittendum est, quanto extremis morbus fuerit remissior. Extrema videlicet statum morbi appellat. Sanè peracutum quoque morbum extremos labores statim habere dicit, hoc est, accessiones & symptomata: hoc verò nihil est aliud, quàm morbum vigere. Sed & secundo & tertio quoque die exactius multo intellexeris in quantam tẽporis longitudinem protẽdetur morbus is, qui in ipso statim initio indicat, quod secundũ quaternionẽ excessurus sit. In quarto verò etiã propius futurum statũ & Crisim conijcies. Nam si cruditatis temporisque signa nullo nec laudabili modo remitti videantur, etiam vltra tertium quaternionem longius morbus extendetur. [5] Sin manifestam aliquam mutationem faciat, neque tamen iam vllum coctionis signum in primo quaternione appareat, in tertio Crisis expectanda est. Quod si crudus adhuc morbus septimo die esse videatur, neque tamen insigne vllum & magnum tẽporis indicium habeat: sperandum est in quartum quaternionem hoc est, decimumquartum diem eius morbi Crisim extensum iri: ac id planè iri determinatum in vndecimo. Vt enim quartus septimi, sic vndecimus decimiquarti est index. Sanè vbi hic vndecimus manifestum aliquod & omnino fidum coctionis signum ostẽderit: in decimoquarto Crisim futuram prædicit: sin obscurum signum fuerit, iam alijs signis animum oportet attendere. Nam si morbus celeriter moueatur, [6] & nihil obstet aliud, forsan etiam & decimusquartus decernat: sin minus, decimoseptimo Crisis eueniet. Quod si die vndecimo nihil prorsus fuerit indicatum, fieri non potest vt decimusquartus decernat. Considerandus verò hic est etiam totius morbi motus. Considerãda & omnia alia cùm symptomata tum signa, ánne videlicet decimoseptimo, an etiam decimooctauo, an vltra

Crisis futura sperãda sit.[7] *Interdũ siquidem etiã his diebus morbi iudicantur: plurimi vicesimo, nonnulli etiam vicesimoprimo. Amborum porrò decimusseptimus est index: & magis quidem vicesimi: decimusoctauus autem solius vicesimiprimi. Iam verò si morbus quispiam mox ab initio non admodum celeriter moueatur,*[8] *sed quasi ardẽs inuadat, aliáque ipsi temporis longioris signa adsint: fieri hic non potest vt quis statim ab initio eius morbi statum præsagiat. Sed tamen constat satis ipsum intra decimumquartum diem non iri iudicatum. At in quantam temporis longitudinem protendi debeat, nondum manifestum est: sed prius constituere oportet ac determinare periculosusne sit morbus, an verò minimè. Nam si periculosus est, & præterea vires ægri imbecillæ, homo prius vita fungi præuertet, quàm morbus in longius tempus protendatur, sin periculo vacat morbus: procul omnino Crisis est. Neque enim nota longi temporis index celeriter iudicari potest. Quantum igitur temporis ipsi morbo exactè accedet, non modo non primo die aut secundo tertióve, sed ne quarto quidem deprehendere posse exactè sperandum est. Verùm in consequentium Decretoriorum dierum periodis perspicuum euadet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura: in tertio, accuratior. Nam si ad septimum vsque diẽ cruditatis & temporis indicia vehementiora appareant, ante vicesimum diem Crisis esse non potest. At si moderatiora fiant, aut permaneant æqualia, potest. Si igitur ante diem vicesimum decerni non posse manifesto noueris,*[9] *(noueris autem, vt dictum est, si temporis notæ vehementes fuerint) inspice tertium quaternionem, & si adhuc in eo etiam cruditatis temporísque signa intendantur, procul à vicesimo Crisim productum iri sperato. At verò æqualibus signis manentibus: hic quoque post vicesimum venturam dicere licet: sed iam tamen diem ipsum cognoscere non licet: verùm tertius quartúsque quaternio ipsum indicabunt. Nam si semper & magis magísque cruditatis signa remittantur, primo post tertiam septimanam quaternario Crisim morbi expectato.*[10] *Sin nulla insignis fiat mutatio, in quartam hebdomadam procedet. Morbi autem qui ad*

decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo moueťur: quadragesimo non citius iudicari queant. Quod autem quæ post quadragesimum fiunt Crises languescant, item quòd lentis coctionibus potius quàm subitis mutationibus tales morbi soluantur: [11] & nobis quidem dictum est prius: & alijs omnibus quibus ars Medica curæ est, ita videtur, sicut & Archigeni quoque. Sane interdum etiam in ijs diebus præcipites & subitæ mutationes fiunt, quemadmodum in ægrotis ab Hippocrate descriptis obseruare & deprehendere licet. Præcognoscendi autem ipsos dies Methodus hæc est. Nam signorum vires in vniuersum oportet eum cognoscere, [12] sicuti etiam monebat Hippocrates, qui futuri præsagiendi planè peritus esse velit. At plerique eorum medicorum qui eiusmodi cognitionem audent attingere, ad signorum numerum, non ad eorum vires respiciunt. Sed enim hæc in Commentarijs de Crisibus tractantur. Iam tempus postulare videtur, vt dissensionis causas attingam, conérque ipsam ratione & experientia dijudicatam componere. Nam his duobus alibi etiam ostẽdimus omnes, quæ in Medicina oboriuntur quæstiones & controuersias dijudicari.

Dicendúmque quòd si quis ad primum diem, &c. πάλιν οὖν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανιτέον, καὶ ῥητέον ὡς εἴτις κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὀξέως μὲν πυρέττει, &c. Eadem fere hypothesis est, quod & ante monui, libr.3.Crif.cap.4.quo loco τὸ νόσημα ἐναργέστατα ἔχειν σωτηρίας σημεῖα dicit, quod hic μηδὲν ἔχειν κινδυνῶδες σημεῖον, καὶ πρὸς τούτῳ μηδὲν τῶν ὀλεθρίων παρεῖναι, ἀλλὰ κἂν τοῖς οὔροις πέψεως τι γνώρισμα εὑρεθῆναι. Aequipollent enim hæc, manifestissima signa salutis habere, &, non solum nihil periculosum aut lethale habere, sed præter id etiam in vrinis verbi gratia, signum aliquod coctionis inuentum esse, quod etiam colligere licet ex cap.16.lib.1.Crif. 1

Die quarto non extra. Quemadmodum non solum nullo periculoso signo present, sed & coctionis nota primo etiam die apparente morbum intra quartum diem ad bonum iudicari solere innuit, ita primo statim die lethalibus signis apparentibus sine vlla etiam coctionis nota ægrotum ad malum iudicari, id est, 2

mori cõtingere affirmat,intra quartum autem,id eſt, tertio diẽ, quia vt peracuti de quibus nobis nunc ſermo eſt, primo die vehementiſsimam habent acceſsionem,ita eam quæ tertio die fit, primæ proportione reſpondentem nanciſcuntur. Per vehementiores autem acceſsiones Criſes fieri & morbos qui imparibus commouentur,citius Criſi terminari didicimus,vt commen.4. in Aphor.36. Ab hac tamen regula Philiſcus qui primus eſt Cõſtitu.3. primi Epide. exceptus eſſe videtur:nam licet hic primo die acuta febre correptus eſſet,ac tertio die ad occaſum pericuſa cum ſigna tum ſymptomata habuiſſet, extra quartum tamen (ſexto enim obiit)iudicatus eſt.Sed Gale.eo loco notat acceſsiones diebus paribus in eo factas fuiſſe,ipſumquemet ad diẽ octauum ſufficere potuiſſe, ni quintus ſanguinis puri ſtillã cum frigidis ſudoribus nec amplius recaleſcẽtibus,vrinis item nigris, attuliſſet,quæ omnia ſatis arguebãt eum acceſsionem ſexto die futuram perfere non poſſe,idem & Sileno, qui Philiſcum in ordine ſequitur,contigiſſe comperies. Porrò in acutis & peracutis lethalia & periculoſa ſigna ſunt hæc· Rigor inuadens ægrum iam debilem, Aphor.46.comment.4.Externę partes frigidæ internis ardentibus,ibidem Aphor.48.Labrum,oculus, ſupercilia peruerſa:ibidem Aphor.49.Difficultas ſpirãdi,delirium,ibidem Apho.50.Conuulſio & circa viſcera vehementes dolores,pauores per ſomnum,Aphoriſmis 66.& 67.Commenta.4.ſudor multus,frigidus, ibidem Aphoriſ.42. Extrema liuida & frigida Progn.2.& paſsim.

3 *Nota longi temporis.* Quia de morbis acutis & peracutis etiam nobis hic ſermo eſt,lõgi temporis indicia hic inaudire oportet, non quæ morbum ad quadrageſimum diem aut vltra protendi debere indicent,ſed quæ ad ſecundum quaternionem vt longiſſimum ſi peracutus ſit morbus, aut ad tertiũ aut vero quartum vt longiſsimum, ſi is tantum acutus ſit.Nam ſeptimus peracutorum, decimusquartus acutorum terminus eſt longiſsimus, vt Apho.7.Commen.1.& 23. Commenta.2.& infra cap.8.tertij,ſi qui vero acuti aut peracuti ſuum illum terminum excedãt,iam in aliorum naturã degenerantes neque amplius acuti dicuntur aut peracuti ſimpliciter ſed cum addito, vt infrà, indicia verò ſeu notæ lõgi tẽporis ſunt:Morbus non ita vehemẽs,motus eius tardus,humor ipſum committens frigidus,ſudores frigidi cum febre

febre mitiore vt Apho.37.quarti,mutationes toto corpore accidentes ibidem Aphoris. 40. febricitanti sudor superueniens febre ægrotum non deficiente ibid.Aphor.56. Variæ deiectiones, vt in fine cap. 11. lib.primi Cris. Quod autem dicit: Vtrum sicut nulla coctionis nota ei adest &c. intelligendum est duplicia esse & concoctionis & cruditatis signa. Alia siquidem exquisita sunt. Alia inter cruda & cocta media quæ semicocta dicuntur. Exquisita concoctionis signa sunt, in vrinis: contenta alba, læuia, & æqualia. In deiectionibus: Excrementum molle, coniūctum, subruffum. In sputis, sputum neque bili flauæ aut nigræ permistum. Media, in vrinis signa sunt: color subruffus aut subflauus, cum consistentia tenui. Nam quâ quidem tenuis: cruda existit: quâ verò talem habet colorem, iam cōcoquitur, vt Prognost. 2. & primi de Crisib. cap. 7. Item cum contenta alba quidem & leuia sunt, non tamen æqualia, sed diuulsa & minimè continua. Et in cæteris excrementis pari ratione. Prioris generis signa, nunquam cum signis longi temporis concurrant, quippe concoctio celeritatē iudicij & securam sanitatē indicat, vt Epid. 1. Posterioris verò generis signa cum longi temporis notis possunt concurrere. Dicit autem fieri interdum vt nulla neque cōcoctionis, neque etiam longi temporis nota die quarto appareat, quo casu docet morbum in secūdo quaternione finem esse accepturum. Hîc enim terminus est peracutorum quamlongissimus. Interdum verò longi quidem temporis signum adesse: nullum autem concoctionis tradit: quo casu docet etiam morbum secundum quaternionem esse excessurū, & iam non peracuti, sed acuti naturam induturum. Neque tamen definiri posse exactè dicit, in quantam temporis longitudinem protrahi debeat. Certum est autem morbū, si verè acutus sit, decimūquartum non esse excessurum: sed post secundum quaternionem eo longius iri protractum iudicandum est, quo vtraque signa cruditatis dico & longi temporis diutius perseuerauerint. In idem autem recidunt: nulla coctionis signa apparere, & cruditatis signa apparere, hoc Græce dicit Gale. τὰ τῆς ἀπεψίας σημεῖα φαίνεσθαι, illud οὐδὲν γνώρισμα πέψεως φαίνεσθαι, quibus indifferenter hoc loco vtitur.

Iam ex antedicta prænotione. Huc spectant, inquit, omnes præ- 4
cedentes de diei Critici præsagitione & præuisione hypothe-

ſes, vt Medicus perſpecto die Critico & cognito, probam victus rationem & morbo conuenientẽ queat pręſcribere, & hac ratione naturam ad morbi profligationem iuuare. Nam victus ratio in vtramuis partem plurimum valet, ad ſanitatem dico recuperandam, ſi probè inſtituta ſit, & ad mortem inferendam, ſi minus probè aut præſcripta ſit aut ſeruata. Aphoriſmus autem quem hîc citat Galenus, eſt Aphor. Commen. primi ſeptimus, & de ratione victus acutorum præter librum particularem hoc titulo inſignitum, habes Aphoriſmos à quarto ad vndecimum Comment. I.

5 *Sin mutationem aliquam manifeſtam.* Melidiam decimamquartam Conſtit. 3. primi Epid. pro exemplo huius theorematis habebis, quam, cum primis ei diebus muliebria apparuiſſent, quarto die vrinas boni coloris facere cœpiſſe, eſt veriſimile: ſed tenues, ac proinde cruditatem, quanquam non exactam, indicantes. Ea tertio quaternione, hoc eſt, vndecimo die perfectè iudicata eſt, &, vt notat Galen. naturæ robore ſeruata.

6 *Si nihil obſtet aliud.* Hoc dicit: Ni quod extrinſecus erratum admittatur, forſan & decimuſquartus decernat: qui ſi propter erratum aliquod non decreuerit, aut decreuerit quidem, ſed imperfectè: Criſis vel in decimumſeptimum, vel in aliquem decretorium ſequentium incidet.

7 *Interdum ſiquidem his diebus.* Hoc dicere velle videtur: Quanquam decimuſſeptimus & decimuſoctauus de ſua natura indices ſint, & prænuntij, fit tamen interdum, vt iidem ipſi decretorij etiam ſint: quod & itidem etiam de iis qui hos antecedunt dici poteſt: de quarto dico & vndecimo. Nam quanquam hi indices ſunt, ſeu prænuntij, decernunt tamen plerunque & ipſi, vt experientia deprehendere licet, de morbis, quod fieri cuipiã videatur, & quia quaternarium finiunt & quia alterũ incohant. Et quatenus quidem quaternarium finiunt iudicatorij eſſe: quatenus alterum incohant indices eſſe & prænuntij. Sanè ſi morbus aliquis primo, tertio, aut ſequentibus primis quaternariis, de incibus enim loquor, iudicari habeat: primis duodecim horis ipſorum indicum primos ſeptimanæ cuiuſque quaternarios finientium

tium, putà diei quarti vndecimi & eorum qui his proportione resondent, iudicabitur. Si iudicari non habeat, saltem postremis duodecim horis illorum dierum (de indicibus inquam loquor) indicabitur quid die decretorio proximè sequenti sit futurum. Et quia decimusseptimus vicesimi nonnullis, aliis decimusoctauus vicesimiprimi index esse videtur (huic enim vt ait Galenus discordiæ inter medicos initium) hic vtrisuis satisfacere volens Galenus vtrũque indicem & quaternarium suum, vt explentem ita alterum incohantem dicere voluit. Nos sequenti Commentario catalogum dierum surgentium ab ordine vtriusque decimiseptimi dico & decimioctaui contexemus, vt lectori indicemus indices dies ex doctrina Hippocratis & primos quaternarios finire & secundos incohare. Mirum autem cuiquã videri non debet quòd Galenus de morbis acutis loquens (illorũ enim Crises sunt) dierum etiam decimiseptimi, decimioctaui, vicesimi, vicesimiquarti & aliorum etiam mentionem faciat. Nã præterquam quòd acuti interdum suum illum dierũ 14. terminum excedunt, & in alios morbos degenerant, vnus etiam & certus limes ipsis assignari non potest: sed doctrinæ gratia hunc illis limitem assignamus: docente etiam Galeno Commentar. in cap. 6. & 10. tertij Prognost.

Sed quasi ardens inuadat. Græca litera habet post alia, νόσημα 8
μὴ σφόδρα ταχέως κινούμενον, ἀλλ' οἷον σμυχόμενον εἰσβάλλει, &c. Omnino ardens est causus exquisitus. Quasi ardens, &, vt hic dicit οἷον σμυχόμενον, quasi non omnino ardens est causus nothus, vel etiam pituitosus & iccirco mitior. Antiquus interpres νόσημα οἷον σμυχόμενον demersum, & in profondo delitescentem videtur intellexisse. Sic enim conuertit hunc locum: Et quando videris ægritudinem à principio sui moueri motu non veloci: sed febris erit debilis, quasi ipsa sit sepulta in profundo corporis, &c. Sed parum refert vtro modo conuertas, cùm ambo in idem ferè recidant. Dicit enim Galenus in iis morbis qui non celeriter admodum mouentur, ac proinde omnino ardentes nõ sunt, sed in quibus velut in profundo demersa febris delitescit, siue qui quasi ardentes sunt, concurrentibus ad hæc notis longi temporis non facilè esse ab initio statum morbi præsagire: sed ne in secũdo quidem quaternione id licere. Nam in eo secundo dico quaternario latius eóque incertius coniicere licet, cùm lon-

gius à Crisi absit morbus. At in tertio quaternione quasi morbo propius accedente ad Crisim, accuratius licet quid sit futurum coniicere. Sed quî liceat exemplis maifestissimis declarat. Porrò in quem diem recidat primus post tertiam hebdomadã quaternarius, videbis apertè in dierum ordine quos per quaterniones secundo Comment. digessimus.

9 *Noueris autem vt dictum est, &c.* Vterque codex legit, εἰ δ᾽ ὡς ἔρηται, σφοδρῶν τῶν γνωρισμάτων τοῦ χρόνου γινομένων, &c. cum tamen meo quidem iudicio legendum sit, σαφῶς ἂν εἰδέης, εἰδέης δ᾽ ὡς εἴρηται, σφοδρῶν, &c.

10 *Sin nulla insignis mutatio fiat.* μὴ πάνυ δ᾽ ἀξιολόγου γενομένης τῆς μεταβολῆς, &c. Si Crisis, inquit, primo post tertiam septimanam quaternario, id est, vicesimoquarto die non contingat, in quartam hebdomadam, id est in vicesimumseptimum procedet. Cęterum insignem mutationem nancisci, & indicari, idem esse docet Gale. Commenta. 1. in Aphor. 23. Quia vero de acutis nobis hic sermo est, dicit quòd si qui eorum intra diem decimumquartum (quem eorum quamlongiss. terminum esse suprà etiam ex Aphoris. nuper citato docuimus) imperfectè & per ἡμιῤῥόπους iudicationes fuerint indicati, & in quartam hebdomadam sine vlla magna mutatione progressi etiam fuerint, eos non solere ante quadragesimum iudicari, quo casu non iam acuti simpliciter sed acuti intra quadragesimum seu per prioris status immutationem aut etiam à sua specie degenerationem vocari solent, vt ex historia vxoris Epicratis quæ ordine quinta est Constitu. 3. primi Epidemion.

11 *Et nobis quidem prius dictum est.* In fine scilicet capit. 10. ex quo loco repetas licet quæ ad hunc locum faciant. Cęterum humorum crassorum & crudorum copia causa est prorogationis febrium, atque adeò quod Crises quæ post 14. sunt lentis potius coctionibus soluantur, quàm subitis mutationibus iudicentur, eóque maxime si nulla adsit phlegmone partis alicuius curatu difficilis, & si nullum extrinsecus erratum admissum sit, vt Commentario in caput decimum libri tertij Progn. Quod verò etiam ὀξεῖαι μεταβολαὶ, id est, subitæ & præcipites mutationes fiant in iis diebus qui post quadragesimum sunt, deprehendes ex Cleonactidæ historia, quem sextum ordine reperias Epid. 1. hic rigore

rigore primùm,deinde acuta febre correptus, octogeſimo vrinis ſedimentum rubrum habentibus & læue ſudore multo perfectè fuit iudicatus. Et qui in Dealcis horto iacebat,à recidiua quæ decimoquarto contigit,deiectionibus pituitoſis, albis,ſubfrequentibus,ſudore multo per totum corpus manante quadrageſimo perfecte iudicatus eſt.

Sicuti etiam monebat Hippocrates. Libri 3.Progn.cap.15.Oportet,inquit,eum qui ſit recte prædicturus ſanitatem & mortem in 12
quibus morbus pluribus diebus fatigaturus eſt,& in quibus paucioribus indicia & ſigna ediſcēdo omnia interſtinguere,ęſtimando vires eorum inter ſe,&c.Ex Hippocratis ergo doctrina non tam ſignorum numerum in prædicēdo quàm eorum vires perpendere oportet.Neque enim quæ plura ſunt, illa omnino paucioribus ſunt potentiora.Sæpe enim ſignum vnum forte multis debilibus fortius exiſtit,Galeno lib.1.Criſeon cap.13.

Finis libri primi Galeni de diebus Decretorijs Ioanne Lalamantio Hæduo interprete.

CLAVDII GALENI PERGAMENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER SECVNDVS,

Ioanne Lalamantio interprete & enarratore.

Capitis primi Summa.

QVæ ſuperioris libri capitibus aliquot fuſe dicta ſunt, hîc paucis & ſummatim repetit, ac ſimul proponit quid hoc ſecũdo Commentario ſit tractaturus.

CAPVT I.

SVPERIORE [1] *quidem, & eo qui hunc præcedit Commentario tota, quæ ex diebus* Decretoriis *ad artem* Medicam *dimanat vtilitas tradita eſt. Cur autem non omnes eodem modo de omnibus ſcripſerint, & id quoque antea dictum eſt.* Sed *in quonam ipſorum nõnullos errare, in quonam item alios rectè ſentire contigerit, id nondum eſt oratione explicatum.* Hoc *igitur primũ in præſenti libro repetendum eſt.* Deinde *& cauſa explicanda, ob ob quam neque omnium dierum numerus eſt decretorius, neque qui decernere nati ſunt, eandem omnes habent facultatem.* Cæterum *cum omnia quæ ad artem* Medicam *ſpectant partim experientia, partim ratione, partim etiam horum vtroque inueniantur probentúrque, danda certè hic opera eſt, vt ambobus inſtrumentis erratum conuincamus, rectè ſcriptum autem laudemus & probemus.* Porrò *autem ſi obſeruatos à me ægrotos hic adſcripſero ad confir*

mandum

mandum quod experientia in prædictorum dierum assertione primas tenet, eósque decernendi munere dotat, mentiri fortasse cuipiam videar, quo satius esse mihi visum est, illos quos Hippocrates *vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium consensu iudicij vir integerrimi, obseruauit, in* Commentarium *redigere.*

S*VPERIORE quidem & eo qui, &c.* Græca vtriusque 1
codicis litera sic habet. ὅσον μὲν εἰς τὰ τῆς ἰατρικῆς ἔργα χρήσιμον ἐν τῷ περὶ τῶν λόγῳ σύμπαν εἴρηται, cum tamen ex veteri interprete sensu ita postulante legendum sit, ὅσον μὲν περὶ τῶν κρισίμων ἡμερῶν εἰς τὰ τῆς ἰατρικῆς ἔργα, &c. Ea porro ex decretoriis diebus ad artem medicam dimanat vtilitas, quod eos morbos, qui die decretorio & eo potius qui primæ notæ sit quàm qui secundæ, iudicati sunt, sine vllo recidiuæ metu securius multo & fidelius iudicatos esse pro certo habeamus, quàm eos qui alio die, siue is Criticus sit sed inferiores notæ, siue non Criticus, sunt iudicati: id antea cap. 4. lib. 1. ex collatione septimi cum sexto pluribus demonstratum est. De duobus autem iccirco non omnes eodem modo scripserunt, quod alij non ante longam experientiam, accuratámque obseruationem. Alij non longa adeò expectata experientia, sed vna atque altera obseruatione contenti de iis scribere aggresi sunt. Cætera, de quibus se dicturum profitetur, suo loco tractabuntur.

Capitis secundi Summa.

ET hoc etiam capite Galenus pauca quædam eorum quæ sparsim antea de experientia dicta sunt, repetit, ac subdit. Oportere eum naturalis philosophiæ principia admittere, & in eiusdem partis libris esse versatum, qui dies Criticos velit per experientiam examinare, & de iis ipsis certum tandem ferre iudicium. Nam si quis eius partis philosophiæ, quę de natura est, principia admiserit, & in ea etiam diligēter fuerit versatus, is profectò & concedet & intelliget naturę motus esse ordinatos, ac proinde ipsam non quibusuis sed statis tātum diebus de morbis decernere, potissimum si materiam domare potuerit, fatebitur idem etiam ac intelliget superiorum corporum lationes, quæ & ipsa motus seruant constantissimos, hæc inferiora regere, & plurimum ad morborum Crises valere, imò verò efficere & causas esse vt septimani circuitus quaternariis circuitibus frequentius, tutius, & perfectius decernant.

CAPVT II.

T[1] *primum quidem quod ad experientiam attinet, id quod confusè indistinctéque antea, cum eius mentionem facerem, dictum est, definite iam & breuiter percurram, certísque limitibus circumscribam.* Id *vnum verò primum inter alia dictum est, dierum decretoriorum examinationem in omnibus passim ægrotis fieri non esse necesse. Illos solos eligendos, & in experimentum assumendos in quibus neque ipse* Medicus, *neque æger, imo neque assidentes quicquam errauerint, aut verò etiam eos quibus nulla extrinsecus noxa obtigerit.* Deinde *& hoc dictum est,* Morborum *principia non ex contemplabili quapiam & rationi innixa coniectura, sed ex ipsa energia & actione esse auspicanda, cum primum scilicet æger ipse manifestè adeò sensit morbum sic se inuadentem vt præsentem quempiam & obuium quemuis* Medicū *consulere deliberarit.* Tertium *& hoc dictum est, quomodo quis possit, cum in plures continuos & ordine sese consequentes dies* Crisis *diuisa fuerit, cuiúsnam diei propria sit dignoscere.* Nam *si quispiam, his prius non constitutis & perspectis ad examinandos per experientiam dies decretorios accedat, mirum in modum falletur.* Et *quod ad ipsam quidem experientiam attinet, talis ratio est.* Quomodo *verò ipsam eam ratione dijudicari & confirmari oporteat, deinceps percurram.*[2] Natu*ralem certè eum esse oportet, qui hæc discernat & iudicet, persuasúmque habere,* Naturam *omnino sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere.* Item *proprios etiam ipsam motus ordinatósque, si quid aliud habet, habere.* Horum *nonnulla ex libris de vsu partium licet colligere.* In *his enim accuratè demonstratum est, summum naturæ in animali fingendo artificium extitisse.* Nonnulla *verò etiam in fœtuum incremento, perfectione & partu.* Nam *in singulis animantibus vterum gerentibus suum exactè partus statutum tempus seruatur, natura videlicet ordinatos semper motus & ratos habente.* Sed *&*[3] *similiter etiam post*

editio

editionem in lucem cuiusque animantis fit auctio, sicuti & ætatis vigor perfectióque ac tandem etiam inclinatio statis definitísque subsequitur temporibus. Verum enim eum, qui libros de facultatibus naturalibus, & pariter etiam omnes alios quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus perlegerit, persuasum iri opinor, & admiratum [4] quanta cum prouidentia ordinéque naturæ motus procedant & progrediantur. Sane si quis hæc persuasus artificium simul & ordinem naturæ fuerit admiratus, ac recordatus ad hæc etiam fuerit quantum eadem ipsa natura cum prouidentia tum etiam ordine à cælestibus corporibus superetur, connatam credo inordinationem quandam terrestris huius substantiæ motui attribuet. Quin & omnem etiam pulchritudinem, quanta scilicet hic esse potest, omnem constantiam, omne denique quicquid hic est artificiosum cœlitus ingenerari affirmabit. At inordinatum & erraticum ex materia hac terrestri prouenire. Atque hæc Græcorum omnium, quorum memoria ad nos peruenit, primus Hippocrates credidit persuasúmque habuit, & post eum philosophorum præstátissimi. Ac nisi prolixior futura esset oratio, certè ad prædictorum dogmatum confirmationem, demonstrationum, quas illi adferunt, mentionem facerem. Verùm hæc præsenti instituto sint satis. Oportet igitur Medicũ, qui artis Hippocraticæ dignus esse velit, si quid aliud, & hoc quoque in iudicio de experientia ferendo domo venire persuasum, quòd scilicet Natura res quædam constans est & ordinata, item quòd proportionibus quibusdam definitis & circuitibus ordinatis motus eius fiunt, vbi scilicet ipsa materiam domuerit.[5] At ea quæ temere aliquando ordinéque naturæ confuso & perturbato eueniunt, tunc accidunt cùm illa non planè materiam vicerit, domuerítque, sed cum ab ea impeditur prohibetúrque suis modulis & proportionibus moueri.[6] Hoc si quis sibi persuaserit, & per experientiam didicerit septimi diei Crises tutas simul & perfectas esse, sine periculo, notabiles, claras, frequentes, nécnon etiam & eam quæ decimo quarto euenit, huic esse adsimilem, id si didicerit inquam, & præterea etiam quòd quartus septi-

mi sit index, subibit statim & de septenario considerare quippiam. Nam si primâ septimanâ bifariam diuisa quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus sit prænuntiat, sitque eadem secundæ septimanæ ratio, quomodo non intelliget quispiam septimanam quamque perfectam esse periodum, cum medium æquè ab vtroque extremo distet, & propterea quoque ad ambo extrema communionem similem obtineat? quod quartus quidem morbos qui primo die non cessarunt, soluere ipse molitur, vndecimus similiter eos quos septimus non discussit. Quod si morbus maior fuerit, quàm vt quarto die iudicari potuerit, hic quidem apparat ad Crisim morbum, at finem septimus imponit: pari ratione qui morbi septimo non quieuerunt, eos vndecimus iudicare conatur. Atque sic vel ipse iudicat vel decimoquarto iudicandum præparat, quo etiam die rursum similis incunda ratio est, in eandémque considerationem veniendum.

[7] *An verò numeri ipsi agere nati sint, an motus ordinatos sequantur, non agentes quidem ipsi, sed substantias quæ temporis spatio agunt concomitantes, philosophis considerandū relinquo.*[8] *In summa vero vbi quis admiserit id quod vtrisque pariter in confesso est, vt pote & cælestes substantias proprias semper motus proportiones seruare, & iam etiam in terrenis animalibus cùm inculpata planè sanitate fruuntur, alteri animali alterā esse gestationis vteri, partionis, incrementi, absolutionis, vigoris, inclinationis & dissolutionis numeri proportionem, is nimirum crediderit decretorios quoque dies & numerum quendam ordinatum habere, & esse interdum cum is ordinatus motus in morbis ab affectibus præter naturam confundatur & interturbetur.*[9] *Sane si quis, vt ante dixi, experientiæ sese totum tradiderit, septimanas sanéquam validas reprehendet, post has, quaternores.*[10] *Considerabit vero etiam is intercalares dies, puta tertium, quintū, sextum, nonum qua scilicet ratione factum sit vt facultatē decernendi habuerint.*[11] *Multò verò etiā magis inquiret scrutabitúrque de septimodecimo, decimooctauo, vicesimo, vicesimoprimo omnibúsque deinceps bis proportione respondentibus. Nam si in vicesimū diem tres septimanæ finiunt, vt*

censet

censet Hippocrates,*certe dicimũ septimũ vicesimi esse indicẽ oportet. Excidere autem è primo dierum decretoriorum ordine decimumoctauum & vicesimumprimum. Sin integræ hebdomades con numerandæ veniunt, decimusoctauus vicesiprimi index erit*, [12] *at rationem nullam decretoriam habebunt decimusseptimus & vicesimus.*

ET primum quidem quod ad exper. Primum inquit, summatim hic repetam & in pauca contraham id quod pluribus ante locis de experientia confusum inconclusum & indistinctum relictum fuit, cùm eius meminissem. Sic autem habet litera Græca: καὶ πρῶτον μὲν τῆς συγκεχυμένης τε καὶ ἀδιορίστου περὶ τῆς πεῖραν τε καὶ πρόοδον ἐμνημόνευσα πρὸς τοὺς διορισμοὺς ἀναμνήσω. Quæ autem hic quasi in memoriam suggerit Gale. fusius antea capitibus vndecimo, sexto & octauo dicta sunt 1

Naturalem certè eum esse oportet. φυσικὸν εἶναι χρὴ τὸν ταῦτα κρινοῦντα. Ἀπὸ τῆς φύσεως, id est à naturæ vocabulo philosophorum nonnullos nomen sortitos esse & φυσικοὺς, id est, Naturales nuncupatos docet Hippocrates initio libri de Natura humana. Porrò verò qui Physici seu Naturales fuerint appellati, tum demum intelligemus, cùm quid sit Natura didicerimus. Sanè Philosophorum præstantissimi Naturã duplicem faciunt. Vniuersam aliam, aliam particularem. Et vniuersam quidem eam vocant, quæ naturas omnes ipsa cohibeat, & complexa contineat, quæ eadem diuina & melior Natura seu ratio, aut etiam omnia regens & gubernans Pronæa dicitur: quam etiam nõnulli definientes dicunt esse vim quandam rationis participem atque ordinis tanquam via progredientem: id in summa nihil est aliud quàm Deus opt. max. rerum omnium δημιουργὸς & opifex: abs quo vt omnia proficiscuntur, ita in eum redeunt vniuersa. Hac significatione Naturam vsurpamus cùm dicimus: Natura nihil facit frustra. Natura rerum parens est & artifex. Natura mundus constat, & administratur: id enim est Pronæa & Dei prouidentia. Hoc naturæ significatum næ Poëtæ quidem ignorauerunt. Nam de ea vniuersa dico Natura. Ouidius libro primo Metamorph. sic cecinit: 2

Hanc Deus & melior litem Natura diremit.

Particularem naturam vocant vim quãdam sine ratione cientem motus in corporibus necessarios, quam definitionem approbare videtur Galenus cap.6 lib. primi de causis morborum, cùm dicit morbos qui cum fluxione fiunt, causari Natura à partibus principibus ad ignobiles propellente id quod redundat, sine tamen ratione aut mente. Quinetiam eadem vis facultas seu particularis Natura cap.1.lib.2.de causis Sympto.dicitur facultas omnis qua regitur animans siue à voluntatis nostræ, vt inquit ille, pẽdeat arbitrio, siue secus. Quo loco quanquam Galenus instituto suo seruiẽs de ea tantùm vi & facultate quæ animantia regit & gubernat, loquatur: nihil tamen prohibet quominus & ad alias etiam res quæ in vniuerso sunt extendatur, & sic mihi definiatur. Particularis natura facultas quædam est insita rebus, quæcunque ab vniuersa illa & priore natura, id est, Deo opt.max.creatæ sunt, & quæ cælis & ambitu etiã cælorum continentur, qua vi res ipsæ quandiu sunt reguntur, conseruantur, & ad agendum incitantur. De hac particulari partium mũdi natura locutus est etiã Ouidius loco suprà citato his verbis:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia, cælum,
Vnus erat toto Naturæ vultus in orbe
Quem dixere Chaos, &c.

Intelligendum verò est vniuersam Naturam nullam rem impedire posse, propterea quòd ea Naturis omnibus particularibus præsit, eásque cohibeat & contineat. Particularibus verò Naturis multa externa posse obsistere. Vtriusque Naturæ vniuersalis dico & particularis iisdem versibus Poëta videtur meminisse: dum sic lib.6. Aeneidos cecinit:

Principio cælum ac terras campósque liquentes
Lucentémque globum Lunæ titaniáque astra.
Spiritus intus alit, totámque infusa per artus
Mens agitat molem & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudúmque genus vitæque volantum,
Et quæ marmoreo monstra fert sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor & spiritalis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.

Quin & æque etiam apertè vtramque Naturam agnoscit & depingit Georg.4.in hanc sententiam,

His quidam signis, atque hæc exempla secuti,

Esse

Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
Aetherios dixere; Deum namque ire per omnes
Terrásque tractúsque maris cælúmque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum
Quenque sibi tenueis nascentem arcessere vitas.

Hinc etiã M. Manilius in Astronomicis ad Augustum cecinit:

Hoc opus immensi constructum corpore mundi
Membráque naturæ diuersa condita forma
Aëris atque ignis, terræ pelagíque iacentis
Vis animæ diuina regit, sacróque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Sane suo cuiusque rei naturalis semini tanta vis est ab vniuersa illa natura, id est, Deo opt. max. diuinitus & cælitus inspirata, vt quanquam ipsum cuiuslibet rei semen sit perexiguum, tamẽ si inciderit in concipientem cõprehendentémque naturam, nactúmque sit materiam qua ali augeríque possit, ita fingat & efficiat in suo quodque genere, partim vt tantummodo per stirpes alantur suas, partim vt moueri etiam & sentire & appetere possint, & ex sese sui similia gignere. Physici ergo seu naturales iure dicendi sunt Plato, Aristoteles, Parmenides, Melissus, Hippocrates, Galenus & quotquot cum his vtranque Naturam, vniuersam inquam & particularem posuerunt, id est, quos non puduit rerum omnium vnum motorem & auctorem principio & fine carentem agnoscere & admittere. Cùm è nostris hominibus & Christianismum professis reperiantur, prò dolor, qui particularem tantùm naturam admittant, vniuersam reiiciant, nec agnoscant: & ab illis ingenio summis & antiquitate nobilitatis viris, vt interim de Christianis taceam, ad Atheum Diagoram nescio quem deficiunt, inque Atheismum præcipites ruunt. Sed his ego bonam mentem è diuerticulo in viam redeo. Dicóque Hippocratem cùm dicit Naturam prorsus sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere, hoc dicere: Diuinam seu naturam seu rationem, id est Deum omnia gubernãtem & administrantem, omnibus & singulis mundi partibus ita prospicere & prouidere, vt is solus sufficiat, & per se sine vllo doctore, quæ opus sunt, agat. Quasi innuat. Particularem cuiusque rei naturam de se nihil posse: sed ali, augeri, conseruari & ad opus quẽque suum & functionem impelli & quasi sollicitari ab illa diuina prouidentia quæ vim suam toti mundo & sin-

gulis etiam partiũ eius partibus impertiat & inferat. Eam ipsam diuinam dico naturam Galen.lib.primo de Natur.facult. docet Hippocratem iustam nominauisse, eámque semper & miris laudibus extulisse & esse admiratum. Quinetiam quod eadem vis diuina & ratio summa quadam prouidẽtia corpori nostro prospiciat passim docet Galenus, nominatim verò & apertè libro secundo de vsu partium: de musculis brachij & vlnæ in hanc sententiam post alia loquens. Sed si quis vnquam alius opifex æqualitatis, & proportionis magnam habuit prouidentiam: certè natura habuit in animalium corporibus conformandis: vnde Hippocrates eam rectissimè iustam nominat. Et initio item lib. 17. At eo certè nomine, inquit, mihi subit viros illos admirari qui naturam aiunt arte carere, si statuarios quidem laudant cùm partes dextras sinistris æquales omnino fecerint. Naturam autem non laudant, quæ præter partium æqualitatem, actionem etiam exhibuit, ac prǫtereà statim vt animal genitum fuit, earum vsum ipsum edocuit. Id autem quale sit declarat initio lib. 1. eiusdem operis de vsu dico partium. Omne animal inquit, suæ ipsius animæ facultates ac in quos vsus suæ partes polleant maximè nullo doctore præsentit: alioqui cur paruus aper iis, quos adhuc exiles habet, dentibus mordere quidem: sed non ad pugnam vti conatur: iis autem, quos nondum habet, ad pugnam vti glisci? Qua igitur ratione dici potest, animalia partium vsus ab ipsis partibus doceri, cùm & antequam illas habeant, hos cognoscere videantur? Si etenim tria oua acceperis, vnum aquilæ, alterum anatis, tertium serpentis & calore modico foueris, animaliáque genita rupto putamine excluseris: illa quidem alis volare conantia antequam volare possint, hoc autem reuolui & serpere affectans videbis, quamuis molle & inualidum sit: multa in hanc sententiam toto eo loco dicuntur, ex quibus apparet Naturas animalium esse indoctas. Ipsam naturam per se sufficere. Summum eius in animali fingendo artificium extitisse. Eandem denique summa prouidentia corpori nostro prospicere. Cæterùm quod ad fǫtus incrementum, perfectionem eius & tempus partus attinet, altius paulo res mihi repetenda est, vt ostendam Naturam solertẽ artificiosámque esse, & motus item eius esse constantes & ordinatos. Huic igitur dicendi faciam initium. Maris genitura in vterum eiaculata, & ab eius non ore tantũ, sed & partibus omnibus ad sui oblectationem

nem attracta cum genitura fęminina solet concurrere. Et si quidem generatio, quæ est substantialis formæ huius, vel illius animalis in genitura tanquam in materia acquisitio, secutura sit, contractum vterum eam materiam facultate sua retentrice ita detinere & vndiquaque complecti oportet, vt ne specilli quidē mucronem admittat. Atque eo tempore alteratrix & formatrix facultates generationis velut ministræ in eandem animali generando subiectam materiam certatim agere occipiunt. Vt enim ex iniecto in vterum semine os fiat, neruus, cartilago, arteria, vena aut alia quæuis pars, alteratam prius esse oportet à qualitatibus quatuor calido inquam, frigido, humido, & sicco subiectam, vnde animal generatur substantiam: vt verò congruentē figuram, magnitudinē, situm, cōnexionē, apophyses aut epiphyses habeat, à spiritu formatore effingi eā oportet, quæ alteratur materiā. Ergo alteratrix facultas quatuor prędictis qualitatibus agens, sed potissimum tamen actiuis, seminis partem quamlibet ita immutat, vt ipsæ partes qualitatibus inter se maximè differant. Nam quamquam semen res calida sit, humida & alba: alteratrix tamen facultas particulatim ita ipsum immutat: vt ex eo, sed non tamen indiscriminatim partes has calidas, humidas, rubras, vt cor, renes, hepar musculos & similes. Illas frigidas, siccas, albas: vt ossa, cartilagines, neruos, arterias, membranas, & si quæ sunt eiusdem generis, efficiat. Formatrix verò seu facultas seu natura, aut si vis etiam spiritus formator subiectam materiam maris dico & fęminæ genituram, ita eodem ferè cum alteratrice tempore subigit, versat, componit & miscet, vt eam præparatam diuersarum partium constitutioni idoneam reddat & accommodam: & in eâ tandem membrana χορίῳ dicta inuoluta, compagem etiā, formamq; effingat & exprimat. Hic mihi verò geminū spiritū formatorē intelligas velim: remotum vnū, alterum propinquum. Remotus diuinioris cuiusdam originis est. Is est Deus opt. max. qui diuino quodam & arcano consilio & prout expedire intelligit, cuncta hæc moderatur & disponit. Hunc Moses libro primo Originum spiritū Domini appellat: & Nume. 16. Deum spirituum omnium rerum humanarum: id est, rerum omnium animatorem. Propinquus est semen, seu si mauis spirituosus calor semini connatus. Sanè Galen. lib. 2. de Faculta. natur. semen naturam vocat, & id artifici, vt verbi gratia, Phidiæ, sanguinem autem menstruum ceræ, id est, materiæ

proportione respondere dicit. Aliis verò locis semen & sanguinem menstruum subiectam animali generando substantiam vocat. Et vero initio libri primi de semine Galenus testatur Hippocratẽ dicere semẽ duorũ corporis nostri principiorũ habere rationem, opificis dico & materiæ, vt hic nihil hęrere, aut circũagi sit opus, si semini modo opificis nomẽ, modo materiæ accõmodẽ. Ergo spiritus ille formator semini connatus, seu spirituosus calor à seminis humiditate excitatus (sunt enim humida omnia flatuosa, maxime si vel calida sint vel calido loco conclusa, quale est semẽ in vtero) & ab illo diuiniore spiritu adiutus & impulsus ipsum semen distendit, & haud aliter ac fermẽtum mazam, in omnem dimensionem adauget ampliátque. Augetur vero quoduis animans non toto solum eo quo vtero gestatur, sed & toto etiam eo ex quo æditum est in lucem tempore ad perfectam vsque & florentem ætatem, ídque nutricis facultatis interuentu: nutritur autem fœtus in vtero sanguine mẽstruo, quem attrahit per duas illas venas & totidem arterias quæ à vasis vteri dehiscẽtibus & osculis suis primum χορίῳ adhærẽtibus, deinde per ipsum vario modo implicatis sensimque postea coeuntibus, in allantoidem & amnion tunicas tandem insertæ infantis vmbilicum constituunt. Postquam autem æditus in lucem fœtus est, cibo & potu, his scilicet qui edendo sunt & bibendo, nutritur. Verum enim vt paucis totum hunc locum absoluam & compendio exprimam fœtus incrementum, perfectam eius conformationem & partionem, sic paucis accipe. Ex vtriusque parentis genitura, in vtero retenta, & membrana conclusa obuolutáque & adhæc etiam sanguine menstruo enutrita ac proinde etiam incrementum capiente, spiritu vtroque formatore opem conferente, post viginti verbi gratia dies caro fit, informis videlicet & rudis quædam massa quæ & ipsa processu temporis spiritu itidem opifice ita distinguitur vt vnumquodq; in ea ad sibi simile se conferat, densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum: feruntur autem ita singula in proprium locum ad ea quibus cum naturæ similitudinem habent, & è quibus etiam originem duxere. Nam vt non ex omni ligno fit Mercurius, ita non ex quauis seminis parte indiscriminatim fit quælibet corporis pars, sed determinatum fit à determinato. Itaque post eam partium ad sibi similes secessionem, iam manifeste corporis cum interna tum externa distinguntur, quod in

mascu

masculo fit die tricesimo, in fœmina die quadragesimosecundo, id quod experientia compertũ esse docet Hippocra. in permultis mulieribus quæ puerum abortiuum paulò ante diem tricesimum, sed eum prorsus indistinctum inarticulatúmque edidere. Qui vero post eum diem aut etiam illo ipso eiecti sunt, omnes articulatis membris compositísque esse visi sunt. Iam ergo genitus infantulus est, cui iam adaucto cum mater satis alimenti suppeditare non possit, & copiosius tamen efflagitet, tum sese iactando membranas abrumpit, & vinculis solutus foras prodit, quod fit, vt docet Hippocrates, mense vt longissimum decimo, quo scilicet tempore vterus cum fœtus magnitudine offensus, tum effusi humoris, qui membranis continebatur, acrimonia irritatus vi sua expultrice insurgit, & ponderosam molem foras nititur protrudere. Hactenus de fœtu. Quod autem καθ' ἕκαστον ζῶον ἡ τοῦ γένους οἰκεία προθεσμία τοῖς κυουμένοις ἅπασιν ἀκριβῶς φυλάττεται, vt hîc dicit Galenus, id est, in singulis animantium generibus, gestatis vtero suum exactè partus statum tempus seruetur, id cùm aliis historiæ animalium auctoribus, tum potissimum ex M. Varronis de re rustica lib. 2. licet intelligere. Nam is capitibus quarto libri prædicti docet, Scrofas quaternis mẽsibus vẽtrem ferre, quinto, Oues pręgnantes esse diebus centũ quinquaginta, id est, menses quinque. Vaccas, mensibus decẽ. Sexto, Asinas duodecimo mense conceptum semen reddere. Septimo, equas mense duodecimo die decimo parere. Octauo, Hinnum, qui ex equo & asina est, itidem vt equum in ventre esse menses duodecim. Mulum, qui ex equa & asino est, mense duodecimo gigni docet Plin. lib. 8. cap. 44. Galinaceis pullis bis denis diebus opus esse, pauoninis ter nouenis vt excudantur, docet idem Plinius lib. 10. cap. 59. & Varro lib. 3. cap. 9. Certe Hippocrates in libello περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri, pecora & feras ait eadem qua homines ratione illo ipso tempore nec vltra solere parere quo consueuere, quòd scilicet singulis animantibus statum tempus esse necesse est, quo cum fętui parcius alimentum suppetat, tum partio instet. Eius hæc sunt ex eo loco verba, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τοῖσι θηρίοισιν ὁ τόκος παραγίνεται ἐν χρόνῳ ᾧ ἕκαστον τίκτει, οὐ μακρότερον. ἑκάστῳ γὰρ τῶν ζώων ἀνάγκη ἐστὶ χρόνον εἶναι ἐν ᾧ ἡ τροφὴ σπανιωτέρη ἔσται τῷ ἐμβρύῳ καὶ ἐπιλείψει, καὶ ὁ τόκος παρέσται. Quod ergo suum pariendi tempus singulis animantibus statum sit & præfixũ Hippocraticum

est & Galenicũ etiam dogma,quod Aristoteles c.10.lib.4.de generat.animaliũ magna ex parte pro vitę spatio cõtingere docet. Non desunt tamẽ magnæ eruditionis viri qui ab hoc vniuersali axiomate hominẽ excipiendũ esse cẽseant,quòd mulierẽ nõ stato semper tẽpore, sed septimo & nono mẽsibus frequentissime, decimo rarius,vndecimo & sequẽtibus rarissime parere attestãte experientia dicant.Et hanc opinionẽ sequi videtur Aristoteles qui cap.4.lib.7.de natura animalium,sic scribit. Sed cùm cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiant (vnum quippe pariendi tempus statum omnibus est) homini vni multiplex datum est. Nam & septimo mense & octauo & nono parere potest, & quod plurimum decimo. Nonnullæ etiam vndecimum tangunt.Et problemate 41. Sectionis 10.ad alias causas quibus fiat vt homo maximè inter omnes animantes claudus oriri possit, hanc prætexit. Hominem scilicet solum ex omni animantium genere varia generationis tempora obtinere.Nam & septimo,inquit, & octauo & decimo mense venire in lucem potest: quo loco Commentator notat Aristotelem noni mensis non meminisse, aut quia id valde notum esset, aut quia id excidisset ei qui excripsisset. Alexander etiam Aphrodisæus septimi,octaui,noni & decimi mensium meminit, vt liceat intelligere ipsum, menses illos inter τονιμὸς, id est, eos quibus partus contingat reponere. Nam is problemate 26. Sectionis 2.quęrit, Cur septimestres simul atque editi sunt nõ emittant vocem,nonimestres verò emittant.& problemate 46. Sectio.quintæ rogat etiam, Cur septimestres viuant, octimestres nequaquam,quo loco etiam decimestrium meminit. Sed & Plinij quoque ea est opinio. Is enim libri 7. Historiæ Natu. cap.5. Hominem tanto anno & incerto gigni spatio tradit. Quin & Cæcilius apud Gellium lib.3.cap.16.ex Menandro sic canit:

Insolétne mulier decimo mense parere?
Pol nono quoque, septimo atque octauo.

Et Plautus in Cistell.

Tum illa quam compresserat, decimo
Pòst mense exacto hîc peperit filiam.

Ego verò (liceat id mihi bona cum eorum venia dicere qui aliter sentiunt)sum in ea opinione vt putem fœminas homines inter cæteras animantes stato suo & legitimo non vago & incerto tempore parere.Ipsis autem statum pariendi tempus à Diuina

na seu Natura, seu Prouidentia nonum mensem aſsignatum esse & attributum, citra quem terminum si mulier parere anteuortat, vel vltra eundem etiam tardet, iam non stato & pręfixo sibi à Natura tempore, sed præter tempus parere dicetur, ijs præsertim qui ad exactam calculi subductionem rationes inire solent, & mensem cœptum pro completo supputant. Nam ijs qui non ita rigidè seueréque res examinant, si per dies paulò plus minus septem partio nonum mensem præoccupet, aut verò post eundem tot diebus tardet & de futuro tempore, id est, decimo mense aliquid posterius occupet, etiam sic quidem Nonanus partus esse dicetur: ijs ipsis scilicet nouem mensium tempus non exactè adeò circũscribentibus & veluti limitibus præfinientibus, vt ad plures paucióresve dies extendi non poſsit. Nihil est enim in rebus sublunaribus quod motus vsqueadeo certos, ratos & constantes habeat, vt eodem semper momento recurrat. Euripus Calchidicus in reciprocando cursu, Oceanus Britannicus in accessu recessúque constantissimus est. Tertianæ febres quartanæque in motu & reuersione ordinem suum conseruant. At illorũ motus paulò attentius obseruantibus, pręuertere nonnunquam ea, nonnunquam tardare deprehendentur. Id in anni temporibus cernere etiam licet. Nam neque Ver, neque Aestas, neque aliorũ vllum stato adeo tempore redit: vt nõ de finitimis aliquid suffuretur. Nam Ver plerunque de Aestate aliquid decidit, Aestas de Vere aut Autumno aliquid aliquando vsurpat, vt hoc anno qui Christi est Millesimus quingentesimus quinquagesimus sextus, quo scilicet Aestas magnam partem hinc Veris, illinc Autumni ita sibi vendicauit, vt sub finem Maij in nostro Ducatu Burgundiæ fruges demererentur, & sub Iulij finem publicè vindemiaretur. Item medio Augusto arbores denuo florére & frondére, vites gemmare, pampinósque & vuarum rudimenta producere inciperent. Et notat Ioan. Picus Mirandula Nepos, cap. 5. lib. 3. de pręnotione secũdum naturã, anno à Christi Natiuitate Millesimo quingentesimo quinto, quo tempore ipse scribebat, mense Ianuario in agro Bononiensi violas floruisse, Coccigem & Cicadas cecinisse, ordea & frumenta spicas, flores etiam & gemmas & folia arbores emisisse. Sed è diuerticulo rediens in viam, dico, Nonum mensem statum esse mulieribus & præfixum à natura pariendi tempus, & qui ante hunc mensem nascuntur, suo profectò mense haudquaquam nasci,

argumento quòd tales partus minimè vitales sunt, aut si sunt, (quales soli septimani esse & verè quidem traduntur, vt postea in confirmando tertio axiomate dicemus) imbecilles sunt, minus validi, imò, & valetudinarij totam degũt: quod notauit etiã Aristoteles libri 7. Historiæ de Natura animalium cap. 4. his verbis: Fętus, inquit, qui maturius quàm septimo mẽse prodeat, nullo pacto vitalis est: qui septimo vitalis hic quidem primus exit, sed magna ex parte infirmior: quamobrem cunabulis ex lana eum obuoluunt & fasciis alligant. Et Alexan. Aphrodisęus Proble. 26. Sectionis 2. quærens cur nonimestres emittant vocem simul atque æditi sunt in lucem, septimestres non emittant. Ideo fieri respondet quòd nonimestres perfectam habeant genituram. Septimestres non habeant. Imperfectis autem perfecti quicquam inesse non posse. Porrò valdè imperfectos eóque imbecilles etiam esse septimestres partus inde liquere ait, quòd fasciis laneis inuoluantur. Sanè imbecilles septimestres esse publicè experientia apud nos demonstrauit, in gemellis nepotibus meis Ioanne & Lazaro Lalamantiis etiamnum superstitibus & annum XV. agentibus, quorum hic qui primus exiit in lucem lacertosus, post dies circiter triginta à natiuitate toto corpore conuulsus ad hanc vsque diem neque de se loco sese mouere, neque item loqui potuit, Ioannes sanus quidem, sed vix pumilione maior est. Qui ergo septimestres vitales sunt, ijdem certè imbecilles sunt: nisi si qui fortasse aut instante plenilunij die concepti nati sunt. (Docet enim Plinius libri 7. capite 5. Septimo mense non nisi pridie posteróve plenilunij die, aut interlunio conceptos nasci,) aut ex valentiore parentũ bene habitorum & ætate media consistentiũ semine, sunt procreati. Nam tales quãquam septimestres sunt, vitam tamen posteà degunt salubriter. Ac tales fortasse quis fuisse existimauerit, septimestres illos ambos Coss. Corbulonos Vestiliæ filios, quam semper septimo mẽse partus esse enixam loco nuper citato refert idem Plinius. Certum est ergo partus omnes qui ante nonum mensem ædantur in lucem, abortiuos esse (vt paulò pòst axiomate 3. dicemus) & minime vitales, exceptis tamen vt iam dixi, septimestribus, qui vitales vtcunque sunt. At cur hi potius vitales sint, quàm qui octimestres sunt, qui tamen propter diuturniorem in vtero moram vt auctiores, ita vegetiores, alacriores, & viuidiores esse debere videantur, præter causam ad problemata

prædicta redditam, alij alias rationes afferunt, quas singuli ex eius disciplinæ intimis penetralibus eruunt, ad quam quisque animũ adiunxit. Nam Medici ex media philosophia, Genethliaci seu Chaldæi (eos dico qui traiectionibus motibúsque stellarum obseruatis, notatísque quo quisque fato natus esset, memoriæ prodiderunt) ex Astrologia, Arithmetici item ex sua Arithmetica rationem depromunt. Atque vt à Medicis exordiar, dicunt illi fœtum septimo mense affectare exitum, tum quia iam grandior vt cibum, ita & aërem affectet liberaliorem, tum quia compressus arctóque loco conclusus & vinculis astrictus, his sese expedire, & veluti in libertatem asserere conetur, eóque etiam magis si vterus arctus est (qualis esse solet iuuenum muliercularum quæ nondum pepererunt) & mole etiam ponderéque cum fœtus tum excrementorum grauatus. Nam in partione agunt & fœtus & vterus: fœtum ergo aiũt propter prędictas causas septimo mense exitum affectare, quod dum facit, sese mouet & concutit, tenellúmque corpus illidit primùm membranis quibus inuoluitur, deinde costis & abdomini matris. Nam vt membranæ illæ validissimæ abrumpantur, motu & vehementi succussatione est opus, vnde fœtus tenellus noxam contrahit, quam si exit, quiete cunarum & calido fasciarum fotu resarcire, si non exit, quiete & vteri calore oportet redimere. Alioqui si quies motui non succedat, sed proximo post septimum mense, id est, octauo foras etiam prodire fœtus affectet, nulla quiete intermedia succussus iterum, necdum confirmatus ex violento septimi mensis motu (sic enim supponimus) per quem succussata esse & laxata ipsius fœtus vincula est verisimile, facile foras prodit, sed iccirco vitalis non est, quia omne nimium, violẽtum & repentinum naturæ est inimicum, & vis violentię superaddita etiam quæ sana sunt & valida corpora, morbosa efficit & debilia, quod confirmare licet ex Proble. 41. Sectionis decimę Aristotelis, dicentis: Cum fœtus mouentur, extrema, vt quæ tenerrima sint, facile infringuntur, & eo magis quo plus temporis intercessit. Et Hippocr. initio libri de octimestri partu scribit octimestres pueros superstites ideo non manere, quòd fieri non possit vt duas consequenter succedentes afflictiones ferre possint. Quin & hoc etiam dicunt, partum quendam veluti morbum & quidem longum esse, de eorum scilicet ordine, non qui annorum, sed qui dierum, hebdomadarum & mensium numero iu-

dicantur, ad cuius rei cõfirmationem Hippocratem testem laudant sic in opusculo περὶ ἑπταμήνου scribentem, ταῖς δὲ γυναιξὶν αἱ συλλήψιες τῶν ἐμβρύων καὶ οἱ τρωσμοὶ καὶ οἱ τόκοι ἐν τούτοισι τοῖσι χρόνοισιν ὥσπερ αἵ τε νοῦσοι καὶ αἱ ὑγίειαι καὶ οἱ θάνατοι κρίνονται τοῖς σύμπασιν ἀνθρώποισιν· ταῦτα δὲ πάντα τὰ μὲν καθ' ἡμέρας, τὰ δὲ κατὰ μῆνα ἐπισημαίνει, τὰ δὲ κατὰ τεσσαρακοντάδας ἡμερῶν, τὰ δὲ κατ' ἐνιαυτόν. id est, Mulieribus autem fœtuum conceptus & abortiones & partus eodem tempore iudicantur, quo & morbi & sanitas & mors cunctis hominibus. Sed omnium istorum alia quidem diebus alia mensibus, alia dierum quadragenariis, alia verò annuo spatio euenire videntur. Posito ergo & admisso quòd partus morbus lõgus sit, certe in eius tempore definiendo & assignando sequi oportebit eam, quam in aliis morbis longis dierum, hebdomadarum & mẽsium numero iudicandis, sequamur rationem. Quoniam autem plerunque fieri ex Hippocrate & Galeno didicimus, vt acuti paribus, longi imparibus nonnunquam etiam iudicentur, de partu ita ratiocinabimur, primùm vt eius tempus cum acutorum, deinde cum longorum quoque tempore conferamus. Primum igitur omnium vt in acutis qui imparibus iudicantur, quartum, septimi, vndecimũ decimiquarti, decimumseptimum, vicesimi indicem esse, ita in partus ratione quadragesimum nonagesimi, centesimum vicesimum, centesimi octogesimi, ducentesimum, ducentesimi quinquagesimi indicem itidem esse experientia deprehẽdimus: habent enim hi numeri quandam inter se comparationis & similitudinis analogiam. Siquidem enim quam rationem habet septimus ad totum circuitum lunarem, eandem habet nonagesimus (hic tres menses conflat) ad totum, quod sequitur, partus himerologium. Et rursus quam rationem habet quartus ad septimũ, eandem habet quadragesimus ad nonagesimum. Porrò vero vt septimus dies totius circuitus lunaris pars quarta est, quartus autẽ dies, eiusdẽ quartæ pars dimidiata, ita nonagesimus, triũ scilicet mensium spatium, anni pars quarta est, quadragesimus (qui dierum numerus sex septimanas explet) eiusdem quartę partis anni, id est, nonagesimi pars itidem dimidiata & index. Certe quadragesimus dies nonagesimi pars est dimidiata, non quidẽ habita ratione numeri dierũ (sic enim quinque dies integri de iusta summa deessent, cum non 40. sed 45. nonaginta componant) sed numeri mensium habita ratione, necnon etiam & hebdomadarũ. Nam

cum

cum ſinguli menſes quatuor hebdomadas capiant, tres menſes ſecundum eam rationem hebdomadas duodecim capient. At duodecim hebdomadarũ pars dimidiata,ſunt ſex hebdomadæ,quas quadraginta dies explẽt,& ſecundũ hãc rationẽ quadrageſimus,nonageſimi pars dimidiata & eius index eſſe dicitur,vt & quartus ſeptimi.Rursũ vero vt 14.dies & ex duplato ſeptenario conſurgit,& dimidiũ lunaris circuitus explet,ita cẽteſimus octogeſimus dies, & ex duplato nonageſimo conſurgit, & ſex menſes ſeu anni dimidium explet, eũmque centeſimus viceſimus ita indicat, vt vndecimus, decimumquartum. Denique vt viceſimus dies in acutorũ ratione finem ferè facit trium partium lunaris circuitus, eũmque indicat 17. ita ducenteſimus quinquageſimus (quem terminum partus naturalis quàm longiſs. ſtatuimus)trium partium anni finis eſt & terminus, & eum indicat ducenteſimus.Iam verò partus tempus, vt polliciti ſumus,cùm longorum,qui paribus iudicantur, tẽpore ſi conferre voluerimus;comperiemus etiam in partu rationem per pares procedere.Itaque vt in aliis longis quartus;octauũ:ſextus, duodecimum:decimuſquartus,decimumoctauum indicat,ita in partu,maſculo quidem ſeptimana quarta, qua conformationẽ accipit octauam, qua vt citiſsimum mouetur, indicat, viceſimaquarta, item triceſimam ſecundam,qua quàm citiſsimè prodit in lucem,itidem indicat.In fęmella item etiam ſeptimanam ſextam,qua conformatur,duodecimã,qua mouetur indicare,ſimiliter & decimamoctauam indicare triceſimamſextam,qua æditur in lucem comperiemus.Sic ergo per pares fit progreſſio.

	In Maſculo.		In Fæmella.	
Septimanæ,	4	Indices,	6	Tẽpus conformationis fœtus.
	10	Decretoriæ,	12	Tempus motus.
	24	Indices,	18	Motus.
	34	Decretoriæ,	36	Tempus partus.

Vt hac tabella etiam deprehendas rationẽ Auicennæ de partu quodãmodo procedere poſſe,quodãmodo nõ poſſe.Dixit enim ille tẽpus cõformationis partus duplatum,reddere tẽpus motus, tẽpus autem motus triplatũ reddere tẽpus partus. quod dictum in fęmella quidẽ verũ eſſe comperitur:modò id illius dictum ad ſeptimanas,non ad dies, referas. Nam ſi ſex ſeptimanas (hæ in-

quadragesimum diem recidunt)duplaueris, habebis duodecim septimanas,quæ in nonagesimum recidunt diẽ. Rursum si duodecim triplaueris, habebis triginta sex hebdomadas quæ in ducentesimum quinquagesimum diem finẽ scilicet noni mẽsis recidunt,quo æditur in lucem.In masculo verò calculus ita demũ procedet,si vt in fęmella,quatuor:tempus scilicet conformationis masculi,duplaueris: sic enim octo septimanæ consurgent omnium primum tempus motus eiusdem.At tempus motus non triplandum, sed quadruplandum venit, vt partus tempus habeatur:nam si octo per tria multiplicaueris, habebis tantùm septimanas 24. quæ in finem sexti mensis recidunt,quo tamen tẽpore masculus tempestiuè in lucem prodire non solet.At si tempus motus masculi,octo dico hebdomadas quater auxeris,consurgẽt inde septimanæ triginta duæ,tempus scilicet partus eius. Scio tamen Macrob.libro.1.Somnij eam Auicennæ opinionem, quod ad tempus partus attinet comprobare,eo loco quo docet ex Hipp.partũ in vtero,aut septuagesimo die, aut nonagesimo moueri. Ibi enim infert ille, Diem motus quicunque fuerit de duobus ter multiplicatum, aut septimum, aut nonum mensem explicare.Porrò autem cùm in masculi gestatione (vt id obiter etiam dicam)quartam septimanam,octauæ:& vicesimamquartam,tricesimæsecundæ.In fęmellæ verò gestatione sextã, duodecimæ:decimamoctauam,tricesimæsextæ indicem esse aio. Intelligo grauidam eam quæ quarta aut sexta septimanis indicibus bene habuerit,viuido colore pręditа,vegeta item & alacris fuerit,& adsit cibi quoque optimi & laudabilis moderata appetentia,eam inquam intelligo octaua & duodecima hebdomadis decretoriis,similiter etiam ac in illis indicibus iri affectũ, & partus motum censuram.Contrà,si eadem aut quæpiam alia prędictis septimanis indicibus, quarta dico & sexta grauius habeat, decolor sit & ad motum pigra, adsit præterea cibi boni & laudabilis inappetẽtia,eam inquam aliam septimanis prædictis decretoriis octaua & duodecima similiter iri affectum, neque partus motum censuram, qui in aliquot consequentes dies differetur.fœtum enim pro matris affectione & contra, in vtero habere contingit.Pari ratione, prout septimanis 18. & 24. indicibus vterum gestans mulier bene vel male sese habuerit, ita & sese habebit hebdomadis decretoriis tricesimasecunda dico & tricesimasexta.Et si benè quidem indicibus septimanis prædictis,
decima

decimaoctaua & vicesimaquarta habuerit partus stato suo tempore, masculus quidem tricesimasecunda septimana, id est, circa initium noni mensis: fęmella tricesimasexta, id est, circa finem eiusdem noni mensis prodibit in lucem. Sin contrà mulier indicibus ijsdē septimanis 18. dico & 24. (his autē secundò fœtum moueri contingit) grauius habuerit, imbecilla, decolor, & sine cibi appetentia fuerit, & perseuerauerit morbus: eam dico vel sexto vel septimo mense esse parituram. Et quæ decimaoctaua septimana grauius habuerit, eam vicesimaquarta. Quæ vicesimaquarta malè habuerit, eam vicesimaoctaua esse enixuram. Nam quia masculus citius articulatur quàm fęmella, citius etiā ipsum & moueri & prodire in lucem contingit. Contrà, quia fęmella tardius & articulatur & mouetur, tardius etiam exit. Sic fit vt masculus vt plurimum circa initium noni mensis prodeat, fęmella circa eiusdem finem. Porro verò quoniam de partu dicere semel sum aggressus, & in eam tractationem excurrit oratio, non abs re fortasse hìc fuerit monere lectorem in vestiganda & definienda temporis ipsius ratione non oportere hebdomadas inter se vel primis suis vel secūdis quaternariis copulare, vt in himerologio acutorum infrà cap. 4. huius factum esse videre licet. Nam contrà oportet eas integras supputare, & ita progredi vt ex septenarij additione prima septimana, secundam secunda, tertiam, & sic deinceps seruato, ordine tertia, quartam, & quarta quintam procreet. Id quod sequens τεκνημερολόγιον, id est, dierū partus ratio tibi, lector, ponet ob oculos. In quo tamen si hęreas, & mirere quòd eos numeros, quibus fœtum articulari, moueri, prodire in lucem dixi, vt puta tricesimum, quadragesimum, nonagesimum & similes, quaternarios claudere non offendas, sed pro illis alios, vt pro tricesimo, vicesimumoctauum, pro quadragesimo, quadragesimum secundum, & alios aliorum locum occupare, mirari, profecto desines, si cogitaueris partum non vno temporis momento mutationes illas sustinere, articulari dico, moueri, prodire in lucē, sed succesiue & longo satis interuallo tēporis omnia illa suscipere, eóque singulas seorsim mutationes, instar earum Criseon quæ plures dies occupant, plures etiam dies vt duos, tres, quatuor, plures, pauciores occupare. Quo sane pertinere videtur Genethliacorum opinio, qui scitè moram fętus in vtero triplicem faciunt, Minorem vnam, maiorem alteram, tertiam, mediam. Minorem 268. die-

rum efficiunt. At tot dies, octo menses de nostris solaribus cum vigintiquinque diebus noni complẽt, vt si verbi gratia, à Ianuarij prima supputandi facis initium, incidat hic numerus in vicesimumquintum Septembris à Ianuario noni, maiorem moram 283. dierum faciunt, qui tot dies, menses nouem cum diebus decem decimi mensis complent, vt si itidem à Ianuario incipere placeat, incidas in decimum Octobris à Ianuario decimi. Media mora est 273. dierum, quod tempus menses nouem nullo die aut superabundante aut deficiente explet, vt si ab eadem Ianuarij prima incipere placeat, numerando in vltimum Septembris noni ab illo mense deuenias. Porrò omnes hi trium morarum numeri supputationis initio facto à primo mense Attico, semper incidunt in Munichionem, qui ab Hecatombeone primo Lunari decimus est. Sed minoris moræ dierum numerus recidit in secundum diem. Maioris, in decimumseptimum. Tertius, in septimum eiusdẽ Munichionis. Id quod ex Ephemeride facilime deprehendes. Sed en tibi τεκμηριολόγιον.

Hebdo

	Hebdomadæ diebus septem circunscriptæ.		ΤΕΚΜΗΡΟΛΟΓΙΟΝ, id est, dierū seu temporis partus ratio.		Hebdomadæ diebus septem circūnscriptæ.		
			Menses.				Menses.
	prima	7			25	175	
	secunda	14			26	182	
	tertia	21	Primus.		27	189	Septimus
	4	28			28	196	
	5	35			29	203	
	6	42	Secūdus.	Tertia	30	210	Octauus.
	7	49		decas	31	217	
	8	56		hebd.	32	224	
	9	63			33	231	
Prima decas hebdomadarum: vt apud Hippo. in fine libri de carnibus.	10	70	Tertius.		34	238	Nonus τό-
	11	77			35	245	κιμ⊗-, i. par
	12	84			36	252	tui dicatus.
	13	91			37	259	
	14	98	Quartus.	Quarta	38	266	Decimus.
	15	105		decas	39	273	
	16	112		hebd.	40	280	
	17	119			41	287	
Secūda	18	126	Quintus.		42	294	Vndecimus.
decas	19	133			43	301	
hebdo.	20	140			44	308	
	21	147			45	315	
	22	154	Sextus.		46	322	Duodecimus.
	23	161			47	329	
	24	168			48	336	

28	Est primum tempus conformationis masculi: distans à tempore motus septem septimanarũ interuallo.	42	Primum tempus articulationis fœmellæ.
70	Tempus motus masculi, sed non primum: distans à tempore partus septem mensium interuallo.	91	Primum tempus motus eiusdem.
231	Primum tempus partus masculi.	238	Primum tempus partus eiusdem: distant à se inuicem hæc tempora tanto interuallo, quanto distare inter se in masculo modò dicta sunt.

Præcedens tabella commodissima est ad ostendendam temporis conformationis fœtus, motus eiusdem & partionis rationem. Ea enim septenario in sese aucto assurgit, quem numerum primam humani partus perfectionem, quasi arbitrum quendã maturitatis absoluere vult Macrobius. Quin Straton Peripateticus & Diocles Carystius tantùm huic numero tribuũt, vt per septenos dies concepti corporis fabricam hac obseruatione dispensent, credantque hebdomade secunda guttas sanguinis in superficie folliculi apparere: tertia demergi eas introrsum ad ipsum conceptionis humorem: quarta humorem ipsum coagulari, vt quiddam velut inter carnem & sanguinem liquida adhuc soliditate conueniat: quinta verò interdum fingi in ipsa substantia humoris humanam figuram magnitudine quidem apis: sed vt in illa breuitate membra omnia & designata totius corporis lineamenta consistant. Quoties autem quinta hebdomade fingatur ista mẽbrorum designatio, mense septimo maturari partum. Cùm autem nono mense absolutio futura est, siquidem fœmina fabricatur: sexta hebdomade iam membra diuidi, si masculus, septima. Et Varro apud Gell. lib. 3. ca. 10. ad homines quoque nascendos vim numeri istius porrigi, pertinereq; ait. Nam cùm, inquit, in vterum mulieris genitale semẽ datum est, primis septẽ diebus cõglobatur coagulaturq;: fitq; ad capiendã figurã idon

idoneũ. Poſt deinde quarta hebdomade, quod eius virile fœtus futurũ eſt: caput & ſpina quæ eſt in dorſo informatur. Septima autẽ ferè hebdomade. i. nono & quadrageſimo die, totus, inquit, homo in vtero abſoluitur. Illã quoq; vim numeri huius obſeruatã refert, quòd ante menſem ſeptimũ neque maſculus, neq; fęmina ſalubriter, ac ſecũdùm naturã naſci poteſt, & quod ij qui iuſtiſsimè in vtero ſunt, poſt ducentos octoginta dies poſtquam concepti ſunt, quadrageſima denique hebdomade ita naſcũtur. Sanè lubricus eſt hic totus de partus ratiõe locus, & multa adeò caligine vallatus, vt ad eam rationẽ definitè & circũſcriptè tractãdam explicandãq; Deo opus eſſe videatur. Et profectò quia fidelibus & experiẽtiæ magiſtris oculis ad fœtũ vtero geſtatum aditus nõ patet, ideo latiori cõiectura ſingulas eiuſipſius trãſmutationes vtcũq; apprehendere, & iiſdem etiam ſatis amplũ temporis ſpatium tribuere cogimur, vt mirum non ſit alios plures, alios pauciores dies illis ipſis conformationi dico, motui fœtus & partioni etiam attribuere. Id qua ratione fiat, paucis accipe.

Maſculi in vtero tempus eſt.

- Conformationis omnium vt plurimum:
  - Primũ & citiſsimũ, dies 28
  - Horũ medij dies intermedium tẽpus circũſcribunt. Hippoc. lib. de natu. puer. dies 30. vt longiſſ. dat.
  - Vltimũ & longiſsimũ, dies 35
- Motus omniũ vt plurimum.
  - Primum & citiſsimũ, dies 56
  - Dies intermedij intermedium tẽpus circũſcribunt. Hipp. loco ſupradicto tres menſes, dies. ſ. 89. dat.
  - Vltimũ & longiſsimũ, dies 70
- Partus omniũ vt plurimum.
  - Primũ & citiſsimũ, dies 224
  - Dies intermedij intermedium tempus partus conſtituũt. Hippo. vt longiſſ. menſes decem: dies. ſ. 257.
  - Vltimũ & longiſsimũ, dies 266

Fęmellæ in vtero tempus.	Conformationis omnium vt plurimum	primum & citissimum, dies	40	Dies intermedij intermediũ tẽpus articulationis fęmellæ constituunt. Hippocr. lib. de nat. pueri. vt lõgiss. dies 42. assignet.
		vltimum & longissimum, dies	49	
	Motus omniũ vt plurimum	primum & citissimum, dies	70	Dies intermedij intermediũ tẽpus motus fęmellæ circunscribunt. Hippo. vbi supra menses 4.
		vltimum & longissi. dies	77	
	Partus omniũ vt plurimum	primum & citissimum, dies	231	Dies intermedij medium tempus partus femellę constituunt, Hippocr. mensem vt longiss. decimum.
		vltimum & longissi. dies	270	

Hæc tabella temporibus fętus latitudinẽ tribuens Hippo. auctorem habet, qui in libello περὶ τροφῆς, de fętus conformatione & partionis tẽpore locutus subdit· γίνεται δ' ἐν τούτοισι καὶ πλέω καὶ ἐλάσσω, οὐ πολλὸν δὲ πλέω ἢ ἐλάσσω, id est, Fiũt, verò hæc, inquit, & diebus pluribus & paucioribus, nec multo tamen pluribus aut paucioribus. Et in libello περὶ φύσιος παιδίου, sic scribit, τὸ μὲν θῆλυ τὴν πρώτην πῆξιν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι καὶ δύο τὸ μακρότατον· ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ ξυμβαίνει ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἢ ὀλίγῳ μείονι ἢ ὀλίγῳ πλέονι. Fęmella quidẽ, inquit, cõformationẽ primã diebus duobus & quadraginta quod longissimũ adipiscitur. Masculus verò diebus quod est longissimũ 30. Accidit enim frequẽtissimè isto temporis spatio aut paulò maiori minorive fętum efformari. Dicunt ergo Medici, vt ad propositum tandem aliquando redeam, partum veluti quendam morbum & quidem longũ esse, eóque paribus eum cùm diebus tum septimanis iudicari, cum

autem in eius ratione octauus mensis neque index sit,neque decretorius,fieri vt si partus eo ipso contingat, vitalis esse minime possit, vtpote qui anticipet nonum mensem qui partui dicatus sit.Omnem enim Crisim anticipantẽ malam esse ponunt, quòd temerario naturæ motu fiat. Et verò vt per omnia dierum cum mensibus analogiam seruent, si noctem eam quæ Crisim pręcedit molestam & grauem solere esse docet Hippocra. Aphor.13. Comment.2.mirum profecto esse non debere dicunt,si octauus mensis,qui nonum,quo partus Criticè debet egeri,præcedit,partuíque matríque noxius & molestus, imo verò lethalis etiã esse soleat,potissimum in his regionibus Septentrionalibus. Nam quod in Aegypto partus octimestres vitales esse scribit Aristot. historiæ animal.lib.7.cap. 4. id cum ob regionis tum corporum etiam temperationem & naturæ muliebris robur accidere putandum est.Hę sunt causæ quibus Medici fulti partum septimestrem viuere posse, octimestrem non posse asseuerant.Ad Mathematicorum seu Chaldæorum rationes veniamus.Ponunt hi mundum hunc inferiorem orbibus superioribus non alia ratione factum esse contiguum, quàm vt ab eis vim recipiat. Et recipere quidem, argumento esse vnicum pro omnibus Solem,qui hanc nostram plagam aliter cum declinat ad Austrum, aliter cum sublimis super nostrum verticem fertur,afficit. Id cum in Sole verum esse demonstrent, verum etiam itidem esse necessario ponunt cùm in aliis syderibus tum etiam planetis septem, quorum singulos singulis quibus vterus geritur mensibus pręesse & præfici volunt. Incipiũt autẽ abs SATVRNO planetarum omnium supremo,quem imperium in fœtũ ab ipso statim conceptu per totum primum mensem obtinere, non sine tamen physica ratione volunt.Semen enim (τὸ σπέρμα Galenus, Hippocrates & Aristotel. τὴν γονὴν dicunt) vtpote rem humidam fluxilémque & spiritu multo vitali plenam, eóque mobilem & agilem, & adhæc etiam ab omnibus vteri partibus ex æquo affectatam & attractam, & ob id etiam extendi dilataríq; solitam,cogi,constringi & inquantum necesse est densari,firmaríque intelligunt,si homo vel aliud animans ex hoc debeat existere:alioqui in ea homini verbi gratia generando subiecta materia cogeretur spissaretúrque, extensa dilatatáque & diuulsa diffueret,excideret, & vnione dissoluta corrumperetur. Huic ergo ministerio Saturnum planetam frigidum & siccum præfi-

ciunt,qui duabus illis qualitatibus genituram contrahit, densat & coagulat. Atque id est primum constitutionis animantis tempus,quo scilicet tempore toto semen concretum quid tantum coagulatúmque est. Tandiu autem in genituram agit Saturnus, dum secundus mensis incipiat,quo IVPPITER secundum post Saturnum in orbe locum tenens, eandem etiam afflat. Hic enim calidus cum sit & humidus,calore quidem suo temperato genituram fouet,dilatat,& ad incrementum facit habilem. Humiditate autem formæ suscipiendæ reddit idoneam. Iam verò cùm auctio sine nutritione fieri non possit, genitura sanguine menstruo attracto nutrita saturatur,& quasi naturam aliam induit,informia tamen adhuc eo tempore sunt necdum articulata cor,cerebrum & hepar,quæ tamen prima formari contingit: at concretioneum tamen & magnitudinem notandam obtinet. Id secundum est tempus conformationis animalis, quo tempore concretio illa non amplius genituram, sed carnem repræsentat,eóque non amplius ἡ γονὴ, id est,genitura, sed ἡ σὰρξ, id est, caro Hippocrat.& τὸ κύημα ἤδη κυόμενον, id est, fœtus Galeno dicitur. Ordinem ab illis planetis tertium MARS sibi vendicat,cui tertius mensis est demandatus. Hic exuperãte sua caliditate humidum superfluum absumit & depascitur, siccitate autem,tria principia cor, cerebrum & hepar firmat, vt euidenter ea cernere liceat. Cæterarum autem particularum omnium velut lineamenta quædam tantum, & adumbratam efformationem configurationémque,quod tertium tempus conformationis animantis esse videatur. Sol, vt quartum orbem ab Saturno tenet,ita & mense quarto imperium obtinere in conceptum dicitur. Hic spiritus formatoris ope particularum earum delineamenta,quæ mẽse tertio regnante Marte minus clara perspicuáque erant, perficit, artuum velut in ramos diductionem diuaricationémque molitur. In summa compagẽ vniuersam efformat & effingit,nec solum extremam manum imponit, sed & vitam quoque largitur & animam. nam superiores planetæ initia tantum vt dearticulationis, ita & motionis dederant. Itaque iam τὸ παιδίον ἤδη τὸ ἔμβρυον, id est,puerulus seu infans dicitur. Atq; hoc est Genethliacis quartum & postremũ efformationis animantis tempus. Quinto mense Planeta is,qui VENVS dicitur, venustatem etiam infanti decorémque aspirat, & temperatá sua frigiditate humiditatéque infantulo impressam ab Sole

& Martē caliditatem & ſiccitatem, attemperando facit mitiorem. Venerem ſequitur MERCVRIVS, cuius partes ſunt exſiccare vehementius partes ſolidas, & agiliorē mobiliorémq; infantem efficere. Vltimas velut in ſcena partes actura prodit LVNA, quæ vt ſeptimum infimúmque & terris proximum orbem poſsidet, ita ſeptimo menſe infanti geſtato in vtero dominari, & multis dotibus ipſum beare dicitur, dum larga ſua frigiditate humiditatéque infantulo auctiori copioſius nutrimentum ſufficit, dum humores quatuor & humidas etiam corporis partes, carnem dico, pinguedinē & medullas adauget, dum vterum etiam humectat, & veluti ad partum acetabula ipſius largo humore relaxando, præparat. Adde quòd ſuperiorum aſtrorum vires, quas ipſa in ſe primum tanquam omnium infima recipit, in ipſum fœtum eam regerere & refundere cumulatè dictitant. Hoc ergo tempore, menſe dico ſeptimo, poſtquam ſcilicet Planetæ ſeptem, quos mundi gubernatores nonnulli vocāt, ſuo quiſque ordine fœtum ſuis beneficiis auxerunt, ſuáque vi afflarūt, infantulus tantis ſe beneficiis auctum ſentiens, alacrior fit, geſtit, & tum ita ſeſe validè agitat & mouet, vt abruptis vinculis membraníſque foras prodire conetur. Prodit autem tum maxime cum mulier aut imbecillior eſt, aut obeſior & tēperamēto frigidior, humidior, & cū acetabula vteri largiori humore oppleta habet. Eo verò magis etiam hoc tempore prodire fœtum volunt, ſi is copioſiore vtens alimento mole cùm ſua tum excremētorum etiam copioſorum grauet vterum. Nam ſi temperatior mulier fuerit, aut calidior, ſiccior, eóque excrementis minus onuſta, partus in nonum menſem differtur. Sed tamen ſi ex quauis cauſa ſeptimo menſe ædatur in lucem, vitalem eum futurum eſſe aſſerunt Genethliaci, quòd omnium ſeptem planetarum vim beneficiúmque ſenſerit, ante ſeptimum, hac ipſa ratione viuere poſſe negant. Quod ſi poſt ſeptimum in vtero etiam adhuc (quod vt plurimum fit) remaneat fœtus, ad Saturnum iterum octauo menſe regnandi vices redire tradunt, qui cùm vtraque ſua qualitate cum principiis vitæ noſtræ ex diametro pugnet (dixi autem eum paulò antè frigidum eſſe & ſiccum) ſi eo ipſo octauo, cui præeſt menſe fœtus exitum affectans fortè ędatur in lucem, frigiditate ſiccitatéque dominantis planetæ puerum perimi & cōgelari, nec vllo ideo viuere poſſe modo tradunt iidem Genethliaci. Volūt enim per tenelli corporis po-

ros & per adaperta humiditate Lunæ (quæ ſeptimo menſe fœtum diſpenſabat)ſpiracula, frigiditatem Saturni ſeſe penitus inſinuare, & ad vitæ principia vſque penetrantem calorem natiuum, qui etiam tum exiguus eſt, ſuffocare. Quin Saturnum etiam ſicuti & Martem quoque auferre ſolere ab Alcochode, id eſt, datore annorum dicunt, ſic hanc quoque cauſam prætexunt cur octimeſtris partus minime ſit vitalis. Nec vero minus etiam eiuſdem ſyderis ſiccitatem puerperæ, officere volunt: ſiccitas enim os vteri exſiccat & conſtringit, quod tamē ad facilitandum partum humectari oportebat & dilatari: vnde colligere licet octauum menſem cum matri tum fœtui ſolere eſſe exitio. Porrò verò ſi octauo etiam menſe in vtero quietus maneat puerulus,nec ante nonum exitum affectet, iam illo ipſo nono dico menſe pro Saturno Iouem præſidem habet & epiſcopum,eo benigniorem Saturno magéque ſalutarē,quòd ipſe ſuis caliditate humiditatéque temperatis (in his autem vita noſtra conſiſtit)vitam puero afflat & aſpirat.Has cauſas Chaldæi Genethliacíque prætexunt,dum ex Aſtrologia docere volunt rationem qua fiat vt Septimeſtres vitales ſint, Octimeſtres minimè. Reſtat vt ſuper ea ipſa re Arithmeticorum etiam rationes oratione perſequamur.Ac primùm dicunt illi, parem numerum imperfectum,materiam & item fœminam eſſe. Imparem cōtrà, perfectum, formam & Marem. Vnde & Virgilium eius perfectionem admiratum dixiſſe, *Numero Deus impare gaudet.* His enim verbis Deū re perfecta & omnibus numeris abſoluta delectari ſignificat. Porrò verò vt Maris & formæ proprium eſt agere, ita contra materiæ & fœminæ pati proprium eſt.Ex quibus hypotheſibus fieri volunt, vt quâ quidem Septenarius & Nouenarius impares ſunt,formæ & mares, eatenus & perfecti ſint & ad agendum idonei.Formam enim & maſculum actiuam ſemper quandam virtutem concomitari ponunt. Rurſum quâ perfecti ſunt,perfectos quoque illis menſibus & vitales ædi partus. Quâ verò formæ & Maris habent rationem: eatenus illos agere & conari partum foras propellere & deturbare. Iā ſi quis hic roget quid ſit quod ternarius & quinarius primi impares perfecti, formæ & Mares, idem quod Septenarius & Nouenarius non pręſtent,reſpondent, Verum quidem eſſe illos & impares & perfectos, formas item eſſe & Mares, ſed præter hæc omnia aiunt etiam in partu requiri ſolere materiæ præparationē,
haud

haud aliter ac in morborum Crisibus fieri assolet. Neque enim vt Crisis fiat, satis est diei naturam & cõditionem adesse: sed & materiam etiam coctam & præparatam esse oportet, vt tuto morbus iudicetur. Iecirco ergo ternarius & quinarius primi impares, perfecti, formæ & Mares de partu decernere non conantur, quia illo tempore materia vtero contẽta incocta adhuc est, id est, nondum planè cõformata, aut excerni parata. Quinetiam miram quandam vim & facultatem numeris inesse prædicant iidem Arithmetici, dum omnia quę sunt, numerorũ ratione formata esse astruunt. Sed ne eam quam singulis numeris vim particulatim adscribunt, persequar, de Septenario tantùm & Nouenario, quia id postulat instituta oratio, dicam. Ac primũ quidem non carere mysterio dicunt, quòd septimus quisque masculus eadem matre nulla fœmina intermedia natus vel tactu vel verbo curandarum Scrofularum vim habeat. Item quòd si horas septem ab eiaculatione genitura in vtero permanserit, conceptum esse & genitum infantem certum sit: quemadmodum & si septem horas à partu vixerit, eundem & diu esse victurum: eos quibus inedia mori consilium est, septimo demum die mortem oppetere. Sed & frigidiuscula quædam addunt: veluti septẽ opera esse in orbe terrarum miranda. Sapientes item veteres septem fuisse. Septem planetas, septem item triones maiores minorésve. Virgilias, Pleiadas Græci dicunt, septem. Pericula quoque vitæ fortunarúmque hominum (quæ κλιμακτῆρας Chaldæi appellant) grauissima quæque fieri affirmat Varro apud Gelliũ loco iam citato: capite scilicet 10. libr. 3. Quin idem etiam Gell. lib. 15. cap. 7. scribit, Obseruatum in multa hominum memoria expertumq; esse, senioribus plerisque omnibus sexagesimum tertium vitæ annum (eum numerum septenarius nouies, aut nouenarius septies multiplicatus procreat) cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis morbíque grauioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis: vnde Cęlius Rhodig. lib. 11. ca. 36. de sexagesimo loquẽs, scribit: eum ob id climactericum annum præcipuè vocari, quia à septimo incipiens, vitam hominis quasi per κλίμακας, id est, gradus quosdam agat. Nec verò etiam prætermittunt inter alias septenarij vires, quòd septimanis quibusque Lunæ schema immutari contingat. In summa dicunt Homerum eum admiratum dixisse,

Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις οἱ τότ' ὄλοντο.

quem Virgilius imitatus dixit:

O terque quaterque beati.

Nec verò his dissimilia de Nouenario etiam prædicant, dum eum Musis sacrum dicatúmque iactitant: dum eundem nouem Sphæris accommodant: dum nouem etiam beatorum choros esse dicunt: dum Enneaticos annos, id est, Nouenarios insignem in hominum ætate perinde atque κλιμακτηρικοὺς mutationem adferre perhibent. Sed & Homerũ etiam eum numerũ in honore habuisse aiunt, dum Iliad. α. de Apolline ad Chrysæ sacerdotis preces sagittas in exercitum Græcorum immittente loquens canit,

Αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς
βάλλ', αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί.
Ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο.

Quos versus nos sic obiter,

At ex quo in illos lethalia spicula torsit,
Ex illo arserunt cassorum lumine crebro
Igne rogi, atque nouem Soles per castra volarunt
Tela Dei. Et Iliados β.

Τληπόλεμος δ' Ἡρακλείδης ἠΰς τε μέγας τε,
Ἐκ Ῥόδου ἐννέα νῆας ἄγεν Ῥοδίων ἀγερώχων. Nos sic:

Tlepolemus autem Heraclides acer & ingens
Magnanimum ecce nouem aduexit classes Rhodiorum.

Et alibi Nestorem parare,

ἐννεάκις ἐννέα ταύρους. Id est:

Neptunóque nouem nouies mactare iuuencos.

Et poëta Latinus:

Et nouies styx interfusa coercet.

Ad vtriusque verò Septenarij dico & Nouenarij virtutẽ pertinet, quod aiunt impares numeros metiri & pares & impares. Impares autẽ iccirco maiorẽ vim & facultatẽ habere, quòd in duo æqua, quæ totum restituant, diuidi non possint, sed paritati semper admisceatur imparitas, quæ sola vnitate vel crescendo vel diminuendo à paritate differat. Vnitatem verò tam magnam vim concomitari volunt, vt quæ propius ad eam accedant, ea magis vna & maioris virtutis sint: quę ratio fortasse mouisse videtur Pythagoreos vt impares masculos esse dicerẽt, & propter vnitatem quam semper comitem habent, validiores. Neque verò numerorum etiam compositi onem mysterio carere dicunt.

Sept

Septimum enim ex tribus & quatuor (ne aliam eius compositionem hic perscruter) partibus scilicet constitutiuis, componi ostendunt. Inter quas est diatessaron cõsonantia. Nouenarium item non sola vnitate tantũ, sed ternario etiam integrari. Nam ternarius tertio repetitus nouenarium procreat: & hîc pro magno miraculo habent, quòd in vtriusque numeri compositione ternarius insit, quem numerum primum incompositum esse sacrum & perfectum prædicant: & ad hæc consonantiarum longè perfectissimam diapason (quæ duorum est ad vnum: vnum autẽ & duo tria componunt) in se continere. Eiusmodi rationibus adducti Arithmetici eos partus qui vel septimo vel nono mensibus prodeant in lucem vitales esse affirmant, qui octauo negant. Nisi si quis præter Aegyptum Naxon etiam è Cicladibus vnam Bacchi ortu celebrem excipiendam esse censeat. Nam illa prærogatiuam illam obtinuit, vt solæ Naxiæ mulieres salubriter mense octauo pariant, quòd Bacchus octauo mense in ea insula genitus, vixerit salubriter. Porrò verò vt ad dogmatum suorum confirmationem imparium numerorũ vim tantis laudibus extollunt, ita parium facultatem extenuant, dum eos imperfectos esse dicunt, dum eosdem materiam item & fœminam vocãt, de quorum serie cùm sit Octonarius, imperfectum quoque eum materiam item & fœminam, & ad hæc impariter parẽ, cubum solidúmque necesse esse ponunt. Et quâ quidem talis sit: ad patiendum quidem aptum, minus verò ad agendum esse idoneum. Arithmeticis ergo mense octauo, Octonarij virtute qui imperfectus est, materia, fœmina & cubus: vterus sine magno nixu, labore, conamine atque adeo sui offensione agere, id est, partum foras propellere, partus sese mouere facile & citrà sui noxam sese iactare minimè potest. Sic parienti iuxtà ac partui vi numeri octonarij imminet exitium: vt non abs re Hippocrates in libello περὶ τροφῆς, dixerit, ἐς ἔκπτωσιν ΣΜ. ἔστι καὶ οὐκ ἔστι. hac tam ieiuna pugnanteq; oratione significans partum dierũ ΣΜ. id est, ducentorum quadraginta dierum (tot autem dies octo menses Solares conflant) esse quidem, sed quia non diu superstes sit futurus, esse non videri. Et libello de carnibus scribit octimestrem partum nullum vnquam viuere. Hæ sunt medicorum, Genethliacorum seu Chaldæorum & Arithmeticorum rationes, quibus illi fieri censent, vt partus Septimestris degere posit vitam salubriter, non posit Octimestris. Et hactenus quidem

ostendimus nullum mensem eorum qui nonum ordine præcedunt, inter τοκιμοὺς, id est, partui dicatos, iure referri posse. Restat vt solum nonum τοκιμὸν esse confirmantes de iis mensibus qui illum proximè sequuntur, & in quos partum differri quidã volunt, iisdem ordine & via dicamus, de decimo, dico, vndecimo, duodecimo, decimotertio ac etiam decimoquarto. Nam in horum singulos partum etiam aliquando differri solere memoriæ plurimi prodidere. Ac primum quod in decimum mensem (dicendi quippe initiũ ab eo qui primus ordine est videtur esse faciendum) partio aliquando incidat, Poëtæ, Iurecõsulti & Philosophi etiam auctores sunt. Siquidem Ouidius hanc vnam etiã causam fuisse memorat, quæ Romulũ mouerit vt decem tantũ menses anno, quem tum primùm in ordinẽ redigebat, adscribendos putaret, cùm in condenda vrbe temporis etiam rationem habendam sibi arbitraretur. Sic enim lib. 1. Fastorum canit,

Tempora digereret cùm conditor vrbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.

Et versibus aliquot interpositis reddit rationem.

Quod satis est vtero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.

Et tertio Fastorum:

Annus erat decimum cùm Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti per quos numerare solemus,
Seu quia bisquino fœmina mense parit.

Et Virgilius Chaldæum agens in Genethliaco Salonini Asinij Pollionis cons. filio eam etiam opinionem secutus in extremo fine Aeglogæ 4. sic cecinit,

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Ad Iureconsultos venio, quos in ea quoque fuisse opinione intelligere licet ex Gellio, qui li. 3. cap. 16. docet fœminam quandã bonis atque honestis moribus nec ambigua pudicitia in vndecimo mense post mariti mortem peperisse, factúmque esse negotium propter rationem tẽporis, quasi mortuo marito postea cõcepisset, quoniam Decemviri in decẽ mensibus gigni hominem, non in vndecimo scripsissent. Sed Diuum Adrianum cognita causa, requisitísque veterum philosophorum & medicorum sententiis, decreuisse in vndecimo quoque mense partum ædi posse: quanquam contrarium sanciuisse videtur Impe. Iustinian

nianus secundo cap.eius constitutionis quæ ad Augu.præ.præfect. Orientis extat etiamnum in Authenticis titulo 5.collat.4. de restitutionibus,& ea quæ parit in vndecimo: quo loco planè negat Imper. conceptionis tempus in vndecimum mensem extendi posse,eóque mulierem quandam,quæ post priores nuptias ad secundum venerat matrimonium antequam annus expleretur,quem lugubrem leges appellãt, etiam superstite viro non caste viuere cogitasse,hinc manifestum fuisse ait,quòd nõdum completo anno mense vndecimo perfecto peperit,vt non esset, inquit,possibile dicere,quòd de defuncto fuisset partus. Neque enim in tantum tempus conceptionis tempus extensum est. Et vero tandem super ea re sic statuit idem Imper. Vnde sancimus, inquit, si quid tale contigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa terminum anni,vt indubitatum sit sobolẽ non ex priori consistere matrimonio, modis omnibus eam priuari antenuptiali donatione & secundum proprietatem & secundum vsum &c.Ex quibus verbis apparet Impera.vndecimum mensem τοκιμὸν esse non censuisse. Imo lata lege sanciuisse vt quæ vndecimo mẽse pareret,eas subiret pœnas,quibus veteri iure & tribus etiam constitutionibus ante ipsum, consentiente etiam scriptura, afficiebatur,si qua intra annum luctus nupsisset: quia scilicet fieri nõ posse existimaret vt vndecim menses mulier vterum gereret. Apparet ergo & Decemviros mense decimo partum ædi posse,scripsisse,& Imper.Iustinianum idem ipsum tacitè innuisse,cum de vndecimestri partu verba faciens de decimestri,qui illum præcedit, mirum egit silentium. Iam verò neque philosophi ab ea opinione alieni fuere. Nam Hippocrates in libello περὶ φύσιος παιδίου, in hanc it pedibus sententiam, cum inquit· οὕτω δὲ καὶ τὸ παιδίον ὁκόταν αὐξηθῇ, οὐκ ἔτι δύναται ἡ μή- "
τηρ τροφὴν παρέχειν ἀρκέουσαν. ζητέον οὖν πλείω τροφὴν τῆς παρεού- "
σης τὸ ἔμβρυον ἀσκαρίζον ῥήγνυσι τοὺς ὑμένας, καὶ λυθὲν τοῦ δεσμοῦ "
χωρέει ὁμοῦ ἔξω, καὶ ταῦτα γίνεται ἐν δέκα μησὶ τὸ μακρότατον. id est, "
Sic res habet in puero,cui iam grandiori cum mater satis alimen "
ti sufficere nõ possit & copiosius tamen efflagitet, ideò sese ia- "
ctando membranas abrumpit,& solutus vinculus confestim fo- "
ras prodit.fiunt autem hęc mense vt longissimum decimo. Ari- "
stoteles quinetiam huius opinionis auctor est, qui libri 7. Hi- "
storiæ animalium cap.4.docens multiplex homini pariendi datum esse tempus,dicit,mulierem etiam vt plurimum decimo pa "

„ rere, nonnullas etiam vndecimum tangere. De decimo, & verò etiam orationis ſequela de vndecimo dixi, oſtendíque poetas, iureconſultos & philoſophos partum vt plurimũ decimo menſe ędi ſolere, exiſtimaſſe. In vndecimo non ita frequenter ſolere contingere. Imò Impera. Iuſtinianum & eos quos, vt veriſimile eſt, in cõſilium adhibuerat philoſophos in eum partum geſtari poſſe planè negauiſſe. Quod ſi eſt, quid de duodecimo, decimotertio & decimoquarto (nam & poſt decimumquartum quoq; mulierem quendam puerum peperiſſe audiuiſſe ſe abs quodam fideli ſcribit Petrus de Apono in Ariſtotelis problema 41. particulæ x. quod & repetit in eo libro cui titulum fecit, Cõciliator, differentia 49.) cenſendum eſt, in quos menſes partum nonnulli conſeruandæ fortaſsis muliebris pudicitiæ magis quàm veritatis ſtudioſi plerunque protelari volunt? Et quidem quòd in duodecimum menſem partus differatur, Homerum teſtem laudant, qui ὀδυσ. λ. de Neptuno loquens, qui Tyronem Salmonei filiam, & Crethei vxorem ad Enipei fluuij oſtia ſopitam, compreſsit, ſic cecinit,

Λῦσεν δὲ παρθενίην ζώνην, κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν,
Αὐτὰρ ἐπὶ ῥ' ἐτέλεσε θεὸς φιλοτίσια ἔργα,
Ἔν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὠνόμαζεν·
Χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκν', ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων. Id eſt, vt nos Latinè conuertimus,

Virgineum ſoluit ceſtum, placidúmque petiuit
Coniugis infuſus gremio per membra ſoporem.
At poſtquam munus numen perfecit amoris,
Et dedit amplexus atque oſcula dulcia fixit,
Hic prenſare manu, & dictis compellat amicis:
Gaude hoc complexu, nam cùm ſe voluerit annus,
Illuſtres natos paries, haud irrita diuum
Connubia.

Tres verſus vltimos citat Gellius lib. 3. cap. 16. quos ſe ad complures Grammaticos attuliſſe refert, & in quæſtionem poſuiſſe an περιπλομένου ἐνιαυτοῦ (ſic enim loquitur Homerus) id eſt, reuoluto anno mulier parere poſſet. Sed partem eorum diſputaſſe ait Homeri quoque ætate, ſicuti Romuli, annũ fuiſſe non duodecim menſium, ſed decem tantùm. Alij conueniſſe Neptuno maieſtatíque eius dicebant; vt longiori tempore fętus ex eo

grande

grandesceret. Sed Phauorinus, inquit ille, mihi ait περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, id est, voluente anno, non confecto esse anno, sed affecto, id est, proxime fini progresso & deducto. Ex quibus Phauorini verbis intelligere licet esse cũ περιπλόμενον ἐνιαυτὸν, & vertentem & reuolutum annum, per participiale præsens, aut præteritum Latinè aliis atque aliis locis reddere possis. Participiale præsens rem adhuc in motu esse, quem totum non sit consecuta: præteritum rem confectam & motum finémque esse consecutam significat. Hesiodus lib. α. operum & dierum περιπλόμενον ἐνιαυτὸν pro anno non affecto, sed pro anno completè reuoluto confectóque vsurpauit, cùm de Pleiadibus loquens sic cecinit,

Αἳ δή τοι νύκτας τε καὶ ἤματα τεσσαράκοντα
Κεκρύφαται, αὖτις δὲ περιπλομένου ἐνιαυτοῦ
φαίνονται. Nos sic:

Hæque quater decies latitant noctésque diésque.
Tum rursum apparent confecto scilicet anno.

Homerus vero loco iam citato περιπλόμενον ἐνιαυτὸν Phauorino Gelliano interprete, pro vertente, labēte, affecto, necdũ planè reuoluto anno dixit; quæ interpretatio quanquã prima fronte latè patere videtur, nec satis definite explicare decẽre, an duodecim menses Solares item an Lunares Homerico anno Phauorinus attribuat, sicuti nec quoto mense annus affectus esse dici queat (nam & decimo mense atque adeo vndecimo etiam & duodecimo annum quamproximè fini adductum esse & affectum, vulgus nostrum dicere solet) est tamen verisimile Phauorinũ (hunc Gallum esse ex Arelate oppido propè Padum scribit Cęlius Rhodig. li. 1 o. cap. 5 2.) vtpote Romæ agentem & abs Gellio ciue Ro. rogatum existimauisse Homericum annum mensium duodecim Solarium, quot scilicet tum apud Ro. erat, fuisse, Poëtámque illis suis versibus significasse, Tyronem à Neptuno grauidam factam sub duodecimi mensis finem (quo scilicet tempore annus proximè fini adductus est) esse enixuram, & partum in tantum tempus protelari posse. Nos Chronologia & temporis ratione nixi asserere audemus eorum grammaticorum opinionem (licet eam nugalia appellet Gellius) non à veritate fuisse alienam qui dicebant annum ætate quoque Homeri sicuti Romuli decem tantùm mensium, & eorum quidem Lunarium fuisse. Siquidem Diogen. Laertius libr. 1. in Solonis vita,

auctor est Solonem primum eam diem qua Luna Solem & cõsequitur & transmittit ἕνην καὶ νέαν (alij veterem & nouam, Varro primo de re rustica cap. 37. extremam & primam dicit) tricesimam diem mensis appellauisse, Atheniẽsésque monuisse, vt ad cursum Lunæ mẽses agerent. Idem in Thalete auctor est, Thaletem (quem iisdem tẽporibus, quibus Solon, floruisse colligere licet ex epistola Thaletis ad Solonẽ quæ apud ipsum Diogenem est) primum anni tempora illorúmque vicissitudines inuenisse, annúmque in trecentos sexagintaquinque dies diuisisse. Primúmque etiam ipsum vltimam mensis τριακάδα, id est, tricesimã vocauisse. Constat autem eodẽ Laertio auctore, Solonem Thaletémque circa 46. Olympiada, quod est annis ante Christum natum ferè quingentis quadraginta, floruisse. Ortum quippe Thaletem dicit idem Laert. 35. Olympiade, defunctum 58. Homerum autem in Græcia floruisse Siluiis Albæ regnantibus annis ante vrbem conditam circiter sexaginta supra centũ, testantur Cicero in præfatione Thusculanę 1. Eutropius libr. 1. & Gellius libr. 17. cap. 21. Id autem est annis ante Christum circiter nongentis duodecim, ante primam Olympiada annis 27. Quin narrat etiam Strabo lib. Geographiæ 17. Platonem (hunc quingentis ferè & sexaginta annis post Homerum natum esse intelligere licet ex Gellij lib. 17. cap. 21. qui cum tempore Philippi Amintæ filij & patris Alexandri, anno scilicet vrbis conditæ quadringentesimo vixisse scribit) cum Eudoxo Aegyptum adiisse, & ambos cum sacerdotibus annos tredecim fuisse versatos, qui quãquam mystici essent, nec facile cuiquam communicarent eam, qua præstabant, rerum cælestium scientiam: tempore tamen & obsequio exoratos nonnulla præcepta commonstrasse, quę Barbari occultabant. Et in summa excurrẽtes diei ac noctis particulas quasdam supra 365. dies in anni complementum tradidisse, annúmque apud Græcos tum, vt alia permulta ignoratum fuisse: quod & confirmare etiam videtur Macrobius scribens cap. 8. pri. Satur. Græcos omnes reliquos ab Arcadibus, qui annum suum tribus: & Acarnanensibus, qui suum mensibus sex explicabant, trecentorum quinquaginta quatuor diebus annum suum computauisse. Ex qua Chronologia liquere arbitror, anni certum modum apud Græcos nullum ante Homerum fuisse. Homerũ item ipsum Solone Thaletéque multo ætate fuisse superiorem, annósque inter hos & illum ad

trecent

trecentos aut 350. intercessisse, eóque annum Homeri tempore (siquidem cum Solon & Thales primi in ordinem redegêre) dies trecẽtos sexagintaquinque, quot hodie etiam habet, habere non potuisse. Quibus rationibus adductus affirmare ausim Homerum dum dixit Tyronem parituram pulchram sobolem περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, id est, vertente anno & proximè fini deducto, de affecto & penè confecto mense decimo, qui tum vltimus mensis anni erat, intellexisse, neque in duodecimum, (vt etiam tum annus duodecim menses habuisset) vterum gestari posse censuisse, quod idem consequentia quadam de decimotertio & decimoquarto inferre licet: quãquam sint qui in eos etiam menses & vltrà partum protelari posse censeant. In queis est L. Papyrius prætor, quem Plinius lib. 7. cap. 5. narrat secundo hærede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum tredecim mensibus tulisse diceret. Et Petrus de Apono, vt & antè dictum est, etiam post 14. mulierem quandam puerum fuisse enixam, abs fideli quopiam se audiuisse testatur. Vides quàm variæ sint, lector, multiplicésque de humani partus seu de fœtus gestationis tempore sententiæ, ad quas diiudicandas & si Deo, non è machina, quod aiunt, sed è cœlo opus esse videatur, dicam tamen quod sentio, & paucis, quoad eius fieri poterit, totum hunc locum concludam assumpto iterum eo axiomate quod ego huius loci initio ex Hippocrate & Galeno posui: suum scilicet pariendi tempus singulis animãtibus atque adeo homini etiam ipsi statum esse & præfixum, nonnúmque mensem summum esse hominem gignendi finem, quem vltra citrâve partio mulieris secundum naturam fieri minime potest. Censor tamen vsqueadeo rigidus esse nolim, quin fatear fieri, aliquãdo vt partio vel anteuortat id tempus vel etiam aliquando post id tardet, sed dies paulo plures pauciorésve, næ sua quidem prærogatiuâ debitóque honore nonum mensem priuauerint. Nam vt plus minus (neque tamen, vt ait Hippocr. multo plus aut minus) anteuortat, tardet partus, sic quoque tamen nonimestrem censeri debere censeam, haudquaquam tamen lege lata cauens quo minus hoc illo casu pro anticipationis aut tardationis ratione octimestris aut decimestris dicatur. Porrò autem nonum mensem cum dico, Solarem nonum intelligo, qui diebus 270. circumscribitur, vltra quos dies, partus saltem ad multos, differri non potest. Crediderim vero magnos illos,

quorum paulò antè laudaui testimonia, viros, poetas dico, iure-cõsultos & philosophos cũ decimo & vndecimo mensibus mulieres parere dixerunt, de aliis atque aliis lunaribus mensibus fuisse locutos. Nam pro varia mensium solarium lunariúmve consideratione partus idem & nonimestris & decimestris & vndecimestris dici, & re-uera quidem, queat. Id qua ratione fiat, paucis accipe. Ponamus mulierem aliquam Calendis Ianuarij ex viro concepisse. Huic partus imminebit in Septembris noni mensis solaris finem. Erit vero totum id tẽpus dierum circiter ducẽtorũ & septuaginta: porro hic numerus in annis lunaribus consecutionis appellatis, incidit in diem quartum mensis decimi, in annis apparitionis dictis, in quintum mensis vndecimi. In annis vero integratis ex mensibus peragratoriis in vicesimum-quartum mensis decimi. Et si rationem etiam constructæ ante à me tabellæ habere volueris, cõperies eum dierũ numerum in 18. diẽ decimi mensis recidere. Sic quà quidem partus ille nono mense solari, id est, 270. die æditus fuerit in lucem, eatenus nonimestris dicetur: quà vero ducenti septuaginta dies in mensibus apparitionis incidunt in quintum diem mensis vndecimi, eatenus vndecimestris, sicut & quatenus idem dierum numerus in mensibus peragrationis dictis in 24. diem decimi incidit, eatenus etiam decimestris dicetur. Quòd si aliquantulum etiam tardet in vtero, & in 280. differatur partus, iam vides eum posse multo magis decimo aut vndecimo etiam mense natum dici, ducentis scilicet octoginta diebus in mensibus solaribus in quintum fere diem Octobris à Ianuario decimi mensis, in mensibus peragrationis in septimum diem vndecimi, & in mensibus apparitionis in decimumquintum eiusdem vndecimi incidentibus. Sed enim satius est vt Ephemeride rem tibi ponam ob oculos, & ita mensium cum solarium tum lunarium rationem reddam, vt intelligas tam variam auctorum de partu hominis sententiam non ab alio fonte dimanasse, quàm quòd alij de mensibus solaribus, alij de lunaribus, sed alius de mense peragrationis, alius de mense consecutionis, alius vero etiam de mense apparitionis (tot enim sunt mensium lunarium differentiæ) sint locuti. Per mensem autem, quem peragrationis vocant, totum id tempus intelligunt, quo Luna ab vno Zodiaci puncto profecta, ad idem punctum emenso toto circulo, reuertitur, vt verbi gratia, à primo puncto Arietis (in quo eam fuisse pone, cum in coitu es-

ſet cum Sole) ad eundem ipſum primum Arietis punctum. Id vero tempus eſt dierum 27. horarum octo, & ſi rem exactiori calculo examinare placet, horarum ſeptem & tertiæ partis horæ. Secundus menſis lunarius coniunctionis ſeu conſecutionis appellatus, tantum temporis complectitur, quantū Luna oberrando ab vna coniunctione ad aliam inſumit: id eſt, quando Luna cum Sole coiens luſtrato ſuo curſu ſolē iterum cōſequitur. Excedit autem hic menſis præcedentē vnius fere ſigni ſpatio, id eſt, biduo & horis 4. cum aliquot minutiis. Nam cū Luna Solem in eo loco in quo in nouiſsima coniunctione reliquerat, vt verbi gratia in primo puncto Arietis non reperiat: ſed ſit vltrà progreſſus, & ſignum ferè integrum emẽſus: ita vt verbi etiam gratia, primum punctum Tauri attingat: ea biduum & horas 4. cū aliquot minutiis in conſequendo Sole impendit. Quo fit vt hic menſis dierum ſit vigintinouem & horarum duodecim cum minutiis 44. & aliquot ſecundis. Sequitur menſis tertius, quem apparitionis ſeu illuminationis vocant. Id tempus complectens quo Luna lumen in terras demittens nobis eſt conſpicua, necdum vt dicunt, combuſta ſeu ſplendore Solis opacata: quod tempus dierum viginti ſex, & horarum 12. eſſe dictitant; poſito quòd Luna radiis Solaribus immerſa toto triduo deliteſcat. Menſtruum enim tempus non omnino triginta diebus conſtare, ſed his minus vnius ferè diei dimidio minus docere Hipparchum ſcribit infrà Galen. libri 3. cap. 4. & hac ratione dies 29. & horæ 12. ab vna coniunctione ad alteram intercedent. Aliâs verò ſi per biduum tantùm deliteſcat: mẽſis hic erit dierum 27. horarum 12. Solet enim hic menſis ad portionem temporis occultationis aut minui aut augeri, eóque non ſemper ſibi æqualis eſt. Sed enim facilioris doctrinæ gratia, & vt triplicium menſiū Lunarium ratio conſtet, quod dudum pollicitus ſum præſtare aggredior: himerologióque triplici rem totam ita ob oculos ſubiicio, & paucis adhuc intellectam menſium Lunarium rationē limitibus certis ita finio, vt certi quid tādem cùm de anni, tū de partus ratione ſtatui poſsit. Neque enim niſi hac re perſpecta & cognita, Iureconſulti, ſed ne Medici quidē ſententiam ſuper hac re rogati habebunt quod verè reſpondere poſsint. Magnos ſemper viros hoc ſtudiū exercuit, reges dico, & imperatores. Pontifices noſtri, quod dolendum eſt, in ea re remiſsiores ſunt, & minus occupati: vt qui hæc credant officiis eſſe mino-

ra suis. In studiosorum ergo gratiam, quicquid est, quod studio consequi potui literarum monimentis prodere, & quod Cn. Flauium scribam primum apud Ro. fecisse tradunt, fastos euulgare statui, Diuúmque illum Iulium Cæsarem imitari, de quo sic Ouidius lib. 3. Fastorum de anni ratione loquens,

Non hæc ille Deus tantæque propaginis auctor,
Credidit officijs esse minora suis.
Promissumque sibi voluit præcognoscere cælum,
Nec Deus ignotas hospes adire domos.

En ergo tibi primum, Lector, himerologion, quo mensis ille Lunaris quem Peragratorium nominari dixi, cum mensibus Solaribus ita confertur, vt & dies & menses Lunares mensibus itidem diebúsque Solaribus ordine respondeant. Hunc mensem paulò antè dixi, id tempus esse quo Luna ab vno puncto ad idē punctum redit, esséque dierum 27. & horarum ferè 8. quæ horæ 8. in tertium mensem asseruatæ, & tandem aceruatæ diem vnum integrant, qui dies in tertium mensem reponitur: vnde tertius quisque mēsis 28. dierū est. Cæterùm primus ordo numerorum dies mēsis cuiusque Lunaris. Tertius dies mensis Solaris complectitur. Secundus & intermedius ordo in vnam summam dies totius anni, tam Lunaris, quàm Solaris vsque in finē tibi colligit. Ex hypothesi autem hoc mihi dari volo: vt Calendæ & νουμηνία in vnum eundémque diem recidant: id est, vt primilunium Calendis Ianuarij (hinc enim annum Lunarem peragra. incipio) occurrat, quod ferè apposite hoc ipso anno 1557. quo hæc Heduæ commentabar, contigit. Fuit enim Luna noua pridie Calendas Ianuarij, seu vltimo die Decembris anni 1556. hora decima à meridie nostro more, hūc diem ἕνην καὶ νέαν ad meridiem Calendarum Ianuarij vocabo, à meridie verò Calendarum Ianuarij νουμηνίαν auspicabor. Imitatus Astrologos qui diei initium à meridie faciunt.

Menses Lunares, Peragratorij vulgò dicti, dierum 27. horarum ferè octo.

Dies

	Dies mẽſis primi ☾.	Summa dierum tam Lunariũ, quã Solariũ.	Dies anni ☉.	
Menſis primus ☾ perag.	1	1	1	Ianuarius menſis primus dierum 31.
	2	2	2	
	3	3	3	
	4	4	4	
	5	5	5	
	6	6	6	
	7	7	7	
	8	8	8	
	9	9	9	
	10	10	10	
	11	11	11	
	12	12	12	
	13	13	13	
	14	14	14	
	15	15	15	
	16	16	16	
	17	17	17	
	18	18	18	
	19	19	19	
	20	20	20	
	21	21	21	
	22	22	22	
	23	23	23	
	24	24	24	
	25	25	25	
	26	26	26	
	27	27	27	

	Dies mensis secũdi.	Coaceruati dies ⊙ & ☾.	Dies anni ⊙.	
Mensis secũdus peragra.	1	28	28	
	2	29	29	
	3	30	30	
	4	31	31	
	5	32	1	Februarius
	6	33	2	mensis 2. ⊙
	7	34	3	dierum 28.
	8	35	4	
	9	36	5	
	10	37	6	
	11	38	7	
	12	39	8	
	13	40	9	
	14	41	10	
	15	42	11	
	16	43	12	
	17	44	13	
	18	45	14	
	19	46	15	
	20	47	16	
	21	48	17	
	22	49	18	
	23	50	19	
	24	51	20	
	25	52	21	
	26	53	22	
	27	54	23	

Dies

	Dies ☾. mensis tertij.	Aceruati dies ☉ & ☾.	Dies mensium ☉.	
Mensis tertius	1	55	24	
☾ perag.	2	56	25	
	3	57	26	
	4	58	27	
	5	59	28	
	6	60	1	Martius mẽ-
	7	61	2	sis 3. ☉ die-
	8	62	3	rum 31.
	9	63	4	
	10	64	5	
	11	65	6	
	12	66	7	
	13	67	8	
	14	68	9	
	15	69	10	
	16	70	11	
	17	71	12	
	18	72	13	
	19	73	14	
	20	74	15	
	21	75	16	
	22	76	17	
	23	77	18	
	24	78	19	
	25	79	20	
	26	80	21	
	27	81	22	
	28	82	23	

	Dies mensis 4.☾.	Coacervati dies ☉ & ☾.	Dies mensium anni ☉.	
Mensis 4.☾	1	83	24	
peragra.	2	84	25	
	3	85	26	
	4	86	27	
	5	87	28	
	6	88	29	
	7	89	30	
	8	90	31	
	9	91	1	Aprilis mẽ-
	10	92	2	sis 4.☉ die-
	11	93	3	rum 30.
	12	94	4	
	13	95	5	
	14	96	6	
	15	97	7	
	16	98	8	
	17	99	9	
	18	100	10	
	19	101	11	
	20	102	12	
	21	103	13	
	22	104	14	
	23	105	15	
	24	106	16	
	25	107	17	
	26	108	18	
	27	109	19	

Dies

	Dies mensis 5. ☾.	Coaceruati dies ☉ & ☾.	Dies mensium anni ☉.	
Mensis 5.	1	110	20	
perag. ☾.	2	111	21	
	3	112	22	
	4	113	23	
	5	114	24	
	6	115	25	
	7	116	26	
	8	117	27	
	9	118	28	
	10	119	29	
	11	120	30	
	12	121	1	Maius men-
	13	122	2	sis 5. ☉ die-
	14	123	3	rum 31.
	15	124	4	
	16	125	5	
	17	126	6	
	18	127	7	
	19	128	8	
	20	129	9	
	21	130	10	
	22	131	11	
	23	132	12	
	24	133	13	
	25	134	14	
	26	135	15	
	27	136	16	

	Dies mensis 6.☾.	Aceruati dies anni ☉ & ☾.	Dies mensium anni ☉.	
Mensis 6.	1	137	17	
peragra.	2	138	18	
	3	139	19	
	4	140	20	
	5	141	21	
	6	142	22	
	7	143	23	
	8	144	24	
	9	145	25	
	10	146	26	
	11	147	27	
	12	148	28	
	13	149	29	
	14	150	30	
	15	151	31	
	16	152	1	Iunius men
	17	153	2	sis 6. ☉ die-
	18	154	3	rum 30.
	19	155	4	
	20	156	5	
	21	157	6	
	22	158	7	
	23	159	8	
	24	160	9	
	25	161	10	
	26	162	11	
	27	163	12	
	28	164	13	

Dies

	Dies mensis 7. ☾.	Summa dierū anni ☉ & ☾.	Dies mensium anni ☉.	
Mensis septimus perag. ☾.	1	165	14	
	2	166	15	
	3	167	16	
	4	168	17	
	5	169	18	
	6	170	19	
	7	171	20	
	8	172	21	
	9	173	22	
	10	174	23	
	11	175	24	
	12	176	25	
	13	177	26	
	14	178	27	
	15	179	28	
	16	180	29	
	17	181	30	
	18	182	1	Iulij 7. mēsis ☉ dierum 31.
	19	183	2	
	20	184	3	
	21	185	4	
	22	186	5	
	23	187	6	
	24	188	7	
	25	189	8	
	26	190	9	
	27	191	10	

	Dies 8.men-ſis ☾.	Summa dierũ anni ⊙ & ☾.	Dies menſium anni ⊙.	
Menſis 8.☾	1	192	11	
peragra.	2	193	12	
	3	194	13	
	4	195	14	
	5	196	15	
	6	197	16	
	7	198	17	
	8	199	18	
	9	200	19	
	10	201	20	
	11	202	21	
	12	203	22	
	13	204	23	
	14	205	24	
	15	206	25	
	16	207	26	
	17	208	27	
	18	209	28	
	19	210	29	
	20	211	30	
	21	212	31	
	22	213	1	Auguſtus
	23	214	2	mẽſis 8.⊙
	24	215	3	dierũ 31.
	25	216	4	
	26	217	5	
	27	218	6	

Dies

	Dies 9. mē-sis ☾	Sūma dierū mensiū ☉ & ☾	Dies mē-sium ☉
Mensis 9. ☾	1	219	7
peragra.	2	220	8
	3	221	9
	4	222	10
	5	223	11
	6	224	12
	7	225	13
	8	226	14
	9	227	15
	10	228	16
	11	229	17
	12	230	18
	13	231	19
	14	232	20
	15	233	21
	16	234	22
	17	235	23
	18	236	24
	19	237	25
	20	238	26
	21	239	27
	22	240	28
	23	241	29
	24	242	30
	25	243	31
	26	244	1
	27	245	2
	28	246	3

Septēber 9. mēsis ☾ dierum 30.

A

	Dies 10. mēsis ☾	Sūma dierū anni totius ☉ & ☾	Dies mensium Solarium.
Mēsis 10. ☾ peragrat.	1	247	4
	2	248	5
	3	249	6
	4	250	7
	5	251	8
	6	252	9
	7	253	10
	8	254	11
	9	255	12
	10	256	13
	11	257	14
	12	258	15
	13	259	16
	14	260	17
	15	261	18
	16	262	19
	17	263	20
	18	264	21
	19	265	22
	20	266	23
	21	267	24
	22	268	25
	23	269	26
	24	270	27
	25	271	28
	26	272	29
	27	273	30

	Dies 11 mẽ-ſis ☾	Sũma die-rum anni ☉ & ☾	Dies men-ſium ☉	
Menſis 11. ☾ perag.	1	274	1	October 10 mẽſis ☉ dierum 31.
	2	275	2	
	3	276	3	
	4	277	4	
	5	278	5	
	6	279	6	
	7	280	7	
	8	281	8	
	9	282	9	
	10	283	10	
	11	284	11	
	12	285	12	
	13	286	13	
	14	287	14	
	15	288	15	
	16	289	16	
	17	290	17	
	18	291	18	
	19	292	19	
	20	293	20	
	21	294	21	
	22	295	22	
	23	296	23	
	24	297	24	
	25	398	25	
	26	299	26	
	27	300	27	

	Dies 12. mēſis ☾	Sūma dierum anni ☉ & ☾	Dies menſium ☉	
Mēſis 12. ☾	1	301	28	
peragra.	2	302	29	
	3	303	30	
	4	304	31	
	5	305	1	Nouember
	6	306	2	menſis 11. ☉
	7	307	3	dierum 30.
	8	308	4	
	9	309	5	
	10	310	6	
	11	311	7	
	12	312	8	
	13	313	9	
	14	314	10	
	15	315	11	
	16	316	12	
	17	317	13	
	18	318	14	
	19	319	15	
	20	320	16	
	21	321	17	
	22	322	18	
	23	323	19	
	24	324	20	
	25	325	21	
	36	326	22	
	27	327	23	

Obſer

Obſeruabis hunc annum lunarem menſibus peragratoriis integratum menſes quidem duodecim habere, ſed anno conſecutionis breuiorem eſſe diebus vigintiſeptem ſeu integri menſis peragrationis ſpatio, hic enim annus dies continet trecentos vigintiſeptem: conſecutionis trecentos quinquaginta quatuor. Iccirco autem breuior hic eſt, quia ſinguli menſes quibus integratur vigintiſeptem tantum diebus & horis ferè octo conſtãt, qua ratione quarto quoque menſe dies ferè nouem abeſſe comperiuntur de ſumma dierũ totidem menſium conſecutionis. Nam cum ſinguli mẽſes conſecutionis impares quidem triginta dies, pares vero vigintinouem contineant, menſes 4. conſurgunt in 118. dies, de quo numero ſi 9. dies exemeris, 109. dies (hic numerus conflat menſes 4. peragratorios) reſtare cõperies. Eadémque in anno ſeruatur ratio. Nam ſi de 354. diebus (ſumma ſcilicet anni conſecutionis) ter nouem, id eſt, 27. ſubſtraxeris, 327. dies, ſummam anni peragrationis reſtare comperies. Cæterum menſem decimumtertium hic ſubiũxi dierum 27. vt tot additis diebus ad trecentos vigintiſeptem, numerũ ad ſummam menſium lunarium communium ſeu conſecutionis, nempe ad dies 354. aſſurgere videres. Notabis & duodecimũ mẽſem dies 28. hac mea ſupputatione non continere, licet dixerim ante horas 8. quas ſuprà dies 27. ſinguli menſes peragratorij capiunt, tertio quoque menſe vnum diem parere, & ſic tertium quemque menſem peragratorium 28 dies capere. Id eò à me factum eſt, quia octo illę horæ ſupra 27. dies ſingulis menſibus excreſcentes non ſunt integræ, ſed duabus fere tertiis horę decurtatæ: nam exactiori calculo menſis quiſque peragratorius conſtat diebus 27. horis 7. & tertia ferè horæ parte. Sic factum eſt vt duodecimo menſi 27. tãtum dies, non etiam 28. vt tertio antea cuique menſi, adſcriberem, cum 8. ferè horæ de integro die eum menſem deficiant.

	Dies mensis 13. ☾	Sũma dierum anni ☉ & ☾	Dies mensium ☉	
Decimus-tertius men ☾ perag.	1	328	24	
	2	329	25	
	3	330	26	
	4	331	27	
	5	332	28	
	6	333	29	
	7	334	30	
	8	335	1	December 12, mensis ☉ dierum 31.
	9	336	2	
	10	337	3	
	11	338	4	
	12	339	5	
	13	340	6	
	14	341	7	
	15	342	8	
	16	343	9	
	17	344	10	
	18	345	11	
	19	346	12	
	20	347	13	
	21	348	14	
	22	349	15	
	23	350	16	
	24	351	17	
	25	352	18	
	26	353	19	
	27	354	20	

Trecenti

Trecenti quinquaginta quatuor dies explent annum lunarem ex mensibus consecutionis integratum, cui dierum numero si vndecim addideris, habebis numerum dierum anni solaris. Desinunt enim trecenti quinquaginta quatuor prædicti dies ab Ianuario incipiendo in vicesimum Decembris, additi dies vndecim explebunt annum solarem & in 31. Decembris recident, vt hîc videbis.

		Sũma dierum anni ☉ & ☾.	Dies mensium ☉.	
Vndecim	1	355	21	Decembris reliqui
dies quibus	2	356	22	dies.
annus luna-	3	357	23	
ris cõmunis	4	358	24	
breuior est	5	359	25	
solari, ὑπερ-	6	360	26	
βαίνοντες Grę	7	361	27	
cis dicti.	8	362	28	
	9	363	29	
	10	364	30	
	11	365	31	Vltimus Decẽbris & totius anni solaris dies.

Hi tibi sunt Lector, qui in octauum quemque annum asseruantur vndecim dies, quibus annus lunaris communis seu consecutionis minor est solari, hîc eo consilio adscripti, vt menses lunares cum solaribus totidem additis videres cõcurrere. Qua ratione autem fiat vt annus solaris lunarem diebus vndecim excedat, Seuerianus Græcus autor lepido commento sic apud Politianum Miscellaneorum centuria prima, c. 94. declarat. Solem, inquit, factum à Deo primitus & Lunam legifer Hebræus prodit, quarta mox vt orbem incohauerat die, qui tamen, quoniam alterũ diei, nocti alteram præfecisset, etiam illum in Orientis credi potest, hanc in Occidẽtis posuisse confinio. Nec autem debuit; quemadmodum quidem hic opinatur, sic à principio sta-

tim Lunam fingere Deus, vt detrimento affecta, vt decerpta, vt gracilescens, vt discriminata, vt diluta, vt inanis, vt exhausta foret lumine, qualem nunc eam esse vel nascentem vel intermenstruam, vel senescentem, vel in coitu vel in ipso quoque deliquio videmus. Quin orbe pleno potius integróque circulata, non gibbosa, non prætumida, non sinuata, non corniculans, non diuidua, non silens. Etenim dein ista multiformitas temporum erat, & noctium & dierum velut interuallaris & discriminatrix futura. Quorcirca ædito recèns & matutinos ingrediente carceres Sole, Luna prorsus è regione metam finitoris radebat occiduam munifex tum primum orbis, & in suo quasi dixerim tyrocinio. Sed vt ad Occidentem Sol ipse circumactus est, etiam inuicem peruecta Luna suo curriculo est ad Orientis collimitium, sic igitur audientes dicto diei pariter pręfuerunt noctíque. Cur autem non se tum potius quartæ Lunæ facies exhibuerit, quota est ædita die? quoniam summum, inquit, Luna quarta tenere Occidentis limitem nequiuisset. Ita rotūdata specie plenóque prorsus ore quintamdecimam pro quarta exhibens, vndecim sibi dies velut arrogauerat, ac totidem plane diebus Luna Solem natura præuertitur. Ex quo fit vt etiam Soli iure dies illos vndecim Luna quasi bona fide restituat. Nam cū sit vndetriginta & semissis dierum menstruus Lunæ calculus, dissultat hinc, annarius duodecim mensium numerus è diebus omnino 354. quæ summa vndecim sibi illos agglutinans quos à primordio Luna sicut auctarium præsumpserat, annum constituet hūc solarem 365 dierum. Hæc apud Angelum Politi. Seuerianus, de his diebus vndecim quibus annus lunaris solari curtior est. Cæterum quia operosum fuisset quotannis tot dies intercalare, hi per annos septem nullo in numero habentur, sed in octauum annum asseruantur, ad eum modum, quo in annis solaribus communibus, horæ sex quibus suprà trecentos sexaginta quinque dies annus integratur, solent asseruari, vt quarto quoque anno bissextum efficiant, & die vno intercalato annum adaugeant, ipsum dierū 366. efficiētes, vnde quartus quisque nō amplius annus simpliciter, sed annus bissextilis passim appellari solet. Porro verò octies vndecim dies in 88. consurgunt, quibus si duos dies bissextiles (quibus annus quisque octauus ex quadrantibus singulorum annorum increscit) addideris, dies 90. resultare comperies. At hi dies tres menses tricenum singulos dierum cōflant.

Nam

Nam nonaginta per tria diuisa,triginta dāt. De hac in fine octaui anni intercalatione,audi Macrobium lib.1.Satur. cap.15.sic loquentem·Cùm ergo Romani ex hac distributione Pompilij ad Lunæ cursum,sicut Græci, annum proprium computarent,necessario & intercalarem mensem instituerunt more Græcorum. Nam & Græci cum animaduerterent temere se 354.diebus ordinauisse annum (quoniam apparet de Solis cursu qui 365.& quadrante Zodiacum conficit,ee ſſe anno suo vndecim dies & quadrantem)intercalares statuta ratione commenti sunt, ita vt octauo quoque anno 90. dies ex quibus tres menses tricenûm dierum composuerunt,intercalarent.Id Græci fecerūt,quia erat operosum atque difficile omnibus annis vndecim dies & quadrantem intercalare. Itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare & nonaginta dies qui nascuntur, si quadrans cum diebus vndecim octies componatur, inserere, in tres menses,vt diximus, distribuendos. Hos dies ὑπερβαίνοντας: menses verò ἐμβολίμους appellant.Hæc de intercalandi,ad finem octaui cuiusque anni ratione Macrob. quam etiam approbat Nicephorus Callistus historiæ ecclesiasticæ libr.12.cap.32.scribens, Lunam per octennium cum Sole conuenire, & ambo initium nouum sumere, Octennales item Lunę cursus nonaginta & nouem mensibus perfici, diebus autem bis mille nongentis viginti duobus, quibus etiam Sol Octonos absoluat cursus. Ita vt annus quilibet esse censeatur dierum trecentorum sexaginta quinque (addenda vero dictio quinque quæ in impresſis Basilicæ codicibus desideratur)& quartæ vnius diei partis.Idem etiam testari videtur Plinius,qui lib.2.cap.99.de æstu maris loquens,per octonos, inquit, quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo Lunæ reuocantur ambitu,id autem Plinij dictum de centesimo cursu incipiente intelligendum venit,& de nonagesimonono, vt Nicephorus dixit,desinente.Porro verò ab hac intercalandi ratione non admodum diuersa erat Numæ Pompilij ratio, qui, vt est apud Liuium lib.1.primæ Decadis ab vrbe cōd. omnium primum ad cursum Lunæ in duodecim menses describit annum,quem,quia tricenos dies singulis mēsibus Luna non explet,desūntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe,intercalares mensibus interponendo ita dispensauit, vt vicesimoquarto quoque anno ad metam eandem Solis vnde orsi essent,plenis annorum spatiis dies congruerēt.Ex his enim ver-

bis intelligere licet Numam Pompi. octauo quoque anno primum, Græcorũ more dies 90. intercalauisse. Sed quia ipse diem vnum in honorem imparis numeri, superstitione potius Pythagorica quàm vlla Astrologica ratione, Ianuario addiderat, nec eius tunc rationẽ sibi habendam putauerat, dies octo ad octennij finem superesse comperiebãtur, quibus anni octo Numæ, totidem Græcos annos excedebant, eóque numerus atque ordo anni Græci cum Rom. conuenire non poterat, sed hic error tandem deprehensus, sic est emendatus, vt primo & secundo octenniis 90. dies intercalarentur. Tertio verò octennio, seu si vis vicesimoquarto quoque anno, sexaginta sex tantum non etiam 90. intercalarentur, seu vt de 90. diebus, qui in fine tertij octenni intercalari deberent, dies 24. subtraherẽtur, pro illis totidem diebus, qui singuli, vt dictum iam est, in honorem imparis numeri singulis annis Ianuario additi, in vigintiquatuor dies, annis totidem accreuerant, quibúsque annus Numæ Græcum excedebat. Hunc Liuij locum eo pluribus explicandum mihi putaui, & quòd paulò obscurius à Macrobio li. 1. Satur. cap. 15. esset explicatus, & quod quamplurimis negotiũ facessere intelligerem. Anni Metonis (qui Alexandri mortem præcessit annis 108. mortuus autem Alexander Olympiade 114.) alia fuit ratio, vt colligere licet ex Diodori Siculi Bibliothecæ lib. 12. cum sic scribit: Athenis Meton Pausaniæ filius, vir magnæ singularísque in Astrologia eruditionis, tabulam quæ decem nonalis circuli inscribitur exposuit, locus qui sequitur totus apud Diodorũ corruptus, fecit vt pluribus hîc non immorandum mihi putarem, sed in aliud commodius tempus id negotij differrem. Scire vero operæpretium est Grçcos octauo quoque anno 90. illos dies ex vndecim diebus singulorũ annorũ emendicatos, in tres menses, tricenũ singulos dierum, vt paulò antè dictum est, distribuisse, & intercalare cœpisse in fine anni præcedentis primam Olympiadem. Cœpit autem prima Olympias, anno ab orbe condito ter millesimo centesimo octogesimo octauo. 3188. aut secundum Eusebium anno ab orbe condito 4427. A mose annis 788. ante Christum annis 772. id est, septingentis septuagintaduobus. Porrò si annos 772 ad annos Christi 1557. (tot enim numerantur à Christi Natiuitate hactenus) addideris, consurgent 2329. id est, bis mille trecenti vigintinouem anni, quos item si per octo diuiseris, vnum restare comperies vnde colliges præsentem annum

num qui millesimus est quingentesimus quinquagesimus septimus, esse primum annum octennij, annum vero præcedentem qui fuit 1556. fuisse vltimum annum octennij, eóque Embolimum, vt & Romanis etiam Bissextilem. Sed enim vt nullo aut minimo saltem negotio possis annos communes ab Embolimis in annos infinitos internoscere, tabellã hic tibi construxi octennalem, cuius primus ordo annum primũ post intercalationem, anno primo primæ Olympiadis respondentem, vltimus & octauus ordo, annum Embolimum, quo scilicet nonaginta illos dies in tres menses singulos tricenum, vt sæpe dixi, dierum dispensabant, tibi ostendit, vt finita illa octo annorum serie, eadem methodo eodémq; annorum numero, aliam tabellam in infinitos annos possis construere.

Tabella octennij, cuius septem primi anni cõmunes sunt. Octauus quisque Embolimus & bissextilis.

Anni octennij			
Primus.	1	1557. Anni	1565
Secundus.	2	1558 Chri-	1566
Tertius.	3	1559 sti.	1567
Quartus.	4	1560	1568
Quintus.	5	1561	1569
Sextus.	6	1562	1570
Septimus.	7	1563	1571
Octauus.	8	1564.	1572. & sic in infinitum, octauus quisque Embolimus erit.

Vt autem omnem intercalandi rationem, quæ vel in media Græcia magnos etiam viros latuit, probè teneres lector, hîc tibi Ephemeridẽ annorũ octo construere placuit, vt te veluti manu ad id deducerẽ, quod hactenus tenebris inuolutũ fecit, vt qui de ea re verba facerẽt, Andabatarũ pugnantiũ more clausis non oculis pugnarent: sed cæcis mentibus disceptarẽt. Verùm priusquam Ephemeridem cõtexo, hoc imprimis scire te velim, Græcorum menses cum mensibus Romanorum nec dierum numero nec ordine supputandi conuenire posse, quòd illi suos menses ad Lunæ, hi ad Solis cursum accommodent. Cùm enim Solis & Lunæ duorum principum planetarum dispares diuersíque anni cursus sint, mensium & anni diuersam rationem diuersas gentes

inire oportet, dum aliæ tempora sua motu Solis, aliæ motu Lunæ metiuntur. Sanè Lunares anni apud omnes ferè nationes primum, sicuti & menses etiam Lunares in vsu fuere. Sed cùm ex Lunaris cursus obseruatione fieret, vt qui mensis Aestiuus hoc anno esset, aliquot post labentibus annis, Hyemalis & contrà, qui Hyemalis erat, Aestiuus: & pari ratione qui Vernalis, Autumnalis esset & contrà, sicq; , vt paucis dicam, nulli omnino essent stati Aestiui, Hyemales, Autumnales, aut Vernales menses, fiebat vt illæ ipsæ nationes elapsis aliquot annis aliæ pluribus, aliȩ paucioribus: plures itidem paucioresve menses aut dies intercalare, & sic ad solis cursum annum suum accommodare cogerentur. Sic Aegyptij quotannis dies quinque, Arabes & Hebrȩi tertio quoque anno, mensem vnum, Attici octauo quoque menses tres intercalabant. Sed enim quoniam huc excurrit oratio, haud alienum à ratione fortasse fuerit, pluribus hic immorari, & de anni ratione pauca quædam quæ non minus vtilitatis quàm voluptatis credam allatura, tradere. Ab Aegyptiorum ergo anno initium dicendi faciam. Nam apud eos certum semper anni modum & æquabilitatem fuisse auctor est Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 8. quod de tempore post egressum populi Israël intelligendum venit. Nam ipsos, ante id tempus, anno Lunari vsos fuisse quidam affirmant. Pòst verò in anni ratione cùm Babyloniis conuenisse, & ita obstinatis animis anni sui modum retinuisse, vt licet à Romanis Imp. sæpe victi superatique essent, anni tamen sui semper rationem retinuissent. Tandem Diocletiano Imp. cùm sæpe ij ab Romanis defecissent, coacti sunt mẽses suos mensibus Romanis aptare, vt palam hoc argumento testarentur se Rom. Imperio subditos esse. Ergo ab exitu populi Israël ad Diocletiani tempora Aegyptij Babylonios in anni ratione imitati, annum suum Lunarem ad Solis cursum vsquequaque accommodare cœperunt, ipsum dierum tantùm 365. efficientes. Auctores sunt, Diodorus, Siculus & Strabo, quorum ille lib. 2. cap. 1. de Thebæis sacerdotibus loquens sic scribit post alia insuper & menses ab eis & annos esse institutos. Dies non secundum Lunam, sed secundum Solem metiuntur, 30. dierum mensem conficientes, quinque autem dies mensibus duodecim adiungentes anni cursum perficiunt. Strabo verò libro Geographiæ 17. eadem ferè ad verbum quæ modo ex Diodoro recitaui, sed hoc amplius habet. Sacerdotes ipsos Thebanos excur-

rentes

rentes diei ac noctis particulas supra trecentos sexaginta quinque dies in anni completum Platoni & Eudoxo, qui, vt ante dictum est, eius rei discendæ gratia annos tredecim cum illis fuerant versati, tradidisse. Per excurrentes autem particulas putem Strabonem diei quadrantem intelligere, qui supra 365 dies excurrit, ac sic de anno Aegyptio quidem, sed iam ab Diocletiano ad Romanum reformato, loqui. Adiuuat cõiecturam locus qui haud ita multò pòst apud eundem ipsum Strabonem libro prędicto sequitur, & sic habet: τούτον δ' ὅτι καὶ τὸ τὰς ἡμέρας μὴ κατὰ Σελήνην ἄγειν, ἀλλὰ καθ' ἥλιον τοῖς τριακονθημέροις δώδεκα μησὶν ἐπαγόντων πέντε ἡμέρας κατ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον. Εἰς δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἐπιτρέχοντος μορίου τινὸς τῆς ἡμέρας, περίοδόν τινα συντιθέασιν ἐξ ὅλων ἡμερῶν καὶ ὅλων ἐνιαυτῶν τοσούτων, ὅσα μόρια τὰ ἐπιτρέχοντα συνελθόντα ποιεῖ ἡμέραν. id est: Hi verò (de Thebanis autem sacerdotibus loquitur) dies anni non pro Lunæ, sed Solis motus ratione dispẽsant, ad tricenarios duodecim menses quotannis dies quinque superadiicientes. Ad integri verò & absoluti anni complementum, cùm diei quædam particulæ excurrant, summam ex totis dierum annorúmque anfractibus quandam & tantam coaceruant, dum tot coaceruatæ excurrentes particulæ diem integrẽt. Hæc de Aegyptio anno imperante Diocletiano ad Romani anni formam reformato Straboni dicta videntur. Nos de ea anni Aegyptij forma loquemur, quam tenuerunt ab exitu filiorum Israël ad Diocletianum vsque Imp. Ille anni modus Aegyptiis cum Babyloniis & Persis cõmunis fuit. Cõueniebãt enim omnes hæ nationes in anni quãtitate, eiusdẽ principio, & mensium partitione, & in eo etiam circuli Solaris diuisionem imitabantur. Nam mensem ita diuidebant in triginta, vt dodecatemorion, id est, signum vnum Zodiaci in triginta partes diuidimus. Vltimo tamen mensi quotannis dies quinque adiiciunt. Cæterùm anni Aegyptij initium à Græco in hoc differt, quòd Græci initium à Solstitio æstiuo pendet. Aegyptij nullo modo pendet ab aliqua troporum anni quatuor circuitus Solis conuersione, sed à meridie primi diei primi mensis Thoth, qui primus dies Thoth singulis quatuor annis vnius diei interuallo anticipans, à consequentibus redit in antecedentes, propter defectum quadrantis diei, quo annus Roma. Aegyptium superat, quæ eadem causa est etiam quamobrem nec Solstitia apud illos, nec Aequinoctia stabilia esse possint; sed in cõ-

ſequentia progrediãtur, ſicut in noſtro Iuliano anno paulatim anticipãt, quia plus iuſto intercalatur. Id exẽplo tibi patefaciam. Anno 1540. & tribus ſequentibus ſcilicet, 1541. 1542. 1543. primus dies Thoth primi apud Aegyptios menſis incidebat in tertium diem noſtri Auguſti. Anno 1544. & tribus ſequentibus in ſecundum Auguſti. Anno 1548. & tribus ſequentibus in primum eiuſdem Auguſti. Anno 1656. & tribus ſequentibus in 31. & vltimum diem Iulij. Sic vides Anni Aegyptij principia temporibus immutari & anticipare. Solſtitia verò & Aequinoctia in conſequentia relabi. Sic primus menſis Thoth aliâs in Ver, aliâs in Aeſtatem, Autumnum etiam & Hyemẽ incidere poteſt. Plinius Aegyptios annum ſuum incohare ſcribit Iulij 18. Lactantij Firmiani tempore Thoth idem Septembri noſtro reſpondebat, vt liquet ex eius libri primi, de falſa relig. cap. 6. quo loco docet Mercurium quendam quintũ in Aegyptum profugere, quòd Argum occidiſſet, coactum Aegyptiis leges ac literas tradidiſſe, & ab ipſis Aegyptiis Toth fuiſſe appellatum, à quo item apud eos, inquit, primus anni ſui menſis, id eſt, September nomen accepit. Idem tempus etiam fuit cum Epigrammatarius, quiſquis ille fuit, id Epigramma ſcripſit quod habetur in fine lib. 1. Epigrammatum Græcorum, quod adſcribere placuit, vt & ordinem ſimul etiam & nomen Aegyptiorum menſium videres, & diarium Aegyptium conficere, menſibus ſingulis duodecim, triginta dies aſsignando & ad Meſori finem dies quinque intercalando (vt Meſori vltimus apud illos menſis, dies 35 capiat) poſſes. Epigrãmma ſic habet:

Μῆνες Αἰγυπτίων, Σεπτέβριος.
Πρῶτος Θὼθ ἐδάη δρεπάνην ἐπὶ βότρυν ἐγείρειν.
Ἰχθυβόλοισι Φαωθὶ φέρει πανδήμιον ἄγρην.
Πληϊάδων φαίνουσαν Ἀθὺρ τεκμαίρεται ὥρην.
Χοιὰκ σπειρομένων σταχύων δείκνυσι γενέθλην.
Τυβὶ δὲ πορφύρεον βουλιφόρον εἷμα τιταίνει.
Σημαίνει πλωτῆρσι Μεχεὶρ πλόον ἀμφιπολεύειν.
Ἄρεος ὅπλα φέρειν Φαμενὼθ δείκνυσι μαχηταῖς.
Εἰαρινῶν Φαρμουθὶ ῥόδων πρωτάγγελός ἐστι.
Λήϊα δ' αὐανθέντα Παχὼν δρεπάνοισι φολάσσει.
Εὐκάρπου δὲ Παυνὶ προάγγελός ἐστιν ὀπώρης.
Καὶ σταφυλὴν κατέχων εὐάμπελός ἐστιν Ἐπηφί.
Καὶ Μεσορὶ Νείλοιο φέρει φυσίζοον ὕδωρ.

Sic

Sic habet Epigrãma Latinum à me factum: — Aegyptiorũ mẽsiũ nomẽclatura ex Epigram.

Primus Thoth nouit falcem committere in vuas.	1 Thoth.
Nantûm agit in casses prædæ genus omne Phaothi.	2 Phaothi.
Pleiadum lucidos ortus ostentat Athyri.	3 Athyr.
Satarum Choiac spicarum effert sobolis spem.	4 Choiac.
Consultam vestem pandit Tybi purpure ámque.	5 Tybi.
Nautas hortatur procurent classica Mecheir.	6 Mecheir.
Militibus Phamenoth ostentat spicula Martis.	7 Phamenoth.
Ast veris Pharmouti rosas prænuntiat index.	8 Pharmouti.
Flaua Pachon curuæ seruat cerealia falci.	9 Pachon.
Pomiferum Autumnum prænuntiat ipse Payni.	10 Payni.
Vitiger est & pulchrè vuis redimitus Epephi.	11 Epephi.
Fœcundas adfert Mesori Nili rigui vndas.	12 Mesori.

Hæc sunt duodecim Aegyptiacorum mensium nomina. Et talis anni, qualis prædicta est, apud ipsos, sicuti & apud Babylonios etiam & Persas, ratio est. Mensium autem Persarum nomina, quibus solis ab Aegyptiis differunt, sunt hæc:

1 Fordimech.	7 Machiramech.
2 Ardaimech.	8 Ebenmech.
3 Cardaimech.	9 Ydramech.
4 Zirmech.	10 Dimech.
5 Mardan.	11 Bechmemech.
6 Sarenbemech.	12 Azfirdauic.

Arabes in anni sui ordinatione partim Aegyptiã, partim Atticã rationẽ sequuntur, vt illorũ annus ex Attico & Aegyptio cõflatus esse videatur. Et primũ quidẽ hoc cũ Aegyptiis cõmune habẽt quod vagũ est apud eos quoq; nec statũ mensis sui primi & anni initium, sed paulatim anticipans Aegyptio more redit in antecedentia. Ideóque ne apud eos quidem sicuti neque apud Aegyptios, Solstitia & Aequinoctia stabilia esse possunt. Cum Atticis hoc itidem cõmune habent, quòd Lunationibus duodecim annum suum explent, quarum duæ 59. diebus absoluuntur. Imparibus quidem mensibus triginta dies, paribus vigintinouem alternatim attribuentes, & annum ex diebus 354. integrantes mensis initium illis est Νουμηνία, aut Luminarium media coniunctio. Intercalant autem tertio quoque anno mensem vnum dierum triginta trium, pro diebus vndecim, quibus

annus Solaris excedit Lunarem. Arabicum ergo Diarium si voles conficere, hoc anno qui 1557. est primum diem primi mensis Almuharaz repones in eum diem, in quem primum diem mensis Thoth Aegyptij hoc ipso anno reposui. Tũ tertio quoque anno intercalabis mensem vnum 33. dierum. Et sic tibi Arabici anni ratio constabit. Arabum mensium nomina sunt hæc:

1	Almuharaz	7	Rage
2	Saphar	8	Sahaben
3	Rabe 1.	9	Ramaden
4	Rabe 2.	10	Sanel
5	Gemedy 1.	11	Dulchida
6	Gemedy 2.	12	Dulcheya

Hebræi quoque secundum Lunæ cursum annos suos dirigebant, ita tamen vt solaris cursus etiam rationẽ haberent. Nam quanquam singuli illorum mẽses alternatim, pares quidem 29. impares 30. dies caperẽt, & inde consurgeret annus dierum 354. inter Adar tamen & Nisan (ille vltimus, hic primus illorum mensis est) tertio quoque anno intercalabãt mensem vnum 33. dierum, non alia ratione quàm vt illorum annus ad cursum Solis etiã congrueret, sic illorum annus ex solari & lunari mixtus esse videtur. Hebræorũ mensium nomina sunt hæc:

1	Nisan	7	Thisri, qui & Athani, vt Regũ 3. ca. 8. Macedones Hyperbereteum vocant, Iosephus li. 3. antiq. Iud. cap. 10. Eodem nomine Pergameni, Athenien. mysteria Gale.
2	Zif, vel Zio, & Latina forma Zius, de quo 3. Regum cap. 6. Aliis Liar, Ilar, & Aegiar etiam dictus.	8	Bul. qui & Marchesuã. Et videtur is esse qui Iosepho lib. 1. antiqui. Iuda. cap. 3. Marsonane, vel vt in aliis codicibus legitur, Anmasuarne, Macedonibus Dius dicitur: de hoc etiam 3. Regum cap. 6.
3	Siuan.	9	Gizleu, aliis Zislef, videtur is esse quem Iosephus lib. antiq. 12. cap. 7. & 10. Chasleum nominat

minat,& à Macedonib. Apellæum nominari tradit.

4 Rothem. aliis etiam Thamus.

10 Tebeth. Hunc etiã ... læũ Macedonibus dici ... Ioſeph.lib.11.antiq.ca.5. & nonũ eſſe dicit, ſed mendoſum eſſe locũ putem, vt eum qui cap. 4.præceſsit, quo Adar vndecimum nominat,

5 Ab.vel Af. ἄν.

11 Sebat.

6 Elul.

12 Ader,vel Adar, Macedonib. Dyſtrus Ioſeph. lib. antiq. 11. cap.4.& 6. Et extremo fine li. 4.ſcribit, Moyſen 120.annorum mortuum eſſe prima die vltimi menſis,quem Macedo. Dyſtrum,nos,inquit, Adar dicimus.

Horum menſium neque nomen neque ſeriem in ſacris Bibliis vſquam reperire licet. Nam ibi proprio menſium ſuppreſſo nomine primo, ſecundo, tertio, ſeptimo & decimo menſe tale quid factum eſſe dicitur, vt videre licet Geneſeos cap. 7. & 8. Exodi 12.& 19.Leuit. 23. Nume. 9.& 28. Deutero. item 16.& paſsim. Tertij tamen Regum ca.6.menſis Zius Zio & Zif etiã aliis dictus, ordine ſecũdus menſis Bul, vt Hebrea Biblia habẽt, octauus & ibidem cap.8.Aethanim,ſeptimus eſſe legitur;porro autem interpretes mẽſem Zif Hebræis haud aliter à ſplendore ſeu decore ac Latinis Aprilem (cui Zif reſpondere aiunt) ab aperiendo nuncupatum volunt. Illis enim menſibus, terra hyemis aſperitate concluſa aperitur,& herbam virentem germinare,priſtinum nitorem hyemis ſæuitia turpatũ recuperare, plantarum denique extremis ſummitatibus alimentum ſufficere, foliáque & flores, futuri fructus ſpem in ornamentum & decorem ſuppeditare incipit. Vnde notant iidem interpretes Chaldæum paraphraſtem vertiſſe Ziuin, mẽſem apertionis florum.

Bul autem deducunt iidem interpretes ab Hebræo verbo quod marcessere, attenuare & cadere significat, quòd eo mẽse & folia de arboribus decidant & plantæ marcescant, & Octobri nostro respondere dicunt. Alij tamen eandem dictionem ab Hebræa quæ imbrem, diluuium, & inundationem significat, deducunt, quòd scilicet eo mense imbres largiores erumpere incipiant. Chaldæus interpres Bul mensem collectionis fructuum conuertit, sicut Aethanim mensem fortium, quo scilicet mense arbores fœtę sunt maturis fructibus qui robur & vires hominibus sufficiunt. Cæterum mensem Nisan primum esse Hebraici anni mensem intelligere licet ex Iosepho Hierosolymitano sacerdote. Is enim lib. 1. antiquitatum Iudaicarum cap. 3. secundum diuisionem Grecam, quinto secũdum veterem Latinam sic scribit, Moyses autem Nisan qui est Xãtichus, primum in suis Fastis ordinauit, quòd per hunc Hebræos ex Aegypto eduxisset. Eundem etiam omnium quæ ad rem diuinam pertinebãt, exordium fecit. Et lib. 3. cap. 9. Initio verò sequentis anni mense Xanthico Macedonum, Hebræorũ Nisan tabernaculum dedicatum est, & quicquid vasorum in eo fuerat. Item lib. 3. cap. 10. secundum Græcam diuisionem, 12. secundum Latinam veterem. Mense inquit, Xanthico qui nostris Nisan vocatur, & annum exorditur, Luna decimaquarta Sole Arietem obtinente (quandoquidem hoc mense ab Aegyptiaca seruitute liberati sumus) sacrificium quod tunc exeuntes fecisse dicimus, Pascha nominatum, quotannis instaurare lege iubemur. Item & lib. 11. c. 4. sic scribit Instãte deinde azymorum festo, mẽse primo qui Macedonibus Xanthicus, nobis verò Nisan dicitur, confluxit totus populus ex oppidis in vrbem, celebraueruntque id festum castri ac puri vnà cum coniugibus & liberis ritu patrio, & victimam paschalem immolantes 14. Luna epulati sunt per continuos dies septẽ. Hebræis ergo Iosepho auctore primus mensis est Nisan, quem eundem & verni temporis primum etiam esse licet intelligere ex Deutero. cap. 16. Item ex eo quod DD. Iheronymus tomo 4. de celebratione paschæ & Augustinus tomo 2. epistola 86. ad Hesychium scribũt, celebrationem scilicet paschæ in mense nouarum frugum reperiri, propter similitudinem sacramenti renouandę vitæ. Et Nicephorus Callistus ecclesiasticę historię libro 12 cap. 32. ait, hanc rationem impulisse Montanistas vt mensem quemlibet triginta dierum atque principium eorum Aequi-

noctium

noctium vernum facerent (quæ dies, inquit, secundum Rom. ri-te nono Calend. Apriles dicitur) quod eo tempore duo hęc magna luminaria initium suum habuisse allegant, per quæ tempora anni significantur. Scio tamen quibusdam placere duplex anni apud Hebræos fuisse principium, vnum in festiuitatibus & solennitatibus celebrãdis, quod vere contingebat, cuius primus mensis erat mẽsis Nisan, alterum principium in prophanis actis & vulgi supputatione, cuius mensis primus erat, mensis Thisri seu Aethanim circa Octobrem nostrum, vnde Chaldæus paraphrastes in prædictum cap. 8. libr. 3. Regum notat Aethanim primum mensem esse à creatione mundi, quòd scilicet eo mense mundus creatus sit. Nunc autem, inquit, ab egressu filiorum Israël septimus est. Id etiam (quanquam obscure) licet intelligere ex eo Iosephi loco, quem paulo antè ex cap. 3. libri 1. antiquita. Iuda. citaui. Nam postquam illic dixit, Mosem, Nisan mensem omnium quæ ad rem diuinam pertinebant exordium fecisse, subiungit, Alioqui, inquit, quod ad nundinationes rerum venalium reliquámque anni dispensationem attinet, nihil de pristino ritu innouauit. Verùm enim nos à mense Nisan anni faciamus principium. Eius autem mensis primum diem ab ea vera luminarium coniunctione auspicemur, quæ vel in Aequinoctio Verno sit, vel ipsum proxime sequatur. Quod si vero 14. Luna in ipsum Aequinoctij diem incidat, eóque nouilunium tum pręcedens tum subsequens ab eo ipso Aequinoctio distet ęqualiter, eo casu à subsequente nouilunio potiùsquam à præcedente primum anni & mensis Nisan diem auspicandum censeam, quòd scilicet 14. Luna non ante Aequinoctium, sed vel eo ipso vel post ipsum occurrente, Phase Domini celebrare ex veteri lege conueniret. Atqui cùm Aequinoctia firma non sint, sed temporum successione anticipent (siquidem creationis tempore vicesimaquinta mensium Martij & Septembris, tempore Natiuitatis Christi decimaoctaua, hoc tempore, anno scilicet 1557. circa vndecimum diem eorundem mensium occurrere depræhendunt Astrologi) si proximum, quod Aequinoctium antecedat, Nouilunium pro primo anni & eodem mẽsis Nisan accipimus, futurum sane sit aliquando, nimirum secundo & tertio triẽnij annis, vt & post elapsos bis tot annos, quot elapsi sunt ab orbe condito hactenus (siquidem mundus tandiu permansurus sit) ante Vernum tempus, atque adeo ante ingressum Solis in Arie-

tem Pascha celebrare oporteat, quod tamen & Verno tẽpore & post Aequinoctium & Sole iam Arietem tenente celebrare lex iubebat, obseruari enim mensem nouarum frugum & Verni temporis primum iubet Moyses Deutero. 16. Et Nicena synodus sanciuit vt Dominica proxima post quartamdecimam Lunam quæ Vernum proxime sequitur Aequinoctium, habeat sacrum Pascha ab omnibus Christianis celebrari. Quin Nicephorus etiã Callistus historię ecclesiasticæ lib. 12. cap. 32. scribit Eusebiũ memoriæ prodidisse, veteres Iudæos Paschalia sacrificia post Aequinoctium Vernum celebrauisse, Sole duodecimã partem, quæ à Græcis κριός, id est, Aries appellatur, Zodiaci circuli ingresso, Luna autem per diametrum & rectam lineam Soli opposita tum quartædecimæ diei cursum tenente. His auctoritatibus apparet Aequinoctio & Plenilunio in vnum eundémque diem incidentibus, primum & anni & mensis Nisan diem à nouiluuio potius subsequente Aequinoctium quàm à pręcedente (etiam si subsequens Luna secũda Verni temporis esse videatur) esse faciendum. Contrà si Aequinoctia stabilia & eo semper loco fixa hæsissent, quo creationis tempore fuisse perhibentur, nempe circa 25. Martij & Septembris, ac sic Aequinoctiũ etiam & plenilunium in vnum eundémque diem inciderent, vt etiam incertum esset vtrum è duobus nouiluniis antecedente scilicet & subsequente, Aequinoctio esset vicinius, tum censerem primum anni & mensis Nisan diem, à proximo quod Aequinoctium vernum antecessisset nouilunio, esse auspicandum, vt eo ipso Aequinoctij dico die (in quod fortè plenilunium incidisset) Pascha potius celebraretur, quàm in plenilunium alterius & sequentis Lunæ differretur. Sequens enim plenilunium in 20. Aprilis relaberetur, & ab Aequinoctio vnius mensis abesset spatio, sicque in secundam verni temporis Lunam Pascha differri contra præceptum videretur. Neque vero hæc eò à me dicta esse quis velim existimet, vt superstitiosis hominibus de diei Paschalis solennitate celebratione scrupulum iniiciam. Neque enim is sum qui nesciam ex noua lege optimo cuique licere die quouis, hora & Luna quotacunque Pascha Domini celebrare, sed hæc eò à me dicta sunt, vt ostenderem Hebræos Aequinoctio circa 25. Martij occurrente mensem Nisan, atque adeo annum suum à proximo nouilunio quod Aequinoctium vel antecederet vel subsequeretur, incohauisse, & Phase Domini celebrauisse

bráuisse vel ipso Aequinoctij die, si scilicet tũ decimaquarta Luna fuisset, vel post ipsum, vbicũque ea occurrisset. Nunc autem cũ ex illo Aequinoctia anticiparint, & in anteriora sint relapsa, ab ea noua Luna quę Aequinoctiũ, quod circa 11. Martij hoc tẽpore occurrit, sequitur, non quæ ipsum antecedit, primus anni & mensis Nisan dies auspicandus est, alioqui si à proxima Aequinoctio Luna quæ fortasse ipsum antecedat, primũ anni diem auspicari volueris, comperies annis triennij secũdo & tertio decimamquartam Lunam ac proinde Phase Domini incidere in diem quæ Aequinoctium vernum & Solis in Arietẽ ingressum præcedat. Exemplo rem tibi aperiam. Hoc ipso anno, quem sæpe esse dixi millesimum quingentesimũ quinquagesimumseptimum, si proximam Aequinoctio verno Lunam siue ea ipsum antecedat, siue sequatur, venaris, comperies antecedentem Aequinoctium Noumeniam Februarij 28. & vltimo die contingere, sequẽtem vero, die Martij 30. & penultimo. Porro vero cum antecedẽs Aequinoctium Noumenia (hanc incidere dixi modo in 28. Februarij) Aequinoctio verno sit vicinior sequente, quam in 30. Martij incidere etiam dixi, si ab illa, vt pote propinquiore Aequinoctio verno, primũ mẽsis Nisan atque adeo anni diem auspicaris, primo triennij anno 18. Februarij desinente, secũdus triennij annus à decimanona eiusdem mensis, tertius à 20. incipiet, à quibus primiluniis duobus si decimãquartam Lunam venaris, comperies secundi anni decimamquartam Lunam in 4. Martij. Tertij vero anni triennij in 5. eiusdẽ recidere, quibus diebus quarto dico & quinto Martij Phase Domini celebrare oportebit, lege iubente Phase celebrare 14. primi mensis verni. Et tamen vides vtrũque diem quartũ inquam & quintum Martij tam æquinoctium quàm Solis introitum in Arietem præcedere, quod est contra præcepti partem alteram, qua præcipitur vt Phase celebretur post Aequinoctium, Sole iam Arietem ingresso, vt ante ex cõcilio Niceno, & Nicephoro Callisto ostendi. Vnde cõcludendum est his temporibus quibus Aequinoctia tantum anticiparunt, primum anni Hebræi diem à Noumenia quæ Aequinoctium proxime sequatur, non quæ antecedat, esse auspicãdum. Cęterum cùm prima verni temporis eáque Aequinoctium vernum pręcedens Noumenia aliàs propius ad ipsum accedat, aliàs abscedat longius, fit vt mẽses Hebræi cum nostris nullo modo nisi constructa trium annorum Ephemeride con-

ferri possint. Si ergo Diarium Hebræum construere voles, commode poteris hac ratione. Hoc anno qui 1557. est, prima verni temporis post æquinoctium Luna 30. & penultima Martij occurrit, hora à meridie secũda, vnde iam ad 31. eúmque vltimum diem Martij attinet: à meridie enim cum Astrologis diei initiũ auspicamur. Hunc ergo, vltimum dico Martij diem primum & anni & mensis Nisan diem, constitue, eique dies 30. vt & imparibus omnibus attribue, paribus vero 29. Tertio quoque anno post Adar, vnum mensem dierum 33. intercala, sic tibi Hebraici anni ratio constabit. Finito triennio eadem via primam post æquinoctium Lunam venare, & ab hac primũ etiam triennij alterius annum incoha. Secũdum annum à postero die eius qui primum, & tertium similiter trieni annum à postero die eius qui secundum terminarit incoha, tum ad finẽ etiam vltimi mensis tertij anni triennij mensem vnum 33. dierum intercala.

Hac methodo in omnes annos Ephemeridem Hebrẹã construes. Sed ne quid desideres eius modum tibi ob oculos subiiciam, vt habita semper prima post æquinoctiũ Luna, menses Hebræos cum Latinis conferre nullo negotio possis.

Anni Hebræi cum Romano collatio.

Primus triennij Hebraici

Nisan primus annus, anno Dñi 1557.

Nisan primus mẽsis Hebrço rum 30. dierũ.	respondens Latini mẽses.		Ziv secũdus Hebrçorũ 29. dierũ.	Menses Latini.	
1	31	Et vltima Martij.	1	30	
2	1	Aprilis primus mẽsis dierum 30.	2	1	Maius 2.
3	2		3	2	
4	3		4	3	
5	4		5	4	
6	5		6	5	
7	6		7	6	
8	7		8	7	
9	8		9	8	
10	9		10	9	
11	10		11	10	
12	11		12	11	
13	12		13	12	
14	13		14	13	
15	14		15	14	
16	15		16	15	
17	16		17	16	
18	17		18	17	
19	18		19	18	
20	19		20	19	
21	20		21	20	
22	21		22	21	
23	22		23	22	
24	23		24	23	
25	24		25	24	
26	25		26	25	
27	26		27	26	
28	27		28	27	
29	28		29	28	
30	29				

Primus annus.

Siuã 3. Hebr. mensis dierum 30.	Menses Latini	Thamus 4. Hebræorum dierum 29.	Menses Latini
1	29	1	28
2	30	2	29
3	31	3	30
4	1 Iunius 3.	4	1 Iulius 4.
5	2 mensis.	5	2 mensis.
6	3	6	3
7	4	7	4
8	5	8	5
9	6	9	6
10	7	10	7
11	8	11	8
12	9	12	9
13	10	13	10
14	11	14	11
15	12	15	12
16	13	16	13
17	14	17	14
18	15	18	15
19	16	19	16
20	17	20	17
21	18	21	18
22	19	22	19
23	20	23	20
24	21	24	21
25	22	25	22
26	23	26	23
27	24	27	24
28	25	28	25
29	26	29	26
30	27		

Triennij Hebraici.

Ab Hebræorum 5. dierum 30.	Menses Latini.	Elul. 6. Hebreorũ dierum 29.	Menses Latini.
1	27	1	26
2	28	2	27
3	29	3	28
4	30	4	29
5	31	5	30
6	1 Augustus 5.	6	31
7	2 mensis.	7	1 September
8	3	8	2 6. mensis.
9	4	9	3
10	5	10	4
11	6	11	5
12	7	12	6
13	8	13	7
14	9	14	8
15	10	15	9
16	11	16	10
17	12	17	11
18	13	18	12
19	14	19	13
20	15	20	14
21	16	21	15
22	17	22	16
23	18	23	17
24	19	24	18
25	20	25	19
26	21	26	20
27	22	27	21
28	23	28	22
29	24	29	23
30	25		

Primus annus.

Athanim, seu Thisri 7. Hebr.	Menses Latini.	Bul 8. Hebr.	Menses Latini.
1	24	1	24
2	25	2	25
3	26	3	26
4	27	4	27
5	28	5	28
6	29	6	29
7	30	7	30
8	1 October 7.	8	31
9	2 mensis.	9	1 Nouēber 8.
10	3	10	2 mensis.
11	4	11	3
12	5	12	4
13	6	13	5
14	7	14	6
15	8	15	7
16	9	16	8
17	10	17	9
18	11	18	10
19	12	19	11
20	13	20	12
21	14	21	13
22	15	22	14
23	16	23	15
24	17	24	16
25	18	25	17
26	19	26	18
27	20	27	19
28	21	28	20
29	22	29	21
30	23		

Zislef

Triennij Hebraici.

Zislef 9. Hebr.	Menses Latini.		Tebeth 10. Hebr.	Menses Latini.	
1	22		1	22	
2	23		2	23	
3	24		3	24	
4	25		4	25	
5	26		5	26	
6	27		6	27	
7	28		7	28	
8	29		8	29	
9	30		9	30	
10	1	December	10	31	
11	2	mẽsis 9.	11	1	Ianuarius
12	3		12	2	mẽsis 10.
13	4		13	3	
14	5		14	4	
15	6		15	5	
16	7		16	6	
17	8		17	7	
18	9		18	8	
19	10		19	9	
20	11		20	10	
21	12		21	11	
22	13		22	12	
23	14		23	13	
24	15		24	14	
25	16		25	15	
26	17		26	16	
27	18		27	17	
28	19		28	18	
29	20		29	19	
30	21				

Primus annus triennij Hebr.

Sebat.11. Hebr.	Menses Latini.		Adar.12. Hebreorum.	Menses Latini.	
1	20		1	19	
2	21		2	20	
3	22		3	21	
4	23		4	22	
5	24		5	23	
6	25		6	24	
7	26		7	25	
8	27		8	26	
9	28		9	27	
10	29		10	28	
11	30		11	1	Martius mẽsis 12.
12	31		12	2	
13	1	Februarius mensis 11.	13	3	
14	2		14	4	
15	3		15	5	
16	4		16	6	
17	5		17	7	
18	6		18	8	
19	7		19	9	
20	8		20	10	
21	9		21	11	
22	10		22	12	
23	11		23	13	
24	12		24	14	
25	13		25	15	
26	14		26	16	
27	15		27	17	
28	16		28	18	
29	17		29	19	
30	18				

Secundus triennij Hebraici annus
respondens anno 1558.

Nisan 1.	Menses Latini.	Zif 2.	Menses Latini.
1	20 Martij.	1	19
2	21	2	20
3	22	3	21
4	23	4	22
5	24	5	23
6	25	6	24
7	26	7	25
8	27	8	26
9	28	9	27
10	29	10	28
11	30	11	29
12	31	12	30
13	1 Aprilis.	13	1 Maius.
14	2	14	2
15	3	15	3
16	4	16	4
17	5	17	5
18	6	18	6
19	7	19	7
20	8	20	8
21	9	21	9
22	10	22	10
23	11	23	11
24	12	24	12
25	13	25	13
26	14	26	14
27	15	27	15
28	16	28	16
29	17	29	17
30	18		

Secundus triennij.

Siuan 3.	Menses Latini.		Thamus 4.	Menses Latini.	
1	18		1	17	
2	19		2	18	
3	20		3	19	
4	21		4	20	
5	22		5	21	
6	23		6	22	
7	24		7	23	
8	25		8	24	
9	26		9	25	
10	27		10	26	
11	28		11	27	
12	29		12	28	
13	30		13	29	
14	31		14	30	
15	1	Iunius.	15	1	Iulius.
16	2		16	2	
17	3		17	3	
18	4		18	4	
19	5		19	5	
20	6		20	6	
21	7		21	7	
22	8		22	8	
23	9		23	9	
24	10		24	10	
25	11		25	11	
26	12		26	12	
27	13		27	13	
28	14		28	14	
29	15		29	15	
30	16				

Hebraici annus respondens anno 1558.

Ab 5.	Menses Latini	Elul 6.	Latini mẽses.
1	16	1	15
2	17	2	16
3	18	3	17
4	19	4	18
5	20	5	19
6	21	6	20
7	22	7	21
8	23	8	22
9	24	9	23
10	25	10	24
11	26	11	25
12	27	12	26
13	28	13	27
14	29	14	28
15	30	15	29
16	31	16	30
17	1 Augustus.	17	31
18	2	18	1 Septẽber.
19	3	19	2
20	4	20	3
21	5	21	4
22	6	22	5
23	7	23	6
24	8	24	7
25	9	25	8
26	10	26	9
27	11	27	10
28	12	28	11
29	13	29	12
30	14		

Secundus triennij Hebraici.

Thisri, siue Aethanim 7.	Menses Latini.	Bul 8.	Menses Latini.
1	13	1	13
2	14	2	14
3	15	3	15
4	16	4	16
5	17	5	17
6	18	6	18
7	19	7	19
8	20	8	20
9	21	9	21
10	22	10	22
11	23	11	23
12	24	12	24
13	25	13	25
14	26	14	26
15	27	15	27
16	28	16	28
17	29	17	29
18	30	18	30
19	1 October.	19	31
20	2	20	1 Nouēber.
21	3	21	2
22	4	22	3
23	5	23	4
24	6	24	5
25	7	25	6
26	8	26	7
27	9	27	8
28	10	28	9
29	11	29	10
30	12		

Annus respondens anno 1558.

Ziſleſ 9.	Menſes Latini.	Tebeth 10.	Menſes Latini.
1	11	1	11
2	12	2	12
3	13	3	13
4	14	4	14
5	15	5	15
6	16	6	16
7	17	7	17
8	18	8	18
9	19	9	19
10	20	10	20
11	21	11	21
12	22	12	22
13	23	13	23
14	24	14	24
15	25	15	25
16	26	16	26
17	27	17	27
18	28	18	28
19	29	19	29
20	30	20	30
21	1 Decẽber.	21	31
22	2	22	1 Ianuarius.
23	3	23	2
24	4	24	3
25	5	25	4
26	6	26	5
27	7	27	6
28	8	28	7
29	9	29	8
30	10		

Secundus triennij Hebraici.

Sebat 11.	Menses Latini.	Adar 12.	Menses Latini.
1	9	1	8
2	10	2	9
3	11	3	10
4	12	4	11
5	13	5	12
6	14	6	13
7	15	7	14
8	16	8	15
9	17	9	16
10	18	10	17
11	19	11	18
12	20	12	19
13	21	13	20
14	22	14	21
15	23	15	22
16	24	16	23
17	25	17	24
18	26	18	25
19	27	19	26
20	28	20	27
21	29	21	28
22	30	22	29
23	31	23	30
24	1 Februar.	24	1 Martij.
25	2	25	2
26	3	26	3
27	4	27	4
28	5	28	5
29	6	29	6
30	7		7
			8

Inter finẽ huius anni & eius ipsius initium dies vndecim intercedunt.

Sũma dierũ anni 354.

Tertius

Tertius annus triennij Hebraici,
reſpondens anno 1559.

Niſan 1.	Menſes Latini.		Zif 2.	Menſes Latini.	
1	9	Martij.	1	8	
2	10		2	9	
3	11		3	10	
4	12		4	11	
5	13		5	12	
6	14		6	13	
7	15		7	14	
8	16		8	15	
9	17		9	16	
10	18		10	17	
11	19		11	18	
12	20		12	19	
13	21		13	20	
14	22		14	21	
15	23		15	22	
16	24		16	23	
17	25		17	24	
18	26		18	25	
19	27		19	26	
20	28		20	27	
21	29		21	28	
22	30		22	29	
23	31		23	30	
24	1	Aprilis.	24	1	Maius.
25	2		25	2	
26	3		26	3	
27	4		27	4	
28	5		28	5	
29	6		29	6	
30	7				

Tertius annus triennij Hebraici,

Siuan 3.	Menses Latini.	Thamus 4.	Menses Latini.
1	7	1	6
2	8	2	7
3	9	3	8
4	10	4	9
5	11	5	10
6	12	6	11
7	13	7	12
8	14	8	13
9	15	9	14
10	16	10	15
11	17	11	16
12	18	12	17
13	19	13	18
14	20	14	19
15	21	15	20
16	22	16	21
17	23	17	22
18	24	18	23
19	25	19	24
20	26	20	25
21	27	21	26
22	28	22	27
23	29	23	28
24	30	24	29
25	31	25	30
26	1 Iunius.	26	1 Iulius.
27	2	27	2
28	3	28	3
29	4	29	4
30	5		

Ab

Respondens anno 1559.

Ab 5.	Menses Latini.	Elul 6.	Menses Latini.
1	5	1	4
2	6	2	5
3	7	3	6
4	8	4	7
5	9	5	8
6	10	6	9
7	11	7	10
8	12	8	11
9	13	9	12
10	14	10	13
11	15	11	14
12	16	12	15
13	17	13	16
14	18	14	17
15	19	15	18
16	20	16	19
17	21	17	20
18	22	18	21
19	23	19	22
20	24	20	23
21	25	21	24
22	26	22	25
23	27	23	26
24	28	24	27
25	29	25	28
26	30	26	29
27	31	27	30
28	1 Augustus.	28	31
29	2	29	1 September.
30	3		

Tertius annus triennij Hebraici,

Aethanim, ſeu Thiſri 7.	Menſes Latini.	Bul 8.	Menſes Latini.
1	2	1	2
2	3	2	3
3	4	3	4
4	5	4	5
5	6	5	6
6	7	6	7
7	8	7	8
8	9	8	9
9	10	9	10
10	11	10	11
11	12	11	12
12	13	12	13
13	14	13	14
14	15	14	15
15	16	15	16
16	17	16	17
17	18	17	18
18	19	18	19
19	20	19	20
20	21	20	21
21	22	21	22
22	23	22	23
23	24	23	24
24	25	24	25
25	26	25	26
26	27	26	27
27	28	27	28
28	29	28	29
29	30	29	30
30	1 October.		

Reſpondens anno 1559.

Ziſlef 9.	Menſes Latini.	Tebeth 10.	Menſes Latini.
1	31	1	30
2	1 Nouēber.	2	1 December.
3	2	3	2
4	3	4	3
5	4	5	4
6	5	6	5
7	6	7	6
8	7	8	7
9	8	9	8
10	9	10	9
11	10	11	10
12	11	12	11
13	12	13	12
14	13	14	13
15	14	15	14
16	15	16	15
17	16	17	16
18	17	18	17
19	18	19	18
20	19	20	19
21	20	21	20
22	21	22	21
23	22	23	22
24	23	24	23
25	24	25	24
26	25	26	25
27	26	27	26
28	27	28	27
29	28	29	28
30	29		

Tertius annus triennij Hebraici.

Sebat 11.	Menses Latini.		Adar 12.	Menses Latini.	
1	29		1	28	
2	30		2	29	
3	31		3	30	
4	1	Ianuarius.	4	31	
5	2		5	1	Februarius.
6	3		6	2	
7	4		7	3	
8	5		8	4	
9	6		9	5	
10	7		10	6	
11	8		11	7	
12	9		12	8	
13	10		13	9	
14	11		14	10	
15	12		15	11	
16	13		16	12	
17	14		17	13	
18	15		18	14	
19	16		19	15	
20	17		20	16	
21	18		21	17	
22	19		22	18	
23	20		23	19	
24	21		24	20	
25	22		25	21	
26	23		26	22	
27	24		27	23	
28	25		28	24	
29	26		29	25	
30	27				

Embo

Embolimus mensis Hebræorũ dierũ triginta trium, intercalari solitus tertio quoque anno, vt Aequinoctia retrocedant in consequentia: quo intercalato, vide vt annus ad ea, vnde triennij initio incepit, redeat principia.

1 Mẽsis Embolimus anonimos, id est,	26
2 nomine carens.	27
3	28
4	1 Martius.
5	2
6	3
7	4
8	5
9	6
10	7
11	8
12	9
13	10
14	11
15	12
16	13
17	14
18	15
19	16
20	17
21	18
22	19
23	20
24	21
25	22
26	23
27	24
28	25
29	26
30	27
31	28
32	29
33	30

Dies hi triginta tres Embolimũ mensem conflantes emendicantur ex ter vndecim diebus præcedentis triennij, cuius anni singuli curtiores sunt anno Solari diebus vndecim, ter autẽ vndecim conflant 33. dies, qui asseruantur in finem triennij, & ita vt vides, intercalantur.

Hic penultimus est Martij dies. A 31. autẽ seu vltimo eiusdem primus triennij annus inceperat, vnde vides intercalato mense vno dierum 33. annum redire ad sua principia.

Xanthici mẽsis etiam fit mentio Maccabæorũ 2.c.11. sicuti & mensis noni, id est, Casleu, Maccab. 1. ca. 4. & mensis Adar. Maccab. 2. cap. 15. & eiusdem Esdræ 1. cap. 6. mensis Elul Maccabæ. 1. cap. 4.

Hactenus de anno Hebræorum. Ad Priscos Latinos venio, quos constat etiam aliquando mensibus Lunaribus vsos fuisse, scribente Ouidio 3. Fasto. hunc in modum,

Luna regit menses, huius quoque tempora mensis
Finit, Auentino Luna colenda iugo.

Et Macrob. auctor est Romulum initium cuiusque mensis sumpsisse ex eo die quo nouam Lunam videri contigisset. Et sanè certum est annum, Iulij primum tēpore, ad cursum Solis fuisse reuocatum. Nam Romulus primus ille vrbis conditor à Martio annum incohans, dies tantum 304. ipsi assignauerat, decémq; tantū mensiū effecerat, quorū 4. tricenos singulos, sex reliqui tricenos tantū caperēt dies. Macr. Sat. 1. c. 13. & 14. Numa Pōpil. additis diebus 56 ad Romuli summā, anno dies 360. assignauit. Ianuariúmq; & Februariū addidit. Iulius Cæsar multis annis post diebus quinque & quadrante diei additis, integrè cōpleuit, vt auctor est Suetonius in Iulio. Annus ergo Iulianus, quo etiamnum tota Europa, pręsertim quę Christum agnoscit, vtitur, dierum est 365. & horarum sex, in annis communibus, id est, primo, secundo, tertio annis. At in annis Bissextilibus, seu quarto quoque anno dierum est 366. Pendet autem initium anni Iuliani, seu si mauis Christi, more Romano à media nocte antecedente Calendas Ianuarias, non à meridie Calendarum eiusdem, cuius rei rationem reddit Plutarchus Problemate 82. Porrò quarto quoque anno intercalaris dies inserebatur sexto calendas Martij, id est, 26. Februarij super literam F. quæ tum geminatur in nostris Calendariis, & Bissextus dicitur, quia bis sexto Calendas Martij dicere cogimur. Docet tamen Macrob. Satur. 1. cap. 17. Augustum Cæsarem, qui Iulio successit, non quarto, sed quinto quoque anno incipiente intercalari iussisse, quod quarto quoque plus iusto intercaletur: notāt verò Astrologi Iulium Cæsarem Solaris anni quantitatem nō exactè præfiniuisse, vt quæ vndecim ferè minutiis horæ maior sit, quàm oporteat. Annus enim qui circuitus est Solis à puncto Aequinoctij Verni ad idem punctum, exactiore calculo continet dies 365. horas v. minuta 49. cum 16. secundis.

Attici (vt de his tandem etiam aliquando dicam, quorū gratia instituta est hæc de mensibus digressio) à meridie primi diei Hecatombeonis annum suum auspicabantur. Hecatombeonē autem à prima noua Luna quæ proximè Solstitij diem seque-

batur

batur (hoc autem iis temporibus contingit ad 13. diem Iunij) incohabant menſes impares dierum 30. pares dierum 29. & annum ſuum in vniuerſum dierum 354. efficientes, ac demũ octauo quoque tres menſes dierum ſingulos 30. intercalantes, vt ex ſequenti himerologio conſtare poterit. Sciendum tamen etiam eſt, vagam & incertam fuiſſe apud Græcos quoque, ſicut & apud Latinos anni rationem. Et hinc eſt quod apud Plutarchum, in Numa legas Græcos ſecundo quoque anno menſem vnum 22. dierum, apud Herodotum tertio quoque anno menſem vnum 33. dierum intercalauiſſe: quod etiam notat Libanius, vel quiſquis ille fuit, qui argumentum ſecundum ſcripſit in Demoſthenis orationem in Androtionem, his verbis: Ἰστέον δὲ οὐκ ἐψήφιζον οἱ Ἀθιναῖοι τοὺς μῆνας περὶ τὸν ἡλιακὸν δρόμον ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ περὶ τὸν Σεληνιακόν. περὶ γὰρ τὸν ἡλιακὸν ἔχει ὁ ἐνιαυτὸς ἡμέρας τριακοσίας ἑξήκοντα πέντε: ὥστε συμβαίνει ἔχειν τὸν μῆνα ἡμέρας τριάκοντα καὶ τρίτον. Δεκάκις γὰρ τριάκοντα, τριακόσια. Δὶς τριάκοντα, ἑξήκοντα, λοιπὰ πέντε. τὸ τρίτον τῶν δώδεκα τέσσαρα. λοιπὴ μία. Δωδέκατον δὲ τῆς μιᾶς, δώδεκά ἐστι. περὶ δὲ τὸν Σεληνιακὸν δρόμον ὁ ἐνιαυτὸς ἔχει τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας. ὥστε συμβαίνει τὸν μῆνα ἔχειν ἡμέρας εἴκοσι ἐννέα ἥμισυ, δεκάκις γὰρ εἴκοσι, διακόσια. Δὶς εἴκοσι, τεσσαράκοντα. Δεκάκις ἐννέα, ἐνενήκοντα. Δὶς ἐννέα, δεκαοκτὼ. καὶ τὸ ἥμισυ τῶν δώδεκα, ἕξ. ὥστε ὁμοῦ εἶναι ἡμέρας τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας. ὑπολείπεσθαι δὲ περὶ τὸν ἡλιακὸν δρόμον: ἡμέρας ἕνδεκα. ἃς Ἀθηναῖοι περὶ τριετίαν συνάγοντες, ἐποίουν τὸν ἐμβόλιμον μῆνα τριάκοντα τριῶν ἡμερῶν, &c. id eſt: Scire, inquit, licet Athenienſes menſium rationem non ex curſu Solis, vt nos, ſed ex curſu Lunæ iniuiſſe. Nam curſus Solaris habita ratione, annus habet dies 365. ſecundum quam rationem menſis habet dies triginta & trientem. Decies enim 30. trecentos pariunt. Bis triginta, ſexaginta. Reliqui ſunt quinque. At tertia pars duodecim ſeu triens: ſunt quatuor. Reliquus eſt vnus dies, duodecima item pars vnius diei, ſunt duodecim. Ad curſum verò Lunæ annus habet 354. dies, quo fit vt menſis quilibet diebus conſtet 29. & ſemiſſe. Nam decies viginti, ducentos pariunt. Bis viginti 40. Decies nouem, 90. Bis nouẽ, 18. Dimidiata pars duodecim, ſunt ſex: vt in ſumma dies ſint 354. Curſu Solari ſumma breuior diebus vndecim: quos Athenienſes poſt tertium quemque annum aceruantes, menſem Embolimum dierum 33. conflabant. Hæc ille. Cæterùm huius Ephemeridis primæ, quæ anno Do-

mini 1557. respondet, primus numerorum ordo, dies mensium Atticorum. Secundus nomina dierum triplicium partium mensis Attico more continet. Tertius ordo, dies anni tam Solaris, quàm Lunaris aceruat. Quartus, nomina dierum mensis more Latino. Quintus, summam dierum mensium Latinorum complectitur: vt vno intuitu in hac Ephemeride, & nullo negotio quotus quisque dies tàm Lunæ, quàm mensis Solaris deprehendere posis. Porrò verò ex Ephemeridibus annorum septem sequentium νουμηνίας & Calendas, breuitatis gratia subtraxi, satis esse ratus quòd anno primo eam viam strauissem, & quasi digito indicauissem. Eas tamen si cui videbitur, ex prima Ephemeride in sequentes traducere licebit. Sed enim obseruabis impares menses diebus triginta. Pares autem 29. constare. Nam cùm quælibet Lunatio dies 29. & præterea dimidiatum cum M 44. 2. aliquot contineat: nec commodè tamen dimidiatum diẽ singulis mensibus posimus adaptare, secundi mensis dimidiatum diem ad primi mensis dimidiatum adiungimus. Quo fit vt primus mensis & impar quisque 30. dierum sit, secundus & par quisque 29. quod etiam vulgo notum esse scribit Galenus libro 3. sequenti cap. 4. cùm docet vulgus illos πλήρεις, id est, plenos: hos verò κοίλους, id est, cauos seu mutilos appellare. Pleni verò tricenarij menses dicuntur, qui & à denario dierum supra viginti reliquo numero Δεκάφθινοι: mutili verò seu caui vigenouenarij dicuntur, qui & ipsi à noueno dierum reliquo supra viginti numero Ἐνάφθινοι etiam nominãtur. Sed enim en tibi octo annorum Atticorum Ephemeris, quam tres Embolimi menses sequuntur. Primus autem octennij annus anno 1557. respondet. Sequentes anni, annis Domini sequentibus. Porrò Ἑκατομβαιῶνος primum diem auspicor à meridie 27. diei Iunij, quæ eius anni νουμηνία prima est post Solstitium Aestiuum. Luna enim in diariis vulgo Almanach appellatis nouata notatur die Iunij 26. 15. M. à meridie: vnde diem 27 incipimus.

Ex hac Ephemeride vno intuitu deprehendes, Lector, quotus Lunæ, quotus anni, quotus item mensis Solaris dies sit. Sicuti & item qui menses Latini quibus Græcis alijs atque alijs Octennij annis respondeant.

Primus

Primus octennij Attici annus, respondens anno 1557.

Ἑκατομβαιὼν, primus mẽsis Atticus dierũ 30.	Numerus dierũ mẽsis Attici.	Summa dierum anni.	Nomina dierum mẽsis Latini.	Dies mẽsium Latinorũ.
1	Νουμηνία.	1	Quinto Calẽ. Iulij.	27 Iunij.
2	δευτέρα ἱσταμένου.	2	Quarto.	28
3	τρίτη ἱστα.	3	Tertio.	29
4	τετάρτη ἱστα.	4	Pridie.	30
5	πέμπτη ἱστα.	5	Calendæ Iulij.	1 Iulius.
6	ἕκτη ἱστα.	6	Sexto Nonas.	2
7	ἑβδόμη ἱστα.	7	Quinto.	3
8	ὀγδόη ἱστα.	8	Quarto.	4
9	ἐννάτη ἱστα.	9	Tertio.	5
10	δεκάτη ἱστα.	10	Pridie.	6
11	πρώτη ἐπὶ δέκα μεσοῦν	11	Nonæ.	7
12	δευτέρα ἐπὶ δέ. (τος.	12	Octauo Idus.	8
13	τρίτη ἐπὶ δέ.	13	Septimo.	9
14	τετάρτη ἐπὶ δέ.	14	Sexto.	10
15	πέμπτη ἐπὶ δέ.	15	Quinto.	11
16	ἕκτη ἐπὶ δέ.	16	Quarto.	12
17	ἑβδόμη ἐπὶ δέ.	17	Tertio.	13
18	ὀγδόη ἐπὶ δέ.	18	Pridie.	14
19	ἐννάτη ἐπὶ δέ.	19	Idus.	15
20	εἰκὰς ἤτοι εἰκοστή.	20	Decimosepti. Calẽ.	16
21	δεκάτη φθίνοντος.	21	Decimosext. (Aug.	17
22	ἐννάτη φθ.	22	Decimo quinto.	18
23	ὀγδόη φθ.	23	Decimoquarto.	19
24	ἑβδόμη φθ.	24	Decimotertio.	20
25	ἕκτη φθ.	25	Duodecimo.	21
26	πέμπτη φθ.	26	Vndecimo.	22
27	τετάρτη φθ.	27	Decimo.	23
28	τρίτη φθ.	28	Nono.	24
29	δευτέρα φθ.	29	Octauo.	25
30	ἔνη καὶ νέα.	30	Septimo.	26

Primus octennij Attici annus.

Μεταγειτ-νιὼν 2. dierū 29.	Nomina dierū mēsis Attici.	Summa dierum anni.	Nomina dierū mēsis Latini.	Dies mensium Latinorum.
1	Νουμηνία.	31	Sexto.	27
2	δευτέρα ἱσαμένη.	32	Quinto.	28
3	τρίτη ἱσα.	33	Quarto.	29
4	τετάρτη ἱσα.	34	Tertio.	30
5	πέμπτη ἱσα.	35	Pridie Calēd. Aug.	31
6	ἕκτη ἱσα.	36	Calendæ Augusti.	1 August.
7	ἑβδόμη ἱσα.	37	4 Nonas.	2
8	ὀγδόη ἱσα.	38	3	3
9	ἐννάτη ἱσα.	39	Pridie.	4
10	δεκάτη ἱσα.	40	Nonæ.	5
11	πρώτη ἐπὶ δέκα μεσ.	41	8 Idus.	6
12	δευτέρα ἐπὶ δέ. με.	42	7	7
13	τρίτη ἐπὶ δέ. με.	43	6	8
14	τετάρτη ἐπὶ δέ. με.	44	5	9
15	πέμπτη ἐπὶ δέ. με.	45	4	10
16	ἕκτη ἐπὶ δέ με.	46	3	11
17	ἑβδόμη ἐπὶ δέ. με.	47	Pridie.	12
18	ὀγδόη ἐπὶ δέ. με.	48	Idus.	13
19	ἐννάτη ἐπὶ δέ. με.	49	19 Calē. Septēbris.	14
20	εἰκὰς ἤτοι εἰκοστή.	50	18	15
21	ἐννάτη φθίνοντος.	51	17	16
22	ὀγδόη φθ.	52	16	17
23	ἑβδόμη φθ.	53	15	18
24	ἕκτη φθ.	54	14	19
25	πέμπτη φθ.	55	13	20
26	τετάρτη φθ.	56	12	21
27	τρίτη φθ.	57	11	22
28	δευτέρα φθ.	58	10	23
29	ἕνη καὶ νέα.	59	9	24

Respondens anno 1557.

Βοηδρο-μιὼν 3. dierũ 30.	Nomina dierum mensis Attici.	Summa dierum anni.	Nomina dierum mẽsis Latini.	Dies mensium Latinorum.
1	Νουμηνία.	60	8	25
2	Δευτέρα ἱσαμένου.	61	7	26
3	τρίτη ἱσα.	62	6	27
4	τετάρτη ἱσα.	63	5	28
5	πέμπτη ἱσα.	64	4	29
6	ἕκτη ἱσα.	65	3	30
7	ἑβδόμη ἱσα.	66	Pridie Calendas.	31
8	ὀγδόη ἱσα.	67	Calendæ Septẽbris.	1 Septẽb.
9	ἐννάτη ἱσα.	68	4 Nonas.	2
10	δεκάτη ἱσα.	69	3	3
11	πρώτη ἐπὶ δεκ. μεσ.	70	Pridie.	4
12	δευτέρα ἐπὶ δέ. με.	71	Nonæ.	5
13	τρίτη ἐπὶ δέ. με.	72	Octauo Idus.	6
14	τετάρτη ἐπὶ δέ. με.	73	7	7
15	πέμπτη ἐπὶ δέ. με.	74	6	8
16	ἕκτη ἐπὶ δέ. με.	75	5	9
17	ἑβδόμη ἐπὶ δέ. με.	76	4	10
18	ὀγδόη ἐπὶ δέ. με.	77	3	11
19	ἐννάτη ἐπὶ δέ. με.	78	Pridie.	12
20	εἰκάς.	79	Idus.	13
21	πρώτη μετ' εἰκάδα.	80	18 Calẽd. Octobris.	14
22	δευτέρα μετ' εἰκ.	81	17	15
23	τρίτη μετ' εἰκ.	82	16	16
24	τετάρτη μετ' εἰκ.	83	15	17
25	πέμπτη μετ' εἰ.	84	14	18
26	ἕκτη μετ' εἰ.	85	13	19
27	ἑβδόμη μετ' εἰ.	86	12	20
28	ὀγδόη μετ' εἰ.	87	11	21
29	ἐννάτη μετ' εἰ.	88	10	22
30	ἕνη καὶ νέα.	89	9	23

Primus octennij Attici annus.

Μαιμακτηριῶν 4. dierum 29.	Nomina dierum mensis Attici.	Sũma dierũ anni.	Nomina dierum mẽsis Latini.	Dies mensium Latinorũ.
1	Νουμηνία.	90	8	24.
2	δευτέρα ἱσταμένου.	91	7	25
3	τρίτη ἱστα.	92	6	26
4	τετάρτη ἱστα.	93	5	27
5	πέμπτη ἱστα.	94	4	28
6	ἕκτη ἱστα.	95	3	29
7	ἑβδόμη ἱστα.	96	Pridie	30
8	ὀγδόη ἱστα.	97	Calẽ. Octob.	1 Octob.
9	ἐννάτη ἱστα.	98	6 Nonas.	2
10	δεκάτη ἱστα.	99	5	3
11	πρώτη ἐπὶ δέκα μεσοῦντος.	100	4	4
12	δευτέρα ἐπὶ δέκα με.	101	3	5
13	τρίτη ἐπὶ δέ. με.	102	Pridie.	6
14	τετάρτη ἐπὶ δέ. με.	103	Nonæ.	7
15	πέμπτη ἐπὶ δέ. με.	104	8 Idus.	8
16	ἕκτη ἐπὶ δέ. με.	105	7	9
17	ἑβδόμη ἐπὶ δέ. με.	106	6	10
18	ὀγδόη ἐπὶ δέ με.	107	5	11
19	ἐννάτη ἐπὶ δέ. με.	108	4	12
20	εἰκοστή.	109	3	13
21	πρώτη μετ' εἰκάδα.	110	Pridie.	14
22	δευτέρα μετ' εἰκ.	111	Idus.	15
23	τρίτη μετ' εἰκ.	112	17 Calẽ. No	16
24	τετάρτη μετ' εἰκ.	113	16 uẽbris.	17
25	πέμπτη μετ' εἰκ.	114	15	18
26	ἕκτη μετ' εἰκ.	115	14	19
27	ἑβδόμη μετ' εἰκ.	116	13	20
28	ὀγδόη μετ' εἰκ.	117	12	21
29	ἕνη καὶ νέα.	118	11	22

Respondens anno 1557.

Πυανεψιὼν 5. dierũ 30.	Nomina dierum mensis Attici.	Summa dierum anni.	Nomina dierum mẽsis Latini.	Dies mensium Latinorum.
1	Νουμηνία.	119	10	23
2	Δευτέρα ἱσαμένου.	120	9	24
3	τρίτη ἱσα.	121	8	25
4	τετάρτη ἱσα.	122	7	26
5	ε' ἱσα.	123	6	27
6	ς' ἱσα.	124	5	28
7	ζ' ἱσα.	125	4	29
8	η' ἱσα.	126	3	30
9	θ' ἱσα.	127	Pridie.	31
10	δεκάτη ἱσα.	128	Calendæ Nouẽb.	1 Nouẽb.
11	πρώτη ἐπὶ δεκ. μεσ.	129	4 Nonas.	2
12	β' ἐπὶ δέ. με.	130	3	3
13	γ' ἐπὶ δέ. με.	131	Pridie.	4
14	δ' ἐπὶ δέ. με.	132	Nonæ.	5
15	ε' ἐπὶ δέ. με.	133	8 Idus.	6
16	ς' ἐπὶ δέ. με.	134	7	7
17	ζ' ἐπὶ δέ. με.	135	6	8
18	η' ἐπὶ δέ. με.	136	5	9
19	θ' ἐπὶ δέ. με.	137	4	10
20	εἰκάς.	138	3	11
21	α' ἐπὶ εἰκάδι.	139	Pridie.	12
22	β' ἐπὶ εἰκ.	140	Idus.	13
23	γ' ἐπὶ εἰκ.	141	18 Calẽd. Decẽbr.	14
24	δ' ἐπὶ εἰκ.	142	17	15
25	ε' ἐπὶ εἰ.	143	16	16
26	ς' ἐπὶ εἰ.	144	15	17
27	ζ' ἐπὶ εἰ.	145	14	18
28	η' ἐπὶ εἰ.	146	13	19
29	θ' ἐπὶ εἰ.	147	12	20
30	ἕνη καὶ νέα.	148	11	21

Ἀνθεστη-ριὼν 6. dierũ 29.	Nomina dierũ mẽsiũ Attic.	Summa dierum anni.	Nomina dierũ mẽsiũ Latin.	Dies mensium Latinorum.
1	Νουμηνία.	149	10	22
2	β' ἱσταμένου.	150	9	23
3	γ' ἱστα.	151	8	24
4	δ' ἱστα.	152	7	25
5	ε' ἱστα.	153	6	26
6	ς' ἱστα.	154	5	27
7	ζ' ἱστα.	155	4	28
8	η' ἱστα.	156	3	29
9	θ' ἱστα.	157	Pridie.	30
10	δεκάτη ἱστα.	158	Calẽdæ Decẽbris.	1 Decẽb.
11	α' ἐπὶ δέκα μεσοῦντος.	159	4 Nonas.	2
12	β' ἐπὶ δέ. με.	160	3	3
13	γ' ἐπὶ δέ. με.	161	Pridie.	4
14	δ' ἐπὶ δέ. με.	162	Nonæ.	5
15	ε' ἐπὶ δέ. με.	163	8 Idus.	6
16	ς' ἐπὶ δέ. με.	164	7	7
17	ζ' ἐπὶ δέ. με.	165	6	8
18	η' ἐπὶ δέ. με.	166	5	9
19	θ' ἐπὶ δέ. με.	167	4	10
20	εἰκάς.	168	3	11
21	θ' φθίνοντος.	169	Pridie.	12
22	η' φθ.	170	Idus.	13
23	ζ' φθ.	171	19 Calẽ. Ianuarij.	14
24	ς' φθ.	172	18	15
25	ε' φθ.	173	17	16
26	δ' φθ.	174	16	17
27	γ' φθ.	175	15	18
28	β' φθ.	176	14	19
29	ἕνη καὶ νέα.	177	13	20

Ποσει

Ποσει-δεὼν 7. dierũ 30.	Nomina die rum mensiũ Attic.	Summa dierum anni.	Nomina dierum mẽsium Latinorum.	Dies mensium Latinorum.
1	Νουμηνία.	178	12	21
2	β' ἱσαμένου.	178	11	22
3	γ' ἱσα.	180	10	23
4	δ' ἱσα.	181	9	24
5	ε' ἱσα.	182	8	25
6	ς' ἱσα.	183	7	26
7	ζ' ἱσα.	184	6	27
8	η' ἱσα.	185	5	28
9	θ' ἱσα.	186	4	29
10	δεκάτη ἱσα.	187	3	30
11	α' ἐπὶ δεκ.μεσ.	188	Pridie Calend.	31
12	β' ἐπὶ δέ.με.	189	Calendæ Ianuar.	1 Ianuar.
13	γ' ἐπὶ δέ.με.	190	4 Nonas.	2
14	δ' ἐπὶ δέ.με.	191	3	3
15	ε' ἐπὶ δέ.με.	192	Pridie Nonas.	4
16	ς' ἐπὶ δέ.με.	193	Nonæ.	5
17	ζ' ἐπὶ δέ.με.	194	8 Idus.	6
18	η' ἐπὶ δέ.με.	195	7	7
19	θ' ἐπὶ δέ.με.	196	6	8
20	εἰκάς.	197	5	9
21	α' ἐπὶ εἰκάδι.	198	4	10
22	β' ἐπὶ εἰκ.	199	3	11
23	γ' ἐπὶ εἰκ.	200	Pridie.	12
24	δ' ἐπὶ εἰκ.	201	Idus.	13
25	ε' ἐπὶ εἰ.	202	19 Calẽd.Februa.	14
26	ς' ἐπὶ εἰ.	203	18	15
27	ζ' ἐπὶ εἰ.	204	17	16
28	η' ἐπὶ εἰ.	205	16	17
29	θ' ἐπὶ εἰ.	206	15	18
30	ἕνη καὶ νέα.	207	14	19

Primus octennij Attici annus,

Γαμηλιὼν 8. dierũ 29.	Nomina dierũ mẽsis Attic.	Summa dierum anni.	Nomina dierũ mẽsiũ Latin.	Dies mensium Latinorum.
1	Νουμηνία.	208	13	20
2	β' ἱσαμένου.	209	12	21
3	γ' ἱσα.	210	11	22
4	δ' ἱσα.	211	10	23
5	ε' ἱσα.	212	9	24
6	ς' ἱσα.	213	8	25
7	ζ' ἱσα.	214	7	26
8	η' ἱσα.	215	6	27
9	θ' ἱσα.	216	5	28
10	δεκάτη ἱσα.	217	4	29
11	α' ἐπὶ δέκα μεσοῦντος.	218	3	30
12	β' ἐπὶ δέ. με.	219	Pridie.	31
13	γ' ἐπὶ δέ. με.	220	Calẽdæ Februar.	1 Februa.
14	δ' ἐπὶ δέ. με.	221	4 Nonas.	2
15	ε' ἐπὶ δέ. με.	222	3	3
16	ς' ἐπὶ δέ με.	223	Pridie.	4
17	ζ' ἐπὶ δέ. με.	224	Nonæ.	5
18	η' ἐπὶ δέ. με.	225	8 Idus.	6
19	θ' ἐπὶ δέ. με.	226	7	7
20	εἰκοστή.	227	6	8
21	θ' φθίνοντος.	228	5	9
22	η' φθ.	229	4	10
23	ζ' φθ.	230	3	11
24	ς' φθ.	231	Pridie.	12
25	ε' φθ.	232	Idus.	13
26	δ' φθ.	233	16 Calẽ. Martij.	14
27	γ' φθ.	234	15	15
28	β'. φθ.	235	14	16
29	ἕνη καὶ νέα.	236	13	17

Respon

Reſpondens anno 1557.

Ελαφηβολιῶν 9. dierum 30.	Nomina dierum menſiũ Atticorũ.	Summa dierum anni.	Nomina mẽſium dierũ Latinorũ.	Dies menſium Latinorũ.
1	Νουμηνία.	237	12	18
2	β΄ ἱσταμένου.	238	11	19
3	γ΄ ἱστ.	239	10	20
4	δ΄ ἱστ.	240	9	21
5	ε΄ ἱστ.	241	8	22
6	ς΄ ἱστ.	242	7	23
7	ζ΄ ἱστ.	243	6	24
8	η΄ ἱστ.	244	5	25
9	θ΄ ἱστ.	245	4	26
10	δεκάτη ἱστ.	246	3	27
11	πρώτη ἐπὶ δέκα μεσ.	247	Pridie.	28
12	β΄ ἐπὶ δέ. με.	248	Calẽdæ Martij.	1 Martius.
13	γ΄ ἐπὶ δέ. με.	249	Sexto Nonas.	2
14	δ΄ ἐπὶ δέ. με.	250	5	3
15	ε΄ ἐπὶ δέ. με.	251	4	4
16	ς΄ ἐπὶ δέ. με.	252	3	5
17	ζ΄ ἐπὶ δέ. με.	253	Pridie.	6
18	η΄ ἐπὶ δέ. με.	254	Nonæ.	7
19	θ΄ ἐπὶ δέ. με.	255	8 Idus.	8
20	εἰκοστή.	256	7	9
21	α΄ μετ᾽ εἰκάδα.	257	6	10
22	β΄ μετ᾽ εἰκ.	258	5	11
23	γ΄ μετ᾽ εἰκ.	259	4	12
24	δ΄ μετ᾽ εἰκ.	260	3	13
25	ε΄ μετ᾽ εἰκ.	261	Pridie.	14
26	ς΄ μετ᾽ εἰκ.	262	Idus.	15
27	ζ΄ μετ᾽ εἰκ.	263	Decimo ſeptimo	16
28	η΄ μετ᾽ εἰκ.	264	16 [Calẽ. April.	17
29	θ΄ μετ᾽ εἰκ.	265	15	18
30	ἕνη καὶ νέα.	266	14	19

Primus octennij Attici annus,

Μουνιχιῶν 10. dierũ 29.	Nomina dierũ mẽsium Atticorũ.	Summa dierum anni.	Nomina dierum mensiũ Latinorũ.	Dies mẽsium Latinorũ.
1	Νουμηνία.	267	13	20
2	β' ἱσαμένου.	268	12	21
3	γ' ἱσα.	269	11	22
4	δ' ἱσα.	270	10	23
5	ε' ἱσα.	271	9	24
6	ς' ἱσα.	272	8	25
7	ζ' ἱσα.	273	7	26
8	η' ἱσα.	274	6	27
9	θ' ἱσα.	275	5	28
10	δεκάτη ἱσα.	276	4	29
11	α' ἐπὶ δέκα μεσοῦντος.	277	3	30
12	β' ἐπὶ δέ. με.	278	Pridie.	31
13	γ' ἐπὶ δέ. με.	279	Calendæ Aprilis.	1 Aprilis.
14	δ' ἐπὶ δέ. με.	280	4 Nonas.	2
15	ε' ἐπὶ δέ. με.	281	3	3
16	ς' ἐπὶ δέ. με.	282	Pridie.	4
17	ζ' ἐπὶ δέ. με.	283	Nonæ.	5
18	η' ἐπὶ δέ. με.	284	8 Idus.	6
19	θ' ἐπὶ δέ. με.	285	7	7
20	εἰκοσή.	286	6	8
21	θ' φθίνοντος.	287	5	9
22	η' φθ.	288	4	10
23	ζ' φθ.	289	3	11
24	ς' φθ.	290	Pridie.	12
25	ε' φθ.	291	Idus.	13
26	δ' φθ.	292	18 Calẽdas Maij.	14
27	γ' φθ.	293	17	15
28	β' φθ.	294	16	16
29	ἕνη καὶ νέα.	395	15	17

Respon

Respondens anno 1557.

Θαργηλιῶν 11. dierum 30.	Nomina dierum mensiū Atticorū.	Summa dierum anni.	Nomina dierū mēsium Latinorū.	Dies mensium Latinorū.
1	νουμηνία.	296	14	18
2	β' ἱσαμένου.	297	13	19
3	γ' ἱστα.	298	12	20
4	δ' ἱστα.	299	11	21
5	ε' ἱστα.	300	10	22
6	ς' ἱστα.	301	9	23
7	ζ' ἱστα.	302	8	24
8	η' ἱστα.	303	7	25
9	θ' ἱστα.	304	6	26
10	δεκάτη ἱστα.	305	5	27
11	πρώτη ἐπὶ δέκα μεσ.	306	4	28
12	β' ἐπὶ δέ. με.	307	3	29
13	γ' ἐπὶ δέ. με.	308	Pridie.	30
14	δ' ἐπὶ δέ. με.	309	Calēdæ Maij.	1 Maius.
15	ε' ἐπὶ δέ. με.	310	Sexto Nonas.	2
16	ς' ἐπὶ δέ. με.	311	5	3
17	ζ' ἐπὶ δέ. με.	312	4	4
18	η' ἐπὶ δέ. με.	313	3	5
19	θ' ἐπὶ δέ. με.	314	Pridie.	6
20	εἰκάς.	315	Nonæ.	7
21	δεκάτη φθίνοντος.	316	8 Idus.	8
22	θ' φθίνοντος.	317	7	9
23	η' φθ.	318	6	10
24	ζ' φθ.	319	5	11
25	ε' φθ.	320	4	12
26	ς' φθ.	321	3	13
27	δ' φθ.	322	Pridie.	14
28	γ' φθ.	323	Idus.	15
29	β' φθ.	324	17 Calē.Iunij.	16
30	ἕνη καὶ νέα.	325	16	17

Primus annus octennij Attici,

Σκιῤῥοφοριὼν 12. dierũ 29.	Nomina dierum mẽsis Atticorũ.	Summa dierum anni.	Nomina dierum mensiũ Latinorũ.	Dies mẽsium Latinorũ.
1	Νουμηνία.	326	15	18
2	δευτέρα ἱσταμένου.	327	14	19
3	τρίτη ἱστα.	328	13	20
4	τετάρτη ἱστα.	329	12	21
5	πέμπτη ἱστα.	330	11	22
6	ἕκτη ἱστα.	331	10	23
7	ἑβδόμη ἱστα.	332	9	24
8	ὀγδόη ἱστα.	333	8	25
9	ἐννάτη ἱστα.	334	7	26
10	δεκάτη.	335	6	27
11	πρώτη ἐπὶ δέκα μεσοῦν	336	5	28
12	δευτέρα ἐπὶ δέ με.(τος.	337	4	29
13	τρίτη ἐπὶ δέ με.	338	3	30
14	τετάρτη ἐπὶ δέ. με.	339	Pridie.	31
15	πέμπτη ἐπὶ δέ. με.	340	Calendæ Iunij.	1 Iunius.
16	ἕκτη ἐπὶ δέ. με.	341	4 Nonas.	2
17	ἑβδόμη ἐπὶ δέ. με.	342	3	3
18	ὀγδόη ἐπὶ δέ. με.	343	Pridie.	4
19	ἐννάτη ἐπὶ δέ. με.	344	Nonæ.	5
20	εἰκάς.	345	8 Idus.	6
21	ἐννάτη φθίνοντος.	346	7	7
22	ὀγδόη φθ.	347	6	8
23	ἑβδόμη φθ.	348	5	9
24	ἕκτη φθ.	349	4	10
25	πέμπτη φθ.	350	3	11
26	τετάρτη φθ.	351	Pridie.	12
27	τρίτη φθ.	352	Idus.	13
28	δευτέρα φθ.	353	18 Calẽdas Iulij.	14
29	ἕνη καὶ νέα.	354	17	15

Finis primi anni Octennij.

Respon

Respondens anno 1557.

Vides quàm apposité annus hic octennij Attici primus anno Domini M. D. LVII. respondens, dies 354. (tot autem Luna annuum suum cursum conficit) contineat, finiátque Iunij 15. inter quem diem decimumquintũ dico Iunij & 27. eiusdem mensis, abs quo die annum incohaui, vndecim dies intersunt: quo dierum ὑπερβαινόντων numero annum Solarem excedere Lunarem, eósque ipsos vndecim dies in octennij finem intercalationi reseruari iam sæpe diximus. Porrò post intercalationem trium mensium ad octennij finem, annus ad eundem, abs quo primo octennij anno inceperat diem, reuertitur. Ideo enim ἐμβολισμὸς, id est, intercalatio introducta est, vt defectum dierum suppleret, & Solstitia in Hecatombeonem restitueret. Cæterùm si quid ἕνη καὶ νέα denotet, scire cupis, audi Suidam dicentem, Ἕνη καὶ νέα ἡ τριακὰς καλουμένη. Ἕνον γὰρ τὸ παλαιόν· ἐκ τοῦ ἕνον δὲ καὶ νέον. & paulò post, Ἕνη, inquit, καὶ νέα, οὕτω παρ' Ἀθηναίοις ἡ παρ' ἡμῖν τριακάς: ἡ νεομηνία, ἐπειδὴ συμβαίνει ἐν αὐταῖς καὶ λήγειν τὴν Σελήνην καὶ γεννᾶσθαι. Ἕνη καὶ νέα, inquit tricesima dies vocata est. Nam ἕνον vetus & antiquum significat. Ex dictione autem ἕνον etiam νέον fit. Et paulò post· Ἕνη, inquit, καὶ νέα. Sic Atheniensibus dicitur, quæ nobis trigesima, aut Neomenia. Nam iisdem diebus Lunam & desinere & nouari contingit. Sed en tibi, Lector, secundum octennij annum, anno Domini 1558. respondentem, ob oculos subijcio.

Secundus octennij Attici annus;

Εκατομβαιὼν mēſ.1.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.	Μεταγειτνιὼν mēſis 2.	Summa dierum anni.	Dies mēſium Latinorū.
1	1	15 Iunij.	1	31	16
2	2	17	2	32	17 Ortus Caniculæ. Plinio lib.2.c.49.
3	3	18	3	33	18 poſt Solſtitiū dies 25. Plin li.18.c.28.
4	4	19 Sol introitū in Cā crū facit. Colu.li.	4	34	19
5	5	20 11.c.2.nu.375.	5	35	20 Sol in Leonē trāſitū facit. Colu.li.11.
6	6	21 Anguifer, qui & ὀφιοῦχος, manè occi-	6	36	21 cap.2.nu.375.
7	7	22 dit 11.cal.Iun. Idē vbi ſuprà.	7	37	22
8	8	23	8	38	23
9	9	24 Solſtitium Plinio li.18.cap.27.& 28.	9	39	24
10	10	25 octauo & 7.& 6.	10	40	25
11	11	26 cal.Iulij Solſtitiū Colu.li.11.c.2.nu-	11	41	26
12	12	27 mero 375.	12	42	27
13	13	28	13	43	28
14	14	29	14	44	29
15	15	30	15	45	30
16	16	1 Iulius.	16	46	31
17	17	2	17	47	1 Auguſtus.
18	18	3	18	48	2
19	19	4	19	49	3
20	20	5	20	50	4
21	21	6	21	51	5
22	22	7	22	52	6
23	23	8	23	53	7
24	24	9	24	54	8
25	25	10 Aquilones, quos Prodromos vocāt,	25	55	9
26	26	11 flare incip.ūt. Pli. li.2.c.49.& Colu.	26	56	10
27	27	12 lib.11.ca.2.nu.375. Eteſiæ flant per	27	57	11
28	28	13 dies 40. Plinio vbi ſuprà.	28	58	12
29	29	14	29	59	13
30	30	15 Procyō oritur manè Colu.vbi ſuprà.			

Reſpon

Respondens anno 1558.

Βοηδρομιῶν mēsis 3.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.		Μαιμακτηριῶν mēsis 4.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.	
1	60	14		1	90	13	
2	61	15		2	91	14	
3	62	16		3	92	15	
4	63	17		4	93	16	
5	64	18		5	94	17	Arctur' exoritur. Colum. vbi suprà nu.378.
6	65	19		6	95	18	
7	66	20	Sol in Virginem transitum facit. Colu.lib.11.ca.2.nu.376.	7	96	19	Sol in Librâ trāsitum facit.Colum. vbi suprà.
8	67	21		8	97	20	
9	68	22		9	98	21	
10	69	23		10	99	22	
11	70	24		11	100	23	
12	71	25		12	101	24	Aequinoctiū Autūni Plinio libr.18.cap.25.& Colu mel.vbi supra numero 378.
13	72	26	7.calen.Septemb. vindemiator exoritur mane, & Arcturus incipit occidere.Colu.li.11.cap.2.nu.377.	13	102	25	
14	73	27		14	103	26	
15	74	28		15	104	27	
16	75	29	Etesiæ flare desinunt tertio cal. Septemb.Colum. lib.11.ca.2.numero 377.	16	105	28	
17	76	30		17	106	29	
18	77	31		18	107	30	
19	78	1 Septēber.		19	108	1 October.	
20	79	2		20	109	2	
21	80	3		21	110	3	
22	81	4		22	111	4	
23	82	5		23	112	5	
24	83	6		24	113	6	Pridie Non.Octo. hœdi oriūtur vesperè.Colum.vbi suprà nu.380.
25	84	7		25	114	7	
26	85	8		26	115	8	
27	86	9		27	116	9	
28	87	10		28	117	10	
29	88	11		29	118	11	
30	89	12					

Secundus octennij Attici annus,

Πυανεψιὼν mē sis 5.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorū.	Ἀνθεστηριὼν mē sis 6.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.
1	119	12	1	149	11
2	120	13	2	150	12
3	121	14	3	151	13
4	122	15	4	152	14
5	123	16	5	153	15
6	124	17	6	154	16
7	125	18	7	155	17
8	126	19	8	156	18 Sol in Sagittariū trāsitū facit. Colu. vbi suprà .nu. 383.
9	127	20 13. calē. Nouē. Sol in Scorpionē trā situm facit. Colu. libr. 11. cap. 2. numero 381.	9	157	19
10	128	21	10	158	20
11	129	22	11	159	21
12	130	23	12	160	22
13	131	24	13	161	23
14	132	25	14	162	24
15	133	26	15	163	25
16	134	27	16	164	26
17	135	28 5. cal. Nouē. Vergiliæ occidūt Colu. vbi paulò antè,	17	165	27
18	136	29 Quarto cal. Nou. Arcturus vespere	18	166	28
19	137	30 occidit. idē ibidē.	19	167	29
20	138	31	20	168	30
21	139	1 Nouēber.	21	169	1 December.
22	140	2	22	170	2
23	141	3 Fidicula mane exoritur, hyemat & pluit. Columellæ libr. 11. capi. 2. numero 382.	23	171	3
24	142	4	24	172	4
25	143	5	25	173	5
26	144	9	26	174	6
27	145	7	27	175	7
28	146	8	28	176	8
29	147	9 Quinto Idus Nouemb. hyemis initium. Auster aut Eurus interdum rorat. Colu. li. 11. cap. 2. nu. 383.	29	177	9
30	148	10			

Respon

Respondens anno 1558.

Ποσειδεὼν mẽsis 7.	Sũma dierũ anni.	Dies mẽsium Latinorum.	Γαμηλιὼν mẽsis 8.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	178	10	1	208	9
2	179	11	2	209	10
3	180	12	3	210	11
4	181	13	4	211	12
5	182	14	5	212	13
6	182	15	6	213	14
7	184	16	7	214	15
8	185	17 Sol in Capri trãſitũ facit. Brumale	8	215	16 17. Cal. Feb. Sol in Aquariũ trãſit. Co
9	186	18 Solſtitiũ Hyppar	9	216	17 lu. li. 11. c. 2. nu. 365.
10	187	19 cho. Colu. lib. 11. ca. 2. nu. 385.	10	217	18
11	188	20 Halcyonides Plinio lib. 10.	11	218	19
12	189	21 cap. 32.	12	219	20
13	190	22	13	220	21
14	191	23 ♑	14	221	22
15	192	24	15	222	23
16	193	25 Bruma Plin. lib.	16	223	24
17	194	26 18. cap. 25. Colum. lib. 11. c. 2. nu. 385.	17	224	25
18	195	27 Nouo Cal. Ian. ex Chaldæorum	18	225	26
19	196	28 obſeruatiõe Brumale Solſtitiũ eſ-	19	226	27
20	197	29 ſe dicit.	20	227	28
21	198	30	21	228	29
22	199	31	22	229	30
23	200	1 Ianuarius.	23	230	31
24	201	2	24	231	1 Februarius.
25	202	3	25	232	2
26	203	4	26	233	3
27	204	5	27	234	4
28	205	6	28	235	5
29	206	7	29	236	6
30	207	8			

Secundus octennii Attici annus,

Ελαφηβολιὼν mẽs. 9.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.	Μουνυχιὼν mẽsis 10.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	237	7	1	267	9
2	238	8	2	268	10
3	239	9	3	269	11
4	240	10	4	270	12
5	241	11	5	271	13
6	242	12	6	272	14
7	243	13	7	273	15
8	2 14	14	8	274	16
9	245	15 15.cal.Matt. Sol in Pisces transitũ ficit. Colu.lib.11. ca. 2.nu.369.	9	275	17 Sol in Arietẽ trãs tũ facit. Colu. lib. 11.cap.2.nu.371.
10	246	16	10	276	18
11	247	17	11	277	19
12	248	18	12	278	20
13	249	19	13	279	21
14	250	20 Decimo cal.Mar. Leo desinit occidere. Vẽti Septẽtrionales, qui Ornithiæ vocantur per dies 30. esse solẽt. tũ & Hirũdo aduenit. Colu. li. 11.c.2.nu.369.	14	280	22
15	251	21	15	281	23
16	252	22	16	282	24 Aequinoctiũ Vernũ Pli.li.18.c.26.
17	253	23	17	283	25
18	254	24	18	284	26
19	255	25	19	285	27
20	256	26	20	286	28
21	257	27	21	287	29
22	258	28	22	288	30
23	259	1 Martius.	23	289	31
24	260	2	24	290	1 Aprilis.
25	261	3	25	291	2
26	262	4	26	292	3
27	263	5	27	293	4
28	264	6	28	294	5
29	265	7	29	395	6
30	266	8			

Respon

Re∫pondens anno 1558.

Θαργηλιὼν mē∫is 11.	Summa dierum anni.	Dies mē∫ium Latinorū.	Σκιῤῥοφοριὼν mē∫.12.	Sūma dierū anni.	Dies men∫ium Latinorum.
1	296	7	1	326	7
2	297	8	2	327	8
3	298	9	3	328	9
4	299	10	4	329	10 Ortus Vergiliarū Plinio li 18.ca.25. & 26. Ae∫tat s ini tium.
5	300	11	5	330	11
6	301	12	6	331	12
7	302	13	7	332	13 Columellæ tamē eædē oriūtur Nonis Maij.li.11.ca.2.num.373.
8	303	14	8	333	14
9	304	15	9	334	15
10	305	16	10	335	16
11	306	17 15.ca'ē.Maias Sol in Taurū tran∫itū facit. Colu.lib. 11. cap.2.nu.340.	11	336	17
12	307	18	12	337	18
13	308	19	13	338	19 14 cal. Iun.Sol in Geminos introitū facit.Colu.vbi ∫uprà.
14	309	20	14	339	20
15	310	21 Vndecimo calen. Maias Ver bipartitur. Idē vbi ∫uprà:pluuia & nōnunquā grando.	15	340	21
16	311	22	16	341	22
17	312	23	17	342	23
18	313	24	18	343	24
19	314	25	19	344	25
20	315	26	20	245	26
21	316	27	21	346	27
22	317	28	22	347	28
23	318	29	23	348	29
24	319	30	24	349	30
25	320	1 Maius.	25	350	31
26	321	2	26	351	1 Iunius.
27	322	3	27	352	2
28	323	4	28	353	3
29	324	5	29	354	4
30	325	6			

Finis ∫ecundi anni oƈtennij Attici,*in quo ob∫eruabis id quod in primo ob∫eruandum dixi.*

Tertius octennij Attici annus,

Ἑκατομβαιὼν mēsis 1.	Sūma dierū anni.	Dies mēsiū Latinorum.	Μεταγειτνιὼν 2. mensis.	Sūma dierū anni.	Dies mensiū Latinorum.
1	1	Quinta Iunij.	1	31	5
2	2	6	2	32	6
3	3	7	3	33	7
4	4	8	4	34	8
5	5	9	5	35	9
6	6	10	6	36	10
7	7	11	7	37	11
8	8	12	8	38	12
9	9	13	9	39	13
10	10	14	10	40	14
11	11	15	11	41	15
12	12	16	12	42	16
13	13	17	13	43	17
14	14	18	14	44	18
15	15	19	15	45	19
16	16	20	16	46	20
17	17	21	17	47	21
18	18	22	18	48	22
19	19	23	19	49	23
20	20	24	20	50	24
21	21	25	21	51	25
22	22	26	22	52	26
23	23	27	23	53	27
24	24	28	24	54	28
25	25	29	25	55	29
26	26	30	26	56	30
27	27	1 Iulius.	27	57	31
28	28	2	28	58	1 Augustus.
29	29	3	29	59	2
30	30	4			

Respon

Reſpondens anno 1559.

Βοηδρομιῶν 3. mēſis.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Μαιμακτηριῶν 4.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	60	3	1	90	2
2	61	4	2	91	3
3	62	5	3	92	4
4	63	6	4	93	5
5	64	7	5	94	6
6	65	8	6	95	7
7	66	9	7	96	8
8	67	10	8	97	9
9	68	11	9	98	10
10	69	12	10	99	11
11	70	13	11	100	12
12	71	14	12	101	13
13	72	15	13	102	14
14	73	16	14	103	15
15	74	17	15	104	16
16	75	18	16	105	17
17	76	19	17	106	18
18	77	20	18	107	19
19	78	21	19	108	20
20	79	22	20	109	21
21	80	23	21	110	22
22	81	24	22	111	23
23	82	25	23	112	24
24	83	26	24	113	25
25	84	27	25	114	26
26	85	28	26	115	27
27	86	29	27	116	28
28	87	30	28	117	29
29	88	31	29	118	30
30	89	1 September.			

Tertius octennij Attici annus,

Πυανεψιὼν 5. mẽſ.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Ἀνθεστηριὼν 6. mẽſis.	Summa dierum anni.	Dies mẽſium Latinorũ.
1	119	1 October.	1	149	31
2	120	2	2	150	1 Nouẽber.
3	121	3	3	151	2
4	122	4	4	152	3
5	123	5	5	153	4
6	124	6	6	154	5
7	125	7	7	155	6
8	126	8	8	156	7
9	127	9	9	157	8
10	128	10	10	158	9
11	129	11	11	159	10
12	130	12	12	160	11
13	131	13	13	161	12
14	132	14	14	162	13
15	133	15	15	163	14
16	134	16	16	164	15
17	135	17	17	165	16
18	136	18	18	166	17
19	137	19	19	167	18
20	138	20	20	168	19
21	139	21	21	169	20
22	140	22	22	170	21
23	141	23	23	171	22
24	142	24	24	172	23
25	143	25	25	173	24
26	144	26	26	174	25
27	145	27	27	175	26
28	146	28	28	176	27
29	147	29	29	177	28
30	148	30			

Respondens anno 1559.

ποσει-δεὼν 7. mēſis.	Summa dierum anni.	Dies mē ſium Latinorū.	γαμη-λιὼν 8. menſis.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.
1	178	29	1	208	29
2	179	30	2	209	30
3	180	1 December.	3	210	31
4	181	2	4	211	1 Ianuarius.
5	182	3	5	212	2
6	183	4	6	213	3
7	184	5	7	214	4
8	185	6	8	215	5
9	186	7	9	216	6
10	187	8	10	217	7
11	188	9	11	218	8
12	189	10	12	219	9
13	190	11	13	220	10
14	191	12	14	221	11
15	192	13	15	222	12
16	193	14	16	223	13
17	194	15	17	224	14
18	195	16	18	225	15
19	196	17	19	226	16
20	197	18	20	227	17
21	198	19	21	228	18
22	199	20	22	229	19
23	200	21	23	230	20
24	201	22	24	231	21
25	202	23	25	232	22
26	203	24	26	233	23
27	204	25	27	234	24
28	205	26	28	235	25
29	206	27	29	236	26
30	207	28			

Tertius octennij Attici annus,

Ἐλαφηβολιῶν 9.	Sũma dierũ anni.	Dies mensiũ Latinorum.	Μουνιχιῶν 10.	Sũma dierũ anni.	Dies mensiũ Latinorum.
1	237	27	1	267	26
2	238	28	2	268	27
3	239	29	3	269	28
4	240	30	4	270	1 Martius.
5	241	31	5	271	2
6	242	1 Februarius.	6	272	3
7	243	2	7	273	4
8	244	3	8	274	5
9	245	4	9	275	6
10	246	5	10	276	7
11	247	6	11	277	8
12	248	7	12	278	9
13	249	8	13	279	10
14	250	9	14	280	11
15	251	10	15	281	12
16	252	11	16	282	13
17	253	12	17	283	14
18	254	13	18	284	15
19	255	14	19	285	16
20	256	15	20	286	17
21	257	16	21	287	18
22	258	17	22	288	19
23	259	18	23	289	20
24	260	19	24	290	21
25	261	20	25	291	22
26	262	21	26	292	23
27	263	22	27	293	24
28	264	23	28	294	25
29	265	24	29	295	26
30	266	25			

Respondens anno 1559.

Θαργηλιὼν 11.	Sũma dierũ anni.	Dies mẽsium Latinorum.	Σκιῤῥοφοριὼν 12.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	296	27	1	326	26
2	297	28	2	327	27
3	298	29	3	328	28
4	299	30	4	329	29
5	300	31	5	330	30
6	301	1 Aprilis.	6	331	1 Maius.
7	302	2	7	332	2
8	303	3	8	333	3
9	304	4	9	334	4
10	305	5	10	335	5
11	306	6	11	336	6
12	307	7	12	337	7
13	308	8	13	338	8
14	309	9	14	339	9
15	310	10	15	340	10
16	311	11	16	341	11
17	312	12	17	342	12
18	313	13	18	343	13
19	314	14	19	344	14
20	315	15	20	345	15
21	316	16	21	346	16
22	317	17	22	347	17
23	318	18	23	348	18
24	319	19	24	349	19
25	320	20	25	350	20
26	321	21	26	351	21
27	322	22	27	352	22
28	323	23	28	353	23
29	324	24	29	354	24
30	325	25			

Explet & hic tertius octennij annus suos 354. dies, vt hic videre potes, finítque 24. Maij, abs quo itidem die ad quintum Iunij, vnde hic annus incepit, vndecim dies intermedij desiderãtur. Sic hi tres anni Lunares totidem Solaribus breuiores sunt diebus 33. obiter iam asseruatos vndecim dies.

Finis tertij anni octennij.

Quartus octennii Attici annus,

Εκατομβαιὼν mēs.1.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.	Μεταγειτνιὼν mēsis 2.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.
1	1	25 Maij.	1	31	24
2	2	26	2	32	25
3	3	27	3	33	26
4	4	28	4	34	27
5	5	29	5	35	28
6	6	30	6	36	29
7	7	31	7	37	30
8	8	1 Iunius.	8	38	1 Iulius.
9	9	2	9	39	2
10	10	3	10	40	3
11	11	4	11	41	4
12	12	5	12	42	5
13	13	6	13	43	6
14	14	7	14	44	7
15	15	8	15	45	8
16	16	9	16	46	9
17	17	10	17	47	10
18	18	11	18	48	11
19	19	12	19	49	12
20	20	13	20	50	13
21	21	14	21	51	14
22	22	15	22	52	15
23	23	16	23	53	16
24	24	17	24	54	17
25	25	18	25	55	18
26	26	19	26	56	19
27	27	20	27	57	20
28	28	21	28	58	21
29	29	22	29	59	22
30	30	23			

Respondens anno Bissextili 1560.

Βοηδρομιῶν mẽsis 3.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.	Μαιμακτηριῶν mẽsis 4.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	60	23	1	90	22
2	61	24	2	91	23
3	62	25	3	92	24
4	63	26	4	93	25
5	64	27	5	94	26
6	65	28	6	95	27
7	66	29	7	96	28
8	67	30	8	97	29
9	68	31	9	98	30
10	69	1 Augustus.	10	99	31
11	70	2	11	100	1 September.
12	71	3	12	101	2
13	72	4	13	102	3
14	73	5	14	103	4
15	74	6	15	104	5
16	75	7	16	105	6
17	76	8	17	106	7
18	77	9	18	107	8
19	78	10	19	108	9
20	79	11	20	109	10
21	80	12	21	110	11
22	81	13	22	111	12
23	82	14	23	112	13
24	83	15	24	113	14
25	84	16	25	114	15
26	85	17	26	115	16
27	86	18	27	116	17
28	87	19	28	117	18
29	88	20	29	118	19
30	89	21			

Quartus octennij Attici annus,

Πυανεψιὼν mẽsis 5.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorũ.	Ἀνθεστηριὼν mẽsis 6.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	119	20	1	149	20
2	120	21	2	150	21
3	121	22	3	151	22
4	122	23	4	152	23
5	123	24	5	153	24
6	124	25	6	154	25
7	125	26	7	155	26
8	126	27	8	156	27
9	127	28	9	157	28
10	128	29	10	158	29
11	129	30	11	159	30
12	130	1 October.	12	160	31
13	121	2	13	161	1 Nouẽber.
14	132	3	14	162	2
15	133	4	15	163	3
16	134	5	16	164	4
17	135	6	17	165	5
18	136	7	18	166	6
19	137	8	19	167	7
20	138	9	20	168	8
21	139	10	21	169	9
22	140	11	22	170	10
23	141	12	23	171	11
24	142	13	24	172	12
25	143	14	25	173	13
26	144	15	26	174	14
27	145	16	27	175	15
28	146	17	28	176	16
29	147	18	29	177	17
30	148	19			

Respondens anno Bissextili 1560.

Ποσει-δεὼν mẽs. 7.	Sũma dierũ anni.	Dies mẽsium Latinorum.	Γαμη-λιῶν mẽsis 8.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	178	18	1	208	18
2	179	19	2	209	19
3	180	20	3	210	20
4	181	21	4	211	21
5	182	22	5	212	22
6	183	23	6	213	23
7	184	24	7	214	24
8	185	25	8	215	25
9	186	26	9	216	26
10	187	27	10	217	27
11	188	28	11	218	28
12	189	29	12	219	29
13	190	30	13	220	30
14	191	1 December.	14	221	31
15	192	2	15	222	1 Ianuarius.
16	193	3	16	223	2
17	194	4	17	224	3
18	195	5	18	225	4
19	196	6	19	226	5
20	197	7	20	227	6
21	198	8	21	228	7
22	199	9	22	229	8
23	200	10	23	230	9
24	201	11	24	231	10
25	202	12	25	232	11
26	203	13	26	233	12
27	204	14	27	234	13
28	205	15	28	235	14
29	206	16	29	236	15
30	207	17			

Quartus octennii Attici annus.

Ελαφηβολιὼν mẽſ. 9.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Μουνιχιὼν mẽſis 10.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	237	16	1	267	15
2	238	17	2	268	16
3	239	18	3	269	17
4	240	19	4	270	18
5	241	20	5	271	19
6	242	21	6	272	20
7	243	22	7	273	21
8	244	23	8	274	22
9	245	24	9	275	23
10	246	25	10	276	24
11	247	26	11	277	25
12	248	27	12	278	26
13	249	28	13	279	27
14	250	29	14	280	28
15	251	30	15	281	29
16	252	31	16	282	1 Martius.
17	253	1 Februarius.	17	283	2
18	254	2	18	284	3
19	255	3	19	285	4
20	256	4	20	286	5
21	257	5	21	287	6
22	258	6	22	288	7
23	259	7	23	289	8
24	260	8	24	290	9
25	261	9	25	291	10
26	262	10	26	292	11
27	263	11	27	293	12
28	264	12	28	294	13
29	265	13	29	295	14
30	266	14			

Reſpon

Respondens anno Bissextili 1560.

Θαργηλιῶν mẽsis 11.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.	Σκιῤῥοφοριῶν mẽsis 12.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	296	15	1	326	14
2	297	16	2	327	15
3	298	17	3	328	16
4	299	18	4	329	17
5	300	19	5	330	18
6	301	20	6	331	19
7	302	21	7	332	20
8	303	22	8	333	21
9	304	23	9	334	22
10	305	24	10	335	23
11	306	25	11	336	24
12	307	26	12	337	25
13	308	27	13	338	26
14	309	28	14	339	27
15	310	29	15	340	28
16	311	30	16	341	29
17	312	31	17	342	30
18	313	1 Aprilis.	18	343	1 Maius.
19	314	2	19	344	2
20	315	3	20	345	3
21	316	4	21	346	4
22	317	5	22	347	5
23	318	6	23	348	6
24	319	7	24	349	7
25	320	8	25	350	8
26	321	9	26	351	9
27	322	10	27	352	10
28	323	11	28	353	11
29	324	12	29	354	12
30	325	13			

Finis quarti anni octennij, qui & ipse curtior anno Solari est diebus vndecim: quo fit vt iam quater vndecim (tot autem 44. dies pariunt) in finem octennij accerues.

Quintus octennij Attici annus,

Ἑκατομβαιὼν mẽſ.1.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorũ.	Μεταγειτνιὼν mẽſis 2.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	1	13 Maij.	1	31	12
2	2	14	2	32	13
3	3	15	3	33	14
4	4	16	4	34	15
5	5	17	5	35	16
6	6	18	6	36	17
7	7	19	7	37	18
8	8	20	8	38	19
9	9	21	9	39	20
10	10	22	10	40	21
11	11	23	11	41	22
12	12	24	12	42	23
13	13	25	13	43	24
14	14	26	14	44	25
15	15	27	15	45	26
16	16	28	16	46	27
17	17	29	17	47	28
18	18	30	18	48	29
19	19	31	19	49	30
20	20	1 Iunius.	20	50	31
21	21	2	21	51	1 Iulius.
22	22	3	22	52	2
23	23	4	23	53	3
24	24	5	24	54	4
25	25	6	25	55	5
26	26	7	26	56	6
27	27	8	27	57	7
28	28	9	28	58	8
29	29	10	29	59	9
30	30	11			10

Reſpon

Reſpondens anno 1561.

Βοηδρομιὼν mēſ. 3.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.	Μαιμακτηριὼν mēſis 4.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.
1	60	11	1	90	10
2	61	12	2	91	11
3	62	13	3	92	12
4	63	14	4	93	13
5	64	15	5	94	14
6	65	16	6	95	15
7	66	17	7	96	16
8	67	18	8	97	17
9	68	19	9	98	18
10	69	20	10	99	19
11	70	21	11	100	20
12	71	22	12	101	21
13	72	23	13	102	22
14	73	24	14	103	23
15	74	25	15	104	24
16	75	26	16	105	25
17	76	27	17	106	26
18	77	28	18	107	27
19	78	29	19	108	28
20	79	30	20	109	29
21	80	31	21	110	30
22	81	1 Auguſtus.	22	111	31
23	82	2	23	112	1 Septēber.
24	83	3	24	113	2
25	84	4	25	114	3
26	85	5	26	115	4
27	86	6	27	116	5
28	87	7	28	117	6
29	88	8	29	118	7
30	89	9			

Quintus octennij Attici annus,

Πυανε-ψιὼν mẽſ. 5.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Ἀνθεστη-ριὼν mẽſis 6.	Summa dierum anni.	Dies mẽſium Latinorũ.
1	119	8	1	149	8
2	120	9	2	150	9
3	121	10	3	151	10
4	122	11	4	152	11
5	123	12	5	153	12
6	124	13	6	154	13
7	125	14	7	155	14
8	126	15	8	156	15
9	127	16	9	157	16
10	128	17	10	158	17
11	129	18	11	159	18
12	130	19	12	160	19
13	131	20	13	161	20
14	132	21	14	162	21
15	133	22	15	163	22
16	134	23	16	164	23
17	135	24	17	165	24
18	136	25	18	166	25
19	137	26	19	167	26
20	138	27	20	168	27
21	139	28	21	169	28
22	140	29	22	170	29
23	141	30	23	171	30
24	142	1 October.	24	172	31
25	143	2	25	173	1 Nouẽber.
26	144	3	26	174	2
27	145	4	27	175	3
28	146	5	28	176	4
29	147	6	29	177	5
30	148	7			

Respondens anno 1561.

ποσει-δεὼν mẽ sis 7.	Sũma dierũ anni.	Dies mẽ sium Latinorũ.	γαμη-λιὼν mẽ sis 8.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	178	6	1	208	6
2	179	7	2	209	7
3	180	8	3	210	8
4	181	9	4	211	9
5	182	10	5	212	10
6	183	11	6	213	11
7	184	12	7	214	12
8	185	13	8	215	13
9	186	14	9	216	14
10	187	15	10	217	15
11	188	16	11	218	16
12	189	17	12	219	17
13	190	18	13	220	18
14	191	19	14	221	19
15	192	20	15	222	20
16	193	21	16	223	21
17	194	22	17	224	22
18	195	23	18	225	23
19	196	24	19	226	24
20	197	25	20	227	25
21	198	26	21	228	26
22	199	27	22	229	27
23	200	28	23	230	28
24	201	29	24	231	29
25	202	30	25	232	30
26	203	1 December.	26	233	31
27	204	2	27	234	1 Ianuarius.
28	205	3	28	235	2
29	206	4	29	236	3
30	207	5			

Quintus octennij Attici annus,

Ελαφη-βολιῶν μēs.9.	Sũma dierũ anni.	Dies mensiũ Latinorum.	Μαιμακ-τηριῶν mēsis 10.	Sũma dierũ anni.	Dies mensiũ Latinorum.
1	237	4	1	267	3
2	238	5	2	268	4
3	239	6	3	269	5
4	240	7	4	270	6
5	241	8	5	271	7
6	242	9	6	272	8
7	243	10	7	273	9
8	244	11	8	274	10
9	245	12	9	275	11
10	246	13	10	276	12
11	247	14	11	277	13
12	248	15	12	278	14
13	249	16	13	279	15
14	250	17	14	280	16
15	251	18	15	281	17
16	252	19	16	282	18
17	253	20	17	283	19
18	254	21	18	284	20
19	255	22	19	285	21
20	256	23	20	286	22
21	257	24	21	287	23
22	258	25	22	288	24
23	259	26	23	289	25
24	260	27	24	290	26
25	261	28	25	291	27
26	262	29	26	292	28
27	263	30	27	293	1 Martius.
28	264	31	28	294	2
29	265	1 Februarius.	29	295	3
30	266	2			

Respon

Respondens anno 1561.

Θαῤγηλιὼν mēs. 11.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.	Σκιῤῥοφοριὼν mēsis 12.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.
1	296	4	1	326	3
2	297	5	2	327	4
3	298	6	3	328	5
4	299	7	4	329	6
5	300	8	5	330	7
6	301	9	6	331	8
7	302	10	7	332	9
8	303	11	8	333	10
9	304	12	9	334	11
10	305	13	10	335	12
11	306	14	11	336	13
12	307	15	12	337	14
13	308	16	13	338	15
14	309	17	14	339	16
15	310	18	15	340	17
16	311	19	16	341	18
17	312	20	17	342	19
18	313	21	18	343	20
19	314	22	19	344	21
20	315	23	20	345	22
21	316	24	21	346	23
22	317	25	22	347	24
23	318	26	23	348	25
24	319	27	24	349	26
25	320	28	25	350	27
26	321	29	26	351	28
27	322	30	27	352	29
28	323	31	28	353	30
29	324	1 Aprilis.	29	354	1 Maius.
30	325	2			

Finis anni quinti octennij, qui & ipse vndecim etiam diebus Solari anno curtior, qui etiam asseruantur in finem octaui anni. Vnde iā quinquies vndecim (55. dies efficiunt) asseruas.

Sextus octennii Attici annus,

Ἑκατομβαιὼν mēſ. 1.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.	Μεταγειτνειὼν mēſis 2.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.
1	1	2 Maij.	1	31	1 Iunius.
2	2	3	2	32	2
3	3	4	3	33	3
4	4	5	4	34	4
5	5	6	5	35	5
6	6	7	6	36	6
7	7	8	7	37	7
8	8	9	8	38	8
9	9	10	9	39	9
10	10	11	10	40	10
11	11	12	11	41	11
12	12	13	12	42	12
13	13	14	13	43	13
14	14	15	14	44	14
15	15	16	15	45	15
16	16	17	16	46	16
17	17	18	17	47	17
18	18	19	18	48	18
19	19	20	19	49	19
20	20	21	20	50	20
21	21	22	21	51	21
22	22	23	22	52	22
23	23	24	23	53	23
24	24	25	24	54	24
25	25	26	25	55	25
26	26	27	26	56	26
27	27	28	27	57	27
28	28	29	28	58	28
29	29	30	29	59	29
30	30	31			

Reſpon

Respondens anno 1562.

Βοηδρο-μιὼν mē(n)sis 3.	Sūma dierū anni.	Dies mē(n)sium Latinorū.	Μαιμακτη-ριὼν mē(n)sis 4.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.
1	60	30	1	90	30
2	61	1 Iulius.	2	91	31
3	62	2	3	92	1 August.
4	63	3	4	93	2
5	64	4	5	94	3
6	65	5	6	95	4
7	66	6	7	96	5
8	67	7	8	97	6
9	68	8	9	98	7
10	69	9	10	99	8
11	70	10	11	100	9
12	71	11	12	101	10
13	72	12	13	102	11
14	73	13	14	103	12
15	74	14	15	104	13
16	75	15	16	105	14
17	76	16	17	106	15
18	77	17	18	107	16
19	78	18	19	108	17
20	79	19	20	109	18
21	80	20	21	110	19
22	81	21	22	111	20
23	82	22	23	112	21
24	83	23	24	113	22
25	84	24	25	114	23
26	85	25	26	115	24
27	86	26	27	116	25
28	87	27	28	117	26
29	88	28	29	118	27
30	89	29			

Sextus octennij Attici annus,

Πυανεψιὼν mēſ. 5.	Sūma dierū anni.	Dies menſiū Latinorum.	Ἀνθεστηριὼν mēſis 6.	Sūma dierū anni.	Dies menſiū Latinorum.
1	119	28	1	149	27
2	120	29	2	150	28
3	121	30	3	151	29
4	122	31	4	152	30
5	123	1 September.	5	153	1 October.
6	124	2	6	154	2
7	125	3	7	155	3
8	126	4	8	156	4
9	127	5	9	157	5
10	128	6	10	158	6
11	129	7	11	159	7
12	130	8	12	160	8
13	131	9	13	161	9
14	132	10	14	162	10
15	133	11	15	163	11
16	134	12	16	164	12
17	135	13	17	165	13
18	136	14	18	166	14
19	137	15	19	167	15
20	138	16	20	168	16
21	139	17	21	169	17
22	140	18	22	170	18
23	141	19	23	171	19
24	142	20	24	172	20
25	143	21	25	173	21
26	144	22	26	174	22
27	145	23	27	175	23
28	146	24	28	176	24
29	147	25	29	177	25
30	148	26			

Reſpondens anno 1562.

Ποσει-δεὼν mēſ.7.	Sũma dierũ anni.	Dies mē-ſium Lati-norum.	Γαμη-λιὼν mē ſis 8.	Sũma dierũ anni.	Dies men-ſium La-tinorum.
1	178	26	1	208	25
2	179	27	2	209	26
3	180	28	3	210	27
4	181	29	4	211	28
5	182	30	5	212	29
6	183	31	6	213	30
7	184	1 Nouember.	7	214	1 December.
8	185	2	8	215	2
9	186	3	9	216	3
10	187	4	10	217	4
11	188	5	11	218	5
12	189	6	12	219	6
13	190	7	13	220	7
14	191	8	14	221	8
15	192	9	15	222	9
16	193	10	16	223	10
17	194	11	17	224	11
18	195	12	18	225	12
19	196	13	19	226	13
20	197	14	20	227	14
21	198	15	21	228	15
22	199	16	22	229	16
23	200	17	23	230	17
24	201	18	24	231	18
25	202	19	25	232	19
26	203	20	26	233	20
27	204	21	27	234	21
28	205	22	28	235	22
29	206	23	29	236	23
30	207	24			

Sextus octennij Attici annus,

Ἐλαφη-βολιὼν mēs. 9.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.	Μουνι-χιὼν mē-sis 10.	Summa dierum anni.	Dies mēsium Latinorū.
1	237	24	1	267	23
2	238	25	2	268	24
3	239	26	3	269	25
4	240	27	4	270	26
5	241	28	5	271	27
6	242	29	6	272	28
7	243	30	7	273	29
8	244	31	8	274	30
9	245	1 Ianuarius.	9	275	31
10	246	2	10	276	1 Februarius.
11	247	3	11	277	2
12	248	4	12	278	3
13	249	5	13	279	4
14	250	6	14	280	5
15	251	7	15	281	6
16	252	8	16	282	7
17	253	9	17	283	8
18	254	10	18	284	9
19	255	11	19	285	10
20	256	12	20	286	11
21	257	13	21	287	12
22	258	14	22	288	13
23	259	15	23	289	14
24	260	16	24	290	15
25	261	17	25	291	16
26	262	18	26	292	17
27	263	19	27	293	18
28	264	20	28	294	19
29	265	21	29	295	20
30	266	22			

Respon

Reſpondens anno 1562.

Θαργηλιὼν mē ſis 11.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Σκιῤῥοφοριὼν mē ſis 12.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	296	21	1	326	23
2	297	22	2	327	24
3	298	23	3	328	25
4	299	24	4	329	26
5	300	25	5	330	27
6	301	26	6	331	28
7	302	27	7	332	29
8	303	28	8	333	30
9	304	1 Martius.	9	334	31
10	305	2	10	335	1 Aprilis.
11	306	3	11	336	2
12	307	4	12	337	3
13	308	5	13	338	4
14	309	6	14	339	5
15	310	7	15	340	6
16	311	8	16	341	7
17	312	9	17	342	8
18	313	10	18	343	9
19	314	11	19	344	10
20	315	12	20	345	11
21	316	13	21	346	12
22	317	14	22	347	13
23	318	15	23	348	14
24	319	16	24	349	15
25	320	17	25	350	16
26	321	18	26	351	17
27	322	19	27	352	18
28	323	20	28	353	19
29	324	21	29	354	20
30	325	22			

Finis ſexti anni octennij. Iam ſexties vndecim dies aſſeruantur in finem octennij, qui conſurgunt in ſummam dierum 66.

Septimus octennij Attici annus,

Ἑκατομβαιὼν mẽſ. 1.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorũ.	Μεταγειτνιὼν mẽ ſis 2.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	1	21 Aprilis.	1	31	21
2	2	22	2	32	22
3	3	23	3	33	23
4	4	24	4	34	24
5	5	25	5	35	25
6	6	26	6	36	26
7	7	27	7	37	27
8	8	28	8	38	28
9	9	29	9	39	29
10	10	30	10	40	30
11	11	1 Maius.	11	41	31
12	12	2	12	42	1 Iunius.
13	13	3	13	43	2
14	14	4	14	44	3
15	15	5	15	45	4
16	16	6	16	46	5
17	17	7	17	47	6
18	18	8	18	48	7
19	19	9	19	49	8
20	20	10	20	50	9
21	21	11	21	51	10
22	22	12	22	52	11
23	23	13	23	53	12
24	24	14	24	54	13
25	25	15	25	55	14
26	26	16	26	56	15
27	27	17	27	57	16
28	28	18	28	58	17
29	29	19	29	59	18
30	30	20			

Respondens anno 1563.

Βοηδρομιὼν mēs. 3.	Sūma dierū anni.	Dies mēsium Latinorum.	Μαιμακτηριὼν mēsis 4.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.
1	60	19	1	90	19
2	61	20	2	91	20
3	62	21	3	92	21
4	63	22	4	93	22
5	64	23	5	94	23
6	65	24	6	95	24
7	66	25	7	96	25
8	67	26	8	97	26
9	68	27	9	98	27
10	69	28	10	99	28
11	70	29	11	100	29
12	71	30	12	101	30
13	72	1 Iulius.	13	102	31
14	73	2	14	103	1 Augustus.
15	74	3	15	104	2
16	75	4	16	105	3
17	76	5	17	106	4
18	77	6	18	107	5
19	78	7	19	108	6
20	79	8	20	109	7
21	80	9	21	110	8
22	81	10	22	111	9
23	82	11	23	112	10
24	83	12	24	113	11
25	84	13	25	114	12
26	85	14	26	115	13
27	86	15	27	116	14
28	87	16	28	117	15
29	88	17	29	118	16
30	89	18			

Septimus octennij Attici annus,

Πυανεψιὼν mēſ. 5.	Sūma dierū anni.	Dies menſium Latinorum.	Ἀνθεστηριὼν mēſis 6.	Summa dierum anni.	Dies mēſium Latinorū.
1	119	17	1	149	16
2	120	18	2	150	17
3	121	19	3	151	18
4	122	20	4	152	19
5	123	21	5	153	20
6	124	22	6	154	21
7	125	23	7	155	22
8	126	24	8	156	23
9	127	25	9	157	24
10	128	26	10	158	25
11	129	27	11	159	26
12	130	28	12	160	27
13	131	29	13	161	28
14	132	30	14	162	29
15	133	31	15	163	30
16	134	1 September.	16	164	1 October.
17	135	2	17	165	2
18	136	3	18	166	3
19	137	4	19	167	4
20	138	5	20	168	5
21	139	6	21	169	6
22	140	7	22	170	7
23	141	8	23	171	8
24	142	9	24	172	9
25	143	10	25	173	10
26	144	11	26	174	11
27	145	12	27	175	12
28	146	13	28	176	13
29	147	14	29	177	14
30	148	15			

Reſpon

Respondens anno 1563.

ποσει-δεὼν mē sis 7.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.	γαμη-λιὼν mē-sis 8.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.
1	178	15	1	208	14
2	179	16	2	209	15
3	180	17	3	210	16
4	181	18	4	211	17
5	182	19	5	212	18
6	183	20	6	213	19
7	184	21	7	214	20
8	185	22	8	215	21
9	186	23	9	216	22
10	187	24	10	217	23
11	188	25	11	218	24
12	189	26	12	219	25
13	190	27	13	220	26
14	191	28	14	221	27
15	192	29	15	222	28
16	193	30	16	223	29
17	194	31	17	224	30
18	195	1 Nouēber.	18	225	1 December.
19	196	2	19	226	2
20	197	3	20	227	3
21	198	4	21	228	4
22	199	5	22	229	5
23	200	6	23	230	6
24	201	7	24	231	7
25	202	8	25	232	8
26	203	9	26	233	9
27	204	10	27	234	10
28	205	11	28	235	11
29	206	12	29	236	12
30	207	13			

Septimus octennij Attici annus,

Ἐλαφηβολιὼν meſ. 9.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorũ.	Μουνιχιὼν mẽſis 10.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	237	13	1	267	12
2	238	14	2	268	13
3	239	15	3	269	14
4	240	16	4	270	15
5	241	17	5	271	16
6	242	18	6	272	17
7	243	19	7	273	18
8	244	20	8	274	19
9	245	21	9	275	20
10	246	22	10	276	21
11	247	23	11	277	22
12	248	24	12	278	23
13	249	25	13	279	24
14	250	26	14	280	25
15	251	27	15	281	26
16	252	28	16	282	27
17	253	29	17	283	28
18	254	30	18	284	29
19	255	31	19	285	30
20	256	1 Ianuarius.	20	286	31
21	257	2	21	287	1 Februarius.
22	258	3	22	288	2
23	259	4	23	289	3
24	260	5	24	290	4
25	261	6	25	291	5
26	262	7	26	292	6
27	263	8	27	293	7
28	264	9	28	194	8
29	265	10	29	295	9
30	266	11			

Reſpon

Reſpondens anno 1563.

Θαῤγηλιὼν mẽſ. 11.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Σκιῤῥοφοριὼν mẽſis 12.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	296	10	1	326	12
2	297	11	2	327	13
3	298	12	3	328	14
4	299	13	4	329	15
5	300	14	5	330	16
6	301	15	6	331	17
7	302	16	7	332	18
8	303	17	8	333	19
9	304	18	9	334	20
10	305	19	10	335	21
11	306	20	11	336	22
12	307	21	12	337	23
13	308	22	13	338	24
14	309	23	14	339	25
15	310	24	15	340	26
16	311	25	16	341	27
17	312	26	17	342	28
18	313	27	18	343	29
19	314	28	19	344	30
20	315	1 Martius.	20	345	31
21	316	2	21	346	1 Aprilis.
22	317	3	22	347	2
23	318	4	23	348	3
24	319	5	24	349	4
25	320	6	25	350	5
26	321	7	26	351	6
27	322	8	27	352	7
28	323	9	28	353	8
29	324	10	29	354	9
30	325	11			

Finis ſeptimi anni octennij. Septies iam aſſeruantur vndecim anni, qui aſſurgunt in ſummam 77. dierum.

Octauus & vltimus octennii Attici annus,

Ἑκατομβαιὼν mēſ.1.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.	Μεταγειτνιὼν mēſis 2.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	1	10 Aprilis.	1	31	10
2	2	11	2	32	11
3	3	12	3	33	12
4	4	13	4	34	13
5	5	14	5	35	14
6	6	15	6	36	15
7	7	16	7	37	16
8	8	17	8	38	17
9	9	18	9	39	18
10	10	19	10	40	19
11	11	20	11	41	20
12	12	21	12	42	21
13	13	22	13	43	22
14	14	23	14	44	23
15	15	24	15	45	24
16	16	25	16	46	25
17	17	26	17	47	26
18	18	27	18	48	27
19	19	28	19	49	28
20	20	29	20	50	29
21	21	30	21	51	30
22	22	1 Maius.	22	52	31
23	23	2	23	53	1 Iunius.
24	24	3	24	54	2
25	25	4	25	55	3
26	26	5	26	56	4
27	27	6	27	57	5
28	28	7	28	58	6
29	29	8	29	59	7
30	30	9			

Reſpon

Reſpondens anno Biſſextili 1564.

Βοηδρο-μιῶν mẽſis 3.	Sũma dierũ anni.	Dies mẽſium Latinorũ.	Μαιμακτηριῶν mẽſis 4.	Sũma dierũ anni.	Dies menſium Latinorum.
1	60	8	1	90	8
2	61	9	2	91	9
3	62	10	3	92	10
4	63	11	4	93	11
5	64	12	5	94	12
6	65	13	6	95	13
7	66	14	7	96	14
8	67	15	8	97	15
9	68	16	9	98	16
10	69	17	10	99	17
11	70	18	11	100	18
12	71	19	12	101	19
13	72	20	13	102	20
14	73	21	14	103	21
15	74	22	15	104	22
16	75	23	16	105	23
17	76	24	17	106	24
18	77	25	18	107	25
19	78	26	19	108	26
20	79	27	20	109	27
21	80	28	21	110	28
22	81	29	22	111	29
23	82	30	23	112	30
24	83	1 Iulius.	24	113	31
25	84	2	25	114	1 Auguſtus.
26	85	3	26	115	2
27	86	4	27	116	3
28	87	5	28	117	4
29	88	6	29	118	5
30	89	7			

Octauus & vltimus octennij annus,

Πυανεψιὼν mẽſ.5.	Sũma dierũ anni.	Dies menſiũ Latinorum.	Ἀνθεστηριὼν mẽſis 6.	Sũma dierũ anni.	Dies menſiũ Latinorum.
1	119	6	1	149	5
2	120	7	2	150	6
3	121	8	3	151	7
4	122	9	4	152	8
5	123	10	5	153	9
6	124	11	6	154	10
7	125	12	7	155	11
8.	126	13	8	156	12
9	127	14	9	157	13
10	128	15	10	158	14
11	129	16	11	159	15
12	130	17	12	160	16
13	131	18	13	161	17
14	132	19	14	162	18
15	133	20	15	163	19
16	134	21	16	164	20
17	135	22	17	165	21
18	136	23	18	166	22
19	137	24	19	167	23
20	138	25	20	168	24
21	139	26	21	169	25
22	140	27	22	170	26
23	141	28	23	171	27
24	142	29	24	172	28
25	143	30	25	173	29
26	144	31	26	174	30
27	145	1 September.	27	175	1 October.
28	146	2	28	176	2
29	147	3	29	177	3
30	148	4			

Reſpon

Respondens anno Bissextili 1564.

Ποσει-δειῶν mẽs.7.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.	Γαμη-λιῶν mẽs.8.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	178	4	1	208	3
2	179	5	2	209	4
3	180	6	3	210	5
4	181	7	4	211	6
5	182	8	5	212	7
6	183	9	6	213	8
7	184	10	7	214	9
8	185	11	8	215	10
9	186	12	9	216	11
10	187	13	10	217	12
11	188	14	11	218	13
12	189	15	12	219	14
13	190	16	13	220	15
14	191	17	14	221	16
15	192	18	15	222	17
16	193	19	16	223	18
17	194	20	17	224	19
18	195	21	18	225	20
19	196	22	19	226	21
20	197	23	20	227	22
21	198	24	21	228	23
22	199	25	22	229	24
23	200	26	23	230	25
24	201	27	24	231	26
25	202	28	25	232	27
26	203	29	26	233	28
27	204	30	27	234	29
28	205	31	28	235	30
29	206	1 Nouember.	29	236	1 December.
30	207	2			

Octauus & vltimus octennij Attici annus.

Ἐλαφηβολιὼν mēs. 9.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorum.	Μουνιχιὼν mēsis 10.	Summa dierum anni.	Dies mēsium Latinorū.
1	237	2	1	267	1 Ianuarius.
2	238	3	2	268	2
3	239	4	3	269	3
4	240	5	4	270	4
5	241	6	5	271	5
6	242	7	6	272	6
7	243	8	7	273	7
8	244	9	8	274	8
9	245	10	9	275	9
10	246	11	10	276	10
11	247	12	11	277	11
12	248	13	12	278	12
13	249	14	13	279	13
14	250	15	14	280	14
15	251	16	15	281	15
16	252	17	16	282	16
17	253	18	17	283	17
18	254	19	18	284	18
19	255	20	19	285	19
20	256	21	20	286	20
21	257	22	21	287	21
22	258	23	22	288	22
23	259	24	23	289	23
24	260	25	24	290	24
25	261	26	25	291	25
26	262	27	26	292	26
27	263	28	27	293	27
28	264	29	28	294	28
29	265	30	29	295	29
30	266	31			

Respon

ὁ πρῶτος μὴν τῶν ἐμβολίμων.			ὁ δεύτερος μὴν τῶν ἐμβολίμων.		
Primus	1	29	1	28	Secũdus
mensis	2	30	2	29	mensis
Embo-	3	31	3	30	Embol.
limus.	4	1 Aprilis.	4	1 Maius.	
	5	2	5	2	
	6	3	6	3	
	7	4	7	4	
	8	5	8	5	
	9	6	9	6	
	10	7	10	7	
	11	8	11	8	
	12	9	12	9	
	13	10	13	10	
	14	11	14	11	
	15	12	15	12	
	16	13	16	13	
	17	14	17	14	
	18	15	18	15	
	19	16	19	16	
	20	17	20	17	
	21	18	21	18	
	22	19	22	19	
	23	20	23	20	
	24	21	24	21	
	25	22	25	22	
	26	23	26	23	
	27	24	27	24	
	28	25	28	25	
	29	26	29	26	
	30	27	30	27	

Hi tibi sunt tres mẽses Embolimi, seu intercalares inseri soliti post expletos octo annos Lunares: singuli tricenum dierũ sunt, nec ulli mẽsi Græco attribuũtur, eoq; nomine etiã destituũtur. Hi menses ex undecim illis diebus, ὑπερβαίνοντας vocant, quibus octo anni Solares totidẽ Lunares superant, consurgunt & emendicãtur. Græci enim tantũ dierũ sine ullo mensis nomine patiebantur absumi, quantũ ad id anni tẽpus adduceret, quo cæli habitus instanti mensi aptus inueniretur. Id etiam attribuit Romulo Macrob. libr. 1. Saturna. cap. 13. circa finem.

ὁ τρίτος μὴν τῶν ἐμβολιμῶν.

1	28	Tertius & vltimus
2	29	mensis Embolimus.
3	30	
4	31	
5	1	Iunius.
6	2	
7	3	
8	4	
9	5	
10	6	
11	7	
12	8	
13	9	
14	10	
15	11	
16	12	
17	13	
18	14	
19	15	
20	16	
21	17	
22	18	
23	19	
24	20	
25	21	
26	22	
27	23	
28	24	
29	25	
30	26	

Vides Lector, quàm scitè intercalatis tribus in fine octennii mẽsibus, annus ad sua, vnde incœpit, redeat principia, &, vt cũ Poëta dicã, nullo die, aut superabundante, aut deficiẽte in se sua per vestigia voluatur. Nã vltimus dies tertij huius & vltimi mensis Embolimi Iunij est 26. primus autẽ dies primi mensis & anni octẽnij est eiusdem Iunij 27. vt intelligere queas hanc seriẽ in omnes annos perpetuari posse, vt tabella antè folio 168. cõstructa deprehendes. Erit ergo annus 1565. primus alterius octẽnij annus 1566. secũdus & 1567. tertius eiusdẽ octennij annus, & sic deinceps vsq; ad annũ 1572. qui alterius octẽnij vltimus eóq; Embolimus erit. Cæterùm ex hoc himerologio deprehẽdes quàm commodè Græci menses Latinè reddi, & Latinis accõmodari possint: quod tamẽ citra hãc rationem facere minimè posis, cũ aliis atque aliis octẽnij annis, mensis hic, ille Grecus aliud atque aliud nomẽ Latinum sortiatur. Nam Ἑκατομβαιὼν, vt hic vnus pro exemplo

Respondens anno Bissextili 1564.

Θαργηλιῶν mẽsis 11.	Sũma dierũ anni.	Dies mẽsium Latinorũ.	Σκιῤῥοφοριῶν mẽsis 12.	Sũma dierũ anni.	Dies mensium Latinorum.
1	296	30	1	326	29
2	297	31	2	327	1 Martius.
3	298	1 Februarius.	3	328	2
4	299	2	4	329	3
5	300	3	5	330	4
6	301	4	6	331	5
7	302	5	7	332	6
8	303	6	8	333	7
9	304	7	9	334	8
10	305	8	10	335	9
11	306	9	11	336	10
12	307	10	12	337	11
13	308	11	13	338	12
14	309	12	14	339	13
15	310	13	15	340	14
16	311	14	16	341	15
17	312	15	17	342	16
18	313	16	18	343	17
19	314	17	19	344	18
20	315	18	20	345	19
21	316	19	21	346	20
22	317	20	22	347	21
23	318	21	23	348	22
24	319	22	24	349	23
25	320	23	25	350	24
26	321	24	26	351	25
27	322	25	27	352	26
28	323	26	28	353	27
29	324	27	29	354	28
30	325	28			

Finis octaui anni totius octennij, qui anno Bissextili 1564. respondet.

Hîc vides, Lector, octauum & vltimum totius octennij Attici annum 28. Martij terminari. Distat verò hic dies 28. dico Martij à 27. Iunij, abs quo die primus totius octennij annus sumpsit initium, interuallo dierum 90. qui tres menses conflant singulos dierum 30. qui tandem intercalati, annum, vt mox audies, ad eadem principia reducent. Porrò quilibet de toto octennio annus Lunaris dies continet 354. quo fit vt Lunaris annus Solari breuior sit diebus vndecim. Octies vndecim 88. pariunt, quibus si duos dies Bissextiles quibus quartus quisque annus increscit, addideris, habebis 90. qui per tria diuisi, triginta dant: vel si vis 354. octies multiplicati consurgunt in 2822. Annus Solaris 365 dies cum quadrante continet, qui dies cum quadrante octies aucti concrescunt in dies 2922. quo fit vt octo anni Solares annos octo Lunares diebus 90. excedant. In eam ergo summam ducentos dico nonaginta viginti duos dies augeri & concrescere comperies annos octo Lunares his ipsis 90. dico diebus additis, qui ad octaui cuiusque anni finem intercalantur, vt hîc vides.

ὁ πρῶτος

exemplo ſit,primus anni per totum octenniũ menſis,primo quidem anno,diebus tantũ tribus demptis,toti Iulio.Secũdo anno, parti medię Iunij,mediæ etiam Iulij accõmodatur.Tertio anno Iunio ferè toti reſpondet.Quarto parti maiori Maij,minori Iunij.Septimo verò anno,parti minori Aprilis,maiori Maij.Octauo contrà parti maiori Aprilis,minori Maij reſpondet,vt ſit cũ Hecatombeonẽ Aprilem,ſit cũ Maium, ſit etiam cũ Iunium & Iulium Latinè reddere poſsis.Eandem rationem in cæteris itidẽ menſibus ſeruari deprehendes.Id quia multi & magni quidem viri minus accuratè perſpexerunt(credo quia laboris eos pœniteret) varias atque diuerſas in Græcis menſibus cum Latinis cõferendis, opiniones habuerunt. Sanè ſi Theodorus Gaza, aut quiſquis is fuit qui librum περὶ μηνῶν, id eſt,de mẽſibus illius nomine publicauit,hanc himerologij noſtri rationem fuiſſet inſecutus, næ is haud ita in menſium interpretatione & conciliandis Plethonis, Ephori, Thucydidis, Halicarnaſſæi, Plutarchi, Ariſtotelis,Theophraſti,Galeni,& cæterorum auctorum locis de Ilij expugnatione, fructuum collectione, vindemiæ importatione & cæteris eiuſmodi,hæſiſſet.Sicuti nec Cælius ille Rhodiginus racemationum ſuarum lib.9. cap.54. hanc vnquam rationem difficilem eſſe exiſtimaſſet, nec Thargilionem probabilius Aprilem dici quàm Februarium iudicaſſet. Verùm enim deſcriptis iam annis conflatis ex duabus menſiũ Lunariũ differentiis,peragrationis inquam menſibus, & mẽſibus conſecutionis, reliquum eſt vt tertiam menſium differentiam, id eſt, apparitionis deſcribam. Hanc menſis tertiam differentiam Galenus excogitauit, & ex mixtione prædictarum duarum differentiarum conflauit:vnde & Galeni menſis pleriſque dicitur. Eius porrò hæc eſt deſcriptio.

Primus mensis Apparitionis.	Sūma dierū anni.	Dies mensium Latinorū.	Secūdus mensis Apparitionis.	Sūma dierū anni.	Dies mēsium Latinorum.
1	1	Dies Interlunii quibus scilicet Luna cū Sole coiens delitescit, in supputationē venire nō debere cēset Gale. quia Luna nihil omnino suæ virtutis tunc temporis nobis affundat. Vult enim eā vt lumine, ita & viribus quibus agit in hæc inferiora eo tēpore destitui, quæ causa ipsum Galenū mouit, vt hūc sibi mēsem excogitandū putaret. Quoniā autem Lunā seriùs aliquando, aliquando ocyus emergere è Solaribus radiis cōtingit, fit vt exactæ occultationis dies de summa dierū illuminationis non possimus præscriptè substrahere, quo fit vt mēsibus imparibus dies 26. paribus dies 27. attribuere cogamur, quāquam ne sic quidem exacto calculo aut apparitionis aut occultationis tempus præscribatur.	1	27	
2	2		2	28	
3	3		3	29	
4	4		4	30	
5	5		5	31	
6	6		6	32	
7	7		7	33	
8	8		8	34	
9	9		9	35	
10	10		10	36	
11	11		11	37	
12	12		12	38	
13	13		13	39	
14	14		14	40	
15	15		15	41	
16	16		16	42	
17	17		17	43	
18	18		18	44	
19	19		19	45	
20	20		20	46	
21	21		21	47	
22	22		22	48	
23	23		23	49	
24	24		24	50	
25	25		25	51	
26	26		26	52	
			27	53	

Tertius mẽsis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	54
2	55
3	56
4	57
5	58
6	59
7	60
8	61
9	62
10	63
11	64
12	65
13	66
14	67
15	68
16	69
17	70
18	71
19	72
20	73
21	74
22	75
23	76
24	77
25	78
26	79

Quartus mẽsis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	80
2	81
3	82
4	83
5	84
6	85
7	86
8	87
9	88
10	89
11	90
12	91
13	92
14	93
15	94
16	95
17	96
18	97
19	98
20	99
21	100
22	101
23	102
24	103
25	104
26	105
27	106

Quintus mẽsis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	107
2	108
3	109
4	110
5	111
6	112
7	113
8	114
9	115
10	116
11	117
12	118
13	119
14	120
15	121
16	122
17	123
18	124
19	125
20	126
21	127
22	128
23	129
24	130
25	131
26	132

Sextus mẽsis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	133
2	134
3	135
4	136
5	137
6	138
7	139
8	140
9	141
10	142
11	143
12	144
13	145
14	146
15	147
16	148
17	149
18	150
19	151
20	152
21	153
22	154
23	155
24	156
25	157
26	158
27	159

Septimus

Septimus mẽsis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	160
2	161
3	162
4	163
5	164
6	165
7	166
8	167
9	168
10	169
11	170
12	171
13	172
14	173
15	174
16	175
17	176
18	177
19	178
20	179
21	180
22	181
23	182
24	183
25	184
26	185

Octauus mẽsis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	186
2	187
3	188
4	189
5	190
6	191
7	192
8	193
9	194
10	195
11	196
12	197
13	198
14	199
15	200
16	201
17	202
18	203
19	204
20	205
21	206
22	207
23	208
24	209
25	210
26	211
27	212

Nonus mensis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	213
2	214
3	215
4	216
5	217
6	218
7	219
8	220
9	221
10	222
11	223
12	224
13	225
14	226
15	227
16	228
17	229
18	230
19	231
20	232
21	233
22	234
23	235
24	236
25	237
26	238

Decimus mensis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	239
2	240
3	241
4	242
5	243
6	244
7	245
8	246
9	247
10	248
11	249
12	250
13	251
14	252
15	253
16	254
17	255
18	256
19	257
20	258
21	259
22	260
23	261
24	262
25	263
26	264
27	265

Vndec

Vndecimus mēsis Apparitionis.	Summa dierum anni.	Duodecimus mensis Apparitionis.	Summa dierum anni.
1	266	1	292
2	267	2	293
3	268	3	294
4	269	4	295
5	270	5	296
6	271	6	297
7	272	7	298
8	273	8	299
9	274	9	300
10	275	10	301
11	276	11	302
12	277	12	303
13	278	13	304
14	279	14	305
15	280	15	306
16	281	16	307
17	282	17	308
18	283	18	309
19	284	19	310
20	285	20	311
21	286	21	312
22	287	22	313
23	288	23	314
24	289	24	315
25	290	25	316
26	291	26	317
		27	318

Anni ex mensibus finis Apparitionis vulgò nuncupatis integrati, qui annis consecutionis curtior est diebus 36.

Iam verò vt post mensium triplicium Lunarium descriptionem ad propositum redeam, habeátque aliquid Lector, quod post longam adeò de hominum generatione & partu digressionem summatim posit reportare: hîc aliquot axiomata mihi adscribenda esse putaui, quorũ hoc erit primum.

Primum Axioma.

1 Nonus mensis (de Solari semper loquor) statum est & præfixum pariendi mulieribus tempus.

Secundum Axioma.

2 Nonum mensem tam latè patere mihi dari postulo, vt dies nonnunquam ad decem de octauo mense decîdat, totidem etiam nonnunquam de decimo demetatur, vt sic καταχρηστικῶς Nonimestris dicatur, qui re ipsa tamen vel Octimestris sit, vel Decimestris.

Tertium.

3 Partus ante vel post nonum mensem non est naturalis, aut legitimus: sed qui antè abortiuus, qui pòst monstrosus censendus est.

Quartum.

4 Partus initio noni mensis æditus in lucem, id est, à decẽ vltimis diebus octaui ad decimum vsque noni, vix vitalis est, aut si vitalis est, væsanus est & morbidus. A' decimo verò die noni ad decimum vsque decimi mensis vitalis est, & bene valens: ídque eò magis, quò propius ad decimum decimi mensis diem accedit.

Quintum.

5 Tres causæ vltra legitimum statum & naturale pariendi tẽpus fœtum in vtero continere. Tres illis contrariæ ante tempus ipsum foras propellere possunt.

Continere possunt { Alimenti copia. / Retentricis facultatis vteri robur. / Expultricis vteri aut fœtus imbecillitas.

Propellere præter βίαιον πάθημα, id est, vim maiorẽ possunt. { Alimenti penuria. / Retentricis vteri imbecillitas. / Expultricis eiusdem, aut verò fœtus robur, aut moles.

Hæc

Hæc Axiomata primùm ratione, deinde etiam magnorum & quidem experientium virorum autoritate niti ostendam. Ac primum quidem rationi consentaneum esse videatur, vt cùm cæteris animantibus omnibus statum & pariendi & partus egerendi tempus à diuina sit assignatum prouidētia, homini quoq; inter cætera suum & constitutū sit & cōseruatū. Quinetiā cùm certi adeò atque ordinati naturæ motus sint, vt ipsa constantiā semper eandem eundémque semper ordinem seruet, absurdum sanè sit, ipsam eandē in re omnium quæ cælo conclusæ teneantur, præstantissima, absolutissimáque, & cuius gratia cæteræ omnes factæ sint, ordinem illum constantiámque non tenere. Cæterùm quod animantibus omnibus statum pariendi tempus assignatum sit, nos hoc ipso capite antea ex Hippocr. Galeno, Varrone, & Plinio abundè docuimus. Quod verò naturæ certi sint atque ordinati motus, hoc ipso capite postea docebimus. Porrò ad has rationes Hippocratis & Macrobij etiam auctoritas accedit; quorum hic libro primo Somnij, humano partui frequentiorem vsum nouem mensium certo numerorum modulamine naturam constituisse scribit. Ille toto passim libello περὶ φύσιος παιδίου, docet τὸ ἔμβρυον λυθὲν τῶν δεσμῶν χωρέειν ὅμως ἔξω ἐν δέκα μησὶ τὸ μακρότατον. id est, Puerum vinculis solutum confestim foras prodire mense vt longissimum decimo. Quod dictum licet contra me facere, ac meum Axioma impugnare videatur, à me tamen stat, & Axiomata primum & secundum cōfirmat. Nam de decimo mense Lunari eo loco Hippocrati sermo est, cuius decem primi dies, decem etiam sunt vltimi mensis Solaris. Et si nonum mensem Solarem ex secundo postulato, ad decem dies decimi mensis Solaris extenderis, comperies partum decimo mense natum iure quidem dici posse, cùm re vera intra decem primos dies decimi mensis æditus sit in lucem. Abusiuè verò natum dici nono, vt ex secundo Axiomate, quod idem etiam Hippocrates libro περὶ σαρκῶν, id est, de carnibus confirmat, conscribit: Ἐννέα δὲ μηνῶν καὶ δέκα ἡμερέων γόνος γίνεται, καὶ ζῇ καὶ ἔχει τὸν ἀριθμὸν ἀτρεκέα εἰς τὰς ἑβδομάδας, τέσσαρες δεκάδες ἑβδομάδων, ἡμέραι εἰσὶ διηκόσιαι ὀγδοήκοντα, id est: Editur verò in lucem partus mense nono diebúsque decem, qui & vitalis est, vt qui legitimum hebdomadarum numerū (quatuor scilicet decadas hebdomadarū) sit con-

secutus. Hæ porrò sunt ducenti octoginta dies. Sanè ducenti octoginta dies haud ita exactè explent menses nouē cum decem diebus. Nam exactiori calculo hic dierū numerus in mensibus ciuilibus, seu cōsecutionis incidit in decimūquartum diem Munichionis mensis ab Hecatombeone decimi. In mensibus Solaribus & nostratibus in septimū Octobris mēsis itidem à Ianuario decimi: vnde intelligere licet Hippocratem, dum vnum & certum dierum numerum effert, & vel partus in vtero efformationi, motui eiusdem, vel etiam æditioni in lucem præscribit, nō ita certò præscribere & veluti adfixis limitibus præfinire, vt ipse fœtus illo ipso velut præscripto die efformetur, moueatur, aut prodeat in lucem, sed vt pluribus, paucioribus, nec multò tamen pluribus aut paucioribus illa ipsa consequatur. Porrò verò totidem dies quatuor decadas hebdomadarū exactè explent, vt in tecemerologio hoc ipso capite paulò antè adscripto videre licet. Habebis autem quatuor decadas hebdomadarū, si quatuor in decē, & productum inde numerū in septem duxeris. Nā quater decem, quadraginta, septies quadraginta 280. pariunt quatuor decadum hebdomadarū numerum. Hebdomadarum autem singulæ, diebus septem, aut exactiori calculo diebus sex, & horis viginti constant, quælibet autem decas, diebus septuaginta. Neque verò moueri quisquam debet quod Plinius lib. 7. c. 5. ex præcitato Aristotelis libr. 7. Historiæ Ani. cap. 4. scribat hominem toto anno & incerto gigni spatio, alium septimo, alium octauo & vsque ad initia decimi vndecimíque. Nam huic proposito tertium axioma satisfacit. His ergo argumentis & auctoritatibus primum & secundum axiomata nituntur.

Tertium his corroborabitur: Natura solerti sua sagacíque prouidentia cunctis rebus prospiciens, fœtum bene habitū vtero bene habitæ mulieris tandiu vult contineri, dum is cibum, quem & solidiorem paulo, & copiosiorem eo quo per vmbilicum fruatur, requirat, per os sumere possit, ac simul dū is etiam corporis non solùm bene conformati, sed & natiuo vteri calore foti, & aduersus ambiētis iniurias corroborati, partes habeat in omnem dimensionem facultatis nutricis ope adauctas, vt primùm pondere suo grauet vterum, deinde ipsum etiam sua mole intantū distendat, vt distendi amplius non sustineat. Porrò

nono

nono mense hæc omnia contingunt. Nam tunc temporis fœtus vtpote iam auctior cibum paulo solidiorem copiosiorémq; solito requirit, eum per os sumere potest, supra vires vteri est, & eum distendit etiam intantum, vt amplius distēdi non patiatur: partes quinetiā omnes sui corporis, cum matris ipsius tum vteri calore fotas & aduersus externi aëris iniurias satis corroboratas habet: quo fit vt eo tempore tēpestiuè prodeat in lucem, ante vero minime: quod tamē si fiat (fieri autē quotidiana comprobat experientia; & Plinius li.7. cap.5. vt iam dixi, auctor est Vestiliam enixam fuisse Corbulonem cos. mense septimo, Cæsoniam C. principis coniugem octauo) tales sane partus væsani sunt, vt qui abortiui sint & ante iustum tempus æditi: promptéque & facile leuissimis quibusque aëris mutationibus, vt & pluribus ante ostendimus, offenduntur. Huc pertinet quod Gellius lib.3. cap.16. dicit hominem gigni rarēter septimo, nunquam octauo, sępe nono, sępenumero decimo. In hoc verò solo ab illo dissentio, quòd ille decimum mensem vult non esse inceptum, sed exactum, ad quod tamen dictum iam mihi antea responsum est. At vero vt eum qui ante nonū mensem natus sit, abortiuum esse pronunciamus, ita eum qui post id tempus (quàm mihi tamen latè patet) etiam æditus sit, monstrosum esse iudicamus. Sane Varro apud Gell. loco nuper citato dicit Antiquas Ro. non recepisse eiusmodi monstrosas raritates, sed nono mense aut decimo, neque præter hos aliâs partionem mulieris secundum naturam fieri existimasse. Quinetiam Parcis tribus veteres hęc nomina imposuerunt, Morta, Nona, Decima. Nonam & decimam à tempestiui partus tempore, hoc est nono & decimo mensibus, quibus secundum naturam pueri nascuntur. Mortam vero, ex eo quòd qui ante hoc tēpus nascuntur vel post, aut moriantur, aut pro monstris habeantur, appellantes. Et vero Aristoteles Proble.41. Secti. decimæ, menses τοκιμοὺς enumerans vltra decimum non progreditur, sicuti nec Alexand. Aphrodisęus, Probl. 46. Sectio.5. Quin & Hippocrates lib de natura pueri, negat vterum plusquam decem menses ferri posse, his verbis: Ἀλλ' ὅσαι δὴ ἔδοξαν πλέονα χρόνον δέκα μηνῶν ἔχειν (ἤδη γὰρ τοῦτο πολλάκις ἤκουσα) κἀκεῖναι διελήθησαν τρόπῳ τοιῷδε ὡς μέλλω ἐρέειν. id est: Quòd si quædam mulieres arbitratæ sunt se vterum plusquam decem mēses tulisse (id enim iam sæpe audiui) næ illæ falsæ sunt eo quo dicturus sum modo. In summa autem dicit, flatum vtero rece-

ptum, aut menstrua etiam suppressa vterum in tumorem solere attollere, vnde se tunc grauidas mulieres arbitrẽtur: quæ si postea concipiant, putant se plusquam decem menses vterum gessisse, dum falso supputationem ineunt ab eo tempore, abs quo vterum intumescere vel flatu vel mensium suppresione senserũt, non autem ab eo quo re-vera conceperunt. Sed & toto eo loco aliquot argumentis probat, vterum plusquam decem menses ferri non posse: vnde apparet ipsum honori pudicitięque earum mulierum male consulere, quæ ad secundas nuptias non conuolantes, vndecimo, duodecimo aut etiam decimotertio mẽse post mariti mortem pariant: si quæ tamen forte fortuna probis & honestis moribus nec ambigua pudicitia matrona vndecimo aut duodecimo mense à mariti morte pepererit, eius famam integram illæsamque conseruare studentes, vel naturam varietate gaudere allegabimus, vel vnam aliquam è causis, aut totas illas tres quæ quinto axiomate continentur, prætexemus, sic matronarum castitati integritatique consuluerimus.

Quartum axioma ex supradictis satis stabilitur & cõfirmatur. Nam si natura tandiu vult fœtum moram in vtero trahere, dum is aërem externum ferre posit, certe quo plus temporis de legitimo in vtero mãserit, eo validior corroboratiórque & aduersus ambientis inclementiam firmior, eóque etiam sanior fuerit. Quãquam autẽ septimestres ideo satis foti, corroboratique esse videantur, & quòd planetarum omnium septem vim afflatúmque senserint, & quòd ædeo, vitales sint, (soli enim hi ex his qui ante nonum nascuntur, vitales esse comperiuntur) rem tamẽ lõge aliter habere comperiat is, qui in ea opinione sit, si rem propius spectet. Illos siquidem comperiet partes internas cor, hepar, ventriculum, pulmones aut cerebrum ex aëris frigidioris, calidioris citiore quàm par esset inspiratu imbecillas habere, ac proinde ipsos morbis illarum partium familiaribus puta syncopi vtrique, pthisi, hemicraniæ, hydropisi & cæteris id genus esse obnoxios. Iam vero cum noni mensis initium fini octaui sit proximum, octauo autem mẽse, imo nullo alio ante nonum propter causas prædictas partus aut non omnino aut vix vitalis esse & simul sanus posit, fit vt neque etiã initio noni mensis genitalis alioqui, sed qui aliquid mali propter vicinum malum patiatur, fœtus vitalis esse admodum, aut sanitate inculpata frui posit.

Quin

Quintum axioma his nititur: Ad partionem præter iam sæpe dictum statum & legitimum pariẽdi tempus, vterum etiam & fœtum concurrere & in eandem actionem conspirare oportet. Est enim partio cum vteri, tum etiam fœtus actio, quam præter vim magnam & externã, tres illę causę accelerant, quæ quinto axiomate postremæ continentur, sicuti etiam eandem actionem tardant, tres illæ quæ priores adscribuntur. Tria ergo ad partionem legitimam concurrere oportet, tempus scilicet statum & determinatum, vterum & fœtum. Et vterum quidem vt pote mole pondereque grauatum vi sua expultrice ad propellendum fœtum insurgere, fœtum exitum affectantem, valide sese agitare, & membranas quibus inuoluitur, abrumpere oportet: alioqui si tempore legitimo instante, neq; fœtus exitum affectarit, sese agitarit, aut verò mẽbranas abruperit, sed neque item vterus mole pondereque grauatus facultate expultrice fœtum foras protrudere sategerit, tum partus ad aliquot dies, fortasse etiã ad vndecimũ duodecimúmve mẽsem differri poterit. Rarò tamẽ adeò solet accidere vt in tãtum tẽpus prorogetur partus, vt si quãdo contingat, mõstri quid simile accidisse putãdum sit. Porrò autem cur fœtus exeat in lucẽ hic ocyus, ille serius, Auicennam aiunt quodam loco, nusquã à me, licet apud eum ipsum diligentissime cõquisiuerim, reperto, ex tempore efformationis ab Hippocrate præscripto colligere voluisse. Nam cum Hippocra. lib. de natu. pueri post alia multa dixisset, τὸ μὲν θῆλυ τὴν πρώτην πῆξιν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι καὶ δυοῖν τὸ μακρότατον, τὸ δ' ἄρσεν ἐν τριήκοντα ἡμέρῃσι τὸ μακρότατον. id est, Fœminam quidem conformationem primam duobus & quadraginta diebus quod longissimum, masculum vero diebus, quod longiss. triginta adipisci. Auicenna ex his verbis Arabica ratiocinatione elici posse putauit, & vt aiunt, scripsit, tempore motus triplato, tempus partus: haud aliter ac tempore efformationis duplato, tempus motus haberi, quod tamen paulò antè procedere non posse monui. Siquidem secundùm hanc rationem masculum, qui Hippocrati conformationem diebus triginta accipit, die sexagesimo moueri & nasci centesimo octogesimo. Fęmellam, quæ eidem diebus quadraginta duobus efformatur, octogesimo quarto moueri: ducentesimo verò & quinquagesimo secundo nasci contingeret, quæ ratio in partu fęmellæ tãtum, valere deprehendi possit. Non desunt tamen magnæ eruditionis viri qui ab Auicenna

ſcriptum ſic eſſe tradant. Si tempori conformationis fœtus bis tantum ſpatium temporis addideris, motus fœtus habueris: & quanquam nihil addant amplius,& de tempore partus taceant, coniiciendum tamen relinquunt, Auicennam etiã voluiſſe tempus partus haberi bis tot additis ad tempus motus diebus. Secũdum quam rationem maſculus qui efformationem accipit die 30. mouebitur die 90. id eſt,tertio menſe: & naſcetur 270. die, id eſt,nono menſe,fœmella quæ item efformatur die 42. mouebitur die 126. id eſt, quarto menſe & diebus paucis ſuperabundantibus: naſcetur autem 278. id eſt,nono menſe cum diebus aliquot. Vtcunque tamen ſit,aio pariendi tempore ſtato & legitimo inſtante,vtero onus moleſtum propellere ſatagente, fœtu denique cibum copioſiorem poſtulante,ſeſe agitante vehementius & exitum affectãte partionem tempeſtiuè fieri. Tres tamen cauſas antè allegatas vltra ſtatum tempus eo modo continere fœtum certum eſt,quo tres etiam prædictæ ante ſtatum tempus poſſunt propellere. Sane crediderim ego eam cauſam, quam Hippocrates prætexit lib. de natura. pue. quã fiat vt fœminæ tardius quàm mares concreſcant & articulẽtur, eandem etiam eſſe ob quam tardius eæ ipſæ moueantur & exitum etiam affectent. Eo verò loco cauſam hanc prætexit· Ἄιτιον δ' ἐστιν ὅτι τὸ θῆλυ πήγνυται ὕστερον καὶ διαρθροῦται, ὅτι ἡ γονὴ ἀσθενεστέρη ἐστὶ καὶ ὑγροτέρη τῆς θηλέης ἢ τοῦ ἄῤῥενος. Cauſa vero,inquit,hæc eſt quamobrem fœmina tardius cõcreſcat atque articuletur,quòd ſcilicet ipſius genitura imbecillior & humidior maris genitura eſt. Vt igitur genitura imbecillior & humidior cauſa eſt Hippocrati, quamobrem fœmina tardius in vtero concreſcat & articuletur,ita eadem meo quidem iudicio cauſa etiam eſt, quamobrem eadem tardius & moueatur & exitum etiam affectet. Sed enim de hac re tota pauca hæc accipe. Quoniam è viris alij aliis effœminatiores,è fœminis,aliæ aliis viriliores, pro ratione ſcilicet ſuæ cuiuſque genituræ,reperiũtur,fit vt fœtus ſiue is maſculus ſit,ſiue fœmella ex genitura viriliore,calidiore,ſicciore efformatus,citius, ex imbecilliore, frigidiore, humidiore tardius & moueatur & prodeat etiã in lucem. Nec vero ſum neſcius Aſtrologos etiã in hac re autoritatẽ ſuã interponere,& eam confirmationis, & motus fœtus ſicut & partionis ſtato menſe tarditatẽ aut accelerationẽ motui Lunæ referre acceptam. Experientia quippe deprehendiſſe ſe dicunt & pro confeſſo etiam ponunt, Lunam, dum

in

in augẽ est,& superiorem Epicicli partem perreptat,tardã motu esse, quòd Epiciclus parte superna contra signorum successionem ab Oriẽte in Occidens moueatur,vnde effici volunt,fœtum,si eo in loco Luna vel geniture vel partus tempore fuerit, tardius & conformatum & motum iri & in lucem etiam proditurum: sin in opposito augis fuerit, & inferiorem Epicicli partẽ pererrarit, ocyus:quòd scilicet Epiciclus parte inferna secundum successionem signorum ab Occidẽte in Oriens moueatur, eóque Lunam dum ibi est,velocem cursu,sicut dum in auge, tardam esse dicunt. Luna ergo in opposito augis & cita motu existente,fœtum initio noni mensis genitalis & stati prodire in lucem dicunt:in auge vero,cùm ea ibi sit tarda motu,in fine noni. Porrò verò toto mense consecutionis Luna ter in auge est, primum initio mensis in coniunctione,deinde medio mense in oppositione. Tertio in coniunctione quæ est in fine mensis. Quinetiam in eius rei considerationẽ considerandum censent iidem Astrologi num Luna aut planeta alius qui genituræ præsit, sit in signo mobili, fixo aut communi: Luna sit supra terram,an sub horizonte. Planeta item sit ne orientalis, occidentalis, meridionalis an septentrionalis,directus, retrogradus, stationarius cum fortunato an infortunato coniunctus, quis aspectus Lunæ ad Solem & cæteros planetas·his enim & similibus causis Astrologi accelerationem tarditatémve conformationis fœtus motus eiusdem & partionis etiam referunt acceptam. Cùm vero partus veluti quædam Crisis sit, eadem etiam omnia de morborum Crisibus dici posse credendum est. Hæc dicere pluribus habui necesse,vt & quæ esset magnorum virorum de pariendi ratione sententia intelligeretur, & totus ille Galeni, vnde huc excurri,locus verus esse comprobaretur.Huc autem ab eo loco sum digressus, quo Galenus docebat naturam summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere, suo quodam itinere ad vltimum peruenire,eius ipsius summum in animali fingendo artificium existere. Idque potissimum in fœtuum incremento, absolutione & partu cernere licere. Id ergo quia abunde mihi demonstratum est,in viam redeo & ad Galenum reuertor.

Similiter etiam & post æditionẽ in lucem. Res omnes naturales quæ vita qualicunque fruuntur,numerum quẽdam, ordinem & tempus à natura determinatum habere,vltra quod ipsarum vi- 3

ta produci non posſit, auctor eſt Ariſtot. lib. de genera. 2. cap. 10. dum inquit, Omnium tempus & vita clauditur periodo. Certe Ariſtote. opinio nullo modo à ſacra diſſentit ſcriptura, quæ & ipſa homini certam vitæ periodum aſsignat. Sic enim legitur Gene. cap. 6. Deus hominibus centum viginti annorum ætatem determinauit. Et Eccleſiaſticus c. 7. de homine loquens Numerum, inquit, dierum & tempus dedit illi. & pòſt cap. 18. Numerus dierum hominum vt multum centum anni. Et alio loco habetur Constituiſti terminos eius qui præteriri non poterunt. Sane Solon apud Laertium lib. 1. humanæ vitæ terminum annos 70. eſſe ait. Cui ſubſcribit Macrob. qui lib. 1. Somnij de ſeptenario loquens ſic infit Cum verò decas qui & ipſe perfectiſs. numerus eſt, perfecto numero τῷ ἑπτὰ iungitur, vt aut decies ſeptem, aut ſepties deni computentur anni: hæc à phyſicis creditur meta viuendi & hoc vitæ humanæ perfectum ſpatium terminatur. Quin & Poeta etiã in ea fuit opinione, qui dixit, Stat ſua cuiq; dies. Iam verò non hominibus ſolũ, ſed & vegetabilibus etiam ſenſibilibúſque rebus determinatam quoque vitæ metam eſſe & aſsignatam ex his quæ mox ſubiungam, intelligas. Porro autem varia eſt ea periodus non modo in diuerſis formis, ſed & in diuerſis eiuſdem ſpeciei indiuiduis. Nam his maior, illis minor data eſt. Hominum ſiquidem genus, Ariſtote. cap. 1. de longit. & bre. vitæ, equorum genere viuacius eſt. Et vtrouis viuaciorem eſſe cornicem, ſicut & hac ipſa ceruum, & hoc item etiam coruum confirmat, quod Virgilij nomine circũfertur Epigramma quod ex Heſiodi poemate decerptum ſic habet,

Ter binos deciéſque nouem ſuperexit in annos
Iuſta ſeneſcentum quos implet vita virorum.
Hos nouies ſuperat viuendo garrula cornix.
Et quater egreditur cornicis ſecula ceruus.
Alipedem ceruum ter vincit coruus. & quæ ſequuntur.

Sane Plinius lib. 8. cap. 43. docet aſinos viuere annos triginta. ibidem c. 42. equum vixiſſe annis 70. & eiuſdem lib. c. 32. Vita, inquit, ceruis in confeſſo longa eſt, poſt cẽtum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Et Ariſtot. de natu. animalium 6. ca. 20. ſcribit Canes Laconicos, mares quidem ad annos decem, fœminas annos duodecim. Cæteros canes magna ex parte ad annos 14. nonnullos etiam ad 20. vitam protrahere.

here. Iam vero eorum etiã quibus natura nihil tribuit amplius quàm vt ea alendo atq; augendo tueretur (vegetabilia vocant) eadem etiam ratio eſt. Nam in arborũ genere Cypariſſum, Palmam, Cedrum, Vlmum, Quercũ in multos annos viuere: Perſicum, Ficum, Fagum in paucos, in herbarum ſpecie Satureiam, Lactucam, Atriplicẽ, Calendulam ad ſeminis vſque quãque ſui perfectionem, eóque annuas eſſe. Rutam contrà Hyſſopum, Saluiam in paulo plures annos vitam producere & affirmãt auctores & quotidiana docet experientia. Ex quibus omnibus apparet diuerſam eſſe in diuerſis formis vitæ periodum, neque verò, vt hoc verum ſit, intelligere oportet quemuis hominem, quolibet equo, aut quẽlibet equum quolibet cane, aut denique quemlibet ceruum qualibet cornice diuturniorẽ vitã degere eſſe neceſſe; quippe ſufficit vt vnius ſpeciei viuaciſsimum indiuiduum diuturniore vita quàm alterius ſpeciei viuaciſsimum indiuiduum fruatur. Quod autem in diuerſis etiam eiuſdem ſpeciei indiuiduis varia quoque ſit vitæ periodus, hinc diſcas, quòd hic equus, illo altero equo, hic ceruus illo altero ceruo, hæc quercus, vlmus illa altera quercu aut vlmo: & in ſumma hic homo illo altero homine diutius viuere quotidiana experiẽtia deprehendatur. Sic Adamum annos nongentos triginta vixiſſe, Sethum, nongentos duodecim, Enoſſum 905. Mathuſalam 969. docetur Gene. cap. 5. Tot enim annos viuebant homines antequam Deus illorum ſceleribus irritatus, ipſorum vitam decurtare ſtatuiſſet; quod atteſtatur etiam Ioſephus, lib. 1. antiq. Iuda. cap. 6. Iam enim paulatim, inquit, ſubtrahebatur de vitæ ſpatiis vſque ad Moſis ætatem: poſt quem cẽtum viginti annorum terminus Deo finitore eſt ſtatutus, quantum tẽporis & Moſes ipſe vixit: id confirmat etiam Lactantius lib. 2. diuinarum Inſtit. cap. 13. Sed quid moror? cum prophanæ literæ tradant Bragmanas Indiæ philoſophos 150. annos vixiſſe. Galenum 140. Maſiniſſam 100. Terentiam Ciceronis 103. Et Valerium Coruum centeſimum vitæ annum expleuiſſe docet Vale. Maxi. lib. 8. cap. 14. Quid quod Homerus etiam Iliados α. de Pylio Neſtore, quem iam duas hominum ætates vixiſſe & ad tertiam deueniſſe refert, ſic canit;

Τοῖσι δὲ Νέστωρ
Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς Πυλίων ἀγορητὴς
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή,

Τῷ δ᾽ ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
ἐφθίατ᾽ οἱ.

Quod idipsum innuit Iuuenalis cum scribit·

Rex Pylius magno si quicquam credis Homero,
Exemplar vitæ fuit à cornice secundæ.

Cæterum cur indiuidua quædam in singulis rerum naturalium formis suæ periodi metam non attingăt, sed citius occumbant & constitutum sibi terminum præuertant, Aristoteles lib. 2. de generat. & corrup. cap. 10. fieri docet propter causarum confusionem & materiæ inæqualitatem, quę non vbique eadem est nec iisdem virtutibus prædita. Porrò autem quęque vita eo longius protēditur, constitutámque sibi periodum eo attingit propius, quo propior est calidi & humidi temperies Aristoteli cap. 2. de longitud. & breui. vitæ. Galeno vero in temper. quo iustior est quatuor elementorum in corpore symmetria. Cæterum calidum ingenitum, aëreum, aqueum, substătia tēperata vult esse Gale. Commenta. in Aphor. 14. primo. Humidum autem, vitale, pingue, multum, fixum, difficulter fluxibile, nec superfluum esse vult Aristo. loco nuper citato. Iam si vniuscuiusq; vitæ animantis periodum in æquas partes placet diuidere, comperies vnumquodq; animans ad annum vicesimum, primum crescendi in longum finem facere. In latum ad 28. ad florentem vero vsque ætatē (quam medio vitæ cursu vtpote trecesimoquinto anno determino) viribus increscere, inde ad finem vsque vitæ declinare. Sane Aristotel. proble. 7. particulæ 20. scribit Hominem proficere ad annum tricesimum longitudine aut profunditate. Et cap. 9 lib. 3. de Anima, Omne, inquit, tale à suæ generationis initio ad statum, modò nihil obstet, augescit, statum habet, post quem ad obitū vsque minuitur. Et Macrob. lib. 1. Somnij de virtute Septenarij loquens, Post ter septenos, inquit, annos genas flore vestit iuuenta, idémque annus finem in longum crescēdi facit, & quarta annorum hebdomas completa in latum quoque crescere vltra iam prohibet. Quinta omne virium, quantæ inesse vnicuique possunt, complet augmentum, nullóque modo potest quisquam se fortior fieri. Ex his ergó omnibus verum esse colligas quod hoc loco docet Galenus· Vnumquodque scilicet animans, ex quo æditum est in lucem, tempore augeri & crescere. Consummari verò & declinare etiam statis definitísque tēporibus, corpore scilicet quotidiano augmento

to siccius terrenúmque magis euadente, vt Commen. in Aphoris. 14. primo.

Quanta cum prouidentia ordinéque naturæ motus procedant. Naturam paulò antè duplicem esse dixi, Vniuersam aliam, aliam particularem, particulatim hic inaudire oportet. Hoc enim dicit Galen. Naturam, id est, eam abs qua res quæuis naturalis regitur & gubernatur facultatem, tam inde ab animalis, plantæ aut alterius cuiuslibet rei naturalis ortu eiusipsius rei partes singulas ita dispensare, primum vt eæ alantur, augeantur & sensim ad suam vsque quæque perfectionẽ increscant, tum deinde sensim etiam declinent & consummantur. Etsi autem natura idipsum facit, & certo quodam ordine certáque prouidentia & constãtia suo quodam itinere ad vltimum procedit, & progreditur, à cęlestibus tamen corporibus ea ipsa ordine constantiáque longe superatur. Tantus quippe est ordo, tantáque superiorum corporum seruata ab initio mundi & in eius finem duratura constantia & motus æqualitas, vt non defuerint qui ea rationis, consilij & prudentiæ plena esse assererent. Etsi autem vniuersa natura (eam dico quæ per omnem mundum omnia mente & ratione conficiens funditur) iusta est adeò, prouida & solers, vt cunctis rebus prospiciat, non tamen omnibus æqualiter, sed singulis pro sua dignitate vim tantam facultatémque, quantam eis ex vsu esse intelligit, impertitur, maiorem quidem iis, quæ ipsi sunt viciniores, minorem iis quæ remotiores. Ex quo fit, vt quæ ab ea longius absunt, minus de illius bonitate participent, imperfectiora sint, & eo etiam imperfectiores obeant actiones. Sic enim rem hanc aut illam naturalem abesse longius à diuina natura intelligi velim, non quę aut loci vicinia, propinquior sit, aut vero distantia semotior, sed quæ minus de illius virtute obtineat. Nam cùm diuina illa seu natura seu bonitas vbique sit, nec certo loco conclusa teneatur, fit vt ea iuxta proportionẽ non Arithmeticam æqualiter, sed iuxta Geometricam æquabiliter in omnes res vim suam diffundat. Hinc cęlum & quæ in eo insunt sydera (vt de corporibus tantum loquar, non de iis mentibus quæ corpore solutæ sunt) longe nobiliora cæteris corporibus existunt. Substantiæ quippe sunt corporeæ & simplices (nisi si compositas esse velis quòd materia & forma constent) non solum priores & diuiniores, corporibus iis quæ nos circunstant &

nunc sursum, nūc deorsum ferūtur, id est, quatuor elementis, sed & omnibus etiā quę ex his conflantur, corporibus. Rursum corpora 4 simplicia omniū gignendorū corrumpendorúmque materia digniora sunt illis rebus quas componūt. Inter composita vero primum locum tenet homo, cui natura motum, sensum & rationem tribuit. Secundum bestiæ, quibus sensum & motum tantum. Tertium vegeta, & quartum lapides, metalla, & ea quæ inter hæc media ex terræ visceribus eruuntur: quæ ambo natura tātum alendo augendóque tuetur & conseruat. Vltimū post hæc omnia locum tenent vapores, halitus, pluuia, ros, grando, nix, &c. quæ mixta imperfecta nuncupāt, quæ propter naturam inordinatiorem accidere, & aut exhalatione aut vapore fieri docet Aristotel. Meteororum 1. capitibus 1. & 2. Ex quibus omnibus satis liquere arbitror, primùm particularis naturæ motus esse ordinatos, sed eos tamen ordine prouidentiáque à corporibus superioribus superari. Deinde hunc rerum inferiorum ordinem inordinationem quādam & aberrationem esse, si cum cęlestibus corporibus conferatur. Tertium, pulchritudinem & constātiam, quæcunque scilicet in his inferioribus esse potest, cœlitus huc emanare & proficisci. In summa ex rerum naturalium iam descripta serie liquere etiam arbitror, hasce res plus, illas minus de immenso illo bono & diuina natura possidere.

5 *At ea quæ temere aliquando.* Materia facile domabilis facit, vt natura certos motus ordinatósque circuitus teneat. Id cùm in bene valentibus, tum in ægrotis etiam licet perspicere. In illis siquidem natura cibum consuetum & familiarem stato tempore concoquit, concoctum stato etiam foras propellit, retento eo quod sibi erat ex vsu in his: in morbis quidem salubribus eadem ipsa natura materiam delinquentem quidem, sed minime tamen rebellem contumacémque certo tempore & concoquit, & certo etiam Criticè excernit. Contrà contumax materia nec se vinci domarique patiens ordinem constantiámque naturę, ordinatæ alioqui & periodis certis definitísque moueri solitæ confundit (vnde in rerū natura monstra) impedit & interturbat, quod in malignis morbis vsuuenire quotidiana experiētia deprenhendimus. In quibus quia materia quæ morbum committit, contumax est, natura motus certos ratósque circuitus tenere minime potest. Sed vel lacessenti morbo non resistit: vel si resistit, à materia

teria irritata resistit quidem, sed tamen tandem ab illa vtpote contumaci euicta; non stato sed incerto tempore & vago perturbatóque ordine succumbit, vnde in illis morbis, malignis dico, mors in morbi initio, incremẽto & statu contingit, cùm alioqui in statu vel paulò antè statum salubres Crises contingere soleant. Victrix quippe natura materiam ita subigit & domat, vt eam & statis temporibus concoquere & statis excernere aggrediatur.

Id si quis sibi persuaserit. Si quis, inquit, sibi persuaserit, naturam, 6
si quidem materiam domare potuerit, definitis temporibus moueri, certe idem sibi persuaserit, eandem quoque statis temporibus morbos solere criticè iudicare. Quod si idem etiam ad hanc persuasionẽ experientiã addiderit, cõperiet septimũ diem tutò, perfectè, sine periculo, clarè, notabiliter & frequenter de morbis decernere. Quin eandem quoque de decimoquarto ac tandem etiam de singulis hebdomadis inibit rationem: vnde colliget facile quamlibet septimanam perfectam esse periodum, eóque potissimum quòd septenarius medium habeat, vt problemate 25. Sectio 19. Et vero vbi medium est, extremum quoque reperiri sit necesse, docente Aristot. lib. 1. de cęlo, cap. 7. quo loco docet infiniti non esse mediũ, quia ipsum principio & fine careat. Porrò autem cum medium æquè ab vtroque extremo principio inquam & fine distet, & eo etiam cum vtroque conuenienti quadam societate coniungatur, fit, vt dies quartus septimi, vndecimus, decimiquarti, reliqui similiter quaternarij reliquorum suorum septenariorum medij indices sint, & prænuntient quid quoque sequẽte septenario futurum sit. Cum ergo quartus medius sit inter primum & septimum, fit vt societatem tantum cum vtroque extremo obtineat, vt si primum morbum discutere aggrediatur, ei finem quartus imponat. Si primus nihil tentet, sed quartus morbum iudicare aggrediatur, septimus finem imponat. In secunda septimana eadem quæ in prima habebitur ratio. In qua si primus dies (is autem octauus est) coctionis vel mediocria signa præ se tulerit, vndecimus Criticè morbum iudicare aggredietur. Si non iudicarit perfectè, in 14 differetur iudicatio. Cæterarum hebdomadarum eadem erit ratio.

An vero numeri ipsi agere nati sint. Pythagoras numeris tan- 7

tum tribuebat, vt eos ipsos & substãtiam rerum & causam esse duceret, quia cuncta constarent & esse suum haberent. Atque ita vnum & ens simul confundebat, ratus quòd sicut vnitas causaretur & variaret numerum cui adderetur, ita ipsa eadem ens, cui adiungeretur, variaret diuersúmque efficeret. Sic autem ratiocinabatur. Vt in numerorum materialium & sensilium serie vnitas vnitati addita, binarium cõstituit, eadem addita binario, ternarium, ternario, quaternarium, & sic in infinitum alios atque alios numeros constituit, & procreat, prout aliis atque aliis adiungitur: ita vnitas substantia & primum ens vnitati, substantiæ scilicet alteri addita, binarium, vt verbi gratia mentem angelicam, eadem binario adiuncta, ternarium vt cacodæmonem, ternario, quaternarium, vt verbi etiam gratia, Cœlum, Solem aut aliud simile, quaternario addita, quinarium vt verbi gratia, hominem, equum vel leonem. Et in infinitum, prout varię sunt in mundo res & substantiæ, vnitas (eam autem intelligebat, vt dixi modo, quæ cum ente conuerteretur) aliis atque aliis numeris substãtialibus addita, alia atque alia entia causatur & constituit. Sic ergo Pythagoras censebat numeros esse substantias rerúmque causas, eóque singulis numeris singulas virtutes assignabat. Hunc Plato imitatus eosdem etiam adeo celebrauit, vt & neminem sine illis rectè philosophari posse putaret, & animam præterea numerum esse sese mouentem assereret. Alij contrà numeros non substantias esse existimabant, sed nostræ mentis accidentia, motus ordinatos rerum quas comitantur seruantia, & eatenus agentia, quatenus insunt & inhærent substãtiis seu corporibus certo tempore aliquid agentibus. Dicebant, verbi gratia, quaternarium, septenarium, aut alium eius generis in morbis iudicandis, septenarium, nouenarium in partione magna pollere facultate: non quidem quâ hic aut ille quaternarius, septenarius aut nouenarius esset, sed quâ tales numeri Lunæ insunt & inhærent. Talem autem Lunam in mutandis, alterandis & afficiendis his inferioribus magna pollere facultate & tanto dierum mensiúmve numero magnas transmutationes excitare & efficere in his inferioribus asserebant. Haud secus ac etiam quater in anno temporum accidere mutationes, non quòd quaternarius eas efficeret, sed quòd Sol princeps & moderator reliquorum luminum binas primũ in singulis annis reuersiones ab extremo contrarias faceret, quarum interuallo tum quasi tristi-

tia quædam contraheret terram, tum vicissim lætificaret, vt cum cęlo hilarata videatur. Cæterorum numerorum & corporibus aliis atque aliis in hæc inferiora agentibus connexorum eandem rationem esse volunt.

In summa vero vbi quis admiserit, id quod vtrisque. Vtrisque dicit, puta tam iis qui numeros agere & substantias esse, quàm iis qui eos ipsos non agere de se, sed substantias quæ certo temporis spatio aliquid agãt concomitari dicũt. Vetus interpres videtur id ad Empiricos & dogmaticos retulisse. Sic enim totum hũc locum conuertit: Quando ergo tu cogitaueris istud super quo conuenerunt duæ sectæ procedentes ratione & experientia, & conuenisti tu cum illis super illud, & est quod naturæ cælestes sunt semper adhærentes in motibus suis quantitatibus æqualibus, & videtur etiam naturæ aliquæ super terram animalium in dispositione suæ rectitudinis secundum quantitatem adhærentes quantitatibus æqualibus secundum numerum in impręgnatione & augmento & complemento & consecutione vltima & morte, secundum quod conuenit vnicuique animalium, certificabitur apud te quòd dies Crisis etiam sunt adhærentes numero determinato. Sed enim satius fortasse est, vt verba Galeni adscribam, quæ & cum veteri interprete & cum nostra versione conferas. Sic autem habet Galenus, τὸ δ᾽ ἀμφοτέροις ὁμολογούμενον κοινῇ λαβών τις, τὸ φαίνεσθαι τάς τε κατ᾽ οὐρανὸν οὐσίας ἀεὶ ταῖς οἰκείαις ἀναλογίαις τῆς κινήσεως κεχρημένας ἤδη δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐπιγείοις ζώοις ἐπειδὰν ἀκριβῶς ὑγιαίνωσιν, ἄλλην ἄλλῳ καὶ κυήσεως καὶ ἀποκυήσεως ἐπ᾽ αὐξήσεως καὶ τελειώσεως καὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς καὶ διαλύσεως ἀναλογίαν ἀριθμοῦ, πιστεύσει δὴ που καὶ τὰς κρινούσας ἡμέρας ἀριθμόν τε τινα τεταγμένον ἔχειν, συγχεῖσθαί τε τοῦτον ἔστιν ὅτε διὰ τὰς νόσους ὑπὸ τῶν παρὰ φύσιν διαθέσεων. Hactenus.

Sane si quis vt ante dixi. Græca sic habent, in Asulanio: εἰ δ᾽ ἔτι τις ὡς καὶ πρόσθεν ἔφην ἐπὶ τὴν πεῖραν ἀφίκοιτο, &c. Legendum tamen cum Basiliensi est: εἰ δ᾽ ἤ τις ὡς καὶ πρόσθεν, &c. 9

Considerabit vero etiam is dies intercalares. ἐπισκέψεται δὲ περὶ τῶν παρεμπιπτουσῶν ἡμερῶν. Παρεμπιπτούσας ἡμέρας alij intercidentes, alij interrepentes, & intercalares Latinè conuertunt. Sic autem dicti sunt, quòd inter indices & iudicatorios intercidant, interre- 10

pant & intercalentur; in eósque Crisis incidat aut propter aliquod erratum admissum circa ægrotum, aut quia materia vtpote acris & maligna de se & citra vim cælestem ad excretionem parata est: eóque naturam ante tempus ad sui excretionem stimulat. Nam aliâs si materia non ita maligna naturam non vrgeat, & ad excretionem non satis parata vim cælestem expectare potuerit, natura die aliquo vel indice vel iudicatorio vi cælesti morbum iudicabit. Inde ergo quòd legitimus dierum Criticorum ordo interrumpitur & in eos Crisis vi morbi incidit, intercidentes, interrepentes & intercalares dicti sunt: tales autem sunt 3. 5. 9. & interdum etiam sextus, vt Commenta. in caput 1. lib. 3. Progn. & infrà etiam cap. 6. proximo & cap. etiam 8. lib. 3. sequentis.

11 *Multo verò etiam magis.* Qui dies proportione respondeat decimoseptimo, qui item decimooctauo cōstructa tabella postea indicabimus. Cæterum Hippocrates multis in locis præter eos quos Galenus proximo capite ex Epide. libris affert in medium suam de diebus decretoriis & septimanarum circuitu aperit sententiam: sed nullibi tamen apertius quàm cap. 3. lib. 3. Progn. quo loco de die quarto, in quem primus finit circuitus, loquens sic infit: ἡ μὲν γὰρ πρώτη ἔφοδος αὐτέων οὕτω τελευτᾷ· ἡ δὲ δευτέρη, ἐς τὴν ἑβδόμην περιάγεται. ἡ δὲ τρίτη ἐς τὴν ἑνδεκάτην. ἡ δὲ πέμπτη, ἐς τὴν ἑπτακαιδεκάτην. εἰ δ' ἕκτη ἐς τὴν εἰκοστήν. Primus, inquit, ipsorum circuitus hunc in modum finitur. Secundus in septimum diem producitur. Tertius in vndecimum. Quartus in 14. Quintus in 17. Sextus in 20. ipsi igitur circuitus in acutiss. morbis per quatuor aucti in viginti finiuntur. Quin & Aphor. etiam 24. Commenta. 2. Septimi, inquit, quartus est index. Sequentis septimanæ octauus initium. Spectandus quoque est vndecimus. Siquidem is secūdæ septimanæ quartus est. Rursum decimusseptimus spectādus est. Is enim à decimoquarto quartus est. Ex quibus locis apparet Hippocratem & decimumseptimum vicesimi indicem, & ipsum vicesimum tertię septimanę terminum statuere, eóque ipsum eum Hippocratem in ordine dierum decernētium 17. & vicesimum diem, non 18. aut 21. reponere.

12 *At rationem nullam decretoriam habebunt.* Sic male scriptum habet codex vterque Græcus: λόγον δ' οὐδένα ἀκρίσιμον ἕξουσιν ἡ δ' ἑπτακαιδεκάτη καὶ κ. Sic vero legendum esse sensus indicat: λόγον δὲ οὐδένα κρίσιμον ἕξουσιν ἡ δ' ἑπτα καὶ κ'.

Capitis tertij Summa.

CVm duo sint instrumenta quibus rebus dubiis fides fiat, experientia & ratio, vtroque instrumento Galenus se probaturum recipit decimumseptimum, vicesimum & eos qui ab illo ordine surgant, esse decretorios. Contrà decimumoctauum, vicesimumprimum, & eos qui iis ad portionem respondeant ex dierum decernentium ordine excidere. Fidem autem primùm facere incipit abs rerum magistra experiẽtia: non quam ipse quidem (ecquis enim cuiquam in propria causa credat?) sed quã Hippocrates vir fide dignus & omni exceptione maior, diuturno vsu & assidua morborũ, ægrotorúmque obseruatione collegerit. Quod si ipsemet Galenus obseruatos etiam à se ægrotos in testimonium adduceret, aliquis ipsum comminisci quæ diceret, & causæ suæ mentiendo patrocinari potius, quàm quod verum esset, literis prodere arbitraretur. Experientiæ verò Hippocraticæ credendum esse censet, quòd vnicuique, vt dicitur, in sua arte credendum sit.

CAPVT III.

E his itaque primùm quid experientia iudicandum præscribat, recenseamus. Deinde sic ad rationem veniamus. Experientiæ porrò mentionem facere aggrediemur ab ijs quæ Hippocrates scripsit, initio facto ex primo Epidemion. In secunda siquidem cõstitutione hæc scriptis mandauit. [1] *Causi paucissimis contigerunt, & quibus contigére, minime omnium inter ægrotantes laborauere: neque enim hæmorrhagia, nisi admodum pauca & quidem paucis cõtigit, neque item deliria, reliqua omnia facile tulerunt. Et his quidem iudicabantur morbi bono admodum ordine. Plurimis cum intermissione intra dies decem & septem. Deinde sub finem tertiæ constitutionis accuratius adhuc de his qui decimoseptimo die iudicati sunt, ita scribit.* [2] *Quod ad Crises, inquit, attinet, eæ ex his quæ experientia colligebamus, partim similes erant, partim dissimiles, vt in illis duobus fratribus licet deprehendere, qui eadem hora febricitare inceperunt. Decumbebant, inquit, ad Epigenis theatrum fratres duo. Horum natu maiori morbus sexto die, iuniori, septimo iudicatus est. Inde eadem simul vtrique hora reuersus est,* [3] *intermisit dies quinque. In summa, ab recidiua vtrique simul decimoseptimo est iudica-*

tus. At enim nondum fortasse hoc satis habeat fidei ad asserendum quòd dies decimusseptimus sit decretorius, quòd scilicet duo quidam eo ipso sint iudicati. Adhibeamus igitur animum ijs quæ deinceps dicutur.[4] Plurimis sexto die morbus iudicatus est, intermisit sex, & ab recidiua quinto iudicatus est. Iam hoc dignam fidem facit, quod & in secunda aëris constitutione decimoseptimo permultos obseruauit esse iudicatos. Et in tertia non solum duos fratres sed & plerosque alios, quos quidem sexto die primum dicit iudicatos, deinde sex intermißionis dies habuisse, ac rursum itē quinto iudicatos, quod est die à morbi initio decimoseptimo. Sed & his etiam addens hæc, dicet: Quibus septimo die morbus iudicatus est, ij, septem quoque dies remißiones habuerūt. Post recidiuam tertio iudicati sunt. Et hoc est, hos etiam in vniuersum decimoseptimo iudicatos. Et item rursum: Quibus autem quinto die iudicatus est, remisit septem, inuasit rursum & præhendit tres. Intermisit vnum, vno iterum præhendit, iudicatus videlicet & his quoque morbus est in summa decimoseptimo. Quinetiam & alios quosdam sexto die iudicatos scribit, intermisit, inquit, sex, præhēdit tres, tum vnum intermisit diem, & altero redijt, decimo videlicet septimo die, quo eodem & iudicatus est. Et verò alios etiam quosdam sexto die iudicatos commemorat, quibus dies septem morbus cessauerat, tum post recidiuam quarto die, hoc est in summa decimoseptimo fuisse iudicatos. Cæterum his omnibus dictis quanquam sufficientibus ad pulchrè ostendendum decimiseptimi vires & potentiam in decernendo, non contentus Hippocra. subintulit: Neque cuiquam eorum, qui hoc modo ægrotauissent, morbi recidiuam factam animaduerti.[5] Quocirca decimusseptimus dies non solum frequenter, sed & firmiter quoque decernere natus est, vnde nec coincidentibus decretorijs, sed validis & primis debet adnumerari. Atqui si ex illorum ordine est, ipsum eum analogiā quandam proportionémque seruare ad decimumquartum & verisimile est & rationi consentaneum. Si igitur connexum quaternionem & integrum salutarémve animo ita conceperimus, vt scilicet decimoquarto inci-

piat

piat, & decimoseptimo terminetur: sane sic integrum salutarémque circuitum habuerimus. Sin *disiunxerimus, ita scilicet vt decimusquartus secundæ septimanæ finis sit, tertiæ verò initium sit decimusquintus, sic vtique non ad decimumseptimũ, sed ad decimumoctauum primus tertiæ septimanæ quaternio perueniet.* Quod *si hoc verum est, tertiam septimanam in vicesimumprimũ desinere, erit necesse: quemadmodũ & si decimumseptimũ posuerimus primi in tertia septimana quaternionis esse finem: ad vicesimũ sanè diem huius ipsius septimanæ finis deueniet, quo rationi consentaneum esse putauit* Hippocrates *ita vicesimum diem experientia explorare, vt decimumseptimum experientia quoque antea explorauisset: nam vbi vicesimus decretorius esse fuerit deprehensus, magnum vtique testimonij pondus decimoquarto attulerit.* Sin *ex decretoriorum dierum numero exciderit, aut si plane vicesimoprimo cesserit, næ is haud paruam quæstionem dubitationémque mouerit.*[6] A*lienum siquidem esse videatur vt decimusseptimus quidem decimooctauo fortior sit, vicesimus vero sit imbecillior vicesimoprimo.* Q*uapropter post illa quæ de septimodecimo libro* Epide.*primo scripsit, de vicesimo hunc in modum scribit*· Q*uibus autem ponè aures parotides subortæ sunt, his morbus vicesimo die iudicatus est.* Sub*sedere autem omnibus, nec in pus versæ sunt, sed ad vesicam declinarunt.* A*tque id quidem satis esse posset, verùm postea iterum dicet* Q*uibus septimus dies* C*risim attulit, ijs nouem dies morbus interquieuit, redijt, ab recidiua quarto iudicatus est, in summa scilicet vicesimo. tum iterum deinceps*· Q*uibus vero septimus dies decretorius fuit, ijs sex dies morbus intermisit, deinde rediit, inquit, tum septimo est iudicatus. hoc est in totum vicesimo.* D*einde paulùm progressus*· S*unt, inquit, quibus vndecimo die* C*risis superuenit, recidiua decimoquarto.* C*risis vicesimo perfectè subsecuta est, tum ordine etiam subdit*· Si *vero, inquit, nonnulli vicesimo rigebant, hisce morbus iudicabatur quadragesimo.*

1 *AVSI paucißimis contigerũt.* Reperias hæc apud Hippocra. loco à Galeno indicato, haud procul ab initio secundi status lib. 1. Epide. in quem librum quoniam extant Galeni Commentarij, ad eos te amandabo Lector, ne actum quod aiunt, agere videar.

2 *Quod autem ad Crises, inquit, attinet.* Græca Hippocratis litera sic habet· τὰ δὲ περὶ τὰς κρίσιας, φησὶ, κατὰ τι μὲν ὅμοια κατά τι ἀνόμοια γένεσθαι. Galenus tamen illum Hippocratis locum hîc ita citat· τὰ δὲ περὶ τὰς κρίσιας ἐξ ὧν ἐγινώσκομεν εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια, &c. Hoc autem dicit Hippocr. Causi quidem iudicabantur, sed non omnes similiter & vno eodémque modo. Nam prout variꝗ erant causæ morbum procreantes, ita ipsi variè iudicabãtur: his scilicet per hæmorrhagiam, sudorem, vel vrinas: illis per parotidas non suppurantes vel per dysenteriam, & cætera id genus, quod duorum etiam fratrum exemplo declarat Hippocrates loco à Galeno indicato.

3 *Intermisit dies quinque.* Διέλιπεν ἡμέρας ε. Sic quidem hoc loco Gale. legit, sed alia lectio habet· Διέλιπεν ἡμέρας ἓξ μὲν τῷ ἑτέρῳ, τῷ δ᾽ ἑτέρῳ, πεμπτά.

4 *Plurimis morbus sexto die iudicatus est.* Galenus hîc ita scribit, Ἔκρινε δὲ τοῖς πλείστοισιν ἑκταίοισιν, διέλιπεν ἕξ, &c. Sed apud Hippocratem legas· Ἔκρινε δὲ πεμπταίοισιν. Διέλιπεν ἑπτὰ, ἐκ δὲ τῶν ὑποστροφῶν ἔκρινε πεμπταίοισιν, &c. i. Plurimis quidẽ quinto morbus iudicatus est. Intermisit septem, abs recidiua verò quinto iti dem iudicatus est: quanquã tamen parum referre videatur vtro modo legatur, cùm vtraque lectio æque ostendat morbum decimoseptimo iudicatum: mihi tamen magis arridet lectio Epid. quæ quinto die, quàm hæc quæ sexto morbum primùm iudicatum esse & sex etiam intermisisse habet. Nam acuti imparibus diebus iudicantur, & sextum item malum decretorium esse ante diximus, paulò pòst tamen ex eodem Epide. loco docet Galen. quosdam sexto iudicatos, sex intermisionis dies habuisse, & tandem decimoseptimo fidè fuisse secundo iudicatos.

5 *Quocirca decimusseptimus non solum frequenter.* Cùm de Hippocratis experientia & testimonio decimusseptimus dies non solum

ſolum frequenter,ſed & firmiter quoque decernere comperiatur,cóque validis decretoriis & primis debeat adnumerari, certe is rationem quandam affinitatémque & ſimilitudinem cum decimoquarto proximo ſibi & præcedente decretorio habuerit. Si ergo decimuſquartus ita cōnectitur coniungitúrque cum prima & tertia ſeptimanis(vt re-vera coniungitur) vt illius ſit finis,huiuſce vero initiũ, pari ſane ratione fiet vt decimuſſeptimus quinti itidem quaternarij finis ſit, & idem etiã initiũ ſexti. Si ergo connexum quaternarium quartum cum quinto ſalutarem & benè iudicantem intellexerimus,id eſt,ſi diem 14.tertiæ ſeptimanæ initium fecerimus,& eiuſdem finem decimumſeptimum, habuerimus certe ſic abſolutam, integram & ſalutarem periodum à decimoquarto quidem, iuxta Hippocratis doctrinam,incohantem:in decimumſeptimum vero deſinentem, qui decimuſſeptimus viceſimi erit index, viceſimus vero decretorius. Porrò Hippocrates ne quid temere efferret & poſteritati quid ſcriptis mãdaret quod falſum eſſet,viceſimum quoque, vt & decimumſeptimum,ſibi explorandum eſſe putauit,& ne quis de eo dubitaret,aut verò viceſimoprimo poſtponeret: cum autem ipſum decretorium eſſe comperiſſet,talem eum eſſe ſcriptis prodidit & locis hîc à Galeno citatis pronunciauit. Eſt vero locus in fine tertij ſtatus primi Epid. Ex Hippocratis ergo doctrina colligere licet decimumſeptimũ & viceſimum de ordine decimi quarti eſſe. Ex illo verò excidere 18.& 21.

Alienum ſiquidem eſſe videatur. Quanquam in vtroque codice Græco legitur· Εὔλογον γὰρ εἶναι δόξει τὴν μὲν ιζ. ἰσχυροτέραν 6
ὑπάρχειν τῆς ιη. τὴν δὲ εἰκοστὴν ἀσθενεστέραν τῆς κα. Senſus tamen poſtulare videtur vt legatur· Ἄλογον γὰρ εἶναι δόξει, &c. vel, Εὔλογον γὰρ οὐκ εἶναι δόξει, vt negatio omiſſa videri poſsit, diligens & ſolers lector hoc vel illo modo legẽdum eſſe iudicabit, quod ex veteri interprete intelligere non poſsis,qui ſic hunc locum conuertit,vt eum vel non intellexiſſe vel aliter legiſſe videatur. Sic enim habet·Cadet in dubitatione magna,quod eſt quia non intelligit quòd dies 17.ſit fortior 18. & ſit dies viceſimus debilior viceſimoprimo.

Capitis quarti Summa.

HOc capite Galenus idem quod & ſuperiore capite docuit, docet: nempe decimumſeptimum,viceſimum & eos qui ab ordine deci-

mi septimi surgũt, decretorios & quidem validiores esse iis qui à decimooctauo surgant, quod & etiam Hippocratis auctoritate confirmat.

CAPVT IIII.

IC [1] *ego te rursum opinor videre & perspectam habere viri solertiam. Satis enim nouit, quòd si quis validis decretorijs, hoc est ijs qui in quaterniones & septimanas surgunt, decimumseptimum adscripserit, eundem & vicesimum & quadragesimum adscribere coactum iri.* Et *item vt vicesimum quartum, ita & tricesimumprimum.* Rur-*sum si quis vicesimum adscribat, statim & decimumquartũ & decimumseptimum & quadragesimum adscribere cogetur.* Et *sane si quis quadragesimum validè iudicantibus etiam adscribat, certum est etiam & hunc huic ordini necessariò adnumerare debere decimumseptimum & vicesimum.* Etenim *ad decimumquartum vsque diem nulla dissensio est. Sed qui hunc diem sequitur ordo, totus confusus perturbatúsque est: dum scilicet nonnulli non adeo ad experientiam, sed ad rationem solam appellunt animum,* [2] *ita vt integras hebdomadas putent esse connectendas & supputandas.* De-*inde cum secundum hanc rationem vicesimumprimum validis decretorijs adnumerant, pari ratione etiam coguntur decimumoctauum & quadragesimumsecundum adscribere, illum, vt vicesimiprimi indicem,* [3] *hunc, vt septimanas sex explentem.* At *vero secundum hanc rationem decretoriorum dierum exploratio facilior multo est, nec ita magnam operam desiderat.* [4] Nam *si totus dierum à decimoseptimo ordo validior appareat, bifariam singuli dies fidem habebunt, ex proprijs scilicet experimentis & aliorum testimonio.* Contrà *verò si ordo à decimooctauo progrediens frequenter decernere comperiatur, & integre & firmiter, ille qui à decimoseptimo surgit, imbecillior vtique videatur.* Id *cum intellexisset* Hippocra. *omnes dies inter se contulit.* [5] Decimumseptimum *quidem (hinc enim discordiæ inter* Medicos *initium obortum est) decimooctauo, vicesimumprimum, vicesimo, pari modo vicesimum quartum*

quartum, vicesimoquinto, item vicesimumseptimum, vicesimooctauo, tricesimumprimum, tricesimosecundo, tricesimumquartum, tricesimoquinto, & tandem etiam quadragesimum, quadragesimosecundo. Vtrum vero ordinẽ experientia ipsa velut testatum comprobet, in Epidemijs *declarauit, & ipsa ea adscribens quæ paulò antè citaui, & præter ea etiam in tertia constitutione sic scribens:* His *frequenter die vndecimo* Crisis *aduenit, sunt & quibus vicesimo.* Deinceps *rursum & ex ægrotis qui nominatim ab ipso citantur, tertium ordine post tres aëris constitutiones adscriptum* Herophontem *decimoseptimo iudicatum fuisse ait.* Quartum *ægrotum* (Philini *hæc erat vxor) vicesimo die obijsse.* Deinde, *& post hũc vxoris etiam* Iphicratis *meminit, de qua sub totius historiæ finem hũc in modum scribit:* Quadragesimo *pauca, biliosa vomuit.* Octogesimo *integre iudicata est & febre liberata.* Post *hanc sexti ordine ægroti* Cleonactidæ *meminit, sub orationis finem hoc adscribens:* Octogesimo *riguit, febris acuta eum prehendit, multum sudauit, minxit, hypostasis rubra læuis, perfecte iudicatus est.* Decimus *item æger est* Clazomenius, *quem & ipsum quadragesimo iudicatum ait.* Atqui *quadragesimus dies ex ordine decimiseptimi est, quemadmodum & octogesimus.* Oportebat *autẽ quadragesimum secundum esse decretorium, si dierum supputatio secundum integras septimanas fieret.* Sic *& octogesimus quartus decretorius erat inueniendus, non autem octogesimus.*[6] Non *solum igitur ex eo quòd permultos in ordine decimiseptimi iudicatos fuisse commemorat, manifestum est ipsum eum ordinem altero esse validiorem.* Sed *& ex eo etiam quòd neque decimioctaui neque vicesimiprimi, vicesimiquinti, vicesimioctaui, imò neque etiam tricesimisecundi, tricesimiquinti, quadragesimisecundi, sexagesimitertij, nec octogesimiquarti meminit.* Nam *quòd in tot ægrorũ catalogo tam eorum qui particulatim ab ipso nominatímque sunt descripti, quàm eorum qui singulis capitibus in vnoquoque aëris statu sunt comprehensi, nullus ex iam commemoratis diebus decretorius sit inuentus, id manifestam alterius ordinis excellentiam arguit.*[7] Siquidem

cum ex illo ordine multi sæpè, firmiter, benè, rectè comperiantur iudicasse. Ex altero ordine ne vnus quidem toto primo Epidem. libro sit, qui tuto iudicarit, nedum perfectè, vel salubriter, vt non occidat, id magnæ cuidam & insigni alterius ordinis dignitati & excellentiæ attribuendum est.[8] An igitur in primo sic, in tertio verò aliter? Certe & illic eos in summam complectens quos tota constitutione recensuit, dixit omnes ferè qui incolumes euaserunt, octogesimo iudicatos. Alios vero eorum quorum particulatim nominatímque meminit quadragesimo, & per Iouem quidem quosdam ipsorum probè & notabiliter, vt tertium quem ab initio libri descripsit[9] in Dealcis horto decumbentem. quid enim ait? Quadragesimo die pituitosa deiecit, alba, copiosa, sudauit largiter per totum, perfectè iudicatus est. Quosdam vero qui in longum valde morbum inciderant, ait similiter & ipsos ratione vicesimi sæpius iterati esse quoque iudicatos: vt in Heropyti historia cernere licet, quem nonum ab aëris constitutione scriptum centesimo & vicesimo die integrè iudicatum ait. Similiter vero & aliquos vicesimoquarto die & vicesimoseptimo & adhæc tricesimoquarto iudicatos benè simul & tuto & integrè scripsit, vicesimoquarto quidem, decimum ab aëris statu ægrotum, sic scribens, Vicesimoquarto vrinam multam, albam, largam habentem hypostasim, sudor calidus, febris in totum discussa est, vicesimo verò septimo die, Abderis virginem, quam & ipsam cum large sudauisset, perfectè febre fuisse liberatam dicit. Adscripta vero hæc est à constitutione septima. Rursum tricesimo quarto die octauum ab eadem constitutione ægrotum Anaxionem, etiam ipsum cum sudauisset, integre prorsus febre liberatum fuisse commemorat, & fidè iudicatum. At verò nemo vsquam toto illo libro iudicatus esse comperitur in altero quopiam alterius decretoriorum dierum ordinis die. Verùm enim Delearcis vxorem vicesimo quidem primo obiisse scribit.[10] Neminem verò in aliquo die eorum qui ab ordine decimooctaui surgeret, seruatum fuisse vspiam tradit.[11] Dicitur tamen secunda significatione, vt & prius dictum

est

est, non solum is qui seruatus est, sed & is qui obijt esse iudicatus. Sed, vt dixi,[12] *non solum nemo in illis diebus seruatus est, sed ne mortuus quidem, si* Delearcis vxorem excipias. At *in alio dierum ordine permulti quidem seruati sunt, sed & nonnulli etiam vita functi,*[13] *vt ei mulieri accidit, quæ in* Cyzeco *gemellas cum peperisset decimoseptimo die mortua est.* Et *ille in* Libya *adolescens qui omnium vltimus ab* Hippocrat.*descriptus est, vicesimoquarto interijt.* Tertius *ab initio* Hermocrates *vicesimoseptimo.* Appollonius *qui* Abderis *decumbebat decimustertius ægrotus ab aëris statu descriptus tricesimoprimo.* Vt *igitur septimo & item etiam vicesimo permultos toto illo libro interijsse vidit (quippe hi dies validam vim habent non solum ad salutem, sed & ad mortē etiam aliquando) sic vnumquodque eorum, quos recensui, animaduertit nunc seruantem aliquos, nunc perimentem.*[14] Etenim *secundum ab aëris constitutione ægrotum octogesimo interijsse ait, & primum centesimo vicesimo.*[15] Quemadmodum, *& ni fallor, eum qui ante constitutionem laborat decimoquarto.* Tres *autem qui hunc antecedunt septimo. Sed quid multis est opus?* Nullus *enim alius neque in primo* Epidem.*neque in tertio aut saluus euasisse, aut obijsse comperietur in toto illo dierum ordine qui est abs decimooctauo.*[16] Sed omnes illis diebus iudicati sunt, *qui omnium consensu & nemine eorum qui in hoc studium incumbunt reclamante, habentur decretorij, nempe illis qui sunt intra decimumseptimum.* At *ex his qui vltra progreßi hunc excesserunt,*[17] *vnus tantum vicesimoprimo obijsse comperietur.* Cæterum *satis esse poterant hæc ad demostrandum* Hippocratem *non ratione quadam persuasum decimumseptimum quidem decretorium posuisse, vicesimoprimo vim decernendi ademisse, sed vsu & experientia edoctum, eius rei causam tunc inquisiuisse.*[18] Sed quoniam secundus, *quartus & sextus* Epidem. *libri vel ipsius* Hippocratis *sunt, vel* Thessali *eius filij, horum etiam paucis meminerimus.* Comperietur *enim etiam hic, nimirum in secundo libro, vicesimus dies*

& quadragesimus decretorius esse adscriptus, non autem vicesimusprimus, nec alius quiuis qui ab illo ordine manet. In quarto verò Epidem. omnium sic dierum mentionem facit, vt rarò quidem ad vicesimum perueniat, excedat autem semel & progrediatur ad vicesimumquartum. Quare & hinc quoque licet intelligere vicesimum simul vt & vicesimumquartum de morbis iudicauisse, non tamen vllum ex alio ordine alium. Quinetiam in sexto Epidem. paucos quidem cum ægrotos tum aëris constitutiones percurrit. At ne hic quidem quenquam in alterius ordinis diebus iudicatum esse videtur agnoscere. Quod si & quinti quoque Epidemion, cuiuscuius tandem ille sit, meminisse par est, & hic etiam quinquaginta sunt vniuersi ægroti: verùm neque decimooctauo neque vicesimoprimo, neque, vt paucis expediam, alio vllo huius ordinis die ipsorum quisquam fuit iudicatus. Verùm enim quanquam experientia decimumseptimum diem, vicesimum ac præterea illos omnes qui illorum ordinem sequuntur exactè in numerum decernentium dierum introducat, nonnulli tamen Medici qui non adeo rebus euidentibus adhibent animum, ad integræ hebdomadis supputationem, quasi ad faciliorem & expeditiorem viam deuenerunt. Deinde cum vidissent aliquem etiam vicesimoprimo iudicatum, inde sane multo magis suam opinionem confirmauerunt.

HIC

IC ego te rursus, &c. Inde potes, inquit Galenus, iudicare Hipppocratem eos dies qui per auctionem à decimoseptimo & vicesimo per quaternarios surgant, decretorios esse censuisse, non eos qui à decimooctauo & vicesimoprimo, quod ipse eodem Epidem. loco, quo scilicet decimiseptimi & vicesimi meminit, quadragesimi etiam, qui ex illorum ordine sit, meminerit. Porrò verò vt lector quasi in rem præsentem veniret, & qui dies in quaterniones, qui in septimanas, hinc ab ordine decimiseptimi illinc ab ordine decimioctaui surgerent, intelligeret, hîc dierum vtriusque ordinis catalogum mihi contexendum putaui. Is enim permultũ lucis afferet cum iis quæ hoc loco, tum iis etiam quę passim ab Hippocrate & Galeno de vtroque dierũ decretoriorum ordine scribuntur, vt Commen. in caput 1. lib. 3. Progn. Apho. 24. Commen. 2. & passim. Cæterũ initio capitis Græcus vterque codex scriptum habet· ὁρᾷς σύ μοι πάλιν. In quibusdam tamen legitur· ὁρᾷς οἶμαι πάλιν, &c. & sic legisse videtur vetus interpres, qui sic conuertit: Et ego non æstimo de te quin iam appareat tibi in hoc prudentia viri & sapientia eius in hac scientia, &c. 1

Decretoriorum dierum à decimoquarto surgentium & per quaternarios in vicesimum ac tandem in centesimum vicesimum auctorum κόσμος, siue series ex Hippocratis & Galeni doctrina.

Septimanæ.		
Prima	1 2 3 4 4 5 6 7	Prima hęc septimana media sui parte cũ parte altera copulatur. Sed à secũda septimana disiungitur: nã, vt hîc vides, quaternarius finit primam tetradã, & idem etiam secundam inchoat.
Secunda	8 9 10 11 11 12 13 14	Secũda septimana & media sui parte cum altera, & extremo itẽ fine cum tertia septimana cõiungitur.
Tertia	14 15 16 17 17 18 19 20	Tertiæ septimanæ eadem ratio quæ primæ.
Quarta	21 22 23 24 24 25 26 27	Quartæ eadem ratio quæ secundæ.
Quinta	27 28 29 30 31 32 33 34	Quinta dimidiata sui parte ab altera disiungitur, sed extremo fine cũ sexta septimana copulatur.
Sexta	34 35 36 37 37 38 39 40	Sexta contrà sui dimidiata parte copulatur, vltimo fine à septima disiungitur, primæ similis.
Septima	41 42 43 44 44 45 46 47	Septima conuenit cum secũda, vtroque enim quaternario copulatur.
Octaua	47 48 49 50 51 52 53 54	Octaua similis quintæ.
Nona	54 55 56 57 57 58 59 60	Nona similis primæ, tertiæ & sextæ.
Decima	61 62 63 64 64 65 66 67	Decima similis secundæ & quartæ.

Vnde

Vndecima	67 68 69 70	71 72 73 74	Vndecima similis quintę & octauæ.
Duodecima	74 75 76 77	77 78 79 80	Duodecima similis primæ, tertiæ, sextæ, nonæ.
Decimatertia	81 82 83 84	84 85 86 87	Decimatertia similis secundæ, quartæ, decimæ.
Decimaquarta	87 88 89 90	91 92 93 94	Decimaquarta similis quintæ, octauæ, vndecimæ.
Decimaquinta	94 95 96 97	97 98 99 100	Decimaquinta similis primæ.
Decimasexta	101 102 103 104	104 105 106 107	Decimasexta similis secundæ.
Decimasept.	107 108 109 110	111 112 113 114	Decimaseptima similis quintæ.
Decimaoctaua	114 115 116 117	117 118 119 120	Decimaoctaua, primę.

Hactenus.

Dierum ordo surgens à 18. ex eorum opinione qui decimumoctauum & vicesimumprimum decretorios esse censebant, & septimanas integras supputabant.

Septimanæ.

Prima	1	2	3	4
	4	5	6	7
Secunda	8	9	10	11
	11	12	13	14
Tertia	15	16	17	18
	18	19	20	21
Quarta	22	23	24	25
	25	26	27	28
Quinta	29	30	31	32
	32	33	34	35
Sexta	36	37	38	39
	39	40	41	42
Septima	43	44	45	46
	46	47	48	49
Octaua	50	51	52	53
	53	54	55	56
Nona	57	58	59	60
	60	61	62	63

Hæ nouem septimanæ primis suis quaternariis coniunguntur, vltimis disiunguntur. Excepta tamen nona quæ vtroque quaternarij fine coniungitur.

Decima

Decima	63 64 65 66 67 68 69 70	Decima vltimo tantũ quaternario cum vndecima copulatur.
Vndecima	70 71 72 73 74 75 76 77	Vndecima vndique integra eſt, nec vllo quaternario coniungitur.
Duodecima	78 79 80 81 81 82 83 84	Duodecima vtroque fine copulatur.
Decimatertia	84 85 86 87 87 88 89 90	Decimatertia primo tãtum quaternario copulatur.
Decimaquarta	91 92 93 94 94 95 96 97	Decimaquarta vtroq; quaternario copulatur.
Decimaquinta	97 98 99 100 101 102 103 104	Decimaquinta vltimo tantum quaternario cum decimaſexta coniungitur.
Decimaſexta	104 105 106 107 108 109 110 111	Decimaſexta ſimiliter vltimo tantum quaternario cum 18. coniungitur.
Decimaſept.	111 112 113 114 115 116 117 118	Decimaſeptima decimęſextæ ſimilis.
Decimaoctaua	118 119 120 121.	Et hac ratione in infinitũ.

2 ὡς ὁλοκλήρους ἑβδομάδας οἴεσθαι δεῖν ἐπιπλέκειν. id eſt, vt putent integras hebdomadas eſſe connectendas, non autem dirimendas, diſiungendas ſiue à ſe ipſis & inuicem copulandas. Sane prima ſeptimana integra eſt, & primo quaternario tantum cum ſecundo copulata. Secunda non itẽ. Nam ea vltimo ſuo quaternario, vt videre potes, cum tertia connectitur. Sic ſecunda ſeptimana nec integra eſt, nec ſibi connexa, vtpote quæ cum tertia copuletur. Cæterum ſi quis rationem ſuam conſulat, næ is iudicabit integras ſeptimanas eſſe connectendas, vt in nouem primis ſeptimanis eorum dierum qui ſurgunt à decimooctauo videre potes. Nam ibi ſeptimanæ illę nouem primæ integræ ſunt media ſui tantũ parte, non etiam vltimo quaternario cum ſequentibus ſeptimanis copulatæ. Si experientiam, is cum Hippocra. diſiungendas ipſas eſſe, à ſe inuicem ſeparandas, & ſi vis, cum ſequentibus ſeptimanis copulandas comperiet & fatebitur ingenue. Sane omnes ſeptimanę fere inuicem copulantur, in ordine dierum à 17. ſurgentium, vt ſecunda cum tertia, quarta cum quinta, quinta cum ſexta, ſeptima cum octaua, hæc cum nona, decima cum vndecima, & ſic de cæteris. In ordine vero dierum à 18. ſurgentium, eæ ipſæ diſiunguntur, à ſe inuicem ſeparantur, nec vllo modo cum ſequentibus coniunguntur ad nonam vſq;. Inde vero etiam in eo ordine coniungi incipiunt.

3 *Hunc quidem vt ſeptimanas ſex complentem.* τὴν μὲν ὡς ἐπίδηλον τῆς κα. τὴν δ᾽ ὡς ἓξ ἑβδομάδας συμπληροῦσαν. Si dierum à 18. ſurgentium catalogum reſpicis, comperies τὴν μβ. id eſt, 42. ſextam ſeptimanã terminare. τὴν δ᾽ ιη. id eſt, 18. indicem eſſe viceſimiprimi.

4 *Nam ſi totus dierum à 17. ordo.* εἰ μὲν γὰρ ὁ ἀπὸ τῆς ιζ. εἱρμὸς ἅπας ἰσχυρότερος φαίνοιτο, διχόθεν ἑκάστη τῶν ἡμερῶν ἕξει τὴν πίστιν, ἔκ τε τῆς ἰδίας πείρας κἀκ τῆς τῶν ἄλλων μαρτυρίας. Hoc dicit Galen. argumento ſumpto à contrariis· Si dierum à 17. ordo validior ſit, ordo qui à 18. ſurgit, imbecillior vtique eſſe videatur. Contrà ſi is qui à 18. ſurgit validior ſit, vtique is qui à 17. ſurgit imbecillior videatur. Duplici tamẽ nomine, inquit, eos dies qui à 17. manant, validiores putem & certitudinis fideíque plus habere, quàm qui à 18. quòd illi ſcilicet experientia ſint ſinguli decernere ſemper & firmiter deprehenſi. Item quòd alij alios teſtimonio ſuo iuuent. Nam certe ſi 17. de numero valide decernentium

nentium fuerit inuectus, næ is de vicesimo, cuius index est, fidem faciet, quòd is scilicet etiam firmiter decernat, vicesimus item decretorius compertus, 24. 27. 34. 37. 40. & alios eius ordinis testabitur & confirmauerit esse decretorios & contra. Sic huius ordinis dies inuicem sese testimonio suo iuuerint.

Decimumseptimum quidem, hinc enim discordiæ initium. Nusquam 5
reperias Hippocratem ita dies vnius ordinis cum alterius contulisse, vt vtrorumque simul meminerit. sed ita contulisse licet intelligere, vt eos quorum meminit, validiores esse, de quibus tacuit, imbecilliores esse iudicarit. Nã qui de vno dicit, de altero negare videtur. Et qui 17. 20. & eius ordinis alios dicit esse decretorios, is negare videtur 18. 21. & alios eius ordinis esse decretorios: cũ fieri nõ possit vt dies proximi sibi (quales sunt 17. & 18. vicesimus itẽ & 21.) simul esse possint decretorij. Si ergo 17. & 20. decretorij sunt, de ordine decretoriorum excident 18. & 21. Porrò verò omnium eorum ægrorum quorum hic fit mentio, historiam habes lib. 1. Epide.

Non solum igitur ex eo quòd permultos. Hinc apparet verum esse 6
quod hic ante à me dictum est: Qui de vno dicat, de altero negare videri. Cæterum omnes hos dies, quos hic enumerat Galen. ab ordine 18. surgere inspecto catalogo comperies 21. dico 25. & cæteros.

Siquidem cum ex illo ordine. Quòd ab ordine 17. multi dies bene, rectè, sæpè, & firmiter indicarint, cùm ex particularium ægrotorum in Epide. libris adscriptorũ historia, tum nominatim ex fine status primi lib. intelliges, quo loco sic infit Hippocra. Iudicabuntur autem his quibus breuissimi erant morbi circa vicesimum diem. Plurimis circa 40. Multis iudicatio circa 80. fiebat, & quæ sequuntur.

An igitur in primo sic, in tertio verò aliter? Ἄξιον ἐν τῷ πρώτῳ 8
μὲν οὕτως, ἐν τῷ τρίτῳ δ' ἑτέρως; ἢ κἀκεῖ τοὺς μὲν ἐν τῇ καταστάσει διηγούμενος, &c. Legendum hic contra vtriusque Græci codicis scripturam, ἢ κἀκεῖ τοὺς μὲν ἐν τῇ καταστάσει διηγουμένους ἑνὶ κεφαλαίῳ περιλαμβάνων εἶπεν, &c. eo plane quo conuertimus sensu. Significat autem Hippocratem sibi semper in dierum decre-

toriorum enumeratione ordine aſsignando conſtitiſſe, nec aliter in primo aliter in tertio Epide.ſcripſiſſe.

9 *In Delearcis horto decumbentem.* τὸν ἐν τῷ Δηλεάρκεος κήπῳ κατακείμενον. Is tertius eſt ægrotus lib. 3. Epide. vt & Heropytus cuius hîc meminit, ibidem nonus poſt conſtitutionem. Abderites Nicodemus, decimus: virgo in Abderis, ſeptima. Anaxion, octauus. Dealcis vxor in Thaſo ibidē etiam decimaquinta eſt.

10 *Neminem verò in aliquo die.* Male ſic legitur in vtroque codice Græco: οὐδεὶς δ' οὐδὲν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, &c. Legendum οὐδεὶς δ' οὐδ' ἐν τούτῳ, &c.

11 *Dicitur tamen ſecunda ſignificatione, vti & prius dictum eſt.* Suprà cap. 4. lib. 1. definiuit Criſim ſubitam eſſe in morbo ſeu ad bonum ſeu ad malum mutationem.

12 *Non ſolum nemo in illis diebus ſeruatus eſt.* In illis diebus qui ſunt à 18. *At in alio dierum ordine.* qui ſcilicet eſt à 17.

13 *Vt ei mulieri accidit quæ in Cyzico.* Cyzicum oppidū eſt ad Helleſpontum in ea parte Aſiæ quæ Myſia minor dicitur. Ea verò mulier 14. eſt in ordine ægrorum deſcriptorum lib. 3. Epide. quæ 17. phrenetica obiiſſe dicitur. Adoleſcens ille in Lybia, decimuſſextus eſt & vltimus eiuſdem loci. Hermocrates, ſecundus. Et quanquam hoc loco Græcus vterque codex habeat, ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἑρμοκράτης. Legendum tamen eſſe, ὁ δεύτερος, & ex ipſo ordine lib. Epide. apparet, & ex lib. 2. de dyſpnœa, vbi eum ſecundum ordine eſſe dicit, & ita etiam vetus interpres legiſſe videtur. Sicuti & vbi hoc loco ſcribitur, πρώτῃ ἢ καὶ λ'. ὁ ἐν Ἀβδήροις Ἀπολλώνιος, in Epide. legitur, τετάρτῃ ἢ καὶ λ'. ἀπέθανε, id eſt, 34. obiit, non vt hîc 31.

14 *Etenim & ſecundum ab aëris conſtit. ægrotum.* Is ægrotus mulier quædam fuit Thaſia, quæ melancholica 80. obiit. Primus ægrotus Parius quidam eſt, & ipſe Thaſius, qui ſuprà ædem Dianæ habitabat, Cauſo 120. die obiit.

15 *Quemadmodum & ni fallor, eum qui in prima conſtitutione.* Græcè legitur

legitur, ὥσπερ οἶμαι καὶ τῇ πρώτης καταστάσεως τεσσαρεσκαιδεκαταῖον, &c. Basilien. habet τῆς πρώτης καταστάσεως, &c. Sed neuter bene. Legendum est enim meo quidem iudicio, hunc in modum, ὥσπερ οἶμαι καὶ τὸν πρὸ τῆς καταστάσεως τεσσαρεσκαιδεκαταῖον, τοὺς δὲ τρεῖς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἑβδομαίους. Adiuuat coniecturam vetus interpres qui sic conuertit: Et quod infirmus quem dixit antequam rememoraretur mutationis mortuus est in die 24. vbi tamen ipse 24. dixit pro 14. ni falsus est apud eum locus. Nam 14. die obiisse mulier illa legitur apud Hippocra. quæ ordine nona est ante status aëris descriptionem, quæ est lib. 3. Epide. Tres autem ægroti, ante eam mulierem qui septimo obierunt, sunt, quintus, septimus & octauus. Et quintus quidem adolescentulus quidam est, qui in medacium foro iacebat. Septimus & octauus mulieres duę sunt, quę ambæ ex abortiuo fętu 7. die obiere.

Sed omnes illis diebus. ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ μὲν ἐντὸς τῶν ἑπτακαιδέκα, &c. Expungendus articulus οἱ, vt legatur: ἀλλὰ καὶ πάντες μὲν ἐντὸς τῶν ἑπτακαιδέκα ἐπὶ τὰς ὁμολογουμένας κρισίμους ἡμέρας, &c. eo sensu quo diximus, nisi malis legere hunc in modum: ἀλλὰ καὶ πάντας οἱ μὲν ἐπὶ τὸν τῶν ἑπτακαιδέκα εἶχον, supple ex communi, σωθέντας ἢ ἀποθανόντας ἐπὶ τὰς ὁμολογουμένας, &c. vt sit sensus: Nullus ægrotus Epide. primo aut tertio iudicatus esse comperitur toto illo dierum ordine qui est ab 18. Sed omnes illis diebus iudicanti scribuntur, qui vno omnium ore decretorij sunt & habentur, nimirum illis qui surgunt à 17. 16

Vnus tantum vicesimo primo obiisse. Ea fuit Dealcis vxor de qua antè dictum est. 17

Sed quoniam secundus, quartus, & sextus Epide. lib. Galenus etiã initio lib. 3. de dyspnęa, libros secundũ, quartum & sextum Epidemiôn non esse Hippocratis, sed Thessali eius filij. Tertium verò, vt & primum, verè Hippocratis esse scribit. 18

Capitis quinti Summa.

HVius capitis initium è præcedentis fine videtur dependere. Nam cum illic dixisset Galen. Medicos eos qui non adeo rebus euidentibus adhibent animum, sed quasi faciliorem viam sectantur, vicesimum-

primum decretorium esse affirmauisse & quòd integras septimanas supputarét,& quòd eo ipso die quosdam iudicatos vidissent,verum hoc quidem esse illis dat,sed excipit id forsan etiam factum esse quod Crisis in duos dies protensa fuisset,ac vicesimum & vicesimum etiam primum occupauisset.Cum autem Crisis in duos tresve dies protenditur, promptum est & facile cuique pro arbitrio huic aut illi diei Crisim attribuere: cum tamē alioqui non sit facile sine distinctione & accurata præmeditatione cui è duobus tribúsve(si tot fortasse dies Crisis occupet) debeat attribui, qua autem ratione id diiudicari queat,suo loco dicemus.

CAPVT V.

ERVM [1] *enim discernere cuiusnam diei propria sit Crisis cum in plures dies diuisa fuerit, non sine distinctione, sicuti & superiore libro demonstratum est, facile est.* [2] *Contingit siquidem morbis inueterascentibus, Crises cum perturbationis vehementiam, tum alterationis breuitatem remittere, & ad duos sæpe dies vel etiam tres protendi, quo casu perfacile est ei è tribus diebus cui quis voluerit, Crisim attribuere.* [3] *Multi autem Medici post decimumquartum ne numerant quidem quotum iam diem æger decumbat, præsertim si is qui interea febre liberatus credebatur, rursum febricitare incœperit.* [4] Nonnulli verò *etiam si numerauerint, Criseos tamen in plures dies partitionem temere indistinctéque cui dierum volunt, attribuunt.* Quapropter Hippocrates *etiam aliquando in ægrotis die septimo, vndecimo, vel decimoquarto morbum iudicatum esse ait, aliquādo verò circa vicesimum, quadragesimum vel alium quempiam, vt in prima statim & secunda constitutione primi* Epide. *In prima siquidem ait· Quibus breuissimi morbi fuerunt, ijs circa vicesimum, plurimis circa quadragesimum, non paucis circa octogesimum iudicatio facta est. In secunda verò rursum constitutione· Sunt quibus, inquit, circa vicesimum diem morbus indicatus est, verùm pauci ij quibus etiam breuißimi morbi fuerunt. In tertia item· Sanguis fluere modicè cœpit circa vicesimumquartum diem, & abscessus in hæmorrhagiam conuersi sunt. Antiphonti Critobuli, iudicatus is est & integre liberatus*

beratus circa quadragesimum. At horum dictorum in ipso statim principio, cùm ex primo Epide. quædam citarem, nullam mentionem feci, melius scilicet esse ratus omnes dies, quibus solis planè morbi iudicati esse sunt deprehensi, prius percensere. [5] Quare in ipsius Commentarijs nusquam scriptum est, quòd quisquam omnino vel circa quintum, septimum, vel nonum fuerit iudicatus, verùm simpliciter quinto, septimo, aut nono, nam subito hi & vniuersim iudicant. Quanto autem vlterius morbi processerint, diuturnioresque facti fuerint, tantum sane ea perturbatio quæ præcipitem immutationem præcedit, languescit & remittitur. Crises verò quæ paulatim fiunt, duos aut tres dies in totum occupant. [6] Sunt enim plurimi diuturniores facti morbi, ne cum excretione quidem solui consueuere, sed vel abscessibus vel coctionibus. Sic, ne siquidem cùm manifestis excretionibus vel abscessibus ipsorum solutio euenerit, ea vno solo die perficitur, qua ratione moti, opinor, Medicorum nonnulli diuturnos factos morbos primum negarunt iudicari: [7] Neque enim solutionem simpliciter Crisim essem aiunt, sed vel subitam, vel eam quæ ipsam præcedit agitationem. Verùm quòd exquisita & legitima nominis Crisis significatio non vbiuis semper seruetur, sed quòd solutionē ipsam solam quomodocunque fiat, Crisim appellent plurimi Medici, id cum ex Hippocra. scriptis licet intelligere, tum non minus ex his, quæ alij veteres scribunt. Hac itaque ratione Diocles primum diem decretorijs adnumerat, apertè indicans se nihil aliud Crisim quàm morbi solutionem appellare, id ex ipsius verbis euadet manifestum, quæ in hunc modum habent: Quod autem ad febres, inquit, attinet, quarum causæ neque in ipso corpore vacuatæ & imminutæ dissoluuntur, neque exsiccantur, neque confertim crudæ educūtur, temporum verò periodis quibusdam coctæ apparent, quæ omnium leuissima est, ea nocte & die iudicatur. Nam breuissimo hoc tempore ipsius causæ dissoluuntur. Nam quæ putrent omnia, quæque etiam in pus conuertuntur, adhæc lac & caro omnis quæ absoluitur, breuiter omnia quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur & secundum speciem immu-

tantur, hoc primum tempore apparent. Atque *hæc quidem* Diocles, Hippocrates *autem non semel neque bis sed valde frequenter cum in primo* Epidem.*tum vero potissimum in tertio, solam morbi solutionem* Crisim *vocat, nulla neque excretione neque abscessu vllo euidenter prægressis.* [8] Sed tamen neque iccirco *putandum est, inueterascentes morbos sine vlla omnino manifesta excretione iudicari, sicuti nec plures dies necessario adsumere.* Sane *octogesimo quendam iudicatum esse scribens* Hippocra.*Epidem tertio rigore ipsum concussum esse ait, acutéque febricitauisse, & sudauisse largiter.* A*dscripsi verò & paulò antè dictionem cum* Cleantidæ *tertio* Epide.*sexti ordine adscripti historiam percurrebam.* Quin & *alios etiam ægrotos reperias,* [9] *de quorum alijs iam his commentarijs feci mentionem, de alijs nullo planè modo memini, euidenter vno die per excretionem in procedente inueterascentéque morbo fuisse iudicatos.* Hos *igitur dies imprimis obseruare oportet, & his animum adhibere, vt qui decretoriorum dierum ordinem plane doceant.* Nam *si* Cleantides *hic totius corporis concussione, id est, rigore acutáque febre infestatus, tandem sudore largo octogesimo iudicatus est, liquet sanè numerum vicesimũ magnam quandam vim & facultatem obtinere.* Hoc *enim sæpius in se ducto & aucto octogesimum sicuti & quadragesimum & sexagesimum & centesimum vicesimum surgere contingit.* [10] Reperies *vero & in* Epide.*libris alios ægros, quorum nonnullos iam adscripsi, vltra decimumquartũ per excretionem iudicatos, qui eos qui subitam fieri* Crisim *vltra* 14.*non putant, mendacij conuincunt, & dierum decretoriorum ordinem indicant.* Sanequidem *quòd diuturni morbi paulatim remittant illam quæ per certamen commotionémque fit, solutionem, recte & verè dictum est.* At *quòd nunquam vno die subita eorum mutatio fiat, id est, à veritate alienum.* Cum *enim rigor vehemens non ante accessionem omnino, sed vnà cum ipsa inuadit, febrísque calidissima, toleratu difficilis accedit, sudórque copiosus manat è toto corpore, hominem prorsus febre liberãs, id si quis, inquam,* Crisim *esse neget, næ is se palàm contentiosum litigio súmque*

giosúmque esse prodit. Equidem contentiosis hominibus contradicere diffusius non consueui, sed id quod fieri assolet, magis sciri oportere semper existimaui, quod scilicet & nobis obseruantibus plerumque apparuit, & in descriptis ab Hippocra. ægrotis licet deprehendere:[11] nempe eiusmodi morborum inueterascentium solutiones non cum continui sunt, nec vlla ex parte interrumpuntur, incidere, verùm cum soluti esse videntur, secũdo rursum recidiui redeunt, & deintegro occipiunt. Contingit autem sæpe & particulares ipsas recidiuas in diebus quibusdam decretorijs incipere, & cum per aliquem decretoriorum dierum numerum processerint, rursum in alio quopiam die Critico iudicari, atque sic particulares quidem singulæ accessiones acutæ fiunt, totum verò diuturnum. Interdum verò intermissiones ipsorum numero quodam decretoriorum dierum circunscribuntur, veluti si quis vndecimo iudicatus imperfecte, decimoquarto morbi recidiuam patiatur. Et item rursum si quis vicesimo iudicatus parum integrè, vicesimoseptimo reuertat morbus, inde postea cum acutè ægrotarit, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc profectò in ægris deprehendet, & quisquis diligenter eis assidere voluerit, & quisquis ægrotos ab Hippocrate descriptos, obseruare. Porrò autem ꝙ decimusseptimus, decimooctauo, vicesimus, vicesimoprimo, fortior sit habendus, aperte iam Hippocratica experientia demonstratum est. Quod si deinceps eorum quæ ipse experientia deprehendi meminisse velim, prolixior sic quidem fiat oratio, cæterum nihil magis fidei habuerit. Et si quidem quispiam ea quæ ægrotis accidunt obseruare ipsemet voluerit, & ijs quæ ab Hippocra. scripta sunt, fidem adhibere, nihil certe amplius is nostra experientia eguerit.[12] At si, vel Sophismata euidenter apparentibus digniora esse quibus fides habeatur, existimauerit, vel Hippocratis dictorum nullam rationem habuerit, certe is non modo nihilo plus frugis ex nostra narratione reportauerit, sed & eam etiam irridere conabitur. Verum enim sæpe monui eiusmodi homines esse despiciendos. Cæterum si quis veritatis studiosus existat, qui

Sophistarum nugis relictis se ad experientiam conuertat, hunc cum octingentos vel mille ægrotos obseruarit, credam profectò non alia de diebus decretorijs esse pronũtiaturum quàm quæ Hippocrates scriptis prodidit.

1 V*Erùm enim discernere, &c.* Notæ quibus discernere queas ad quemnam diem, Crisim, quę forte duos aut tres dies occupet, referre oporteat, dictæ sunt suprà libro primo, cap. octauo, esse quatuor. Ratio scilicet accessionũ, diei natura, numerus Criticorum temporum, & Criseos tempus.

2 *Contingit siquidem morbis inueterascentibus*, συμβαίνει δὲ καὶ χρονιζόντων τῶν νοσημάτων, &c. Morbi χρονίζειν, id est, inueterascere perseuerare seu longiori tempore durare dicuntur, qui legitimo suo termino imperfectè iudicati vltra suum tempus progrediuntur, quales sunt, verbi gratia, qui acuti intra dies 40. vel per prioris status immutationem, aut etiam à sua specie degenerationem appellantur, vt Commenta. 2. in Aphor. 23 inueterascunt autem morbi pro ratione suæ coctionis. In singulis siquidem morbis pro coctionis modo, temporis etiam consequatur mensura necesse est, vt Commenta. 1. in Aphor. 12. Tunc vero imperfectè iudicantur morbi, cum vnum aut plura de his quinque quæ perfectam Crisim efficiunt, absuerit. Crisis porrò perfecta & absoluta suis omnibus numeris est, primò quæ vacuatione potius quàm abscessu, deinde quæ noxium humorem & coctum vacuat, Tertiò quæ κατ' ἴξιν, id est, è directo. Quartò, quæ εὐφορίαν, id est, ferendi affert facilitatem, ad postremum quæ die Critico euenit, vt Aphor. 20. Commenta. 2. Iccirco verò perturbationis vehemẽtia & alterationis celeritas remittuntur, quia morbi cõtinuatum acumen plures 14. dies habere non potest, vnde Hippocra. dixit, acutos morbos intra dies 14. iudicari. Aphor. scilicet 23. Commenta. 2. vt & initio etiam cap. 9 proximi. Porrò vehementer corpus perturbari vel in Crisi vel paulò ante Crisim docuit ante lib. 1. cap. 1. cum dixit, in Crisi vel paulò ante ipsam ægrotos solere in dyspnœam incidere, delirare, lachrymare, &c. quod & repetit etiam cap. 2. lib. 3. Crise & ibidem etiam in fine cap. 10. Alterationis verò seu immutationis

his celeritas remittitur, quia tēpus generationis æquale est tempori corruptionis, Aristoteli lib. de gener. 2. cap. 10. vt ergo paulatim & lentè morbus ad statū properauit, ita paulatim & lentè à statu ad declinationem, & inde ad sanitatem pergat oportet. Sic dum celeriter morbus mouetur, post illas vehementes perturbationes sequi solet repentina & velox de contrario in contrarium mutatio, vt verbi gratia, secura morbi solutio. De contrario autem in contrarium fit velox mutatio cum corpus ex ægro sanum fit, & ex perturbato tranquillum.

Multi autem Medici post 14. Multi, inquit, Medici post decimumquartum ægritudinis dies non numerant, quòd is sit terminus acutorum, vt paulò antè docuimus ex Aphor. 23. Commenta. 2. Et morbi qui per duas septimanas celeriter mouentur vlterius progredi nunquam comperiuntur; nisi si qui forte motus habent inæquabiles, cuiusmodi sunt ij qui diebus quibusdam sumpta vehementia, latēter postea eam remiserunt, rursúmque postea aucti motus continuationem acceperunt. 3

Nonnulli verò etiam si numerauerint. Hippocrates passim etiam post 14. ægritudinis dies numerare solet. Nam apud eum legas quosdam circa 20, 24. 40. 60. aut etiam octogesimum iudicatos. Obseruare autem licet Hippocratem, cum Crisis vno tantum die perficitur, quod fere semper ante 14. fieri solet, hac vti dicendi formula: Morbus huic in totum vndecimo aut 14. iudicatus est. Cum verò Crisis plures dies occupat, quod fere solet post 14. mutata dicendi formula dicere: Morbus huic circa vicesimum, 24. 40. aut 60. iudicatus est, qua dicendi formula Hippocra. tacitè innuere videtur, Crisim duos trésve dies occupantem, huic aut illi diei indiscriminatim posse attribui. Si tamen ad notas illas 4. quæ hoc ipso capite ex cap. 8. lib. 1. adscriptæ sunt, respicies, facilè iudicabis ad quem potissimū diem Crisim, duos plurésve dies occupantem referre debeas. 4

Quare in ipsius Commentariis, &c. Nusquam, inquit, reperias Hippocratem scripsisse quenquam vel circa quintum vel circa nonum fuisse iudicatum, sed ἁπλῶς πεμπταῖον, ἑβδομαῖον ἢ ἐνναταῖον κέκριται, id est, simpliciter quinto, septimo, nono iudicatum, quia scilicet in morbis acutis dies ante decimumquartum de- 5

cretorij ἀθρόως, id est, subito & vniuersim, non autem κατάβραχύ, id est, paulatim seu ita lente vt Crisis duos tresve dies occupet, morbos iudicare solent. Contrà vbi morbus acutus terminum suum, id est, 14 excedit, & post eum iudicatur, solet dicere Hippocra. morbum circa vigesimum, 24. 40. 60. aut etiam octogesimum iudicatum. Nam quanto morbi decimumquartum excedunt, & inueterascunt, tanto non solum vehementia illa perturbationis quæ Crisim solet præcedere, sed & celeritas quoque mutationis solet remitti: vnde fit vt Crisis duos tresve dies occupet.

6 *Sicut enim plurimi diuturniores facti morbi.* Morbi χρονίζοντες, id est inueterascentes & diuturni facti abscessibus aut coctionibus potius quàm excretionibus iudicari cõsueuere. Quod si tamen forte fortuna fiat aliquando vt aliqui ex his excretione aut abscessu insigni iudicetur, ea certè solutio non ἀθρόως, id est, subito aut vno die, sed κατάβραχύ, id est, paulatim & duobus tribúsve diebus absoluetur.

7 *Neque enim solutionem simpliciter.* Siue Crisis est, vt nonnulli volunt, subita ad sanitatem conuersio, siue, vt alij, subita, præceps & solutionem præcedens in ægrotantis corpore perturbatio, certè in morbis inueterascentibus, vt qui non subito, sed paulatim iudicētur, nulla vtique fuerit. Si vero morbi solutio quomodocunque fiat siue subito, siue præcedente perturbatione, siue etiã sine hac, paulatim, Crisis appellatur, sic vtique morbi, inueterascentes iudicari dici queant, vt & ante cap. 9. lib. 1. dictum est. Cęterũ auctoritate primùm Dioclis, deinde etiã Hippocratis probat veteres solutionē solam seu simpliciter & absolute dictam, & quam neque excretio, neque abscessus insignis & manifestus antecesisset, Crisim etiam vocauisse.

8 *Sed tamen neque iccirco.* Licet, inquit, plurimi morbi inueterascentes & diuturnorum naturam iuduentes, sine excretione aut abscessu paulatim iudicentur, non tamen illico inferre licet omnes tales sine excretione aut abscessu, sicut neque etiam paulatim iudicari: Nam Cleonactidem, (cuius etiam historiam Gale. initio fere præcedentis cap. 4. adscripsit) apud Hippocratem Epide. 1. legas διὰ μιᾶς ἡμέρας, ἤτοι ἀθρόως, id est, vno die, seu subito

ſubito & cum excretione iudicatum eſſe. Cæterum emendandi ſunt hic duobus in locis codices Græci qui ſic habent· ὀγδοηκοστῇ γὰρ κριθῆναί τινα γράφων ὁ Ἱπποκράτης, ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἐπιδημιῶν. Legendum eſt enim: ἐν τῷ πρώτῳ, ſicut & duabus fere lineis poſt· ὁπότε τὴν κλεαντίδου κατὰ τὸ τρίτον τῶν ἐπιδημιῶν ἐκ τοῦ, τὴν τάξιν γεγραμμένου, legendū κατὰ τὸ πρῶτον τῶν ἐπιδ. ε. ἐκ τοῦ. Et hic etiam κλεαντίδου pro κλεονακτίδου ſcriptum habetur, hoc enim poſtremo modo & Gale. ante & in fine li. 2. de dyſpnœa, & Hippo. ipſe ſcripſiſſe comperitur.

De quorum alijs iam his Commentarijs dixi. Supra cap. 4. vxoris Iphicratis, Cleonactidæ, Anaxionis, Clazomenij & aliorum aliquot meminit. Intactos autem adhuc reliquit, Pythionem primum tertio Epide. ægrotum, qui die 40. ſuppuratione & ſtrangurioſo abſceſſu iudicatus eſt. Parium, primum item poſt conſtitutionem tertio lib. ægrotum, qui 120. obiit. Mulierem denique eam, Thaſiam quæ 80. 9

Reperies verò & in Epide. lib. Libro 3. Epidem. Nicodemus in Abderis per vrinas 24. iudicatus eſt. Virgo in Abderis per ſudores 27. Anaxion itidem etiam per ſudores 34. quibus exemplis apparet morbos etiam poſt decimumquartum διὰ μιᾶς ἡμέρας; ἤτοι ἀθρόως, id eſt, vno die ſeu ſubito & cum excretione etiam iudicari. 10

Nempe eiuſmodi morborum inueteraſcentium ſolutiones. Eiuſmodi, inquit, ſolutiones quæ ſubito per excretionem in morbis inueteraſcentibus fiunt, non fiunt continuato morbi ad viceſimum, 30. 40. 60. aut octogeſimum (ſi forte in horum aliquem Criſis inciderit) acumine. Nam ſuprà diximus morbi continuatum acumen vltra 14. progredi non poſſe, ſed ita fiunt, cum ſcilicet morbus non continuus eſt, ſed interrumpitur, remittitur, & vno altero aut pluribus ſolui deprehenditur, poſtea deintegro recidiuus redit; vnde ſingulæ acceſsiones acutæ ſunt. Totum verò diuturnum, pro exemplo tibi erunt Epide. 1. Epicratis vxor ordine quinta, Cleonactides ſextus. Epide. 3. Cherion, Euriana-ctis filia: Parius, Hermocrates, & aliquot alij, quorum morbi inæquabiles motus habuerunt, & quibuſdam diebus ſumpta vehementia latenter poſtea eam remiſerunt: rurſúmque poſtea 11

aucti motus continuationem acceperunt.

12 *At si vel Sophismata.* Græci códices sic scriptum habent: εἰ δ' ἤδη πιστότερα τῶν ἐναργῶς φαινομένων τὰ σοφίσματα ὑπέλαβεν, νενόμικεν, ἢ μηδὲν, &c. ὑπέλαβεν, νενόμικεν alterum è duobus idem significantibus tanquã abundans è margine in contextum adscriptum, expungendum esse putem.

Capitis sexti Summa.

REddit rationem cur Hippocrates aliis atque aliis locis de diebus decretoriis aliter scripsisse, duplicémque de iis disciplinã tradidisse comperiatur. Alium siquidem in Aphorismis & Prognostico, alium in Epidemiis docendi ordinem tenere ipsum ostendit Gale. dum hîc non solum eos dies, qui per quaterniones & septimanas surgunt, sed & intercidentes etiam quosdam adscribit. Illic verò intercidentibus omissis, eos qui per quaternarios & septenarios inuicem implicantur percurrit. Dicit autẽ Hippocratem varium vsum variámque naturam dierum decretoriorum deprehendisse, ac proinde variè etiam de iis diuersis in locis scripsisse, & alibi aliter docuisse.

CAPVT VI.

NAM [1] *cùm duplex esset dierum decretoriorum cum vtilitas, tum natura, eorum quoque duplicem disciplinam instituit* Hippocrates. *In Aphorismis quidem & Progno. eorum qui secundum quaterniones & hebdomadas inuicem connexi sunt, mentionem faciens, in primo verò* Epide. *non horum modò, sed & aliorum omnium intercidentium, quorum intercidentiæ causam procedente oratione mox aperiam. Iam quòd natura & vsu inter se differant, patefaciam.* Natura *sane quidem inter se differunt, quòd omnibus rite præstitis ad quaternionum circuitus* Crises *omnino perueniunt.* Erratis *autem quibusdam admissis, in intercidentes transferuntur: vsu verò differunt, quòd ad futuræ* Criseos *cognitionem circuitus per quaterniones sufficit.* Cæterum *ad iudicandum de iam facta* Crisi, *omnium fere etiam intercidentium vim & facul-*

tatem

tatem cognitam habere oportet: ita vt tutiorem, verbi gratia, Cri*sim esse quæ nono, quàm quæ octauo accidit, minus fidam quæ octauo quàm quæ nono contingit, arbitremur.* [2] Proinde *fidæ Criseos aut infidæ cognitio ad probam victus rationem instituendam ijs qui iam iudicati sunt, confert.* Quod *autem attinet ad temporis quo morbus iudicabitur cognitionem, id eis qui nondum iudicati sunt, conducere par est.* Procedente *itaque sermone nonnihil de hoc quoque dicetur: quanquam vniuersa hæc tractatio ad* Medendi Methodum *pertinet.* Et *nunc de dierum decretoriorum vsu nihil, nisi obiter, dicturi venimus: sed ipsorũ omnẽ vim facultatémque exponere festinamus: satis erit igitur quod ad præsens institutum attinet, verba* Hippocratis *percurrere, tum ad ea quæ sequuntur deinceps transire.* [3] *Sane in* Prognostico *sic inquit:* Febres *siue sanus ab his quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero finiuntur.* Vt *enim saluberrimæ febres quæ videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea quiescere solent, ita pessimæ quæque, & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto vel citius interficiunt.* Primus *quidem earum insultus ita finitur.* At *secundus in septimum diem producitur.* Tertius *in vndecimum.* Quartus *in decimũquartum.* Quintus *in decimumseptimũ.* Sextus *in vicesimum.* [4] Ipsi *igitur insultus (ex morbis acutissimis) per quatuor in viginti aucti, finiuntur.* Post *hos dies, puta post vicesimum eadem ratione atque additione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta peruenięt.* Hæc quidem ex Prognostico. *In* Aphorismis *verò cum prædixisset acutos morbos diebus 14. iudicari, mox infert: septenorum quartus est index.* Alterius *septimanæ octauus initium.* Contemplatorius *iterum decimusseptimus.* Hic *enim quartus est à decimoquarto.* Septimus *ab vndecimo.* Certè *in his duobus* Commenta*rijs omnes dierum decretoriorum circuitus hebdomadis & quaternionibus adscribit.* At *in primo* Epide. *omnium meminit ordine his verbis:* [5] Est *autem primus decretorius eorum dico circuituum, qui paribus diebus decernunt, quartus, sextus, decimus, decimus-*

quartus, decimusoctauus, vicesimus, vicesimusquartus, vicesimusoctauus, tricesimus, tricesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, centesimus & centesimus vicesimus. Eorũ *verò qui imparibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, deimusseptimus, vicesimusprimus, vicesimusseptimus, tricesimusprimus.*[6] *Constat igitur* Hippocr. *hac oratione decretorios omnes dies esse complexum.*[7] *Nam commentario eiusmodi tractatio accommodata est. Porrò demonstratum nobis sæpenumero est, quòd* Epidemiôn *libri ante* Prognosticôn & Aphorismorũ *libros sunt scripti, & quòd item illi* Cõmentariorum *vim habeant. Meritò igitur illic quidem omnes dies decretorios adscripsit: in his verò eos tantum qui insigni facultate dotati sunt, &, vt paulò pòst ostendemus, naturæ suæ ratione perfecti, & qui præter hoc etiam non mediocrem vsum adfuturi status &* Criseos *prænotionem adferunt. Cur igitur* Hippocrates *non vnam in omnibus libris dierum decretoriorum doctrinam fecerit, iam apertè mihi demonstratum est.*[8] *Sed nec etiam obscurum est cur alios* Medicos *in controuersiam de diebus decretorijs venire contigerit. Alij etenim quòd duplex eorum natura esset, non planè intellexerunt: alij ne ab initio obseruarunt quidem, sed rationi totum permiserunt. Nec defuerunt etiam qui eò venerunt, vt experientia vellent ipsos deprehendere. Sed hi duplici nomine falsi sunt, vel quòd nihil omnino ante experientiam cognitum determinatúmque & apud se constitutum habuerunt, vel quòd inconsultius sententiam tulerunt.*

1 EORVM *qui secũdum quaterniones.* Adscripta paulò antè cap. 4. dierum series, implicatos inuicem tibi dies per quaternarios & septenarios in centesimum vicesimum surgẽtes, ostendet. Cæterùm qui dies per quaternarios & septenarios inuicem complexos, surgunt, ab intercidentibus eò differant, quòd illi natura sua, si Medicus, æger, ministri, suum faciant officium, & ritè etiam externa comparata sint, iudicant morbos, intercidentes verò nunquam nisi erratis quibusdam admisis, vt suprà cap. II. li. I. Quin vsu etiam differunt

ferunt. Nam illi ad futuram Crisim, intercidentes ad præteritam accommodantur. Siquidem ad futuram Crisim pręcognoscendam satis est quaternarios circuitus (vt intercidentium nullam habeas rationem) agnoscere. Quippe omnibus rite factis, si quaternarios circuitus agnoueris, & quarto, verbi gratia, die signa aliqua coctionis in vrinis, alui excrementis, aut verò sputis deprehenderis, illico Crisim septimo die futuram iudicabis: sic si vndecimo, decimoquarto. Si decimoseptimo, vicesimo. Atq; ita per solos quaternarios de futura Crisi, nulla omnino intercidentium habita ratione, feres iudicium. Si verò de iam facta & pręterita Crisi iudicium ferre oportet, cum quaternariorum tum etiam intercidentium vim & facultatem perspectam & cognitam habere oportet, & intelligere securiorem eam esse quæ hoc, quàm quæ illo die intercidente contingat: vt verbi gratia, securiorē quæ nono quàm quæ octauo: quæ item quinto quàm quæ tertio. Sanè nos suprà cap. 5. lib. 1. nonum diem reposuimus in secundo ordine eorum dierum, qui vt plurimum decernunt bene, perfectè, frequenter, subitò: octauum verò in ordine secundo eorum qui raró, malè, imperfectè, & non subitò iudicant.

Proinde fidæ Criseos, aut infidæ cognitio. Adnotauimus suprà cap. 2
1. li. 1. citato loco ex lib. 1. Hippo. de ratione victus acutorū, contingere interdum vt quasi soluto integre morbo ægri cōfidant, cibentúrque inde negligentius, & sic eius quæ per circuitum repetat accessionis occasionem præbeant. Et Gale. eo loco dixit, quòd si quasi fide solutus sit, neglectui despectuíq; habitus fuerit, multo hîc grauiorem quàm antea euasurum. Proinde ad probam victus rationem præscribendam plurimū refert agnoscere fidáne, an infida Crisis præcesserit.

Sanè in Prognostico. Is locus est lib. 3. Progno. cap. 1. & sequen- 3
tibus. *In Aphorismis.* 23. & 24. Commenta. 2. *Primo Epidemiôn* In fine tertij status ante ægrorum particularium tractationem. Cur autem hos locos citet Gale. reddit ipsemet rationem.

Ipsi igitur insultus ex acutissimis morbis. Codex vterque Græ- 4
cus sic hoc loco scriptum habet· Αὗται μὲν οὖν ἤδη διὰ τεσσάρων ἐς τὴν κ'. ἐκ πολλαπλασιασμοῦ ἐκ προσθέσιος ἀφικνέονται. Legen-

dum tamen putem vt & in Prognoſtico ſcriptum habetur, hũc in modum· Αὕτη μὲν οὖν ἐκ τῶν ὀξυτάτων νοσημάτων διὰ τεσσάρων ἐς τὰς εἴκοσιν ἐκ προσθέσιος τελευτῶσιν: vnde colligere licet dictiones has, ἐκ πολλαπλασιασμοῦ, quas hoc loco Græci codices habent, ex margine aut gloſſemate in contextum irrepſiſſe: quod autem ſubdit Aſulanius, οὐ δύνανται δὲ, legendum οὐ δύνανται δὲ, &c. ſicuti & paulò poſt, vbi hic legitur, μετὰ δὲ ταύτας, ἤγουν τὰς κ'. τὰς ἐν τῷ αὐτῷ τρόπῳ, &c. legendum itidem ex Progno. eſt· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ αὐτέῳ τρόπῳ, &c. Ex quorum locorum collatione has dictiones ἤγουν τὰς κ. ex margine in contextum irrepſiſſe colligi poteſt, & ex ταῦτα, ταύτας factum eſſe, item & vltimum τὰς expungendum eſſe, quanquam poſtea cap. 9. eadem etiam lectio habeatur, quæ & ipſa ita vt dictum eſt, emendanda venit: ἔφοδος autem hoc loco idem quod periodus ſignificat.

5 *Eſt autem primus decretorius eorum circuituum.* In dierum numero variant codices Gręci. Nam & hic à Galeno & ab Hippo. in Epidemiis iis ordine & numero, quo hic à me poſiti ſunt, deſcribuntur, & in Venetiano Germanicóque codicibus his notis deſignantur· ἔστι δὲ πρώτη κρίσιμος τῶν περιόδων τῶν ἐν ἀρτίοισι κρινουσῶν τετάρτη. ς'. ι'. ιδ'. ιη'. κ'. κδ'. κη'. λ'. λδ'. μ'. ξ'. π'. ρκ'. vt in ſumma ſint quatuordecim. Germanicus tamẽ codex alium ordinem margini habet adſcriptum, hoc modo· δ. ς. η. ι. ιδ. κη. λ. μη. ξ. π. καὶ ρ. In ſumma vndecim. Vetus interpres hos numeros habet 4. 6. 8. 10. 14. 18. 20. 28. 34. 40. 60. 80. 100. 120. Summa 14. Cẽſeam equidem (vt ſcrupulum hunc eximam qui ex tam varia lectione oritur) omnes eos dies quos ab ordine decimiſeptimi ſurgere tabula ante conſtructa oſtendi, modo per pares procedant, (nam Hippocrati eo loco de iis diebus qui paribus circuitibus iudicant, ſermo eſt) in eum dierum ex Epide. catalogum adſcribi poſſe, tales autem ſunt 4. 14. 20. 24. & cæteri qui his ad portionem reſpondẽt. Neque enim cum hic poſt quadrageſimum ſexageſimum adſcribit, & poſt hunc octogeſimum, & rurſum poſt hunc centeſimum, negare vult vllum diem decretorium inter illos medium eſſe & intercedere, ſed ad eos inueſtigandos ſatis eſſe arbitratur, quod multis in locis quínam ad viceſimum vſque decretorij eſſent, indicarit, ad quorum rationem dies intra duos vicenos medios, vt qui

qui intra vicesimum & quadragesimum. Intra hunc & sexagesimum, vult suppleri, si minus adscribātur. Quoniā verò Hippocrati eo loco consilium est, non solum eos dies, qui magnam vim decernendi habent, & in quos Crisis semper si nihil peccetur, recidit adscribere, sed & intercidētes quoque eorum circuituum qui paribus diebus iudicant, iccirco vnà cum veris decretoriis intercidentes quoque dies (παρεμπιπτούσας ἡμέρας Græci dicunt) sed tamen pares recenset. Sunt autem intercidentes ad vicesimum vsque per pares procedentes sextus, octauus, decimus, decimusoctauus. In summa 4. quibus addi possunt & hi reliqui, quos antè in cap. 5. lib. 1. decernere malè, imperfectè non subito, sed rarò tamen adnotaui, cum & ij pares sint, & in eos etiam erratis quibusdam admissis Crisis intercidat. Nos pares & impares dies lib. 1. cap. 3. ex Epide. Aphor. & Progno. in ordinem digessimus. Intercidentes verò à vicesimo ad centesimū vicesimū proportione ad hos, quos hic adscripsi, seruata cōperies.

Constat igitur Hippocratem hac oratione omnes dies. Tam eos intellige, qui veri decretorij sunt, & per quaternarios & septenarios surgunt, quàm eos qui intercidunt. 6

Nam Commentario eiusmodi tractatio accommodata est. In iustis & iis quos primos scribimus Commentariis, ea fusissimè tractare solemus, quæ tractanda suscipimus, quo fit vt si quando quid postea etiam commentari voluerimus, ac inter commentandum, quædā etiā obiter repetere eorum quæ prioribus libris scripserimus, multa eorum quæ alibi fuse tractata sint, prætermittere inculpatè possimus. Cum ergo Hippocrates Epidemiôn libros ante Aphorismos & Prognostica scripserit (vt & hic & antè quoque cap. scilicet 3. lib. 1. dixit) nihil mirum videri debet, si aliquot dies in Epidemiis inter decretorios adscripserit, quorum in Aphorismis & Prognosticis nullam mentionem fecerit. Quod autem legitur ὅτι δύναμιν ὑπομνημάτων ἔχει, legendum putem ὅθεν δύναμιν, &c. 7

Sed nec etiam obscurum est. Græca litera sic habet, οὐκ ἄδηλον δ᾽ οὐδὲν, διότι τοῖς ἄλλοις ἰατροῖς, &c. Legendum cum Germanico codice, οὐκ ἄδηλον δ᾽ οὐδὲ διότι τοῖς ἄλλοις ἰατροῖς εἰς διαφωνίαν ἀφικέσθαι συνέβη περὶ τῶν κρισίμων ἡμερῶν, &c. 8

Capitis septimi Summa.

DOcuit antè falsum eum & deceptum iri, qui ad examinandos per experientiam dies Criticos accesserit prius quàm cognitum, perspectum & apud se constitutum habuerit, illos solos ægrotos in experimentum esse assumendos, in quibus nihil erratum sit. Sicuti & eum quoque delusum iri qui antequàm dies ipsos permultis annis in multis etiam ægrotis obseruarit, de iis fere sentētiam properarit. Id etiam nunc repetit, vúltque quàm plurimos ægrotos & quidem per annos plurimos obseruari, antequam quid certi de diebus decretoriis haberi aut statui possit, eò potissimum, quòd annuæ constitutiones non sibi semper sint similes. Exin inuehitur in Sophistas, quorum alij neque Crisim, neque decretorios dies admittebant. Alij Crisim quidem esse dicebant, sed dies vllos decretorios esse plane negabant.

CAPVT VII.

SED *enim quænam ante experientiam cognita determinatáque habere oporteat,* [1] *iam nobis dictum est.* [2] *Sicut & quòd in ferenda de diebus decretorijs sententia non admodum properandum sit, aut antè scilicet quàm in multis ægris annis pluribus diligēter quis ipsos obseruauerit.* [3] *Nam præter alia, annuarum etiam constitutionum permultæ quædam differentiæ existunt. Siquidem aliquando plures quàm quadringentos homines tota vna æstate septimo vel nono iudicatos animaduerti, qui omnes acutè febricitauissent. In altero verò deinceps anno alios decimoquarto, alios vicesimo, quamplurimis etiam morbum abs recidiua iudicatum. Alio verò item anno vidi permultos, quibus, cum quinto die sanguis fluxisset è naribus, septimo vel nono morbus iudicatus est. Obseruaui & aliquando* Autumno *omnes vndecimo iudicatos. Sed hic quidem* Autumnus *bonam* Crisim *attulit. Ast alius sexto iudicauit omnes, sed non bene, quo mihi magis mirari subit eos, qui nullum planè inter dies discrimen esse, sed eiusdem omnes dignitatis esse arbitrantur.* [4] *Nam non sæpe fit vt constitutiones omnes* Aestiuorum, Autumnaliúmve *morborum vnam* Criseōn *speciem habeant, quod & ipsum*

& ipsum in illis constitutionibus quæ ab Hippocra. literis mandatæ sunt, cernere licet, in quibus, nisi si quis omnino hebes est, alium interdum decretorium diem primas tenere & alio frequentius decernere comperiet.[5] Sed non tamen octauum, duodecimum, decimumsextum, aut huius ordinis quenquam alium. Videntur igitur Sophistæ in illa vtraque, quæ vniuersam Medicinam constituunt, delinquere, experientiam dico & rationem. Neque enim experientiam, vbi necessitas postulat, expectant, sed quod cuique in mentem venit, id quisque effutit, neque euidenter apparentium causas scrutantur aut deprehendunt:[6] quo fit vt eorum alius neque decretorium diem existere, neque etiam Crisim omnino esse aiat: alius Crisim quidem quandam esse dicit, non tamen dies decretorios admittit, quasi ratione potius quàm experientia & decretorios dies & Crises deprehendere oporteat, quasi improbiores sint ij & deteriore conditione, qui per experientiam vtraque se deprehendisse dicunt.[7] Nobis sane qui post Herophilum, Xenophontem, Asclepiadem nati sumus, existere fortasse videatur in illos viros vel æmulatio vel contendendi cupiditas.[8] Sed vndenam, obsecro, venit ei in mentem, qui primum accurate ipsos dies experientia collegit, vt Epidemiôn libri testantur, præuidere tales quosdam Sophistas in posterum futuros: neque enim his similes vlli temporibus Hippocratis vsquam reperiebantur. Verùm singuli pro viribus aliquid excogitare & in artis vsum conferre, non rectè inuenta suggillare deprauaréque studebant. Quinetiam & Medicos illos, qui Empirici nominantur, quasi publici sint omnium Dogmaticorum hostes, videre licet curiose obseruare quod caullentur & reprehendant, at non tamen aut decretorios dies, aut Crises tollere,[9] sed hæc ambo, sicut & aliud quippiam maximè euidens admittere. Sed hæc mihi sint satis in nugaces Sophistas.

1 NOBIS iam dictum est. Capite secundo huius Commenta. 2. Ex quo loco repetes quæ ad hunc locum facere videbuntur.

2 *Sicut & quod in ferenda de diebus decretorijs.* In Græcis exemplaribus legitur καὶ ὃ χρὴ σπεύδειν ἀποφήνασθαι περὶ κρισίμων ἡμερῶν, lege καὶ ὅτι ὃ χρή, &c.

3 *Nam præter alia annuarum etiam constitutionum, &c.* πάντα γὰρ ἄλλα, inquit, καὶ τῶν ἐπετείων καταστάσεων αἱ διαφοραὶ πάμπολλαί τινες ὑπάρχουσιν. Ἐπετείας καταστάσεις nunc dicit, quas Hippocra. Aphor. 15. Commenta. 3. καταστάσεις ἐνιαυτοῦ nominat. Est autem anni constitutio aëris nos ambientis per totum annum aut singulas eius partes affectio, modo calida humida, modo calida sicca: interim frigida humida, interim frigida sicca, interim temperata, & inde modo salubris, modo insalubris, tot enim modis alterari deprehenditur aër, & pro variis illis alterationibus variè etiam corpora nostra afficere, cùm eius vsu ne momento quidem citra vitæ dispendium carere possimus. Permultas autem annuarum cōstitutionum differentias esse hoc loco docet Galen. cum vix fiat vt duorum annorum constitutiones sibi similes reperiantur. Nam hic annus per singula 4. tempora suam constitutionem seruabit, alius non seruabit, sed tempestatum cōstitutiones inter se permutabit: & fiet, verbi gratia, Ver Aestati similis, Aestas Autumno & contra, vt Aphoris. 6. 11. 12. & 13. Commenta. 3. Alio item anno inualescet hyems ita vt totus annus pluuiosus sit & Austrinus, qualis scilicet tertio Epide. describitur. Alio verò anno inualescet Aestas, vt apud nos contigit anno 1556. quo Aestas ita inualuit vt Ver Aestatem & Autumnum comprehenderet. Atque ille quidem annus salubritatem corporibus (vt Aphor. 15. Commenta. 3.) sed frugum tamen sterilitatem & annonæ caritatem ob pluuiæ carentiam & æstus magnitudinem attulit. Inualescere verò in anno modo Aestatem, modo hyemem, modo aliam constitutionem docet Hippocra. in fine libri de natu. humana. Neque verò tantum variæ sunt annuæ constitutiones, & inter se differentes, sed & temporum particularium, imò dierū horarúmque etiam diuersę, quod quotidiana experiētia licet deprehendere. Cæterum certis temporibus & constitutionem suam seruantibus (vt Apho. 8. Commenta-

menta.3.)certi,tempeſtiui ac iudicatu faciles morbi fiunt.Incertis autem & alienis incertæ quoque iudicationes fiunt,& ad iudicandum difficiles,vnde colligere licet Aeſtatem eam,qua Galen.ſe pluſquam quadringētos homines, qui omnes acutè febricitauiſſent, ſeptimo aut nono diebus vidiſſe iudicatos memorat, conſtitutionem ſuam ſeruauiſſe. Illam aliam quæ 14.20.& nonnullos poſt recediuam iudicauit à cōſtitutione ſua aliquantum deſciuiſſe,quòd in illa citius,in hac tardius morbus ſit iudicatus. Idem & de Autumno licet colligere,quem Galen.hic & μετόπωρον,& cum Hippocra.etiam Aphor.4.9.10.Commenta. 3.φθινόπωρον, appellat,alij ὀπώραν.Iulius Pollux lib.1.cap.7.ὀπώραν proprie Autumnum appellari docet. Phauorinus tamen ὀπώραν,θέρος καὶ μετόπωρον, id eſt, Aeſtatē & Autumnum ſignificare docet, & pro Aeſtatis parte ſumi auctor etiam eſt Galen. Commen.3.in Apho.14.quo loco interpretes ὀπώραν fructuum ſeu pomorum generationem, Philander in Vitruuium maturationem conuertit. Pro Autumno videtur hanc dictionem vſurpauiſſe Varro qui lib.1.de re ruſtica cap.59.oporothecas vocat locos vbi fructus Autumnales aſſeruantur. Sanè Martialis Epigrammaton lib.9.ὀπώραν etiam pro Autumno vſurpauit, dum alludēs ad Earinum Domitiani, quatuor verſibus quatuor anni tempora complectitur his verbis,

Si daret Autumnus mihi nomen, ὀπωρινὸς eſſem.
Horrida ſi Brumæ ſydera, χειμερινός.
Dictus ab æſtiuo θερινὸς mihi menſe vocarer.
Tempora cui nomen Verna dedere, quis eſt?

Aſt alius Autumnus ſexto iudicauit omnes, ſed non bene. Nempe ſextum anteà,malum decretorium eſſe diximus,capitibus lib.1. quarto & quinto.

Quo mihi magis mirari ſubit. His haud diſsimilia ſcribit Commen. in Aphor.36.quinto.

Nam non ſæpe fit vt Conſtitutiones. Græci codices abſque nega- 4
tione ſic habent, ὅλαι γὰρ καταστάσεις πολλάκις ἢ θερινῶν, ἢ μετοπωρινῶν νοσημάτων ἓν εἶδος ἔχουσι κρίσεων, ſed nullo plane ſenſu: apparet autem negationem addendam eſſe ex veteri interprete qui ſic habet. Non enim inuenimus omnium ægritudinum quæ ex aëris mutatione acciderūt, in Aeſtate aut in Autūno multotiens fieri Criſim vno modo, &c. Sic ergo legendum in Græ-

Nobis

cis codicibus eſt, οὐκ ὅλαι γὰρ καταστάσεις, &c.

5 *Sed non tamen octauum.* 12.16. Hos dies ſuprà c.5.lib.1.inter eos qui male,imperfectè,non ſubito & raròdecernunt,repoſuimus.

6 *Quo fit vt eorum alius neque decretorium diem exiſtere.* διὰ τοῦ τοίνυν ὁ μὲν τις αὐτῶν οὔτε κρίσιμον ἡμέραν, οὐδ᾽ ὅλως κρίσιν ὑπάρχει φησίν, pro ὑπάρχει legendum ὑπάρχειν modo infinitiuo.

Quo fit vt eorum alius. Sophiſtarum alij rationem admittunt, eámque,quod Dogmatici faciunt,experientiæ præponunt. Alij contrà,experientiam,quod Empirici faciunt, recipiunt, negant rationem. Alij horum neutrum admittunt, vt Aſclepiades,de quo antè in fine cap.5.lib.1.diximus. Ac primi quidem Criſim eſſe non negāt,quod ratio quam ſolam recipiunt,dictitet, Morbum vt pote hoſtem naturæ infeſtiſs.ſine magno cōflictu è corpore propelli non poſſe, nec mutationem de contrario in contrarium ſubito ſine perturbatione (id autem Criſim eſſe ſæpè antè diximus)fieri poſſe. Iidem decretorios dies non admittūt, quod hi ſola experientia, quam non recipiunt, eſſe deprehendantur. Secundi contra ac primi dies quidem admittunt, quod experientiam eos comprobare dicant. Criſim tamen eſſe negāt, quanquam ratio, quam illi negant,eam eſſe confirmet. Nec verò deſunt etiam qui neque Criſim,neque dies decretorios admittunt, ac contra iſtos quidem diſputandum ſibi eſſe non putat Galen.quòd principia, experientiam dico & rationem, quibus omnis medicina nititur, negent. At eorum opinionem qui ſola ratione nixi, Criſim quidem admittunt, dies verò decretorios vllos eſſe negant,ſicuti & item eorum qui experientiam neglecta ratione recipiunt,ironia infirmat & eludit, dum ſic infit, quaſi verò ratione potius quàm experientia, & dies decretorios eſſe & Criſes deprehendere oporteat!quaſi innuat, vtroque ſimul inſtrumento, ratione inquam & experientia, decretorios dies eſſe non altero tantùm horum deprehendendos & examinandos, nec ab his potius quàm illis ſtandum eſſe: cùm nō minus errent hi quàm illi. Rationales dico quàm Empirici. Vnde inferre videtur, ab illis potius ſtandum eſſe qui & Criſim & dies Criticos experientia ſeſe deprehendiſſe dicunt, Hippocratem tacite & ſeſe ipſum etiam innuens.

Nobis

Nobis sane qui post Herophilum, Xenophontem, &c. Tacitæ obiectioni occurrit hoc sensu: Dicat fortasse aliquis nos vel inuidia vel contendendi studio motos, hæc in Herophilum rationalem, Xenophontē Empiricum, Ascleapidem neque rationem neque experientiam recipiētem, superiorum omnes temporum Sophistas, debacchari & euomere. Verùm nos profectò idipsum eo animo facimus quo Hippocrates, qui primus dierum decretoriorum vim & facultatem experientia collegit, fecisse comperitur. Ille enim promouēdæ, quod & nos facimus, potius & augendæ artis quàm eius imminuendæ, tardandæ aut etiam deprauandæ, pessundandæve studio & Crisim & dies decretorios experientia se deprehendisse in libris Epidem. testatus est, satis præuidens tales imposterum futuros Sophistas, qui vtraque illa negarent existere. Neque enim in sui temporis Sophistarum inuidiam hæc potuit dixisse Hippocrates, vt cuius temporibus nulli adhuc reperirentur, qui quod reprehenderent & cauillarentur, obseruarent: quin omnes illius temporis homines artem iuuare, quantum in se erat, studebant. Cæterum Herophilus, cuius hîc meminit Galen. Calchedonius fuit, qui in humidis vitium omne ponebat, & cum Erasistrato (vt auctor est Cornel. Celsus lib. 1.) nocentes homines à regibus è carcere acceptos viuos incidebat. Huius meminit etiam Gale. cum alibi, tum potissi. lib. 1. simplicium, cap. 29. & Progn. lib. 1. 7

Sed vndenam obsecro venit ei in mentem. Græci codices sic scriptū habēt: τοῦ πρώτως δ' ἀκριβῶς αὐτὰς ἐξευρόντα διὰ τῆς πείρας ὡς τὰ τῶν Ἐπιδημιῶν ἐνδείκνυται γράμματα, πόθεν ἂν ἐπῆλθε τὸ προγνῶναι θεάσασθαι τινὰς ἐξ ἑτέρου τοιούτους σοφιστάς; Emendandum tamen putem & legendum, πόθεν ἂν ἐπῆλθε τὸ προγνῶναι ἔσεσθαι ἤδη γενήσεσθαι τινὰς ἐκ ὑστέρου τοιούτους σοφιστάς, &c. 8

Sed hæc ambo sicut & aliud quippiam maxime euidens. Empirici qui se sic ab experientia nominant, euidentes quidem causas vt necessarias amplectuntur, obscurarum verò causarum & naturalium actionum quæstionem ideo superuacuam esse contendunt, quoniam incomprehensibilis natura sit. Hæc Cornelius Celsus libro primo. 9

Capitis octaui Summa.

CAput hoc octauum anacephaleosis est & breuis repetitio eorum quæ passim antea de dierum decretoriorum tum facultate tum dignitate dicta sunt.

CAPVT VIII.

T enim redeo iterum eò vnde sum digressus, & inceptam orationem persequor, comprehensis tamen in summa[1] *prius omnibus quæ prædicta sunt. Decretorius omnium fortissimus est septimus. Eum præindicat dies quartus, duo hæc habens, quod scilicet decretorius minor sit, & item septimi index. Deinceps sunt vndecimus & decimusquartus, eandem proportionem & naturam inter se seruantes, quam cum septimo quartus. Tum item & hoc consequenter dictum est, frequenter quidem decimumseptimum ad vicesimum: rarò autem decimumoctauum ad eum ipsum vicesimum eandem proportionē seruare, quam cum septimo, quartus, & cū vndecimo, decimusquartus.*[2] *Hi ergo dies vt Hippocrates dicebat, per quatuor aucti in vicesimum consurgunt. Coincidūt his nonus, quintus & tertius. Et plurimos quidem nonus iudicat. Secundas vires obtinet quintus, post hunc tertius, tertias. De sexto verò iam dictum est antea, quòd malus sit decretorius. Sane decimustertius omnium decretoriorum est imbecillimus, sed omnium qui non decernūt fortissimus, tanquam in medio quodam virtutis vtrorunque collocatus. Vehementissimæ sunt itaque Crises, sicuti & ante dixi, ad decimumquartum vsque diem. His minus vehementes sunt, quæ ad vicesimum perueniunt. Inde quæ ad quadragesimum vsque producuntur, prædictis etiam magis vehementiam remittunt. Ab illo die omnino languet, remittiturque solutio.*

QVAE

Q*VAE prius dicta sunt.* Capitibus scilicet 4.& 5.lib.1. 1
de intercidētibus verò vt nono,quinto,tertio,dictum est etiam cap.2.lib.2.de sexto quòd malus sit decretorius dictum est suprà cap.2.& 3. lib.1. de decimotertio cap.quinto lib.1. Quod autem vehementissimæ Crises sint ad diem vsque 14. ostensum quoque suprà est initio cap.5. huius secundi Commentarij.

Hi ergo dies vt Hippocrates dicebat. Sic Græca litera habet· 2
αὗται μὲν οὖν, ὡς Ἱπποκράτης ἔλεγε διὰ τεσσάρων εἰς τὴν κ. ἐκ προσθέσεως ἀφικνοῦνται. Vnde apparet dictiones illas ἐκ πολλαπλασιασμοῦ esse expungendas ex eo loco quem suprà cap. 6. huius 2.indicauimus.Paulus Aegineta hæc ad verbum cap.6.lib.2.

Capitis noni Summa.

DOcet dierum decretoriorum ordinem à decimoquarto perpetua & continuata numerandi serie ad centesimum vicesimum seruari: quem terminum qui morbi excedunt, iam non dierum,sed mensium aut annorum numero paulatim & sine Crisi soluuntur. Porrò autē triplices periodos facit· Minores, quæ quaternionibus circunscribuntur. Maiores seu mediocres,quæ septimanis. Maximas & perfectissimas quæ vicesimo quoque numero circunscribuntur. Vt autem clarius quæ hic dicuntur intelligas, recurras oportet ad eam tabellam qua paulò antè capite 4. dies tibi decretorios per quaternarios ita digessi,vt facile videas primos singularum hebdomadarum quaternarios,Minores periodos appellari.Septimanam quamlibet seu secūdos quaternarios,Maiorem periodum. Maximas autem & perfectissimas periodos appellari dies à vicesimo in sese aucto & multiplicato surgentes,quales sunt 20. 40.60.80.100. & 120. vt scilicet maxima quæque periodus tres septimanas complectatur.

CAPVT IX.

CAETERVM *dierum decernentium proportio & analogia perpetuò eadem seruatur:* [1] *vt enim decimusquartus & secundæ septimanæ finis est, & tertiæ principium, ita & tricesimusquartus, quintæ terminus est, & simul sextæ initium, vt tres septimanæ viginti sem per diebus circunscribantur. Ideòque sexagesimus, vti prius dixi-*

mus, non autem ſexageſimustertius erit decretorius, ac pari ratione octogeſimus, centeſimus & centeſimusviceſimus. Sed enim vt progreſſu temporis Criſeon vehementia paulatim remittitur & langueſcit,[2] ita & imbecilles dies decretorios obſcurari planè contingit. Solos illos verò ſemper perſiſtere & vim ſuam ſeruare, qui perfectum decretoriorum dierum circuitum abſoluunt: videtur autem, quantum experientia diſcere licet, primus perfectus circuitus is eſſe, qui diebus viginti abſoluitur.[3] Si enim per diſiunctionem ſemper ſeptenarius numerus procederet, vt in duobus primis ſeptenarijs cernere licet, eſſet hac quoque ratione ipſa ſeptimana perfectus primus circuitus. At quoniam ſecunda à prima ſeiuncta eſt, tertia autem ſecundæ copulata, liquet eam rationem quæ ab initio ſeruabatur non amplius poſt decimumquartum ſeruari. Attamen poſt viceſimum, idem circuituum ordo perpetuò ſeruatur,[4] triceſimoquarto proportione reſpondente decimoquarto ex duabus ſeptimanis diſiunctis conflato, quadrageſimo item proportione reſpondente viceſimo, copulatam tertiam ſeptimanam explente. Hoc itaque ipſum nos docens Hippocrates, vbi in Prognoſtico de viceſimo die verba fecit, ſubiungit: Poſt hos eadem ratione atque additione primus circuitus ad quatuor & triginta perueniet. Primum enim dixit poſt viceſimum, triceſimumquartum.[5] Primum, inquam, vt circuitum, non vt diem decretorium. Nam & viceſimusquartus & viceſimusſeptimus poſt viceſimum ſunt decretorij.[6] Sed enim poſtquam ipſe etiam de minoribus circuitibus (hi ſane quaterniones ſunt) abunde ſatis docuit, ac de ſeptimanis etiam quantum ſatis eſt, tractauit, reliquos ſtatim ordine duos circuitus voluit ſubiungere,[7] nempe eum qui ex duabus ſeptimanis conflatus eſt, & eum qui ex tribus. Verùm eum qui ex duabus ſeptimanis conflatus eſt, velut ſemiperfectum quendam circuitum: eum vero qui ex tribus ſummè perfectum eſſe docuit: nam profectò & quadrageſimum & ſexageſimum & octogeſimum, centeſimum & centeſimumviceſimum ex viceſimo ſæpius aucto fieri contingit. Perfecti igitur circuitus hoc ipſum eſt,

& non

& non aliud indicium, quod si scilicet componatur semper & in sese ducatur, haud alio amplius egeat circuitu. Atqui ne vni quidem eorum qui vicesimum præcedunt hoc accidit.[8] *Nam si septimus seipsum semper augeret, multiplicarét ve, næ is in vicesimumprimum, vicesimumoctauum, tricesimumquintum & quadragesimumsecundum excideret. Decimusquartus pari modo & decimumoctauum procrearet & quadrasimumsecundum.*[9] *Et si quaternarius etiam ipse in se ipsum duceretur, octauum, duodecimum, & decimumsextũ validos decretorios efficeret. Quapropter ipse quartus nec periodus quidem plane est, sed vt periodi dimidium. Nam septimana secta bifariam, quartus sectionem accipiens primi quaternionis terminus est, & secundi initium.*[10] *At verò fortasse putet quispiam septimanam ipsam perfectum esse circuitum, cum ne huius quidem septimum diem secundæ septimanæ initium esse contingat.*[11] *Sic enim ad decimumtertium non ad decimũquartum terminus eius perueniret. Verum enim iterum cum decimusquartus terminus sit simul secundæ septimanæ & idem etiam initium tertiæ, ne sic quidem amplius perfectus circuitus septimana fuerit. Bis enim se ipsam multiplicauit, tertiò non potuit. Atqui si propter duas priores hebdomadas ex disiunctione factas integrum quendam circuitum septimanam existimare conuenit, propter tertiam verò coniunctam non item amplius integrum, omnino sanè vel in ancipitem ambiguitatem orationem incidere necesse est, vel septimana primus quidam ordine & simplex circuitus existimanda est. Sed qui ex diebus viginti coalescit & conflatur circuitus, secundus, compositus & adhæc etiam perfectus est existimandus.*

T enim decimusquartus. Quę hic dicuntur facilius intelligentur tabula ante cap. 4. constructa, inspecta: quas autem maximas periodos vocet, docui ante in huius capitis argumento. 1

Ita & imbecillos dies decretorios. Græca sic habent, ὥτω καὶ 2

τὰς ἀσθενεῖς κρισίμους ἀμαυροῦσθαι τελέως συμπίπτει. ἀσθενεῖς κρισίμους, id eſt imbecillos dies decretorios vocat,non ſolum primos quaternarios minores periodos terminantes, ſed & vltimos etiam quaternarios ſeptimanas claudentes, id eſt, ſeptenarios,necnon etiam & eos quos intercidẽtes nominauit. Dicit autem morbos inueteraſcentes & in longius procedentes, neque quaternariis primis,neque ſeptenariis,qui quaternarij etiam vltimi dicũtur, neque item intercidentibus diebus iudicari,ſed ſolis maximis & perfectiſsimis circuitibus,qui ſoli in productis morbis vim ſuã ſeruant,cum in aliis modo dictis eadem vis obſcuretur & amittatur, quod etiam docet Gale.lib.3.Progno.cap.6.vbi poſt alia ſic ſcribit, Poſt viceſimum verò abolẽtur quaternarij,fiúntque per ſeptenarios iudicationes. Deinde etiam hi procedente tempore abolentur, ita vt per vicenos dies morborum ſolutiones fiant,poſt tandem ad menſium numerum deueniant. Quin libro etiam de Criſibus primo,cap.18.poſtquam Pleuriticum ex hypotheſi finxit decimoſeptimo expuiſſe pauca, ſed cocta tamen,dicit,fieri poſſe vt huic viceſimo Criſis adueniat ſed minime tamen perfecta, eò quòd, inquit, non eandem vim habent, neque inter indices primi cum poſterioribus, neque primi decretorij cum vltimis.At valentiores quidem primi ſunt, ſed in longum protracta ægritudine imbecilliores redduntur.

3 *Si enim per diſiunctionem ſemper ſepenarius.* Εἰ μὲν γὰρ ἀεὶ κατὰ διάζευξιν ὁ τῶν ζ. ἀριθμὸς προεχώρει, &c. Hoc dicit,ſi de ſeptimo in ſeptimum per diſiunctionem numerus procederet,vt verbi gratia,ſi ſeptimus eſſet, vt re-vera eſt, vltimus dies primæ ſeptimanæ,decimusquartus, vltimus ſecundæ, viceſimusprimus, vltimus tertiæ:& in ſumma, ſi ſeptimus in ſe auctus ſeptimanas terminaret, eſſet hac ratione prima ſeptimana primus perfectus circuitus. Secunda,ſecũdus,& tertia,tertius perfectus circuitus, & ſic deinceps.At quoniam prima ſeptimana à ſecunda diſiuncta eſt,tertia autem ſecundæ copulata(nam decimusquartus & ſecundæ finis eſt & idem etiam tertiæ ſeptimanæ initium) hac ratione neque primus ſeptenarius neque ſecundus, aut tertius perfectus circuitus eſſe poſsit.Nam perfectum circuitum paulò pòſt definit eſſe eum, qui compoſitus, & in ſeſe ductus, alio non amplius egeat circuitu.Secundum quam definitionem prima ſeptimana,licet integra ſit,nec vllo modo cum ſecunda copulata

pulata, perfectus circuitus esse nō possit, quòd ea simplex circuitus sit & non cōpositus. Rursum quoniā secunda septimana integra non est sed cum tertia copulata (vnde satis liquet eam rationem quæ in prima septimana seruabatur non amplius post 14. seruari) fit vt ne ipsa quidem perfectus circuitus esse possit. Etsi enim ea ex bis septem composita est, eget tamen ipsa alio circuitu. Est enim decimusquartus non solum finis secundæ, sed &, vt sæpe dictum est, initium tertiæ septimanæ. Quatenus igitur secundus septenarius alio eget circuitu & cum quinto quaternario, qui idem primus est tertiæ septimanæ copulatur, eatenus secundus septenarius perfectus circuitus esse non possit.

Tricesimoquarto proportione respondente decimoquarto ex duabus septimanis disiunctis conflato. Græcè legitur, τὴν μὲν λδ'. ἀνάλογον τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ γενομένης, ἐκ δυοῖν ἑβδομάδων διεζευγμένων, legendum tamen & ita meo quidem iudicio, interstinguendum est, τὴν μὲν λδ'. ἀνάλογον τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ, γενομένην ἐκ δυοῖν ἑβδο. διεζ. &c. Cæterùm 34. decimoquarto ideò respondere dicitur, quòd vt hic vltimus dies secundæ septimanæ est & idem initium tertiæ, ita tricesimusquartus finis est quintæ, & idem etiam initium sextæ septimanæ, quod autem post vicesimum diem idē circuituū ordo perpetuò seruetur, facile inspecta tabella dierum à 14. surgentium deprehendes. Decimusquartus item ex duabus septimanis disiunctis conflatur, quia prima septimana cum secūda non copulatur. Vicesimus item cum quadragesimo rationē quandam habet & analogiam. Nam vt ille tertiam septimanam cum secunda connexam, ita hic sextam cum quinta etiam copulatam terminat. 4

Primum inquam, vt circuitum, non vt diem decretorium. Tricesimusquartus primus est post vicesimum circuitus, non quidem simpliciter, sed circuitus maior, seu medius, vt qui septimanam quintam terminet & claudat. Nam si simpliciter dicas 34. primum esse post vicesimum circuitum, falsum astruas: cum inter hos duos numeros intercedant 24. 27. & 30. qui & ipsi decretorij sunt circuitus. Sed 24. & 30. quaternarij sunt, seu minores circuitus. 27. & 34. septimani seu medij. Et hoc est quod Galenus hic scribit de Hippocrate loquens, πρώτην γὰρ εἶπε μετὰ τὴν κ'. ἡμέραν εἶναι τὴν λδ'. ὡς περίοδον οὐχ ὡς ἡμέραν κρίσιμον, ἐπεὶ καὶ δ'. 5

καὶ ὁ κα. μετὰ τὴν κ. δεῖ κρίσιμος, quo tamen loco emendandi ſunt codices tum Græci tum Latini. Primum in Græco legendum ſic eſt, ἐπεὶ καὶ κδ. καὶ κζ. καὶ λ. μετὰ τὴν κ. δεῖ κρίσιμος, vt ſit· Nam & 24.& 27.& 30.poſt viceſimũ eſt decretorius. Guinterius 34. & 37. falsò adſcripſit. Vetus interpres numero vno contentus fuit,nec ſenſum videtur aſſecutus,cum ſic dixit· Et ſi non eſſet illud, eſſet dies 34.exiſtens dies primus ex diebus Criſis poſt viceſimum.

6 *Sed poſtquam ipſe de minoribus circnitibus.* Græca litera ſic habet. Ἀλλ' ἐπειδὴ περί τε τῶν μικροτέρων περιόδων, αἳ δὴ τετράδες εἰσὶν, αὐτάρκως ἐδίδαξεν, καὶ περὶ τῶν ἑβδομάδων αὐτῶν ἱκανῶς διεξῆλθεν, εὐθὺς ἐβουλήθη ἑξῆς τὰς ὑπολοίπους δύο περιόδους ἐπιδιδάξαι, τήν τε ἐκ τῶν δύο ἑβδομάδων συγκειμένην, καὶ τὴν ἐκ τῶν τριῶν, &c. Ex hoc loco intelligere licet Galenum tres dierum in ordines digeſtorum circuitus facere. Vnum minorem & imperfectum, ex quaternionibus. Maiorem & ſemiperfectum ex ſeptimanis. Maximum & perfectiſsimum ex viceſimo in ſe aucto & multiplicato.

7 *Nempe eum qui ex duabus ſeptimanis conflatus eſt.* Decimusquartus ex duabus ſeptimanis, prima ſcilicet & ſecunda conflatus, ſemiperfectus, & ſi Græcè vis, ἡμιτελὴς, eſt circuitus. Viceſimus ex tribus ſeptimanis conflatus, ἀκριβῶς τελέα περίοδος, id eſt, ſummè perfectus eſt circuitus, ſicut & quadrageſimus, ſexageſimus, octogeſimus, centeſimus, & centeſimus viceſimus, qui omnes ex viceſimo bis,ter,quarter & ſæpius aucto, iteratóque fiũt. Hi ergo ſumme perfecti circuitus ſint, & quod horum ſinguli tres ſeptimanas expleant,eóque compoſiti ſint, & item quòd non amplius egeant alio circuitu.

8 *Nam ſi ſeptimus ſeipſum ſemper augeret.* Si ſeptimus, inquit, in ſe duceretur,næ is decimumquartum, viceſimumprimum, viceſimumoctauum, & cæteros eius ordinis pareret. Nam bis ſeptem in quatuordecim,ter ſeptem in vigintiunũ,quater ſeptem in 28.quinquies ſeptem in 35.conſurgunt,& pari ratione in infinitum.Sic pari ratione 14. procrearet 18. 42.& reliquos circuitus medios vt 21.25.28.32. vt euidenter cernere licet in ordine dierum à 18.ſurgentium.

Et ſi

Et si quaternarius etiam ipse in se duceretur. Quaternarius in se 9
ductus & bis,ter,quater auctus prædictos numeros parit, octauum dico 12.& 16.Nam bis quatuor,octo,ter 4.duodecim,quater 4.sedecim pariunt,vnde emendandi veniunt codices Græci, qui sic habent· Ἀλλὰ καὶ ἡ τετρὰς καὶ ἤδε ἐν τὴν σύνθεσιν αὐτῆς πρὸς ἑαυτῆς ἐποιεῖτο, τὴν ὀγδόην ἂν ἀπεργάσασθαι ἐκ τῆς ιβ. καὶ τὴν ιε. ἰσχυρὰς κρισίμους. Nam & ἀπεργάζεται legendum est, & pro ιε. reponendum ις.

At vero fortasse putet quispiam. τάχα δ' ἂν ἡ ἑβδόμας αὐτὴ δόξειεν, νομισθείη ἤδη τελεία περίοδος ὑπάρχειν, δόξειεν, νομισθείη. Altera 10
ex his dictionibus idem significantibus abundare videtur, & ex margine in contextum irrepsisse, vt sic legendum videatur, τάχα δ' ἂν ἡ ἑβδομὰς αὕτη δόξειεν τινι, &c. Dicit autem existimaturum esse fortasse aliquem & sibi persuasurum septimanas primam & secūdam perfectos esse circuitus:quia scilicet vtranque septenario claudi & terminari comperiat. Prima enim septimo. Secūda decimoquarto(qui ex bis septem fit)terminatur. Verum enim secundam septimanam perfectum circuitum esse non posse ex eo ostendit,quòd ea cum tertia copulata sit,ita vt dimidiatus dies 14.ad secundam septimanam dimidiata pars eiusdem altera ad tertiā pertineat. Est enim 14.secundæ septimanæ finis,& idem etiā initium tertiæ.quò fit vt secundū hanc rationē, septenarius bis tātum,sed nō tertiò sese multiplicare potuerit,siue vt Grecè loquitur, δὶς ἑαυτῆς πολυπλασιάζειν, τὸ τρίτον δ' οὐκ ἠδυνήθη. Nam etsi bis septem quatuordecim pariūt, qui & secundam septimanam claudunt,tamen quia iidem quatuordecim tertiam etiam itidem septimanam incohant, vltra progredi non possis, nec simili analogia dicere, tertium septenarium tertiam septimanam claudere,cùm ter septem in vicesimumprimum consurgant. Tertiam verò septimanam non vicesimoprimo sed vicesimo claudi terminaríque ex Hippocratis & Galeni doctrina iam ante ostendimus:hac igitur ratione fit, vt secunda septimana perfectus circuitus esse minime possit.Iam verò quod ad primam attinet,possit ea cuipiam τελεία περίοδος, id est, perfectus ideo videri circuitus,quòd à secunda disiuncta sit, & septenario numero integro, nec diuiso terminata. Imò & quòd nullo alio amplius egeat circuitu. Cùm ergo secunda septimana propter causas prædictas perfectus circuitus nullo modo dici posit,pri-

ma vero vtique poſsit: fit vt merito quis hîc hærere poſsit, ac dubitare, primámne perfectum circuitum exiſtimare, an verò minime vt nec ſecundam, debeat. Sed vt omnis ſcrupulus & ambigua dubitatio tollatur, dicit primam ſeptimanam primum & ſimplicem circuitum dici poſſe, at ſecundum, compoſitum & perfectũ (vt & tertia quę viceſimo clauditur) dici minime poſſe.

Sic enim ad decimumtertium, non ad 14. Si ſic eſſet, inquit, quòd prima ſeptimana cum ſecunda copulata eſſet, ita vt ſeptimus & vltimus dies primæ ſeptimanæ, idem eſſet & initium ſecundæ haud aliter ac ſecundæ finis, idem etiam eſt initium tertiæ, ſane ſecundæ ſeptimanæ terminus in decimumtertium, non autem in 14. recideret. Sed id ita eſſe diſpoſitis hoc modo numeris facile intelliges.

1	2	3	4	Prima ſeptimana.
4	5	6	7.	
7.	8	9	10	Secunda ſeptimana.
10	11	12	13.	

Cæterùm codex vterque Græcus ſub capitis finem malè ſic ſcriptum habet, τὴν δ' ἐκ τῶν κη'. ἡμερῶν συγκειμένην, δευτέραν θ' ἅμα καὶ σύνθετον καὶ τελέαν, legendum eſt enim, τὴν δ' ἐκ τῶν κ'. eo quo conuertimus ſenſu.

Capitis decimi Summa.

Diſtributis diebus in periodos, iam conſiderationem ineundam cenſet, quíſnam dierum de morbis acutis decernat. Quoniam autem Sophiſtæ, ex eo Hippocratis Aphoriſmo quo docet acutos diebus 14. iudicari, magnam contendendi & diſputandi futiliter anſam arripuerant, aliis eorum tales iam morbos diuturnos appellantibus, & negantibus acutos in eum terminum poſſe prorogari, aliis contrà aientibus. Imò & in 17. & in 20. acutorum iudicationem prorogantibus, eos ipſos, Sophiſtas dico, omittendos eſſe monet Galen. docétque ſine illorum nugis futilibus & inanibus altercationibus, imò ſine vlla nominis acuti aut diuturni huic illi morbo impoſitione Criſes futuras pręſentiri poſſe, præteritas examinari, & denique conueniente morbo victus ratione imperata magnum ægro præſidium adferri poſſe. Porrò verò eoſdem etiam Sophiſtas ridet & repræhendit, quòd in acutorum diuturnorúmque diſtinctione plus ſatis immorãtes, tẽpus cum ſuum,

tum adulescentulorum conterant, quasi duæ tantum sint ac non plures morborum differentiæ.

CAPVT X.

FFINIS *sanè quodammodo & hæc tractatio est huic considerationi, quisnam scilicet horum dierum de morbis acutis decernat.*[1] Cùm enim Hippocrates *in* Aphorismis *acutos morbos diebus* 14. *iudicari dixisset, magnam inde nugandi & contendendi occasionem Sophistæ arripuerunt.*[2] *Cum tamen sine illis omnibus facile sit &* Crises *futuras præsentire, & iam factas præteritásque examinare.* Nam *si dic, verbi gratia, vicesimo morbum iudicatum iri præsentias, ac victus rationem ei morbo conuenientem instituas, magnum vtique ægro præsidium attuleris.* Morbum vero *ipsum acutum aut diuturnum vocare tibi erit integrum, cum ex ea appellatione nulla vel commoditas vel offensio ad ipsum ægrum queat dimanare. Sed enim huic morbo liceat acuto vocari. Si omnia quæ ad ægrotantis victus rationem pertinent, ritè fuerint administrata, quid inde boni ve mali ve? iam contrà diuturnum, si placet, appella, vt ex hac quoque appellatione nihil quicquam vel iuuari ægrum vel offendi intelligas.*[3] *Quemadmodum igitur cum in multis alijs de nominibus contendentes* Sophistæ *addiscentium tempus conterunt, ita & in acutorum diuturnorúmque distinctione.*[4] Nam *si verum fateri licet, non duæ tantum morborum differentiæ sunt, sed multo plures existimandæ.*[5] Siquidem *quartana alia febris in tantum annorum numerum excessit, in quot alia diebus iudicata est.* Itē *alius quispiam morbus in multos mēses protractus est.*[6] Ipsa *igitur prima morborum differentia triplex est.* Nam *alij quidem diebus, alij mensibus, alij annis integris iudicantur.* Iam *verò particulatim iterum quod ad eos morbos attinet, qui in menses protrahuntur, & excidunt, nihil simile est hunc morbum duorum mensium spatio, alium septem, terminari. Simili sanè ratione inter morbos qui vel dierum vel annorum numero*

ſoluuntur, permagna diſcriminis latitudo intercedit. Nam *quid hic eſt ſimile, tertio aut viceſimo eſſe iudicatum? quid, inquam, viceſimo aut quadrageſimo? Sane ſi naturalem ipſorum morborum differentiam deprehendere volueris, quot profectò dierum decretoriorum circuitus ſunt, tot quoque morbos ſtatuere & tibi erit neceſſe.* Itaque *ſi alterius naturæ eſſe fingas (vt alterius re-vera eſt) eum morbum qui non poſsit primum quaternionem excedere, alterius eum qui ſeptimum non excedat, pari profectò ratione & vndecimi & decimiquarti, decimiſeptimi, & viceſimi omniúmque deinceps decretoriorum ſuum cuiuſque diei morbum exiſtimare par eſt.*

1 *VM enim Hippocrates in Aphoriſmis.* Is Aphoriſmus eſt 23. Commenta. 2. Ex eo autem loco Sophiſtæ altercandi inter ſe & diſceptandi occaſionem acceperunt, quod quanquam Hippocra. eo loco dicat, acutos diebus 14. iudicari, proximo tamen Aphoriſmo quaſi ſui oblitus dicit Spectandum rurſum eſſe 17. tacite innuẽs eum indicare quid viceſimo (cuius ille eſt index) futurum ſit, tacitè item innuens acutos in viceſimum poſſe recidere, quod etiam notat Galen. in caput 10. libro tertio Progno. vt in aſsignando acutorum limite ſibi non conſtare videatur Hippo. Sed de hoc pluribus proximis capitibus 10. & 11. dicemus.

2 *Cùm tamen ſine illis omnibus facile ſit.* Galen. lib. 3. Progn. cap. 6. diſputationes eas quæ parum ad artis opera, conferant ſpeculationes logicas vocat, qualis hæc fuerit quam de morbi appellatione mouent Sophiſtę, dum alius peruicaciter contendit hũc, verbi gratia morbũ qui 14. iudicetur acutũ, alius diuturnũ eſſe nominandũ. Vult ergo Gale. nos, re intellecta, in verborum vſu faciles eſſe, ac potius nos in id ſtudium incumbere, vt de morbi appellatione parum ſoliciti, diem quo morbus iudicari debeat, cognoſcere ſatagamus, vt hoc cognito pręuiſóque, & victus rationem idoneã præſcribamus, & hac via ſaluti ægrotantis conſulamus. Nam ſi quis præſentiat aut ſeptimo (verbi gratia) die aut viceſimo hunc illum morbum ſolu tum iri, etiam ſi is definire non poſsit acutúſne ſimpliciter, an ex decidentia, an verò

longus

longus sit, nihilo tamen hic rudior artis fuerit, quæ vtilia remedia præscribit, & ratione victus conuenientem instituit.

Quemadmodum igitur cum in multis. His haud dissimilia etiam habet Galen. in cap. 6. libri 3. Progno. Si quis audiat, inquit, primum quibus rationibus probabilibus dissidentium vnusquisque nitatur, deinde expendat quisnam eorũ melius peiúsve sentiat, multum cõteret temporis, nec quicquàm in arte iuuabitur. 3

Nam si verum fateri licet. Εἰ γὰρ δεῖ τ᾽ἀληθεῖς εἰπεῖν, οὐ δύο μόνας οἴεσθαι καὶ νοσημάτων διαφοράς, legendum Εἰ γὰρ δεῖ τ᾽ἀληθὲς, &c. Si verum fateri licet, inquit, non duæ tantum sunt, sed multo plures statuendæ morborum differentiæ. Sane Medici plerique omnes doctrinæ clarioris gratia duas abs tempore morborum differentias sumunt, dum alios acutos, alios diuturnos appellant, illud ὀξὺ νόσημα, hoc χρόνιον Græci dicunt. Sed re ipsa postea coacti vtranque rursum differentiam subdiuidunt in alias, & ex acutis, hunc acutum simpliciter, illum ex decidentia, alium vero etiam peracutum vocant, prout scilicet citius tardius iudicatur. Ex acutis enim alij primo quaternario, alij secundo, alij tertio, nonnulli etiam 4. aut 5. iudicantur, sicut & diuturnorum alij dierum, alij mensium, alij annorum numero soluuntur, vnde cogimur duplicem illam primariam morborum diuisionem in alias differentias diducere. 4

Siquidem quartana alia febris. Quartana febris omnium consensu, vt auctor est Gale. in cap. 1. lib. 2. Progno. in numero morborum longorum reponitur, soluitúrque non dierum, sed periodorum numero, hæc citius, illa tardius pro temporis, regionis, rationis victus, ætatis & melancholiæ, ex qua ortum habet, conditione. Morbi enim alij ad alia tempora bene vel malè se habẽt. Et quædam ætates ad alia tempora, & loca & aliud victus genus. Aphor. 3. Commenta. 3. Sic Aestiuæ quartanæ Autumnalibus sunt breuiores. Aphor. 25. Commenta. 2. Breuiores item in regione temperata, aut calida humida, quàm contrariis qualitatibus prædita. In ætate item consistenti breuiores quàm in senili. Breuiores denique in succo melancholico tum primum incipiẽte putrere, et generato vel ex sanguine vel ex pituita, quàm in eo qui ex fæce sanguinis, aut ex bile flaua iam retorridis & perustis generatur. Hac ratione quartana quæ Petrum annos 5

natum 35. Italum, ratione victus calida humida vtentem, pauco succo melancholico, sed tũ primũ tamen incipiente putrere, abundantẽ, æstate media Romæ corripuerit, ipsum septimo aut vndecimo circuitu aut etiam ante relinquet. Quæ vero quartana Paulum annos natum 45. Germanum, victus ratione frigida sicca vtentem, melancholico succo pridem putrescẽte abundantem Autumno medio Vitembergæ corripuerit, ea ipsum non ante septimum aut vndecimum mensem relinquet. Quæ verò quartana Thomam quinquagenarium, Anglum, ratione victus frigidiore sicciorèque quàm Paulus, vtentem & retorrida melancholia ex bile flaua aut crasso & feculento sanguine adustis abundantem in fine Autumni Londini corripuerit, ea ipsum eum non ante annos duos, tres, quatuor plures aut pauciores reliquerit. Sic vides quartanam in hoc citius, in illo tardius solui.

6 *Ipsa igitur morborum differentia triplex est.* Morborum, inquit, alij diebus, alij mensibus, alij annis iudicantur: vnde apparet iam morborum differẽtiam abs tẽpore superatam trimembrem esse, non vt Sophistæ volunt, bimembrem tantum. Sanè quanquam trimembris hæc morborum diuisio ab illa bimembri discrepare videtur, re ipsa tamen cum illa conuenit & in vnum idémque vtraque recidit. Nam qui morbi intra dies 20. iudicantur, acuti sunt vel simpliciter vel ex decidentia, qui hunc terminum superant, diuturni sunt. Vtrorunque tamen permagna latitudo existit. Nam in acutorum differentia, alij cito, alij citius, alij citissime. In diuturnorum alij tarde, alij tardius, alij tardissime soluuntur.

Capitis vndecimi Summa.

MOnet Sophistas vt omissis longis de morborum sumpta abs tempore differentia altercationibus, ad se redeant, & optimam præstantissimam disciplinam sectati vel compendiosius adolescẽtes, quorum ingenia frustra onerant, instruant, vel ipsimet quod è re ægrotorum magis futurum sit faciant. Porrò optimam hanc tam docẽdi quàm discendi rationem esse censet, si quis omissis logicis quæstionibus, vsum rei vel doceat alios, vel Hippocratis exemplo scrutetur & in curandis ægrotis exerceat. Neque enim Hippocrates tantum morborum differentias persecutus est, sed & singulis etiam suam victus rationem (in quo

(in quo omnis vtilitas consistit) præscripsit, & in ægrotis curandis exercuit. Quod si hunc morbum acutum esse, aut diuturnum intellexeris, nec vltra fueris progressus, nihil aut parum inde commodi referes. Sin præterquam quod id noris singulis etiam morborum differentiis suam victus rationem noris præscribere, tum deinde ad cognitionem actionem etiam adiunxeris, & Petrum peracuto verbi gratia morbo correptum & primò aut vt longiss. secundo quaternario iudicandum extremè tenuissimo victu cibaueris. Paulum acuto correptum & non ante 14. iudicandum paulò pleniore quàm Petrum. Thomam contrà acuto ex decidentia laborantem vtroque illo plenius, & ad portionem etiam itidē in diuturnis feceris, tum profectò ægrotos iuueris, artémque promoueris magis quàm si totos dies de morborum differentia fueris altercatus.

CAPVT XI.

SED [1] enim doctrinæ gratia, præstat morbos communioribus membris, generalioribúsve terminis complecti, ne ipsorum numerus sit infinitior. At non ita tamen generalibus vt multum distantes inter se morbi, sibi inuicem subordinentur. Quare neque eos laudo qui duas vniuersas morborum species, neutram ipsarum deinde subdiuidentes, faciunt, vt neque etiam eos qui tot esse dicunt, quot dierum decretoriorum sunt circuitus. Quæ igitur optima præstantissimáque doctrina fuerit, & ad artis vsum maximè idonea? Si quis scilicet medicorum Sophistarum diligenter Medicinam facere conetur, relicto illo sublimi throno in quo magni cuiusdam regis instar sedens adolescentes futili oratione illectos detinet. Hunc satis scio ex ipsa rei obseruatione vsum esse percepturum & vtilitatem iri edoctum. Qua vtique ratione summè in omnibus admirandus Hippocrates *ab ipsis euidentibus initium faciens sic aliquando scribit:[2] Vbi morbus peracutus est, statim extremos labores habet, & extremè tenuissimo victu vtendum est. Aliquando vero sic: Acuti morbi diebus quatuordecim iudicantur. Deinde rursum,[3] ipsi igitur insultus (ex acutissimis morbis) per quatuor aucti ad viginti perueniũt. Iterum postea, Spirandi facilitas maximam vim ad salutem habere existimanda est in omnibus*

morbis acutis, quibus febris copulatur, quíque diebus quadraginta finiunt.[3] Quinetiã sexagesimi, octogesimi, centesimi & cẽtesimi vicesimi rursũ meminit, & bis itẽ intermissis,[4] Aestatis morbos hyeme solui ait, hybernos æstate. Quin & sic etiam scribit,[5] Plurimi puerorum affectus diebus 40. finiunt, nonnulli septem mensibus, aliqui septem annis, nonnulli etiam ad pubertatem vsque perueniunt.[6] Hæ omnes cum ad disciplinam clariorem, tum ad ægrotorum quoque vtilitatem commoditatémque admodum vtiles sunt differentiæ. Est enim sua & alia vnicuique differentiæ rationis victus species accõmodanda, id verò imprimis intellexeris si eũdem ægrum per omnes has differentias ex hypothesi oratione effictum deduxeris.[7] Esto verò vt iuuenis quispiam validus morbo corripiatur, qui in primo quaternione iudicari debeat. Aphorismum potissimum illum in hoc iuuene reuocans in memoriam, vbi morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summéque tenuissimo victu vtendum est, neque alimenti quicquam huic, neque melicratum, neque quicquam aliud simile exhibeto. Imò etiam ab aquæ potu, quantum fieri poterit, abstinere iubeto.[8] Hunc ipsum rursum iuuenem, si septimo iudicandum finxeris, paululum quid de prædicta victus ratione immuta, & vel melicratum vel aliam quampiam eiusmodi, potionem naturæ morbi familiarem, vt Hippocrates docuit, propina. Deprehendes autem & hæc, nonnulla quidem ipsemet signis quibusdam, vtpote temperamento, consuetudine & ætate, nonnulla etiam ex ægroti interrogatione colliges,[9] an scilicet ventriculum validum habeat,[10] & qui longã inediam ferre possit, an verò qui promptè offendatur & soluatur facilè.[11] Nec verò minus hominis habitum contemplando ipse quoque quædam, ex ijs quæ ex libris de tẽperamentis didicisti, excogitabis, quædam etiam ex ægroto sciscitabere. Sunt enim quidam facilè transpirabiles, & qui ideo longam inediam non ferunt, licet validi viribus antè fuerint. Quòd si & interroganti tibi & coniectura etiã vestiganti tale quid appareat,[12] & æger facilè sit transpirabilis, & cuius etiam stomachus facilè offendatur, ptisanæ cre-

morem

morem probè percolatum quotidie & modicè quidem exhibebis. 13 *Id rursum hic in memoriam reuocans quod ab* Hippocrate *di-ctum est·* Sed *& aliquid tum consuetudinis gratia, tum etiam ne magna fiat vasorum inanitio, ingerere oportet: ipso verò se-ptimo instante, haud quaquam ægrum nutrire conuenit, sed an-te vnum diem, vel etiam ante minus exhibendum est. Cæterùm & hæc quoque nos diligenter bonus ille Senex in Commenta-rio de ratione victus acutorum edocuit. Sane si talem iuuenem tertio aut quarto die iudicatum iri speraueris, nullam stomachi malignitatem, aut habitus inanitionem suspectam habe. Quin si præter quàm quòd iuuenis sit, & validissimis viribus præditus, etiam se longam inediam ferre posse ipsemet fateatur, ac præter hæc ægrè transpirabilis tibi appareat, ac nullo etiam tali morbo corripiatur, qui vel oxymeli, vel mulsam requirat, næ is omnino ad septimum vsque diem à cibis abstinere potest. Quod si in ter-tium vel quartũ quaternionem Crisim illapsuram speraueris, iam talem ægrotũ ne amplius quidem licet in inedia aut solo potu con-tinere. Quapropter vt nec rationis victus immutatio, ita nec mor-borum differentia res leuis & exigui momenti putanda est.*

SED *enim doctrinæ gratia.* Diuisionis legem hoc postu- 1
lare tradunt Dialectici, vt siue genus in formas, siue totum in partes, siue accidens in accidẽtia diuidimus, membra quę diuidentia vocant, ad certum numerum paucitatémque, quoad eius fieri posſit, reuocemus: sed ita ta-men vt in diuisione nihil quicquam aut prætermittatur aut re-dundet. Quin tradunt etiam iidem Dialectici, membra diuiden-tia nec pauciora esse debere duobus, nec rursum tam multa, vt multitudo confusionem pariat. Siue ergo accidens in acciden-tia, siue genus in formas diuidimus, cum morbum in acutum aut diuturnum diuidimus, in pauca quidem & præcipua, sed quę tamen etiam subdiuidi debeant (nam aliâs aliquid prætermitte-retur) partimur. Quia autem in fine præcedentis capitis dixit eum qui naturalem dierum differentiam deprehendere satage-ret, necesse habere tot morborum genera statuere, quot essent dierum decretoriorum circuitus, iam clarioris doctrinæ gratia

omittendam esse monet multiplicem illam quæ ex multiplici dierum circuitu consurgeret, morborum differentiam, ne res in immensum crescat & in infinitum propagetur. Vt ergo eos non laudat Galenus, qui duas tantum morborum species faciebant, deinde ipsarum neutram subdiuidebant, ita eos improbat, qui tot esse dicebant, quot essent dierum decretoriorum circuitus, medium ergo tenendum præscribit, censétque morbum in duas primùm species à tempore desumptas diuidendum: deinde harum vtranque subdiuidendam. Sic ergo primùm diuidetur morbus: vt scilicet alius acutus dicatur, alius diuturnus. Item vt acutorum alij sint peracuti, alij acuti simpliciter, alij ex decidentia. Diuturnorum item alij plurium dierum, alij mensium, alij annorum numero soluantur. Nec verò sistendum hîc esse vult. Nam pauca admodum commoditas ex hac diuisione ad artem medicam, imò & ad ægrotos quoque dimanaret: sed vult singulis morborum differẽtiis suum victus genus præscribi: hoc enim præscripto plurimi ægroti à morte vindicantur, & conseruati pristinam sanitatem recuperant, qui artis Medicinæ finis est.

Vbi morbus peracutus est. Is est Aphor. 7. Commen. primi sicut qui sequitur est Aphor. 23. Commenta. 2.

2 *Ipsi igitur insultus.* Locus hîc habetur lib. 3. Progno. cap. 4. de quo & antè cap. 6. huius Comment. diximus: qui sequitur locus habetur etiam lib. 1. Progno. cap. 10.

3 *Quinetiam sexagesimi.* Sexagesimi meminit Hippocra. cap. 4. lib. 3. & item cap. 10. lib. 2. Progno. de purulentis suppurationibus verba faciens. Octogesimi meminit lib. 1. Epide. in Cleonactidæ historia. Centesimi, libro tertio Epide. in historia Heropyti Abderitæ.

4 *Aestatis morbos hyeme solui ait.* In extremo fine lib. de natura huma. de quo mox cap. 7. lib. 3.

5 *Plurimi puerorum affectus.* Is Aphor. est 28. Commen. 3.

6 *Hæ omnes cum ad disciplinam clariorem.* Dicit Hippocratem eo consilio morborum omnes differentias locis omnibus supradi-
ctis

ctis percurrisse, vt & clarius doceret, & ægrotorum valetudini hac ratione consuleret. Nam si cuique morbi differentiæ sua & conueniens victus ratio à Medico fuerit præscripta, & nihil peccatum fuerit, sanitatem profectò facilius recuperare æger poterit, nec ita magnum vitæ discrimen subierit.

Esto iuuenis quispiam validus. νεανίσκος δή τις ἰσχυρῶς ἑαλωκέτω νοσήματι. Non per aduerbium ἰσχυρῶς cum Asulanio, sed per adiectiuum nomen ἰσχυρὸς, vt Basiliensis codex habet, melior erit lectio, vt sit, νεανίσκος δή τις ἰσχυρὸς ἑαλωκέτω νοσήματι. Sic enim cum ex ætate tum ex adiuncto nomine intelligi dabitur ægroti vires validas esse: eóque ipsum in quartum diem omnimodam inediam ferre posse. Nam si ob eam causam ægrotíve saníve edimus, bibimúsq; vt vitalis facultas illæsa conseruetur, meritò omnimodã inediã ei præcipias, qui per eius facultatis virtutem ad morbi vsque iudicationem, quam quarto die futuram ex hypothesi ponit, sufficere posit. Alimẽti quippe indicatio ab ægrotãtis viribus desumitur, quarũ tantũ gratia alere licet, non ipsius morbi causa, vt Commenta. primo in Aphor. 9. Cæterum morbus primo quaternario iudicandus omnino peracutus est: talis autem statim extremos labores habet, id est, statim adultus viget; quod est (docente Galeno Comment. primo in Aphor. 7.) circiter primos quatuor dies. Cùm autẽ totum id quatuor dierum tempus exacerbatio ferè sit & vigor, in vigore autem abstinendum sit, vt Aphor. 11. Comment. primi, iure quis tali iuueni peracuto morbo laboranti inediam ad morbi vsque iudicationem imperet: & eum tandiu vel à melicrati ptisanæque tantilla sorbitione, imò verò etiam ab aquæ potu cohibebit. Sane melicratum mellis ratione exiguè admodum nutrit, humiditas quippe cibi est vehiculum & non cibus. Cùm ergo in proposita hypotesi ne exiguè quidem ægrotum nutrire consilium sit, consultò idcirco melicratum nõ exhibemus. Aquã autẽ, quæ tamen nullo pacto nutrit, eò interdicit Galen. quòd illa facultatem vitalem debilitare posit, quam tamẽ potius roborare sit cõsilium. 7

Hunc ipsum rursum iuuenem. Si septimo, inquit, die eundẽ ægrotum iudicandum præuideris, aliquid de summè tenuissimo victu & præscripta inedia immutandũ tibi erit, & quippiam, quod modicè nutriat, exhibendum, vt vires paululum recreentur. 8

Periculum enim esset, ne ex tam longa inedia (ea enim summè debilitat) ita deiicerentur, vt ægrotus vitæ subiret periculum, atque ita Medicus infamiæ notam incurreret, qui alimenta negando necesse videretur. Cæterum ptisana tota minimùm nutrit: hac minùs cremor eius: omnium minimùm solus potus: cuius generis sunt melicratū, oxymeli, aqua præbullita, hydrosaccharum, aqua hordei vulgò dicta: & si quæ sunt eius generis aquæ potabiles. Pro vario ergo consilio, pro varia molestantis morbi natura, ægri temperamento, consuetudine & ætate modò hunc modò illum potum ex Hippocratis doctrina propinare solemus: vt, verbi gratia, ptisanam, si & vires roborare, incidere & humectare, quæ expui oportet, consilium est. Habet enim hæc vim tum alimenti, tum medicamenti. Melicratū, si vires tantum roborare quamlibet modicè consilium etiam est. Habet enim id cibi vim tantum, non medicamenti. Oxymeli si incidere & humectare tātum volumus, non etiam alere. Habet enim Oxymeli solam vim medicamenti. Aquam verò propinare solemus, si ad temperamenti symmetriam ægrum reducere satagimus. Ea enim nullo modo nutrit; sed tantum refrigerat, humectat, eóque medicamenti tantum vice constante virtute exhibetur, non antè tamen quàm coctionis morbi quamtumuis momentaneum signum apparuerit. Cæterum pro temperamento, consuetudine & ętate hoc vel illud è prędictis imperabimus, vel cōtrà ab hoc illo abstinebimus. Sic acutè febricitantibus, temperamento biliosis, ætate florentibus, tali potu non assuetis melicratū non exhibebimus; præsertim meracius & mellitius, quòd is potus tales, vtpote picrocholos, lædat, melle promptè in bilem transeunte. Huc adde, quòd quæ non assueta ingeruntur, offendunt. Sic aquam solam, aut oxymeli, aut verò inediam iis non imperabimus, qui viribus sunt imbecillis, exucci, & senes, qui denique talibus non sunt assueti, etiam si ij acutè febricitent.

Neque alimenti quicquam huic. μήτε τροφήν τινὰ ἄλως τούτῳ, μήτε μελίκρατον ἢ ἀλλ' ὅλι τιοῦν, &c. Sic Asulanius. Sed Basilien. rectius habet, ἢ ἄλλο τι τιοῦν.

9 *An scilicet ventriculum validum habeat.* στόμαχος ἰσχυρὸς, id est, Ventriculus validus esse dicitur, cum pro natura sua se habet, & ingesta vndiquaque constrictoria vi complectitur, & si vis, cum

cum probè cibos conficit, ἀσθενὴς δὲ, id est, imbecillus contrà dicitur, cùm assumpta vndiquaque complecti non valet, atque adeò cum malè cibos concoquit. Aliâs ventriculus etiam validus dicitur, id est, robustus & hebes, nec ita exacto sensu præditus, & qui, quà talis, ægrè difficulterq; à cibo, potu, multo, pauco, calido, frigido, & inedia etiam offendatur, qualis est vētriculus agricolarū, fossorum & cæterorū id genus. Contrà verò imbecillus vētriculus dicitur, ὁ ἑτοίμως κακούμενος & ῥᾳδίως λυούμενος, qui promptè, faciléque à suprà dictis offenditur. Talis ferè est vētriculus hominum vrbanorum, molliorum præsertim ac delicatiorum, & eorum quorum ventriculus sentit insigniter.

Qui longam inediam ferre possit. μακρὰς ἀσιτίας φέρειν δυνάμενος. 10
Ἀσιτία (Latinis ieiunium) significat νηστείην, id est, inediam, seu à cibo abstinentiam. Cibo autem abstinemus vel omnino vel magna ex parte, & vtroque modo vel voluntario, vel imperato. Et volentes quidem à cibo omnino se abstinent ij, quibus per morbos corporis aut animi fame se enecare consilium est, qualis is fuit cuius Galen. meminit lib. 1. de causis Sympto. cap. 7. Coacti verò omnino etiam à cibo se abstinent ij, qui quod edant omnino non habent, vt qui ignari viæ per inuia aberrant, aut qui ignorati, loco aliquo conclusi detinentur. Ex parte verò cibo se volentes ij abstinēt, qui animi imperio, corporis seruitio vti volūt, geniúmque ita fraudare, vt ne caro spiritui reluctetur, & sic liberiùs philosophētur. Ex parte verò coacti cibo se abstinēt ij qui aliena quadra victitant, seu qui manu aliena cibum quidem, sed non quantum sufficit, ad iustam alimoniam sumunt: quo modo se mendici ij abstinere videntur, qui hostiatim victum quæritantes in summa annonæ caritate cibos quidem, sed non sufficientes ad vitam mendicant. Item obsessi, qui in annonæ penuria demensum quidem, sed non iustum, abs suo imperatore accipiunt. Nonnunquam verò etiam partim volentes, partim coacti abstinemus nos à cibo: vt cum in summa annonæ caritate id mensibus duobus aut pluribus consumimus, quod moderatè & frugaliter vno mense aut pauciore tempore in rerum summa copia insumere consueueramus: vel cùm cibo consueto & familiari carentes, ad esum rerum non consuetarum, conuertimur: à quibus abhorrentes, parcè vtimur: vt cum in rerum esculentarum summa penuria, equorum, murium, felium

carnibus, herbarum etiam non vescis radicibus vti cogimur. Quoniam autem media diu citra appetentiam ferri non potest, fit vt ἀσιτία & ἀνορεξία pro vno eodémque capiantur, vnde scribit Galen. Commen. 1. in 1. Epide. ἀνορέκτους, id est, non appetentes & ἀσίτους, id est, à cibo abstinentes eos à Græcis appellari qui cibos non ingerunt. Eos verò qui cibum auersantur & fastidiũt ἀποσίτους. Et Gale. Commen. 4. in Aphoris. 17 ἀποσιτίαν καὶ ἀνορεξίαν, cibi fastidiũ vocat. Porrò verò illi ferũt νηστείην ἢ ἀσιτίην, id est, ieiunium seu inediam facilius, qui non appetunt, difficilius autem, qui appetunt. Commenta. 1. in Aphor. 13. Non appetunt autem ij, quorum ventriculus à venis non sugitur, nec penuriam sentit. Appetũt contrà ij, quorum ventriculus mulgetur, & penuriam sentit. Penuriam porrò non sentit, cùm ab intemperie calida, vel sola, vel cum bilioso humore supernatante ipsius os angitur, roditur & subuertitur. Calor enim laxat & soluit: proinde vim suctionis dissipat: adhæc humidum substantiam liquat, & vacua spatia replet. Appetunt cõtrà ij etiam quorum ventriculus ab acerbis acidísque, vt ab atra bile, contrahitur & constringitur, vt lib. 5. de vsu partium. Ferunt quinetiam illi ieiunium facilius, quibus caloris natiui parum inest, cuiusmodi senes sunt, vt Aphoris. 13. & 14. commen. 1. Contrà qui angustas venas habẽt, eóque exigui sanguinis sunt, non longam mediam ferũt. Quibus latæ, eóque sanguinis copia, hi citra noxam à cibo abstinent: nisi tamen sint biliosi. nam biliosi inediam ferre non possunt, vt lib. 9. Metho.

11 *Nec verò minus etiam habitum hominis.* Ἕξις, seu habitus, est corporis ipsius moles formatio & compages tam interna quàm externa, quæ temperamentum sequitur tum naturale tum acquisititium. Consistit autem habitus in obesitate, gracilitate, mollitie, duritia, calore, frigore, & horum etiam mediocritate. Sic medio corporis habitu is esse dicitur, qui horum extremorum medius est, qui & εὔσαρκος, id est, quadratus, & εὔκρατος, id est, temperatus etiam dicitur: talis enim est quem nec gracilem nec obesum, nec durum, nec mollem, nec item calidum, nec frigidum dicere possis, vt lib. 1. temper. is autem habitus εὐεξία, id est, bona habitudo dicitur, qualem plures agricolę habent, humo fodienda, demerendísque segetibus & alis ruralibus laboribus exercitati. Hæc εὐεξία si modum excedat, & ad summum bonitatis pertin

pertingat, iam non simpliciter εὐεξία, sed ἡ ἐπ' ἄκρον εὐεξία, id est, immodica, seu athletica habitudo dicitur: quam periculosam esse docet Hippocr. Aphoris. 3. Commenta. 1. iam pari ratione si corpus ab illa bona habitudine recedat, adeóque macilentum euadat, vt de eo habitu queri liceat, is habitus καχεξία dicitur. Ergo τὴν ἕξιν ἐπισκοπῶν τ' ἀνθρώπου, id est, hominis habitū considerans, facilè iudicabis quæ cuique habitui victus ratio conueniat.

Et æger facilè sit transpirabilis καὶ ῥᾳδίως μὲν ὁ κάμνων διαφορεῖται. Διαφόρησις, id est, transpiratio, est aëris per totum corpus introitus & exitus, cap. 6. lib. 1. de differ. sympt. Facile vero transpirabiles εὐδιαφόρητοι Græcis dicti, sunt ij qui raram natura corporis texturam habent, vt picrocholi & molles: qui tum euaporantur facilè, tum facilè in syncopam incurrunt. Aegrè transpirabiles, δυσδιαφόρητοι Græcis dicti, contrà sunt ij qui habitu corporis sunt duro, cute densa, poris angustis, succis crassis & viscosis, spiritus foras exhalationem prohibentibus, præditi. Ad perspiratum verò illi bene se habent, qui rari & densi medij sunt, quales sunt temperati. 12

Sed aliquid tum consuetudinis gratia. Is locus est apud Hippocr. lib. 1. de ratione victus acut. circa medium. Sed tantum, inquit, quantum & ob consuetudinem, & ne vasorum multa fiat deplec tio, ingerere conuenit. Eandem etiam sententiam repetere videtur Aphor. 2. Commen. 1. Sic & vasorum, inquit, depletio, si qualem fieri oporteat, fiat, confert, & facilè ferunt. Sin minùs contrà. Item & Aphorismo etiam 17. Comment. 1. Δοτέον δὲ καὶ, inquit, καὶ τῇ ὥρῃ καὶ τῇ χώρῃ, καὶ τῇ ἡλικίῃ καὶ τῷ ἔθει, &c. 13

Capitis duodecimi Summa.

QVia superiori capite singulis morborum differentiis suam conuenire victus rationem declarauit, eámque ad sanitatem recuperandam & ægrotos à morte vindicandos (in quo tota planè consistit curandi ratio) plurimum valere docuit: iam hoc ipso capite morbos tam acutos quàm diuturnos in differentias ab eorum motu & natura desumptas subtilius eo consilio partitur, vt singulis differentiis perspectis & cognitis, Medicus suam cuique victus rationem norit præscribere.

CAPVT XII.

OCETVR[1] *verò vtique morbus is qui ad septimum vsque protenditur, peracutus: qui verò vlterius aliquanto procedit, simpliciter acutus. Sanè si memores fuerimus eius differentiæ quæ in peracuto est (est enim exquisitè peracutus is, qui ad quartum diem: non exquisitè, verò, qui ad septimum progreditur) eadem profectò ratione exquisitè quidem acutum eum esse dicemus qui ad decimumquartum: non exquisitè verò qui ad vicesimum protendetur. Acutus sanequidem est & ipse etiam.*[2] *At genus tamen morbi aliud, is qui cum hoc addito, acutus ex decidentia ad quadragesimum vsque vocatur. Sic enim vocare ipsum præstat: quod scilicet acuto quopiam imperfecte intra vicesimum diem iudicato, & inde vehementia confracta & debilitata, quod relictum est intra quadragesimum solui consueuit. Sunt verò etiam nonnulli morbi qui ab ipso statim initio quasi præpediti, cohibiti, tardéq; moti nulla subita interea mutatione facta, ad quadragesimum producuntur. Duplex autem & horum quoque natura est. Aut enim accessionum remissiones in exactam integritatem desinentes habent, aut continua semper febris perseuerat.*[3] *Et hi quidem tales ad acutorum naturam videntur pertinere. Illi verò alij planè sunt diuturni. Sanè cum ob multa alia iure laudandus est* Archigenes, *tum non minus ex eo (vnde scilicet quis eius in artis medicæ tractatione studium diligentiámque nouerit) quòd non ex sola temporis breuitate, sed & ex motu & natura morbi potius acutum aut peracutum morbum solet appellare.*[4] Nam *eum morbum qui segni lentóque motu & cum interuallis ad quadragesimum vsque protenditur, nemo sanæ mentis acutum natura appellauerit.*[5] Quin *si citius etiam quadragesimo cessaret, ac talis esset, iam sic etiam diuturnus esset. Alios verò quosdam morbos idem ipse breues vocat: haud æquum esse affirmans ipsos aut acutos, aut diuturnos vocari:*[6] *cuiusmodi sunt exiguæ hæ febres & periculo vacantes. Has enim*

enim non esse diuturnas, & ab acutorum natura recessisse certum est & manifestum. Nam *acutum eum esse aiunt, qui cum velocitate periculosus sit. Vides igitur nos hunc morbum acutum, illum minime esse vocaturos, licet vtriusque solutio eundem habeat præfinitum terminum,* [7] *haud aliter ac aliquando hunc acutum, illum diuturnum, ipso scilicet solo motu ipsos interstinguentes.* Equidem *complures noui ad quadragesimum vsque diem continua febre conflictatos.* Eam *scilicet ita nomino, quæ ad integritatẽ non desinit: quare quòd eiusmodi morbus diuturnus non esset, dicere poteram.* At *neque tamen acutum simpliciter ipsum vocare rationi erat consentaneum.* Sed *enim cum & ij qui ex decidentia acuti sunt, exactæ solutionis longissimum terminum habeant diem quadragesimum: nonnulli verò etiam cum febre continua semper ad hunc vsque diem protendantur, statuatur id tempus interdum quidem diuturnorum planè morborum intermissionem, vt antea dixi, habentium: interdum verò acutorum esse terminus.* Hac *vtique ratione* Hippocrates *in* Prognostico *hunc in modum dicebat:* [8] Exi*stimare autem oportet, quòd facilis spiratio in omnibus morbis acutis quibus febris copulatur, & qui quadraginta diebus iudicantur, magnum admodum ad salutem momentum habet.* Non *enim in acutis simpliciter, etsi potuisset, dixit: sed cum hoc additamento, & quadraginta diebus iudicantur, quòd scilicet acuti quidam sunt, qui vt integrè soluantur, in eum diem protendantur.* Acuti *igitur simpliciter vltra decimumquartum iniudicati non progrediantur.* Qui *vero in quadragesimum recidunt, hi ipsi interdum sunt, qui non perfectè intra decimumquartum sunt iudicati,* [9] *interdum verò hi, quorum paulò antè memini, qui non ita frequenter eueniunt.*

[10] *Quinetiam & tertium illud genus tardorum planè morborum, qui acutis opponuntur, quadragesimum diem habent decretorium.* Sed *de his paulò post dicemus.* Cæterum *vniuersum prædictum genus acutum nominetur ex decidentia.* Porrò *demonstratum est nobis cum in alijs, tum præcipuè in tertio de dyspnœa, quod* Hippocrates *in opere* Prognostico *& de acutis simpliciter & adhæc*

etiam de ijs qui ex illis per decidentiã fiunt, pertractat. Cùm itaque[11] ad libri calcem generatim sententiam pronuntians dicat, Hæc autem dico de morbis acutis & de ijs qui ex illis fiunt: particulatim verò & de aqua intercutem hunc in modum, Aqua intercutem omnis, quæ ex acuto morbo fiat, mala est. Sic & cum de purulẽtis & phthisicis affectibus, & item de ijs qui ex abscessu in longum tempus excidunt, verba facit, apertè innuit se sui propositi non esse oblitum, verùm morbos, qui ex acutis fiunt, etsi diuturni sunt, percurrit. Huc spectant & illa, Reliquæ verò vomicæ magna ex parte rumpũtur, aliæ vicesimo, aliæ tricesimo, aliæ quadragesimo, nonnullæ ad sexagesimum vsque perueniunt. Quinetiam & in dierum decretoriorum, qui in Prognostico recẽsentur, catalogo ad sexagesimum vsque diem iure processit. Nam quoniam non de acutis solùm, sed & de ijs etiam qui ex illis fiunt, sermo ipsi erat, non absurdè, credo, & inter ipsos decretorios & in tractatione de abscessuum ruptura sexagesimi fecit mentionem. Hanc itaque docendi rationem qui non intelligunt, hic hærent, & nequicquam & frustra texunt quæstiunculas, controuersiásque mouent, hos locos pugnare existimantes cum prædicto Aphorismorum loco, quo inquit: Morbi acuti intra dies quatuordecim iudicantur. Quasi ea oratione Hippocrates ipse non satis accuratè ostenderit acutorum ex decidentia naturam aliam esse ab eorum qui simpliciter acuti sunt, natura. At hoc ipsum contrà habet, ac illi putant. Nam nisi ipse acutorum naturam duplicem esse persuasum habuisset, aliam quidem acutorum simpliciter, aliam eorum qui acuti sunt ex decidentia, additamento sanè suam illam enuntiationem haudquaquam distinxisset. Verùm absolutè dixisset, Facilem verò spirationem in omnibus acutis morbis magnum ad salutem momentum habere existimare oportet. Nunc autem cùm huiusmodi dictionem simpliciter acutos demonstraturam sciret, neque tamen ita tantum vellet, sed & vnà cum his alios quoque complecti, iure merito addidit, primum quidem hoc, Quibus febris copulatur.[12] haud quaquam adscribens, continua: quòd simpliciter

pliciter acutorum erat proprium. Deinde etiam & hoc, quadraginta diebus iudicantur. Quasi alij quidam acuti sint, qui intra dies quadraginta non iudicantur. Vndequaque igitur morborum eorum natura, de quibus totus in Prognostico sermo est, Hippocrati ipsi distincta, apertéque demõstrata est. At interpretes apertè dicta obscura reddere conantur. Si quis igitur nominis appositione controuersiam dirimere conetur, & quæstionem quam nonnulli texunt, soluere satagat, næ is excusationem meretur, & venia dignus est. At enim id facient, qui ita scribent, Facilem spirationem in omnibus acutis morbis quibus febris copulatur, quique quadraginta diebus iudicantur, magnum ad salutem momentum habere, existimare oportet.[13] Quidam verò Hippocratis dictioni hæc verba, quibus febris copulatur, non adscribentes, ea subaudiri oportere aiunt, vt ea oratio ipsi duplicem habeat intellectum. Vnum quidem de acutis morbis, de quibus in Aphorismis tulit sententiam. Alterum de alijs, quibus febris copulatur, & diebus quadraginta iudicantur.[14] At verò arbitrari Hippocratem, ne in Aphorismis quidem decimumquartum diem decretorium esse iudicasse, sed & illic quatuordecim tantum numero in vniuersum dies decretorios esse censuisse. (Tot enim esse numero si quis à tertio qui primus omnium decernere natus est, ad quadragesimum vsque supputauerit, quidam arbitrantur) næ id haud parua reprehensione dignum est. Neque enim vt Medici hoc dicunt, neque vt qui numerare, sed ne ratiocinari quidem sciant. Nam si Medici essent, hoc primum intelligerent,[15] Nullum exquisitè acutum non iudicatum ad quadragesimum diem peruenire. Deinde ne quatuordecim quidem numero tantum dies decretorios ad quadragesimum vsque intercedere. In hoc autem ne vel numerare quidem ipsos scire quis iure dixerit.[16] Nam plures sunt quàm quatuordecim, cum ijs qui veritatem ipsam, tum ijs etiam qui, quod in artis operibus experientia euidẽs esse comprobatũ est considerant, vna cum eo etiam quod ab Hippocrate Epid. I. scriptis mandatum est.[17] Adscripsi verò antea dictionem illam in qua decretorios dies enumerat, quos vni-

uersos si quis in summam nouit colligere, plures quàm quatuordecim ad quadragesimum vsque intercedere comperiet. Iam verò si quis solos eos dies qui tetrada, id est, quaternionem finiunt supputandum sibi esse putauerit (forsan enim in hoc errare conuicti, eò iterũ deflectẽt) pauciores sunt hi quàm quatuordecim.[18] *Quod verò ne ratiocinari quidem norunt, qui talia dicunt, sic potissimum didiceris. Nam si in Prognostico quadragesimum diem acutorum decretorium esse dixisset: deinde in Aphorismis quatuordecim totis diebus ipsos item iudicari intulisset: tunc nimirum tale quid, quale illi dicunt, cogitare liceret. Sed cùm & in Prognostico intra quadraginta dies ipsos acutos iudicari dicat, & in Aphorismis intra quatuordecim, ridiculum, credo, fuerit, eandem dictionem alibi aliter inaudire. His verò meliore conditione sunt ij, non qui quærunt demonstrare scripta illa inter se concordare, sed qui alterius quidem viri Aphorismos esse, alterius opus Prognosticum affirmant. Verùm hi scilicet ob ingentes animi ingeniique dotes stupendi sunt. Cæterùm quod in huius disciplinæ vtilitatẽ Hippocrates intuens, simpliciter quidem acutos semper dierum quatuordecim terminum rectè habere dixit, acutorum verò ex decidentia alios quadraginta, alios sexaginta dierum terminum abundè est demonstratum.*

1 VOCETVR *vtique morbus is peracutus.* Vt peracutum, ita & acutum duplicem facit Galenus. Vtrunque scilicet simpliciter talem & cum addito. Ac simpliciter quidem peracutũ vocat, eum qui ad septimum vsque protenditur. Exquisitè verò peracutũ, quẽ nonnulli perperacutum etiam vocant, qui ad quartum tantum. Sic simpliciter acutum eum vocat, qui vicesimum: exquisitè acutũ, qui decimumquartum terminum habet. Paulò tamen aliter scribit Galen. in cap. 6. & 10. lib. 3. Progno. Quin aliud etiam genus acutorum esse ait, quod appellatione ex integra oratione constante τὸ ἐκ μεταπτώσεως ὀξὺ νόσημα μέχρι τῶν μ̄. id est, acutum ex decidentia intra 40. dies morbum nuncupari dicit. Cur autem ita dicatur, cùm hic tum etiam in Aphor. 23. Commen. 2. rationẽ reddit, vt pluribus hic non sit opus. Hoc iam monuisse satis erit Galenum

in

in prædictum Apho. ſcribere eos morbos rectius & clarius acutos per prioris ſtatus in alium mutationem aut à ſua ſpetie degenerationem, quàm acutos ex decidentia nominari poſſe.

Genus morbi aliud. Codices Græci habent: γένος δ' ἄλλου νοσημάτων, legendum tamen· γένος δ' ἄλλο νοσημάτων ἐστὶ τῶν δὲ, τὸ ἐκ μεταπτώσεως, &c. 2

Et hi quidem morbi ad acutorum naturam. Morbi inquit illi qui ſegni lentóque motu ad quadrageſimum vſque cum febre continua protenduntur, ad acutorum naturam. Qui vero tales eodem etiam prorogantur, ad integritatem tamen in paroxyſmorum declinationibus deſinentes, iam ad diuturnorum naturam pertinent. 3

Nam eum morbum qui ſegni lentóque motu. De morbi motu dicemus infrà cap. vltimo lib. 3. Tales autem morbos qui ſegni lentóque motu mouentur ad quadrageſimum vſque, Galenus hîc vocat νοσήματα κωλυόμενά τε καὶ βραδέως κινούμενα. & item ἀργῶς καὶ βραδέως ἕως τῆς τεσσαρακοστῆς ἐκτεινόμενα, quaſi cohibitos freno morbos, nec laxis habenis ad ſuum terminum properantes dicas. Vetus interpres eas nominat ægritudines incipientes à principio ſui motu graui, tardo valde. Sunt autem ij morbi ita acuti, vt longi tamē ſint, niſi fortaſſe hic pro κωλυόμενα μολυνόμενα legere malis, qua dictione in hunc fere ſenſum vtetur proximo capite decimo ſcilicet tertio huius. Sane Galenus in cap. 10. lib. 3. Progno. Tria omnino morborum genera facit, in differentia quæ à tempore ſumitur. Vnum eorum qui diebus 14. iudicantur, quibus longi opponuntur. Ambigens vero & velut in confinio illorum duorum generum poſitum eſt genus tertium, cuius terminus, criticorū dierum eſt dies quadrageſimus. 4

Quin ſi citius etiam quadrageſimo ceſſaret ac talis eſſet. καὶ γὰρ εἰ θᾶττον τῆς μ΄. παύοιτο, τοιοῦτον ὑπάρχον, ἤδη χρόνιον ὄξιν, legendum τοιοῦτο ὑπάρχον. Intelligitur enim νόσημα. Sicut & vbi paulò pòſt in Germanico codice legitur: ὀξὺ γὰρ δὴ τοῦτ' εἶναι φησὶν ὃ ἢ διὰ ταχέων κινδυνώδες, legendum cum Aſulanio codice, ὃ ἂν ᾖ διὰ τα. κιν. &c. & paulò antè Aſulanius male habet οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν ἔτι καλέσειεν ὀξὺ. φησὶ, ſcribendū enim cum Germanico φύσει. 5

6 *Cuiusmodi sunt exiguæ hæ febres.* οἱ μικροὶ καὶ ἀκίνδυνοι πυρετοί, id est, paruę & periculo vacātes febres sunt eæ quæ mites sunt, nec admodum vires exoluunt, quas item natura facili negotio victura est, talis est Diaria vt Commenta. in Aphoris. 19. 2. & item cap. 13. lib. 3. huius Commentationis, & tertiana item intermittens, vt Aphoris. 43. Comment. 4. Synochus item non putris ex sanguine tantum immoderatius calfacto non etiam putrente, de hoc febrium genere sermo est Hippocrati cap. 2. lib. 3. Prog. cum scribit: Simplicissimæ febres ac signis firmatæ securissimis quarto die aut citius desinunt.

7 *Haud aliter ac aliquando hunc acutum, illum diuturnum.* Esto vt duo viri vno eodémque die febre fuerint correpti: sed alter continua, alter intermittente quæ quotidie recurrat, vexetur. Deseruerit etiam vtrunque die 40. Sane is qui continua febre conflictabatur, acuto morbo prehensus fuisse (acutorum enim morborum febres omnino sunt continuæ.) qui intermittente, diuturno dicetur. Nec vero tamen acuto simpliciter ille dicitur fuisse prehensus, sed acuto ex decidentia, aut acuto, sed qui tamen longus esset & degener.

8 *Existimare autem oportet.* Is locus est apud Hippocra. lib. primi Progno. cap. 10. quod autem sequitur: Acutos simpliciter vltra 14. iniudicatos non posse progredi, id discas etiam ex Aphoris. 23. Commen. 2. quo loco Gale. docet morbi continuatum acumen plures 14. dies habere non posse.

9 *Interdum vero hi quorum paulò antè memini.* Eos dicit, qui εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, id est, ab ipso statim initio tarde mouentur, & tamen febrem continuam ad quadragesimum vsque comitem habent, tales autem rarò accidere dicit.

10 *Quinetiam & tertium illud genus.* Quod scilicet tarde mouetur ad quadragesimum vsque cum febre intermittente. Hinc colliges duplices esse acutos ad 40. Vnum genus eorum qui ex acutorum imperfecte 14. aut vicesimo iudicatorum decidentia fiunt. Aliud eorum qui ab ipso statim initio tarde moti, cum febre tamen continua ad eum vsque terminum durant. Vtrunque vero genus, inquit, vocetur acutum ex decidentia. At tertium

tium genus eorum qui ab initio etiam ad 40. tarde mouentur, cum febre intermittente, plane est diuturnum. Priora duo genera προήκοντα νοσήματα dicuntur, vt post cap. 8. lib. 3. Tertium genus χρόνιον ἢ χρονίζον νόσημα, ἤδη πάθος dicitur, vt in Aphor. 4. Commen. 1. & in Aphor. 25. & 39. Commen. 2.

Ad libri calcem. Circa finem lib. 3. Progno. De aqua autem intercutem cap. 1. lib. 2. Progno. De purulentis & phthisicis cap. 10. eiusdem secundi Progno. Catalogum autem dierum reperias lib. 3. Progno. cap. 4. 11

Haud quaquam adscribens continua. Dictionem [continua] ideo non adscripsit Hippocrates ei orationi, quam περὶ εὐπνοίας, id est, de facili spiratione lib. 1. Progno. c. 10. habuit, quod non de acutis tantum simpliciter, ὧν οἱ πυρετοὶ τὸ ἐπίπαν εἰσὶν συνεχεῖς, id est, quorum febres vt plurimum sunt continuæ, ipsi sermo erat, sed de acutis etiam iis qui & cum continua febre & cum intermittente etiam ad vsque quadragesimum producuntur. 12

Quidam verò Hippocratis dictioni. Quidam censent, inquit, hæc verba: Quibus febris copulatur & diebus quadraginta iudicantur, de nuper citato Hipocratis loco esse tollenda & expungenda, vt illius oratio tam ad acutos simpliciter (quos Aphoris. 23. Commen. 2. diebus 14. iudicari dixit) quàm ad acutos etiam qui siue cum febre continua, siue cum intermittēte ad dies 40. prorogantur, referri posit, & vtrosque pariter complecti. Quæ si tamen tollenda sunt, næ is, inquit, venia & excusatione dignus fuerit, qui dubitationis, quæ inde oritur, tollendæ gratia, ea ipsa adscripserit. 13

At verò arbitrari Hippocratem. Eadem etiam quæ hic habet Galen. Commen. 2. in Aphor. 23. his verbis: Hic autem vbi inter Aphorismos de morbis acutis absolute loquitur, eos intra 14. dies finiri ait, non me hercule his verbis id sibi volens quod putarunt nonnulli: quatuordecim scilicet numero dies esse qui in his morbis iudicationes faciant. Eadem enim ratione etiam dies qui morbos per degenerationem acutos nominatos iudicant, quadraginta esse dicere possemus. Eadem siquidem est in vtriusque loquendi forma, & hic scilicet cum ait: Morbos acu- 14

tos intra dies 14.iudicari. Et in Progno.cum dicit· Qui acuti febrem habent, & intra dies 40. iudicantur. Et paucis interpositis· Neque enim, inquit, 14. sunt ad quadragesimum vsque dies decretorij, sed cum extraordinariis, quos intercidentes vocant, plures, sine illis pauciores habentur. Et vero lib.1. Progno. caput 10.hæc etiam habet· At verò quicunque putant numerum dierum decretoriorum ab Hippocrate doceri cum ait· Morbos acutos intra 14.dies iudicari, adeò nesciunt ea quæ maxime eos scire oportet, vt dictiones quoque vetustissimi Medici nequaquam intelligant. Si enim ea oratio, Acuti morbi intra dies 14. iudicantur, declarat quis sit numerus dierum Criticorum, certè ea etiam oratio quæ dicit acutos intra 40. iudicari, numerum itidem decrarat dierum decretoriorum. Hęc satis sunt ad huius loci explicationem.

15 *Nullum scilicet exquisitè acutum.* Et ratio & ipsa rei euidentia seu experientia docent, nullum morbum qui statim ab initio celeriter moueatur, vltra duas septimanas progredi posse. Ratio quidem, quia cum acutos morbos magnitudinem celeritati coniunctam habere intelligamus, vt in Aphor.19. Comment.1. & eam etiam vim magnā corpori inferre nō ignoremus, statim ratiocinatione colligimus nullū violentum esse posse perpetuū, & nec morbi acumen vltra 14.diem posse prorogari. Experientia vero idipsum etiam ostendit ei qui ægrotis assidere, eósque obseruare paulò vult attentius.

16 *Nam plures sunt quàm quatuordecim.* Dies decretorij veri ad quadragesimū vsque sunt hi, qui septimanas singulas termināt, Cum autem sex sint tantum ad eum vsque diem septimanæ, vt ex præstructa dierum tabella deprehēdere licet, fit vt sex etiam tantum veri sint ad eum vsque diem dies decretorij. Sunt autem hi 7.14.20.27.34.40.omnes sex· Indices sunt ij qui primos singularum hebdomadarū quaterniones terminant, qui sex etiam numero sunt ad quadragesimum 4.11.17.24.31.37. Coniuncti ambo hi numeri ad duodecim tantum non ad 14.consurgunt. Sic pauciores sunt quàm 14.ad quadragesimum vsque dies decretorij, siue decretorios solos, siue cum indicibus vnà etiam coniunctos supputare volueris. Quod si vero etiam intercidentes cum prædictis & decretoriis & indicibus numeraueris, inque vnam summā collegeris, longe plures item quàm 14. esse comperies

periesdecretorios dies ad quadragesimum. Nam cum decem sint ad eum diem intercidentes, Duodecim verò tam decretorij quàm indices,tota ea summa ad vigintiduo consurget. Ex quibus apparet Hippocratem cum scribit acutos diebus 14.iudicari:non intelligere dies totidem decretorios ad quadragesimum vsque intercidere. Intercidētes porrò sunt quotquot præter indices & decretorios adscriptos esse comperies supra cap.3.lib.1. in parium impariúmque serie.Sunt autem hi 3.5.6.8.9.10.13.18. 21.30. Omnes in summa decem,de quibus omnibus ex Hippocrate dixit ante Gale.cap.6.huius 2.

Adscripsi verò antea. Suprà cap.6. huius secundi libri. Cæterum codices Græci sic scriptū habēt, ἔμπροσθεν δὲ παρέγραψα τὴν λέξιν ἐν ᾗ διπλάσκει τὰς κρισίμους ἡμέρας, ἅπασας, εἴ τις ἀριθμεῖν ἐπίσταται,&c.cum tamen legendum sit ἃς ἅπασας εἴ τις, &c.vel,τὰς κρισίμους ἡμέρας ἅπασας,ἃς εἴ τις ἀριθμεῖν ἐπίσταται, &c. 17

Quod autem ne ratiocinari quidem. ὅτι δ᾽ οὐδ᾽ ἀναγινώσκειν ἴσασιν 18
οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες ὧδ᾽ ἂν μάλιστα γνοίης. Vix, inquit,ratiocinari norunt qui putant Hippocratem numerum dierum decretoriorum in summam vnam complecti voluisse,cùm Aphorismo 23. Comment.2 dixit, τὰ ὀξέα τῶν νοσημάτων ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι κρίνεσθαι, id est,acutos morbos intra dies 14.iudicari. At aliud sibi voluisse cum Progno.lib.1.cap.10. eadem dicendi formula scripsit, acutos ἐν τεσσαράκονθ᾽ ἡμέρῃσι κρίνεσθαι, id est,intra quadraginta dies iudicari.Nam cùm vtrobique eadem dicendi forma sit vsus Hippocr.ridiculum sane sit & absurdum eandem dictionem alibi aliter inaudire, & aliud atque aliud ex eadem oratione inferre. Quòd si verò diuersa dicendi formula vsus,in Progno.quidem simpliciter dixisset τὴν μ. ἡμέραν τῶν ὀξέων κρίσιμον εἶναι, id est,diem 40.acutorum decretorium esse.In Aphorismis vero mutato dicendi modo,dixisset acutos ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι ταῖς πάσαις κρίνεσθαι, id est,intra dies omnes in summa 14. iudicari:tunc nimirum ex varia dicendi ratione & forma, liceret illis inferre,Hippocratem in Aphoris. intellexisse dies tantum 14. numero à tertio ad quadragesimum vsque intercedere.In Progno.verò diem quadragesimum acutorum decretorium posuisse. Sic illi inferrent quod cogitant.

Capitis decimitertij Summa.

Rationem diuidendi optimam eam esse tradit, quæ formas generi alicui ita subiicit, vt nulla in diuisione forma neque prætermittatur, neque redundet. Exin proposita quæstione, dubium quoddam mouet, quo soluto, secundo tandem libro finem imponit.

CAPVT XIII.

CIRE[1] autem operæpretium est in vniuersum de omnibus eiusmodi, quòd quæcunque ex quantitatis cuiusdam diuisione fiunt, ea Soriticam ambiguitatem comitem habent.[2] Sic itaque diuidere conandum est, vt nec particulæ multum alioqui differentes, inter se cohæreant: quod accidere solet dum in pauca secatur tota quantitas: nec verò tam multæ rursum partes faciendæ sunt, vt disciplinæ vtilitas excidat. Tam bene igitur mihi quæ ab Hippocrate *diuisa sunt, esse videntur diuisa, quàm quæ optimé.* P*rimum siquidem peracutos ad septimum vsque diem progredi demonstrat, de quibus, vt dixi, in* A*phorismis scripsit. Oportere scilicet in ipsis extreme tenuem victum præscribere. Deinde postea in* C*ommentario de victus ratione acutorum docet nonnullos in inedia omnino esse ad septimum vsque seruandos, tum verò & 14. acutorum simpliciter terminum posuit, hinc ad vicesimum vsque processit.[3]* Rur*sum verò in altera morbi specie ad quadragesimum vsque.* I*tidem pariter etiam in altera vsque ad sexagesimum.* Po*stremo tandem decretoriorum dierum supremum terminum centesimum & vicesimum fecit, quatuor scilicet mensium tempus. Deinceps alios morbos mensium decretoriorum numero, alios annorum solui commemorat.* A*tque hæc est quæ ex hac doctrina dimanat vtilitas.[4]* Inci*dunt autem nonnullæ quæstiones logicæ, quæ examinandæ veniant, & disquisitionem requirant, qualis credo hæc fuerit.* E *morbis qui pro confesso apud omnes acuti habentur, nonnulli decimumquartum excedere deprehenduntur, qua ratione* Diocles *etiam*

non

non decimumquartum, sed ipsum vicesimumprimum terminũ ipsorum posuit, in eo quidem ipso peccans, quòd non vicesimum potius quàm vicesimumprimum ipsorum limitem constituit, non tamen omnino in eo errat, quòd decimumquartum excedat.[5] Scimus enim quosdam ex his qui acuto morbo laborarant, & decimoseptimo, & vicesimo etiam fuisse iudicatos, quemadmodũ profectò etiam apud ipsum Hippocr. in libris Epidemion comperire licet. Quomodo igitur si hæc ita habent, videntúrque acuti quidam morbi decimumquartum diẽ excedere, in Aphorismis hunc ipsum diem terminum ipsorum fecit? Promptum quidem & facile erat respondere,[6] rarum quidem hoc esse, aliud sæpe accidere consueuisse, esse verò cum Hippocrates id solum quod plerunque oculis vsurpauit, enuntiat, nulla habita ratione eius quod raro accidit. Verùm ea enuntiatio altiorem quendam habet intellectum, si quis eam diligenter & vt par est examinauerit. Nam qui morbi exquisitè acuti ad decimumseptimum aut etiam vicesimum exciderunt,[7] hi planè tanquam submersi lente tardéque moueri incœperunt, tum horum alij quidem in primo quaternario, alij in secundo exquisite acutorum motum accipientes, in decimumseptimum & in vicesimum etiam exciderunt, intra decimumquartum suum & hi quoque iudicati. Nam certum est eos morbos, qui in dierum quaternario vehementiam nancisci incœperunt, deinde decimoseptimo iudicati sunt, decimumquartum suum diem non excessisse. Nouit verò hoc cum Diocles ipse, tum alij propè veteres omnes. Phreneticos itaque à primo statim die non admodum fieri ait. Si quis igitur vel quinto, vel septimo morbi die Phrenetide corripiatur, ac tum postea vel decimoseptimo vel vicesimo iudicetur, hunc certum est intra suum decimumquartũ esse iudicatum. Quin hac vel maxime ratione diem etiam vicesimum, vt qui mediam naturam & ambigẽtem facultatem habeat, in dubium venire existimo, & quod scilicet frequenter quidem morbos post primos dies acutos factos, iudicet, & quod de iam antea iudicatis interdum superiudicet. Nullus enim ex his, qui à primo die acuti sunt, in hunc diem illabitur, qui non antea fuerit iudicatus. Quòd si

is etiam dies morbum diſcuſſerit integrè, qui imperfectè in aliquo ſuperiorum fuerit iudicatus, ne id quidem impedit quominus decimusquartus acutorum morborum finis & terminus exiſtat.[8] *Qui vero morbi ab initio ſubmerſi lentique apparent, & poſt ad quadrageſimum vſque tales perſeuerantes deintegro intenduntur, hos merito quis diuturnos appellauerit, quemadmodum & de his qui cum acuti manifeſto eſſent, ſed in aliquo eorum qui viceſimum antecedũt nõ fidè iudicati, poſt intermiſerint. Dein redierint, tum rurſus acuti facti quadrageſimo iterum iudicati ſint, dubitauerit quiſpiam abſoluténe acuti, an acuti ex decidentia, imò verò magis an diuturni nominandi veniãt. Certè in ambiguis obſcuríſque firmum ratúmque pronuntiatum quærere non oportet. Nam pro rerum natura & conditione firmas ratáſque aut contra, enuntiationes fieri neceſſe eſt. At vbi rerum natura & conditio prorſus ſimplex eſt, hic manifeſtam & ſimplicẽ enuntiationem fieri par eſt. Sane poſtquam Hippocrates in ipſis Aphoriſmis decimumquartum diẽ acutorum terminum fecit, ſtatim etiam decimiſeptimi meminit his verbis: Contemplabilis rurſus eſt decimuſſeptimus. Hic enim quartus eſt à decimoquarto: Septimus ab vndecimo. Latenter etiam hic innuit viceſimum diem ſecundum quendam terminum acutorũ eſſe. Sed quoniam hic liber in ſufficientem molem creuiſſe videtur, præſenti tractationi finem imponam. Quod verò de dierum decretoriorum cognitione reliquum eſt, id totum ſequenti Commentario tractabitur.*

1 S*CIRE autem operæpretium eſt.* Apud Ariſtotelem in organo ἡ ποσότης ἤτοι τὸ πόσον, id eſt, quantitas ſeu quantum ſecundum inter predicamenta locum tenet. Inter accidentia vero primum. Quãtitatis autem proprium cum ſit in ea quæ inſunt diuidi, fit vt ſi permiſtè genera rerum cum partibus implicentur, nec in omnes ſeu formas ſeu partes genus aut totum explicetur, in Soriticam ambiguitatem ſeu in aceruum ambiguitatum quæ aliæ ex aliis naſcantur, incidamus. Incidemus autem (vt exemplo è re quam tractamus deſumpto, Soriticam ambiguitatẽ declaremus) ſi duo tantum tẽpora morbis

bis præſcribentes & aut acutos aut diuturnos nominantes, acutorum quidem decimumquartum, Diuturnorum verò centeſimumvigeſimum terminũ ſtatuerimus, nec vltra diuidẽdo perrexerimus. Sed cum deinde ad vtrũuis terminum paulum quid additum eſſe, aut de vtrouis imminutũ viderimus, & ex acutis verbi gratia, alios quarto, alios 7. 17. 20. aut vero etiam 40. iudicari. E diuturnis verò itẽ alios citius centeſimo vigeſimo, alios eo ipſo tardius, tunc hic hærentes neſcimus quódnam nomen ei imponamus, qui citius 14. die, vt 4. vel 7. vel ſerius illo vt 17. 20. aut 40. Sicut neq; etiam quódnã nomẽ ei imponamus qui citius centeſimo vigeſimo, vt verbi gratia 60. 70. 80. vel multo ſerius illo, vt mẽſibus 7. anno vno, altero aut pluribus fuerit iudicatus. Ne ergo decimumquartum acutorum terminum ſtatuentes, & centeſimumvigeſimum diuturnorum, in ambiguitatũ aceruum incidamus, re ipſa cogimur ſingula ſuperioris diuiſionis mẽbra rurſum ſubdiuidere, & peracutos ſimpliciter illos vocare qui ſeptimo, peracutos exquiſitè, qui quarto. Sic acutos ſimpliciter qui 17. aut 20. Acutos exquiſitè, qui 14. Acutos degeneres ſeu ex decidentia qui 40. iudicentur. Sic è diuturnis alios dierũ, alios menſium, alios annorum numero iudicatos dicimus, vtranque ſcilicet morbi ſpeciem in tantas partes, in quãtas neceſſe eſt, ſubdiuidentes. porrò autem Galenus locorum affectorum lib. 1. Soritem rationem ex minutatim coaceruatis contextam vocat: cuius meminit etiam cap. 11. li. 2. de differen. febrium, quanquam Leonicenus & Laurentianus illorum librorum poſt veterẽ primi interpretes σωρεΐτικὴν legere, ſed falſo tamen, maluerunt. Cicero lib. de diuinatione 2. Quomodo autem, inquit, mẽtientem quem ψευδόμενον vocãt, diſſoluas? aut quemadmodum Soriti reſiſtas? quem ſi neceſſe eſt Latino verbo liceat acerualem appellare. Sed nihil opus eſt. Vt enim ipſa philoſophia & multa verba Græcorum, ſic Sorites ſatis Latino ſermone tritus eſt. Et Acade. quæſtionũ 2. Soritas vocat vitioſum & captioſum interrogãdi genus: & poſt alia multa, eius exẽplũ dat. Sic enim, inquit, aſcẽditis: Si tale viſum obiectũ eſt adeò dormienti vt probabile ſit, cur nõ etiã vt valde veriſimile? Cur deinde vt nõ difficiliter à vero internoſcatur? Deinde vt ne internoſcatur quidẽ? poſtremò vt nihil inter hoc & illud interſit. & paulò pòſt: Vitioſi ſunt Soritę. Frangite igitur eos ſi poteſtis ne moleſti ſint. Erunt enim niſi eaueatis. & quæ ſequuntur. Neque verò ſemper Sorites ex interro

gationibus consurgit, sed aliquādo etiam recta oratione procedit. In eo tamen argumentandi genere aceruus vocum vt effectuum, causarum, generum, formarum sibi cohærere debet, alioqui nō valet Sorites. Huius exemplum habes apud Ciceronem tertio de nat. deo. his verbis. Præterea si quid est quod nec voluptatem sentiat nec dolorem, id animal esse nō potest. Sin autem quod animal est, id illa necesse est sentiat, & quod ea sentiat, non potest esse æternū: & omne animal sentit. Nullum igitur animal est æternum. De Sorite etiam antè diximus in caput 3. li. 1.

2 *Sic itaque diuidere conandum est.* De diuisionis lege diximus etiā paulò antè in initio adnotationum in caput 11. huius secundi libri. Cæterum particulæ multū differentes inter se cohærerent, si morbum in acutum tātum & diuturnum diuideremus. Deinde neutrum membrum subdiuideremus. Nam ita peracutum cum acuto, & acutum simpliciter cūm acuto exquisitè, aut etiā acuto ex decidentia cōfunderemus, & sub diuturno centum viginti dierum, diuturnos pauciorum vt quadraginta 60. 70. & 80. plurium etiam, vt diuturnos mēsium 7. aut annorum vnius aut plurium comprehenderemus, cūm tamen partes illæ multū alioqui inter se distet, pluribus vero antea diximus de peracutis, acutis, & diuturnis, ac simul ostendimus cum ex Aphorismis, tū ex lib. de ratio. victus acutorum, quibus inedia, quibus tenuis, quibus item extremè tenuis victus conueniret.

3 Αὖθις δὲ καθ' ἑκάτερον εἶδος νόσον ἄχρι τῶν μ'. Legendum est εἶδος νόσου cum Germanico codice, gignendi casu non accusandi, vt Asulanius codex habet.

4 *Nonnullæ quæstiones logicæ.* λογικὰ ζητήματα, id est, quæstiones logicas Galenus hic vocat eas quæ Medicis opponantur. Medicæ porrò sunt, quæ vel ad sanitatem conseruandam, vel ad morbos profligandos spectant. Logicæ vero quæcunque vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, vt c. 1. li. 3. loco. affec. Cæterū quæstionibus illis logicis satisfacit Gale. adeo clare vt res interpretatione non egeat.

5 *Scimus enim quosdam ex his qui acuto morbo laborarant.* Herophō ordine tertius Epide. 1. die 17. iudicatus est. Philini vxor ibidem quarta, vicesimo obiit. Cherion ordine secundus tertio Epid. vicesimo prorsus iudicatus est. Febre omnes acuta correpti.

Rarum

Rarum quidem hoc esse. Σπάνιον μὲν ὧν τοῦτο. Vt scilicet acuti 14. 6
diem excedāt· πλεισάκις δὲ θάτερον ἀποβαίνειν εἴωθεν. At alterū sepe accidere consueuisse, vt scilicet acuti decimoquarto iudicentur.

Hi planè tanquam submersi. πάντως ἄρξαντο ταῦτα καθάπερ ὑπο- 7
βρύχια βραδέως τε καὶ οἷον μεμολυσμένως κινεῖσθαι. De hoc genere morborum meminit etiam Gale. Commen. 2. In Aphor. 23. quo loco post alia multa sic infit· Adeo vt nonnulli primis diebus tardi & parui, circa quartū aut quintū diem citatiores & vehementiores facti 17. die sint terminati. Alij ad sextum aut septimum sumpto acumine cessarint vicesimo, vnde manifestum fit, morbi continuatum acumen plures 14. dies habere non posse: vult ergo Gale. solutionis eorum morborum supputationem iniri non ab eo die quo æger decubuerit & febre correptus fuerit, sed ab eo quo citatiores & vehementiores morbi fieri cœperint, vnde eos semper intra suū 14. iudicari infert, quod Phrenetidis exemplo docet: quam quia nō statim primis ægritudinis diebus occurrere vel auctore Diocle scimus, si eam quarto verbi gratia, aut septimo die ab initio morbi incœpisse & vel decimoseptimo vel vicesimo desiisse ponamus, etiam sic quidem ipsam intra suum 14. iudicatam esse comperiemus. Inita scilicet supputatione aut à quarto die aut à septimo. Nam à quarto ad decimūseptimum dies quatuordecim, à septimo ad vicesimum totidem esse numerando disces, vt putē codices Grecos emendandos esse, qui hanc lectionē habēt· Εἰ τοίνυν τὶς ἀρξάμενος φρενιτίζειν ἤδη πεμπταῖος ἢ ἑβδομαῖος, ἢ ἑπτακαιδεκαταῖος ἢ εἰκοσαῖος κριθείη, πρόδηλον ὡς ἐν τοῖς τῆς ἑαυτοῦ τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐκρίθη. Sic enim legendum putem· Εἰ τοίνυν τὶς ἀρξάμενος φρενιτίζειν ἤδη τεταρταῖος ἢ ἑβδομαῖος καὶ ἑπτακαιδεκαταῖος ἢ εἰκοσαῖος κριθείη, &c. vt sit· Si quis igitur vel quarto, vel septimo morbi die phrenetide corripiatur, ac tū &c. eo scilicet sensu, quē in nostra conuersione expressimus. Hāc lectionē vetus interpres videtur esse secutus, qui sic hunc locum vertit· Nam si incipit in homine phrenesis in quarto ęgritudinis suæ, deinde aduenit ei Crisis in 17. aut incipit cū eo die 7. & aduenit ei Crisis in vicesimo, tunc manifestū est quòd Crisis non aduenit ei, nisi in die 14. Et quatuor fere lineis ante hunc locum, pro ὀξεῖαν ὀξέων legendum putem, vt legatur· κἄπειτα τὰ μὲν ἐν τῇ πρώτῃ τετράδι· τὰ δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ τὴν τῶν ἀκριβῶς ὀξέων ἀπολαμβάνοντα κίνησιν, εἰς τὴν ιζ. τε καὶ κ΄. ὀξέπεσεν ἐν τοῖς περὶ ιη. καὶ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ κρι-

θέντα. Quòd autem immediatè ſequitur, τὰ γὰρ ἐν τῇ τετράδι τῶν ἡμερῶν ἀπαρξάμενα τῆς ὀξύτητος, ἐπειδὴ ἑπτακαιδεκαταῖα κριθέντα, &c. vel ſupplenda vel addenda eſt dictio πρώτῃ, vt ſic legas, τὰ γὰρ ἐν τῇ τετράδι τῶν ἡμερῶν πρώτῃ ἀπαρξάμενα τῆς ὀξύτητος, &c. vt de iis morbis loquatur, non qui ab ipſo ſtatim initio, ſed qui quarto tũ primum die phrenetidem coniunctam habeant, ſub primo tamen quaternario, & ſecundum poſsis intelligere, quo ſecũdo dico, ſi quis phrenetide corripiatur, & viceſimo eadem ipſa liberetur, decimoquarto etiam iudicatus eſſe dicatur. Sanè adoleſcens ille in Melibea qui 16. eſt lib. 3. Epid. decimo die delirare modice incœpit, Decimoquarto valde, viceſimo multo plus, viceſimoquarto obiit, quòd eſt intra decimumquartum ſuum. Inita ſcilicet ſupputatione à decimo die quo incœpit delirare. Phrenetica tamẽ ab initio fuit Dealcis vxor, quæ ibidem quindecima ordine eſt Superuenire autem Phrenetidem febribus ardentibus de ſe ipſo teſtatur Gale. lib. 4. loco. affec. cap. 1. ipſe quoque obſeruaui Lazotam Gorletam noſtratem, mulierem annos decem & octo natam, ad primam imi noſtræ ciuitatis oppidi Marchandi portam habitantem, die Veneris hora ſecunda poſt mediam noctem (eius dico noctis quæ inter diem Iouis & diem Veneris media intercedit) Auguſti 14. anni æſtuoſiſsimi milleſimi quingenteſimi quinquageſimi ſexti ardẽtiſsima febre correptã, decimaſeptima eiuſdem menſis, id eſt, quarto ab initio die, in phrenetidem vehementiſsimam incidiſſe, tum viceſimaſeptima eiuſdem menſis, id eſt, vndecimo ex quo delirare cœperat, die (hoc autem eſt intra ſuum 14.) prorſus fuiſſe liberatam, cum tamen ſeptimo ab initio morbi die, quarto autem à phrenetide, eadem hora qua febricitare incœperat, bilioſa vomuiſſet, eadem etiam aliquot horis pòſt, deieciſſet, & in multam diem large ſudauiſſet.

8 *Qui vero ab initio morbi ſubmerſi lentique apparent.* Sic Græci codices habẽt· ὅσα δὲ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑποβρύχιά τε καὶ μολυνόμενα φαίνεται, καὶ μετὰ ταύτην ἕως τῆς μ'. τοιαῦτα μένοντα, πάλιν ἐπιταθῇ, ταῦτα χρόνια δικαίως ἄν τις ὀνομάσειεν. Hic rurſum Galenus νοσήματα ὑποβρύχια καὶ μολυνόμενα dicit, quæ paulò antè hoc ipſo capite ὑποβρύχια βραδέως τε καὶ οἷον μεμολυσμένως κινεῖσθαι ἀρξάμενα dixit. Vetus interpres ęgritudines ſepultas in profundo corporis graues tardas tranſtulit.

Finis libri ſecundi de diebus decretoriis, Ioanne Lalamantio Heduo interprete & enarratore.

CLAV

CLAVDII GALENI PERGAMENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER TERTIVS,

Ioanne Lalamantio Heduo interprete & enarratore.

Capitis primi Summa.

POstquam superioribus duobus Commentariis Galenus dierum differentias ad artem necessarias & experientia etiam comprobatas explicauit, iam hoc tertio ratione (sunt autem experientia & ratio instrumenta duo quibus fides fieri solet) eorum ipsorum causas se indagaturum recipit, & disquisiturũ, cur fiat, vt non omnes dies eadem vi decernendi dotati sint. Ac primum quidem experientia testatum esse comprobatúmque dicit, non omnes dies de morbis decernere: sed circuitus septimarios primum validissima virtute esse præditos. Secundò post hos loco quaternarios. Tum post hos etiam intercidentes. Rationem verò cur id fiat, superioribus corporibus, quibus hæc inferiora reguntur & dispensantur, refert acceptam.

CAPVT I.

T VERO[1] *in huius hæc gratiam conscripta sunt, cui causas expendisse satius esse videatur, propter quas fiat, vt ne singulis diebus morbi iudicentur.*[2] Ac *primum sane inuentionis dierum* Decretoriorũ *principia, qualia superiore libro tradita sunt, pro confessis habere & admittere conuenit. Sunt autem hæc genere duplicia. Horum alterum genus experientia, alterum ratione nititur.* Et *experientia quidem planè testatum comprobatúmque est, non omnes pariter dies de morbis decernere, sed circuitus septimanos validissima vir-*

tute esse præditos. Secundo post hos loco quaternarios, quosdam verò etiam extra hos coincidere. Item neque omnes septimanas à se inuicem separari, sed ipsarum aliquas etiam coniungi: adhæc neque omnes quaternarios seperari, sed horum aliquos disiungi, aliquos etiam coniungi. Præterea etiam Crises vt plurimum contingere in acutis quidem morbis imparibus diebus, in diuturnis, paribus. Sanè inquam hæc omnia[3] *de quibus etiam antè dictum est, experientia abundè satis testata comprobatáque sunt.*[4] *Nobis verò horum omnium causas ratione indagantibus, duo principia quæ sunt omnium etiam eorum quæ fiunt prima statui oportere videbantur. Vnum inordinatum, quod scilicet ex hac inferiore materia ortum habet. Alterum ordini innitens, & certa via & ratione semper progrediens, quod originem cælestibus refert acceptã. Omnia siquidem hæc inferiora ab illis vim accipiunt, & certis ordine modóque gubernantur. Iam ergo per hæc duo principia, per ea dico quæ & experientia cognita deprehensáque sunt, & per ea etiam quæ ratio docuit, omnium eorum quæ ad dies Decretorios pertinet causas vestigare tentandam est, dicendi hinc facto initio.*

1 *T, verò in huius hæc gratiam &c.* Græca sic habent· ἔστω δὲ περὶ τὰς αἰτίας ἐσπέφθαι κάλλιον ἢ δοκεῖ δι' ἃς οὐκ ἐν ἁπάσαις αἱ νόσοι κρίνονται· τούτοις καὶ τάδε σύγκειται. Tertius inquit, hic liber in illorum scribetur gratiam, qui causas, quibus fiat, vt non omnes dies æquè de morbis decernant, scrutari & disquirere duxerint præstantius, quàm in illorum ipsorum differentiis per experientiam vestigandis tempus & operam insumere. Hoc quidem ad praxim seu actionem, illud ad θεωρίαν, id est, speculationem, seu cognitionem refertur. Porrò qui sequitur locus suspectus mihi est, nec satis videtur emendatus. Habet autem hunc in modum· Δισσαὶ δ' εἰσὶν αὗται [ἀρχαὶ δηλονότι] τὸ γένος, ὑπὸ μὲν τῆς πείρας ἐναργῶς μαρτυρούμεναι· τῷ τε μὴ πᾶσαν ἡμέραν ὁμοίως εἶναι κρίσιμον· ἰσχυροτάτην δὲ δύναμιν ὑπάρχειν ταῖς καθ' ἑβδομάδα περιόδοις, & ferè totus in finem capitis locus, cui qua ratione mederi possit, iam non satis video. Sensum tamen, vtcunque potui, & quibus potui verbis expressi.

Ac primum sanè inuentionis dierum criticorum. χρὴ μὲν τοι καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς εὑρέσεως τῶν κρινουσῶν ἡμερῶν αὐτῶν ὁμολογεῖσθαι, καθότι κἀν τῷ πρὸ τούτου γράμματι λέλεκται. In disciplinis αἱ ἀρχαὶ, id est, principia ea dicuntur, quæ per se non per alia fidem habent. quod igitur ad præsentem tractationem attinet, Galenus hæc effata, Experientiæ credendum est. Rationi credendum est, pro principiis sibi dari postulat, eáque in hac disciplina admitti, & pro confessis haberi vult, prius, quàm quid certi de diebus Decretoriis statui cognoscíque possit. 2

3 *Hæc omnia de quibus antè dictum est.* De experientia dictum est antè cùm alibi passim, tum verò maximè cap. 3 lib. 2.

Nobis verò horum omnium causas ratione indagantibus. Græca sic habent: τῷ λόγῳ δ᾽ ἐξιχνεύουσιν ἡμῖν τὰς τούτων αἰτίας, ἐφαίνετο δύο ἀρχὰς θέσθαι χρῆναι τὰς πρώτας ἁπάντων τῶν γινομένων. ἄτακτον μὲν, τὴν ἐκ τῆς ἐνταυθοῖ ὕλης ὁρμωμένην, ἐν τάξει δέ τινι καὶ κόσμῳ πλεῖστον ἀεὶ τὴν ἐκ τῶν καθ᾽ οὐρανόν. Rimantibus, inquit, nobis & causas ratione vestigantibus propter quas fiat, vt non omnes dies eandem in decernendo vim habeant: sed circuitus septimani validissima sint virtute præditi: his minore quaternarij, quibus item cedant intercidētes, duplices hæ esse & è duobus pendere principiis, seu à duplici materia deprehenduntur. Prima causa est ἡ ἀρχὴ ἄτακτος, ἤτοι ἀόριστος, id est, principium, causa seu materia confusa & inordinata, quam Macrobius lib. 1. Somnij Scip. syluestrem tumultum vocat. Altera est ἡ ἐν τάξει τινὶ καὶ κόσμῳ πρέπουσα, ἤτοι ὡρισμένη, id est, principium, causa seu materia ordini inhærens. Nam tria hæc τὴν ἐρχὴν dico, τὴν αἰτίαν, καὶ τὴν ὕλην, id est principium, causam & materiam vna eadem significatione vsurpo, cùm ea etiam inter se conuertantur, vt omne principium & causa sit & materia, & omnis itidem causa, materia & principium. Nec verò cùm id dico, de primo principio, aut de prima illa materia loquor, ex qua & in qua sunt omnia, quæ principium passiuum rerum naturalium est, subiectum ex quo corpus naturale generatur primū, & in quod corrumpitur vltimum, quæ indiuidua est simplex ortus & interitus expers, informis, semper vniusmodi suíque similis, cuiuslibet formæ naturalis appetens, imaginatione tantùm non sensu vllo perceptibilis, quæ hyle, id est, sylua per metaphorā dicitur, 4

quòd ſcilicet ex ea rebus naturalibus tã copioſa materia, quàm ex ſylua operi inteſtino fabricando ſuppeditetur. Non de e inquam materia mihi hîc ſermo eſt, ſed de ſecunda materia aut ſecundo principio ὑποκειμένου propriè dicto, quæ materia eſt flexibilis, mutabilis diuidua, compoſita formæ, particeps, ſenſibilis, res corporea & naturalis, ortui & internecioni obnoxia, qualis ſcilicet eſt materia elementorum & eorum quæ ex iis cõcreta ſunt, nimirum eorum quæ concauo cæli Lunæ continentur. Cùm ergo & omnia ea quæ ſunt, & ea etiam ex quibus cuncta conſtant, mutabilia ſint, nihil mirum eſt, nullum corpus non poſſe eſſe mutabile. Vult ergo Gale. ἄτακτον ἤτοι ἄκοσμον, id eſt, inordinatum omne & confuſum, id eſt, mutabilitatem omnem, flexibilitatem, internecionem, corruptionem, ſenium, morbos, & ſi quo alio nomine placet appellare, ἐκ τῆς ἐνταῦθ' ὕλης (vt ipſe hic loquitur) id eſt, à materia terreſtri ab elementis ſcilicet, & ijs quæ ex his fiunt, manare & proficiſci, quod & antè dictum eſt, cap. 2. lib. 2. Ordinem verò & conſtantiam, τὴν τάξιν dico, καὶ κόσμον, à materia cæleſti, id eſt, à cælo: & vt hic dicit, ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν, cuius cæli dico materia, vt longè eſt ab illa indiuidua prima & ſimplici aliena, ita ab hac etiam inferiori diuidua & compoſita diuerſa, & quæ non abſurdè dici poſſit media quodammodo eſſe inter hanc & illam. Imò vtriuſque etiam naturæ eſſe particeps. Nam quâ ſimplex eſt cæli materia, quâ indiuidua in alia ſpecie, quâ ex elementis non compoſita, quâ ſui ſemper ſimilis, & vt ortus, ita & interitus expers, vt nonnullis placuit, eatenus cum prima materia conſpirare: quâ verò eadem ipſa formę particeps eſt, ſenſibilis, corporata, ortui & interitui obnoxia, vt & ſacræ literæ docent, & auctor eſt Plato in Timæo, eatenus cum ſecunda materia conuenire intelligi queat. Vtrunque autem ſit, cùm cælum omnium corporum ſit multò nobiliſsimũ, pulcherrimum, præſtantiſsimum, optimum, ex perfectis perfectiſsimum, ex abſolutis abſolutiſsimum, & quod diſſolui nullo modo poſsit, niſi ab eo abs quo ſit colligatus. Cùm ipſum, inquam, æterni ſit alicuius æternum ſimulachrum, intelligens, ſapiens, animans, ratione vtens, vt cenſent Platonici. Cùm etiam Solis (qui cæli pars purior eſt) calor ſit corporeus, purus, perlucidus, vitalis, ſalutaris, omnia conſeruans, alens, augens, ſuſtinens & ſenſu afficiens. Cuius etiam candor & lumen immenſo mundo longè latéque colluceat, & vim etiam rebus his caducis

afflet

afflet & aſpiret. Sint prætereà motus eius tam ij qui admirabili celeritate volubilitatéque incitati in orbem 24. horarum ſpatio circũaguntur, quàm ij qui per ſigniferi obliquitatem ab ipſo fiunt, rati & conſtantes. Cùm denique cælum ipſum & eius pars purior Sol (cuius nomine reliqua etiam omnia aſtra complector) ab illo ſuo ſummo opifice, architecto, rectore & moderatore, necnon & ab iis quibus regitur mentibus & ſpiritibus vim præſtantiſsimam etiam & perfectiſsimam recipiat, nihil itidem mirum eſt hæc inferiora ab illo omnium perfectiſsimo corpore vim accipere, & ab illo certis ordine & modo, quãtum non noxia corpora tardant, gubernari. Nec enim mundus hic inferior ſupernis conuerſionibus Ariſtoteli alia ratione continuus factus eſſe creditus eſt, quàm vt ab eo vim reciperet, id eſt, quàm vt vis illa cæleſtis per totum mundum inferiorem, & vel ad abditiſsimos vſque terræ receſſus penetraret. Ad cuius rei confirmationem id pro magno argumento fuerit, quòd cælum nullo ſemine multas producit tum animantes tum plantas: cùm tamen ſemen nihil quicquam ſine cælo generare queat, vt ſemen gignendis rebus materiam duntaxat paret & ſuppeditet. Cælum in materiam apparatam formam & perfectionem immittat, & calore, candore, motu, & ſpiritibus vitam rebus impertiat, vnde hominem & Solem, hominem leonem & Solem, leonem plantam & Solem, plantam generare phyſicè dicere ſolemus. Et Ariſto. de generatione animalium cap. 2. In vniuerſo, inquit, naturam terræ quaſi fœminam matréinque ſtatuunt. Cælum & Solem & reliqua eiuſdem generis nomine genitoris patríſque appellant. Certè Macrob. li. 1. Sõnij auctor eſt, Platonicos quoſdam mundum in duo diuidere, quorum alterum facit, alterum patitur. Et illud facere dixerunt, quod cùm ſit immutabile, alteri cauſam & neceſsitatẽ permutationis imponit. Hoc pati, quod per mutationes variatur. Et immutabilem quidem mundi partem à ſphæra quę Aplanes dicitur, vſque ad globi Lunaris exordium. Mutabilem verò à Luna ad terras vſque dixerunt. à Luna enim deorſum natura incipit caducorũ. Huc pertinere videtur quod Io. Picus Mirãdula lib. 3. aduerſus Aſtrolo. cap. 6. ſcribit, Calorem ſcilicet cæleſtem natura ſua eſſe ſalutarem, almum, vitalem & fœcundum, ſed tamen interdum ſuſcipientis imbecillitate, quoties ſcilicet in ſublunari mole recipitur, fieri noxiũ, & à ſua actione & perfectione degenerare. Ex quibus omnibus

facilè licet intelligere materiam cæli & materiam hanc terrestrem, quam Gale. hoc loco τὴν ἐνταῦθ' ὕλην vocat, omnium eorũ quæ fiunt primas esse causas. Sed illam ordinem quendam & cõstantiam rebus inferioribus, quantum harum natura patitur, causari. Hanc verò inordinationem, confusionem, & labefactationem, senectutem & morbos afferre. Omnis enim coagmentatio corporis, vel calore, vel frigore, vel aliqua impulsione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos senectutemque impellitur. Sic ὡρισμέναι εἰσὶ καὶ τεταγμέναι τῆς φύσεως αἱ κινήσεις, ὅταν εὐρωστῇ τε καὶ κρατῇ τῆς ὕλης, καὶ τοῖς οἰκείοις λόγοις ἐνεργῇ, ἀόριστοι δὲ καὶ ἄτακτοι καὶ διὰ τοῦτ' ἄγνωστοι κρατουμένης. id est: Definiti sunt (inquit Gale. lib. 3. Criseon cap. 10) & ordinati motus naturæ cùm valida fuerit, & naturæ dominatur, & suis modulis nullo casu interturbata operatur & agit. Indeterminati verò, atque inordinati, eóque etiam incogniti quando succumbit.

Capitis secundi Summa.

Dierum Decretoriorum causas altius vestigans, eas ad Solem primùm, deinde & ad Lunam etiam hoc vel illo modo affectam refert. Ab iis verò eas idcircò dependere docet, quòd corpora cælestia vires suas in hæc inferiora transmittant.

CAPVT II.

SVPERIORVM[1] *sanè quidem astrorum omniũ vim experimur, & eorundem efficiẽtia fruimur:*[2] *sed qui hæc inferiora ratis ordinibus moderatur, immutabilíque constantia gubernat, rector omnium moderatórque existens Sol ipse est.* Nam *Veris, Aestatis, Autumni, Hyemis auctor non extat alius.*[3] Non *alius tam manifestam vel ex hac terrestri fæce gignendi, animalia procreandíque, vel efficiendi vt ea quæ oriuntur è terra maturitatem assequantur, vel ad coitum & generis propagationem animantia solicitandi vim habet.* Magnæ *verò sunt etiam* Lunæ *in hæc inferiora vires & effectus varij: sed qui tamen* Solis *effectibus cedant & secundas teneãt.* Verùm *enim mensibus illa semper præest, vt apertè in animantibus ac potissimum*

mum marinis deprehendere licet: sed profectò hoc ipsum quod habet, à Sole *habet.* Tenuissimum *enim lumen facit proximus accessus eius ad* Solem. T*anta autem eius portio semper conspicua illustratáque est, quantam* Sol *aspicit.* P*rorsus autem deficit, lucísque expers & tenebrosa redditur, vbi opposita* Soli *interpositu interiectúque terræ opacatur, & repentè deficit.* Q*uapropter tum cum* Sole *congrediens, tum digrediens varias lucis mutationes habet.* Etenim *longissimus eius ab* Sole *digressus (diametram* Græci *sic affectam* Lunam *dicunt) eam facit plenissimam.* Recessus *eius ab* Sole *per tetragonum (sic etiam affecta* τετράγωνος *dicitur)* διχότομος *, id est, semiplenam, seu æquali portione diuisam : per media tetragonorum vltimorum (dum scilicet* τρίγωνος *est, &* ἀμφίκυρτος Græcis *dicitur) gibbosam seu turgidam facit.* Recessus *verò eius à* Sole *per tetragonorum primorum media (dum scilicet* ἑξάγωνος *est, &* μηνοειδὴς *dicitur (corniculatam, seu falcatam facit.* E*adem tum primùm noua est, cùm post congressum* Solis *è radijs* Solaribus *emergit.* O*pacatur autem omnino cùm illius radijs obnoxia, circũillustrata nulli conspicitur.* [4] I*psa igitur ijs quæ oriuntur è terra, dat incrementum, animantia saginat, menstrua stato tempore mulieribus curiosè solicitat, morbo comitiali laborantium circuitibus insidiatur, pro ratione scilicet progressus eius ad* Solem, *vel recessus eius à* Sole. S*anequidem omnia quæcunque illa efficere nata est, tum obscura sunt, cùm* μηνοειδὴς, *id est, corniculata est, falcísque habet imaginem.* O*mnia contrà valida, cùm ipsa pleno orbe lucet : quare eo tempore frugum incrementum & maturitatem accelerat.* [5] D*emortua quinetiam corpora putrefacit, somnóque sopitos sub eius radijs, vel etiam aliter diutius immoratos decolores & capite grauatos reddit.* V*t igitur* Luna *ad res omnes* Solis *eget auxilio: ita* Sol *ad nullam rem magnam, neque alterius cuiusquam astri, sed ne ipsius quidem* Lunæ *opem desiderat.* [6] A *nullo enim impediri potest, quo minus* Aestatẽ *faciat, cùm in vertice nostro cõstiterit, aut quo minus frigus adducat, si humilis & demissus terrísque vicinus circũferatur, aut verò quo minus etiã* Aequi-

noctium vtrunque constituat, si modicè obliquus feratur.

1 *Vperiorum sanequidem.* Πάντων μὲν τῶν ἄνωθεν ἄστρον ἀπολαύομεν τῆς δυνάμεως. Ἀλλ᾽ ὁ μάλιστα κοσμῶν τὰ τῇδε καὶ ξυνθμίζων καὶ διατάττων ὁ ἥλιος ἐστὶν, &c. Non solùm Macrobius lib. 1. Somnij Scipi. auctor est ἀστέρα καὶ ἄστρων hoc differre, quòd ἀστὴρ vna stella sit, Ἄστρον signum stellis coactum, quod nos sydus vocamus. Sed & Galenus etiã Comment. 1. in libr. 1. Epid. in ipso statim initio, ait Græcos vt plurimum vocare id quod ex multis stellis constet, ἄστρον: vt vel Taurum totum, vel aliquam eius partem, vt Succulas & Vergilias. Esse tamen etiam, ait, cùm interdum singulos ἀστέρας, id est, singulas stellas, astrum appellent. Et non tamen contrà, id scilicet quod ex multis constet, ἀστέρα, id est, stellam appellare, sed astrum tantùm. Vnam verò quālibet stellam, non ἀστέρα solum, vt dixi, inquit, sed etiam astrum, vt Arcturum, Caniculam, Luciferum, Hesperum. Sanè Etymologici auctor ἀπὸ τοῦ ἵστημι στέρα καὶ ἀστέρα deduci ait, & ἀστέρα quasi ὁ μὴ ἱστάμενον dici, παρὰ τὸ ἄστατον ἔχειν δρόμον. id est, asterem, quasi minimè stet, sed quod vagum & errantem cursum habeat, à verbo sto deduci. Et κυρίως ἐπὶ τῶν πλανητῶν, inquit, καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπλανῶν λέγεται. propriè de planetis dici. Abusiuè de fixis seu immobilibus. Vtcunque autem sit, superiorum certè omnium corporum cæli dico, & stellarum tam fixarum quàm errantium (quæ sui orbis partes esse densiores, & Ciceroni 2. de Natura deo. ex nobilissima purissimáque ætheris parte gigni dicũtur) omnia quæ sunt vim efficientiámque sentiunt, experiuntur & recipiũt, tàm per eos quibus corpora cælestia regũtur, spiritus, quàm per ipsorum etiam corporũ motum, lumẽ & calorem siue is ipsis insit, & huc per eorũ radios dimanet, siue in his inferioribus per incitatissimos illos orbium motus, & radiorum reflexionem causetur. Huc adde quòd omnia quæ sunt, totius mundi partes sunt. Est enim totum hoc vniuersum, quem mundum & cælum dicimus, vnum veluti corpus multis partibus continuis integratum. Cuius corporis cælum (id nomen iam ea significatione vsurpo, quâ Aristoteli libro primo de cælo capit. 9. dicitur corpoream molem extremo & inferiori cælo Lunæ, & supremo item primæ sphæræ contentam significare) pars est purissima, & vt cui nihil desit, quæque omnes dimensiones

habeat

habeat, ex perfectis perfectissima, abs qua initium motus est,& vis in hæc sublunaria tanquam in sua membra dimanat. Haud aliter quàm ex capite vis animalis & sentiẽs in omnes & extremas etiam corporis partes deriuatur & profluit. Neque verò vim illam primario cælitus huc demitti velim intelligi. Ea quippe ab effectore, architecto & molitore rerum omniũ Deo opti. max. ad ipsum cælum primùm, deinde ab ipso tandem tanquam instrumento in hæc inferiora transmittitur, non quòd instrumento quidem ille egeat, sed quia sic melius fore ratus est præstantissimus ille mundi architectus & artifex. Et huc pertinere videatur quod Moyses primo capite Originũ scribit principio deum creauisse cælum & terram. Nam per cælum, agentem causam, per terram, materiam Moysem intellexisse auctor est Ioan. Picus Mirandula ca. 2. expositionis primę Heptapli. Sed nec hoc etiam mysterio carere credendum est, quod apud Moysem, in opere diei quarti Deus iussit vt existerent luminaria, quę & in signa & tempora & dies & annos essent, & in cælo lucẽtia terras collustrarent. Itaque Deum duo luminaria magna creauisse & cælo collocata inseruisse, maius ad diei, minus ad noctis moderationem, & ad lucem etiam & tenebras discernendas. Ex quibus verbis licet intelligere, Deum simul cum dicto duo luminaria magna creauisse, quæ in signa essent, quæ suis cursibus tempora metirentur, & adhæc quæ largo lumine terras complendo vim suam pariter in hæc inferiora præside & moderatore spiritu diuino, quem creatis illis Deus impertiuit, transfunderent. qua ratione motus Anaxagoras dixit νοῦς ὅσιν ὁ διακοσμῶντε καὶ πάντων αἴτιος. Mens, inquit, est quæ omnia regit, & omnium causa est. In signa autem nobis duo illa luminaria sunt, vt id obiter de meo sensu interpreter, vel quia diuinitatis nobis præbent argumentum (nam doctore Paulo, per visibilia huius mundi in inuisibilium cognitionem deuenimus) vel quia cùm expletis cursibus suis eodem redierunt, annum, mẽsem, diem absolutum & perfectum esse nobis significant. Scio tamen Augustinum ea posita esse in signa dicere, non qualia Astrologi, sed qualia nautæ & agricolæ obseruent, cuius generis sunt quæ Virgilius lib. 1 Georgicôn describit, cum canit.

Si verò solem ad rapidum lunásque sequentes
Respicies, nunquam te crastina fallet
Hora, neque insidijs noctis capiere serenæ. & quæ sequuntur.

Melanchthon in Hesiodum posita esse in signa Solem & Lunam dicit, id est, diuersitatem temporum efficere, vt aliâs æstus sit maior, aliâs frigus acrius, aliâs maior siccitas, aliâs vt vuidus magis sit aër. Ad propositum redeo, dicóq; eos paulò altius vim superiorum in hæc inferiora disquirere & scrutari, qui tres mundos constituentes, primum eum faciunt qui supremus est, & supercęlestis, vbi optima, eximia & præstantissima natura, quam Deum nuncupamus, cum beatis mētibus sempiterno æuo fruitur. Secundum & medium eum qui firmamento à domiciliis nostris altissimo & omnia cingente cælo, & orbe Lunæ omnium postremo & infimo suis velut terminis concluditur. Tertium infimum hunc & sublunarem. Ac primum quidem mundum optimum, sapientissimum, infinitum, lucis plenum, inaspectabilem, ab omni concretione mortali alienũ, vix cogitatione comprehensibilem, ad quem nulla vis possit pertingere, nulli nec ortui nec interitui obnoxium esse dicunt. Tertium & infimũ contrà, ab optimo illo primo & sapientissimo mirum quantum deficere aiunt, finitũ quippe esse, tenebrarũ plenum, aspectabilem, ex corruptioni obnoxiis elementis conflatum, sensu comprehēsibilem, vtpote corporatum, victum, caducum, & mortalem. Medium autem seu cęlestem vtriusque mediam naturam sortiri volunt. Et sane permultis hic medius haud aliter ac supercęlestis ille optimus, sapiētissimus, infinitus, lucis plenus, nulli nec violentiæ nec ortui aut interitui obnoxius, vt Plinio lib. 2. ca. 1. esse creditur. Aliis non item, sed finitus esse, luce & tenebris temperatus, aspectabilis & corporatus, non ex elemētis quidem, sed sua tamen materia concretus & si ortui interituique obnoxius, quandiutissimè tamen & quandiu summo architecto & rerum molitori Deo visum fuerit, talis permansurus. Et secũdum quidem à primo immediatè. Tertium à secundo cui contiguus est, regi & gubernari volunt: vnde pro constantissimo esse ponunt, Nihil omnium hîc esse, in quod vis ea cęlestis non sese insinuet, nihil omnino quamlibet vile & abiectum, quod cęlitus transmissam trāsfusámque vim pro suo modulo non recipiat & sentiat: vnde fit vt nos omnes superiorum omnium astrorum vim efficientiámque sentiamus & illorum facultate virtutéq; fruamur.

2 *Sed qui inferiora hæc.* Solem Cicero de natura deorũ 2. dictum esse ait, vel quia solus ex omnibus syderibus tantus sit, vel quia cum

cum sit exortus, obscuratis omnibus solus luceat: in quam sententiam descendit etiam Macrob. in lib. I. Somnij, quo loco caussas reddit, cur ibi Cicero ipsum ducem, principem, moderatorem reliquorum luminum, mētem etiam mundi & temperationem vocet. Quin & Plinius li. 2. cap. 6. Solem syderum ipsorum cælíque rectorem, mundi totius animum ac planius mentem appellat. Hunc principale naturæ regimen credere decet, inquit, opera eius ęstimantes, &c. Sanè Solis in hæc inferiora tam varij multiplicésque sunt effectus, tot tantęque virtutes, vt is non modo Deus creditus sit & habitus, sed & virtutes eius singulæ diis etiam nomina dederint. Ac primum quòd Deus sit habitus, indicant hi ipsi tanquam Deo attributi maiestatis & diuinitatis tituli. Etenim παντοκράτωρ, παγγενέτωρ, κόσμου πνεῦμα, δύναμις, φῶς, νοῦς, id est, omnipotens, omnium rerum effector & pater, Mundi spiritus, vis, lux & mens dictus & appellatus est. Quæ nomina si per similitudinem quandam analogiam aut participationem ipsi attributa sunt, abusiue certè. Sin re-vera & quasi Deus non esset alius, licentiose profectò nimis, ne dicam impiè ipsi ei concessa sunt illa & attributa nomina. Vnus quippe Deus omnipotens est. Vnus omnium quæ sunt, quæque videntur princeps & origo. Mens, luminū lumen & spiritus omnia viuificans, vim suam primū in hūc aspectabilem Solem & cęlestia alia corpora, deinde per illa tanquam instrumenta in hæc inferiora demittens, & omnibus communicans. Cuius tanti numinis Sol hic aspectabilis & cęlestis illius imago tantū est & simulachrum (vt & Iamblicus & Dionysius censent) mirum etiam quantū ab illo distans, qui non Sol simpliciter, sed Sol iustitiæ, Sol æternus, Sol vix mente & cogitatione nedum oculo comprehensibilis passim in sacris literis esse dicitur. Quin & poëtæ qui eum quasi Deum inuocauerunt, hunc etiam errorem etiam fouerunt. Id facit Chryses apud Homerum Iliados ά. his verbis,

Κλῦθί με ἀργυρότοξ' ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας
Κίλλαν τε ζαθέην Τενέδοιό τε ἶφι ἀνάσσεις
Σμινθεῦ. Nos sic Latinè,

Audi me Smintheu, qui argentea spicula vibrans
Et Chrysam colis, & diuam Cillam Tenedúmque
Consilio regis, &c. Et Euripides in Phœnissis
ὦ θύγατερ ἀελίου Σελάνα.
O Solis filia Luna.

Solem ſub Liberi Patris nomine, Lunam ſub Cereris inuocat Virgilius Georgicôn primo, ſic canens,

Vos ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cælo qui ducitis annum,
Liber & alma Ceres. & quæ ſequuntur.

Eos etiã inuocat Varro de re ruſtica li.1.c.1. Ex quibus omnibus perſpicuum eſſe arbitror Solem & Lunam creditos eſſe deos & habitos. Iam quod Sol pro variis, quas habet, virtutibus & effectibus varia & quidem deorum nomina habuerit, hinc conſtare arbitror, quòd modò Apollo, modò Mars, interdum Minerua, Vulcanus, Phœbus, Heracleis, Dieſpiter, Ieïus & Pæan cognominatus eſt. Apollo quidem vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id eſt, à iactu radiorum, vel ἀπὸ τοῦ ἀπολλύναι τὰ ζῶα, id eſt, ab exanimandis & perimendis animalibus, cum ſcilicet peſtem caloris intemperie emittit. Mars, quòd calorem in animo & ſanguine excitet. Minerua, quòd humanis mentibus prudentiam ſubminiſtret. Vulcanus ab ignea vi, quaſi multis ignibus conſtet. Phœbus vel à candore & ſplendore, vel quia τοῦ βίου φῶς, id eſt, lumen vitæ ſit, ἢ ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, vt Cornificio placet, quòd vi feratur. Heracleis, quòd eius ſplendor aëris gloria ſit. Dieſpiter, diei pater, cum diem propulſis tenebris reducit. Ieïus quaſi proſper & ſalutaris Medicus, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, id eſt, à ſanãdo. Pæan ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας, id eſt, à ſedãdo dolore, ἢ ἀπὸ τοῦ παίειν, id eſt, à feriendo, & peſtiferum virus terris immittendo, quale immiſſum ſcribit Homerus Iliados α'. ad Chryſæ ſacerdotis preces, his verbis,

Δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ' ἀργυρέοιο βιοῖο.
Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο καὶ κύνας ἀργούς, &c.

Et Virgilius 3. Georg.

Hic quondam morbo cæli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totóque Autumni incanduit æſtu.
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupítque lacus, infecit pabula tabo.

Sanè huius ſyderis, id eſt, Solis duo ſunt maximi effectus. Alter quo calore temperato mortalium vitam iuuat. Alter quo iactu radiorũ virus eiaculatur & immittit, vnde inuſti morbo ἀπολλωνόβλητοι καὶ ἡλιόβλητοι appellantur. Mirum etiã eſt quòd gignat & gignatur. Nam mane nouo ſemper exoriens gignitur. Ipſe autem generat vniuerſa ſeminando, fouendo, producendo alendo

do,& augendo,auctor Macrob. Saturna. primo,cap.20.Iam verò quomodo idem ipſe ſit ὁ μάλιστα κοσμῶν τὰ τῇδε ἤδη τὰ κάτω καὶ ξυνθμίζων καὶ διατάττων,vt hîc loquitur Galenus,id eſt, qui hæc inferiora ratis ordinibus moderatur, gubernat & regit, facile ex eius acceſſu receſsúque intelligas. Nam is cum curſum ſuum inflectens ad Meridiem tantùm abſceſsit quantum abſcedere potuit (veteres id tempus Brumale Solſtitium ſeu Brumã à dierum breuitate appellauiſſe auctor eſt Macro.lib.1.Saturna. c. 27. Quanquã Victorinus in M. Varronẽ; & Philander in Vitruuium negent veteres τροπὰς χειμερινὰς Brumale Solſtitiũ,ſed Brumam tantum appellauiſſe) Hyemes efficit.Inde remeando quartam Zodiaci partem conficiens,efficit id tẽpus quod Hyemi ſeneſcenti adiunctum Ver dicitur.Inde tantũ ſpatij oberrans & ad Septentriones curſum ſuum dirigens Aeſtates facit. Pari etiam ratione Zodiaci reliquam partem quartam conficiendo, id tempus efficit,quod Aeſtati ſeneſcẽti adiunctum Autumnus dicitur. Porrò Brumã eſſe circa octauum Calendas Ianuarias, Aequinoctium Vernum menſe Martio circa octauũ Calendas Aprilis·Solſtitium vltimo menſe Iunio circa octauam partem Cancri· Aequinoctium Autumni circa octauũ Calẽdas Octobris cum octauã Libræ partẽ Sol attingit, docet Columella rei ruſticæ lib.9.c.14. quanquam idem etiam ſcribit li.11.c.2. numero 385. Hipparcho placere decimoſexto Calendas Ianuarij Solem in Capricornum trãſitum facere & Brumale Solſtitiũ eſſe. Sic enim loquitur ibi Columella, cõtra opinionẽ tamen Victorini & Philandri doctorũ hac ætate virorum. Quod autem ad Hyemẽ attinet,etſi ea frigore aſsiduo,gelu, niuibus,pluuiarum & imbrium copia horrida eſt, ignaua,ad generationem rerum, quas terra in vſus animantium producat, minimè accommoda, id tamen videtur afferre commodi, quòd terrã fructibus,frugibúſque Aeſtate & Autumno collectis effœtam & emaciatã, contrahendo,denſando,indurando,naturalémque terrę calorẽ intrò contrahendo, ac interdum etiam velut datis induciis tepore relaxando & imbribus mitioribus irrorando & veluti impinguãdo,ſubigere, fermentare, & ad nouã quaſi fœturã pręparare videtur,qua ratione nix etiam meſſem augere dicitur Ariſtoteli Meteororum 2.cap.3.vt & poëta ibidem,

Candida nix nimium,tu fundis acumina viſus:
Tu cadis vt floccus,meſsibus apta venis.

Huc pertinet, quod Theophrastus libello de igne scribit, frigus idem etiam nonnunquam quod calorem efficere videri, tam absolutè quàm superlatè, cum & fructus frigoribus cõcoqui, & frigus perinde ac æstũ adurere prædicant, quòd non verè loquuntur tamen, cũ & coquere & vrere frigus videatur non sua sponte, sed ex consecutione, quia scilicet cogat & contrahat calorem huius rei effectorem, qui copiosior etiam protinus valentior est. Hyemi Ver succedens & terræ poros præterita Bruma & intepescente anno aperiens velut rudimenta quædam profert largæ & copiosæ frugísque segetísque, & terram vescis floribus, herbis, frugibus, & fructibus incredibili multitudine & varietate distinctis vestit. Aestas sequitur, quæ increscentis caloris beneficio auget, incrassat, conficit, concoquit quæ Ver protulerat omnia. Autumnus Aestatem excipiens perfectam maturitatem adfert. Sic ex quatuor tẽporum, quas Sol faciat, mutationibus, sibi inuicem nunquam turbato ordine succedẽtibus omnium quę terra maríque gignũtur initia causæque ducuntur. Tempus autem generationis omnium fere viuẽtium est Vernum & Aestiuum, quibus scilicet Sol ad nos accedit. Tempus verò corruptionis est quo deficit eiusmodi viuentium productio, vt Autumnale & Hyemale, quo scilicet tempore Sol à nobis abscedit. Sic generationis tempus æquale est tempori corruptionis docente Aristotele lib. 2. de generat. & corrup. cap. 10. Ex his apparet verum id esse quod Galenus hic scribit· ὡς ὁ μάλιστα κοσμῶν τὰ τῇδε καὶ ῥυθμίζων καὶ διατάττων ὁ ἥλιος ἐστὶν, ἢ ὡς οὐκ ἄλλος τις ἦρος καὶ θέρους φθινοπώρου τε καὶ χειμῶνος αἴτιος. id est, Solem esse qui hęc inferiora ratis ordinibus moderetur & gubernet. Nec vllum alium Veris, Aestatis, Autumni aut Hyemis esse causam.

3 *Non alius tam manifestam ex hac terrestri fæce.* οὐδ' ἄλλος ἐπιφανῶς οὕτως οὔτ' ἐξ ἰλύος γηΐνης ζῶα γεννᾷν πέφυκεν, &c. Siue Galenus hic loquitur de iis animalibus quæ nullo nec semine nec ouo è limo terræ vi caloris Solaris, siue de iis quæ ex illis, semine dico aut ouo generantur, siue ambo intelligat cum dicit ἐξ ἰλύος γηΐνης ζῶα γεννᾶσθαι, profectò nullus alius à Sole planeta, immò nullum aliud corpus cæleste tam manifestam habet vim gignendi animalia ex hac terrestri fęce seu colluuione, id est, vel ex limo, vel ex sua cuiq; rei subiecta materia in terra (vt omnia sunt in omnibus) delitescente. Cæterùm quòd quædam etiã animalia

malia nullo nec ouo nec semine è limo terræ, Solis beneficio gignantur, docet Plinius li.9.c.51.cũ tradit Ranas semestri vita resolui in limũ,& rursum Vernis aquis renasci. Pectines terrestres & limaces in humore terreno certo anni tẽpore gigni. Et Arist. lib.de natura animalium 6.ca.16.auctor est Anguillas, & ea quæ intestina terræ vocãtur, putredinis ratione prouenire, quãquam Plinius loco prędicto scribat anguillas sese scopulis atterere, atq; ea strigmẽta viuescere, nec aliam earum esse procreationẽ. Idem etiam li.9.c.58.scribit, Deturgente Nilo musculos reperiri incohato opere genitalis aquæ terræque, iam parte corporis viuentes, nouissima effigie etiamnum terrena. quod & testatum reliquit Diodorus Sicul.& Ouidius lib.1. Metamorph.de hominis generatione loquens sic canit:

Natus homo est, siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum mundi melioris origo:
Siue recens tellus seductáque nuper ab altò
Aethere, cognati retinebat semina cœli.

Et paulò pòst,

Cætera diuersis tellus animalia formis
Sponte sua peperit, postquàm vetus humor ab igne
Percaluit Solis, cœnúmque vdæque paludes
Intumuere æstu, fœcundáque semina rerum
Viuaci nutrita solo, ceu matris in aluo
Creuerunt, faciémque aliquam traxere morando.
Sic vbi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alueo,
Athereóque recens exarsit sydere tellus,
Plurima cultores versis animalia glebis
Inueniunt, & in his quædam modo cœpta, per ipsum
Nascendi spatium, quædam imperfecta, suísque
Trunca vident humeris, & eodem corpore sæpe
Altera pars viuit, rudis est pars altera tellus.

& quæ sequuntur. Sanè testacea omnia sponte naturæ in limo diuersa pro limi differentia oriri, & in cœnoso ostrea, in arenoso conchas scribit Aristo.5.de natura anima.c.15. eius rei causam nonnulli ad variã radiorum errantium quæ per Zodiacum contra motum primi mobilis feruntur, permistionem referunt, aiúntque eam constitutionem cæli posse aliquandò incidere, quæ tum homines tum equos & similium etiam perfectorum animantiũ genus, ex ipsis

clementis non aliter ac ranas, mures, locustas sæpe sua sponte natas videmus, generet, quod tamē fieri nec ne possit, tibi, lector iudicandum relinquo. Porrò autem cum orbium cælestiū duplex sit motus & conuersio. Vna, qua extimus globus reliquos omnes complectens, in quo infixi sunt illi qui voluuntur stellarum cursus sempiterni horarum 24. spatio ab Oriente in Occidens subiectos omnes secum rapit & rotat. Altera qua subiecti septem versantur retro atque extimum cælum motu, intelligendum est priorem illam conuersionem vniusmodi semper esse & constanti immutabilíque ordine progredi, ac nihil habere contrarij, eóque certe neque ortus nec interitus rerum (sunt enim hæc duo sibi contraria) causam esse posse. Posteriorem verò errātes stellas per signiferi obliquitatē circumagere ac rerum exortus facere, dum Solem quidem potissimum, sed & reliquos etiā planetas in Septemtrionē adducit. Interitus verò dum in Austrum eundē abducit. Vt autē Solis reliquorúmq; planetarū accessus recessúsque à Septemtrione in Meridiē & cōtrà, perpetuato ordine & constantia, ac ne momento quidem permutatis vicibus sese excipiunt, sic ortus obitúsque rerum semper erunt constantissimi, nec vllo vnquā tempore, dum hic mundus erit, deficient. Itaque appetente Vere cum nos vis illorum reuisit, innouari omnia deprehendimus & exhilarari, prata herbis, agros frugibus, arbores frondibus & floribus, vites denique gemmis vestiri, vnde poeta Georgicon 2. dixit:

Ver adeo frondi nemorum, Ver vtile syluis.
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.

Sol quinetiam Vere primo ad nos rediens, magnam vim habet solicitandi animalia εἰς ὀχείαν τε καὶ τὴν τοῦ γένους διαμονήν, vt hic loquitur Gale. id est, ad coitum & generis perpetuitatem propagationémque: quòd in Vere maximè deprehendas, quo tempore omnia fere animantia in Venerem ruunt. Quod Oppianus de canibus loquens lib. 1. de venatione his verbis testatus est:

Εἰ δὲ νύ τι κεράσαι φίλον ἔπλετο δῖα γένεθλα,
Εἴαρι μὲν πρώτιστα λέχος πόρσυνε κυνέεσιν.
Εἴαρι μὲν γὰρ μᾶλλον φιλοτήσια μέμβλεται ἔργα.
Θηρσί τε καὶ σκυλάκεσσι καὶ οὐλομένοισι δράκουσι.
Ἠερίοις τ' ὄρνισι καὶ εἰναλίοις νεπόδεσσι. Interpres sic:

Si miscere canes cupias, prolémque creari,
Vere breui gratum, Veneris permitte cubile.

Vere

Vere canes, angues, volucres, pisceśque, feráſque
Torquet amor flammis, multò vehementius vrens.

Dein particularibus exemplis vbi idipſum confirmauit, tandem ſic infit:

Καὶ δ᾽ αὐτοῖς μερόπεσσιν ἐν ἔαρι μᾶλλον ἔρωτες:
Ἔαρι γὰρ πάνδημος ἐπιβαίνει κυθέρεια.

Id eſt, vt interpres habet:

Vere homines ipſi grauius torquentur amore.
Vere furor Veneris ſerpit popularis in omnes.

Et Ariſtoteles in ea etiam videtur eſſe opinione, qui libri quinti de natura animalium cap. 8. ſcribit plurimorum animantium naturam rem quidem Veneream per id tempus appetere, cùm hyemis ceſſante ſæuitia, æſtatis clementia oritur, quod tempus Veris eſſe docet, quo ſcilicet plurima volatilia, pedeſtria & natantia ad coitum excitantur: quãquam ſint nonnulla, inquit, eorum omnium genera quæ per Autumnum etiam & hyemem & coeant & pariant. Sanè cum ſemini generatio ſit ex ſanguine 4. humores complexo, quos perpetuò quidem habeat corpus humanum, ſed tamen circũacti temporis ratione nunc auctiores, nunc pauciores & mage imminutos, mirum eſſe non debet, ſi Vere, quo ſanguis augeſcere ſolet Hippocrati lib. de Natura hu. ſemen etiam auctius fiat, calidius, & mage ſpirituoſum, & tale redditum penem diſtendat, & ad coitum generíſque propagationem animal ſolicitet, præſertim ſi ipſi ex caliditate & ſiccitate partium genitaliũ acceſſerit acrimonia, quæ titillet & pruritum cieat: vnde excretrix facultas iritata Veneris appetitum in animante excitet. Sic cõmune hoc natura omniũ animãtium eſt, vt habeant libidinem procreandi cauſa. Ex quibus omnibus liquet Solem ratis ordinibus hæc inferiora gubernare. Nec vllum alium planetã Veris, Aeſtatis, Autũni, aut Hyemis, ſicuti etiã nec maturitatis frugũ & generationis animãtium cauſam exiſtere. Neque verò id cùm dicimus, ſuo munere aut Lunam, aut alia ſydera priuamus. Nam quod Sol ſua præſentia diurna operatur & efficit, id ipſum Luna, quæ Solis vicaria eſt, & tanquam infima cæterorum planetarum vim in ſe recipit, in Solis abſentia efficere, quãquam illo multò imbecillius, comperitur. Nam cùm ea opaca ſit, ſed diaphana tamen & tranſparens, de ſe lucis expers (nam ſi proprium haberet, eius nunquam fieret eclipſis) vt lumen ſuum de Sole, ita & vim etiam mutuetur opor-

tet, quòd lumen dico in terras demittat, non per luminis à se tã-quam à speculo, aut corpore læui & terso (vt nonnulli dixere) ad nos reflexionem, sed per ingressum, &, vt ita loquar, incorporationem luminis Solaris in propriũ ipsius corpus, vt & præstantissimis Philosophis visum est, & indicat ea maculosa facies (sic enim dicitur Aristoteli libri cæli 2. cap. 8.) quæ in ipsa idcirco apparet, quòd in aliam atque aliam eius partem Solis lumen aliter atque aliter sese insinuat. Mediam enim partem Lunæ vtpote rariorem minus lucere aiunt, sed obscuriorem esse, & quodammodo maculatam videri: partem autem densiorem potentius refulgere, & cerni puriorem. quãquam sunt qui contra partem eius mage diaphanam, lucidiorem esse partem opaciorem & densiorem subobscuram & maculosam videri dicãt. Plinius tamen libr. 2. cap. 9. maculas in medio orbe Lunæ apparentes, nihil aliud esse dicit, quàm raptas cum humore sordes. Philo Iudæus libro περὶ ὀνείρων, eam faciem nihil aliud esse dicit quàm permistum Lunæ aërem qui natura sua niger est, & ad cælum vsque protenditur: docet enim ille Lunam coagmentationem, seu concretionem aëris puram non esse, vt sunt singula alia sydera: sed confusionem & permistionem cum æthereæ tum aëreæ substantiæ. Hæc sunt eius verba: λέγεται γοῦν ὅτι σελήνη πίλημα μὲν ἄκρατον αἰθέρος οὐκ ἔστιν ὡς ἕκαστος τῶν ἄλλων ἀστέρων, κρᾶμα δ' ἐκ τ' αἰθερώδους καὶ ἀερώδους οὐσίας, καὶ τό γε ἐμφερόμενον αὐτῇ μέλαν ὃ καλοῦσί τινες πρόσωπον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸν ἀναμεμιγμένον ἀέρα, ὃς κατὰ φύσιν μέλας ὢν, ἄχρις οὐρανοῦ τείνεται. Sed ad rem redeo, dicóque Lunam mutuatitios illos radios suos non æqualiter nobis communicare, sed nunc parcius, nunc vberius, pro variis eius ad Solem schematismis, &, vt dicunt, configurationibus eos ipsos in nos refundere: vnde liquere potest Lunam vtpote proprio lumine destitutam, & mutuatitio vtentem. Imò verò aliàs aliter atque aliter affectam multò imbecillius ea facere quæ Sol faciat omnia: vnde non immeritò & à Moyse Luminare minus, & ab Aristotele lib. 5. de generatione animalium cap. 10. Sol minor & alterum principium propter Solis societatem receptúmque lucis ad omnes generationes & perfectiones conducens, dicta est. Et Philo περὶ μοναρχίας, τὴν Σελήνην ὑπηρέτην καὶ διάδοχον ἡλίου. id est, Lunam Solis ministrã & successorem ea ipsa ratione vocare videtur, vt non abs re Galenus hic scribat: μεγάλα τὰ τῆς Σελήνης εἶναι ἔργα περὶ τῆς γῆ-
ταῦθ'

ταῦθ᾽ ὁσίαν,ἀλλὰ τῶν ἡλίυ δεύτερα.id est,magna esse Lunæ in hæc inferiora opera,sed Solis operibus effectibúsque posteriora. Ea quippe calet,lucet,incrementum rebus perinde atque Sol affert, sed moderatius tamen & remissius omnia facit. In Sole quippe maximum lumẽ est,adeò vt Heraclito fons cælestis lucis, Physicis,cor cæli,Ciceroni in Somnio,dux & moderator reliquorũ luminum dictus sit,quæ omnia de Luna dici minimè possunt. Scribit tamen Macrob.cap.20.lib.1. Satur. Similes Solis effectibus esse effectus Lunæ,iuuando nocendóque.Ideóque fœminas certis afflictas morbis Σεληνοβλήτους καὶ Ἀρτεμιδοβλήτους, quasi Lunæ seu Artemidis sydere afflatas haud aliter vocari, quàm eos qui à Sole inusti essent,ἀπολλωνοβλήτους ἢ ἡλιοβλήτους,vt antè quoque diximus,appellari. Quin eandem etiam sub Cereris nomine vnà cum Sole à Virgilio inuocari Georgicôn primo, idem auctor testatur cap.21. libr.1.Satur.quia ambo pariter fertilitatibus glebę & maturandis frugibus vel nocturno temperamento,vel diurno calore moderantur. Cæterùm τοὺς μῆνας διατάττειν.id est,mensibus prǽesse,seu menses regere dicitur, vel quia vt est apud Poëtam Georg.1.

Ipse pater statuit quid menstrua Luna moneret.

Vel quia mensem & finiat & incohet : vnde Ouidius in extremo fine lib.3. Fastorum,de Martio loquens cecinit·

Luna regit menses,huius quoque tempora mensis

Finit,&c. Et Plutarchus problemate 75. scribit,Solem annum,Lunam menses conficere. Et sanè idipsum etiam testatur Dauid Psalmo 104. cùm scribit Deum fecisse Lunam in tẽpora.id est,vt docti interpretantur, vt menses distingueret. Sed & id multò apertius nominis etymon docet.Lunã enim μήνην, id est, Menam Græco vocabulo,non Σελήνην antiquitus dictam scribit Diodorus Siculus lib.4.cap.5.& ab hoc ipso nomine μῆνα id est,mensem deduci auctor est Macro.Satur.2.Cicero tamen lib.de Natura deorum 2.Lunam(quam ego per syncopen à Lucina dictam puto.Lucinam autem quasi lucidam & lucem præbentem dictam vult loco nuper citato Plutarch.) à lucendo nominatam esse docens,dicit eam adhiberi ad partus, quòd ij maturescant,aut septem nonnunquam, aut plerunque nouem Lunæ cursibus,qui quia mensa spatia conficiunt,menses,inquit, nominantur. Est autem mensis Lunę annus,intra quem ipsa cæli ambitum lustrat,quo scilicet toto tẽpore ea ipsa id facit,quod

Sol toto anno suo. Vt autem Sol accessu suo ad nos Aestatem, discessu Hyemem, ita Luna crescendo æstatem, decrescendo Hyemem facit. Dum enim ipsa cum Sole coïens lumine spoliatur, Hyemem dicitur afferre & frigefacere, ob id quod à nocturna frigiditate minus tuetur nos, quàm cum lumine plena radios suos eiaculatur in terras. Hinc scribit Aristot. ex Lunaribus incremētis Echinos & id genus animalia, vtpote cancros, ostreas, conchas, cōchylia pleniora fieri, & vberiore lumine fœta succulentiora euadere humiditatis viuificæ & Lunaris caloris beneficio: quod notat etiam Gellius libr. 20. cap. 7. ex Anniano docens ostreas Luna senescente tenues & exuctas esse, & ex Lucilio, Lunam Echinis & muribus fibras & pecu addere. Item Aelurorum oculos ad easdem Lunæ vices, aut ampliores fieri, aut minores. Cæpe item reuiuiscere & germinare decedēte Luna: contrà inarescere, adolescente. Addit Plinius lib. 2. ca. 42. minimum animal formicā syderis vim sentire & interlunio cessare, & cap. 102. eiusdem libri scribit, Lunam accedentem corpora implere, abscedentem inanire. Hominum etiam sanguinem cum lumine eius augeri ac minui. Idem etiam fieri solere tradunt in medullis & cerebellis animalium. Crescendo enim lumen & cum lumine calor etiam & humiditas in Luna augescunt: decrescendo imminuuntur & decrescunt. Ex multitudine quippe luminis multitudo profluit & caloris & humiditatis, non eius dico quæ ab elementis inferioribus proueniens, in sublunaribus corporibus reperiatur, quæ item aquosa sit, fluxa, excremētitia & frigiditate sua torporem afferens: sed eius quæ cælestis sit, vitalis, fœcunda & caloris Lunaris beneficio viuifica. Tam igitur crescente Luna, quàm decrescente humiditates in corpore fluunt, sed crescente bonę & salutares, decrescente superfluę & noxiæ, quæ ratio mouisse videtur Aristotelem, vt lib. 2. de Gener. anima. cap. 4. diceret, Tempora decrescentis mensis humidiora & frigidiora. Luna quippe decrescente viget humiditas, non à Luna proueniens, sed ab elementis inferioribus, quibus Luna minus resistit, tum quia debilitetur eius calore, & infringatur, tum quia sub horizonte magnā noctis partem delitescat. Ideò Aristo. etiam lib. 7. historiæ animal. cap. 2. profluuiū mensium Luna decrescente contingere memoriæ prodidit, & inde nonnullos sexum fœmineum Lunæ tribuere, quoniam vt simul illa decrescat, & mulier purgetur, móxque ambæ repleantur,

pleantur, quod & repetit libr. 2. de genera. animal. cap. 4. quo loco quanquam ipsa menstrua nullo certo circuitu describi dicat, tendere tamen moueri ait, decrescente Luna, idque ratione optima fieri, quòd scilicet corpora animalium frigidiora tum esse contingat, cùm continens aër talis efficiatur. Mensium autem fines frigidos esse, propter Lunæ defectum. Verùm enim etsi variæ sunt & penè infinitæ Lunæ, vel accedentis ad Solem, vel ab ipso recedentis affectiones seu formæ (nam singulis ferè momētis, vt locum ita & formam immutat) septem tamen permutationibus insignioribus (φάσεις Græcè nominari scribit Macrob. lib. 1. Somnij) toto mense distinguitur. Cùm nascitur, cùm fit διχότομος, cùm ἀμφίκυρτος, cùm plena, cùm rursum ἀμφίκυρτος, ac denuò διχότομος, et cùm ad nos luminis vniuersitate priuatur. Porrò verò ἀμφίκυρτος est cùm supra diametrum dichotomi est, antequàm orbis conclusione cingatur, vel, si vis, cū de orbe imminuēs inter medietatem & plenitudinem mediam luminis curuat eminentiam. Sanè Luna primis septem diebus vsque ad medietatem velut diuisi orbis excrescit, et διχότομος tunc vocatur. Secundis septem, orbem totum renascens ignes colligendo iam complet: & plena tunc dicitur. Tertiis διχότομος rursus efficitur, cùm scilicet ad medietatem decrescendo contrahitur. Quartis vltima sui luminis diminutione tenuatur. Easdem differentias percurrit Aristo. lib. cæli 2. cap. 11. Et Plinius lib. 2. cap. 18. his verbis Luna in quadrato Solis diuidua est, in triquetro semiambitur orbe. Impletur autem in aduerso, rursúsque minuens, easdem effigies paribus edit interuallis. Galenus hic quinque tantùm eius schematismos, id est, configurationes, seu affectiones, præter coitum, enumerat. Aut enim, inquit, πλήρης est, ἐπειδὰν διάμετρος. Διχότομος, ἐπειδὰν τετράγωνος. Ἀμφίκυρτος, ἐπειδὰν τρίγωνος, μηνοειδὴς, ἐπειδὰν ἑξάγωνος, καὶ νέα τότε πρῶτον, ὅταν ἀπὸ συνόδου φαίνηται, καὶ ἀφανὴς παντάπασιν, ἐπειδὰν ὑπ' ἐκείνου περιλάμπηται. Et verò tempus coitus seu coniunctionis Lunæ cum Sole Græcis σύνοδος. Latinis Interlunium, Varroni lib. 1. cap. 137. Intermenstruum, Catoni de re rustica cap. 50. Luna silens, aliis coniuncta Soli et combusta dicitur, quod fit cū gradibus quindecim, vt plurimum, vel sex vt minimum à Sole abest, siue ipsum antecedat siue sequatur, πανσέληνον, id est, plenilunium dicunt, seu oppositionem, quæ 14. Luna cōtingit, quo scilicet tempore Luna centum octoginta partibus, seu circuli

medietate ab Sole abest. Falcatam seu corniculatam, id est, μηνοειδῆ, cùm sex gradibus à Sole distans nobis apparere incipit. Διχότομος cùm partibus nonaginta, vt diebus octauo & vicesimoprimo, ab Sole abest. Gibbosam seu turgidam, quæ ἀμφίκυρτος dicitur, cùm centū trigintaquinque partibus à Sole abscessit. Ex quibus omnibus manifestum esse arbitror Lunam & varias lucis mutationes obtinere, menses regere: & ad hæc vim magnam in hæc inferiora, quam tamen à Sole vnà etiam cum lumine accipiat, demittere. Cæterùm miretur hic fortasse quispiam, quid sit quòd Deus optimus max. rerum omnium architectus & opifex eam luminum varietatem existere, ac Solem minimè quidem perpetuò lucere, sed alterna vicissitudine diem & noctem efficere. Lunam itidem variè & aliter atque aliter affectam lumine mutuatitio lucere voluerit, sed mirari profectò desinet, si diuinam prouidētiam incolis vtriusque hemisphærij, tam huius nostri dico superioris, quàm illius inferioris æquè bene consultum voluisse intellexerit. Nam caduca hæc & imbecilla corpora radios Solares, sed ne mutuatitios quidem Lunares assiduè ferre potuissent, si superiorem hunc nostrum horizontem non etiam inferiorem luminaria illa duo perlustrassent. Imò si ne partitis quidem vicibus anni in Brumam abscessissent, & noctium opacitate terras refecissent, quas haud dubiè Sol alioqui, Plinio lib. 2. cap. 11. exusturus erat. Omnia siquidem assiduis suis luminibus confecissent, & fatiscere marcescereque fecissent, quæ debuissent conseruare. Vt igitur ambo illa propter prædictas causas perpetuatum lumen in alterutrum hemisphęrium demittere noluit Deus opt. max. ita luce alma & vegetabili neutrum etiam hemisphęrium, dum alter horū alterutrum perlustrat, priuari, sed alterna vicissitudine terras collustrare, & omnia quæ in terris sunt ipsos eos temperare ita voluit, vt paucas admodum horas vtrumuis planetam simul alterutri hemisphęrio suum lumen denegare comperias. Sic magnam partē dum Sol, verbi gratia, nobis abest, Luna illius hic vices obit, & dum Sol hic adest, illa vicissim inferiori orbi suum lumen impertit, sapienter adeò diuina illa prouidentia res omnes moderatur & dispensat. Cæterùm varietatis luminum Lunæ causam reddit Aristoteles problemate 7. lib. 15. Ex quo loco possis intelligere Solem vario suo motu varium orbem seu circulum in Luna causari, & pro vario radiorum iactu eandem ipsam vel
superne

supernè vel infernè illuminantium eandem ipsam nobis aliter atq; aliter videri affectã. Sic quò maior portio radiorũ à Sole in Lunã proiectorũ redit & reflectitur in Solẽ, eò minor pars eius nobis conspicua & luminosa apparet, & cõtrà. Sanè Sol alteram semper vt minimũ Lunæ superficiem, id est, medietatẽ & nonnũquã etiam plusquã medietatẽ illuminat, eã dico quæ sursum spectat, seu quã ipse respicit, at nõ semper eã quæ nos. Est enim sphęricus, luminosus, maior Luna, & supra ipsam collocatus. Luna sphęrica quidẽ & ipsa, sed opaca, Sole minor, & ipsi eidem subiecta. Cùm autẽ corpus sphęricũ luminosum maius opaco, maiorem partẽ corporis opaci propinqui, quàm remoti illuminet, fit necessariò, vt quò propior & vicinior est Luna Soli, eò plus eius ipsius vtpote inferioris & opacæ Sol luminosus, ea maior & superiore cælo collocatus, illuminet: quò verò lõgius ab eo abscedit, eò minor eius portio luminosa reddatur, quod tamen de ea parte Lunæ quæ Solem respicit intelligi velim. Nam quod ad eam partem attinet quæ vergit in hæc inferiora, contra fit: quò enim Luna vicinior est Soli, eò minor eius portio nobis conspicua est: quò remotior à Sole, eò maior portio nobis apparet cõspicua. Quod autem Galenus hic dicit: τὴν Σελήνην τελέως ἐκλιπεῖν καὶ ἀφώτιστον γίνεσθαι τῆς γῆς ἐπισκοτούσης αὐτῇ. id est, Lunã plane deficere, & lumine omnino priuari interpositu interiectúque terræ, de Lunæ eclipsi loquitur, quam interpositio terræ inter Solem & ipsam causatur. Definitúrque esse luminis Solaris primarij in Luna priuatio. Eclipsis autem quando & quomodo fiat, docet Macrob. lib. 1. Somnij, his verbis: Natura cælestium circulorum incorporalis est linea, quæ ita mente concipitur, vt sola longitudine censeatur, latum habere non possit. Sed in Zodiaco latitudinẽ signorum capacitas exigebat: quantum igitur spatij lati dimensio porrectis syderibus occupabat, duabus lineis limitatum est. Et terna ducta per medium ecliptica vocatur: quia cùm cursum suum in eadem linea pariter Sol & Luna conficiunt, alterius horum necesse est venire defectum Solis, si ei tunc Luna succedat Lunæ, si tunc aduersa sit Soli: ideò nec Sol vnquam deficit, nisi cum tricesimus Lunæ dies est. Et nisi quintodecimo cursus sui die nescit Luna defectum. Sic enim euenit vt aut Lunæ contra Solem positæ ad mutuandum ab eo solitum lumen, sub eadem inuentus linea, terræ conus obsistat, aut Soli ipsa succedens obiectu suo ab humano

aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo Sol ipse nihil patitur: sed noster fraudatur aspectus. Luna verò circa proprium defectum laborat, non accipiendo Solis lumen, cuius beneficio noctem colorat: à qua opinione non est aliena Plinij sententia libr. 2. Natur. histo. cap. 13. cùm inquit: Certum est Solis defectum non nisi nouissima primáue fieri Luna, quod vocant coïtum: Lunæ autem non nisi plena. Ex quibus verbis licet elicere, primùm eclipsim Lunæ nunquam nisi Sole inferius hemisphaerium percurrente fieri. Deinde etiam nunquam nisi duo luminaria sint in capite & cauda draconis, id est, in duobus punctis oppositis, quibus ab eccentrico Lunæ ecliptica secatur. Quod si tunc diametraliter opposita sibi inuicē ambo fuerint, & infra sex gradus, fit vniuersalis totius Lunæ eclipsis. Sin quasi diametraliter & inter duodecimum & sextum gradus, fiet particularis eclipsis partis aliquotæ Lunæ. Quin & hoc intelligere licet Solem abusiuè dici pati eclipsim, cùm tantummodo trāsitus radiorum eius in terram propter lunæ interuentum impediatur. Subdit verò hic Galenus:

4 Τὴν Σελήνην καρπὸς παχύνειν, τὰ ζῶα πιαίνειν, καὶ τὰς τῶν καταμηνίων ταῖς γυναιξὶ προθεσμίας διαφυλάττειν, καὶ τὰς τῶν ἐπιλήπτων τηρεῖν περιόδους. id est, fructus incrassare & augere, animalia saginare, menstruorum statum tempus mulieribus & Epilepticorum ratos circuitus conseruare, eáque omnia facere pro ratione progressus eius ad Solē, vel recessus eius à Sole. Et quidem quod ad primum attinet auctores rei rusticæ omnes vno ore adolescentis Lunæ plantationi commodum tempus existimauerunt, quòd largiore humore semina veluti cibata & fœcundata citius quoque adolescant. Decrescentis verò tēpus esse idoneū cædendæ materiæ, quoniam tum omnis cædua sylua & materia siccior est, humido scilicet excremētitio decrescēte. Sic enim materia in vsum fabricæ cædēda difficilius marcet, & cariem sentit ægrius: vnde Hesiodus nouā Lunæ diē arboribus cōserēdis, sicut & decimātertiā dicit esse accommodā. Cuius dicti Plutarchus hāc causam reddit, quòd insita vis pleniori lumine Lunæ etiam in radices plenior diffundatur. Sanè tota Plinij libro 18. capitu. 32. & Varronis Lunaris obseruatio, his paucis constat, vt scilicet decrescente Luna frumēnta metantur, cædantur ligna, tondeantur oues, capilli, emasculētur verres, capri,

pri, arietes. Noua autem Luna, eáque sub terra existente supponantur oua, calcentur musta, seminaria verò cum supra terram est, fiãt. In summa Diophanes nihil esse serendum nisi Luna crescente putat. Et nos paulò antè etiam ostendimus ex Virgilio & Macrob. Lunam perinde atque Solem fertilitatibus glebæ moderari. Animantia verò idcirco saginat, quia cum ipsa sit fons & origo humidorum sanguinẽ fluxilem facit: vbi verò id quod in eo oleosum est & pingue, in habitu potissimum frigido, partibus corporis frigidis adhæsit, in adipem facit concrescere, vnde sagina in animãte prȩsertim otioso, adde quòd humiditate etiã sua Luna somnum conciliat. Somnus autem concoquit alimentum, distribuit, apponit, adglutinat, & tandem assimilat perfectius, vnde pinguedo in animalibus & sagina. Iam verò etiam idcirco statum tempus mẽsium mulieribus conseruare dicitur, quia mẽsibus singulis, quos ipsam regere diximus, sanguis menstruus mulieribus, si modò sanæ sunt, excerni solet, vnde menses & menstruæ purgationes Latinis, Græcis ἔμμηνα καὶ καταμήνια dicuntur. Ea nullum certum circuitum seruare paulò antè ex Aristot. docui. Volunt tamen Medici per primam quadram, iuniores, per postremam, seniores, ætate medias, per medias Lunæ affectiones repurgari, citántque è poëta quopiã versiculũ,

Luna vetus veteres, iuuenes Luna noua repurgat. Vtcunque autem sit, menstruus sanguis, quod est excrementum vtile & benignum vltimi alimenti partium sanguinearum mẽsibus singulis, Luna quoquò modo affecta mulieribus solet effluere. His prima quadra illis postrema tam crescentis quàm decrescentis Lunæ, quod pro variis corporum habitibus cõstitutionibúsque, & prout pauciora aut copiosiora excrementa gignuntur, sicuti & prout etiam genita vel retinentur per otium, vel per laborem & exercitationem per alias vias excernuntur. In quibus ergo corporibus pauca excremẽta genita sunt, ipsa in his pleniluuio moueri non cõtingit, quia tũ ea pauca lumine Lunæ pleno premantur regantúrque. Sed nouiluuio ea ipsa excernuntur & fluunt, quod excrementitia quamlibet pauca humiditas, lumine Lunæ non amplius regatur. Imo mole sua ima petat, sibíque exitum, per loca scilicet conferentia moliatur. Contra in quibus corporibus excremẽta multa genita sint, ea simul cum Luna crescente increscunt: plenilunio autem tantum increuerunt, quantum increscere potuerunt: quo fit vt illorum mole irritata natura, ea

foras propellere,& iis sese exonerare satagat,sic plenilunio aut nouilunio & ad horum portionem hac illa quadra has illas mulieres purgari contingit. Sed enim eadem etiam ratio assignari posit,ob quam fiat vt epileptici circuitus stato tempore recurrant. Potissimum autem plenilunio aut interlunio, quo postremo tempore qui geniti sunt, eos epilepsię solere esse obnoxios sunt qui tradant. Et ratio esse posit,quòd vltima Lunæ quadra (cuius interlunium pars est aliquota) frigida & humida humores cerebro contentos tales reddit,qualis ipsa est, vnde epilepsia causatur: eã enim fieri didicimus cũ crassus & viscosus humor meatus animalis spiritus,qui per totum corpus à cerebro diffunditur,ita obstruit,vt inde exire & in partes corporis ferri nõ possit. Quod si quis obiiciat intermenstruum partem etiam esse aliquotam primæ quadræ Lunæ,quæ calida sit & humida, & eo etiam toto tempore Epilepticos infestari solere, verum id quidem esse non negem,sed respondeam,calorem illum primę quadræ propter humidi consortium, temperatum esse, vel si illud exuperet,ab illo obrui. Et quia talis calor humores potius nutrit quàm exsiccat, Epilepsię etiam causam esse. Cæterùm non abs re fortasse fuerit hic docere, Galenum scribere in extremo fine lib.6.Epide.veteres Epilepticum morbum,magnum,puerilem,& falsa opinione sacrum vocauisse, nonnullos etiam Herculeũ,nõ quòd,inquit,Hercules Epilepticus fuerit,sed quia cum morbi magnitudinem cognouissent,ei ipsi Herculeum nomen magnitudinis indicem imponere voluerunt. Herculem tamen Epilepticum fuisse, quia melancholicus esset, permulti scripserunt,nominatim autem Aristoteles Problemate primo sectionis 30.quo quęrit,Cur omnes qui ingenio claruerunt, & in aliqua disciplina floruerunt,melancholicos omnes fuisse compertum sit,& vitiis atræ bilis infestatos,dicit. Eius naturæ Herculem & habitũ esse,& morbum comitialem ab eo sacrum & Herculeũ priscos nominauisse. Sanè Aristotelis auctoritatẽ cõfirmare videri posit Hippoc.qui Epide.6.docet, Melancholicos magna ex parte morbo comitiali affici, & contrà. quod etiam notat Gale.locorum affecto.lib.3. ca.6. Hinc ergo apparet cur Luna τὰς τῶν ἐπιλήπτων τήρει περιόδους, vt hic Galenus dicit, id est, cur Luna Epilepticis suos circuitus seruet. Iam ad id quod sequitur:

5 καὶ τὰ νεκρὰ σώματα διασήπει καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτῆς αὐγὴν κοι-

μωθ

μηθέντας ἢ ϗ ἄλλως ἐπὶ πλέον διαῤῥίψαντας ὠχρὸς ϗ καριβαρικὸς ἀπεργάζεται. *id est, Demortua corpora putrefacit, &c.* Quòd Luna demortua corpora putrefaciat, ſomnóq; ſopitos ſub eius radiis, vel etiam aliter diutius immoratos malè multet, docet Plinius lib. 2. ca. 104. his verbis, Ferunt, inquit, Lunę fœmineum ac molle ſydus atque nocturnum ſoluere humorē, & trahere, non auferre. Id manifeſtum eſt, quòd occiſa ferarum corpora in tabem viſu ſuo reſoluit, ſomnóque ſopitis torporem contractum in caput reuocet. Quod teſtatur etiam Euangelus apud Macrob. in extremo fine libri 7. Satur. vbi narrat ille, apros, quos ſylua venantibus obtulerat ex agro ſuo Tyburtino ſibi exhibitos, & quia diutine continuata venatio fuerat, alios interdiu, noctu alios domũ eſſe perlatos, & quos perduxit dies, integra eos carnis incolumitate duraſſe. Eos verò qui per noctem Lunari lucente plenitudine portati fuiſſent, putruiſſe. Rogāti cauſam cur noxam quam pecudibus occiſis Solis radij nõn dederunt, Lunare lumen effecerit, reſpondet Diſarius, Solem quidem vi maioris caloris haurire humorem. In Lunari verò lumine nõ eſſe manifeſtum calorem, ſed ocultum teporem, qui magis diffundat humecta. Et inde iniecto ſcilicet tepore, & aucto humore, putredinem prouenire, quæ tamen nullius rei fiat, niſi calor humórque conuenerint. Sed ſane natura quædam & proprietas ineſt Lunari lumini, quòd de ea defluit, quàm magis vſus quàm ratio deprehendit; quæ humectet corpora, & velut occulto rore madefaciat, cui admiſtus calor ipſe Lunaris putrefacit carnē cui diutinè fuerit infuſus. Hinc nutrices pueros alentes operimētis obtegunt, cùm ſub Luna prætereunt, ne plenos per ætatem naturalis humoris amplius Lunare lumen humectet. Et ſicut ligna virore humida accepto calore curuantur, ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quippe notum eſt: quia ſi quis ſub Luna ſomno ſe dederit, ægre excitatur, & proximus fit inſano pondere preſſus humoris, qui in omne corpus diffuſus atque diſperſus eſt proprietate Lunari, quæ vt in corpus infundat, omnes eius aperit & laxat meatus aërem ſecans, vnde Ἄρτεμις, quaſi ἀερότεμις dicitur. Quin & idcirco etiam Luna ſub Lucinæ nomine à parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus eſt diſtendere rimas corporis, & meatibus viam dare, quod eſt accelerando partui ſalutare. Et fere eadem etiam habet Alexander Aphrodiſæus ſectionis 4. Problemate 65. ad hoc

quæsitum suum. Cur pernoctantes in plenilunio carnes putrescunt? quia tum, inquit, aër calidus & humidus à Luna efficitur, & didicimus id temperamentum ad putrefactionem inducendam esse accommodatum. Huc etiam pertinere videtur ratio quam reddit Aristoteles ad Problema 14. Sectio. 24. vbi enim quæsiuit cur balinearum aqua minus salubris sit quam Sol tepefecerit, respondet. Aquam quæ sub Sole tepuerit, ob sui caloris imbecillitatem perinde ac Lunam humefacere tantum, non autem digerere, aut desiccare, quod faceret si omnino calida esset, sed nec etiã cõstringere & densare, quod faceret si frigida esset. Debilis ergo Lunæ calor humores in corpore plures concitans quàm posit vel conficere, vel in ambientem resoluere, corpora humectat. Eos tamen potissimum qui vel sub eius radiis aperto cælo (potentius enim vim suam rebus imprimit cum lumine quàm sine eo) dormierint, aut aliter immorati diutius fuerint, pallidos (copioso scilicet humido calorem natiuum obruente) & sursum latis vaporibus capite grauatos reddit. Calida enim & humida vim replendi capitis obtinent, & sensuum instrumenta multa humiditate infarciunt: vnde καρηβαρία, id est, capitis grauitas, vt Commen. 3. in Aphorismum 5. Cum ergo talia sint Lunæ opera, mirum esse non debet, quòd ipsa frugibus det incrementum, animalia saginet, menstrua mulieribus prouocet, morbum comitialem certis circuitibus solicitet, & denique demortua corpora putrefaciat. Imò verò & ædificiorum quadratis lapidibus vitratísque fenestris vim afferat.

6 *A nullo enim impediri potest.* Solem mutationis quatuor temporum anni causam esse præter experiẽtiam & ratio & magnorum virorum auctoritas comprobat. Eius enim accessus modici, tũ recessus, & frigoris & caloris modũ temperant. Longissimi autẽ accessus vel digressus vtriusq; excessum causantur. Et verò Sphęræ ratio docet, Solem neque sursum vltra Cancrum, neque deorsum vltra Capricornũ meare. Sed cum ad tropicorũ confinia peruenerit, mox reuerti, quo tempore Solstitia esse dicũtur, quorum Aestiuum tunc esse contingit, cum Sol maxime accedens ad Zenith capitis nostri Cancrum subintrat, quod nostro tempore fit circa duodecimum diem Iunij. Hyemale tunc, cum Sol maxime recedens à Zenith capitis nostri, Capricornũ, quod nostro etiam tempore contingit circa duodecimum Decembris

cembris. Simili ratione Aequinoctia contingunt, Vernum, Sole Arietis, Autũnale, Libræ caput intrante. Hoc circa vndecimum Martij nostro æuo, illud circa Septembris decimumquartũ contingit. Variantur autem hæc, quia ecliptica non semper secat Aquinoctialem in capitibus Arietis & Libræ primi mobilis. Cæterum quod ad anni quatuor tempora attinet, alij cum summis declinationibus Solis, tum mediis spatiis ascensus eius & descensus illa ipsa distinguũt. Et Ver tunc esse volũt, cum Sol quartam eam Zodiaci partem quæ Arieti, Tauro, Geminis attribuitur, percurrit. Aestatem, cum eam quæ Cancrum, Leonẽ, Virginem: Autumnum, cum eam quæ Libram, Scorpionẽ, Sagittarium. Hyemem denique, cum eam quæ Capricornũ, Aquarium & Pisces. Alij ea ipsa tempora distinguũt secundum naturæ & temperationis ipsorum alterationes, & ita incipiunt singula vt Solstitium, Bruma, & Aequinoctia in medium spatium suorum quisque temporum incidat, quod M. Varronem lib. 1. de re rustica c. 28. fecisse constat, qui de quatuor anni temporibus sic scripsit, Dies primus est, Veris in Aquario, Aestatis in Tauro, Autumni in Leone, Hiemis in Scorpione. Cum vniuscuiusque horũ quatuor singulorum dies tertius & vicesimus quatuor temporum sit primus, efficitur, vt Ver dies habeat xcj. Aestas & Autumnus totidem. Hyems xcij. Hæc Varro. Plinius tamen lib. 18. c. 25. scribit differentias temporum fieri in octauis partibus signorũ, Bruma Capricorni, Aequinoctium Vernum Arietis, Solstitiũ Cancri. Alterum Aequinoctium, Libræ. Medici ex aere pro variis flatibus aliter atque aliter affecto anni tempora discerminant. Sic id anni tempus Ver vocant, cum aëris constitutio calida & humida est. Aestatem cum aër calidus siccus, Autumnum cum frigidus siccus, Hyemẽ, cũ frigidus humidus. Sic pro climatum varietate & flatuum alia tempora aliis sũnt breuiora, longiora, citiora, tardiora. Astronomi verò horum quatuor tẽporum initia desumũt (vt & infrà c. 7. dicemus) ex ortu & occasu magnorum syderum, sic ortum Pleiadum Aestati initium dare volunt. Has Columella lib. 11. cap. 2. sexto Idus Maias totas apparere, septimo autẽ Idus Maij Aestatis initium esse testatur, quod etiam Plinius facit lib. 18. cap. 29. Sic Arcturi ortum Autumno, Vergiliarum occasum, Hyemi initium & Autumno finem (id autem est circa initium Nouembris) afferre volunt. Galeno lib. 1. in primum Epidē.

Capitis tertij Summa.

HAbet & hoc caput idem fere cum superiore argumentum. institutam enim de Sole & Luna persequitur orationem, & vt pleraque eorum quæ iam dicta sunt, hîc repetit, ita pauca quædã alia de ipsorum eorundem syderum in hæc inferiora, effectibus superaddit.

CAPVT III.

AT [1] *enim ipse Sol veluti rex quispiam maximus est, Luna, velut nõ paruæ dignitatis vicerex. Hæc in illius & nostrum intermedio collocata regendæ huic inferiori plagæ meritò destinata est,* [2] *cæterósq; planetas non quidem efficientiæ dignitate, sed terrarum vicinitate excellit. Omnino ergo tum frigus plagam nostrã occupat, cum Sol ad* Brumam *Hyemalémque plagam cursum suum inflectit. Omnino verò etiam calor, vbi ipse sublimis supra verticem nostrum consistit, aut verò prope ipsum fertur.* At *Luna particulares cuiusque mensis dies moderatur: exigua profectò immutandi hæc inferiora facultate prædita, nec eam tamen simpliciter ex se, sed ex eo quòd ab* Sole *aspicitur & illuminatur, adipiscitur. Validè igitur potentérq; hunc orbem immutat, & cùm ipsa cum* Sole *cõgreditur, & adhæc cùm pleno orbe lucet. Minus vehementer immutat, dum* διχότομος, *id est, dimidiata est. Obscurius & adhuc minus vehementer, dũ &* ἀμφίκυρτος *&* μηνοειδὴς, *id est. gibbosa est & curuata in cornua,* [3] *Cum ergo potentißimè validißiméque præcedentes omnes & modò dictæ* Lunæ *affectiones hæc inferiora immutent, tunc tamen longe immutat potẽtius, dum cum* Sole *congrediens sub eius radijs delitescit. Nam alijs modis affecta* Luna *conspicua & luminosa est. Sic autẽ puta cum* Sole *coiens, opaca est & lucis expers. Post hunc habitum valide agit in hunc orbem diametra eius constitutio, quæ quasi bipartitò diuidit & secat bifariam contrarias admodũ ipsiusmet* Lunæ *affectiones.* Quod *vero maximè contraria constitutio sit, incrementum decremento, demonstrare nihil est necesse. Has ipsius constitutiones affectionésve, congressum ipsius cum* Sole *dico, &*

co, & plenilunium, duæ item affectiones διχότομοι, id est, dimidiatæ sequuntur, ambæ sectam per medium Lunam ostendentes. prior dichotomos, incremēti tempus, posterior, decrementi ostendit. Porrò verò omnium minimè obscurissiméque ambientem nos aerem immutat, dum falcata gibbosaque est. Sed potissimum dum gibbosa. [4] Nulla siquidem in hoc habitu Lunæ magna fit immutatio, vt in falcatis fieri assolet. Quare non malè [5] Aratus gibbosas tanquam obscuras & ignobiles neglexit. [6] Nec verò tamen sunt ij sua laude priuadi, qui de his etiā scripserunt, quod scilicet ne vel minima quidem omiserint, & tractatione indigna existimarint. Ergo peculiarem eximiámque immutandi hæc inferiora vim habet plenilunium, & hoc maiorem adhuc Lunæ cum Sole coitus. Nam in plenilunio celerrimæ subitæque fiunt mutationes. In coniunctione autem variæ & diuturnæ. Nam priusquam Luna è radijs Solaribus emergat, nihil queas de aëris immutatione affirmare.[7] At verò totum hoc occultationis tēpus lōgum est & diuturnū, & integri fere vnius signi. Lunæ autem immutatio ab incrementi tempore ad decrementum, momentanea est, & exactè puncto temporis disterminata distinctáque. Certum est enim Lunam hanc immutationem quasi momento temporis percurrere. Non igitur abs re mutationes quæ plenilunio fiunt, breues sunt & momentaneæ. Quæ verò coniunctionis tempore, diuturnæ. Nam totum illud tempus, quo Luna occultatur & disparet, sibiipsi simile est, & præterea primæ illuminationis tempus occultationi finitimum est, tum quia apparentis Lunæ portio modica & exigua est, tum quia luminis eius vis obscura est & vix sensibilis, necnon etiam quia breue est admodum tempus quo illa supra terram fertur.

SED enim ipse Sol veluti rex. ἀλλ' αὐτὸς μὲν οἷον βασιλεὺς τις μέγιστος ὅδ' ἐστίν, ἡ Σελήνη δ' ὕπαρχος ὁ σμικρός. Non temere est quod Galen. hoc loco Solem regi cuipiā maximo assimilat. Permulta enim Sol cum rege, qui verè rex sit, habet communia. Vt enim rex, quem ad fastigiū eius dignitatis non ambitio, non fastus, vis, aut dominādi libido, sed 1

ſpectata inter bonos, probitas & virtus adeo ſingularis, vt omnium virtute maior ſit, euexerit, in medio regni ſui domicilium ſibi locúmq; eligit, vt & in omnes pariter beneficus eſſe, cũctorum ſaluti proſpicere, regnũ ſuum colluſtrare, ac denique ſubiectos placida in pace regere poſsit. Ita Sol medium cæli locũ occupans, & inde totum perluſtrans orbẽ, omniaque largo ſuo lumine complens, rerum omnium conſeruationi ita præeſt, vt omnibus naturis ſalutarem impertiat & vitalem calorem. Luna Solis Vicaria, Ariſtoteli Sol minor, & alterum principium, Galeno hoc loco ὕπαρχος οὐ σμικρός, id eſt, non paruæ dignitatis vicerex eſt. Vitam enim noſtram præcipue Sol & Luna moderantur. Nam cum ſint caducorum corporum hæc duo propria ſentire & creſcere, αἰσθητικόν, id eſt, ſentiedi natura de Sole, φυτικόν, id eſt, creſcendi natura de Lunari globoſitate ad nos peruenιũt. Sic vtriuſque luminis beneficio hæc nobis conſtat vita qua fruimur, ſcribente Macrobio lib. 1. in ſomnium Scipi. Et quia vtrunque ſydus generi humano permagnam adfert vtilitatem, idcirco ambo a Platone non reges, ſed μεγάλοι θεοί auguſtiore nomine ſunt appellati. Sol ergo omnis luminis ac proinde etiam caloris fons eſt & origo, abs quo non ſolum Luna, ſed & ſuperiora omnia aſtra lumen mutuantur, argumẽto quòd teſtentur Aſtronomi planetas Sole ſuperiores augeri lumine cum ſunt in auge, quòd tum ad Solem accedant. Minui contrà lumine cum ſunt in oppoſito augis, quòd tum ab Sole diſcedãt. Luna ergo in infimo orbe radiis Solis ſuccenſa conuertitur. Et quia caducorum regioni (vt loquitur Macrob. lib. 1. ſomnij.) luce ſua carenti, proxima eſt, lucem niſi deſuper poſito Sole, cui reſplẽdet, habere non potuit. An verò ipſa regẽdæ huic inferiori plagæ idcirco deſtinata ſit, & cæteros etiam planetas ideo excellat, quòd terris citima, in Solis & noſtrũ medio collocata. An vero quòd cum omnium infima ſit, planetarum aliorũ, quibuſcum ſingulis menſibus coit, aſtrorum etiã & cælorum virtutes, influentiáſque, vt vocãt, imbibat excipiátque, quas poſtea in hæc inferiora regerat, Ioanni Pico Mirandulæ aduerſus Aſtrologos, & Aſtrologis aduerſus Picum diſputandum relinquo. Sane Aſtrologi, quibus etiã Plinius lib. 2. cap. 39. ſubſcribit, non planetis ſolum, ſed & ſtellis etiã fixis, magnis ſyderibus, cælis, & radiorum cæleſtium permiſtionibus vim quandam & ſpecificam proprietatem inditam eſſe ponũt, quã cum lumine ſuo hæc inferiora, ſed non æquè ſemper

per afficiant. Volunt enim vim illam ne sui quidem semper esse similem, aut vno semper modo sese rebus exhibere, sed alias aliter pro stellarum situ vario, quarum commixtio implexióque plerũque euariat, quanquam vector spiritus, seu vis diuinitus in omnes res permeans vna est & impermutabilis substantia. Sic Lunam aut alium planetam potenter operari dicunt, si in domicilio suo sit in exaltatione, triplicitate, facie, si non sit cõbusta, non tardã cursu, non in ecliptica, non in puteis &c. Vnde volunt illi corpora cælestia prout fœliciter vel infœliciter affecta sunt, ita & nos & nostra opera, aut commodo, aut damno afficere. Nonnulli etiam volunt quòd, quemadmodum qui à cælo Empireo, firmamento & fixis in eo stellis effectus procedunt, planetis attribuuntur, potius quàm cælo Empireo, firmamento, aut fixis stellis, quòd scilicet planetæ & viciniores sint nobis & mage cogniti. Sic quicunque effectus à cæteris sex planetis superioribus prouenıũt, ea pari ratione Lunæ potius quàm illis attribui, quòd ipsa & citima sit terris ac proinde omnium aliorum superiorum virtutes in se recipiat, & sit omnibus etiàm & vel pueris notissima: quod an verum sit dubitare malò, quàm credere: præsertim cùm non desint, qui contrarium asserentes dicant stellas fixas proprias virtutes & specificas habere, quas nullo modo planetis communicent, à quibus tamen totus inferior globus in suis partibus variè afficiatur, quod & idem quoque de planetis ad Lunam dici possit. Cæterùm quod hîc dicit Galen. Lunam in medio Solis & nostrum esse collocatam, videtur hac oratione Soli proximum à Luna sursum locum attribuere, Platonem imitatus qui in Timæo sic scribit, Deus in ambitu supra terram secundum lumen accendit, quod nunc Solem vocamus. Cuius verba planè expressisse videtur Cicero in libro de Vniuersitate. Deus ipse, inquit, Solem quasi lumen accendit ad secundum supra terram ambitũ, vt quàm maximè cælum omnibus collucerer, animantésque quibus ius esset doceri ab eiusdem motu, & ab eo quod simile esset numerorum naturam vímque cognoscerent. Et tamen ipsemet Cicero in Somnio Scipionis quartum & medium inter planetas locum, Aegyptiorum opinionem secutus, Soli attribuit. Nam postquã de Saturno, Ioue, & Marte dixit, statim subdit Deinde subter mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & princeps & moderator reliquorum luminum. Sanè Macrob. in eum locum locos eos concilians scitè

dicit, trium horum sibi proximorum Veneris, Mercurij & Solis ordinem, viciniam confundere. Sed perspicaciorem tamen obseruationem meliorem ordinem deprehēdere, quem præter indaginem visus hæc quoque ratio commēdet, quod Lunam quæ luce propria caret, & de Sole mutuatur, necesse est fonti luminis sui esse subiectam. Subdit hic Galenus;

2 Τὴν Σελήνην οὐ δυνάμεως ὑπεροχῇ παρὰ τοὺς ἄλλους πλανήτας, ἀλλ' ἐγγύτητι πλεονεκτοῦσαν. id est, Lunam non virium dignitate & præstantia, sed terrarum vicinitate cæteros planetas antecellere: quod verum esse facilè concesserit is qui ipsam ex Platonicorum opinione æthercam terram esse admiserit. Triplicem enim illi mundum constituentes, vt in præcedentis quoque capitis explicatione docuimus, supercælestem vnum & supremū Cælestem alterum & medium. Tertium sublunarem & infimū, omnia quæ in tertio hoc & inferiori sint in cælesti etiam (vt de supercælesti interim hic taceam) sed longè meliori nota inesse volūt, quòd scilicet cælestium natura hac ipsa terrestri & fæculenta multò purior sit, syncerior, & ad hæc etiam supremo mundo necnon & eius & amborum etiam inferiorum factori, rectori & moderatori vicinior, eòque ad virtutes etiam quas ille afflet & aspiret, suscipiendas accommodatior. Lunam ergo Platonici elementali terræ ideò in cælo respondere volunt, quòd ea opacitate, densitate & maculis terræ persimilis, omnium etiam corporum cælestium minima, infima, ignobilissima basis sit & fundamentum, haud aliter ac terra hæc elementorum reliquorum. Immobilis tamen Luna, sicut terra hæc esse non potuit, quia in sphęra quæ voluitur, nihil manet immobile præter centrum. Quâ ergo Luna talis est, opaca dico, densa, maculosa, omnium superiorum minima & infima (qui gradus eius virtute minus potentem perfectámque de se esse arguit) quâ vitæ inquam & mortis confinium, quâ lucis denique expers est, eatenus aliis syderibus sua quæque propria luce & sublimiori ac illa loco lucentibus antecellere dici haud quaquam possit. Quâ verò ipsa superiorum omnium syderum, quibus cum singulis mensibus coït, lumen & cum lumine etiam vim quandam & mores non solùm in se tanquam in gremium recipit & imbibit. (Nam præter lucem virtutes etiam quasdā corpora superiora huc demittere, &, vt loquūtur, influere sunt qui aiant) sed & largè, & ha

bito ad superiora respectu, immediatè in hæc inferiora refundit, catenus cæteris syderibus & corporibus cælestibus dignitate præstare, & non solùm hæc inferiora regere, sed & omnium etiã quæ hic sint, auctor esse & conditrix iure dicatur. Sed quoniam satis superque hactenus ostendi, Solẽ Solstitiali se & Brumali reuocatione conuertentẽ æstates & hyemes efficere, sicuti & Ver etiam & Autumnum, Lunam particulares vniuscuiusque mensis dies regere & dispensare, eãdem de se exigua admodum immutãdi hæc inferiora facultate esse præditam, & quam quidem habeat, eam abs Sole vna etiam cum lumine mutuari restat, vt pari ratione doceam, Cur vehementiores validioresque sint mutationes quæ tum circa congressum Lunæ cũ Sole, tum circa eiusdem etiam ad Solem ex diametro oppositionem, seu si vis in plenilunio, fiant. Illis verò minores & minus validæ, quæ in habitu eius dichotomo fiunt, id est, cum æqua portione diuisa est. Obscuriores verò & adhuc minus vehementes in habitu (sic Plinius lib. 18. cap. 28. quas hîc Galenus διαθέσεις τῆς Σελήνης, Cicero in lib. de Fato affectiones appellat) amphicyrto, id est, cum medio orbe maior est, seu vt Plinius habet lib. 2. cap. 9. sinuata in orbem, & in habitu etiã μηνοειδῆ, id est falcato, aut curuato in cornua. Id enim hoc loco Galenus asserit his verbis: τὰς κατὰ μέρος δ᾽ ἐν ἑκάστῳ τῶν μηνῶν ἡμέρας ἡ Σελήνη διατάττει. σμικρὰς μεταβολὰς ἐξουσίαν ἔχουσα, καὶ ταύτην οὐκ ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ἐξ ὧν ὑφ᾽ ἡλίου βλέπεται. Σφοδρότεραι μὲν οὖν αἱ μεταβολαὶ κατὰ τὰς πρὸς ἥλιον αὐτῆς εἰσὶ συνόδους, καὶ πρὸς ἔτι τὰς πανσελήνους φάσεις ὀνομαζομένας. ἐλάττους δὲ τούτων ἐν ταῖς διχοτόμοις, ἀμυδραὶ δ᾽ ἐν ταῖς ἀμφικύρτοις τε καὶ μηνοειδέσιν. Sanè vehementes validæque (σφοδρότεραι enim comparatiuum vim positiui habet) sunt mutationes alterationésue quæ cùm circa interluniũ tum etiã circa plenilunium fiunt, quia tunc temporis Luna plurimum luminis de Sole haurit. Vtroque enim habitu plena est, docente Plinio libr. 18. cap. 28. Sed interlunio omne lumen quod à Sole accipit, cælo regerit, eóque frigefacit: quia scilicet lumine destituta à nocturno frigore minus nos defendit. Et id est quod Ioãnes Picus Mirandula cap. 5. lib. 3. dicit: Agit, inquit, in nos Luna Soli congrediens eo modo quo quis agit, nihil agendo. Nam destituens corpora suo lumine, nocet illis: sed eadem adolescens plenius alit, & succulentius implet. Quod & idem eodem libro repetit cap. 6. quod verò ad plenilunium attinet, mutuatitium

ipsa lumen ipso plenilunio largè refundit in terras, eóque calida est. Differentia tamen vtriusque habitus magna est, inquit loco nuper citato Plinius, sed manifesta. Nam æstate interlunio calidissima est, Hyeme gelida. E contrario in plenilunio æstate gelidas facit noctes, Hyeme tepidas. Causa euidens: sed alia redditur à Fabiano & Græcis auctoribus. Aestate enim interlunio necesse est vt cum Sole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus recepto candens. Eadē interlunio absit Hyeme, quando abscedit & Sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat auersa Soli. Hyeme autem ad nos per æstiuum circulum accedat. Huc pertinet quod in mutatione omnia sunt varia maximè & inconstantia vagáque, Aristoteli Proble. 12. Sectio. 26. Immutatur autem Luna cùm è plena vacua fit, & cùm rursum è vacua, plena. His positis facile est intelligere minus vehementes esse mutationes quæ diuidua Luna, & his adhuc minus vehemētes esse, quæ gibbosa falcatáque fiat, quòd hi habitus Lunæ plus minus de lumine Solari participent recipiántque, & medij sint inter plenilunium & interlunium, quibus Luna, vt dixi modò, maximè immutetur. Etsi verò simpliciter Galenus μεταβολὰς, id est, mutationes fieri hoc illo habitu Lunæ dicit non addito nomine rei cuius fiat mutatio: tamen cùm ex his quæ subiūgit, tum ex ipsa rerum euidentia licet colligere ipsum de aëris mutationibus seu alterationibus, quæ hoc illo modo affecta Luna fiant, loqui. Ad illa enim quæ paulò antè citata sunt, paucis interpositis subiungit: πάντων δ' ἔσχαται τε καὶ ἀμυδρόταται τροπαὶ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος ἐν ταῖς μηνοειδέσι τε καὶ ἀμφικύρτοις φάσεσι γίνονται. i. omniū verò tenuissimæ obscurissimæq; ambientis nos aëris mutationes in falcato habitu Lunę gibbosóq; fiūt. Et proximo cadicet: τὸ πίπαν δὲ τρεῖς ἡμέρας τὰς περὶ σύνοδον ἀόρατος (sic enim legendum est, expungendáque particula ἢ, quæ inter dictiones duas vltimas in vtroq; Græco codice reperitur) γίνεται τελέως, ἐν αἷς οὔπω τὰ παρ' ἡμῖν ἀλλοιοῦν ἱκανή, id est, omnino autem toto illo triduo quo in coitu est, plane est inuisibilis, quo tempore nondum hæc inferiora immutare potest. Et cap. etiam 5. multò apertius, cùm sic scribit: Τό δ' ὅτι μεταβάλλει μεγάλας μεταβολὰς ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀὴρ ἔν τε τῷ πρώτως κρύπτεσθαι καὶ πάλιν αὖ πρώτως φαίνεσθαι τὴν Σελήνην, &c. id est: Cæterùm quod ambiens nos aër magnas mutationes sustineat, dum primùm occultatur Luna, & dum primùm rursus apparet, &c. Quin ipsa quoque rei

euiden

euidentia fidem facit ipsum de aëris mutationibus loqui. Nam illis habitibus & modò dictis Lunæ configurationibus, imò verò in horas & singula ferè momenta aërem mutari alterariue deprehendimus. Nam modò frigidus est, modò calidus, humidus interdum, interdum siccus, grauis, leuis, rarus, densus, ventis agitatus, silens & quietus. Nocte media & meridie maximè tranquillus & serenus, vt Proble. 4. Sect. 25. Sole se attollente interdum agitatus ventis, interdum quiescens, vt Problem. 34. Sectio. 26. Sub auroram frigidus. Sub meridiẽ calidus: noctu potius quàm interdiu serenus, vt Problem. 5. & 7. Sectio. 25. Aestate mitis & tranquillus. Hyeme frigidus & condensatus Hippocrati libello de flatibus. Interlunio item frigidus, maximè si cum alio frigido, vt Saturno, Luna coeat; & in locis cæli frigidis, vt in Capricorno, in signis item frigidis, vt piscibus. Plenilunio cõtrà calidus, maximè si cum alio calido, vt verbi gratia cũ Marte aut Ioue sit, locis cæli & signis calidis. In cæteris Lunæ habitibus ad horum dictorum modo portionem similiter sese habet aër, qui vt propter essentiæ tenuitatem promptè alteratur immutatúrque, cùm à superiorum corporũ latione, tum ab iis quæ ex terra & aqua euaporantia & exhalantia, cum ipso cõmiscentur. Ita promptè hæc quoque inferiora, atque adeò corpora etiã nostra immutat, citò, multum, continenter, & necessariò, quod ab eo fruendo nulla nobis requies contingat, vt non abs re scripserit Hippocrates: Corpora nostra pro varia ambientis nos aëris constitutione affici. Et item lib. de Flatibus. Ipsum esse Lunæ fundamentum & terræ vehiculum: aërem autem Lunæ esse fundamentum interpretor, id est, materiam, seu subiectum primum, quo aliter atque aliter à corporibus cælestibus, atque adeò à Luna ipsa (de qua nobis præcipuus hîc sermo est) alterato, res hæ sublunares secundario aliter atque aliter afficiuntur. Sic Luna in coïtu ipsum infrigidare, in plenilunio calfacere dicitur, non quòd ea frigida calidáue sit. (Nam has qualitates elementorũ, & his quæ ex his sint, proprias esse, nec posse cælestibus corporibus conuenire sunt qui affirmẽt) sed ab effectu id præstare dicitur, quomodo mortem pallidam esse, motum & vinum calfacere, & quietem frigefacere dicimus, nisi si mauis aërem Lunæ fundamentum interpretari, quòd ipse aër & Lunæ & Solis etiam cursum perpetuum conseruet, vt eodem etiã loco scribit Hippocrates, docẽs Solis, Lunæ & astrorũ omnium

cursus per spiritum seu aërem procedere. Terræ autem vehiculum est aër (vt id obiter etiam interpreter) vel quòd aër terram vehere & producere faciat quæcunque illa vehit & producit (quomodo dicimus humidum esse vehiculum calidi innati,) vel quòd ipsam vndequaque amplectens vehat, & eo quem nacta est loco contineat: quam interpretationem sequi videtur Macrob. qui lib. 1. Sõnij de syluestri tumultu seu materia de qua facta sunt omnia: (sic enim Chaos vocat) loquens sic infit: Quicquid ex omni materia de qua facta sunt omnia purissimũ & liquidissimum fuit, id tenuit summitatem, & Aether vocatus est. Pars, cui minor puritas, & inerat aliquid leuis ponderis, aër extitit, & in secunda delapsus est. Posthæc quod adhuc quidem liquidum, sed iam ad tactus vsque offensam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum est. Iam verò quod de omni syluestri tumultu vastum, impenetrabile, densatum, ex defæcatis abrasum recedit elementis: hæsit in imo, quod demersum est stringente perpetuo gelu, quod eliminatum in vltimam mundi partem longinquitas Solis coaceruauit. Quod ergo ita concretum est Terræ nomẽ accepit. Hanc spissus aër & terreno frigori propior quàm Solis calori stupore spiraminis densioris vndique versum fulcit & continet, nec in recessum aut accessum moueri eã patitur, vel vis circũuallantis, & ex omni parte vigore simili librantis auræ, vel ipsa sphæralis extremitas. Hæc ille. Sed enim ex locis nuper citatis, & ex rei etiam euidentia liquidò constat Galenum hîc per τὰς μεταβολὰς nihil aliud intelligere, quàm ἀλλοιώσεις ἤδη τροπὰς περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος. id est, immutationes seu alterationes ambientis nos & circunstantis aëris.

3 *Cùm ergo potentissimæ validissimæque, &c.* Vix affirmare ausim me in huius loci conuersione fidi interpretis functum esse munere: adeò mendosus mihi visus est & semper suspectus habitus locus. Græca adscribam, vt de iis æquus lector ferat sententiam, & loco, si quam possit, medicinam faciat. Sic verò habet vterque codex: ἰσχυροτάτων μὲν γὰρ εἰς ἀλλοίωσιν τῶν ἔμπροσθεν ὄντων, περὶ συνεῖναι τε καὶ καταλάμπεσθαι. φαινομένη γὰρ τέως, ἀφανὴς νῦν ἐστίν. Ἐφεξῆς δ' ἡ διάμετρος στάσις ὡς ἂν διορίζουσα καὶ δίχα τέμνουσα τὰς ἐναντιωτάτας τῆς Σελήνης διαθέσεις, ἰσχυροτάτη τῶν ἄλλων ἐστίν. Cęterùm quod Gale. hic dicit: τὴν Σελήνην περὶ συνεῖναι ἀφανῆ εἶναι. id est, Lunam in coitu opacam esse, & lucis expertem. Id ex eo-

rum

rum opinione dicit qui Lunam suo lumine lucere negāt: in quibus est Cicero, qui in Somnio Scip. de ea loqtiens sic dicit: Ex quibus erat ea minima quæ vltima à cælo citima terris, luce lucebat aliena: quem locum exponens Macrob. negat eam habere posse lumen proprium, quòd ipsa sola sub Sole sit. Plinius tamen lib. 2. cap. 9. Lunam in defectu etiam esse conspicuam scribit, & Ioannes Picus Mirand. ipsam eam lumen, sed obscurissimum & tenuissimum habere credi posse docet libr. 3. cap. 5. aduersus Astrolo. vnde in coïtu, inquit, non omnino fugit obtutum. Sanè in dubium venit, an Luna legitimo an notho, item radiis Solaribus refulgente lumine, an de se tantùm proprio priuatim luceat, an verò neutro horum modorum, sed ex ambobus, quasi ex proprio & alieno ignis sit commistio, quod reuocasse in dubium Philonem Iudæum, in oratione qua ostendit à diis immitti somnia, liquet ex his illius verbis· τί δ' ἡ Σελήνη πότερον γνήσιον ἢ νόθον ἐπιφέρεται φέγγος ἡλιακαῖς ἐπιλαμπόμενον ἀκτῖσιν, ἢ κατ' αὐτὸ μόνον ἰδίᾳ, ἢ τούτων οὐδέτερον τὸ δ' ἐξ ἀμφοῖν ὡς ἂν ἐξ οἰκείου καὶ ἀλλοτρίου πυρὸς κρᾶμα;

Nulla siquidem in hoc habitu Lunæ. Cur in falcato habitu Lunæ maior fiat aëris immutatio, quàm in gibboso, causam reddit ipsemet Galenus in extremo huiusce cap. fine, quæ causa quanquam de primo illuminationis tempore, seu de falcato crescentis Lunæ habitu dicitur, ea tamen etiam de habitu falcato decrescentis dici potest, & huic etiam accommodari. 4

Aratus gibbosas neglexit. Aratus dum cæterorum Lunæ habituum mentionem facit, ἀμφικύρτους, id est gibbosas videtur silentio præterire, ac proinde illum habitum non ita magni facere. versus hi sunt apud Aratum· 5

Οὐχ ὁράας, ὀλίγη μὲν ὅταν κεράεσσι Σελήνη
Ἑσπερόθεν φαίνηται, ἀεξομένοιο διδάσκει
Μηνός; ὅτε πρώτη ἀποσκίδναται αὐτόθεν αὐγὴ,
Ὅσσον ἐπισκιάειν ἐπὶ τέτρατον ἦμαρ ἰοῦσα.
Ὀκτὼ δ' ἐν διχάσι, διχόμηνα δὲ παντὶ προσώπῳ,
Αἰεὶ δ' ἄλλοθεν ἄλλα παρακλίνουσα μέτωπα,
Εἴρει ὁπποσάτη μηνὸς περιτέλλεται ἠώς.

Interpres sic·

Nonne vides primùm cùm Phœbe in Cornua surgit

Tenuia, & angusto lumen iacit ore per æthram
Decedente die, pronôque ab tramite Solis.
Promat vt ingressi solers tibi tempora mensis?
Sunt tales quatuor ortus,
Marcentis Lunæ, quales sub mense renato,
Quattuor exurgunt languentis luminis vmbræ,
Atque bis octonas includunt ordine luces.

Sanè Philo de mundi opificio quatuor tantùm Lunæ mutationes videtur admittere, cùm scribit· Καὶ τροπαὶ δὲ Σελήνης ἑβδομάσι γίνονται συμπαθεστάτου πρὸς τὰ ἐπίγεια τῶν ἄστρων, καὶ ἃς περὶ τὸν ἀέρα μεταβολὰς ἐργάζεται, μάλιστα τοῖς καθ' ἑβδομάδα σχηματισμοῖς ἀποτελεῖ. τὰ γε μὴν θνητά, ὡς ἔφην, ἅπαντα ἀπ' οὐρανοῦ θειοτέραν ἀρχὴν καθ' ἑβδομάδα σωτηρίως κινεῖται, &c.

6 *Nec tamen sunt ij sua priuandi laude.* Habenda est, inquit, gratia iis qui suo labore rem literariã iuuare conantes in rerũ sublimium tractatione, ne minima quidẽ tractatione indigna omittunt. Quod id non fiat, conqueritur Plinius lib. 2. c. 9. his verbis· Non sumus profectò grati erga eos qui labore curáque lumen nobis aperuere. In hac luce mira quoque humani ingenij peste sanguinem & cædes condere annalibus iuuat, vt scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris, &c.

7 *At verò totum hoc occultationis tempus.* Venetianus Asulanij codex Græcus habet: πολὺς δ' οὗτος ὁ χρόνος ὁ τῆς κρίσεως ὅσην ὅλου σχεδὸν τοῦ ζωδίου. cùm tamen legendum sit: ὁ χρόνος ὁ τῆς κρύψεως, quam dictionem Germanicus margini habet adscriptam. Cæterùm de occultationis tempore suo loco posteà dicemus. Monere tamen obiter hoc loco non erit alienum, quod cùm signum quodlibet gradus triginta contineat, occultationis autem tempus integrum signum non expleat, fieri, vt si Luna biduum latuerit, de integro signo deficiant gradus tres cum minutiis 38. Deferens enim Lunæ mouetur omni die gradibus tredecim & minutiis ferè vndecim, qui diurnus motus Lunæ dicitur. Vnde biduo absoluit 26. grad. & minut. 22. Sic quò plures gradus tempore occultationis Lunæ de integro signo deficient, tantò minus erit tempus occultationis: quò pauciores deficient, eò maius erit occultationis tempus.

Capitis

Capitis quarti Summa.

POstquam ostendit Solem & Lunam hæc inferiora regere & dispensare, iam declarare pergit, quo tempore Luna agere in nos occipiat, & Crises salubres efficere. Inde etiam de eius motu & mensibus consecutionis, &, vt vocant, illuminationis pertractat.

CAPVT IIII.

TVTA [1] *igitur & salubris Crisis tum contingit, cum morbi status de totius mensis diebus occursurus futurúsque est in secundo die ab eo quo prima & manifesta Luna satis iusta mora tēporis supra terram apparet, luménque sensibile demittit in terras, & vmbram etiam euidenter ostentat. Primus autem dies tandiu Lunam supra terram vagantem habet, quandiu etiam Solis lumen, quod post eius occasum est, tardat. Quare in hoc Luna simul etiam cum lumine Solis occidit. Frequenter verò etiam prior. At conspicua primum secundo die apparet, & interdum quidem ocyus, interdum verò tardius. Id quod accidit pro ratione distātiæ recessus eius abs Sole. Distantia autem seu interuallum abscessus, ob peculiarem Lunæ motum causatur. Non enim æquabili semper celeritatē mouetur, cum propter latitudinis immutationem, tum propter signorum occasum, qui non vno eodémque tempore solet contingere, necnon etiam & ob præteriti coitus tempus. Quare non vno semper determinatóque tempore Luna clarè conspicitur & apparet. Vt plurimum autem toto illo triduo, quo in coitu est, plane obscura nec aspectabilis est, quo tempore nondum hæc terrena immutare potest.* [2] *Et sanè quodammodo tempus cum peculiaris eius circuitus tum facultatis agendi in nos in idem recidit. Nam circuitus peculiaris & proprius eius, vicenis septenis diebus & tertia ferè diei parte absoluitur. In tanto enim tempore totum signiferi circulum percurrit. Quòd autem is circuitus quo nobis conspicua illucescit, eidē quoque numero congruat, apertè intelliget is,*

qui occultationis tempus de toto menstruo tempore subtraxerit. Quòd autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed his minus vnius diei dimidio, integro libro Hipparchus demonstrauit. Quin & vulgus propè vniuersum nouit, mensium alium esse, quem κοῖλον, id est, cauum nominant, nouem & viginti diebus constantem, alium verò plenum diebus triginta integratum. Oportet autem amborum mensium totos dies ad nouem & quinquaginta assurgere. Siquidem alteruter in totum triginta dierum est, dempta tamen dimidia diei parte.

1 *V T A igitur & salubris, &c.* Græca litera obscurior est, & ita habet: Ἀσφαλὴς οὖν ἡ κρίσις ἀποτελεῖται διὰ ἐν ὅλῳ τῷ μηνὶ γενησομένης καταστάσεως ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἡμερῶν ἐν ᾗ πρώτῃ καὶ σαφὴς ἡ Σελήνη καὶ χρόνον ἀξιόλογον ὑπὲρ γῆς ἤδη φαίνεται, καὶ φῶς αἰσθητὸν ἀποπέμπει ἐπὶ σκιὰν ἐναργῶς δείκνυσι. Galenum tamen hoc dicere velle putem: E Crisibus tutiorem eam fore & ante alias ad bonum futuram, quæ in vigore morbi contingens fortè incidat in secundū diem ex quo Luna è radiis solaribus emergere, & lumen in terras sensibile demittere cœperit, id autem est quarto à coitu die. Porrò verò verisimilius est Crisim tunc tēporis contingentem bonam & ad salutem potius quàm ad mortem futuram, quòd spes sit ægrum haud aliter sanitatem & vires, ac Lunam lumen & vires etiam, recollecturum. Possis tamen & hunc locum ad indicium futuræ constitutionis aëris per totum mensem referre. Et ita intelligere: Tutum igitur firmúmque futuræ per totum mensem constitutionis aëris indicium fuerit in secundo die in quo prima & manifesta Luna satis iusta mora tēporis &c. Quomodo autem aut quando Luna lumen suum à coitu recuperet, pulchre docet Macrob. lib. 1. somnij. Luna, inquit, postquam à Sole discedens nouata est, secundo ferè die circa occasum videtur, & quasi vicina Soli quem nuper reliquit. Postquam ille demersus est, ipsa cæli marginē tenet antecedēti super occidens. Tertio die tardius occidit quàm secundo. Ita & quotidie longius ab occasu recedit, vt septimo die circa Solis occasum in medio cælo ipsa videatur. Post alios verò septem cum ille mergit, hæc oritur, adeò media parte mensis dimidium cælum, id est, vnum hemisphæ-

misphærium ab occasu in Orientem recedendo metitur. Rursus post septem alios circa Solis occasum latentis hemisphærij verticem tenet, & huius rei indicium est, quòd medio noctis exoritur. Postremo totidem diebus exemptis Solem denuò comprehendit & vicinus videtur ortus amborum, quandiu Soli succedens rursus mouetur, & rursus recedens paulatim semper in Orientem regrediendo relinquat occasum. His haud dissimilia habet Plinius lib. 18. cap. 32. quo loco postquam multa de Lunari ratione dixit, subdit: Quoties ab occidente Sole cernitur, prioribúsque noctis horis lucebit, crescens erit, & oculis dimidiata iudicabitur. Cum verò occidente Sole orietur exaduerso, ita vt pariter aspiciantur, tunc erit plenilunium. Quoties ab ortu Solis oritur, prioribúsque noctis horis detrahet lumen & in diurnas extendet, decrescens erit, iterúmque dimidia. In coitu verò, quod Interlunium vocat, cum apparere desierit. Supra terras autem erit, quandiu & Sol, interlunio, & prima tota die. Secunda, horę noctis vnius dextante Sicilico, ac deinde tertia vsq; ad quintamdecimam multiplicatis horarum iisdem portionibus. Quintadecima tota supra terras noctu erit, eadémque sub terris tota die. Decimasexta, ad primæ horæ nocturnæ dextantem Sicilicum sub terra aget. Easdem portiones horarum per singulos dies adiicit vsque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quòd sub terris agat, tantundem nouissimis ex die adiiciet super terram. In summa confert hoc loco Plinius tẽpora crescentis Lunæ cum temporibus decrescentis. Dicit autem, Lunam prima decrescentis die totam super terras esse, prima crescentis, totam sub terris. Item secunda decrescentis ad primæ noctis horæ dextantem Sicilicum, id est, vncias decem & quartam vnius vnciæ partem agere sub terris, seu tandiu hemisphærium conscendere tardare. Secunda verò crescentis contra, dextantem item Sicilicum supra terras post Solis occasum agere, seu tandiu occidere tardare, vt potę dextantẽ Sicilicũ, & pari ratione singulis diebus tum crescere, tum decrescere. Est autẽ dextans, assis pars decima: Sicilicus vnciæ pars quarta, duabus drachmis seu scrupulis sex respondẽs. Quin & idem etiam Plinius de Lunæ motu, lib. 2. cap. 14. hæc habet, Lunam semper auersis à Sole cornibus, si crescat, ortus spectare. Si minuatur, occasus haud dubium est. Lucere dodrantis semuncias horarũ ab secunda adiicientem vsquę ad plenum orbem, detra-

hentémque in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes Solis semper occultam esse. significat autem hic Lunam per dodrantes semuncias, id est, per vncias nouem cum dimidia singulis post coitum diebus augeri; vnde & colligere posśis eandem post plenilunium totidem vnciis minui: paulum quid autem de superiori quantitate detrahit, vt pote vnciam vnā quarta dempta, id est, vnciæ tres quartas: paulum quid autem de superiore quantitate detrahit, forte quia hic exactiori calculo Lunæ motum subduxit. Nec verò alienum etiam à proposito fuerit hic adscribere quod de eadem Luna idem etiam Plinius lib. 2. cap. 17. scribit, quod & confirmat Macrob. lib. 1. somnij. Dicit verò Plin. Lunam bis coitum cum Sole in nullo alio signo facere quàm in Geminis. Non coire aliquando in Sagittario tantum. Nouisśimam vero primámque eadem die vel nocte nullo alio in signo quàm Ariete conspici. Id quod paucis, inquit, mortalium contingit. Et inde fabula cernendi Lynceo. Cæterùm triplicem causam afferunt Astronomi cur fiat vt Luna modo seriùs modo ocyùs post coitum appareat. Quòd ocyùs, primam faciunt causam, veri motus eius velocitatem, tunc autem velocem eam esse cursu aiunt, cùm ipsa inferiorem Epicicli partem, quæ secundum signorum succeśsionem fertur, percurrit. Secundam, cum mouetur in latitudinem Septemtrionalem, seu cum coniunctio fit in capite Draconis, vt ab initio Capricorni ad initium Cancri. Tertiam, quando fit cōiunctio in signis recte occidentibus propter maiorem ab horizonte eleuationem, id est, quòd plures sint gradus circuli reuolutionis Lunæ supra horizontem, quàm de gradibus Zodiaci decursis à Luna. Quoties ergo hæ tres causæ concurrunt, tunc eodem die & vetus & noua Luna apparet. Quoties duæ tantum, tunc secunda tantum die post coniūctionem apparet. Quoties verò vna sola harum causarum adest, tunc tertio tandem die apparere incipit. Contrà quoties trium prędictorum contrarium accidit, quarto tum die eam apparere & è radiis Solis emergere conspicuam contingit.

2 *Et sanè quodāmodo tēpus.* Galenus hîc τὸν χρόνον τῆς οἰκείας περιόδου, id est, tempus proprij circuitus Lunæ vocat eum quem ca. 2. lib. 2. vulgo mensem peragrationis vocari docui, quo scilicet tempore Luna ab vno Zodiaci puncto in idem redit, in quo circuitu peragrando dies 27. cum horis 8. insumit. De hoc loquitur

tur. Macrob.lib.1.somnij in hanc sententiam, Luna, inquit, octo & viginti propè diebus totius Zodiaci ambitum conficit. Nam etsi per triginta dies ad Solem à quo profecta est, remeat, solos tamen ferè 28. in tota Zodiaci circuitione consumit. Reliquis, Solem, qui de loco, in quo eum reliquit, abscesserat, comprehendit. Sol enim vnum de duodecim signis integro mense metitur. Ponamus igitur Sole in prima parte Arietis cõstituto, ab ipsius, vt ita dicam, orbe emersisse Lunam, quod eam nasci vocamus. Hæc post vigintiocto dies & horas ferè septem ad primam partẽ Arietis redit, sed illic non inuenit Solem. Interea enim & ipse progressionis suæ lege vlterius abscessit, & ideo ipsa necdum putatur eò vnde profecta fuerat reuertisse, quia oculi nostri tunc non à prima parte Arietis, sed à Sole eam senserant processisse. Hunc ergo diebus reliquis, id est, duobus plus minúsve consequitur, & tunc orbi eius denuo succedens ac denuo inde procedens, rursus dicitur nasci. Circuitum verò quo nobis conspicua illucescit Luna, & quem loco supradicto mensem illuminationis seu apparitionis nominari dixi, idem Galenus hic vocat τὸν χρόνον τῆς εἰς ἡμᾶς ὑπεργείας καὶ τὴν περίοδον τῆς πρὸς ἡμᾶς φάσεως. Hunc circuitum non sibi semper esse æqualem idcirco docuimus, quòd occultationis tempus non sibi semper æquale sit. Ipsum tamen vulgo dierum 26.& horarũ 12.faciunt, secundum quam rationẽ breuior esset mense peragrationis horis 20. quod constabit si tot horas 20. dico, ad vigintisex dies & horas duodecim addideris. Summam enim conflare comperies dies 27. & horas 8. Toties autem numerus dierum circuitus τῆς πρὸς ἡμᾶς φάσεως ἤτοι τῆς εἰς ἡμᾶς ὑπεργείας, id est, apparitionis seu illuminationis congruit cum numero dierum mensis seu circuitus τῆς οἰκείας περιόδου, id est, peragrationis quoties Luna in coitu biduo & horis 4. delitescit: quoties autẽ mensis illuminationis dierum est 26.& horarum 12. toties Luna totum triduum delitescit, & quoties biduum latet, toties mensis ille apparitionis dierum est 27.& horarum 12. quoties item vnum diem latet, toties ille 28. dierum & horarum 12. est. In summa quo diutius latet Luna, eò breuior mensis apparitionis est. Contrà, quantò minori tempore latet, seu, si vis, quò citius emergit, eò mensis ille maiori dierum numero abundat. Cæterùm ὁ μηνιαῖος χρόνος simpliciter hìc Galeno dicitur, tempus illud, quod consecutionis mensem paulò antè vocari dixi: sicut ὁ τῆς πρὸς ἡμᾶς φάσεως ἤτοι περίοδος

δὲ εἰς ἡμᾶς ἐνεργείας dicitur tempus apparitionis: & ὁ τῆς οἰκείας περιόδου χρόνος siue ὅλη σεληνιακὴ περίοδος, tempus peragrationis, vt hoc loco à Galeno constitutam triplicium mensium Lunarium differentiam videre posis, sicuti & paulò pòst cap. 9. lib. 2. Quomodo verò mensium alius sit κυλλὸς, id est, cauus, 29. diebus constans, alius πλήρης, id est, plenus diebus triginta integratus, facile deprehendas ex himerologio c. 2. lib. 2. antea adscripto. Sanè Plinius lib. 18. ca. 32. horum etiam mensium meminit. Nam de Luna loquens, alternis, inquit, mẽsibus triginta implebit numeros. Alternis verò detrahet singulos: si ergo hos numeros, 30. dico & 29. coniunxeris, 59. conflari comperies. Sed de his etiam antè diximus cap. scilicet 2. lib. 2.

Capitis quinti Summa.

Redit iterum ad Lunam, docétque eam tantam mutationem in aëre corporibus & morbis causari, quantam ipsa per septimanas sustineat. Inde docet facile esse ex singulis eius affectionibus habitibúsque, sed potissimùm ex habitu falcato aëris, ac proinde etiã corporum & morborum statum prædicere.

CAPVT V.

QVEMADMODVM [1] *igitur toti anno Sol præest, eúmque moderatur & regit, ita Luna mensem, quæ singulis septimanis immutatur & habitũ alium atque aliũ in se recipit. Nam à prima sui illuminatione ad se dimidiatã à dimidiata, ad se plenam (vtrumuis tempus dierũ septem est, vtrunque simul, quatuordecim.) Similiter item si à plenilunio quo scilicet tempore ipsa æqualiter mensem diuidit, vsque ad secũdam dimidiatam supputaueris, septem quoque tum hos dies, tum reliquos qui inde sunt vsque ad id tempus, quò planè occultetur & dispareat, totidem esse numero comperies. Cæterùm quòd ambiens nos aër magnas mutationes sustineat, dum primùm occultatur Luna, & dum rursum primùm apparet, nemo ignorat mortalium, omniúmque minimè ij, quibus hoc studium curæ est, agricolæ scilicet & nautæ; qui aëris constitutionem tunc temporis*

ris prædicunt. quo primùm tempore Luna apparens vento cuipiam aduersa opponitur. [2] *Quamobrem Aratus quodam loco verissimè de Luna tùm primùm post coitum apparente hæc canit,*

Sic Arati interpres,

Istius in Boream quod se sustollit acumen
Si curuum specie velut armatum, affore cælo
Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis.
Inferiore plaga, si Lunam tertius ortus
Proferat, atque Deæ conuoluat circulus oras,
Suffusus rutilos mox tempestate sonora
Spumosum latè pelagus canescere cernes.

Quin & eodem quoque libro in hanc quoque sentẽtiam canit,

Non vnum depræensa diem tibi signa loquentur,
Nec vulgò in cunctis adsunt præcepta diebus.
Sed quæ signa nouo dederit mox tertia in ortu
Quartáve sustollit medios dum Cynthia vultus,
Durabunt cælo medio quæ edixerit ore.

Non [3] *dicit signa primæ illuminationis satis esse ad prædicendum aëris statum, per totum mensis tempus ab initio ad finem, sed plenilunium & dichotomos Lunas mutationes etiam quasdam causari & adferre.* [4] *Porrò verò omnis velox mutatio Crisis appellatur.* [5] *Et constitutionem quidem de Luna falcata potissimum dicunt: deinde ad plenilunium quoque transferunt similiter appellantes. Hoc enim validas vires etiam habere queat. Sed dimidiatæ Lunæ constitutiones affectionésve eodem ipso plenilunio sunt imbecilliores, quanquam & ipsæ quoque de aëre decernant. Itaque iam perspicuum est memsem à Luna secundum septimanas immutari.* [6] *Quòd autem res omnes aliæ inde quoque mutationem capiant, id omnibus non æquè manifestum est: sed ijs tantùm hoc ipsum pro confesso habetur, qui eiuscemodi talia accuratè obseruauerunt. Sanè post seminis retentionem à fœtus scilicet conceptu, vteri vniuersa gestatio, & nec ea minus, post partus æditionem auctio, item & quoduis actionis initium, magnas mutationes in septimanis circuitibus habet. Nam quæcunque in rerum natura quotidie fiunt, ea abs Luna, res ipsas potissimum immutante in*

tetragonis & diametris stationibus, tanquam à causa efficiente proficisci compertum est. Quippe si Luna in Tauro existente genitura retenta fœtus concipiatur, vel in lucem partus edatur, vel etiam alia omnino res tunc capiat initium, certe cum in Leone, *Scorpio &* Aquario *Zodiacum percurrens, fuerit, insigniter ipsa eã rem immutabit. Verùm quæ in* Leone *est tetragonos stasis, id est quadrata statio, vnius septimanæ existit.* Diametra *vero quæ in* Scorpio *est, duarum septimanarum. Pari ratione ea quæ in* Aquario *est secunda quadrata Lunæ constitutio, in tertiam septimanam progreditur, id quod necessario fit, quia scilicet* Luna, *sicut & ante dictum est, vicenis septenis diebus & particula quadam etiam adiecta, tertia scilicet potissimum diei parte, vniuersum* Zodiaci *ambitum absoluit. Nam si ipsam in tanto tempore totum circulum peragrare oportet, certum profectò est & ipsam quoque quartam ipsius circuli partem septem ferè diebus esse confecturam. Proinde & hoc inprimis ad eorum, quæ sequuntur intelligentiam in memoriam reuocare oportet, transmigrationem* Lunæ *in tetragonos, non integris septem diebus circunscribi.*

1 QVEMADMODVM *igitur toti anno.* Abunde satis supra ostendimus & Solem anno toti præesse, & Lunam menses moderari & dispensare, quomodò vero Luna septenario numero seu per septimanas immutetur, tam aperte quotidiana & experientia & obseruatione deprehendimus, & prætereà dilucide adeo declarat Galenus, vt res longiore explicatione non egeat. Porrò verò agricolis & nautis id studij potissimum curæ est, quod ad vtrosque ex habituum Lunę obseruatione multa commoditas dimanet. Ad agricolas quidem quod certum sit ex experientia comprobatum semina humo mandata crescente Luna copiosiorem segetem colono: decrescente, minorẽ reddere. Itẽ demessam segetem decrescente Luna, & materiam item ad fabricam cæsam eo ipso tempore, illam putredini, hanc cariei minus esse obnoxiam, quòd asseruandis rebus humor, qui Luna crescente abundat, segetibus nocere: ariditas, quæ Luna decrescente dominatur, ma-

teriæ

teriæ prodesse soleat, qua ratione Varronem volunt lib. 1. cap. 1. Solem & Lunam agricolarum duces inuocare, quòd scilicet eorum tẽpora obseruentur, cùm quædam aut seruntur, aut condũtur. quod innuere videtur Virgilius cum Georgicôn 1. canit:

Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna

Fœlices operum.

Et Hesiodus de decimasexta,

Ἕκτη δ' ἡ μέσση μάλ' ἀσύμφορός ἐστι φυτοῖσι. Id est:

At decima & sexta est impensè noxia plantis.

Sic 17. frumentum ventilandum esse præcipit: quia sub id tempus excitantur venti, vnde aura fit siccior, vt problem. 27. Sectio. 26. apud Aristot. Et frumentum reponi siccius oportet, si in multos annos innoxie asseruari debeat. Vnde sic etiam canit in eam sententiam Hesiodus,

Μέσσῃ δ' ἑβδομάτῃ Δημήτερος ἱερὸν ἀκτὴν,
εὖ μάλ' ὀπιπτεύοντα εὐτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ
βάλλειν· ὑλοτόμον τε ταμεῖν θαλαμήια δοῦρα,
Νηϊά τε ξύλα πολλά. Et quæ sequuntur.

Ad nautas verò ex eorundem etiam habituum Lunæ obseruatione salutis & fortunarum dimanat vtilitas. Nam cùm illi cognitum perspectúmque habeant Nouilunio potiss. & plenilunio tempestates solere concitari, consultò & prudenter nauigationibus abstinent. Nouilunio autem idcirco tẽporales, & aëris commotiones excitãtur, quòd cùm Luna, vt dictum est, aërem moderetur & regat, eiusdémque statum per septimanas immutet, tũc cùm deficit, ipsum regere & moderari amplius, nec quod suum est dispensare potest. Plenilunio verò tempestates excitari contingit: quia intenditur calor, quo intenso aërem quoque intendi volunt impensius. Nam si exiguus calor modicè mouet aërem, vt apud Aristot. Proble. 9. Sectio. 26. certè multum calorem valde etiam aërem mouere erit etiam necesse. Et sanè Plinius lib. 2. cap. 99. plenam Lunam furere docet, inde mitescere, modicos noua ac diuiduam æstus, pleniores ab ea exundare, vnde infert multiplicem esse septenis diebus Lunarem differentiam. Docet tamen Ioan. Franciscus Mirandula nepos cap. 4. libro 5. contra Astrologiam diuinatricem agricolas & nautas, nõ tam ex Luna, Ioue, aut Saturno, quàm ex vento, nubibus, aëris conditione, veris etiam rei caussis, signísque propriis & particularibus de temporalibus solere præsagire, vt in tãta opinionum

varietate, quid sequi debeas, non reperias.

2 *Quamobrem Aratus quodam loco.* Aratus Solis vrbe Ciliciæ ortus sphæræ rationem seu φαινόμενα versibus Heroicis cõplexus est. In eo opere, quod etiamnum extat, versus hi qui hîc à Galeno citantur, reperiuntur paucis quibusdam immutatis. Sic apud Aratum scripti leguntur,

Εἰ δέ κεν οἱ κεράων τὸ μετήορον εὖ ἐπινεύοι
Δειδέχθαι βορέω, ὅτε δ' ὑπτιάῃσι νότοιο,
Αὐτὰρ ἐπὴν τριτόωσαν ὅλος περὶ κύκλος ἑλίσσοι
Πάντη ἐρευθόμενος. μάλα κεν τότε χείμερος εἴη.

Apud Galenum tamen Venetiis impressum, in secundo versu pro Δειδέχθαι δεδέχθαι, sicut & apud Basiliensem eodem versu pro ὑπτιάῃσι, ὑπτιά εισι scriptum legas. Et apud Venetianum item tertius & quartus versiculi sic scripti sunt,

Ἀτὰρ ἐπὴν πρωτόωσαν ὅλην περὶ κύκλος ἑλίσσῃ
Πάντα ἐρευθομένοις, &c. In Basiliensi cum scriptura Arati concurrit lectio. Apud Aratum item septem versibus interpositis reliqui versus, qui hîc à Galeno citantur, habentur:

Σήματα δ' οὐκ ἄρα πᾶσιν ἐπ' ἤμασι πάντα τέτυκται,
Ἀλλ' ὅσα μὲν τριτάτῃ τε τεταρταίῃ τε πέλονται
Μέσφα διχαιομένης, διχάδος γε μὲν ἄχρις ἐπ' αὐτὴν
Σημαίνει διχόμηνον. ἀτὰρ πάλιν ἐκ διχομένης,
Ἐς διχάδα φθιμένην ἔχεται ἣ οἱ αὐτίκα τετρὰς.
Μηνὸς ἀποιχομένου. τῇ δὲ τριτάτῃ ἀπιόντος.

Venetianus Codex primo versu legit, Σήματα δ' οὐ μάλα. in secũdo pro πέλονται, πέλονται: in tertio pro διχαιομένης, διχαζομένης. in quarto pro διχόμηνον διχο όμηνον. in quinto pro ἐς, εἰς. & pro ἔχεται δέχεται. vltimo versu hæc scriptura habetur: Μηνὸς ἀπερχομένου ἢ δὲ τετάρτη, &c. Basiliẽsis Codex Arati lectionẽ sequitur. His haud dissimilia habet Plinius lib. 18. cap. 35. vbi post multa alia tempestatum prognostica, subdit, Proxima sunt iure Lunæ præsagia, quartã eam maximè obseruat Aegyptus. Si splendens exorta puro nitore fulserit, serenitatem. Si rubicunda, ventos, si nigra, pluuias portendere creditur. In quinta, cornua eius obtusa, pluuiam. Erecta & infecta, ventos semper significant. Cornu eius septẽtrionale, acuminatum atque rigidum illum præsagit ventum: inferius austrum. Vtraque recta noctem ventosam. Si

quartum

quartum, orbis rutilus cinget, ventos & imbres promouebit. Hactenus Plinius.

Non dicit signa primæ illuminationis. οὐκ εἰς ἅπαντα, φησὶ, τὸν δὲ 3
ἀρχῆς χρόνον ἐξαρκεῖν τὰ σημεῖα, τῆς πρώτης φάσεως, μεταβολὰς δὲ τινὰς φέρειν πάσῃ διχοτόμους καὶ πανσελήνους. Hoc dicit Galenus: His versibus non astruit Aratus Lunam tũ primum emergentem è radiis Solaribus sufficere ad totius mensis status prædictionem, sed vult alios etiam habitus eius per singulas septimanas esse considerandos, vt quam quisque habitus aëris mutationem allaturus sit, & causaturus, cum præuidere, tum prædicere, si opus fuerit, possimus. Quod idem etiam Aratus eodem loco his versibus asserit:

Ἄλλα δέ του ἐρέει ἤ που διχόωσα Σελήνη
πλήθουσ' ἀμφοτέρωθεν, ἢ αὐτίκα πεπληθυῖα.

Interpres sic,

-Omnia certis
Indicijs tibi Luna dabit, seu lucis vtrinque
Cesa facem, seu cùm teretem concrescit in orbem. 4

Virgilius tamen ex puro ortu quarto aëris serenitatem in totũ mensem prædici posse docet, cùm Georgi. primo sic canit:

Luna reuertentes cùm primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagóque parabitur imber:
At si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (nanque is certissimus auctor)
Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:
Totus ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem pluuia ventisque carebunt.

Cæterùm Astronomi Lunam habere cornua eleuata versus zenith nostrum aiunt, si facta fuerit coniunctio in signis rectè descendentibus, sicut alterum cornu directum habere versus zenith alterum versus horizontem, cùm facta fuerit coniunctio in signis obliquè descendentibus. Ioannes Franciscus Mirand. nepos lib. 3. de prænotione secundùm naturam id è vaporum cõditione prouenire putat. Obtundi nanque videtur cornua ex impurioribus exhalationibus & crassioribus, qui faci-

lius vertuntur in pluuiam. Erigi verò, acuminari & turbinari ex tenuioribus & purioribus, qui aëream magis naturã ſapiunt; & vt difflentur diſpergantur quæ aptiores multò ſunt. Cæterùm quod ex eius cornu Septẽtrionali acuminato & in mucronem porrecto rigidum illum ventum præſagiant, ex inferiori Auſtrum, vt Plinius dicit, coniectent, non aliunde prouenit. Ea enim ex parte perflant, qua ſublati tractique ſunt, quare ex Septẽtrionali Boreas, ex inferiori Auſter expectandus eſt. Mucrone verò & acumine porrectum ſe cornu illud Septentrionale oſtentat, propter plagam, & quia frigidior illa natura & durior in acutũ deſinit: vnde faſtigiata turbinatáque grando & glacies Aquilonis alumna. Cornuum ergo Lunæ acutorum, aut obtuſorum rationem ex materiæ conditione prouenire arbitratur Ioannes Franciſcus Mirandula. Ex quibus tamen vtcunque ſe res habeat, immutationis aëris iudicium deſumi poſſe ſcribit verſibus prædictis Aratus.

4 *Porrò verò omnis velox mutatio.* Ἅπασα δ' ὀξύῤῥοπος μεταβολὴ κρίσις ὀνομάζεται. Omnem velocẽ & repentinam mutationẽ ſiue ea in Luna, ſiue in aëre, aut morboſo corpore fiat, Criſim appellari docet. Sanè ſiue Lunã, ſiue aërem, ſiue diẽ aliquẽ, vt verbi gratia quartum, ſeptimum aut alium morbũ iudicare, ſiue de morbo decernere dicimus, idem profectò, ſed mutatis tamen verbis dicimus. Luna enim primùm in ſingulis quadris aërem immutat, aër viciſsim corpus, quod Hippocrates pro illius conditione vult affici. Ergo Luna κρίνει, id eſt, iudicat aërem cum aëris ſtatui, qui nũc verbi gratia ſit, alterum ſtatum & qualitatem inducit. Aër iudicat morbum, cùm morbo profligato ſanitatem reſtituit. Neque enim dies quartus, ſeptimus, aut alius decretorius alia ratione morbum iudicare dicitur, niſi quia Luna pro quadrarum ratione aërem primùm immutat, qui mutatus viciſsim & ipſe corpus alterat, quod autem & abs Luna aërem in ſingulis quadris, & ab aëre etiam corpus ſeptimanis alterari diximus, id non ſemper & neceſſariò (ne quis hinc cauillandi anſam arripiat) ſed ita vtplurimum & pro corporis affecti natura & conditione fieri intelligi volumus. Ac ne quis putet eam dicendi formulam, ἡ Σελήνη κρίνει τὸ περιέχον, id eſt, Luna iudicat aërem, auribus Græcis eſſe inuſitatam, audiat Galenum hoc loco ita ſcribentem: ἀλλὰ κρίνουσαι μὲν καὶ αὗται, τὸ περιέχον

ἀέ

αἱ διχότομοι στάσεις εἰσίν: Significat enim τὰς διχοτόμους στάσεις κρίνειν τὸ περιέχον.

Et constitutionem quidem de Luna καὶ τήν γε σύστασιν ἐπὶ τῆς μηνοειδοῦς σελήνης μάλιστα λέγουσιν, ἐφεξῆς μεταφέρουσιν ἐπὶ τὴν πανσέληνον ὡσαύτως ὀνομάζοντες. 5 Hoc velle videtur Galenus. Vulgus visa tum primùm Luna falcata aëris statum per totum mẽsem illicò solet prædicere, atque idem etiam plena Luna facere, quòd hi habitus vim maiorem ante alios immutãdi aëris habere vulgo credantur: quãquam autẽ vulgus de cæteris Lunæ habitibus tacet, habent tamen dimidiatæ Lunæ affectiones vim suam, sed ipso plenilunio imbecilliorem: vnde apparet lippis & tonsoribus notum esse mensem per septimanas à Luna immutari. Sic enim totum hunc locum concludit Galenus his verbis: ὥσθ' ὅτι μὲν ὁ μὴν ὑπὸ Σελήνης ἀλλοιοῦται καθ' ἑβδομάδας, ἤδη πρόδηλον.

Quod autem res omnes aliæ ὅτι δὲ καὶ τ' ἄλλα σύμπαντα πράγματα, τοῦτο μὲν οὐκ ἔτι ὁμοίως ἅπασι γνώριμον. Quod res, inquit, aliæ 6 omnes immutationẽ quãdam sui Lunæ virtute per singulas septimanas recipiant, id Astrologis, qui id accuratius obseruarũt, pro confesso habetur, & veluti pro principio ponitur, vulgò nõ ita id exploratum compertúmque est. Nam vt ait Hesiodus de diebus loquens:

παῦροι δὲ τ' ἀληθέα κικλήσκουσι. Id est:
Perspecta & veritas paucis, & recta dierum
Est ratio.

Sanè hoc differre vulgus à Philosopho videtur, quòd Philosophus res magis secundũ rationem quàm secundũ sensum, & id quod apparet. Vulgus contrà nõ tam quod rationi, quàm quod sensui euidens est cõsiderat. Astrologi mediũ tenẽt, & modò abs his, modò ab illis stant, ac tũ vulgi verbi gratia, opinionẽ sequũtur, cùm dicunt Lunã cæteros planetas à Sole lumine superantẽ & potentissimè in hæc inferiora agentem (ita enim vulgus de visu iudicat) illis esse nobiliorem aientibus, contrà Philosophis ipsam cæteris planetis esse ignobiliorem, & quod omniũ infima sit, & itẽ opaca, maculisque terræ persimilis. Iidem verò Astrologi tũ Philosophorum partes tuentur, cùm verbi gratia, asserunt omnia quę in rerum natura sunt à Luna regi, & in tetragonis ac diametris potissimũ stationibus eius immutari. Itẽ etiã quoduis

cuiuslibet actionis initiũ in septimanis circuitibus maximas immutationes sustinere, quod etiã hîc Galenus Astrologũ agens, affirmat. Verũ enim placitũ hoc Galenicũ Astrologicúmve cõfirmaréne debeã, an verò infirmare, nõ satis video, præsertim, cũ vt vtrũuis faciam, acerrimè mihi quasi cũ hoste confligendum esse, & in arenam descendendũ intelligã. Si enim illud cõfirmo, bellum cũ Ioanne Pico Mirãdula, Francisco eius nepote, & eiusmodi viris Astrologiæ, præsertim iudiciariæ infamatoribus & impugnatoribus suscipio. Si infirmo, cũ Astrologis eius placiti auctoribus & propugnatoribus. Quo mihi consultius in præsentia esse videtur, rem aliis discutiendã relinquere, nec horũ vel patrocinium suscipere, vel illorũ opinionem refellere, præsertim cùm satis intelligã, id non solùm alterius instituti esse, sed & præparatum otium & longũ tempus desiderare. Hoc itaque labore supersedens, nec in eas vltro meme angustias coniiciam, nec ipse mihi propugnandi necessitatẽ imponam. Hîc tantùm paucis rationum quibus vtrique nititur, summa capita in medium adducam, & quoad eius fieri poterit perstringã, vt vtris fauere velit Lector per me quidẽ possit. Primùm ergo ab Astrologorum rationibus, quasi à capite rem arcessam. Illi vti pro axiomate posuerunt, sibíque hoc dari postulauerũt. Inferiora hęc à superioribus regi, & Lunam cælestium omniũ vim cõmuniter, frequẽter atque facilè (sic enim loquitur Marsilius Ficinus Platonicus, si quis alius, cap. 6. libri de vita cælitus comparanda) cũ radiis tũ qualitatibus non solùm demittere in hęc inferiora, sed & ea ipsa regere immutaréque subdunt. Eandem etiam magnas in omni re quæ fiat cõmotiones tum solere excitare, cùm in quadrangulorum media, quadrangula & opposita ab cœptæ rei initio loca præuenerit, quòd illæ radiationes, vt vocant, sese mutuò oppugnent. Nam quadrangula & horum media, vel vtrasque, vel agentes tantùm contrarias habent qualitates. Opposita verò radiatio altera saltẽ qualitate discrepet, dilucidioris doctrinæ gratia rem patefaciam. Si quis, aiunt, quippiam agere, vt ægrotare, verbi gratia, cœperit Luna Arietem signum calidum & siccum tenente, næ is cum ea ipsa Cancrum signum frigidum & humidum, quadrili aspectu Arietẽ respiciente tenebit, magnas cõmotiones sustinebit, quòd Luna tũc teneat loca inimica illis & qualitate cõtraria, quę morbi initio tenuerit. Hinc enim inter naturã & morb

& morbũ oriri pugnam volunt. Parem rationẽ afferunt de Libra Arieti ex diametro opposita, & humiditate, qualitate, scilicet passiua tantùm, cũ illo pugnante. Nam in eo signo ægrotum eundem ex hypothesi fictum, etiam perturbari commouerique dicent, & tumultum, salutarẽ quidem in morbo salutari & constante, lethalem in lethali excitari. Simili ratiocinatione vtũtur in cõceptu, partu, ædificio, öccœpta peregrinatione, & omnino in quouis cuiusuis rei initio. Cœptam ergo rem quãcunque mutari alterarìue volunt, cùm Luna ex quadrato, quadrati medio, vel etiã ex opposito signum illud intuetur, quo cum coniuncta erat cùm incoharetur & sumeret initium. Et in quadrangulis quidem vehementem satis luctam cõmotionémue (ταραχὴν καὶ σάλον dicit Galenus) fieri volunt, quia signa sic sese intuẽtia aut vtrisque qualitatibus, aut agente tantùm pugnent: licet radiorũ non ita vehemẽs lucta sit, cum minori copia in signum quo res esse cœpit, ferantur. In quadrangulorũ mediis, languidiores supradictis & minus vehementes cõmotiones fiunt, quoniam paucioribus radiis signa sese intuentur & oppugnant: vnáque tantũ qualitate, eáque vtplurimum patiente dissident. In opposito autem vehementior fieri solet commotio, quòd Luna & signa opposita cum radiis tum qualitatibus pugnent, radiis quidem validius potẽtiúsque, vt qui scilicet toti in totum oppositum hinc inde ferantur, qualitatibus autem ferè semper patientibus dissideant. Ex quibus omnibus facilè intelligere licet quadrangulorum media, quę septimanæ medio, id est, die quarto contingunt, tum paruam imbecillámque vim habere immutandi, hæc inferiora, vt indicare quidem, sed minimè tamen iudicare morbum queant, nisi si fortè is præterquam quòd acutissimus sit, facilè etiam moueatur, & signa coctionis appareant. Item quadrangulis maiorem vim inesse morbi iudicãdi, maximè si vtraque qualitatũ oppositione pugnent, celerius moueatur morbus, & natura robusta sit. Oppositionibus autem multò maiorem vim inesse, cùm propter radiorum qualitatúmque, vt dictum est, pugnam, tum quòd is acutorum etiam terminus sit, quò pertinere etiam videri possit, quod septimo quoque vitæ anno, κλιμακτηρικὸς ante diximus appellari: maximam in homine & periculosissimam mutationem contingere solere iidem Astrologi asserunt, propter Saturnum à communi hominum vita alienum, cuius vim &, vt vocant, influxum in crassa, præsertim materia

importunè ſuſceptum quaſi venenum eſſe volunt. Porrò ipſum cum ſeptimo quoque vitæ anno, & ab eo ad Lunam iterum regnandi vices redire dicunt, contrarium in vita ordinem planetis aſsignantes ei, qui à conceptu geſtationis in vtero tempore ab iis ipſis aſsignabatur. Nam à conceptu Saturnum illico per totum primum menſem vteri geſtati, fœtus curam ſuſcipere, vt ante in caput 2. lib. 2. diximus, & poſt hunc Iouem, inde Martem, & ſic continuato ordine, dum ad Lunam ventum ſit, aiunt, & ab ea rurſum ordinem item in Saturnũ redire. Contrà vitæ primum annum abs Luna regi moderarique dicunt, à Mercurio ſecundum, tertium à Venere, & ſic continuata ſerie dum ad Saturnum planetarum omnium ſupremum ſit peruentum, qui cùm omnium planetarum ſeptem altiſsimus ſit, & à Luna etiam ſeptimus, ad quam confecto ſeptem planetarum curſu, vices imperij redire debeant, fit vt ſicuti locorum, ita & rerum magna quoque fiat innouatio & immutatio. vnde inferre volunt propter tantum à Saturno ad Lunam, vel contrà à Luna ad Saturnum, quaſi à ſupremo ſcalæ gradu ad imum ſubitum & repentinum, vel aſcenſum ſeu ſaltum, vel illapſum, ſeptimo quoque vitæ anno hominibus cladem, periculum, calamitatem, morbum, aut etiam exitium imminere. Et hac ratione motus Marſilius Ficinus libri de longa vita cap. 19. conſulit ei, qui vitam producere cupiat ad ſenectutem vſque, nullis eiuſmodi gradibus interruptam, vt quoties ſeptimo cuilibet appropinquat anno, diligenter Aſtrologum conſulat, vt vnde vitæ diſcrimen immineat, intelligat. Medicum verò adeat, vt is contriſtantium & redundantium humorum vacuationem & probam victus rationem præſcribens, ſic aſtrorum minas, & vim noxiam propellat & auerruncet. Nec verò tantùm pro variis Lunæ ad Solē, & ſigna duodecim Zodiaci ſchematiſmis mutationes varias in his inferioribus cauſari volunt Aſtrologi, ſed & pro vario etiam eius poſitu, motu, & ad alios planetas, & ſtellas etiam fixas, vt dicunt, aſpectu per animam mundi per radiorum corporum cæleſtium influxum, & denique per cuiuſlibet ſtellæ dæmonium res mirabiles & effectus varios fieri poſſe tradunt, qualia multa Luna feliciter à Ioue, qui bona fortuna maior ſit, vel à Venere, quæ bona fortuna minor, irradiata, vt loquuntur, vel cum illis ipſis coniuncta, per annulos, tabellas, imagines certis lapidibus aut metallis inſculptas fieri poſſe

posse docent(narrantes tamen potius, vt crediderim, quàm affirmantes) Marsil. Ficinus & Henricus Cornel. Agrippa de occul. philoso. His & similibus Astrologi artem suam extollunt, & sua dogmata prædictis etiam rationibus stabiliunt & corroborant, quas tamen Phauorinus apud Gellium lib. 14. cap. 1. Ioannes Picus Mirandula lib. 12. & Ioannes Francis. eius nepos libris etiam quinque artis eius omnes infamatores & euersores impugnare & labefactare his rationibus conantur. Primùm negant particularem vllam rem inferiorem aut à constellationis varietate, aut à cæli, Lunæ aut alterius stellæ motu aut influxu dependere. Cælum enim dicunt etiam de Astrologorum ipsorum testimonio, inferiorum effectuum vniuersalem tãtum causam esse, non particularem. Particularem enim effectuum inferiorem causam partim à materia, partim ab aëre manare & proficisci volunt. Deinde dictum illud Aristotelis quod habetur cap. 2. lib. 1. meteoror. quo astruit mundum hunc inferiorem idcirco cælo esse attiguum, vt ab eo vim recipiat, non ita vniuersaliter accipi (quanquam tamen reuera etiam posse alicubi fateantur) sed particulariter de meteorologicis impressionibus, de quibus tunc Aristoteli sermo erat, intelligi debere scribunt. Quinetiam negant Lunam in quadratis loco alicui primordiali signis & oppositis commotiones suscitare, sicuti neque cùm quadrangulis & oppositis Solis radiis illuminatur. Sequeretur enim, inquiũt, nos non posse hos à Luna euentus expectare præterquam his temporibus quibus altero illorum modorum sese haberet, si scilicet de his causis euentus expectaretur. Addunt & hoc, Lunæ cursibus Criticos dies minime regi posse, siue à Sole siue à signis ipsam eã vim accipere dicamus. Et sic enim sequeretur, inquiũt, nos semper nouilunio, verbi gratia, morbis inuadi, cum alias die septima ægritudinis dimidiata Luna esse non possit. Item luminis eius plenitudinem quartędecimæ morbi hac ratione respondere etiam non posse aiunt, cùm tamen affirment Astrologi ex quadrangulari & aduersa cum Sole cõfiguratione humores excitari. Dies vero etiam Criticos tam falso quàm superstitiose ad Lunam referri dictitant, eósque nullis Lunæ cursibus regi constanter asserunt. Nam si à cælo, inquiunt, causam haberent, rati, constantes, miniméque mutabiles essent. Et hic Auerroë citant, negantem perscrutationem dierum Criticorum ad medicum spectare, sed esse id altioris philosophiæ opus. Neq; vero quen-

quam etiam qui pridie quàm Luna coeat, ægrotarit, septimum diem Criticum siue ex influentia potestatis tam à Sole quàm à signis receptæ, habere posse dictitant, cum magnam partem eorum dierum vt delituerit Luna, ita nec Solari nos virtute affecerit. Quinetiam Galenum sugillans Ioann. Picus Mirand. ipsum sibi gratis hūc laborē sumpsisse ait, quod factitium nescio quem medicinalē mensem nec naturæ moneta percussum (sic enim loquitur ille lib. 3. aduersus Astrolo. cap. 16.) excogitarit. Ita enim excuditur, ait, à Galeno mēsis ille, quem dierum 26. & horarum 22. facit, quasi tres dies Luna semper à Sole obtegatur, cum tamen plerūque eodem interlunij die & mane conspiciatur, priusquam Sol exoriatur, & vespere eiusdem diei nouaculari etiam facie, quod & experientiam indicare & testari Alphraganum idem Picus Mirand. testatur, Galenum notans quòd de spatio lunaris motus ita determinet, quasi semper eodem passu moueatur Luna, ac non etiam velociore interdum, interdum etiam tardiore. Volunt & illas quasi per manus traditas alternatim planetarum dominandi vices siue gestationis fœtus in vtero tempore, siue per totam vitam rationem nullam habere, falsúmque esse quòd Saturnus à conceptu primo mense elapso ius suum Ioui, Iupiter secundo mense elapso Marti, & sic perpetuato successionis ordine, dum ad Lunam veniatur, cedat. In vita, vt contrà Luna post exactum primum mensem Mercurio, Mercurius post secundum Veneri, Venus post tertium Soli, & sic deinceps ius quisque suum & potestatem proximiori sibi cedat. Stellam etiam à stella vel obsideri vel infici, vel debiliorē deteriorémve fieri, & ex benefica, noxiam, ex potente infirmam reddi, tam ab omni veritate remotum esse volunt, quàm ab omni malo remota est natura cælestium. His & similibus rationibus quas breuitatis causa prætereo, Astrologiam infirmant nonnulli, Astrologorúmque de rebus fortuitis, casibus, euentibus, diebus Criticis, & cæteris id genus placita conuellere labefactaréque nituntur. Horum verò an illorum verior sit sententia, Deus aliquis viderit. Neque enim nostrum est inter illos tantas componere lites. Et de his hactenus.

Ἀλλ' ὁ μὲν, τὸν λέοντα. Sic habet Asulanius codex, Basiliensis verò sic, ἀλλ' ὁ μὲν γὰρ τὸν λέοντα: addendus tamen articulus ὁ, vt legatur, ἀλλ' ὁ μὲν ὁ γὰρ τὸν λέοντα, &c.

Certum profectò eſt ipſam quoque quartam circuli partem ſeptem ferè diebus. Nempe de ſeptem diebus integris quatuor horæ abeſſe deprehenduntur. Luna enim diebus 27. & diei triente ſeu horis 8. totum Zodiaci ambitum conficiens, in ſingulis hebdomadis ſex dies & horas 20. inſumit.

Proinde & hoc in primis ad eorum quæ ſequuntur. τοῦτο μὲν οὖν καὶ πανὺ χρὴ μεμνῆσθαι τὰ μέλλοντα τῆς μὴ τελείας ἡμέρας. ζ. προδιαγράφεσθαι, &c. Legendum πρὸς τὰ μέλλοντα, ex Baſilien. codice: Venetianus præpoſitionem non habet, quam tamen ſenſus poſtulat.

Capitis ſexti Summa.

HOc capite magnam partem eorum, quæ antè dicta ſunt, repetit, & ex Aegyptiorum doctrina non ſolum de morbi, ſed & eorum quæ pota vita contingere debeant, euentu, indicium à Luna deſumi poſſe docet.

CAPVT VI.

IAM verò illud denuo repetendum eſt, quod & nos quoque diligēter admodum obſeruantes veriſsimum ſemper eſſe comperimus: & ab Aegyptijs Aſtronomis inuentum, quòd ſcilicet Luna non ægrotis modò, ſed & ſanis quoque quales tandem dies futuri ſint, denuntiare ſolet. Nam ſi cum temperatis & ſalutaribus planetis, quos εὐκράτους & ἀγαθοποιοὺς nominant, coniuncta fuerit, fauſtos bonóſque dies efficit. Sin ad intemperatos, graues, moleſtóſque. Eſto, fingamus homine quopiam naſcente ſalutares planetas in Ariete eſſe, malignos in Tauro. Næ is homo cum Luna in Ariete, Cancro, Libra & Capricorno fuerit, pulchrè vitam deget & bene habebit. Cum verò eadem Taurum ipſum aut tetragonum aliquod, aut ex diametro oppoſitum ipſi Arieti ſignum occupauerit, peſſimè tunc & moleſtè homo ille vitam tranſiget. Quin & morborum initia cum Luna in Tauro, Leone, Scorpio & Aquario fuerit, huic erūt peſſima. Sine periculo autem & ſalutares eidem morbi erunt, cum

Arietem, Cancrum, Libram, Capricornum, Luna ipsa percurret. Quin & magnas illas alterationes, quas singulis hebdomadis in tetragonis & diametris locis fieri diximus, in lethalibus quidem morbis, lethales & ipsas, in constantibus autem & salubribus, salubres & bonas existere necesse est. Et ob hanc causam [2] Hippocrates *maximè damnat mutationes quæ in diebus decretorijs vergunt in deterius. Nam lethalis morbi symptoma cōtrarium, opinor, est benigni morbi symptomati. At verò si quis huius ipsius rei causam quærit, cur scilicet tetragonæ & diametræ stationes plurimum poßint, næ is longißimè à proposito digreditur. Nam non in præsentia primas omnium quæ ad Astronomiā pertinent causas disquirere propositum constitutúmque est, sed eas tantum quæ ad præsens institutum faciant. Faciunt autem ad hoc institutum & conducunt rationes, quæ septimanæ naturam declarant. Has igitur rursum in summam colligamus.* Tetragonæ & Diametræ *Lunæ constitutiones affectionésque in principijs bonis, bonas faciunt alterationes, in malis, malas. Id verò, præterquam quod Astronomis omnibus habetur pro confesso, tibi etiam, si placet, obseruare quoque integrum est. Quod si verò neque id obseruare ipse volueris, neque ijs qui talia obseruarunt, fidē adhibere,* [3] *de numero es profectò Sophistarum eorum qui hac tempestate paßim volitant & increbrescunt, qui ratione ea quæ manifestò apparent comprobare nos volunt, cum contrà, ex euidenter apparentibus de abditis ratiocinari conueniat.* [4] *Quælibet igitur res suo principio congruos & consonos circuitus insequentes habet.*

1 *ET ab Aegyptijs Astronomis inuentum.* Sacerdotes apud Aegyptios Philosophiam & Astronomiam excoluisse, & cum regibus etiam fuisse conuersatos auctor est Strabo initio lib. 17. & lib. 1. in hanc sententiam: Sacerdotes, inquit, Aegyptij, Chaldæi, & Magi aliqua sapientia cæteris præcellentes, principatum, & honorem apud maiores nostros occupauerunt. Initio verò 16. scribit idem constitutam esse habitationem quādam in Babylonia philosophis indigenis plurimum

mum circa philoſophiam verſantibus, qui Chaldæi appellantur. Ex quibus locis intelligi poteſt Aegyptios perinde atque Chaldæos Aſtronomiæ & Mathematicarum in primis & ſtudioſos & cultores fuiſſe obſeruantiſsimos. Chaldæorum autem diſciplina (ab iis enim primùm ad Aegyptios defluxit) cum longe latéque vagaretur, & ad alias etiam nationes ſerperet, ínque tantum incrementum deueniſſet, vt reperirentur qui ex varia ſyderum inter ſe comparatione & affectione (χέσιν καὶ διάθεσιν Græci dicunt) quid cuique in vita euenturũ eſſet prædicere ſe poſſe, ſuperſtitioſius credo quàm verius, profiterētur, factũ eſt vt nō ſolum qui in Aegypto nati eſſent, Aegyptij, aut qui in Aſſyria Chaldæi de nomine gentis appellarentur, ſed & diuini omnes Mathematici, Aſtrologi, & Genethliaci de quocunque tandem populo eſſent, de artis nomine & profeſsionis Chaldæi, &, vt hodie etiam apud nos vulgo, Aegyptij dicerētur. Id cum ex lib. Ciceronis de fato, & Thuſcul. liquere arbitror, tum non minus ex his quæ Strabo etiam lib. 16. ſcribit, innuens Chaldæos apud Aegyptios tales fuiſſe, quales apud Indos Gymnoſophiſtæ, apud Perſas Magi, Apud Romanos Hetruriæ Aruſpices erant. Crediderim equidem Chaldæos primùm, deinde illorum etiam ſtudio excitatos Aegyptios in Mathematicis, atque adeo Aſtrologia ita fuiſſe initio verſatos, vt non tam ex natalitio ſydere, aut ex Aſtris hoc illo modo affectis, & aſpectu ſeſe, vt aiunt, triquetro, quadrato, ſextili, oppoſito intuentibus futura prædicerent, quàm ſyderum motum magnitudinémque ſcrutarentur & docerent: tempore tamen factum, vt ab æruſcatoribus eam artem profitentibus admiſta ſit vanitas & ſuperſtitio. Sane vanitatis & ſuperſtitionis eſſe nonnulli dictitant, quod hîc Galenus tamen ex Aegyptiorum doctrina verum eſſe deprehendiſſe affirmat, eum ſcilicet qui ortus ſui tempore Lunam in Ariete cum ſalutaribus planetis habuerit, ſalubriter eſſe habiturum, cùm ea ipſa Arietem, Cancrũ, Libram & Capricornum percurret. Difficulter vero cùm ipſa Taurum aut ſigna tetragona aut oppoſita. Item & hoc ſuperſtitionis eſſe Morbum qui cœperit Luna ſignum permeante, quod malefica terribilíſve ſtella ortus tempore aut occupabat, aut quadrato vel oppoſito aſpectu irradiabat, difficilē admodum & grauē fore dicere, eundem ipſum non modò difficilem, ſed & periculoſum quoque fore, ſi pernicioſus ſtellæ noxiæ & maleficæ aſpectus acceſſerit.

Citra periculũ verò, si beneficus planeta geniture locum aspectu beneuolo, amicóve aspexerit. Ex quo genere sunt hæc etiã, quæ non minus vana & superstitiosa esse dictitãt, cum scribũt, Venere Lunam quadrato aut sextili aspectu respiciente, ducendam esse vxorem, solicitandum amorem, induendã vestimenta noua, & splendida. Sole sextili aut triquetro Lunam respiciente, cum regibus & principibus congrediendum, honores petendum, quadrato aspectu id non faciendum. Ioue cum Luna coniuncto, fundendas esse preces, ius petendum esse; cum ecclesiasticis, nobilibus, & iudicibus esse versandum. Item Luna in Ariete existente, id esse incohandum opus, quod cito ad finem duci velis: in Tauro, quod ratum esse: in libra quod non diu esse volueris. Item Solis & Mercurij cõiunctionem in signis ventorum, vt Geminis, Libra, Aquario ventos producere, in humidis, pluuiam citare. Lunę coniunctionem cum Ioue in Ariete & Scorpio albas nubes toto cælo spargere, quibus si Mars se comitem addiderit, futura tonitrua & coruscationes. Lunam oppositam vel coniunctam Marti in signis humidis pluere, quam superstitionem poëtas esse insecutos aiunt. Eo enim referũt quod Hesiodus dixit:

Αἱ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ Διὸς παρὰ μητιόεντος.
Πρῶτον ἔνη, τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

Et quod item Virgilius Georgic. 1.

Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna
Fœlices operum, quintam fuge, pallidus orcus
Eumenidésque satæ, &c. quod ex Hesiodi lib 2. operum & dierum Latinus poëta videtur desumpsisse, qui canit:

Πέμπτας δ' ἐξαλέασθαι ὅσαι χαλεπαί τε καὶ αἰναί.
Ἐν πέμπτῃ γάρ φασιν Ἐριννύας ἀμφιπολεύειν.
Ὅρκον τιννυμένας τὸν ἔρις τέκε πῆμα ἐπιόρκοις.

Et ibi etiam de vicesimo,

Εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ πλέῳ ἤματι ἵστορα φῶτα
γείνασθαι, μάλα γάρ τε νόον πεπυκασμένος ἐστίν.

Et sanè tametsi bona pars eorum, quæ eo loco ab Hesiodo de diebus dicuntur, ad causas naturales referri pôssit, sunt tamen quæ superstitionem etiam sapiant & vanitatem. Contra quam obseruationem, Columella lib. xj. cap. 1. de menstrui cuiusque officij monitione, quæ ex ratione syderum cæli pendeat, loquẽs, multis se argumẽtationibus disseruisse nõ inficiatur, in iis libris,

quos

quos, vt ipse ait, contra Astrologos composuerat. Sed illis disputationibus, inquit, exigebatur id, quod improbissimè Chaldæi pollicentur, vt certis quasi terminis, ita diebus statis aëris mutationes respondeant, & quæ sequuntur. Quinetiam Phauorinus apud Gellium lib. 14. ca. 1. Chaldæos incessit, & libris duodecim Ioannes Picus, quinque, Ioannes Franciscus Mirandu. nepos, sed iure an iniuria, Iulio Firmico Materno, M. Manilio, Haly Ptolemæo, & cæteris eius classis auctoribus disputandum relinquo. Cæterum εὐκράτους τῶν πλανητῶν, ἤδη ἀγαθοποιοὺς hoc loco appellat Galenus temperatos & salutares, quos scilicet vulgus Astrologorum bonas fortunas nominat, quales sunt Iupiter & Venus: δυσκράτους autem ἤτοι κακοποιοὺς intemperatos & terribiles seu horribiles, & maleficos, quos malas fortunas nominant, quales sunt Saturnus & Mars. Sicut mediocres fortunas Solem, Lunam & Mercurium. Porrò salutares planetæ & malefici seu terribiles idcirco Astrologis dicuntur, quia de illis ad hominum vitam aduersa vel prospera manare sibi & persuadeant & cæteris persuadere conentur: quod an verum sit nécne, docendum hîc non suscipio. Neque enim, vt sic dicit Galenus, in præsentia primas omnium quæ ad Astronomiam pertinent causas inquirere mihi propositum est, sed præsenti tantum instituto meme accommodare. Cæterum capitis initio malè sic vterque codex Græcus habere videtur scriptũ: ἐκεῖνο δ' αὖθις ἀναληπτέον, ὅπερ ἤ καὶ ἡμεῖς, cùm tamen legendũ sit: ὅπερ δὴ καὶ ἡμεῖς παραφυλάξαντες ἀληθεύσαμεν, &c.

Hippocrates maximè damnat mutationes, quæ in diebus decretorijs 2
vergunt in deterius. Quia scilicet ex diei fide certiorem assumũt prauitatem. Sanè Hippocra. lib. 2. Prognost. cap. 10. Suppurationem erumpentem sputo adhuc bilioso apparente, siue bilis seorsum siue vnà cum pure expuatur, admodum perniciosam esse scribit, præsertim si à die morbi septimo pus incœperit ab eiusmodi sputo procedere. Et cap. 8. lib. 3. Prognosticon, de ea anginæ specie loquens Hippocrates, in qua fauces rubent, & ceruix, sic post alia infit: Si verò nec diebus decretoriis deletur rubor, neque tuberculo conuerso in sedem exteriorem pus non facile excreet, ac videatur sine dolore agere, mortem indicat, aut recidiuam. Et Galenus in eum locum, Quòd si materia, inquit, anginam committens & ruborem in faucibus & ceruice conci-

tans die decretorio transmeet in pulmonem; Erysipelásque intro recurrat, haud quaquàm digestum in exteriori superficie, id non solum non bonum esse, sed & maximum malum. Et Hippocrates libro Criseon, In febre continua, inquit, si quis quarta die affligatur & septima, nec vndecima iudicetur, plerunque perit. Cuius dicti rationem Hippocra. ipse initio 2. lib. Epidem. reddit, cum scribit Crismia, id est, decretoria seu signa seu symptomata si non decernant, partim esse lethalia, partim iudicatu difficilia. Non decernunt autem, cum in deterius vergunt & mutantur. Porro lethalia fuerunt symptomata ei mulieri quæ in Cyreco ægrotabat. Hæc enim vndecimo die cum insaniuisset, obiit 14. Et Pythioni item Thasio, cui cùm die 4. exacerbata omnia in deterius processissent, die decimo obiit. Iudicatu verò difficilia fuerunt Anaxioni, qui cùm 7. die grauius habuisset, febrísque inualuisset, cum difficili spiratione, tricesimo tandem quarto iudicatus est.

3 *De numero profectò es Sophistarum.* Galen. in fine cap. 20. lib. 1. Crise. sui temporis iuniores Medicos notat, qui aut ignotum vnum per aliud, aut quod notius esset, per minus notum monstrare conabantur. Eosdem etiam hic sub Sophistarum nomine taxans, negat rem vllam quæ certa sit & manifesta vlla probatione indigere. Certum autem esse ex Astrologorum disciplina & manifestum ponit, tetragonas & diametras Lunæ constitutiones affectionésque in principiis bonis, bonas facere alterationes: in malis, malas. Id quia Astronomis omnibus & pro confesso haberi & experientia etiam esse comprobatum dicit, id hic etiam pro postulato ponit.

4 *Quælibet igitur res suo principio congruos.* πρὸς τὴν ἰδίαν ὅν ἀρχὴν ἅπαν πρᾶγμα τὰς ἐφεξῆς περιόδους ἁπάσας ὁμολογούσας ἔχει. Hoc dicit: Rem quamlibet singulis circuitibus siue ij septimani sint, siue menstrui, siue item annui, ita bene vel male iri affectum, vt ea ortus sui tempore Astra vel bene vel male affecta & inter se comparata ex aspectu triquetro, quadrato, sextili, & cæteris id genus habuerit. Cæterum de circuitibus septimanis, mēstruis & annuis plura dicemus proximi capitis initio.

Capitis septimi Summa.

Morborum circuitus, περιόδους Græci vocant, primùm partitur bifariam, deinde singulas iterum partes subdiuidens, acutorum circuitum cum diuturnorum circuitu confert. Tum posteà morbos alios à proprio suo principio, alios ab ambientis nos aëris constitutione mutationem accipere docet.

CAPVT VII.

CIRCVITVVM [1] verò alij certo dierũ numero constant, alij mensium. Qui dierum numero constãt, septimani sunt, & ad Lunam pertinent. Qui verò mensium, ad Solem referuntur, & hoc pacto fiunt. Iterum enim ab Hippocratis verbis initium sermonis faciẽdum est, Aestiuos morbos dicentis hyeme solui, hyemales æstate. Hic tibi sanè est præscriptus & status terminus Criseon diuturnorum, & vt quis dicat, annuorum morborum, quemadmodum acutorum dies decimusquartus. [2] nam id tempus quod à nouilunio ad plenilunium vsque est, quod scilicet totius Lunaris circuitus dimidium est, ei interuallo proportione respondet, quod ab hyeme ad æstatem vsque intercedit. Similiter etiam tempus quod est à plenilunio ad occultationem, ei itidẽ interuallo proportione respondet, quod est ab æstate ad hyemem. At verò horum vtrũque tempus si bifariam diuiseris, illius diuisioni in acutis quidem morbis septimana: huius verò diuisioni in diuturnis clarißimorum syderum exortus respondebit, quorum scilicet ratione & exortu Ver, Aestas, Autumnus & Hyems circũscribuntur. Neque enim pari dierum numero hæc cuiquam Astronomo diuisa sunt, sed manifestis ambientis nos aëris mutationibus distinguũtur. Et verò id tibi inquam alijs verbis efferam: Quemadmodum septimana acutos morbos iudicat, ita temporis annui mutatio diuturnos soluit. Vt scilicet hyeme contractum morbum Ver dissoluat: Vere contractum, Aestas: Similiter verò Aestate contractum, Autumnus: Autumno, Hyems dissoluat. [3] At qui morbi in singulis mensis quaternionibus iudicantur, ad eos certè proportionem habent, qui parte qualibet tempo-

rum anni bifariam diuisa soluuntur. [4] Et sanè quemadmodũ Astronomi dicunt, *principium & finem cuiuslibet temporum anni illustrium syderum ortu & occasu definitum esse & determinatum, ita profectò & eiusdem temporis medietas alterius itidem astri exortu determinata est.* [5] Alternatiuæ igitur omnes morborum immutationes, vel tanquam à proprio suo principio, vel tanquam ab ambientis aëris mutatione contingere necesse est. Morbis ergo qui à proprio principio mutationem accipiunt, præest Luna, iis verò qui ceu ab aëre nos ambiente mutantur, in toto quidem anno Sol, in singulis mensibus Luna præest. Porrò ex his fit, vt mutationes illæ quæ cuique propriæ sunt, quæ videlicet per hebdomadas fiunt, validissimæ sint, quanquam & his tamen quodammodo admisceantur mutationes, quas ambiens aër causatur. [6] Vt non abs re quia semper eodem modo eueniant, eò recidant, vt frequenter etiam fiant. [7] Et verò adhuc etiam magis & accessionum vehementia Crises ante tempus erumpere compellens, vt postea dicemus, & varius etiam circa ægrotos admissus error, cùm ab ipsismet, tum etiã à medicis illis, si medici appellandi sunt, ac nõ potius artis euersores, qui hoc tempore passim volitant, ipsarum mutationum ordinem interturbat. Nec verò minus etiam mutationum ordinem interturbant ea, quibus ægroti ipsi offenduntur, cùm propter ministerium aliquando non ritè administratum, tum propter ea, quæ nonnunquam, vti prius diximus, extrinsecus accidunt. Quo fit vt circuituum septimanorum vim admirari par sit, quòd scilicet tot causis eos interrumpentibus, & in eos illidentibus alijs tamen longè validiores deprehendantur. [8] Et verò in acutis morbis intercidentes plures sunt dies Decretorij: quoniam corpus, quod in motu est, & vehementi agitatione constitutum, ad mutationem est accommodatissimum.

In diuturnioribus, via magis & ordine septimanarum circuitus procedit.

IRCVITVVM verò alij. Περίοδοι δ' εἰσὶν αἱ μὲν δι' I ἡμερῶν ἀριθμοῦ τινός, αἱ δὲ διὰ μηνῶν. Periodus, id eſt, circuitus, ſeu, vt Cicero etiam vertit, ambitus, anfractus & reditus, certa eſt errore Solis aut Lunæ deſcripta cæli dimenſio. Quia enim cæterorũ ſyderum ambitus ignorantes homines, præter admodum paucos, neque nomen appellant, neque inter ſe numero committũtur, fit vt motu Solis aut Lunæ, tempus vt plurimum metiantur. Sic id temporis ſpatium ſeu eum circuitum, quo Sol raptu primi mobilis vnica circa terram conuerſione & ab vno pũcto in idem reditu recurrit, diem naturalem vocamus. Menſem, quando Luna luſtrato curſu ſuo Solem conſecuta eſt. Annum, vbi Sol motu proprio totum ſuũ confecit & peragrauit orbem. Annum vertentem, ſeu etiam mũdanum appellamus, cùm re ipſa ad idem vnde ſemel profecta ſunt cuncta aſtra redierint, eandémque totius cæli deſcriptionẽ longis interuallis retulerint. Porrò verò cùm ſermo ſit hîc nobis de iis tantùm circuitibus, quibus aut morbi ſoluantur, aut mutationes quædam in hominum vita contingant, & id vertentis anni tempus multa hominum ſecula contineat (expletis enim quindecim millium annorũ anfractibus omnia aſtra in eadem loca & partes, in quibus incipiente anno vertente fuerant, redire Phyſici volunt) de hoc vertente dico anno, ſicuti neque de temporis differentiis die minoribus, vt de hora, & horarum momentis nihil hic omnino, de reliquis verò temporis differẽtiis, vt die, menſe, anno, (quibus tribus veluti mẽſuris tempora ferè omnia metimur, & rem quamlibet circunſcribimus) quantum huius loci requiret tractatio, dicemus. Circuitum ergo, vt diem, verbi gratia, mẽſem, annum & tempora, quæ iis deſcribuntur, decurſa errore Solis aut Lunæ certa cæli emenſiò efficit. Docente etiã Ariſtotele lib. de Genera. animalium cap. 10. Cùm enim inter ſuperiora omnia corpora his inferioribus longè præſtantiora Sol & Luna, cùm propter corporis ſui, tum etiam luminis magnitudinem amplitudinémque principatum teneant, motúſque ratos & circuitus conſtantiſsimos manifeſtò adeò ſeruare deprehendantur, vt id ne vulgus quidem lateat, fit vt inferiorum rerũ, & illis minus præſtantium circuitus duorum illorum ſyderum motum potiſsimum ſequi homines arbitrentur, & haud aliter ac illa, quantum non materiæ impediat confuſio, vt antè cap. 2. lib. 2. docuimus, motus etiam ratos & conſtantiſsimos ſeruare. Ra-

tioni quippe consentaneum esse docet loco nuper citato Aristoteles, vt rerum minus præstantium circuitus, earum quæ magé præstent circuitum, sequantur: hinc rerum generationes, corruptiones, incrementa, decrementa, fœtum, vitam, humores, menstrua, morbos, omnia denique quæ sunt, certas periodos & circuitus constantissimos seruare tradunt, nisi si quæ fortè incidât (incidere autem multa possunt) quæ naturæ cursus ratos, constantes & ordinatos interrumpant, & sint eorum causa quæ præter naturam fiant. Docet ergo hoc loco Gale. Circuitus omnes aut dierum aut mensium certo numero constare. Et eos quidē qui dierum numero constent, siue ij septimanam vnam mensémve vnum expleant, siue non, ad Lunam. Eos verò qui mensium numero, siue ij etiam annum vnum, aut plures expleant, siue non, ad Solem vult pertinere, vt mensem amborum communem circuitum cum Aristotele loco iam bis hîc à me citato intelligere possimus. Sic circuitus febrium, quotidianarum, tertianarum, quartanarum, & cæterarum, æstus maritimos fretorum, menstruorum profluuiū, morbos omnes acutos, & cætera id genus circuitibus dierum redire solita, ortu, obitu, incremēto decrementóque Lunæ commoueri intelligemus. Grauiditates verò incrementa decrementáque rerum diuturniorum vitam productiorem, omnes morbos diuturnos ad Solem de Hippocratis Galeníque consilio referemus. Neque enim alia ratione Hippocrates in extremo fine libri de Natura humana, scripsit morbos æstiuos hyeme solui, hyemales Aestate, & Vere item genitos Autumno, Autumnales Vere terminari, quàm quòd significare vellet morbos qui in vetustatem incidunt, & nō dierum, sed mensium circuitu fiunt, contrario anni tempore ei quo generati sunt, hoc est, septimo mense finiri. Id autem nihil aliud est, quàm ad Solem referri, seu motu Solis regi & gubernari. Septem enim mensium interuallo Sol aëris constitutionem temperiémque de contrario in contrarium immutat. Et contraria contrariorum esse remedia ex ipsiusmet Hippocratis li. de Flatibus didicimus. Et ex Aristot. item Proble. 3. Sectionis primæ. Vnde etiam apparet septimum mensem Criseon diuturnorum, & vt quis etiam dicat, annuorū morborum haud aliter esse terminum, ac decimusquartus est acutorum. Obiter verò notandum hîc est, Galenum morbos diuturnos, qui septimo mense soluantur, etiam annuos vocare, vel quòd dimidiam anni partem

tem occupantes à parte totius denominationem accipiant, vel quod verisimilius crediderim, quòd temporis annui mutatione soluantur. Eius hæc sunt verba· αὕτη μὲν σοι προθεσμία κρίσεων τῶν χρονιζόντων καὶ ὡς ἄν εἴποι τις ἐνιαυσιαίων νοσημάτων, ὥσπερ ἐν τοῖς ὀξέσιν ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη. quæ tamen postrema vetus interpres omisisse videtur, cùm sic dixit· Scias ergo quòd hic terminus est ęgritudinũ chronicarum, sicut dies 14. est terminus crisis ægritudinum acutarum, aliàs annuum nomen de eo morbo dicitur, qui anno primo suæ generationis soluitur, & de eo etiam qui septẽ annorum circuitu finitur: vt docet Gale. Commen. ad finem libri Hippocratis de Natura humana.

Nam id tempus quod à nouilunio. Græca vtriusque Codicis lectio sic habet: ὁ γὰρ ἐν μέχρι τοῦ πανσελήνου χρόνος, &c. Putem tamen legendum· ὁ γὰρ ἀπὸ τοῦ κρύψεως ὢν μέχρι τοῦ πανσελήνου χρόνος, &c. Etsi autem Lunaris circuitus tempora ita apertè Galenus sic cum annuis tẽporibus confert, vt res explicatione egere non videatur, adscribere tamen hic mihi placuit, quæ Macrobius lib. 1. Somnij de Circuitibus (conuersiones ille vocat) scribit. Ea enim confirmant ea quæ paulò ante de iisdem circuitibus diximus. Sic autem scribit Macrob. loco prædicto eo loco vbi de septenarij virtute loquens, tres lucis ætheree conuersiones facit. Primam & maximam anni. Secundam & mediam mẽsis. Tertiam & minimam diei. Tum subdit· Maxima conuersio, id est, anni humida est Verno tempore, Calida Aestiuo, Sicca Autumno, Frigida per Hyemem. Media autem conuersio mensis per Lunam ita fit, vt prima sit hebdomas humida, quia nascens Luna humorem assolet concitare. Secunda calida adolescente iam in ea luce de Solis aspectu. Tertia sicca, quasi plus ab ortu remota. Quarta frigida deficiente iam lumine. Tertia verò conuersio quæ est diei secundùm ortum & occasum ita disponitur, quòd humida sit vsque ad primam de quatuor partibus partem diei, calida vsque ad secundam, Sicca vsque ad tertiam, Quarta iam frigida. Hæc ille. Et de circuitibus nos etiam plura diximus suprà lib. 2. cap. 9. 2

At qui morbi in singulis mensis quaternionibus. Græci Codices 3
sic habent: ἐν δὲ ταῖς ἐν τῷ μηνὶ τετράσιν ἀνάλογον αἱ τῶν ὡρῶν εἰσὶν ἑκάστης δίχα τμηθείσης μοίρας. cùm tamẽ meo iudicio legendũ

sit: ἀνάλογοι αἱ τῶν &c. vt sit: ἐν δὲ ταῖς ἐν τῷ μηνὶ τετράσιν, ἀνάλογοι εἰσὶν αἱ τετράδες ἑκάστης μοίρας τῶν ὡρῶν διχῆ τμηθείσης. & continuato ordine legitur: καὶ λέγεταί γε πρὸς τῶν ἀστρονόμων ὥσπερ ἀρχή τις αὐτῶν καὶ τελευτὴ τῶν ὡρῶν ἑκάστης ἐπιτολῆς ἢ δύσεσιν ἄστρων ἐπιφανῶν ὁριζομένη, &c. cùm pro ἐπιτολῆς legendum sit ἐπιτολαῖς dandi casu pluratiuo, non gignendi, coniunctione ἢ, datiuos coniungente. Hanc lectionem habet Basiliēsis Codex: illam Venetianus. Dicit autem morbos eos acutos, qui singulis mensis quaternionibus iudicantur, proportione respondere illis diuturnis, qui parte qualibet temporum anni bifariam secta soluuntur, vt acutus primo quaternario iudicatus, ei diuturno respondeat, qui Aestate contractus, media ipsa soluatur, qui secundo quaternario acutus iudicatur, & diuturno respondeat, qui in Aestatis fine soluatur.

4 *Et sanè quemadmodum Astronomi.* Anni tempora variè distingui suprà in fine secundi cap. huius tertij docuimus. Hic ex Galeno addimus horum ipsorum medietatem haud aliter ac initia & fines illustrium etiam syderum ortu & occasu ab Astronomis definiri & determinari solere: vt igitur ortus cosmicus, Pleiadum, Aestatem, occasus cosmicus, hyemem incohat: ita Caniculæ ortus dimidiatam æstatem. Nepæ occasus & Vindemiatoris ortus medium Ver ostendunt. Occidit enim Nepa Columellæ lib. 11. cap. 2. Idibus Martij, Vindemiator 6. Nonas apparet. Et anguifer qui à Græcis ὀφιοῦχος dicitur, mane occidit 11. Calend. Iunij. Porrò significat hic Galenus morbos hoc illo anni tempore contractos non solùm solui iis annui temporis partibus, quæ qualitatibus vtrisque pugnent, cum suæ generationis tempore, sed etiam interdū iis quæ altera tantum qualitate sint oppositæ, vt non solùm Vere contractus morbus Autumno, Aestate contractus, Hyeme, & contrà soluatur. Sed & nonnūquam Vere cōtractus morbus Aestate media, Aestate cōtractus Autūno medio, & pari ratione in cæteris tēporibus, soluatur. Quin illos morbos, qui iis annui tēporis partibus, quę qualitatibus vtrisq; pugnāt, soluūtur, acutis illis proportione respōdere dicit, qui 14. die iudicantur. Illos verò, qui media anni parte, quæ altera tantùm qualitate pugnat cum suæ generationis tempore soluuntur, iis itidem respondere docet, qui in singulis mensis quaternionibus, id est, per septimanas iudicantur.

Altern

Alternatiuæ igitur omnes morborum immutationes· τὰς οὖν τῶν νοσημάτων ἐν μέρει μεταβολὰς ἁπάσας ἢ ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν αὐτῶν, ἢ ὡς πρὸς τὸ περιέχον ἡμᾶς ἀέρος τροπὴν ἀνάγκη γίνεσθαι. 5 per μεταβολὰς, id est, immutationes morborum Galenus hoc loco Crises intelligit. Est enim Crisis aliud nihil, quàm vt sæpe iam diximus, εἰς ὑγείαν μεταβολὴ, id est, ad sanitatē immutatio. Hoc ergo dicit: Crises morborū vel à proprio suo principio, id est, à causa interna, vel ab externa, vt aëris immutatione contingere. Est autē interna causa Criseon duplex. Aut enim natura humorū morbum cōmittentem & concoctū foras conatur expellere, Aut ipse humor nondū concoctus, nec ad excretionem præparatus sua mole vel qualitate naturā grauans foras prorūpit. quod docere etiā videtur Hippocr. lib. 4. de morbis, cùm scribit: Conturbatur homo dū febricitat: cuius rei signum est, quòd horror aliàs atque aliàs per corpus transcurrit. Hoc verò nō ita sanè cōtingeret, si non cōturbaretur humor, & de ipso, aut plus, aut minus secerneretur, & alius aliū superaret. Hic, aut natura, aut humor Crisim efficit, seu ipsius est proprium & internū principium. A' causa verò externa, seu ab aëris immutatione Crises fiunt, dū in dies, horas, aut anni tēpora, aëris temperatio alteratur, & de frigido statu in calidum, & contrà, de sicco in humidū, aut etiam temperatū statum immutatur, calidum autē & humidum aëris statum Crisim promouere scimus ex Aphor. 6. Cōmen. 3. Sanè mirū esse non debet, si Crises ab iis causis fiant, cùm morbos etiam ipsos ab iisdē geminis causis, vel à proprio dico principio, vel abs ambientis aëris immutatione fieri cōstet ex ea parte libri de Nat. hu. quam Hippocrati falsò adscribi nonnulli dictitant. Morbi, inquit ille, alij quidē à victu fiūt, alij à spiritu, cuius inspirati beneficio viuimus. Victus ratio, quia humores tales aut tales in corpore creat, causæ internæ, spiritus seu aër causæ externæ habet rationē. Item lib. de Flatibus Hippoc. Sunt autē, inquit, febrium duo genera, quorū alterum cōmune omnibus, pestis appellatur. Alterū propter malā dictam priuatim his contingit, qui ea vtūtur, & quæ sequuntur. Praua siquidē victus ratio humores prauos in corpore generat, qui coaceruati & tēperamentū vitiantes, morbum tandem, ac proinde etiam Crises causantur. Sed id ipsum etiā apertius multò videtur innuere initio lib. 1. de Morbis. Morbi, inquit, vniuersi fiunt ex his, quæ in corpore insunt, tum à bile, tum à pituita. Ab externis verò à la-

boribus & vulneribus. Sed & à calido & supercalefaciente, à frigido & superfrigefaciente, à sicco & superexiccante, ab humido & superhumectante: hoc autem est, vt ego interpretor, ab aëre sic vel sic affecto. Sed de his nos etiam infrà cap. 9. Vult autem Galen. eas Crises, quæ à proprio principio, seu ab interna causa originem habeant, quales sunt Crises synochorũ, à Luna: Quæ verò ab aëre, quales sunt febrium pestilentialiũ, eas cùm à Sole tum à Luna etiam regi & gubernari. A Sole quidem, si totius anni: à Luna, si mensis tantùm respectus habeatur. Et subdit Galen. mutationes eas, seu Crises quæ cuique ægroto propriæ sint, seu quæ ab interno principio ortum habeant, ἰσχυροτάτας, seu, vt paulò pòst etiam dicet, ἐπικρατεστάτας, id est, fortissimas, præstantissimas, & firmissimas esse, quia motum Lunæ sequantur, & septimo quoque die euenire soleant. Et perfectissimum prestantissimúmque dierum omnium septimum esse docuimus cap. 4. lib. 1. Vnde Philo Iudæus libro de Mundi opificio tradit septimanam etiam ab iis qui propriè nominibus vti consueuerunt, τελεσφόρον, id est, perfectam & absolutam vocari, quod ea omnia perficiantur & absoluantur. Sic autẽ dicit καλεῖται δ' ἡ ἑβδομὰς ὑπὸ τῶν κυρίως τοῖς εἰωθόσιν ὀνόμασι χρωμένων καὶ τελεσφόρος, ἐπειδὰν ταύτῃ τελεσφορεῖται τὰ σύμπαντα. Huc pertinet quòd eas etiam, quæ per hebdomadas fiant, Crises, aër, sed non eas quæ ab aëre fiant hebdomaticæ adiuuẽt & promoueãt. Sic vtriusque generis Criseon earum dico quæ motu Lunæ per hebdomadas, & earum quæ ab aëre fiant, aërem ipsum causam & auctorem esse innuit, quemadmodum eum ipsum etiam lib. de Flatibus, auctorem esse tum eorum morborum, qui ab eo ipso, tum eorum qui à victus ratione causantur, scribit Hippocrates. Ceterùm mẽdosus hic mihi esse videtur locus. Asulanius enim sic exscripsit: ἐκ δὲ τούτων συμβαίνει τὰς μὲν ἰσχυροτάτας μεταβολὰς εἶναι. τὰς δ' ἰδίας ἑκάστῳ καθ' ἑβδομάδα δηλονότι γιγνομένας. quæ lectio sententiam suspendit, imperfectámque relinquit. Basiliensis Codex eandem scripturam sequitur, omissa sola aduersatiua particula δὲ, quæ licet præcedenti particulæ μὲν, respondere videatur, omissa tamen perfectiorem sensum reddit. Vel igitur aduersatiua δὲ, expungenda est, vel si retinetur, corruptus venit iudicãdus locus, & ex antiquis codicibus emẽdandus. Vetus interpres eam omittendam esse, & rectè quidem, indicare videtur. Sic enim cõuertit locum: Accidit ergo ex istis

rebus vt fortior sit mutatio quæ est propria vnicuique ægritudinum secundùm cursum septenorum.

Vt non absre qui a semper statis ordine. Græca sic habent· ὡς εἰκότως ἐκ τοῦ διαπαντὸς ὡσαύτως γίνεσθαι μεταπίπτουσιν· οὕτως εἰς τὸ πλειστάκις. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιταράττει τὴν τάξιν αὐτῶν, ἥ τε βία τῶν παροξυσμῶν ἀναγκάζουσα προεκρήγνυσθαι τὰς κρίσεις, &c. Nec hic etiam locus mēdo mihi carere videtur. Et fidem facit vetus interpres, qui vel aliter legisse, vel non intellectum locum obscurius de industria conuertisse deprehenditur. Ita enim Græca hic adscripta conuertit· Oportet ergo inde, sicut dictum est suprà, vt remoueatur mutatio ab hoc, vt fiat in omnibus horis secundum dispositionem suam vnam, vsquequo fiat in pluribus dispositionibus vna ita. Et mutatur etiam ordo & adhærentia huius viæ vni mutatione multa. Et ex illo est prauitas paroxysmorum febris, quæ cogit naturam facere Crisim ante horam suam, sicut dicam pòst, &c. Hæc vetus interpres balbutit verius quàm scribit aut loquitur. Eorum enim verborum vestigia vix vlla in suprà citatis Græcis, ex vtroque codice desumptis, olfacias. Hoc tamen Galenum velle conicio, Hebdomadas eodem semper modo procedere. Nam septimo quoque die, vt, & suprà dictum est, habitum Lunæ & cum ea etiam aërem immutari contingit, hincque fieri vt Crises frequenter etiam & vt plurimum per septimanas contingant. 6

Et verò adhuc etiam magis & accessionum vehementia, &c. Quomodo ἡ τῶν παροξυσμῶν βία. id est, accessionum vis Crises προεκρήγνυσθαι, id est, intempestiuè erumpere, seu ante tempus commoueri faciat, dicemus cap. proximo, sicut & de erroribus, qui circa ægrotum committūtur, suprà etiam cap. 11. primi diximus, quo loco Gale. multa in eam rem, & Commen. etiam primo in Aphor. 1. & cap. 5. lib. 3. Criseon. 7

Et verò in acutis morbis intercidentes. Cum, vt auctor est Aristo. Proble. 12. sectio. 26. omnia tum potissimum vaga sint, inconstātia, & ab omni motus æquabilitate aliena, tū alterari permutarive habeant, & ex vna qualitate in aliam, seu à termino à quo ad terminum ad quem transire, mirum profectò esse non debet, si corpus acutissimo morbo correptum, ac proinde in motu & 8

vehementi agitatione constitutum, iudicari transmutarívé paratissimum sit & maximè idoneum: vnde etiã fiat, vt ad talium morborum iudicationem plures dies intercidant.

Capitis octaui Summa.

EXplicat causas quibus fiat vt præter veros & suprà descriptos dies decretorios nonnulli alij intercidant, quibus etiam in acutis morbi iudicetur. Intercidentium autẽ primum facit diem tertium, non eum qui ordine primus est, vt nonnulli falsò, non rectè Hippocratis scripta intelligentes, arbitrabantur.

CAPVT VIII.

AB acutis igitur incipiendum iterum est omnium decretoriorum dierũ causas ordine vestigare.[1] *In primo quidem die febres diarias solui contingit, sine lucta tamen aut vlla insigni perturbatione. Et sane arbitrantur nonnulli Hippocratem dum libro primo Epide. dies decretorios recenset, primi etiam diei meminisse, sed illi duplici nomine falluntur. Circuitus enim primus, & non dies primus apertè ibi scriptũ est, in parium scilicet impariúmque catalogo. Quéadmodum igitur in parium catalogo, postquam primi circuitus mentionem fecit, quartum diem subinfert. Sic in imparium catalogo, tertium. Quin hoc etiam magis errant, quòd non intelligunt id quod initio Prognostici de emortua facie scriptum est, hoc scilicet: Die noctéque iudicatur, si quidem ob eiusmodi causas hæc faciei species orta sit. Non enim intelligunt hoc verbum, iudicatur pro deprehenditur & agnoscitur esse vsurpatum. Sed enim hos missos facere oportet.*[2] *Principium autem dierum morbos acutè iudicantium & cum perturbatione aliqua immutantium tertius ab initio dies, vti & prædictum est, statuendus venit, non quòd is vllam habeat cum prima septimana communionẽ societatémve, sed quod de coincidentium sit ordine.*[3] *Siquidem & antè dictum est, quaternarium magnam idcirco vim & facultatem obtinere quod septimana in duas partes diuisa integratur & absoluitur. Nec verò*

minus etiam quàm quartus decernunt tertius & quintus, qui tamen nulla alia ratione coincidunt, quàm quòd Crises cum accessionibus fiunt. Idipsum & experientia comprobatur, & ratione res scrutantibus, eius haud obscura causa est. Nam perturbationis vehementia, naturam ea quæ ipsam molestant etiam ante tempus propellere compellit.[4] Est enim vis illa & facultas alienorum expultrix, vt & antè in Commentarijs de naturalibus facultatibus est demonstratum. Tempus autem actionis huius tum incipit, cum primùm desinit & cessat facultas alteratrix. Tunc enim functionem suam obire, rebus omnibus secundum naturam factis, expultrix facultas ostendebatur, cum alteratrix functionem suam obire desijt. Verùm enim aliquando ante perfectam coctionẽ quæ noxia sunt & molesta amoliri & propellere cogitur, vt & aliquando etiam completa iam & absoluta coctione tardat & cunctatur, ac præ imbecillitate suum lentè munus obit. Vtraque verò hæc in ventriculo clarè perspicere licet. Irritatus enim & stimulatus, coctionis tempus non expectat: sed protinus etiam id quod benignum est & familiare vnà cum eo quod molestat, excernit. Haud aliter ac plerunque etiam eius quod iam satis concoctũ est, superfluum præ imbecillitate cunctatur & tardat expellere. At cùm is secundum naturam habet, perfectæ coctionis tempus idem ipse est & terminus expulsionis excrementorum, quem neque anteuertit, neque cum iam præsens adest, retardat. Cæterum vt in ventriculo, sic in singulis totius corporis partibus facultas quædam alienorum expultrix esse demonstrabatur; quæ eadem, meo quidem iudicio, Crises in morbis causatur & efficit,[5] quæ idcirco tum optimæ contingunt, cum iam omnia in animantis corpore fuerint concocta. Crisim autem præuenire (sic enim προεκρήγνυσθαι quasi prærumpere dicas, appellare consueuit Hippocrates) perniciosum est. Nam tum benigna & vtilia vnà cum ijs quæ etiam molestãt, excernuntur. Fitque hoc natura incitata, vel ab exteriore quopiã, vel ab ijs quæ in ipso corpore conclusa detinẽtur. Extrinsecus verò est cum Medicus, qui parum rectè quid fecerit, tum ve-

rò & ægrotus & ministri, necnon & alia quæ proprie exteriora nominantur. In ipso verò corpore sunt: Morbi *ipsi.* Horum *causæ:* Et *accessiones. Iam hic mihi cogita tale quippiam in natura accidere, quale hominibus infirmis abs quibusdam fortioribus & valentioribus ad congressum & pugnam intempestiuè prouocatis solet accidere: nimirum vt & impares viribus cum sint, & imparati abs propugnantibus fortioribus vincantur. Quinetiã onus quis volens abijcere, interim vel inuitus cum eo collapsus est. Item & vehementius quis in conuallem decurrens, deinde se ipsum continere non potis inuitus in præceps delatus est. Eiusmodi exempla omnia ad malas* Crises *referuntur, de quibus fusius in libris* Criseon *dicturi sumus. Sed & nunc quod necesse erit dicetur.* Nam *proposui explicare quidnam verbo* παρεγχειρεῖν *sibi velit* Hippocrates. Etenim *fieri non potest vt qui de diebus decretorijs quippiã percurrere sit aggressus, non & de* Crisi *quippiã dicat, vel qui de* Crisi *doceat, non etiam de diebus decretorijs verba faciat. Verùm ad institutum semper reuocanda est oratio, tantámque connexorum mentionem facere oportet, quanta necessaria esse videtur.*[6] Cæterùm *accessio vnum est de numero eorum, quæ naturam stimulant, & veluti prouocant, eam nec consistere nec conquiescere permittens, verùm concitans irritánsque, & quasi dixeris pugnam indicens, vnde in acutis morbis diebus imparibus* Crisis. *In his etenim accessiones sunt. Quæ igitur causa sit quamobrem in acutis tertio quoque die vt plurimum fiant accessiones, in diuturnis autem vel quotidie, vel quarto quoque, neque inuenire facile est, neque necessarium in præsentia disquirere.*[7] *Quod verò ita eueniat, perspicitur.*[8] *Si enim eo quo & deprehenduntur ordine ipsos collocauerimus, secunda ab initio accessio in tertium recidet.* T*ertia ad quintum, quarta ad septimum.* Q*uinta ad nonum, omnes in imparibus. Cùm ergo natura non semper rato & stato tẽpore insurgat, morbósque iudicet, sed concitata plerunque aliâs ab alijs causis, à quibus in acutis morbis accessio maximè continua efficitur (ostensum verò est, ipsam in impares incidere) meritò in*

impa

imparibus diebus permultæ Crises *acutorum morborum contingunt, non quòd hi dies primariam vim decernendi habeant (semper enim huc oportet animum adhibere) sed per accidens quoddam sic euenit.*[9] P*rædictum verò, opinor, iam est manifestò illud accidens.*[10] N*am quia in morborum accessionibus* Crises *vt plurimum fiunt, hæ autē in impares dies incidunt, ideo in acutis morbis in imparibus diebus* Crises *eueniunt.*[11] Q*uòd si ipse dierum numerus esset, qui decernendi haberet facultatem, non oporteret frequenter quidem in imparibus, raro verò in paribus.* Sed *semper in imparibus, nunquam in paribus acutos morbos iudicari.* Neque *enim septimi, vt neque etiam quarti diei numerus* Criseos *causa est & auctor: sed quia* Luna *innouante & immutante hæc terrena, motuum quoque circuitus ad hos primos numeros venire contigit, meritò in ipsis quasi stata alterationum tempora deprehenduntur.* Mutationes *enim non à numeris, sed à* Luna *rebus terrestribus contingunt.*[12] A*t quia id quod mutat, in motu est, tempus necessariò mutationibus coniunctum est.* Q*uare & numerus etiam necessarió.*[13] Non *igitur quia omnis par numerus fœmina est, impar verò masculus, acutorum* Crises *in imparibus fiunt.* Neque *enim simpliciter impar pari fortior est, neque si fortior idcirco iam fœmininus imbecillior, neque si fœmina quidē hic sit, masculus verò alter, rationi consentaneum sit, acutos morbos in masculis numeris, in fœminis verò longos iudicari.* Omnia *siquidem quæ de numerorum virtute* Arithmetici *nugantur, tam facilè absurda esse deprehenduntur, vt mirari mihi sæpe subeat, an sic* Pythagoras *ille simul & prudens fuerit, & simul numeros tantum posse putauerit.* A*tqui ipsis obstrependi hic locus non est.*[14] Hoc *tenere ad præsens institutum sufficiat* Lunam *hæc terrena immutare, & in septimanis potissimum magnas mutationes causari, post deinde in quaternionibus exiguas.* Adhæc *etiam* Crisim *accessione vt plurimum indigere.* Item *accessiones tertio quoque die in acutis fieri.* His *etenim positis, acutos morbos in imparibus diebus potissimùm iudicari erit necesse.*[15] Propter *hanc*

nn

igitur causam tertius & quintus merito decernunt: non quòd ex lunari circuitu decernendi vim & facultatem sortiantur, sed quòd vel tertius accessionis violentia Crisim quarto die futuram præuertat, vel profectò quòd dum natura quarto die lassa nec vsquam concitata conquiescit, quinto tandem ad Crisim commouetur. Nam ipse quintus vero decretorio tardius iudicare, tertius verò paulò magis anticipare deprehenditur. Ambo autem idcirco vim iudicandi habuisse, quod cum sint vero decretorio vicini, accessiones eius ipsius exceperunt. Iam verò & nonus etiam in medio duorum decretoriorum, septimi dico & vndecimi collocatus, vel non factam in septimo Crisim, vel in vndecimo futuram sibi vendicat. Sed rarius quidem septimi, frequenter verò vndecimi.[16] *Etenim peculiaris & propria septimi diei Crisis nunquam ad nonum, nisi forte multi errores commißi sint, perueniat. Hoc ipsum autem in Commentarijs de Crisibus demonstrabitur. At vndecimi diei Crisis contra se habet.*[17] *Ipso enim eodem fit Crisis, etiam cum omnia rite facta fuerint, & violenta noni diei fuerit acceßio. Porrò verò quòd eiusmodi dies propter vehementißimas acceßiones intercidant, euidenti demonstratione hinc colligas,*[18] *quòd in productis prolongatisque morbis non similiter eueniat. Nam in productis vt acceßionum vehementia soluitur & languescit, ita & dierum intercidentium multitudo minuitur. Adeo autem violenti quid habet ad Crisim acceßionis vehementia, vt omnibus ferè diebus peracutos morbos iudicatos esse videre liceat. Supremus enim ipsorum dies decernere natus septimus existit. Ante hunc non quartus modò, sed & tertius, quintus & sextus Crises aliquando excipiunt.*[19] *Quæsitum verò dubitatúmque est & de primo, an scilicet decerneret. Qui igitur reliquus est secundus, ordine planè decretorio excidit. Esto exciderit etiam, si vis, & primus. At tertius, quartus, quintus, sextus, septimus omnes decernunt.*[20] *Similiter etiam omnes dies qui morbi principium sequuntur, in peracutis morbis propter acceßionum vehementiam decernere etiam compe-*

riuntur

riuntur. Itaque *& sextus etiam, quanquam nec de serie sit eorum decretoriorum qui certa periodo constant, nec numero etiam impari adscribatur, tamen & ipse idcirco permultas* Crises *excipit, quòd intra vltimum peracutorum terminum concluditur.* [21] *Vniuersi autem tales morbi alterum è duobus habēt, aut* σύνοχον, *id est, continuam febrem. (Sic vero appellant eam, quæ à primo insultu & inuasione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad* Crisim *vsque, vt dictum est, seruat)* Aut *si manifestas etiam habet cum declinationes tum accessiones, non tertio quoque die tantum eas manifestas habet, sed & in ipsorum etiam intermedijs diebus, qualis est hemitritæus, id est, semitertiana.* Itaque *prima peracutorum differentia velut vna quædam accessio est.* Quare *nihil quod ad accessionem attinet, impares paribus præstabunt, cum febris singulis diebus æqualis existat. Secunda verò, quæ modo dicta est, peracutorum differentia, etsi tertio quoque die magnas habeat accessiones & veluti circuituum principia, tum qui intermedius dies est, tantum & ipse plerunque (de peracutis inquam loquor) adfert paroxysmum, vt is nihil differat, aut verò cedat magnis quorundam aliorum morborum accessionibus.* [22] *Cum igitur morbus ad septimum, verbi gratia, diem ruit, eóque cursum suum destinat, & pro sui ratione in eodem iudicari debet. Sed tamen interea vel mediæ accessionis magnitudo, non expectato proprio & legitimo tempore, naturam ad* Crisim *insurgere compellit, vel etiam quippiam eorum quæ extrinsecus eueniunt ipsam irritat. Sic vtique* Crisis *sexto die prærumpit. Sed hæc profectò tantò peior est ea, quæ in septimo futura erat, quò magis ipsam præuertit.* [23] P*essima verò etiam est & sextana* Crisis*, sed alia quapiam ratione, quam nos pluribus in libris de* Crisibus *persequemur. Nā illius operis proprium est bonas* Crises *à malis interstinguere.* Hic *tantùm de diebus decretorijs tractare consilium est. Sed quoniam constitui semel de sexto die omnia percurrere, hoc quoque adhuc summatim adiungā.* [24] *Quidam morbi inuadunt secundum diem primo grauiorem ha-*

bentes, quartum tertio, vniuersásque accessiones diebus paribus, qui quidem morborum longorum naturam sapiunt, vt in Commentarijs de Crisibus demonstrabitur. Sed tamen instar acutorum propter vehementiam præuertunt iudicari. Hi & secundo quidem die interimunt & quarto. Sed sexto quamplurimos.[25] *Nam secundò die aliquo adhuc modo valida est natura, in quarto valida quidem adhuc, & in hoc magis quàm in sexto, sed nondum in arenam audet descendere. At in sexto accessionis vehementia frequenter eam ad luctam certaménque prouocat, quo in certamine alterum è duobus contingit.*[26] *Vel enim natura succubuit ipsi vehementiæ accessionis & concidit, extinctáque prius fuit & suffocata, quàm quæ molesta essent excerneret, vel eorum quidem magnam partem excreuit, reliquum verò excernere potis adhuc non fuit: sed præ imbecillitate & lassitudine tandem cadit & vita iacet. Deinde si quidem post aliquod interea tempus aliquo pacto recreari ac refici potuerit, paulatim morbum concoquit. Si verò morbi reliquiæ maiores fuerint robore naturæ, tandiu æger superuiuet, quandiu adhuc natura sufficere potis est: tandem tamen postea morietur. Sed enim de diebus intercidentibus abunde dictum est.*

1 I*N primo quidem die febres acutas.* Ephemeræ febres seu diariæ omnium simplicissimę, vt 1. ad Glauco. spiritus sunt tãtùm passiones absque humorum putredine, vt c.13. li.2. Cris. quæ sine magna perturbatione & minime subitas, vt & hecticæ, faciunt permutationes, vt lib.2. Cris. cap.11. Has quia primo die solui vt plurimum cõtingit, non defuerunt, qui primum diem, Decretoriorum primum ordine esse dicerent, & ad suæ opinionis confirmationem Hippocratis etiã auctoritate niterentur: quibus respondens Galenus planè negat diem primum vllo modo esse Decretoriorum, quod licet Ephemeræ febres eo ipso iudicentur, id tamen sine lucta aut vlla insigni perturbatione fiat. Deinde negat Hippocratem eo quem citabant ad sui dicti confirmationem, ex Epidemiis loco, primi vsquam diei meminisse, sed tantùm circuitus primi fecisse mentionem, his verbis: Quæ diebus paribus exacerbantur, paribus iudican

iudicantur. Quorum verò accessiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus iudicantur. Est autem primus iudicatorius circuituum qui diebus paribus iudicant, quartus, sextus, &c. quo in loco, vt rectè hîc scribit Gale. non dies primus, sed primus circuitum scriptum ab Hippocrate est. Quin & eum etiam locũ, quem ex lib. 1. Prognost. citabant ad probãdum etiam quòd primus dies decretorius esset, perperã interpretabantur. Nam quia ibi scriptum est, κρίνεται δὲ τὰ τοιαῦτα ἐν ἡμέρῃσι καὶ νυκτί. Interpretabantur cadauerosam eiusmodi faciem, de qua Hippocrati eo loco sermo est, quæ ab externa causa, vt insomnia, excretione, aut fame talis fuisset, κρίνεσθαι id est, παύεσθαι, λύεσθαι, τελευτᾷν, ῥᾳστωνεῖν. id est, cessare, quiescere, solui siue ad mortem, siue ad salutem die vno & nocte vna, vt in summa iudicari ea significatione vsurpetur, qua vsurpatur, cùm dicimus morbũ aliquẽ acutum die quarto aut septimo iudicari, cùm tamẽ κρίνεσθαι eo Prognost. loco aliud significet. Nam ponitur, inquit hîc Galenus, pro δοκιμάζεσθαι καὶ ἀναγνωρίζεσθαι. id est, iudicari pro colligi, deprehendi, & diiudicari vsurpatur, vt secundum hanc Galeni interpretationem, Hippocrates velit à primo statim die naturali, seu post horas 24. sciri, distingui & colligi posse ab externáne causa an interna eiusmodi facies orta sit. Nam si, vt in eius loci explicatione docet Gale. ab exteriori causa sola, qualis dicta est, facies extiterit, die nocte corrigetur & emendabitur. Si verò à causa interna, vt affectione in corpore, aut talis permanebit, aut etiam deterior euadet. Sic negat Galenus primum diem decretorium esse posse, ostendítque illos qui in ea opinione erant, falsò ad eam stabiliendam, Hippocratem, cuius verba non assequebantur, citauisse.

Principium autem dierum morbos acutè iudicantium. De intercidẽtibus diebus dictum est mihi suprà cap. 3. & 11. lib. 1. & item capite 2. 6. & 12. lib. 2. Monebo hîc tantùm intercidentes omnes ratione magis motus materiæ de morbis decernere, quàm ratione motus Lunæ. Nam illi tantùm dies qui septimanam vel secãt bifariam, vel terminant, vi cælesti nixi morbos iudicant, atque sic à magno validóque prodeunt initio. Cæteri ab inordinato fluxæ materiæ motu id præstare comperiuntur, & ex paruo imbecillique prodire principio: quod etiam docet Aristoteles Problem. 13. Sectio. 26. quo loco tertium diem decretorium esse as- 2.

ferens, tacitè videtur innuere, ipsum intercidentium esse primũ, & hac ratione nititur, quòd scilicet Aquilo noctu flare incipiẽs, atque adeò à paruo imbecillique prodire initio (nox quippe die imbecillior est) & Plinius li. 2. c. 49. & secundùm alios 46. scribit noctu Austrum, interdiu Aquilonem vehementiorem esse) spirare non cesset ante diem tertiũ. Id quod satis arguit, ipsum decretoriorum esse primũ, vt quo alio ante Crisis, id est, aëris mutatio non contingat. Sanè Hippocrates etiam Apho. 36. Comment. 4. & loco etiã paulò antè ex li. 1. Epide. citato, eum ipsum tertium dico diem, Decretoriorum dierum primum facit: & Galenus cùm antea passim, tum etiam Commentario in caput 1. lib. 3. Prognosticon.

3 *Siquidem & antè dictum est.* cap. 2. lib. 2. & item Comment. in caput 1. lib. 3. Prognost.

4 *Est enim vis illa & facultas alienorum expultrix.* Galenus toto ferè passim lib. de Natur. facult. 3. à maximis & maximè cauis corporis instrumentis, vt vẽtriculo, vtero, vesica vtraque quasi ab euidentibus sensui demonstrationem colligens, apertè ostendit retentrici facultati, vbi scilicet ipsa opus suum consummarit, expultricem succedere, si ritè omnia & secundùm naturam facta fuerint. Nam primùm quod ad ventriculum attinet, vbi is ad perfectionem cibos concoxit, tum aperit inferius os, excidúntque per ipsum (agente facultate expultrice) facillimè cibi, etiamsi lapides, ossa, acinos, aliáve quæ verti in cremorem non possint, plurima secum habeat. Vterus vbi fœtum consummauit compleuítque, seu si vis, dum is ad iustam magnitudinẽ perueniret, retinuit (huius quippe rei gratia vi retentrice vtebatur) retentricem facultatem inhibet, ac cessare facit, expultrice, quæ hactenus quieuerat, loco eius assumpta, quæ eadem ratio in vesica vtraque & omnibus itidem etiam corporis partibus esse potest. Singulæ enim, inquit Galenus tertio de Natura. facul. particulæ vbi conueniẽtẽ succum attraxerunt, & ex retento fructum ceperunt, totum quod superfluum est, quàm possunt celerrimè commodissiméque, pro superuacui ipsius huc illuc momento, abiicere properant. Eóque ventriculus quod excrementorum in eo fluitat, vomitione expurgat, quod subsidet, alui deiectione: vbi verò corpus præter naturam habuerit, tum retentrix

trix facultas, vel materiæ quantitate immodica, vel qualitate aliena mordacíque, vel vtraque etiam simul molestata expultricem ita excitat, vt non solùm ventriculus crudum adhuc cibum, sed & quælibet alia pars humorē quantitate, aut qualitate peccantem, & se contristantem intēpestiuè etiam abiiciat, haud aliter ac si eadem etiam retētrix facultas imbecilla sit; etiā post materiæ concoctionem superfluum excernere tardat & cūctatur: quod etiam docet Galen. in fine cap. 7. lib. 5. Locorum affec. cùm scribit Igitur quemadmodum retentrix facultas, cùm imbecillior est, ac rem quę ipsam grauat, retinere non valet, vis expultrix id quod molestat euacuat. Ita infirma expultrice res quædam retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata. Et aliquot item lineis pòst, de quauis particula loquens, subdit Verùm aliquando rem grauantem sustinet, ac longo temporis tractu eam vincit, conficit, alterat, & concoquit. Deinde rursum aliquando rei infestantis vel quantitatem, vel qualitatē ferre non valens ad ipsius excretionem insurgit. Sicut contrà, cùm interim admodum molestatur, ipsam rem molestantē deiicere cupiens viribus grauissime prostratis ob imbecillitatem id efficere non potest. Ex quibus satis licet intelligere familiarium, seu benignorum humorum corpore contentorum eandem esse quæ & noxiorum, quod ad eorum coctionem & expulsionem attinet, rationem. Vtrosque enim, tam noxios dico, quàm benignos quælibet corporis pars facultatis retentricis, & secundùm naturam habentis beneficio tandiu retinet, dum eosdem etiam concoxerit, quo tempore facultas expultrix, si bene etiam habeat, neque imbecilla sit, benigni humoris excrementum, vt à parte nutrienda alienum, aliò atque aliò protrudit, dum in locū aliquem communem reponat, vnde id postea foras propellatur. Quod verò ad noxium humorem, & morbum acutum committentem (nam de acutis & Crisibus quæ eorum proprię sunt, nobis hîc sermo est) attinet, eum ipsum eadem illa expultrix benè habens post concoctionem, & circa statum citra irritamē copiosa aliqua excretione (hanc Crisim appellant) excernit. Vtraque autē hæc tam benigni dico, quàm alieni humoris post concoctionem excretio, fit & natura valida existente, & materiæ dominante: tunc enim determinati sunt atque ordinati naturæ motus. Contrà vbi materia (seu illa benigna sit, seu noxia) quantitate, aut qualitate peccat, & naturam domat irritátque,

benigna quidem intempeſtiua,id eſt,ante ſtatum & coctionem, ſi ſupernatat,vomitu. Si peſſum it, & inferiora occupat, alui deiectione propellitur. Tunc enim indeterminati ſunt atque inordinati naturæ motus. Noxia materia & quantitate,aut qualitate moleſta,& naturam grauãs,ſupradictis etiam excretionis generibus; & præterea ſudoribus, hæmorrhagia,& cæteris id genus intempeſtiuè atque adeo ante coctionem foras propter perturbationis vehementiam,vnà etiam cum benigna propellitur. Et hoc eſt,quod προεκρήγνυσθαι appellat Hippocr. ſcribente etiam Galeno cap. 10. lib. 3. Criſ. his verbis: ὅσα δὲ προεκρήγνυται, καλεῖ δ' οὕτως ὁ Ἱπποκράτης ἅπαντα τὰ πρὸ τῆς ἀκμῆς ἐπὶ κρίσιν ὁρμῶντα, δι' ἐρεθισμόν τινα τοῦτο πάσχει. id eſt, Quęcunque verò intempeſtiuè & ante tempus commouentur (vocat autem ſic Hippo. omnia quæ ante ſtatum ad Criſim ruunt) ob aliquod irritamen id patiuntur: προεκρήγνυσθαι ergo nihil aliud eſt,quàm τὰ λυποῦντα πρὸ τοῦ καιροῦ ἀποτρίβεσθαι, noxia intẽpeſtiuè excernere. Quod autem hoc loco legitur in vtroque codice: ἤδη γε πεπεμμένον αὐτάρκως ἐνίοτε βραδύνει τε καὶ μέλλει τὸ περιττὸν ἐκκρίναι δι' ἀῤῥωστίαν. legendum putem gignendi caſu πεπεμμένου, non vt legitur accuſandi, eo ſenſu quem in noſtra verſione expreſsimus. Obſeruatione etiam dignum eſt, Galenum Criſeon perturbationẽ aliàs ταραχὴν, aliàs ἀγῶνα, aliàs etiam σάλον appellare. Sic enim hic ſcribit: ἐν μὲν δὴ τῇ πρώτῃ τοὺς ἐφημέρους λύεσθαι συμβαίνει πυρετοὺς, οὐ μὴν ἤδη μετ' ἀγῶνός τε καὶ ταραχῆς ἀξιολόγου. Et paulò pòſt: Ἀρχὴν δὲ τῶν μετὰ σάλου τινὸς ἀλλοιουσῶν ὀξέως κρινουσῶν τὰς νόσους ἡμερῶν τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς θετέον.

5 *Quæ idcirco tum optimæ ſunt, cùm omnia in animantis corpore.* Criſes ideo bonæ ſunt, quæ poſt humorum concoctionem fiunt, quia cùm eo tempore natura victrix noxium & inutilem humorem à benigno & vtili ſepararit, vtile quidem ad ſui nutritionem retinet, inutilem verò foras propellit. Atque ſic onere quo grauabatur leuata, velut recreatur, & eo quod retinuit benigno,pacatè fruitur. Contrà ideo mala Criſis eſt,quæ προεκρήγνυται,id eſt,intempeſtiuè prærũpit,quia licet vacuato noxio humore natura leuata videatur, nõ habet illa tamen (vacuato ſcilicet vnà cum noxio familiari & benigno) quo frui poſsit & recreari,vnde Criſis mala eſt,quæ coctionis tempus præuertit, & tantò deterior,quò longius à ſtatu & coctione abfuerit. Cæte-

rùm

rùm non solet præuenire Crisis, seu intempestiuè prærumpere, nisi natura irritetur, & stimuletur. Stimulatur autem, vel ab interna causa, vel externa. Externa quadruplex est, tum hîc Galeno, tùm etiam Hippocrati Aphorismo primo primi Comment. ἰατρὸς, κάμνων ἤδη νοσέων. ὑπηρέται ἤδη παρεόντες, καὶ τὰ ἔξωθεν ὀνομαζόμενα. Medicus, Aeger, Ministri seu Assidentes, & exteriora, de quibus etiam antè diximus cap. 11. lib. 1. Interna triplex est: τὰ νοσήματα αὐτὰ, τὰ τούτων αἴτια, καὶ οἱ παροξυσμοί. id est, morbi ipsi: Horum causæ & accessiones. Sanè tria hæc, Morbus vehemens & malignus morbi causa quantitate, aut qualitate peccans. Et accessio cum vehementi motu Crisim prærumpere sollicitant, dùm vires ita prosternunt, & labefactant, naturámque cui bellum indixere, ita domant, vt motus certos ratósque circuitus seruare minimè possit. Porrò autem causa efficiens, seu subiecta acuti morbi materia bilis est. Ea enim acutos semper morbos facit, vt Comment. in Aphoris. 32. septimo. Et Crises earum febrium, quæ ex calidis humoribus accendũtur proprias esse scimus ex lib. 2. Crise. cap. 11. vnde colligere licet Crisim, vt morbi acuti, ita morbum acutum bilis esse veluti effectum. Porrò verò triplici hîc similitudine ostendit Galenus naturam tribus illis veluti hostibus, morbo dico vehementi & maligno. Causæ morbi, & postremum etiam Accessioni solere succumbere, morbum scilicet fortiori & valentiori homini primum, deinde oneri. Tertium ei qui vehementius in conuallem decurrat, comparans, naturam contrà, infirmo & imbecillo primùm, deinde ei qui velit onus abiicere. Postremum ei qui inuitus in conuallem feratur, cùm vehementius in eandem decurrere cœperit, nec sese continere, aut cursum cohibere potuerit. Cæterùm Aegri vires, portanti onus, morbum oneri etiam comparat in fine cap. 5. lib. 3. Cris.

Cæterùm accessio vnum est de numero eorum, &c. Si accessiones 6
cessare certum est, vbi vniuersi morbum cõmittentes succi per cutim trãspirauerunt, certè easdem nõ cessare, sed perpetuas esse & continuas, certum etiam est, vbi illi ipsi succi nullo modo trãspirant, sed in corpore conclusi detinentur: per morbos autem acutos, de quibus hîc nobis totus sermo est, cùm eorum Crises tantùm sint propriæ, à vehementi & vrenti calore, haud secus ac frigus cutim densante, bilis morbum committens cum san-

guine in vasis incensa & ardens foras exire prohibita detinetur, detenta, vt quantitate, ita & qualitate augetur. Copiosior quippe facta nec difflata, putret, calorémque febrilem & præter naturam in corpore adauget: vnde accessio continua efficitur, quæ naturam quasi ad certamen prouocat, interdum sola, interdum reliquis duobus aliis naturæ hostibus, morbo, inquam, & causa morbi comitata. Contra quos hostes ægrum medicúmque vnà insurgere oportet, & aduersus hos naturæ ferre suppetias. Cur autem in acutis morbis diebus imparibus Crisis, potius quàm paribus contingat, docet Hippocra. libr. 4. de morbis scribens hunc in modum. Dimittit autem febris in diebus imparibus ea de causa, quòd videlicet in paribus diebus trahit corpus de ventriculo. In imparibus verò dimittit. Ventriculus autem extra propellit in homine sano, iuxta eiusmodi necessitatem morbi in imparibus diebus iudicantur. Aristoteles capit. 6. Physicorum 5. Alterationem, vt verbi gratia sanationem, naturalem esse dicit, quæ diebus Criticis fiat. Violentam verò quæ vel Criticos dies præueniat, vel eosdem sequatur. Galenus tamẽ hoc loco scribit Crises acutorum idcirco in diebus imparibus contingere, quòd in iisdem accessiones etiam sint, & quod item veris decretoriis vicini, eorum ipsorum accessiones interdum excipiant. Porrò quod accessiones acutorum in imparibus contingant, alij ad erratum aliquod circa ægrotum admissum, alij ad materiæ morbum cõmittentis caliditatẽ, leuitatem, tenuitatem & liquiditatem etiam referunt. Nam quâ bilis talis est, eatenus leui occasione mouetur, & ad excretionẽ parata legitimum dierũ decretoriorũ ordinem nõ expectat. Nec verò desunt etiã qui Lunę idipsum referant acceptum, quam, quòd rebus facilioris mutationis præsit, in acutos etiã morbos imperium obtinere volunt, & accessionẽ accelerare. Sed enim quærat hic fortasse quispiã, quid sit quod cùm acutorũ accessiones sint cõtinuæ, scribat hic tamẽ Gale. acutos imparibus diebus accessiones habere, quasi impares, quod ad accessiones attinet, paribus præstent, & grauius fatigent. Sanè huic quęstioni hoc ipso capite paulò pòst, & cap. etiã 6. lib. 2. Criseon satisfacit, dum continuarũ febrium, seu si vis acutorũ duplicem facit differentiã, vnam eorum quorum vnica tantùm est accessio, seu qui à primo principio vsque ad Crisim similes perseuerãt, & in quibus pares ęquè ac impares fatigant. Alterã eorum qui tertio quoque die accessionũ exacerbatio

bationes habent, seu qui licet in quietē febre vacante antequam omnino iudicentur, nō desinunt, aliquā tamen sensibilem declinationē habent, quam accessionis exacerbatio excipit, de qua secunda differentia Galeno hîc sermo est. Cæterùm quanquam Galenus hoc loco difficile esse dicit inuenire quāobrē in diuturnis, vel quotidie, vel quarto quoque accessiones fiant: sunt tamē qui causam eam ad materiā quæ putruit, aut semiputris remansit, referant, dicantque pituitæ, verbi gratia, vtpote frigidæ, crassæ, lentæ, cōcoqui, incendi, & in declinatione particulari vacuari contumacis, reliquias in causa esse, vt quotidie accessiones recurrant. Sicuti & succi melancholici reliquias, vt quarto quoque: quia scilicet is succus quâ frigidus tardissimè & ægerrimè totus vratur & vacuetur, quâ siccus, promptus sit incendi & vacuari.

Quod verò ita eueniat, perspicitur. ὅτι δ' οὕτως συμβαίνει, φαίνεται καὶ πρὸς τὰ παρόντα λόγον ἐξ ἀρχῆς ἔχειν. Sic Venetianus Asulani Codex habet; Basiliensis Oporini sic ὅτι δ' οὕτως συμβαίνει, φαίνεται. reliqua quæ sequuntur omisit, & meo quidem iudicio rectè, quòd ad rem parum facere videantur, nisi si fortè quid aliud omissum est, vnde illa verba pendeant. Ea tamen vetus interpres agnoscit, & sic hunc locum conuertit; Quòd autem res ita sit, visus significat tibi. Pone ergo hoc radicem & viam rei ad quam intendimus, quoniā quando posuerimus rem ita secundùm quod videtur visibiliter, succedet secundum paroxysmus à principio ægritudinis in die tertio. hæc ille. 7

Si enim eó quo & deprehenduntur ordine ipsos collocauerimus. Esto disponantur numeri secundùm naturalem ipsorum seriem dies repręsentantes, & sub iisdem collocentur numeri alij acutorum accessiones repręsentantes, videbis semper illas in impares recidere hoc modo: 8

Dies secūdùm naturalē numerorum seriem.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Accessiones acutorū per impares.	1		2		3		4		5		6		7		8		9

Hos numeros, ſi in infinitũ producere volueris cõtinuato ordine, comperies acceſsiones ſemper in impares incidere. Et id eſt, quod Galenus hic dicit: ὅτι δ' οὕτως συμβαίνει φαίνεται· θεμένων γὰρ ὥσπερ καὶ φαίνεται, ὁ δεύτερος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς παροξυσμὸς εἰς τὴν τρίτην ἡμέραν ἐκπεσεῖται, τρίτος γ' εἰς τὴν πέμπτην. τέταρτος δ' εἰς τὴν ἑβδόμην. πέμπτος δ' εἰς τὴν θ. εἰς περιττὰς δὲ σύμπαντες, &c.

9 *Prædictum verò opinor, manifestò iam eſt illud accidens.* Codex vterque Græcus malè habet· προείρηκε δὲ, ὡς οἶμαι, σαφῶς ἤδη τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο: pro προείρηται δὲ, ὡς οἶμαι, &c.

10. *Nam quia in morborum acceſsionibus Criſes vt plurimum fiunt.* Quoniam Hippocrates id quod rarò fit, negligere ſolet, quod autem crebrò id vſurpare, & literarũ monimentis prodere, idcirco libr. Epid. 1. Criſes morborũ non τὸ πῖπαν ἤδη πλειστάκις, id eſt, vt plurimum, ſeu ſequenter, ſed in vniuerſum & ſimpliciter cum acceſsionibus fieri pronũtiauit, cùm ſic ſcripſit: Quæ diebus paribus exacerbãtur, paribus iudicãtur. Quorum verò acceſsiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus iudicantur. Galenus hoc loco enuntiatum illud Hippocraticum aduerbio τὸ πῖπαν, quod ſignificat, vt plurimũ, reſtringit, quod etiam quãquam nõ ita expreſſe facit cap. 4. lib. 3. Criſ. cùm inquit: Oportere Criſim in idem tẽpus cũ acceſsione incidere, neceſſariúmque eſſe acutorũ morborũ febres, aut ſynochos eſſe, aut continuas, ſed quę per tertiũ exacerbentur. Nam quãquam eo loco id ſimpliciter enũtiare videtur, ex his tamen quæ ſubiungit ſatis intelligi datur, ipſum nõ id ſimpliciter enũtiare, ſed innuere id τὸ πῖπαν, id eſt, vt plurimũ fieri ſolere. Subiũgit autẽ rarò adeò fieri, vt per eaſdem febres die 4. fiat Criſis, vt Archigenes bis tantùm toto vitę ſuæ tempore id obſeruaſſe videatur. Ipſemet verò ad eam qua ſcriberet horam, ſemel tantùm. Ex eo enim quod raro fieri docet, vt per ſynochos aut continuas febres Criſes 4. die (id autem eſt paribus diebus, ac proinde etiã extra acceſsionem cùm acuti imparibus exacerbentur) fiant. Inde inquam inferre licet Criſes vt plurimum cum acceſsionibus coincidere. Porrò verò ideo Criſes in acceſsionibus fiunt, quòd tum vehementer humores moueantur, & veluti feruentes erumpant.

11 *Quòd ſi ipſe dierum numerus eſſet, qui decernendi vim haberet.* Si dierum, inquit, numerus, vt verbi gratia, impar, vi decernendi prędicus

præditus esset, ac de natura sua potius quàm vel à cælesti causa aut inferiori materia talem vim haberet, absolute & vniuersim ita pronuntiandum foret: Acuti morbi διαπαντὸς, id est, semper diebus imparibus iudicantur, vel sic negatiuè: Acuti μηδέποτε, id est, nunquam diebus paribus iudicãtur. Sed quia per experientiam effata hæc falsa esse deprehenduntur (acuti enim nonnunquam, licet raro paribus etiam iudicantur) fit vt sic verè enuntiare oporteat: Acuti πολλάκις ἤτοι τὸ ἐπίπαν, id est, frequenter seu vt plurimum in imparibus. ὀλιγάκις, id est, rarò in paribus iudicantur. Negat ergo Galenus vim & facultatem decernendi numero dierum debere attribui, sed eam censet Lunæ hæc inferiora immutãtis habitui & affectioni acceptum debere referri, quo pertinere etiam posit materiæ morbum committentis qualitas. Quibus autem verbis Galen. vim facultatémque decernendi Lunæ schematismis referat acceptam, ex illius verbis, quæ hîc sic habẽt, intelliges: οὐδὲ γὰρ ὁ τῶν ζ΄. ἀριθμὸς ἢ ὁ τῶν δ΄. αἴτιοι τῶν κρίσεως εἰσίν· ἀλλ' ὅτι τῆς Σελήνης νεωτεροποιούσης καὶ μεταβαλλούσης τὰ περὶ τὴν γῆν· συμβέβηκε καὶ τὰς τῶν κινήσεων περιόδους εἰς τούτους πρώτους ἥκειν τοὺς ἀριθμοὺς, εἰκότως ἐν αὐτοῖς ὡς πλεῖστας ἀλλοιώσεων εὑρίσκονται· οὐ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Σελήνης αἱ μεταβολαὶ τοῖς ἐπιγείοις. Quibus verbis significat neque septenarium neque quaternarium neque vllum alium pa rem aut imparẽ dierũ numerũ Criseos esse causam, sed Lunam, quæ toties veluti innouat & immutat ea, in quæ imperiũ habet, inferiora & terrestria (dummodo affici tamen innouari seu etiã immutari parata sint) quoties motuum eius periodi seu circuitus ad primos numeros vt quaternarium, septenarium, & alios his proportione respondentes, perueniunt: vt mirum esse non debeat, quòd in primis illis numeris res quasi stato & fixo tempore alterari immutaríque deprehendantur. Motuũ autem Lunę periodos ad primos numeros peruenire, nihil aliud est, quàm Lunam abs sui circuitus initio, ad quadra, quadrangulorum media & diametra loca peruenire, quibus in locis nos ex Astrologorũ placitis cœptã rem quamlibet immutari alterarí ve antè in caput 5. huius tertij docuimus.

At quia id quod mutat, in motu est. ἐπεὶ δ' ἐστὶν τὸ μεταβάλλον ἐν κινήσει, χρόνος ἀναγκαῖος ἕζευκται ταῖς μεταβολαῖς. ὥστε δὴ ἀνάγκης καὶ ἀριθμός. Galenus hoc loco per τὸ μεταβάλλον τῆς Σελήνης, id est, per 12

id quod mutat Lunam intelligit. Nam cùm omne cæleste corpus simplex mutare mouereque hæc inferiora & in ea ipsa agere per primum motorem & spiritus cælestes dicatur, sit autem Luna, de qua nobis hic sermo est potissimũ, de cælestium simplicium corporum numero, sane ex hypothesi ipsam quoq; hæc inferiora (præsertim quæ facile mutari possint, & in quæ imperium obtineat) alterare, mutare, & mouere inferre haud erit alienum. Nihil vero hic discriminis inter mutationem & motum, vt qui ambo conuertantur, facimus, quod nec etiam facit Aristotel. ca. 1 o. lib. 4. Physic. omnis siquidem motus mutatio est, & contrà, vt cõmodè hic τὸ μεταβάλλον, τὸ κινοῦν intelligere possis. Rursum verò Luna quà mutat, agit, mutare siquidem agere est. Omne vero agens mouens est. Ex quibus fit vt Luna & quà corpus simplex, & quà mutat, agat etiam: quà verò agat, & moueat quoque. Iam verò eadem ipsa etiam in motu est seu mouetur. Omne siquidem ens naturale mouens mobile est Aristoteli c. 2. lib. 3. Phys. Et motus in mobili est tanquam in subiecto, vt cap. 3. lib. 3. Phys. Ad motum autem tempus necessarium est, adeóque necessarium vt neutrum ab altero seiungi, separarique possit. Imò verò tempus reipsa motus est. Themistio in supradictũ Aristo. locum scribenti ταὐτὸν ἄρα χρόνος τε καὶ τὸ πρότερόν γε καὶ τὸ ὕστερον ἐν κινήσει ὅταν διορίζηται ἢ ἀριθμῆται. à quibus verbis non admodũ abhorret temporis definitio assignata ab Aristot. cap. 11. lib. 4. Phys. cum definit tempus esse ἀριθμὸν κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, id est, numerum motus secundum prius & posterius. Et sanè tunc tempus intelligimus, cùm in motu duo extrema hoc prius, illud posterius constituentes inter vtrunque medium apprehẽdimus, cuius medij pars prior & posterior mente concepta, tempus dicitur. Porrò verò numerus etiam ad tempus necessarius est, cum ipse in tẽporis definitione ponatur. Vnde si per Soriten à primo ad vltimum, gradatim minutatimque quid ex his fiat colligere volemus, cum Galeno concludemus decernendi vim & facultatem non tam ad dierum numeros pares aut impares, quàm ad Lunam debere referri. Sic autem procedet Sorites. Omne corpus naturale mutãs mouet. Omne mouens & mouetur & in motu est. Motus autem tempori connexus est, & tempori etiam numerus. Vnde efficitur vt & tempus & numerus rerum motibus mutationibúsque coniungantur & copulentur, id est, nec moueri nec mutari etiam sine numero

aut

aut tempore poſsint. Numerus ergo de morbis decernit, non quà numerus, ſed quà Lunæ corpori cæleſti ſimplici & hæc inferiora immutanti coniunctus eſt & adnexus, de his etiam antè plura in caput 2. huius 3.

Non igitur quia omnis numerus par. Pythagoræos inceſſens ridet, 13
quòd imparem numerum finitum, maſculum, perfectum, formam. Parem cōtrà, infinitum, fœminam, imperfectum & materiam eſſe dicerent, putaréntque quà quidem impar maſculus eſſet, pari, quem fœminam eſſe ponebant, ἰσχυρότερον, id eſt, fortiorem & validiorem eſſe, cùm tamen id non vſquequaque verum ſit. Neque enim ſimpliciter, ſed tantum vt plurimum mas ἰσχυρότερος, id eſt, validior eſt fœmina & robuſtior, quippe viragines quaſdam reperias Adonidibus & Sardanapalis viriliores fortioréſque. Vtcunque tamen ſit, negat Galen. vllam ex prædictis cauſam eſſe, cur fiat vt acuti in imparibus, longi in paribus iudicentur. Sane Pythagoræi, vt & antè in cap. 2. lib. 2. diximus, numeris tantum tribuebant, vt ex illis conſtare omnia dicerent, & in ipſis miram quandam vim & facultatem tam ad bonum quàm ad malum ineſſe prædicarent: qua opinione fulti nonnulli in eam ſuperſtitionem venerunt, vt pentaphyllum, verbi gratia, quinarij virtute, venenis reſiſtere, pellere dæmonia, eiúſque folium vnum bis quotidie ex vino ſumptum, ephemeram, tria folia tertianam, quatuor quartanam ſanare. Itē maſculū quemque ſeptimum ſine fœmella intermedia editum in lucem, ſeptenarij numeri ratione ſolo tactu vel verbo curandarū ſcrofularum facultatem habere, & pari ratione ſeptimam quamque filiam nullo maſculo intermedio natam, miro quodā modo partum ſua præſentia adiuuare, & item mille eiuſmodi ſuperſtitioſius credo quàm verius, dicere auderent. Vnde ſubdit Gale. mirum ſibi videri quomodo Pythagoras ille ſummus ſemper habitus fuerit, & in tantum ſapientiæ opinionem venire potuerit, cùm numeris tantum tribueret, & nugas eiuſmodi venditaret. Pythagoram tamē ſunt qui à calumnia vindicent, aſſerántque ipſum nō de materiali, ſenſibili, ſeu vocali numero negotiatorū, ſed de rationali & formali eſſe locutum, ſeu ſi vis, per numeros ipſas rerum naturalium ſpecies & formas ſubſtantiales intellexiſſe. Certe de numeris ſuperſtitioſe multa poſt alios ſcripſit Ioannes Cornelius Agrippa, totis fere viginti primis capitibus

lib.sui 2.de occulta Philo.Sed quia, vt hic scribit Galenus, ἅπαντα δὲ λῆρος ἐστὶν εὐφωρατον ἔχει τὴν ἀτοπίαν, καὶ οὐ νῦν καιρὸς ἀντιφλυαρεῖν αὐτοῖς, institutum meum persequar.

14 *Hoc tenere ad præsens institutum satis sit.* Hæc omnia abunde satis ante comprobauimus, quæ Galenus hoc loco breui epilogo repetit.

15 *Propter hanc igitur causam tertius & quintus.* Dies aut virtutis cælestis potissimum verò τῷ σεληνιακῆς περιόδου λόγῳ λαμβάνουσι τὸ κρίνειν, id est, Lunaris circuitus ratione vim decernendi obtinent. Aut τῷ παροξυσμοῦ βίᾳ, id est, accessionis vehementia. Vi cælesti decernunt ij quos hebdomadam mediam vel diuidere vel terminare constructa ante tabella indicauimus. Accessionis verò vehementia atque adeò ratione magis motus materiæ quàm Lunæ decernunt ij, quos intercidentes appellãt. Qui hebdomadam mediam diuidunt, in quibus scilicet Luna est in medio quadræ, ij indices. Qui eandem finiunt, & in quibus Luna est in fine quadræ, ij decretorij nominantur. Vtrique verò radicales esse dicuntur Conciliatori Petro de Appono in Aristote. Problema.13. Sectio.26. quasi Lunæ inhærentes eiúsque motui ita adnexi, vt quantum in ipsis est, in decernendo eundem semper ordinem constantiámque seruent, nec vnquam decernendi munus intercidentibus, nisi vel erratis quibusdam admissis, vel natura pigra demandent.

16 *Etenim peculiaris & propria septimi diei Crisis.* Nempe Galenus antea cap.4.li.1.dixit septimum viribus & dignitate decretoriorũ dierum esse primũ, & adhæc plurimos integre iudicare. Itẽ bonas Crises huius esse diei præter cæteros, proprias & peculiares, vnde fit vt eius Crises nunquam ad nonum, nisi multis erroribus admissis, perueniant. Nam si multi & magni fuerint admissi, vel ante septimum vel septimo ipso mors potius quàm nono Crisis expectanda est: quod tamen intelligendum venit de iis morbis qui neque admodum mites sunt, neque admodum periculosi, sed de iis qui horum medium tenent, nec ita celeriter mouentur. Nam mitissimæ febres & quæ cum signis securissimis fiunt, quarto die finiunt, vel prius, vt initio lib.3. Progno. Periculosissimæ verò & omnia signa maximè lethalia habentes, in

primo

primo quaternario occidunt. Galeno li. 3. Cris. c. 4. quo ipso loco Galenus ficta hypothesi docet quinam morbi à primo quaternario ad septimum diem, & qui à septimo ad nonum, à nono item ad vndecimum iudicandi perueniant.

Ipso enim eodem fit Crisis. Crisis, inquit, à nono ad vndecimum 17
trásfertur, etiã si in ipso nono omnia rite facta fuerint, & in eodem etiam fuerit violenta accessio, quia vndecimus decretorius est, saltem minor. Nonus, intercidens tantùm. Morbus autem qui ante nonum non ita violentas habuit accessiones, ad vndecimum peruenire posse videri queat. Nonum tamẽ & vndecimum Galenus ante cap. 5. lib. primi in vnum & eundem ordinem regessit. Vide quæ vndecimo scripsimus ante in capite 13. lib. 1. Comperies ipsum & indicem & decretorium diuersa tamen ratione posse appellari.

In productis prolongatisque morbis. ἐπεὶ προηκόντων νοσημάτων. 18
Quæ sint τὰ πρόηκοντα νοσήματα adnotauimus antè in cap. 12. libri secundi.

Quæsitum dubitatúmque est de primo. De primo & secundo die- 19
bus dictum est antè in cap. 9. lib. 1.

Similiter etiam omnes dies qui morbi principium. Sic Græci codi- 20
ces habent· καὶ πᾶσαι αἱ μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ἐν τοῖς κατοξέσιν ἡμέραισι κρίνουσαι φαίνονται, διὰ τὴν σφοδρότητα τῶν παροξυσμῶν. cùm tamen legendum sit pro ἡμέραισι ἡμέραι, vt sit, πᾶσαι αἱ ἡμέραι. nisi malis pro ἡμέραισι legere νοσήμασι, vt sit, καὶ πᾶσαι αἱ μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ἐν τοῖς κατοξέσι νοσήμασι κρίνουσαι φαίνονται, & de cõmuni subintelligatur nominatiuus ἡμέραι.

Vniuersi autẽ tales morbi. Peracutos intelligit, quorũ supremus 11
dies decernere natus, est septimus. Talium autem morborum peracutorũ dico, febres dicit esse vel συνόχους ὁμοτόνους, id est, continuas ab initio ad finem vsque æqualiter affligentes ac vigentes, nullam molestiarum remissionẽ ad iudicationem vsque habentes. Vel συνόχους, id est, continuas quidem, sed tamen sensibiles declinationem & accessionem habentes. Illæ synochi propriè, vt cap. 4. lib. 3. Cris. hæ mutato generis nomine συνεχεῖς

proprie etiam appellantur Galeno cum alibi paſsim, tum potiſs. cap.6.lib.2. Criſ. his verbis: συνεχῆ μὲν δὴ πυρετὸν ὀνομάζω, τὸν εἰς ἀπυρεξίαν, πρὶν τελέως λυθῆναι, μὴ παυόμενον· κἂν παρακμή τις αἰσθητὴ φαίνηται. Ad hoc poſterius genus pertinere dicit hemitritæum, id eſt, ſemitertianam, præſertim quæ vera exquiſitáque eſt, quæ ſcilicet ex æquali portione bilis & pituitæ συνίσταται, id eſt, concreſcit & coaleſcit, vt c.8.lib.2. De different. febrium, ſiue, vt loquitur Epidem.1. quæ partim amaram bilem acrem habet, partim putreſcentem pituitam. Vnde non mirum ſi ex cauſa duplici bili ſcilicet & pituita duplex febris ſpecies oriatur, illa biliosa, hæc pituitoſa. Bilis tertianam, pituita quotidianam facit. Hæc in παρακμὴν, id eſt, inclinationem febrilem. Illa in ἀπυρεξίαν, id eſt, infebricitationem deſinit, quòd bilis, extra vaſa putreſcens vomitu, ſudore, vrinis, alui deiectione, vno, duobus, pluribus aut omnibus etiam horum, vt in tertiana intermittente fieri aſſolet, vacuatur. Id quod pituitæ frigidæ, craſſæ, ad motum ineptæ & in vaſis maioribus putrente non contingit, quo fit vt hemitritæa vera ex quotidiana continua & intermittente tertiana conſtetur. Porrò autem quia hemitritæa & de genere ſynecheon eſt & multiplex, ecce tibi συνοχῶν, id eſt, continuarum febrium & hemitritææ differentias tabella tibi pono ob oculos.

Συνόχων

Febris συνεχὴς id est, continês duplex est.

- σύνοχος in qua ab initio ad finem nulla fit quæ sensu percipiatur mutatio.
  - Non putris à sanguine plurimo tantum calfacto, de genere diariarũ Galeno 9. Metho. quia vtraque vna est & breuis accessio, & calor blandior quàm in putridis.
  - Putris, quæ ex sanguine putrente fit biliosa. Sanguinis enim putrescens prompte in bilem transit. Hæc species est secunda συνεχῶν biliosarum de qua mox.
- συνεχὴς nomine generis dicta, vnicam quoque habet ab initio ad finẽ accessionem sed multis particularibus periodis exacerbatam. Hęc triplex quoque est. Nam vel
  - Pituitosa est, & quotidie.
  - Biliosa & tertio quoque. Et hæc vel
    - ὁμότονος, seu ἀκαμαστικὴ, id est, sibi semper ęqualis et vigẽs quę proprie synochus putris nobis in superiore membro dicta est.
    - ἀναβατικὴ seu ἐπακμαστικὴ, id est, ascendens & increscens.
    - παρακμαστικὴ, id est, inclinans.
  - Melãcholica & 4. quoque die exacerbatur, sed hæc quidem rara est.

Febrium quæ tertio queq; die inuadunt triplex est differentia.

- Vna earum quæ tertio quoque die exacerbantur sine horrificis inuasionibus & reduplicationibus nullam secundo die assecutæ accessionem. Hæ quia ad tertianam prope accedunt, & à semitertiana elongantur, τριταιοφυεῖς proprie dicuntur.
- Altera, earum quæ & ipsæ quoque tertio die inuadunt, sed cum horrificis exacerbationibus. Secundo autem die & paribus reliquis, alteram habent sed simplicem & priore minorem accessionem, & item absque priorum repetitione seu reduplicatione. Hanc semitertianam simpliciter seu non exquisitam semitertianam vocant.

Tertia, Earum est quæ non solum tertio quoque, id est imparibus cum horrificis exacerbationibus inuadunt, sed & cum reduplicationibus, vt vocant, fiunt, nec solum priore die accessionem faciunt, sed & quia succum crudum bili æquipollentem accipiunt, sequenti & paribus. Est tamen accessio sequens priore minor minúsque horrida, repetitionémque item vel minorem vel prorsus nullam habet. Hæc semitertiana exquisita dicitur, quòd scilicet vna tertiò die accessio fiat, postero quadamtenus remittatur, Galeno Epidem. 1. In hac si longioribus interuallis horror (sic vocant motum seu concussionem mediam inter frigus quod quotidianæ, & rigorem qui tertianæ proprius est) repetit, ἀναδίπλωσις ἢ ἐπανάληψις, id est, reduplicatio seu accessionis cum horrore ingeminatio fieri dicitur. Sin breuioribus interuallis, horrorem, id est, horrificus motus & inæqualis, qualis in semitertiana sequenti die fieri solet. Hinc est quod Gale-

nus hoc loco ſcribit, ſecundam peracutorum quam hîc facit, differentiam, ad quam pertinere docet hemitriteam, non ſolùm tertio quoque die magnas acceſsiones, & veluti τὰς ἀρχὰς τῶν περιόδων, ἀλλ' τήν γε μέσην τηλικοῦτον καὶ αὐτὴν φέρειν πολλάκις ἐν τοῖς καύσεσι τὸν παροξυσμόν, ὡς τῶν ἐν ἄλλοις τισὶ νοσήμασι μεγάλων παροξυσμῶν μηδὲν ἀποδεῖν, id eſt, initia circuituũ, ſed & intermedium diem tantum & ipſum plerunque adferre paroxyſmum, vt is nihilo differat à magnis, quæ in aliis quibuſdam morbis fiant, acceſsionibus.

22 *Cum igitur morbus quaſi ad ſeptimum.* Morbus ille ad ſeptimum diem ἐπείγεται, id eſt, fertur & feſtinat, qui vel ab extremè pernicioſis, vel à maximè ſalubribus diſcedit. Nam qui morbi omnia ſigna ſecuriſsima habent, vt & qui maximè etiam pernicioſa, illi primo quaternario ægrotum vel liberant vel occidũt, vt ex Hippocra. docebat Galen. lib. 3. Criſe. cap. 4. & 9. Hypotheſi ergo oſtendit Galenus intermedium diem (qualis verbi gratia eſt ſextus) plerunque de morbis decernere, ſed non tam de natura ſua quàm quòd acceſsionis magnitudo, motus celeritas, vel etiam quippiam eorum quæ extrinſecus eueniunt, naturam ad Criſim ſolicitet, & compellat. Quæ autem extrinſecus eueniant, hoc ipſo cap. paulò antè docuimus. Cæterum Criſis quæ alioqui ad ſeptimum feſtinabat, ſexto die prærumpens peior eſt ea quæ in ſeptimo futura erat, quia temerario motu naturæ fit, & ante exquiſitam coctionem, ſeu ante ſtatum, quem die ſeptimo futurum eſſe ponit. Eò autem deterior Criſis eſſe ſolet, quæ ante ſtatum fit, quò magis anticipat, vt docet etiam Galè. capitibus 6. & 10. lib. 3. Criſeon.

23 *Peßima verò eſt ſextana Criſis.* Multis rationibus ſextana Criſis peſsima eſt, cùm in vniuerſum, tum in eo morbo, qui, vt per hypotheſim hic fingit, ad ſeptimum diẽ feſtinat. Primùm quia is dies decretorius non eſt, ſaltem bonus, ſed tyrannus. Deinde quia Criſis in eo die contingit, vel propter morbi magnitudinẽ, eius celeritatem, vel erratum aliquod, ſeu extrinſecum irritamentum, vt ſi morbus periculoſus ſit, de vita periclitetur ægrotus. Si ſalutaris, imperfecta Criſis, infida, non firma, periculoſa, obſcura, & ad hæc ἄσημος, id eſt, non præindicata contingat, vt pluribus docuit etiam antè cap. 2. & 4. lib. 1.

Quidam

Quidam morbi inuadunt, ſecundum diem primo grauiorem haben- 24
tes &c. vt in Commenta. de Criſibus demonſtrabitur. ὡς ἐν τοῖς περὶ κρίσεων ἀποδειχθήσεται. Fortaſſe ἐν τοῖς τῶν Ἐπιδημιῶν, aut ſcripſit Galenus, aut ſcribere voluit, vel alium locum indicare. Nam totis tribus Criſeon libris nuſquam fieri mentionem comperi τῶν νοσημάτων (vtar hîc Galeni verbis) τὴν δευτέραν τῆς πρώτης ἐχόντων βαρυτέραν, καὶ τὴν τετάρτην τῆς τρίτης, καὶ ὅλως τοὺς παροξυσμοὺς ἐν ἀρτίαις, ὄντων μὲν τῆς τῶν χρονίων φύσεως, φθανόντων δὲ ὡς ὀξέα κρίνεσθαι διὰ σφοδρότητα, id eſt, morborum qui ſecundum diem primo grauiorem habeant, quartum, tertio: vniuerſaſque acceſsiones diebus paribus, qui de diuturnorum quidem natura ſunt, ſed quoniam tamen acutorum inſtare propter vehementiam præuertant iudicari, verùm Epide. 1. Conſtitutione tertia, Hippoc. mentionem facit febrium quarundam ardentium, quæ dum inciperent, ſignificationem præberent, quibus pernicies immineret, quarum exacerbationes diebus paribus fierent, quibus quarto die dolores eſſent maximi, ſudores frigidi &c. quibus itẽ ægroti die ſexto, cum ſudore morerentur. Et eodem libr. Philiſcum de 14. ægrotis primùm acceſsiones diebus paribus habuiſſe, & ſexto mortuum docet. In priorem locum Galenus ſcribit: Acceſsiones ſi diebus paribus ſtatim ab initio fiant, interdũ quidem iudicium peſsimum ſexto die futurum præanuntiare. Interdum verò & diuturnum fore morbum: quòd ſi vehemens motus fuerit, prauámque acceſsionem dies quartus habuerit, ægrotos ſexto die mori. Hæc in Hippoc. Gale. Eorum ergo inquam morborum, qui ſecundùm diem primo, quartum tertio grauiorem habent, nuſquam mentionem totis tribus Criſeon libris fieri comperi. Niſi fortè quis huc pertinere putet ea quæ habentur capitibus 17. & 19. lib. 1. Nam illo loco meminit Galen. quorundam morborum longorum εἰ βραδέως κινεῖσθαι καὶ οἷον τύφεσθαι καὶ καταπνίγεσθαι φαίνονται. id eſt, qui lentè moueri, & quaſi ſuffocari ſuccendíque deprehendantur, ad quod genus Amphimerinam pertinere tradit. Hoc verò loco nempe cap. 19. ad exacti principij dignotionem præter ætatem, regionem & anni tempus conſiderandum etiam eſſe ait, τίς ὁ τρόπος κινήσεως τοῦ νοσήματος εἴη τοῦτ᾽ ἐστὶ εἴτ᾽ ὀξέως εἴτ᾽ ἀργῶς καὶ οἷον τυφόμενον κινοῖτο, id eſt, quiſnam ſit modus motus morbi: hoc eſt, an celeriter, an verò lentè & veluti ſuccenſus & ſuffocatus moueatur. Sed neuter locus, meo quidem iudicio, ad hoc facit propoſitum.

Nam de morbis longis capitu. 19. nulla dierum parium, aut imparium ſecundùm quos exacerbationes fiant, mentio fit. Et hic de acutis pares dies imparibus grauiores habentes fit ſermo. Cæterùm per τυφώμενα νοσήματα, vt hoc obiter etiam adnotem, Galenus eo loco cap. dico 19. primi Criſe. τὰ πνιγόμενα intelligit, id eſt, morbos ſuffocatos, in profundo demerſos, & vt cum veteri interprete loquar, ſepultos: qui ſcilicet tanta humoris copia abundant, vt calor alioqui ardens ſeſe intus contineat, nec foras prorumpat. quod ſatis intelligere licet ex eo quē paulò antè citaui ex 17. ca. primi Criſ. loco, quo ad τύφεσθαι quaſi interpretationis vice καταπνίγεσθαι ſubiunxit. Et certè τύφων δὲ ἡ ἀναθυμιάσεως συστροφὴ πρὶν ἐκπυρωθῆναι, id eſt, euaporationis, ſeu exhalationis ante inflammationem incendium, aut ante omnimodum ardorē ſuppreſsio ab igne ſcilicet ad morbos trāſlato nomine. Vt enim ignis ardens alioqui, vrens, & incendens lignorum vel viridium vel temerè congeſtorum copia obrutus, & ſuffocatus pro flamma fumum reddit, ita morbi τυφώδεις, καυσώδεις alioqui & ardentes (fiunt enim ab ardente, vt nominis ratio docet, humore vel bilioſo vel à melancholia) humore multo ſuffocati pro ardore & flamma fumum, id eſt, tetrum, nec ita vrentem vaporem per cutis ſpiracula foras emittunt, vnde nonnulli τυφώμενα νοσήματα non ſuffocatos, ſed fumantes morbos, & πυρετοὺς τυφώδεις non ſuffocatas febres, ſed fumantes Latinè dicere maluerunt, cùm tamen ſuffocatas, aut ſuccenſas meo quidem iudicio Latinè dicatur clarius. Nam ſuccendi etſi Latinis aliàs ardere & incendi ſignificat, hîc tamen eſt parum, ſeu leuiter, ſaltem quod ſenſu percipiatur, aut non planè foris, vt intus accendi, præpoſitione ſub ſignificationem verbi quo cum iuncta eſt, minuente. Suffocari verò licet etiā aliàs Latinis ſignificet præcluſis faucibus, & perſtrictis interimi, & vita priuari, au diphthōgo in o conuerſa, vt grammaticis placet, mihi tamen ſuffocari quaſi foco, id eſt, natiuo calore per impedimentum aliquod ſiue internum, ſiue externum priuari dictum eſſe videtur, vt febres ſuffocatas intelligas, ſuo & qui intus fit calore, ab humore multo foris priuatas: Succenſas non planè foris vt intus, ſed propter humorem etiam multum foris aliquantulum tantùm accenſas, & ſeſe prodentes.

25 *Nam ſecundo die aliquo adhuc modo valida natura eſt, in quarto valida*

lida quidem, &c. Græca litera ſic habet· ἐπὶ μὲν γὰρ δὴ τῆς δευτέρας ἡμέρας ἰσχύει ὧδε ἡ φύσις ἔτι. κατὰ δὲ τὴν δ. ἰσχύει μὲν ἔτι, κἀπὶ ταύτης μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῆς ς´. Antiquus interpres· ἐπὶ μὲν γὰρ δὴ τῆς τρίτης, pro τῆς δευτέρας, & κἀπὶ πέμπτης, pro κἀπὶ ταύτης legiſſe videtur. Sic enim conuertit hunc locum, quod eſt, quia natura in die tertio eſt adhuc fortis, & iterũ in quarto fortis, & adhuc iterũ in quinto fortior quàm ſit in ſexto. Sed cùm de acceſsionibus quæ paribus diebus fiant, Galeno hîc ſermo ſit, codices Græcos ſanius ſequare.

Vel enim natura ſuccubuit ipſi vehementiæ acceſsionis. In eo duello, quod inter naturam & morbum inſtante Criſi oboritur, fit vt vel natura morbo ſuperior omnino ipſum profliget, ſanitatémque æger recuperet: vel contrà, vt morbus natura ſuperior illam ipſam ita domet, vt omnino ſuccumbat, & æger moriatur. Fit verò etiam quod tertium eſt, vt æquales ſint vtriuſque morbi dico & naturæ vires, quo caſu natura, vtpote prouida & ſolers, quieſcere ſolet, vt pote imparem ſe ad congreſſum eóque ſuperiorem ſe eſſe minimè poſſe, ſentiens. Verùm morbus ipſam irritans, ſtimulãs, & profligare ſatagens cogit illam plerũque in arenam deſcendere. Atque tunc ſi paulatim illa fathiſcat, & quaſi deſpondens animum (poſtquàm tamen reſtiterit quãtum potuerit) herbam porrigat, paulatim æger tendet ad mortem. Sin tum magnam morbi partem aliquo excretionis genere depellere & vacuare potuerit, quieſcere illa ſolet aliquantiſper, dũ vires ſcilicet colligat & ſeſe reficiat. Sicque paulatim morbi reliquias, vtpote per priorem, ſed imperfectam Criſim pauciores factas, concoquit: & vbi ſe ſatis validam recreatámque ſentit, ſecundò Criſim tentat ad bonum. Sin morbi reliquiæ naturam etiam recreatam & refocillatam vicerint, tandiu æger viuet, quandiu natura ſeſe ſuſtentabit, & aduerſus morbum, quantũuis languidè, pugnarit, ſed tandem tamen ſuccumbet & morietur æger. his non diſsimilia reperias cap. 10. lib. 3. Criſeon. Id verum eſſe in Claudio Nauloto noſtrate viro Pragmatico deprehendi, qui cũ die Auguſti 15. anni 1557. febre cõtinua, eáque typhode correptus eſſet, ſeptimo primùm die vrinas, non vt toto antea tempore crudas & turbulentas, ſed puras ſatis & cum nebulis paucis fecit. Sudores adhæc pauci, & non per totum, ſed tamen calidi ſatis, eodem ſeptimo, ſed non præindicato, mana- 26

re cœperunt. Natura scilicet non tā tentante Crisim, quàm reluctante morbo, qui eam ad certamen prouocabat, quo in certamine natura, quāquam erat viribus inferior morbo, sese sustentabat, & morbum pro viribus oppugnabat, per sudores partem aliquam humoris morbum committentis eo ipso septimo die Critico excernere & quidem prouocata tentans, vt reliquum subigeret facilius. Sed cum reliquiæ morbi naturæ robore superiores etiam essent (neque enim satis magna facta fuerat excretio) vndecimo iterum (nam in eum diem quieuerat natura, nec quicquam tentauerat) vrinas turbulentas reddere, & natura paulatim cœpit fathiscere. Sic tandem 19. ab initio morbi die, & nono ab vndecimo, mortuus est. Hactenus de sexto & cæteris intercidentibus.

Capitis noni Summa.

VEstigat causas quibus fiat, vt vicesimus interdum, interdum etiam & vicesimus primus decernere comperiatur. Tum nacta occasione mensium Lunarium differentias percurrit, & cuiusque differentiæ, tam mensium, quàm hebdomadarum numerum dierum ratiocinatione colligit, vt quod ab Hippocrate dictum est, verum esse confirmet, fieri scilicet non posse, vt septimanæ, menses & anni exacto calculo, nec vlla summa excurrente numerari queant.

CAPVT IX.

VR autem ambo, vicesimus, inquam, & vicesimus primus, sed potius tamen vicesimus, decernunt? Hoc quidem primum in causa esse videatur, quòd eiusmodi morbus (qui ad vicesimum iniudicatus peruenit) iam diuturnus est, parésque dies accessiones excipiunt. Deinde & hoc, quòd septimana non integris septem diebus, vti & prius dictum est constat, quod & id ipsum non ignorauit Hippocrates.
[1] Nam cùm in Prognostico dixisset: Igitur *accessiones ipsæ per quatuor in viginti auctæ finiuntur.* Posteà *subintulit* Verùm *nulla eiuscemodi supputatio per dies integros verè fieri potest.* Neque *enim annus, neque menses ipsi integris diebus numerari possunt.*
[2] *Vt igitur annus ad trecentos sexaginta quinque dies particulam* diei

diei quarta maiorem habet adiunctam.[3] *& mensis ipse vt triginta dies compleat, dimidia vnius diei parte deficitur, ita & septimana, vt septem diebus integris constet, sexta vt plurimum diei parte deficitur: quo fit, vt tres septimanæ non vnum & viginti dies integros expleant.* Sed *destituuntur ferè vnius diei tota dimidia parte.* Et *idcirco numerus ille ambigit, vergítque in vtraque partem, non magis scilicet vicesimo vicinus, quam vicesimoprimo.* Nam *cùm totus* Lunaris *circuitus septem & viginti diebus, & ad hæc tertia vnius diei parte integretur, eóque septimana quælibet diebus septem, sextante tamen dempto, constet, certè tres septimanæ viginti dies & dimidiatum complectentur.*[4] Vicesimus *igitur dies eam, quæ sibi propinqua & vicina est, periodum integram vendicat, haud alia ratione, quàm quòd tales morbi iam diuturnorum naturam sapiunt, & paribus diebus accessiones habeant.* Quorum *verò morborum accessiones in imparibus fiunt, horum sanè* Crises *in vicesimumprimum recidunt.*[5] Non *solùm autem ipse* Lunæ *circuitus, sed & menstruũ quoque apparitionis tempus vim quandam & facultatem, vti etiam dicebamus, habet.* Nam *ipse circa* Zodiacum *circuitus vniuscuiusque rei proprijs principijs maximè est accommodus.* Menstruũ *verò tempus quo* Luna *illuminata conspicitur, ambientem nos aërem immutans, nobis omnibus publicè communitérque conducit.* Demonstratum *verò est, & hoc illuminationis dico tempus septem & viginti dierum propemodũ esse.* Quare *septimana* [*huius*] *meritò breuior adhuc prius dicta euadet.*[6] Nã *siue de triginta, coitionis tres illos dies, in quibus nihil adhuc de ambiente aëre decerni poterat, auferre volueris, siue de vigintinouem & dimidio: reliquum sane tempus, quo* Luna *manifestum de se lumen præbet, priore modo septem & viginti dies altero vigintisex, & dimidium habebit.*[7] Quoniam *igitur mutationes corporibus nostris accidere diximus, alias quidem proprias, alias communes: proprias quidem tanquam ad propria principia referre licet.* Communes *verò, ad aëris ambientis fruitionem.*[8] Quoniam *verò etiam diximus vtrosque* Lunæ *circuitus in idem recidere, sed communes*

tamen proprijs aliquantò esse breuiores: hac sanè ratione, & de septimanæ numero quippiam etiam decurtabitur. [9] *Quod si circuitui Lunæ proprio, communis etiam circuitus adiungatur & adunetur, sitque* [*pars dimidia connexorum simul compositorúmque numerorum*] *curtior longior* [*ambobus illis numeris, ex quibus conflata est, & coaluit*] *hac vtique ratione, & de septimanæ* [*menstruæ & integræ*] *numero paulùm imminuatur necesse est, eúmque numerum velut in medio esse proprij & cõmunis.* [10] Pro*prium porrò voco eum numerum, qui ex* Zodiaci *ambitu conflatur.* V*nicuique enim nostrum is conducit.* Commun*em eum, qui ex menstruo tempore, quem paulò antè demonstraui haudquaquam planè dierum viginti & septem esse.* Nam *si de integro menstruali tempore, quod ad triginta dies integros vnius diei dimidio potissimum egere dicebatur, tres coitionis dies exemeris, reliqui dies viginti septem erunt, diei vnius dimidio minus.* Itaque *hoc tempus diuisum in hebdomadas non totum est menstruale. Quare commune tempus septimanæ, quod aërem immutat, minus erit eo quod proprium est vnicuique nostrum.* (Dicebatur *verò & id tempus vim quandam etiam facultatem habere,*) *eóque nonnihil, & huius septimana de alterius* [*proprij scilicet circuitus septimanæ*] *tempore demet.* [11] *Itaque qui medius amborum est, imò verò ex ipsis mistus & conflatus plus quarta septimanæ parte decurtabitur.* E*xactam igitur siue commistionem, siue subtractionem Deus nouit.* [12] *Quantum verò humana coniectura licet augurari, præstat multò communem amborum circuitum eum constituere, qui ex ambobus conflatus est.* [13] *Cùm ergo apparitionis manifestæ & efficacis tempus sit dierum vigintisex & dimidij,* Tem*pus verò circuitus* Zodiaci *dierum sit vigintiseptem, & tertiæ prætereà partis diei, liquet quòd medius ipsorum mensis dierum vigintisex erit, & insuper partis vnius diei dimidiæ, item tertiæ & duodecimæ. Siquidem vbi vtraque tempora coniunxeris, & dimidium acceperis, medium ipsum deprehendes. Sed enim medium hoc tempus à diebus vigintiseptem deficit, duodecima potissimum*

num vnius diei parte. Et ſi quidem ipſum in quatuor diuidas, iuſtum & integrum ſeptimanæ tempus offendes, non ſexta modò diei parte, ſed & maiore ad ſui integritatem indigere. Sumatur enim ex vigintiſex diebus, diei item dimidio, ex tertia itidem & duodecima diei partibus pars quarta, erit ſanè tempus id dierum ſex & dimidij, quintæ item partis, & aliarum adhæc minorum partium adiectarum, quales ſunt ſexaginta prima, centum viginti ſecunda, ducenteſima quadraginta. Idem hoc ipſum tempus dierum ſex & dimidij dici queat, ſextæ partis diei & viceſimæquartæ, & quadrageſimæoctauæ. Huiuſmodi autē tēpus abeſt à iuſto & integro ſeptem dierum numero vnius diei quadrante, & exactiori adhuc calculo quadrageſimaoctaua.[14] *Quæ cùm ita ſe habeant, tres ſeptimanæ dierum viginti erunt, & partis diei aliquotæ, vt pote ſextæ. Proinde ſi ita exactè rationē inierimus trium ſeptimanarū numerus paulò viginti dies excedet, & huic multò vicinior erit, quàm viceſimo primo. Hactenus ſanè, cùm ex rei veritate, tum ex Hippocratis ſententia mihi demonſtratum eſt horum nihil per dies integros, hoc eſt, abſolutè, integrè, & citra fractionem ſupputari poſſe, non ſeptimanam, inquam, non quaternionem, non annum, non aliud quicquam omnium.*

Am cùm in Prognoſtico dixiſſet. Is locus eſt apud Hippocratem lib.3. Prognoſt. cap. 4. 1

Vt igitur annus ad trecentos ſexaginta quinque dies particulam diei quarta maiorem, &c. Græcè ſic in vtroque Codice legitur· Ὡς οὖν ὁ ἐνιαυτὸς ἐπὶ ταῖς ε. καὶ ξ΄. καὶ τ. ἡμέραις ἐπικείμενον ἔχει μόριον ἡμέρας μεῖζον ἢ τέταρτον, ὅ τε μὴν ἡμίσυ τῆς μιᾶς ἡμέρας ἀπολείπεται τοῦ τριακονθημέρου ὑπάρχειν, οὕτως καὶ ἡ ἑβδομὰς ἕκτῳ μάλιστα μέρει μιᾶς ἡμέρας ἀπολείπεται τὸ τέλειον ὑπάρχειν ἡμερῶν ἑπτά. quem locum vetus interpres ſic conuertit, vt ita, vt ſcriptum etiam eſt, legiſſe videatur. Sic enim conuertit hunc locum· Nam ſicut annus addit ſuper trecentos ſexagintaquinque dies, partem, & eſt plus quarta diei: & menſis minuitur ex triginta medio diei, ſimiliter ſeptimana minuitur ad hoc, vt ſint ſeptem dies integri, diei ſexta. Theodorus tamen Gaza libello 2

ſuo περὶ μηνῶν, id eſt, de menſibus capite περὶ χρήσεως τῶν μηνῶν, id eſt, de menſium vſu, Galenũ obiter notãs, eam lectionẽ immutandã eſſe, & pro μεῖζον μεῖον de priore comparatiuo expuncta litera ζ, legendũ eſſe cenſere videtur, cùm dicit: τὸ δ᾽ οὐ μεῖζον ἀλλ᾽ ἔλαττον τῶν ταῖς ὕστερον ἐπιτηρήσεσιν εὑρῆ), vt velit particulã ſupra dies 365. ad annum integrandum accedentẽ, non maiorem quadrãte diei, ſed minorẽ eſſe debere. Idq́; poſteris obſeruationibus adnotatũ eſſe ſcribit, & peruicaciæ eſſe in ſenectute retinere velle pueritię ineptias. Sed quod contra Gazæ opinionẽ, & cõtra etiã codicis antiqui lectionẽ qui μεῖον habet, hoc loco, τὸ μόριον μεῖζον ἢ τέταρτον, id eſt, particulã diei quadrante maiorem, legere oporteat, primũ oſtendit is locus qui eſt apud eundem Gale. Cõmentario in caput 4. lib. 3. Progn. quo loco ipſemet Gale. ſcribit annũ non 365. dierũ tantũmodo eſſe, ſed etiã quartæ partis diei, & ad hæc partis cuiuſdã propemodũ centeſimæ. Deinde id pro Galeno facit quod Aſtrologi Hipparcho antiquiores Solis eodem reditũ, quẽ annũ vocãt, trecẽtis ſexagintaquinque diebus, & plus quarta vnius diei parte cõſtare voluerunt, neque tamen quantum ſupra dieĩ quartã partẽ addendũ eſſet, indicarũt. Thebit tamen minuta 9. gradus 12. Alij minuta 7. grad. ferè 9. ſupra quartã diei partẽ, & 365. dies anno adſcribũt. Ex quorũ opinione ſi id ſcripſit Gale. non video cur ei notã inurere debeat Gaza Theodo. Scio tamen non deeſſe qui quartam tantummodo diei partẽ ad 365. nullis excurrentibus minoribus particulis addant, ſicut & alios eſſe qui de ipſo quadrante minuãt. Qua in opinione ſunt recẽtiores omnes Aſtrologi Alfonſinã ſupputationẽ inſequẽtes, qui nõ modò partẽ hãc centeſimã à Galeno additã, ſed & de ſex diebus, ſeu de quadrãte minuta decẽ. Secũda 45. tollũt, & in ſumma annũ faciũt dierũ 365. horarum 5. min. 49. grad. 15. Ptolemæus initio libr. 3. Almageſti ad 365. dies & horas 5. addit min. 55. grad. 12. à quibus ſi ſtat Gaza, quis eũ quęſo iure reprẹhẽdat, cùm certẽt Aſtrologi & adhuc ſub iudice lis ſit? Nos ex Suetonio ante ca. 2. li. 2. oſtẽdimus Cęſarem quadrantẽ tantum diei ad 365. dies in anni cõplementum addidiſſe, quãquam paulò aliter Ouidius, qui de ipſo Cæſare loquens Faſtorum 3. ſic cecinit:

Ille moras Solis, quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenis tercentum & quinque diebus
Iungit, & è pleno tempora quinta die.

Per

Per tempora quinta è pleno die, horas quinque intelligens de vigintiquatuor quæ plenum diem & integrum faciunt. Vtcunque sit, annus ex Galeni supputatione excedit annum Alfonsi minutis 17. grad. 54. Annum verò Ptolemæi minu. 11. grad. 57. Verum enim an Galeni tempestate re-vera & nullo calculi errore annus tantus esset, quantum ipse facit, nostro verò tempore tantillo decurtatus, id est, vndecim ferè minutis, quantum nostræ tempestatis Astrologi dicunt, Astrologis scrupulosius ista, & tamen scitu necessaria, vestigantibus inquirendum relinquo.

Et mensis ipse dimidia vnius diei parte. De mensium lunarium 3
triplici differentia, vt & de dierum etiam singulorum mensium numero abunde satis in cap. 2. lib. 2. & 4. lib. 3. nobis dictum est. Porrò mensem eum quem hic ad explendos triginta dies dimidiam diei partem desiderare dicit, ibidem ostendimus coniunctionalem seu etiam consecutionis vocari & constare diebus 29. & horis 12. vnde elicere facile erat eius septimanam dierum 7. esse, horarum 9. Reliquæ mensium differentiæ pluribus diebus ad triginta dierum expletionem deficiuntur, vt ex loco nuper citato colligere licet. Sic & septimanam eam quam hic sexta vtplurimum diei parte ad explendos dies septem egere scribit, eam esse quæ ad mensem peragrationis pertineat, oportet intelligere. Huius enim mensis septimana, dierum est sex, horarum 20. Sic horæ 4. de septem diebus integris septimanæ deficiunt. Septimana mensis Apparitionis dierum est sex, horarum 15. vt in huius mensis septimana 9. horæ de septem diebus integris abesse deprehendantur. Hinc ergo cuiuis colligere promptum est, verum esse quod hic dicit Galenus, tres septimanas viginti tantum dies cum horis 12. capere, vnde numerus ille, inquit, (horarum autem dicit duodecim) ἀμφοτερίζει, id est, ambigit, & æquè ad vicesimum atque ad vicesimumprimum pertinet, vt Crisim duodecim illis horis contingentem, ad vtrumuis diem, ad vicesimum dico, vel ad vicesimumprimum referre possis. Siquidem duodecim illæ horæ, supra viginti dies excurrentes, & tres septimanas explent, & sunt vicesimiprimi diei pars altera. Quod autem de septimanis mensis peragrationis loquatur Galen. facilè intelligas ex his quæ subiungit, cum scribit· τῆς γὰρ ὅλης σεληνιακῆς περιόδου ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμερῶν οὔσης καὶ προσέτι τρίτου

μέρους μιᾶς ἡμέρας, &c. id eſt· Nam cum totus lunaris circuitus ſeptem & viginti diebus & adhæc tertia vnius diei parte integretur &c. Nempe ante cap. ſcilicet 4. huius Commenta. docuimus Galenum menſem peragrationis τὸν μὲν οἰκείας περιόδου χρόνον, & τὴν κατὰ τὸν ζωδιακὸν περίοδον· hîc, ὅλην Σεληνιακὴν περίοδον appellare, tempus ſcilicet quo Luna ab vno Zodiaci puncto ad idem reddit, quòd tempus eſſe dierum 27. & horarum 8. ibidem docuit cum ſcripſit· ἡ μὲν γὰρ περίοδος ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμερῶν ἐστὶν ἐπιλαμβανουσῶν τρίτον ἔγγιστα μέρος· ἐν τῷ τοσούτῳ γὰρ χρόνῳ τὸν τῶν ζωδίων κύκλον ἅπαντα διέρχεται. Et hic ſcribit· τῆς μὲν γὰρ ὅλης Σεληνιακῆς περιόδου, &c. Menſem verò conſecutionis μηνιαῖον χρόνον ſimpliciter vocat, vt ex prædicto cap. 4. licet colligere, vbi ſic ſcribit· ἔστι δ' ὁ μηνιαῖος χρόνος οὐ τελέως τριάκοντα δεῖν ἡμερῶν, ἀλλ' ἥμισύ πού καὶ τούτῳ προσδεῖ μιᾶς ἡμέρας ἐπιπάρχειν μὲν ἀποδέδεικται, &c. Apparitionis verò ſeu illuminationis menſem vocat τὸν μὲν πρὸς ἡμᾶς φάσεως· καὶ τὸν εἰς ἡμᾶς ἐνεργείας περίοδον, hîc τὸν μηνιαῖον χρόνον τὸν τῆς φάσεως dicit.

4 *Viceſimus igitur dies eam quæ ſibi propinqua eſt.* πλησίον οὖν ὑπάρχουσαν αὐτῇ τὴν ἀκριβῆ περίοδον ἡ εἰκοστὴ σφετερίζεται· τοῦ χρονίζειν ἤδη τὰ τοιαῦτα νοσήματα. vt obſcurus eſt hic locus, ita obſcure eum conuertit vetus interpres qui ſic dixit· Die ergo viceſimo propterea quòd fit reſolutio certa propinqua, peruenit Criſis ad eum, quoniam iſtæ ægritudines, quarum Criſis fit in hac hora ſunt ægritudines longæ chronicæ, & periodi earum fiunt in paribus. Aegritudinum autem, quarum periodi fiunt in imparibus, Criſis tardatur vſque ad viceſimumprimum. Hoc tamen velle videtur Gale. Viceſimus dies vicinam ſibi periodum integram, id eſt, totas illas duodecim horas, quas & tres ſeptimanas claudere, & eaſdem viceſimiprimi diei partem mediam eſſe diximus, ſibi attribuit. Viceſimusprimus reliquas horas 12. quæ cum prioribus iunctæ, integrum diem horarum 24. conflant, ſibi item vendicat, quaſi dicat· Criſes illas quæ duodecim primis horis diei viceſimiprimi, & quæ ſupra viginti dies excurrentes tres ſeptimanas integras efficiunt, contingunt, ad periodum ſibi vicinam & antecedentem, id eſt, ad viceſimum diem potius pertinere, quòd ij morbi qui eò pertingunt & protrahuntur iam inueteraſcẽtes, & diuturnorum naturam quodammodo inducentes, acceſsiones diebus paribus (par autẽ eſt viceſimus) habeant.

Quod

Quòd si verò tales morbi & eò vsque producti imparibus diebus accessiones habuerint, & duodecim primis illis horis tres septimanas terminantibus iudicati fuerint, certe Crisis illa non vicesimo, sed vicesimoprimo adiudicabitur, hac ipsa sola ratione, quòd morbus imparibus diebus exacerbetur. Cæterùm Venetia. codex τοῦ χρονίζειν, Germanicus τῶν χρονίζειν hoc loco scriptum habet, sed meo quidem iudicio, rectius per ἐλλειπτικὸν τὸ legas: supplendum enim est aduerbium, ἕνεκα vt sit· ἕνεκα τοῦ χρονίζειν ἤδη τὰ τοιαῦτα νοσήματα, καὶ τοὺς παροξυσμοὺς ἐναντίοις ἴσχειν. Legendum etiam hîc est pro ἐναντίοις ἐν ἀρτίαις, sensu ita postulante, quod etiam colligas ex eo quod sequitur· ὧν δ' ἐν περιτταῖς οἱ παραξυσμοὶ, opposita enim sunt ἐν ἀρτίαις καὶ ἐν περιτταῖς. & adhæc vetus interpres eam lectionem agnoscit, & Germanicus ἀρτίαις margini adscripsit.

Non solùm autem Lunæ circuitus. Græci codices legunt: ἐπεὶ δ' οὐ μόνον ἡ περίοδος τῆς Σελήνης, &c. quo modo si legas, suspensum habebis sine vlla redditione sensum, vnde sic legẽdum censeam, αὕτη δ' οὐ μόνον ἡ περίο. &c. Dicit verò vtrunque mensem peragrationis inquam & illuminationis vim & facultatem & hæc inferiora demittere, sed illam particularem & propriam, vt in singularia & indiuidua, vnde non necessariò sed contingenter tantùm mouet propter superuenientia impedimenta. Hunc vniuersalem seu communem impartiri, &, vt hic loquitur, κοινῇ πᾶσιν ἡμῖν διαφέρειν, id est, nobis omnibus cõmuniter & exæquo conducere. Si cui ergo nostrum, vt verbi gratia Ioanni aut Petro, opimum sacerdotium, Andreæ aut Iacobo bene dotata vxor, huic res non parta labore, sed relicta, si huic Crisis ad salutem, illi ad mortem, aut tale quid quod initium habeat, contingat, id mensi peragrationis (quem idcirco antea περίοδον τὸν εἰς ἡμᾶς ἐνεργείας appellauit) referri debere vult acceptum. Et quia mensis hic dierum ferè est 28. (desunt enim de iusto numero horæ 12.) idcirco Indorum sapientiss. & vetustissimi Astrologi octo & viginti mansiones Lunæ concesserunt, quas dum ipsa peragrat alias atque alias sortitur virtutes, quas singulis nostrũ impertitur. Si verò pestis aut fames regionem aliquam inuadat, si fatorum labefactatio contingat, si annonæ penuria, procella, aquarum exundatio, grando, aut alia vis maior ab ambiente aere procedens & æquè ad omnes pertinens irruat, quæ noxam

publicè adferat, id mensi illuminationis referri debere vult acceptum, quod autem hæc à me dicta modo, ab aere immutato à mense illuminationis proficiscantur, satis docet hîc Galen. cum scribit ὁ δ᾽αὖ μηνιαῖος χρόνος ὁ τῆς φάσεως ἀλλοιῶν τὸν περίγειον ἀέρα κοινῇ πᾶσιν ἡμῖν διαφέρει. Ἐδείχθη δ᾽οὗτος ὁ χρόνος ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμερῶν ὡς ἔγγιστα δεόντως. Cæterum ostensum est nobis antea in cap. 4. id apparitionis tempus varium esse, vulgo tantum dici dierum 26. & dimidij, quare septimana huius mẽsis re vera curtior erit septima mensis peragrationis, quàm antea dierum esse sex, horarum viginti ostendimus. Apparitionis verò mensis septimana dierum est totidem horarum quindecim, vnde hanc septimanam illa breuiorem esse horis quinque licet colligere.

6 *Nam siue de triginta coitionis tres illos dies.* Græcè legitu εἴτε γὰρ ἀπὸ τῶν λ΄. βουληθείης ἀφελεῖν τὰς τρεῖς ἐκείνας τὰς ἡμέρας τὰς περὶ σύνοδον ἐν αἷς ἔτ᾽ ἄκριτον ἦν τὸ περιέχον, &c. Etsi Galenus suprà ca. 4. huius Commen. 3. satis aperte dixit Lunam secundo primùm die, & interdum quidem ocyùs, interdũ serius apparere & emergere è radiis Solaribus: non defuerũt tamen qui ipsum Astrologiæ parum peritũ esse existimarẽt, simúlque insimularent, quòd cùm hoc loco tum etiam præcedente cap. 3. tres coitioni dies non plures aut pauciores videatur attribuere, Parum intelligentes Galenum satis habuisse cùm hoc tum illo loco mentionem tridui facere, quòd tẽpus inter biduũ, quo vt minimùm ferè delitescit Luna, & quatriduũ: quod tẽpus longissimũ est moræ illius cũ Sole, mediũ est. Et medio posito facile est de extremis iudicare, intelligeréq;, quod si de triginta, tres coitionis dies auferãtur, remansuri sint dies 27. quibus Luna manifestũ de se lumen præbitura sit. Sin de 29. & dimidio idem numerus auferatur, dies 26. cúm dimidio: si biduum, 28. si quatriduum (nam longissi. id esse tempus quo delitescat Luna dictitant) dies 26. sint remansuri, vt sic in summa quo diutius in coitu cum Sole morabitur Luna, eo breuior futurus sit mensis ille quem apparitionis vocant, quo minori tempore, eo futurus longior. Cæterum hæc verba ἐν αἷς ἔτ᾽ ἄκριτον ἦν τὸ περιέχον, vetus interpres sic conuertit, In quibus non accidit Crisis aëri. Nos sic, In quibus nihil adhuc de ambiente aere decerni poterat. Significat verò Galenus totis illis tribus coitionis diebus (vt plures autem paucioresve sint, parum hîc referre duxi) quibus Luna immutandi hæc inferiora

riora vim habet eximiam, vt antè cap. 4. dictum est, de aeris immutatione certi nihil prædici posse, vt habitu eius falcato diuiduóque potest, quod idem etiam ante dixit cap. 3. his verbis· οὐδὲν γὰρ ἔχεις σαφῶς ἀποφῆσαι πρὶν φανῆναι τὴν Σελήνην. id est, nam priusquam Luna è radiis Solaribus emergat, nihil queas de aeris immutatione affirmare. Ibi enim loquitur περὶ τῶν τοῦ ἀέρος μεταβολῶν ἤτοι τροπῶν.

Quoniam igitur mutationes corporibus nostris. Ἐπεὶ τοίνυν ἀλλοιώσεις ἔφαμεν γίνεσθαι τοῖς σώμασι ἡμῶν. De hoc ante cap. 7. diximus. Hic repetere non erit alienum. Corpus nostrum ἀλλοιοῦσθαι, id est, alterari seu immutari hic dici, vel cum de sano ægrum, vel cum de ægro sanum interueniente Crisi (de qua hic nobis potissimum sermo est) fit. Vtrouis autem modo immutetur corpus, mutationes vel proprias vel communes subit, aut si vis à proprio principio vel à cõmuni immutationem accipit. Proprium autem immutationis corporis seu morbi principiũ voco, cum quis morbus proprio cuiusque vitio seu temperamenti acquisititij aut naturalis ratione particulatim huic illi euenit, vt cùm hic hydrops ab intempestiuo aquæ largioris potu, iste apoplecticus, ille phthisicus fit, alter Nephriticus, & pariter cum hic causone, iste hemitritæo, ille pleuritide corripitur. Et causone laborans temperamento biliosus, ætate consistenti, æstate media die, verbi gratia 4. Hemitritæo autem laborans, temperamento pituitosus, ætate inclinante, hyemis initio, die 7. Pleuritide correptus illo altero & pituitosior & ætate prouectior hyeme media die 11. iudicatur in vtramuis partem, horum sanè singulis mutatio seu Crisis contigisse dicetur à proprio principio, id est, aut à natura aut ab humore morbum committente. Natura quippe est quæ morbos iudicat ad bonum, siquidem superior est. Humor siue morbus (humor quippe morbi causa est) ad malum si is superior est & quantitate aut qualitate peccãs, naturam intempestiuè solicitet. Et hanc quidem mutationem proprius Lunæ circuitus (peragrationis antè vocari docui) adiuuat. Tales enim morbos, proprios dico motu Lunæ regi ante capitibus 6. & 7. ostendimus. Commune verò & vniuersale mutationis seu morbi principium voco, cum mutatio seu morbus ex communi, quæcunque tandem sit, causa proficiscitur. Porrò cum inter ea quæ communia sunt, nihil sit cle-

mẽtis 4.communius,vt quorum vſus æquè ad omnes pertineat, fit vt ſi aër, aqua,terra(neque enim ignis ille in primo globo purus & impromiſcuus, ſed ne alter quidem in terrarum orbe admiſtus atque naſcens infici queat, Ariſtoteli lib.4.Meteoro.cap. 1.)labem aliquam putredinẽmve contrahant(putreſcunt autem hæc Ariſtot.loco predicto, etſi aërem tamen putreſcere ille neget Proble.19.Sectio.25.quod de ſuperiore illo impromiſcuo & ſyncero,non de hoc terris propinquo intelligẽdum venit)quam propter ſui neceſſarium vſum hominibus cõmunicent,ea mutatio ſeu morbus commune dicatur habere principium, quod ſcilicet à cauſa communi & æquè ad omnes pertinente originem ducat,pari ratione ſi permultis hemitritæo,cauſone,febre peſtilenti & cæteris id genus æſtate calidiſsima, ſicciſsima correptis aeris ſtatu ad aliquot dies in cõtrarias qualitates permutato, Criſes omnibus ægrotantibus ferè cõtingant ad ſalutẽ,næ illæ commune principium habere,ſeu ex communi manare principio dicantur,& hanc immutationem communem, Galenus hic dicit communem Lunæ circuitum,quem illuminationis appellãt adiuuare & promouere, hoc eſt,ab influentia Lunæ conſpicuæ & apparentis,manare & proficiſci:quanquam ſunt qui id non tam ad Lunam,quàm ad ſyderum quorundam affectionem poſitionẽmve,& vt dicunt, conſtellationem referunt.

Sanè cum triplex ſit aeris mutatio. Vna naturalis, altera non naturalis,& tertia præter naturam. Et naturalis quidem ſit ea, qua tempora conſtitutione ſua ſeruata,viciſsim ſe excipiunt,vt cum caliditatem,humiditatem caliditas,ſiccitas(hanc conſtitutionem æſtati, illam Veri attribuunt)excipiũt.Frigiditatem ſiccitatem,frigiditas,humiditas, quarum hanc hyemis, illam Autumni conſtitutionẽ eſſe dictitant.Non naturalis, cum quædam ipſorum ſuam conſtitutionem non ſeruant,ſed vel altera qualitate tantum,vel vtraque à ſuo ſtatu degenerãt.Præter naturam ſit ea mutatio qua aër tranſit in putredinem,& omnino corripitur vel à certa ſyderum affectione,& vt dicunt, conſtellatione, vel ab expiratione putri & ſæua Mephiti barathrorum,cadauerum,lacuum,paludum & animantium venenoſorum(aut enim à ſuperiore cauſa,aut ab inferiore puteſcit aër) de iis, inquam, duabus poſtremis aëris mutationibus nobis hic ſermo erit:quoniam hæ potiſsimũ morbos pariũt & in iis Criſes efficiũt.Nam aëris mutatio naturalis pro ratione aſtrorum orientium, aut occi

occidentium secundum tempora ordinata & tempestiuitatem suam seruantia, vix vllam noxam corporibus afferat, imo saluberrima est Hippocrati lib. de aeris locis & aquis. Et si qui morbi illis temporibus fiunt, illi tempestiui iudicatu etiam faciles fiunt, vt Aphoris. 8. Comment. 3. Non naturalis autem aëris mutatio humores in corpore perturbat, atque adeo morbos procreat, sed proprios & dispersos potius quàm communes seu vniuersales, quales scilicet Hippo. commemorat Aphorismis 1. 4. 6. 11. & sequentibus Comment. 3. & in Epidem. libris. Sicut & Aristot. Problematis 8. 9. 10. 19. & 20. particulæ 1. Quæ verò præter naturam est aeris mutatio, ea vicissim morbos procreat, sed Endimios & Epidemios, id est, vernaculos seu vulgares, & communes seu vniuersales potius, quàm proprios, sporadicos & dispersos. Ergo pestis Ecthymata, Exanthemata, Carbunculi, Bubones pestilentes, febres sudorificæ certis annorum spatiis repetentes, & quemlibet passim nullo discrimine affligentes, ab aeris præter naturam immutatione, seu si vis ab aere venenata qualitate (siue ea cælitus à vario syderum positu, siue à terra expiratione rerum in terris putrescentium proficiscatur) vitiato & infecto tanquam à causa communi & originem habent & Crisim nanciscũtur. Porrò autem quos Sporadicos, Endemios, aut verò Epidemios morbos appellem, ex subiecta tabella intelliges.

Morborum à cæli conditione communẽ causam & originem habentium alij sunt	Sporadici.
	Epidemij simpliciter.
	Epidemij perniciosi.
	Endemij.
	Pandemij.
	Pancoini.

Sporadici ἀπὸ τ͂ σπείρειν, id est, à dispergendo & ab inuicem separando Galeno in 1. Epid. dicti, quantum indicat nominis ratio, sunt ij qui non multos vniuersim & communiter, sed priuatim & seorsim vnumquenque inuadunt, vt cum in aliqua familia, vnus aut alter, in populosa ciuitate ex infinitis domibus hic vna, illic alia (quod sæpe Lutetiæ fieri animaduerti) in vna regione hic vna ciuitas, illic alia peste, carbunculo, bubone pesti-

lentiali,& cæteris id genus morbis corripitur,illi morbi ſporadici dicuntur.

Epidemij ſimpliciter ſunt ij,qui ex tempeſtatum mutatione fiũt,vt cum Aeſtas calida ſicca febriculoſa eſt,quod hyems præceſſerit & ſicca & Borealis, Ver autem pluuioſum & Auſtrale. Tali ſiquidem temporũ conſtitutione neceſſe eſt febres acutiſs. fieri & in omnes graſſari,potiſsimũ autẽ in pituitoſos : quòd ſcilicet æſtus vis ingeminetur,cum à terra irrigua & calida à Vernis imbribus & Auſtro tum à Sole vrente.

Epidemij pernicioſi à venenato inquinamento aëri inſperſo vel deſurſum, vel ab infernis partibus ſubito derepente proueniunt,vt cum peſtis, carbunculi, bubones,& cæteri id genus ita paſsim & publicè graſſantur vt vix milleſimum quenque hominem,vicum,pagum,ciuitatẽ intactam relinquant, ſed omnes ferè homines,regiones quaſuis tam frigidas quàm ſiccas, humidas quàm calidas cum ingenti ſtrage peruadãt. Tales fuere dyſenteriæ illæ pernicioſæ quæ anno Chriſti 1538. per totam ferè Europam ita paſsim graſſabantur,vt vix vicum vllum aut pagum ab iis immunem reperiſſes,cum tamen & eo ipſo anno vti & præcedente anni tempora conſtitutionem ſuam ſeruauiſſent, nec vllam exuperãtem intemperiem aut inæqualitatem vllam ſenſiſſent. Tales etiam fuerunt peſtilentes illæ conſtitutiones & Epidemię quæ ſub M.Antonio fuiſſe perhibentur, quibus penè ad internecionem genus humanum deletum fuit.

Endemij,id eſt, Vernaculi ſunt ij qui locum aliquem propter ventos ipſi vernaculos & proprios nullo non tẽpore occupãt.Si cuius ergo loci à Septentrionalibus ventis tuti, ab Auſtris verò & calidis perflati mulieres catarrhis,pueri conuulſionibus, viri dyſenteriis, alui profluuio,febribus lentis & diuturnis, puſtulis nocturnis & talibus ſint obnoxij.Cõtrà,ſi cuius loci ab Auſtris immunis,& tuti,ab Aquilonaribus autem perflati incolas pleuritis, peripneumonia aut febris ardens moleſtet, illis morbi tales Endemij & ſint & dicantur.

Pandemi,plebem tantum ſeu vulgi fęcẽ praua vt plurimum victus ratione vtentẽ non etiã potentiores & recta victus ratione vtentes corripiunt, quanquàm autem & hi quoque ab aere infecto & inquinato ducunt originem, non obuia quæque tamen

tamen, sed disposita tantùm corpora corripiunt. Agentium enim actus promptius operantur in agente disposito, & ad morborum generationem plurimum valet corporis afficiendi præparatio.

Pancoini, sunt qui non solùm vulgi quisquilias, sed & potentiores quoque infestant, seu qui eos, tam qui praua, quàm qui recta ratione victus vtentes, corripiunt, & omnibus in vna familia, aut ciuitate non multis familiis, aut ciuitatibus communes sunt. Sic videmus plerũque vicini nostri domum innoxiis aliis domibus à summo ad minimum, & ciuitatem aliquando vnam & solam à potentioribus ad abiectiores, aliàs dysenteria cruenta, aliàs exanthematis, ecthimatis, aut etiam febribus pestilentialibus infestari. Habes, Lector, morborum cùm propriorum, tum communem & causam & originem habentium rationem, hîc à me per excursionem, quàm fieri potuit apertissimè explicatam.

Quoniam item diximus vtrosque Lunæ circuitus. Sic scriptum habet Asula. Codex: εἰς ταὐτὸ οὐδὲ συμβαίνει ἑκατέρας τῆς Σελήνης τὰς περιόδους &c. Legendum putem contra Asulani Codicis scripturam συμβαίνειν, repetendúmque esse è superioribus, ἐπεὶ ἔφαμεν, sicut & paulò pòst, vbi in eodem codice legitur· ἀφερεθήσεται δὲ ζ, legendum ἀφερεθήσεται δὴ. vt rectè vtrobique scriptum habet Basilien. Cæterùm quomodo in idem recidant, vtrique Lunæ circuitus; & quomodo communes propriis sint aliquanto breuiores anteà diximus, cùm communem proprio curtiorem esse horis 20. diximus. proprius siquidem circuitus dies 27. cum horis 8. Communis vt plurimum dies 26. horas 12. continet. Sic septimana mensis communis, quem etiam Illuminationis appellant, horis quinque curtior est, septimana proprij circuitus, quem etiam peragrationis vocant. Huius enim proprij dico circuitus septimana dierum est sex, horarum 20. Septimana verò communis circuitus dierum 6. horarum 15. 8

Quod si circuitui Lunæ proprio communis, &c. Græca sic habent: 9
συνεπιμιγνυμένης γὰρ τῆς κοινῆς τῇ ἰδίᾳ καὶ οὔσης ὀλιγοχρονιωτέρας, ἀνάγκη καὶ τὴν τῶν παραβραχύνεσθαί τι τὸν τῆς ἑβδομάδος ἀριθμὸν, καὶ

οἷόν ἐν μεθορίῳ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς κοινῆς καὶ τῆς ἰδίης. Si circuitui, inquit, Lunæ proprio, qui dierum est 27. horarum 8. communis circuitus, qui dierum est, vt plurimũ 26. horarum 12. addatur, seu si mauis, Si circuitus ambo, communis inquam & proprius, vnã in summam redigantur, conflabunt dies 53. & horas 20. quam summam item si in æqua diuidas, habebis dies 26. horas 22. qui numerus οἷόν ἐν μεθορίῳ γίνεται τῆς κοινῆς καὶ τῆς ἰδίης, id est, in medio quodãmodo est circuituũ proprij & cõmunis. Nam maior est cõmuni horis 10. proprio verò minor horis 8. Secundùm quã rationẽ septimana huius medij circuitus, maior erit septimana circuitus cõmunis horis duabus & dimidia. Minor autẽ septima na proprij circuitus horis totidẽ. Capiet verò septimana medij huius circuitus dies 6. horas 17. cũ dimidia. Sic septimana hæc medij circuitus erit ὀλιγοχρονιωτέρα, id est, curtior longior septimanis singulis amborum circuituum, ex quibus coaluit, & conflatus est medius circuitus, sed longior quidẽ altera septimana nempe septimana communis circuitus, curtior verò septimana, proprij circuitus, quin & eadem iusta & integra septimana, curtior etiam erit. Nam de iustis septem diebus septimanam, vt nominis ratio docet, conflare debentibus, deficiunt horæ sex cum dimidia. Sed en tibi & circuitus & eorum circuituum septimanas ob oculos,

		Horum septimanæ. Dies.	Horæ.
Κοινὴ περίοδος, id est, cõmunis circuitus, qui et apparitionis etiã dicitur, dierum est aliàs,	26	6	12
	26 vtplurimũ & horarũ 12.	6	15
	27	6	18
	28	7	0

Ἰδία περίοδος, id est, proprius Lunę circuitus, qui & peragrationis, dierũ est	27. horarũ 8. Et septimana huius dierũ	6.	horarum 20.

Iuncti ambo hi numeri (numerum dico circuitus communis,

nis, qui vt plurimum est dierum 26. & horarum 12. & numerũ circuitus proprij dierum 27. horarum 8.) medium quendam circuitum conflant capientem

Dies 53. Horas 20.

Qui rursum numeri secti bifariam, dant dies 26. horas 22. qui numerus est dierum medij circuitus, hic numerus item in quatuor diuisus dat dies 6. horas 17. cum dimidia, qui numerus est septimanæ huius medij circuitus, ab iusto septem dierum numero, siue à perfectione iustæ septimanæ deficiens horis sex, cũ dimidia. Ex hac descriptione facilius intelliges, quod Galenus hîc scribit, cùm dicit: ἐὰν γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ μινιαίου χρόνου τοῦ ἀκριβοῦς ὃς ἀπολείπεται τῶν τριάκονθ' ἡμερῶν ἡμίσει μάλιστα μιᾶς ἡμέρας ἐλέγετο, τὰς τρεῖς ἀφέλῃς ἡμέρας τὰς περὶ σύνοδον, αἱ λοιπαὶ δηλονότι τῶν ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ἡμερῶν ἔσονται μείους ἥμισυ τῆς μιᾶς ἡμέρας. Ἀλλ' οὕτως ὢν ὁ χρόνος ὁ διαιρούμενος εἰς τὰς ἑβδομάδας οὐχ ὁ σύμπας μηνιαῖος. ὥστε ὁ κοινὸς χρόνος τῆς ἑβδομάδος ὁ τὸ περιέχον ἀλλοιῶν, ἐλάττων ἔσται τοῦ καθ' ἕκαστον ἰδίου.

Proprium porrò voco eum numerum. καλῶ δ' ἴδιον μὲν, τὸν ἐκ τῆς ζωδιακῆς περιόδου γινόμενον, ἑκάστῳ γὰρ ἡμῶν αὐτὸς διαφέρει. κοινὸν δὲ τὸν ἐκ τῆς μηνιαίας, ὃν ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔδειξα μηδ' ὅλως ὑπάρχειν ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμερῶν. De Lunari circuitu, quo Luna ab vno zodiaci puncto ad eundem punctum reuertitur, antè diximus capitibus 2. & 4. Commen. 2. & hoc ipso capite passim. Communis circuitus hic etiam menstruum Lunæ tempus dicitur, quod paulò antè ostendit non planè septem & viginti dierum esse. cõstat enim, vt sæpe iam diximus, diebus 26. horis 12. Cæterùm mensem eum quem loco paulò antè citato coniunctionalẽ appellari, & diebus 29. horis 12. constare dixi, Galenus hîc vocat τὸν ἀκριβῆ μηνιαῖον χρόνον, id est, exquisitum menstruum tempus. Id enim tempus vulgò ferè mensis dicitur, ab vna coniunctione scilicet ad aliam. Si igitur de 29. diebus & horis 12. tres coitionis dies aufers, restabunt tibi dies 26. horæ 12. circuitus communis Lunæ, vt plurimum, seu menstrui Lunæ simpliciter dicti, tempus. 10

Itaque qui medius amborum est. ὥστ' ὁ μέσος ἀμφοῖν ὁ οἷον μικτὸς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ πλέον ἀφαιρήσει τῆς ἑβδομάδος ἕκτου μέρους. Corruptum esse locum putem, & pro ἕκτου μέρους, legendum, reponen- 11

dúmque, τετάρτου μέρους μιᾶς ἡμέρας, & pro περὶ ἔτι, vt sic legatur, ὥσθ' ὁ μέσος ἀμφοῖν ὁ οἷον μικτὸς ἐξ αὐτῶν ἔτι πλέον ἀφαιρήσει τῆς ἑβδομάδος τετάρτου μέρους μιᾶς ἡμέρας. id est, Itaque qui medius amborum est, imò verò veluti ex his mistus conflatúsque, de septem diebus integram hebdomadam cõflare debentibus plus quarta vnius diei parte decurtabitur. Sic autem legendum esse suadere videtur ratio. Nam medius & ex communi proprióque conflatus circuitus, de quo Galeno hîc sermo est, dierum est 26. horarum 22. eius septimana dierum 6. horarum 17. cum dimidia, vnde colligere licet eius medij circuitus septimanam plus quarta diei parte, id est, plus quàm sex horis (sex enim horę sunt quarta diei pars, cùm quater sex vigintiquatuor horas diei vnius spatium compleant) de septem diebus integris esse curtiorem. Dimidiam enim horam præter sex horas de iusta septimana, seu de diebus septem integris abesse cõperies. Adde enim ad sex dies, & horas 17. cum dimidia (tot autem diebus septimanam medij circuitus sæpe constare ostendi) sex horas cum dimidia, eam summam ad dies septem integros assurgere comperies. Vetus interpres hæc verba ἔτι πλέον ἕκτου μέρους prætermisit, & quædam quæ in Græcis codicibus non habentur, addidit. Illius hæc sunt verba: Propter hoc ergo minuitur aliquid ex tẽpore septimanæ alterius. Ita vt sit septimana media inter vtrasque, quæ est quasi commista ex eis, minor septem diebus. Nam septimana medicinalis est minor septem diebus, horis sex, & media est maior sex diebus decem & septem horis, & media. Hæc ille.

12 *Quantùm verò humana coniectura licet augurari.* Videtur astruere hoc loco Galen. vim omnem, cùm Criseos, tum dierum Decretoriorum ad eum quem hîc excogitauit medium circuitum (posteriores medicinalem nuncupauere) potius esse referendam, quàm vel ad eum quo Luna peragrat zodiacum, vel ad eũ quo conspicua nobis illucescit, ex quibus ambobus ille conflatus est. Id eo consilio fecisse videtur, vt contra Archigenem vicesimum, & eos qui illius ordinis sunt, potius quàm vicesimumprimum Criticũ esse, & obtineret, & posteris persuaderet, quod facilè licet colligere ex eius verbis, quæ in fine huius capitis habentur, cùm scribit: Proinde si in hunc modum rationem inierimus, trium septimanarum numerus paulò viginti dies excedet, &

& huic multò vicinior erit,quàm vicesimoprimo. Id adnotantes Ioan.Picus Mirandula cap.16.lib.5.contra Astrolo. & Ioannes Francisc.eius nepos cap.4.lib.5. de superstitiosa prænotione; Galenum aiunt hunc sibi laborem gratis sumpsisse, & fictitium imaginariúmve mensem, nec naturæ moneta percussum effinxisse,quod & idem asserunt Augerus Ferrus libello suo de diebus Decreto.& Fernellius parte secūda sui monolasphærij,propositionibus 11.& 12. Et reuera,si ea sola de causa Galenus eum mensem effinxit, vt scilicet vicesimum diem ideo decretorium esse comprobaret, quòd tres huius medij circuitus septimanæ (excurrentibus tantùm supra dies viginti, horis 4. & dimidia) in vicesimum inciderent, iure sanè frustra hunc laborem sumpsisse arguatur,cùm ex tribus septimanis mēsis proprij, seu peragrationis (quæ & ipsæ in 20. diem recidunt superexcrescentibus tantùm horis 12.) idem illi comprobare & efficere licuisset. Nam tametsi 12.illæ horæ quæ in proprio circuitu supra viginti dies excurrunt,ad primum diem quartæ septimanæ pertinent, seu , si vis , ad vicesimumprimum : tamen quia vicesimo,quàm vicesimoprimo sunt viciniores, Crisis in eas horas incidens ad vicesimum pertinere, non ad 21. Iure quodammodo dici posit, præsertim si paribus diebus morbus moueatur. Verùm enim crediderim Galenum mensem illum effinxisse, vel quòd eum validiorem in iudicādo morbos, fortioremque illis ex quibus conflatus esset,putaret, & experientia etiam deprehēdisset, tum etiā quòd Lunaris influxus vim potestatémque, tam eam, quam à signis,quàm eam,quam ab Sole haurit & imbibit, complectatur, vel quòd tres septimanæ ipsius maiori horarum numero à vicesimoprimo abessent,minori numero vicesimo propiores essent. Nam tres septimanæ huius medij circuitus horas tantùm,vti iam demonstratum est, quatuor cum dimidia supra viginti dies excurrentes habēt. Tres septimanæ circuitus peragratorij horas 12.tantùm, ἀμφοτερίζει autem, vt & antea dixit, hic numerus horarum 12. vergitque in vtranque partem, nec vicesimo,quàm vicesimoprimo vicinior est. Hæ rationes Galenum ad medium illum mensem effingendum adducere potuerunt,quo æquiori animo erga illum,sicuti & erga illos,qui de literis bene mereri student, esse debent φιλομοῦσοι, & literarum studiosi:quos conatus illius laudare potius quàm cauillari, aut ipsi insultare vehementius decet,præsertim cùm, vt rem ita ha-

here persuadeat, nemini vim faciat, sed suum cuique liberum iudicium relinquat. Sanè postquam Cóciliator differentia 104 in vtranque partem de hoc mense disputauit, tandem concludit ipsum non eliminandum, sed admittendum esse vel eò maximè, quòd mensis propriæ impressionis (sic autem proprium circuitum, seu mensem peragrationis vocat) etiam illo saluo maneat incorruptus, quod tamen constantissimè loco nuper citato negat Ioan. Picus Mirand. Verùm enim, siue de Hippocratis Pythagoræq; sententia dierum Criticorum vim rationémque ad numeros, quos natura ferè semper, aut vt plurimùm obseruare solet, siue ad Lunę circuitus peragratorium (hunc potiorem esse in Crisi voluit) apparitionis, aut medium referre volueris, parũ admodum interesse putem, modò intelligas nõ omnes dies parẽ in decernendo vim habere, neque omnes eadem esse dignitate preditos, sed naturam certis diebus, & statis Crisim tentare, presertim vbi ipsa ordinata fuerit, materiam paratam habuerit, & cum ea etiam vis cælestis concurrerit.

13 *Cum ergo apparitionis manifestæ & efficacis.* Sic Grecus vterque Codex habet: Ἐπεὶ τοίνυν ὁ μὲν τῆς φάσεως ὅδε τῆς ἐναργοῦς καὶ ἀποστηρίου χρόνος κϛ΄. ἡμερῶν καὶ ἡμισείας, ὁ δὲ τῆς ζωδιακῆς περιόδου κ΄. καὶ ζ. καὶ τρίτον. Δῆλον ὡς ὁ μέσος αὐτῶν κ΄. καὶ ϛ΄. ἡμερῶν ἐστὶ καὶ προσέτι μάλιστα μορίου μιᾶς ἡμέρας ἡμίσεως τρίτου καὶ ιβ΄. legendũ credã. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ μὲν τῆς φάσεως ὁ ὅδε τῆς, &c. Cæterùm quod hîc dicit Galenus, vel ad tædium hoc ipso cap. passim repetiuimus, quo monuisse satis hîc erit Galenũ volentem numerum dierũ medij illius sui mensis, aut circuitus nobis inculcare, mutatis verbis repetere ipsum constare diebus 26. & parte item diei dimidia, quæ sunt horæ 12. item tertia diei parte, quæ sunt horæ 8. & adhæc duodecima diei parte, quæ sunt horæ duæ, quæ omnes horæ in vnam summam collectæ, conflant horas 22. vnde facilè colligere licet hunc mensem (vt id etiam vel ad nauseam cum Galeno repetã) à diebus 27. integris deficere duodecima vnius diei parte, id est, horis duabus, quas horas dico duas, si ad dies 26. & horas 22. addideris 27. dies integros habueris, ad quem dierum numerum, circuitus etiam communis, vt ante ex tabella ostendimus, aliquando pertingit. Iam verò, si totũ hoc medij circuitus tempus, id est, dies illos 26. & horas 22. in quatuor hebdomadas diuiseris, hebdomadam quãlibet diebus sex, ho-

ris 17. cũ dimidia cõstare comperies, qui numerus à dierum septenario numero, siue à iustis diebus septem (ab hoc autem numero septimana nomen suum sortita est) deficit plus quarta diei parte, id est, plus quàm sex horis. Dimidia enim hora supra sex de septem diebus deesse deprehenditur, vnde apparet codices Græcos etiam hîc esse emendandos, qui sic scriptũ habent: εἰ μέν τοι τέμοις αὐτὸν [τὸν μέσον χρόνον λέγω] εἰς τέτταρα, τὸν ἀκριβῆ χρόνον εὑρήσεις τῆς ἑβδομάδος, οὐχ ἥττω μόνον μιᾶς ἡμέρας ἀπολειπόμενον, ἀλλ' ἔτι πλέον. scribendũ enim legendúmque est: τὸν ἀκριβῆ χρόνον εὑρήσεις τῆς ἑβδομάδος ὃ τετάρτῳ μόνον μιᾶς ἡμέρας ἀπολειπόμενον, &c. Nempe paulò antè ostendimus medij huius circuitus septimanam de iustis 7. diebus, seu de integra septimana esse curtiorem horis 6. & dimidia. & hanc lectionem secutus esse videtur vetus interpres, qui sic hunc locũ conuertit: Nam si diuiseris hoc in quartas, inuenies quòd quantitas septimanæ certè minuitur ex septẽ diebus plus quarta diei. Guinterius tamen in sua versione codicum Græcorum lectionem secutus dixit, exactum septimanæ tempus offendes non modò sexta diei parte, &c. Credam tamen ipsum lectionem illam immutaturum fuisse, si exactiori calculo rem discussisset.

Cæterùm emendandi sunt etiam in his quæ sequuntur codices Græci, qui sic habent: λαμβανέσθω γὰρ τῶν κς'. καὶ ἡμίσεως τρίτου, ιβ'. τὸ τέταρτον μέρος, ἔσαι δὲ χρόνος ἡμερῶν ς'. ἡμίσεως πέμπτου, καὶ προσέτι μορίων ἄλλων ἐπικειμένων μικροτέρων, ἅπερ ἐστὶ ξ'. πρῶτα, καὶ ρκ'. τὰ δεύτερα σ'. καὶ μ'. ὁ δ' αὐτὸς χρόνος καὶ οὗτος ἂν λέγοιτο ἡμερῶν ς'. καὶ ἡμίσεως καὶ ἕκτου καὶ κδ'. καὶ μη'. ὁ δὲ τηλικοῦτος χρόνος ἀπολείπεται τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τετάρτῳ μέρει μιᾶς ἡμέρας, καὶ ἔτι πρὸς τὸν ἀκριβῆ λόγον ξ'. πε, καὶ ρκ'. καὶ σμ'. Legendum enim est, vel de Domini Ioannis Guiionij nostratis, & medici, & Mathematici clarissimi cõsilio, hunc in modũ: λαμβανέσθω γὰρ τῶν κς'. καὶ ἡμίσεως καὶ τρίτου καὶ ιβ'. τὸ τέταρτον μέρος, ἔσαι δὲ χρόνος ἡμερῶν ς'. καὶ ἡμίσεως καὶ πέμπτου καὶ προσέτι μορίων ἄλλων ἐπικειμένων μικροτέρων, vt sit: Sumatur enim ex diebus sex & viginti, ex diei medietate, ex tertia item & duodecima, pars quarta. Erit autem id tempus dierum sex & dimidij, & quintæ, partium insuper aliarum minorum adiectarum, quę sunt quadragesimaoctaua, & centesima vicesima. At verò idem ipsum enuntiaueris dierum sex & dimidij, & sextæ, & vicesimæquartæ & quadragesimæoctauæ partium, &c. Cæterùm vbi in codicibus Græcis

legitur: ἅπερ ἐστὶ ξ΄. πρῶτα, ϗ ρκ΄. τὰ δεύτερα σ΄. δὴ ϗ μ΄. putat idem Guiionius collega meus doctiſs. legendum· ἅπερ ἐστὶ μκ΄. ϗ ρκ΄. Cætera falsò aſſcripta putat. Aſulanius tamen hoc loco non τὰ δεύτερα, ſed αἱ. δεύτερα ſcriptum habet, vt πρῶτα, δεύτερα, & ſimilia aduerbia ſint. Sic vbi paulò poſt legitur· καὶ ἔτι πρὸς τὸν ἀκριβῆ λόγον ξ΄. τε ϗ ρκ΄. ϗ σμ΄. corrigit ille· ϗ ἔτι πρὸς τὸν ἀκριβῆ λόγον ξ΄. τε ϗ σμ΄. quod dici potuiſſet, inquit, μκ΄. Ego priuſquam virum illum bonum conſulerem, hunc locum accuratè diſcuſſeram, & ſic emendandum iudicabam, λαμβανέσθω γὰρ τῶν κϛ΄. ϗ ἡμίσεως ϗ τρίτου ϗ δωδεκάτου τῆς ἡμέρας τὸ τέταρτον μέρος, ἔσται δὲ χρόνος ἡμερῶν ϛ΄. ϗ ἡμίσεως ϗ ἔτι ἕκτου μέρους μιᾶς ἡμέρας, ϗ προσέτι μορίων ἄλλων ἐπικειμένων, μικροτέρων ἅπερ ἐστὶ ϟ΄. πρῶτα, ἤτοι δεύτερα ευ΄. ἢ ξὺν τοῖς ξ΄. πρῶτα, δεύτερα, ατ΄. τὰ τρία, ιη΄. vt ſic Latinè dicatur, Sumatur enim ex 26. diebus, & dimidio, ex tertia item & duodecima diei partibus, pars quarta. Erit verè id tempus dierum ſex & dimidij, partis itẽ diei ſextæ cum adiectis aliquot aliis particulis minoribus, vt pote primis, ſeu minutiis 90. ſeu ſecundis 5400. vel cum ſexaginta mi. ſecundis 1800. vel tertiis 18000. Ita verò legendum eſſe ſic ratiocinando colligebam, pars quarta dierum vigintiſex & dimidij ſunt dies ſex, horæ 15. Item tertiæ partis diei, id eſt, horarum octo, pars quarta ſunt horæ duæ. Similiter duodecimæ partis diei, id eſt, duarum horarum pars quarta eſt hora dimidia, vt tota ea ſumma aſſurgat ad dies ſex, horas 17. cum dimidia, ad quam ſcilicet ſummam Galenus vult probare ſeptimanam medij ſui circuitus aſſurgere. Id etiam aliis verbis declarat Galenus, cùm inquit· Erit verò id tempus dierum ſex, & dimidij partis item diei ſextæ (ἕκτου enim non πέμπτου lego) id eſt, horarum quatuor. Summa autem eſt dies ſex, horæ 16. Ad hanc ſummam, ſi addis ϟ΄. πρῶτα, id eſt, minuta 90. (tot autem horam vnam & dimidiam integrant) habebis dies ſex, horas 17. cum dimidia, tempus iuſtum ſeptimanæ medij circuitus Galenici, quod autem min. 90. horam vnam, & dimidiam conflẽt, haud obſcurum eſt. Quin idem etiam dices, ſi minuta 60. ponis cum 1800. grad. nam 60. min. horã vnam 1800. ſecũda horã dimidiam pariunt. Quin hæc verba eò etiam recidunt, ſeptimana medij circuitus dierum eſt, dierum eſt ſenum, horarum 12. & ſextæ partis diei, ſeu horarum 4. minutorum item 60. tertiarum 18000. Adducor equidem vt credam exactam hanc calculi diſcuſſ-

ſcuſsionem à viro quopiam docto, & ad iuſtum calculum hæc reuocāti, margini primùm fuiſſe adſcriptam. Deinde à librariis è margine in contextū inſertam, ac tum demum excuſorum (vt fieri ſolet) ignorātia tam miris, vt videre eſt, modis deprauatam, vt iam non mihi minus in his erratis emendandis elaborandum fuerit, ac illi, qui quondam Augiæ ſtabulum repurgauit. Vetus interpres etiam hic falſus eſt, qui ſic hunc locum conuertit: Accipe ergo quartam 26. dierum & medietatem, & tertiæ diei, & partis diei duodecimæ. Ergo erit hoc tempus dierum ſex & medietatis diei, & octaua diei, & pars duodecima, & pars quadrageſimaoctaua. Et tibi quidē poſsibile eſt vt narres hoc tempus ſermone alio. Et eſt vt dicas ſex dies & medietatem diei, & octaua diei, & pars duodecima, & pars 48. Hactenus vetus interpres. Quod autem ad hæc verba attinet· καὶ ἔτι πρὸς τὸ ἀκριβῆ λόγον ξ΄. πε καὶ σμ΄. credidi illa eſſe adiectitia, quæ ſi tamen retinere placeret, ſic emendari poſſe iudicabam, καὶ ἔτι πρὸς τὸ ἀκριβῆ λόγον τοῖς λ΄. πρῶτα, ἤτοι ξ΄. δεύτερα· ἤτοι ,γχ΄. τὰ τρία, id eſt· Et exactiori adhuc calculo, minutis ſeu primis 30. ſeu 1800. ſecundis, aut etiam tertiis 3600. Nam horum ſingula dimidiam horam pariunt. Tempus ſcilicet addendum ad 6. dies & horas 17. qui numerus eſt dierum ſeptimanæ medij circuitus. Nam iam antè ſex dies & horas 4. aſſcripſerat, cum dixit· Huiuſmodi autem tempus abeſt à iuſto & integro dierum ſeptem ſpatio vnius diei quadrante: vides enim ipſum dicere de ſeptē diebus ſex horas deficere, quæ ſex horæ de 24. ablatæ relinquunt horas 18. ſed ab illarum 18. horarum ſumma, auferenda eſt dimidia hora quam per prima, ſecunda, & cætera id genus deſcribit. Sic de ſeptem diebus aufertur primùm quadrans diei. Deinde & de quadrante aufertur hora dimidia, vt ſumma reſtet, dies 6. horæ 17. cum dimidia.

Quæ cùm ita ſe habeant tres ſeptimanæ, &c. Græca ſic habent· 14
καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων αἱ τρεῖς ἑβδομάδες ἡμερῶν εἴκοσι ἔσονται καὶ προσέτι μορίου τινὸς ἡμέρας· α΄. ἕκτου. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἀκριβολογουμένοις, ὀλίγον ὑπερβάλλει τῶν κ΄. ſic enim ſcribendum non τῶν κ΄. ἡμέρας ὁ τῶν τριῶν ἑβδομάδων ἀριθμός. pro α΄. ἕκτου putem ſcribendum ἀπὸ ἕκτου, vt ſit additio & declaratio partis viginti dies excedentis. Nam trium ſeptimanarum numerus (de medio circuitu loquor) viginti dies excedit ſexta diei parte, id eſt, ho-

ris 4. & dimidia, quæ horæ iam ad vicesimumprimum diem pertinēt. Triplicā numerum dierum septimanæ medij circuitus, quèm iam sæpe esse dixi dierum 6. horarum 17. cum dimidia, videbis summam assurgere ad dies 20. horas 4. cum dimidia.

Capitis decimi Summa.

QVæ toto hoc capite dicūtur, adeò facilia sunt, vt explicatione non egeant. Itaque ad vndecimi capitis explicationem pergo.

CAPVT X.

AM verò si cui huius ratiocinij subtilitas displicet molestáque est, hanc perdiscere & scrutari nemo vnquam coget. Sed illi primus huius operis liber sufficiet. Sin verò quis non admodum fugitans laboris & iners fuerit, secundum is quoque librum primo adiungere poterit, à tertio autem sese abstinere. Nos siquidem planè paucis hæc scripsisse, & quidem inuitos & scimus & fatemur ingenuè. Verùm enim Dij conscij sunt, & hos ipsos hic testes facio: vt amicorum quorundam precibus impulsus hæc literis mandaui. Et sanè stulti essemus, planéque desipere videremur, si eiusmodi ratiocinationem auribus vulgi accommodam arbitraremur.

Capitis vndecimi Summa.

DIcit permultos multa & varia de numeris frigidè, pleraque etiam præter rem nugari & effutire, auersari autem & odisse pessime eos qui de dierum septimanæ numero aliquid & ex rei veritate dicere aggrediantur. Porrò vt eos in nugis venditandis nimios, ita in veritate vestiganda aut amplectenda tardiores taxat, tandemque infert, neque nugatores audiēdos esse, & admittendos, neque item illos qui de dierum septimanæ & mensis numero cognitionem refugiunt, quasi manu armata & vi esse cogendos, & in eam persuasionem adducendos.

CAPVT

CAPVT XI.

NEQVE *enim ſum neſciùs pleroſq; delectari ſi audiant,*[1] *vnitatem eſſe matris expertem, binarium eſſe audaciam.* Et item *alia loquendi ratione, vnitatem formam eſſe, binarium materiam, infinitum.* Tum *deinceps* Triadem *eſſe abſolutam harmoniam, aut perfectum numerum & primum, aut ſolidũ aut planum. Quicquid enim in mentem ipſis venit, idipſum dicunt, alij aliud.* Et *neſcio quem numerum* Mineruam *vocant, alium* Artemin, *alium* Apollinem. *Vt igitur idipſum non ignoramus, ita neque aſtruere dignamur, cùm ipſorum placita nulla ſcientifica demonſtratione confirmare poſſimus. Quin & amicis etiam frequenter re ipſa oſtendimus, quod ſi quis vellet, hac vſus frigida dicendi ratione, quemlibet numerum ſeu laudare ſeu vituperare, perfacile ei fore & promptum.* Et *ſanè periculum eſt ne hi qui talia nugantur, eò ſtupiditatis veniant, vt cum, vel de ſeptimana, vel de alio quopiam* [*ſeptenario numero*] *verba facient, non contenti ſint Solis eiuſmodi ineptijs, quales ſunt hæ.*[2] Pleiades *ſunt ſeptem.* Et[3] Vrſarum (*ſic enim nominant*) *vtraque* ἑπτάστερος, *id eſt,* Septiſtella *eſt.* Imò *&* Thebarum ἑπταπύλων, *id eſt, ſeptiportarum mentionem faciunt, de ſeptem ſcilicet* Thebarũ *portis intelligentes.* At *quid ad rẽ, ſi* Pleiades *ſeptẽ ſunt?* Dionem Pleureticum *ſeptimo die fuiſſe iudicatum?* Etenim Pleureticus, *nonanus aliquando iudicatus eſt, aliquando decimanus.* Quid *verò, inquam, hic ſimile eſt, ſi ſeptem ſunt oſtia* Nili, Theonem *pulmonis inflãmatione laborantem ſeptimanum fuiſſe iudicatum?* Etenim Peripneumonicus *interdum quarto, quinto interdum iudicatus eſt.* Verùm *vt in omnibus alijs rebus duplex eſt vitij & prauitatis ratio & natura, exceſſus ſcilicet & defectus, ita hic quoque nonnulli oderunt prorſus & auerſantur eos, qui veritatem de ſeptimana dicere aggrediuntur, quaſi ſummè ſint verborum & veritatis oſores.* Nonnulli *verò in tantam nugacitatem incidunt, vt ea etiam quæ nihil ad rem pertineat,*

commemorent. Vtraque, inquiunt, vrsa septisella est. Primum *hoc verum non est. Sed eorum extremam arguit inscitiam. Sed verum esse ponamus.* Atqui *neque* Bootes, *neque serpens qui vtranque Vrsam interiacet, septem stellis constat.* Pari *modo neque Engonasim, neque* Ophiucus, *neque* Cancer, *neque* Leo, *neque vllum omnino è duodecim signis* Zodiaci, *per quæ planetæ feruntur & errant.* Atqui *quòd illi planetæ inferiora hæc & sublunaria moderentur & regant, non Astronomis modò, sed & Philosophis omnibus præstantissimis receptum confessúmque est.* Neque *igitur nugatores audiendi sunt & admittendi, neque item ij qui eiusmodi cognitionem refugiunt & auersantur, cogendi.*

1 V*NITATEM esse matris expertem.* Sic in Græcis codicibus habet huius cap. initium: ἔστι γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀκούειν ἥδιον ἀμήτορα μὲν τὴν μονάδα· τόλμαν δὲ τὴν δυάδα· καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ἰδέαν μὲν τὴν μονάδα, τὴν δυάδα δὲ ὕλην, ἄπειρον, &c. Ex Mercurij cratere discere licet μονάδα, id est, vnitatem numerorum esse principium, eandémque omnem numerum & continere & gignere, cum à nullo contẽta ipsa sit aut genita. Vnde & Græcis ἀμήτωρ dicitur quasi sine matre, aut nulla matre genita. Omnis quippe numerus in se ipsum auctus multiplicatúsque, alium quendam efficit maiorem. Vnitas autem in se ipsa multiplicata, procreat nihil. Semel enim vnum, nihil aliud ex se, quàm ipsam vnitatem gignit. Binarius verò Pythagoricis audacia dicebatur, quod discordię, confusionis, diuisionis & multitudinis fons esset & origo, potius quàm multitudo, ad multitudinem autem & regendam & compescendam sicuti & ad discordiam sedandam audacia est opus. Quin iidem Pythagorici imparem omnem numerum marem, & patrem. Parẽ omnem fœminã & matrem esse dicebant. Adhęc imparem illi formæ, parem materiæ idcirco attribuebant, quòd forma secundum se sit indiuidua. Materia sit cuiusque diuisionis causa, vnde vnitatem connexionis, materiam diuisionis originem esse dicebant, parémque ad diuisionem & discretionem, imparem ad vnitatem & connexionem referebant. Haud secus infinitum vocabant multitudinem ab vnitate recedentem. Vnionem verò illam, abs qua vnusquisque numerus haberet vt vnus

dicatur

dicatur, finitum. Cælius tamen Rhodigi. lib. 12. ca. 9. refert vnitatem marem creditam esse & fœminam, parem atque imparem, non numerum, sed fontem & originem numerorum. Zaratámque Pythagoræ præceptorem dyadem numerorum dixisse matrem, Monada patrem. Proinde inter numeros præstare qui Monadi præcipue assimilentur. Iam τριὰς, id est, ternarius absoluta harmonia est, quia perfecta harmonia tribus interuallis seu interuallorum modulationibus & concentibus diapason hemiolio, diatessaron continetur, eo modo quo cubus trina dimensione crassatur. Adde quod trinam compositionem nunquam transiliũt Geometrę, qui corpus omne longo, lato & profundo, seu linea, superficie & profunditate terminari volunt. Vltra enim hæc nulla datur dimẽsionis progressio, vnde ternarius primus cubicus dicitur. In summa nullus in numeris ordo sine ternario est. Arithmeticus siquidem Geometricus & Harmonicus ordo, tribus principio scilicet, medio & fine absoluitur. Vnde colligimus τριάδα, id est, ternarium perfectum esse numerum. Idem etiam numerus primus est & incompositus, quia nullus numerus metitur ipsum, præter solam vnitatem, quod tamen de partibus componentibus siue numeratiuis non de constitutiuis licet intelligere. Cæterum ternarius etiam planus est, seu superficialis, non solidus. Numerum siquidem ἐπίπεδον, id est, planum appellant eum qui per suas vnitates dispositus longitudini latitudinem adiicit, tales sunt, trigonus, tetragonus, pentagonus, hexagonus, heptagonus, & cæteri eodem modo gradatim per naturalem numerorum seriem in plana descriptione figurarum angulos augentes: στερεὸν verò, id est, solidum eum qui per suas vnitates descriptus longitudini & latitudini crassitiem superaddit, cuius generis sunt pyramis, cubus, cuneus, parallelipedus, laterculus, asser. Numeri siquidem tripliciter considerantur. Primò absolutè & secundum se, vnde alius dicitur par, alius impar. Sic ternarius dicitur primus impar, quia in duo æqua diuidi non potest. Secundo modo numeri secundum figuram considerantur, cum scilicet per suas vnitates expressi dispositíque figuræ Geometricæ præ se ferunt speciem & figurarum subeunt nomina. Sic is numerus secundum figuram linearis dicitur, cuius vnitatum dispositio in longum tantùm est. Planus & superficialis, cuius in longum & latum. Solidus cuius dispositio in longum, latum & profundum. Sic binarius linearis

est,cum vnitatum eius, id est, punctorum dispositio in longum tantum sit. Pūctus enim interuallum non est,sed interualli principium,haud aliter atque vnitas in numeris absolutè consideratis numerus non est, sed numerorum principium. Ternarius linearis est & planus,cum longitudini latitudinem habeat coniunctam. Quaternarius linearis est, & planus & solidus. Tertio verò modo numeri considerantur ad aliquid seu respectiuè, vt cum dicitur vnus duplus, alter triplus sesquialter, &c. Ex quibus intelligere potes alia ratione ternarium aut alium numerum dici perfectum & primum. Alia ratione planum aut solidum. Cęterum Pythagorici Plutarcho auctore vnitatem Apollinem appellant, quod non aliter quàm ab vno Sole omnia, ità ab vnitate omnes numeri originem & incrementum capiant. Dyada item, litem & audaciam. Triada iustitiam, septenarium Palladem seu Mineruam, scribente Macrob. lib. 1. Somnij, his verbis· Huic autem numero, inquit, id est, septenario adeò virginitatis opinio inoleuit, vt Pallas quoque vocitetur. Nam virgo creditur, quia nullum ex se parit numerum duplicatus; qui intra denarium coarctetur, quem primum limitem constat esse numerorum. Pallas ideo quia ex solius Monadis fœtu & multiplicatione processit, sicut Minerua solo ex vno parente nata perhibetur, quod & suprà cap. 4. lib. 1. ex Philone etiam docuimus. Cæterùm capitis initio credam pro ὅτι legendum esse, οἶδα δὲ τοῖς πολλοῖς, &c. & coniecturam adiuuat vetus interpres qui sic habet· Et ego quidem scio quod rectius est apud plurimos homines, vt dicatur eis in causis dierum Crisis quod vni non est impressio. Et quod duo sunt tenebra, &c. nisi sic malis legere· οὐκ ἀγνοοῦμεν δ' ὅτι τοῖς πολλοῖς, &c.

2 *Pleiades sunt septem.* De Pleiadibus diximus ante Commenta. huius 3. cap. 7. Has Latinos Vergilias dicere notat Vitruuius lib. 6. cap. 10. Pleiada autem numero singulari vel Pleiades numero plurali dicere parum interesse notat etiam Galen. Commenta. in 1. statum lib. 1. Epide. Has aliqui septem, aliqui pauciores fecerunt. Galen. infrà hoc ipso cap. septem esse negare videtur, cui adstipulatur Proclus in sua Sphæra, qui dū stellas duodecim in signifero sitas, quæ proprias appellationes meruere, quòd notas quasdam referant, recenset, sic post alia infit· οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ ταύρου ἐπὶ τοῦ νώτου αὐτοῦ κείμενοι ἀστέρες τὸν ἀριθμὸν ἕξ, καλοῦν)

καλοῦν) πλειάδες,id est,sex numero, inquit, stellæ quæ in Tauri dorso visuntur,Pleiades nominãtur. Et Ouidus pedibus in eam it sententiam. Sic enim canit lib. Fastorum 4.

Pleiades incipient humeros releuare paternos,

Quæ septem dici, sex tamen esse solent.

Gellius tamen lib.3.cap.10.virtutes potestatésque multas & varias septenarij numeri ex Varrone recensens, dicit eum numerum septẽtriones maiores minorésve facere in cælo. Item Vergilias,quas Græci πλειάδας vocant, vt constet Varronẽ Pleiadas septem facere. Exoriuntur hæ manè cum Sole medio Vere (vnde Vergilias dictas volunt)id est,nonis Maij Columellæ lib. 11.cap.2.quod etiam docet Galen.Commenta.14.in Aphoris.3. Hippocra.cum dicit,illarum ortus æstatis esse initium.Absconduntur autem altero & tricesimo die post Autumnale Aequinoctium,quod fere conficitur nono Calend.Octob.Columellę lib.2.cap.8.Id autem est cum Sol est in Scorpio.

Vrsarum vtraque. καὶ τῶν ἄρκτων ἑτέρα ἑκατέρα. De Vrsis 3
Vitruuius loco paulò antè citato sic scribit·In septentrionali circulo duæ positæ sunt Arcti,scapularum dorsis inter se compositæ pectoribus auersæ:è quibus minor κυνόσουρα. Maior ἑλίκη à Græcis appellatur. Virgilius Georg.1. de Dracone qui inter Arctos maiorem & minorem implicatur,mentionẽ faciens vtriusque illarum meminit his verbis·

Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis

Circum, perque duas in morem fluminis arctos.

Proclus vtranque etiam inter septentrionalia signa recenset,sicut & Booten etiam,quem Arctophylaca,id est, Vrsę custodem appellãt,necnon & δράκοντα τῶν διὰ τῶν ἄρκτων.i.Draconem qui inter vtrasq; Vrsas locatur.Quin & Engonasim etiã & Ophiuchos de illorũ ordine sunt. Engonasim etiã & ophiuchos de illorũ ordine sunt.Engonasim autẽ Latini ingeniculũ,vt scribit Iul. Firmicus lib.6.Ingeniculatũ Vitruuius lib.9.c.6. Ouidius lib.8. Metamorph.Nixum genu.Manilius lib.5.Nixam genu speciem appellat.Fingitur autem Engonasim inniti capiti Draconis, qui inter Arctos implicatur.Hyginius lib.2.scribit eũ ita paratũ esse ad decertandũ, vt sinistra pellem leonis, dextra clauam teneat.

Ὀφιοῦχος, Arato, Theoni eius interpreti & Proclo quasi ὀφιοῦ- 4

χος,id eſt,ſerpentitenens,quòd ſcilicet ſerpētem teneat, dicitur. Alij ὀφιοῦχον, quaſi ὀφιουλκὸν, id eſt, ſerpentitrahum dici volunt. Columella lib.11.ca.2.numero 375.Anguiferum nominat,& 11. Calend.Iunij manè occidere docet.Calcat autem Ophiucus leuo pede Scorpionis frōtem.Serpens quem tenet medium ipſum cingit. Et roſtro ſummo tangit Ariadnes coronam. Hyginius lib.2.dicit eum habere ſtellas in capite claram vnam,in ſingulis humeris claras ſingulas, in ſiniſtra manu,tres. In dextra 4.& duas ex eis claras,in ſingulis lumbis ſingulas,in ſingulis genibus ſingulas, in dextra tibia clarã vnam. In ſingulis pedibus ſingulas claras. Sunt omnes, inquit, 27. Cæterùm de ſeptenarij numeri vi & poteſtate multa frigida habent Ioan.Corne.Agrippa lib.2.de occulta Phil.cap.10.Macrob.Saturn.1.& Gellius cap.10. lib.3.quod & adnotauimus ante in cap. 2. lib.2. Porrò Cadmus Thebas Bœotias condidit.Deinde Amphion eas muro cinxit, ſeptémque filiarum nomine portas cōſtituit. Vt auctor eſt Hyginius fabula 69.vnde ἑπτάπυλοι Θῆβαι Galeno hîc dicuntur.Et Sophocli in Antigone,vbi Chorus ſic loquitur:

ἀκτὶς ἀελίοιο τὸ κάλ-
λιστον ἑπταπύλῳ φανὲν
Θήβᾳ τῶν προτέρων φάος
ἐφάνθης ποτ', &c.

Capitis duodecimi Summa.

HOc caput veluti Anacephalæoſis eſt eorum quæ ſparſim antea dicta ſunt,quod & ſuo loco demonſtrabitur.

CAPVT XII.

AME *itaque veritatem ipſam,quantùm homini datur, inuentam eſſe & excogitatam puto. Veritatem, inquam,etiã antè ipſi* Hippocrati,*vt præſcriptis paulò antè verbis demōſtrauit,cognitam & perſpectam,ſed tamen vulgarium* Medicorũ *ſocordia ſilentio obrutã. Equidẽ cùm nihil quicquam ab* Hippocrate *fruſtra ſcriptũ eſſe cōperio,tum ne illud quidem quod ſcripſit* [1] *Nullam ſupputationem integris diebus re-vera fieri poſſe. Quinetiã principiũ non* A*ſtrologis tantùm,*

aut

aut naturalibus Philoſophis, *ſed & agricolis quoque & nautis, omnibúsque hominibus receptum & confeſſum aſſumens,*[2] *demonſtraui* Lunã *quaſi principem quandã, & magni regis,* Solis *ſcilicet vicariã terreſtrem hanc plagã regere.* Item dies Decretorios *eius ipſius ſequi circuitus*[3]. *Dierum prætereà incidentium cauſas expoſui, & quamobrem tres ſeptimanas nõ ad viceſimumprimum, ſed ad viceſimum potius* Hippocrates *deducere voluerit. Cæterùm his demonſtatis operoſum non eſt inuenire, quare primam ſeptimanam à ſecunda ſeparet: hanc autem tertiæ coniungat.* Neque *enim ſecundam primæ,* Criſi *ad* 14. *diem perueniente, coniungere ratio poſtulabat, neque item tertia à ſecunda diſiungere, viceſimo potius quàm viceſimoprimo Criſes excipiente. Quoniam verò ex ipſis ſeptimanis duæ ſolum primæ ſeparantur, tertia copulatur, inde manifeſtum eſt quaterniones quoque nonnullos neceſſariò cõiungi, alios verò ſeparari oportere. Coniungentur itaque primus & ſecundus quaternio, quòd vnius ſeptimanæ primæ bifariam diuiſæ particula vterque ſit. Tertius autem quaternio à ſecũdo diſiũgetur, quoniam & ſeptimana ſecunda à prima diſiuncta ſeparatáque eſt. Tertius autem quartò copulabitur, quoniam ſecundæ ſeptimanæ vterque particula eſt. Ipſe itidem rurſum quartus quinto copulabitur, propterea quòd tertia ſeptimana ſecundæ coniuncta copulatáque eſt. Coniungetur etiam quintus quaternio cum ſexto in die decimoſeptimo, quòd tertiæ ſeptimanæ pars vterque exiſtat.*

VLLAM ſupputationem integris diebus. Id antea tractauimus in cap. 9. huius 3. 1

Demonſtraui Lunam. Id etiam anteà in cap. 3. huius Commen. 3. monſtrauimus. 2

Dierum prætereà incidentium cauſas. In cap. 8. huius 3. ſicut etiã in cap. 4. lib. 2. oſtendi quomodo ſeptimana prima à ſecunda ſeiungatur, ſecunda cum tertia, ſequentes pari ratione cum aliis, vel coniungantur, vel diſiungantur, inſpecta tabella cap. prædi- 3

cti 4. lib. 2. facilè quæ hîc dicuntur assequêre.

Capitis decimitertij Summa.

DOcet temporis Criseos atque adeò diei Critici præcognitionem magis è re esse ægrotorum, quàm sit generis morbi, acutus ne scilicet sit, an verò diuturnus, præcognitio. Inde ex acuti morbi definitione diuturnum acuto non semper, vt neque etiam longum breui opponi ostendit.

CAPVT XIII.

AD [1] probam sanequidem victus rationem instituendam, vtilißima est temporis Criseos præcognitio. At acutum, an diuturnum, an alio quouis nomine appellare hunc morbum oporteat, qui, verbi gratia, vicesimo debeat iri iudicatum, nihil hercle inde ægroto commodi accidit. Potest enim quispiam vel nihil locutus, sed ne planè quidem intelligens quo nomine morbus appellandus veniat, probam victus rationem ægro præscribere, ac nihil quicquam eorum, quæ ad morbum pertinere videantur, prætermittere. Veritatem quidem hactenus patefeci, & simul vtilitatem ipsam exposui. Et finis iam esto Sophisticorum deliramentorum. Deinceps ac iam inde demonstrare occipiam, quàm ignari sint plerique medici eius, quod scire tamen maximè oporteat [2]. Putant enim acutum morbum eum dici, qui celeriter iudicetur, ipsius verò contrarium esse diuturnum. At veritas non ita habet: est enim morbi genus quoddam, quem quia breui tempore durat, βραχυχρόνιον Græci vocant, qui tamen nullo modo acutus est. Et huic quidem contrarius est diuturnus, aut longus (χρόνιον, aut πολυχρόνιον Græci dicũt) vel quomodocũque quis aliter ipsum vocare maluerit. At verò acuto alia morbi natura opposita est, nullum proprium nomen, idque consultò factum, sortita. Nam acuti morbi propter celeritatem quidem, vt Archigenes scribebat, periculosi: vt autem Hippocrates dicebat, cũ febre continua euenientis proprium de neceßitate accidens erit, celeriter iudicari. [3] Etenim de motus specie acutus nominatur. [4] Quiescere verò

ipsum

ipſum citò neceſſe eſt, vt pote qui ad proprium terminum properet. Eſt enim idem celeriter moueri, & ad finem terminúmque properare. Erit *ſanè hic planè* Brachychronius, *id eſt, exigui temporis. Pro alia tamen atque alia ratione eorum quæ inerunt, aut acutus, aut* Brachychronius *dicetur.* Propter *motus quidem celeritatem acutus.* Propter*eà verò quod diuturnus eſſe, quia celeriter moueatur, non poteſt,* Brachychronius *appellabitur.* P*orrò alia morbi natura ipſi affinis eſt coniuncta. Multæ ſiquidem febres diariæ ex algore quopiam, vel aduſtione partium ſuperficiaria, vel ex breui labore, peruigilio, mœſtitia, ebrietate, ira, vel id genus ſimilibus fiunt, paruæ ſimul & breues, & omni prorſus vacantes periculo.* H*as tamen nemo, vel idiota, vel medicus acutū morbum vocare conſueuit.* I*taque acutus his ipſis notis à brachychronio clarè diſtinctus eſt, & diſcretus.* T*ardus verò cum longo confuſus commiſtúsq; eſt, quanquā non eandem notionem obtineat. Siquidem acutus tardo:* O*ligochronius, ſeu breuis polychronio, id eſt, longo exaduerſo reſpondet, omnis igitur acutus prorſus eſt, &* O*ligochronius.* E*t omnis diuturnus, neceſſario etiam tardus.* A*t non tamen ſi* B*rachychronius eſt morbus, ſtatim & acutus eſt, neque ſi tardus* P*olychronius.* C*ùm igitur hæc inuerſa commutatio permultis medicis non admodum eſſet manifeſta, factum eſt, vt non modò rerum appellationes, ſed & ipſarum quoque dignotiones confuſæ ſint perturbatæ.*

D probam ſanequidē. Εἰς μὲν οὖν τὸ καλῶς διαιτῆσαι, χρησι- 1
μώτατόν ἐστι προγνῶναι τὸν χρόνον τῆς κρίσεως. Ne quis putet, inquit, fruſtra me de diebus Decretoriis orationem diſputationémque inſtituiſſe, perſuadeat is ſibi velim temporis Criſeos, atque adeo dierum Criticorum præcognitionem admodum eſſe neceſſariam, plúſque ægrotis adferre commodi, quàm nominis morbi (acutúſne ſit, an diuturnus) præcognitio. Nam poteſt aliquis etiam ignorans, acutúſne an diuturnus morbus appellandus veniat, rationem victus morbo conuenientem præſcribere, at eandem, ſine tēporis Criſeos, ſine etiam diei Critici præcognitione, nemo poteſt, vnde fit, vt nulli alteri exercitationi tàm ſit medico intendendum, quàm ad tem-

poris Criseos, siue ad morbi statum. (Crisis enim in statu, aut circa ipsum fit, vt cap. 6. lib. 3. Crise.) præcognoscendum, quod etiam addita ratione testatur Galenus in fine capi. 3. libr. 1. Cris. his verbis: Generosi medici atque arte Hippocratica digni officium est, futurum statum præcognoscere, cùm omnem victus rationem ad ipsam collimans, instituat. Sane cùm recta victus ratio plurimum valeat, cùm ad sanitatis conseruationem, tum ad eius ipsius amissæ recuperationem: praua autem, aut in recta, vel leuissimum erratum, maxima incommoda, & plerũque etiam mortem causetur & inferat: intelligere sanè licet, victus præscribendi rationem, dieteticen Græci vocant, è tribus Therapeutices partibus non postremã esse, sed primam & longe præcipuã, & ad quam morbo conuenientem imperandam, neruos omnes medicus debeat intendere, & veluti in eum vnum scopum collimare, cùm in omnibus morbi tẽporibus, tum maximè in statu, & instante crisi, quo scilicet tempore maxima & sęuissima vigẽt symptomata, & inflammationes maximæ, ad quæ duo, si vel leuissimum in victu erratum ægroti, aut ministrantium culpa, aut verò medici inscitia accedat, malum malo ipse addidisse, &, si mors superueniat, internęcionem attulisse iure arguatur.

2 *Putant enim acutum morbum eum dici, qui.* οἷονται γὰρ ὀξὺ μὲν καλεῖσθαι νόσημα, τὸ ταχέως κρινόμενον, ἐναντίον δ' ὑπάρχειν αὐτῷ τὸ χρόνιον, ἔχει δ' οὐχ οὕτω τ' ἀληθές, &c. docet eos falli, qui putãtes τὸ ὀξὺ νόσημα, id est, acutum morbũ eundem esse σὺν τῷ βραχυχρονίῳ ἢ τῷ ταχεῖ, id est, cum breui aut celeri, definiũt ipsum esse, qui celeriter iudicatur, & illi μακρὸν, χρόνιον, aut πολυχρόνιον, id est, diuturnum, seu longum opponunt, cùm reuera diuturnus breui opponatur. Est autem reuera acutus propriè dictus, non is qui simpliciter celeriter iudicatur (sic enim idem esset cum πολυχρονίῳ ἤτοι τῷ ταχεῖ) sed is qui cum febre continua celeritati magnitudinem habet coniunctam, vt comment. 2. in Aphor. 9. & huic alia quidem morbi natura opposita est, sed nullum adhuc proprium nomen (quod scilicet nondum rebus omnibus imposita sunt nomina) sortita, καταχρηστικῶς tamen & in aptioris penuria Hippocrates, Galenus & cæteri clasſici medicinæ auctores τῷ ὀξέει παθεῖ, τὸ μακρὸν χρόνιον ἢ πολυχρόνιον, id est, acuto morbo, longum, seu diuturnum opponunt, vt apud Hippo. Aphoris. 4. Comment. 1. & Aphor. 23. Comment. 4. Apud Galenum Comment.

ment.1.in Aphor.12.Sanè Hippo.lib.1.de ratione victus acu.acutos eos esse dicit,quorum febres prorsus sunt continuæ, & quãplurimos interficiũt:quod hic item repetit Gal.c.& li.2. cris.c.12. & aliis locis passim. Hac autem definitione de acutorũ numero excluduntur ij brachychronij morbi,qui vel sine febre vt Apoplexia,vel cum febre,sed non continua tamen,aut periculosa celeriter iudicantur:quales sunt ephemeræ ab insolatu,frigore,lassitudine, motu corporis & animi,à bubone,à causa euidente orto,contractæ. Sciendum tamen est,omnẽ acutum quã quidẽ sua celeriter percurrit tẽpora,brachychroniũ,seu oligochroniũ esse, sed non cõtrà,omnẽ scilicet brachychroniũ morbũ,esse acutũ.Si quidẽ apoplexiã,tetanũ,vt Aph.6.Cõmẽ.5.& diariã brachychronios morbos esse,vt quorũ singuli celeriter sua percurrant tempora,certum est.At nemo horum aliquod acutũ morbũ propriè dixerit:quòd nec apoplexia,nec tetanus cum febre cõtinua eueniant.Ephemera autẽ cum febre quidẽ,sed quę celeritati magnitudinẽ eóque periculũ nõ habeat coniunctũ. Sed enim hãc morborũ ex motu differẽtiã ex subiecta tabella deprehẽdes facilius.

Morborũ alius est
- Brachychronius,seu oligochronius, id est,breuis: & hic est aut
  - 1 Cũ febre cõtinua & periculosa,& ὀξὺς, id est, acutus propriè dicitur.
    - Huic nullũ nomen contrariũ est, sed illi per abusionẽ quandam diuturnũ etiam opponimus.
    - Rursum acuti, vt Apho.19. Cõmen.2.
      - Aut in Solis humoribus accendũtur calidioribus nullũ certum locum occupantibus: sed æquabiliter quauis corporis parte genitis, & in venis fluctuantibus & oberrantibus.
      - Aut parte quapiam affecta fiunt,cum inflammatione stabili partis cuiuspiam,quę febrem totum corpus occupantem comitem habeat, vt in pleuritide fit peripneumonia, & cynanche.
  - 2 Sine febre vt apoplexia, lethargus, tetanus.
  - 3 Cũ febre non cõtinua tamen nec periculosa, vt ephemera, & brachychronius de nomine generis dicitur.
    - Huic cõtrarius est qui etiam generi opponit chronius seu polychronius.
- Chronius seu polychronius aut μακρὸς, id est.diuturnus aut longus.

3 *Etenim de motus ſpecie.* Κατὰ μὲν γὰρ τὸ τῆς κινήσεως εἶδος ὀξὺ
προσαγορεύω). Cùm differẽtiarũ propriarũ principaliũ, ſeu, vt vul
gò dicũt, eſſentialiũ, in quas, ſi fieri poſsit, habeat fieri diuiſio, ma
gna in diſciplinis idcirco penuria ſit, quòd ipſę ſoli Deo & natu-
ræ cognitæ, nobis nec declarari nec veſtigari poſsint, nõ ſolùm
propter formæ cuiuſque rei, ſed & materiæ etiam ex quatuor
elementis permiſtæ ignorationem propriarum ſanè loco acci-
dentalibus vel abs propinquo & proprio, ſi fieri poſsit, vel ſi mi-
nus poſsit, à remoto, ab ipſa re inſeparabili, & multis communi
rei accidente deſumptis, vti cogimur. Id fieri in hac morborũ
à motus tempore diuiſione deprehendere licet. In qua differen-
tias in verarum ſeu propriarum, aut etiam propinquarum penu
ria, à remoto & multis communi rei accidente, trahimus, dum
morbum, terminũ videlicet cõmuniorem, & in differẽtias diui-
dendũ in βραχυχρόνιον ἤτοι ὀλιγοχρόνιον & χρόνιον, ſeu πολυχρόνιον
aut μακρὸν, id eſt, in breuẽ aut longũ, & rurſum breuem in acutũ
propriè dictum, & huic oppoſitum diuturnum minus propriè
dictum, terminos non ita cõmuniores diuidimus. Nam longus
vel breuis, à morbo remotũ eſt, ſeparabile, & multis aliis rebus
cõmune accidẽs. Siquidẽ bello, paci, induciis, ſomno, vigiliis, vi-
tę & cæteris id genus ſpatio quod percurritur tẽporis menſura-
tis, breuibus aut longis etiam eſſe contingit. Idem de acuto etiã
& huic, quanquam impropriè contrario diuturno (contrariorũ
enim eadem eſt diſciplina & ratio) dicere licet, quorum vtrun-
que nomen non ſolùm morbo, ſed & aliis etiam rebus commu-
ne eſt. Nam & καιρὸς, ὀξὺς, & ξιφὸς ὀξὺ, & οἶνος etiam ὀξὺς, id eſt,
occaſio acuta, ſeu volucris, gladius acutus, & vinum etiam acu
tum, haud aliter ac νόσος ὀξὺς, aut νόσημα ὀξὺ dicitur: & μακρὸς
itidem ἤτοι χρόνιος πόλεμος, πυρετὸς, ὕπνος, χρονίη ὀδύνη, id eſt,
longum, ſeu diuturnum bellum, longa febris, longus ſomnus &
dolor æquè dicitur, ac χρόνιον ἢ μακρὸν πάθος, id eſt, longus mor
bus dicitur. Ex quibus intelligere licet, illas ex motus ſpecie at-
tributas morbo differentias remotas eſſe, ſeparabiles, & multis
etiam aliis rebus communes, & quibus in verarum differentiarũ
penuria vti cogimur. Vt igitur vinum acutũ dicimus, quod ſta-
tim linguam, chordam acutam, quæ ſtatim auditum, ſtylum, ſeu
gladium acutum, qui ſtatim ſenſum tactus feriat: ita eum mor-
bum acutũ dicimus, qui caliditatem celeriter manui occurren-

tem

tem & ſuam motionem celerem indicantem, habet: cui generi morbi, debiles, puſillas, penitúſque lentas febres, vt epialas, & diarias multorum dierum opponimus. Et quanquam Galenus ad huius capitis finem τὸ βραδὺ τῷ ὀξεῖ, id eſt, tardum acuto videtur opponere, (ſic enim ſcribit: ἄγε τὸ μὲν ὀξὺ τῷ βραδεῖ, τὸ δ' ὀλιγοχρόνιον τῷ πολυχρονίῳ κατ' ἀντίθεσιν εἴρηται) tamen τῷ βραδεῖ τὸ ταχεῖς, id eſt, tardo celer, & τῷ ὀξεῖ τὸ μικρὸν, id eſt, acuto debilis, paruus, ſeu puſillus magis propriè ex aduerſo reſpondet. Confunditur tamen ſæpe differentia, & τῷ βραδεῖ τὸ πολυχρόνιον, id eſt, tardum cum diuturno, & τὸ ὀξὺ τῷ ὀλιγοχρονίῳ commiſcetur.

Quieſcere verò ipſum citò neceſſe eſt. Morbum quieſcere hoc lo 4
co eſt in termino ad quem perfectione per motum acquiſita, finiri & terminari, nec amplius moueri: vt cuius nulla pars ſit amplius in potẽtia, ſed cuius actus completus ſit & perfectus. Rem enim tunc moueri docet Ariſtoteles Phyſicor. 3. ca. 2. cùm in ea eſt actus entis in potentia: qui actus vbi completus eſt, ipſa res, vt huiuſmodi nõ amplius mouetur, ſed quieſcit. Per febrem autem continuam: quia corpus ab iis ſub quibus antè fuerat, receſſit, & immutatum eſt, moueri ſecundùm illud dicitur Galeno initio lib. 1. de Facult. natur. Et mouetur quandiu morbus partim actu eſt, partim potentia, id eſt, quãdiu morbus per motum acquirendus iam acquiſitus eſt, & eius aliquid reſtat acquirendum. Vbi verò morbus totus actu eſt, ſeu totus ita acquiſitus, vt nihil extet habendum, ſeu ſi vis, cùm perfectus cõſummatúſque eſt, quod in ſtatu contingere ſolet, liquet ipſum, ne tunc quidem moueri: cùm non ſit amplius in potentia, & ſic quieſcit & ceſſat, morbúſque eſſe deſinit, cùm inde ad ſanitatem pergat. Aliàs res moueri dicuntur, quæ priorem ſtatum immutant: quieſcere quæ eundem conſeruant. quod quatuor modis fieri legas initio primi de Faculta. natural. apud Galenum, & apud Ariſtotelem in Phyſicis & libris de Generat. Velociter porrò moueri morbum acutum, eſt ipſum citò ad terminum ſuum pergere, ſeu citò terminum ad quem, id eſt, ſui perfectionem & conſummationem pertingere: quod eò fit, & quia nullum violentũ poteſt eſſe diuturnum, & quia humor talem morbum committens calidiſſimus, ſiccisſimus, tenuiſſimus, & incendi paratiſſimus (bilis enim

est,quæ semper acutos morbos facit,vt Comment.7.in Aphorism.32. & Proble. Aristo.6.Sectio.1.) diutius tantæ flammæ sufficere non potest.

Siquidem acutus tardo. Asulanius Codex sic habet: Εἴπε τὸ μὲν ὀξὺ, τόδ' ὀλιγοχρόνιον κατ' ἀντίθεσιν εἴρηται. Sic tamen etiam ex Basiliensi Codice legendum est: Εἴγε τὸ μὲν ὀξὺ τῷ βραδεῖ, τόδ' ὀλιγοχρόνιον τῷ πολυχρονίῳ κατ' ἀντίθεσιν εἴρηται.

Finis libri tertij & vltimi Claudij Galeni de Diebus Decretorijs, & Commentariorum in totos tres libros eiusdem, Interprete & enarratore Ioanne Lalamantio apud Heduos suos medico clariss.

1558.

Mal grado Febo non si può far giorno.

Ἐξετάζειν καὶ μὴ συκοφαντεῖν.

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM MEMORABILIVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

à vic

FINIS.

ERRATA.

Pag.	Lin.	Lege
5	10	forsan
5	10	ὅσαγε
4	vlt.	primũ,leg.id est,
7	2	illiacque
8	23	emissionem
8	36	hi
12	26	noctem
12	32	τινα
13	9	λόγον
13	20	σκοτόδινον
14	18	ac tum
15	18	instar
15	36	Moti
16	1	calorem
16	10	Guinterius
19	20	præindicatiuè
20	9	præindicata
20	17	fidæ
20	20	præindicatæ
20	22	præindicatæ
20	33	Alii
21	6	de febrium
21	14	cacoëthe
21	16	nonum
22	5	præindicata
22	16	σπανίως
24	33	εὖ τε
24	33	φαρεῖ
27	16	decretoriis
28	12	addito
30	29	criticas
32	8	ac
33	26	præindicat
34	9	indicare
37	4	index indices
37	8	index indices
37	15	indice
43	5	πεταλώδη
49	9	demõstrare dicit
51	6	ostenditur
52	5	index
54	2	haud
54	8	εἴρητο
54	14	εἴρηται
55	7	δωδεκάτης
55	9	ἐννάτης
55	10	ἑπτακαιδεκάτης
55	11	τρεισκαιδεκάτη
57	5	hinc
59	25	de repente
64	33	manifestæ
65	1	vide
67	18	acut.
68	17	Aequinoctiales
69	6	index
72	31	etiã,lege omnia
75	19	indice
77	5	indicare
81	7	indicandam
ead.	18	præter
86	9	quispiam

Pag.	Lin.	Lege
88	19	, citra
90	1	alteram
92	17	ἐς
96	13	ἀντιπαλὸς
ead.	31	differunt
98	11	horto
ead.	vlt.	terreatur
102	11	fine
104	15	apparuerit
107	23	prorogatur
108	17	biliosa
112	2	Δεόντες
122	11	paroxysmum
133	2	respondent
ead.	6	hinc
134	3	manifestissimis
ead.	15	iudicari
ead.	20	iudicati
140	28	deprehendet
144	37	Hinc
148	25	nouimestres
150	10	nouimestres
150	12	nouimestres
156	4	noui.Maiorem
161	36	ni
173	33	nouimestrem
174	5	nouimestris
174	18	nouimestris
193	8	deesse
194	24	noualis
195	37	annui
197	2	complementum
198	28	ἐγείρειν
210	2	Aethanim
226	15	post,
228	7	Solaris sit
229	4	Nomina
241	1	primus,
245	13	Halcyonii dies
271	33	sexies
286	15	annus.
ead.	22	Antiquos
304	13	probior
305	5	particularem
ead.	35	nobiliora
306	28	vsu.
307	24	fit
ead.	28	tantam
ead.	29	primus
ead.	31	indicare
308	29	indicãdis.
316	22	indicem,
326	3	disiungendásve
ead.	27	στίχος
327	21	iudicarint
ead.	27	iudicabantur
328	1	& ordine
331	13	Sicut
340	5	decimusseptimus
344	7	ferre
ead.	18	haud

Pag.	Lin.	Lege
345	14	.Vel quasi
347	25	vocarer
356	1	dele alterum à
ead.	26	sunt
357	9	ἄνευ
ead.	10	·Δόξειεν
ead.	25	dele &
362	18	sumptam
ead.	31	præstãtissimãq;
368	4	necasse
ead.	38	dele,id est
377	11	desinunt
380	13	declarat
385	34	à Deo
388	18	Marchaudi
391	25	περιοῦσα
392	2	de ea
ead.	5.	composita,formæ par
ead.	29	vtcunque
394	33	& post illum secundas
396	2	ἄστρων
ead.	6	ἄστρον
408	34	calor
ead.	38	cauillo sexum
417	24	Brumam
430	23	iudicium
ead.	26	iudicium
437	23	tempestates
ead.	33	ad
ead.	vlt.	tempestatibus
440	3	dispergantúrque
ead.	21	alium,
ead.	27	morbo
441	5	ὡσαύτως
442	20	vbi
445	13	inferiorum
ead.	28	Etenim
451	19	vt hic.
452	7	crisima
ead.	11	Cyzeco
458	14	ei diuturno
459	10	humorem
ead.	33	diætam
461	33	cum alterari
462	6	etiam acuti
468	14	victa
472	1	intempestiuè
498	36	putrescit
502	29	ἰδίᾳ
508	4	πρῶτα
ead.	37	dele alterum dierũ est
511	4	materiam
515	30	dele quæ bis repetũtur
520	29	βραχυχρονίῳ
		In Epistola liminari
5	vlt.	etiam
7	19	ipsos
ead.	27	immersam

Pagina 286.linea 15. annus.ead.16.Secundus,306.28.vsu.308.29.iudicandis,312.18.scribit.313.9.deueniet.ead.23.dicet.316.linea vltima.decimooctauo & vicesimo. 317.1.vicesimoquinto.ead.2.vicesimooctauo & tricesimosecundo.ead.3.vicesimoquinto.ead.7.aduenit.318.20.scribens.ead.21.hypostasim.ead.22.discussa est.319.23. decretorii. 321.10.intelligeret. 327.21.comperies.330.linea vlt.Critobuli.331.7.nono.ead.17.perficiatur.ead.27.appellare.332.Diocles.340.33.morbos 378.7.putrente.383.xi.consueuisse. post has dictiones adde punctum.